ION IOANID

ION IOANID

ÎNCHISOAREA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE

VOLUMUL 3 – (1956 -1959)

GREVA din PITEŞTI (1956)

Începând din iarna anului 1954-1955, de când ajunsesem în Piteşti, regimul din închisoare nu făcuse decât să se înrăutăţească. Dispoziţiilor extrem de aspre privitoare la condiţiile de viaţă propriu-zise (alimentaţie, higienă, cazare, asistenţă medicală etc), li se adăugau măsurile abuzive şi brutalităţile pornite din iniţiativa personală, a comandantului Mândreş. Toate plângerile şi protestele noastre repeta-te, prin care sesizasem diferitele comisii venite în inspecţie, fie din partea Direc-ţiei Generale a Penitenciarelor, fie din partea Ministerului de Interne, nu dădu-seră nici un rezultat. Abuzurile lui Mândreş aveau, în mod evident, binecuvântarea tacită a organelor superioare, care, chiar dacă ne ascultau reclamaţiile şi ne promiteau că vor da dispoziţii de îndreptare a situaţiei, nu luau niciodată vreo măsură în acest sens. După un an de zile, starea de degradare fizică a deţinuţilor atinsese acea limită inferioară, la care, la cea mai mică solicitare în plus, organis-mul nu mai putea face faţă. Situaţia tuturor devenise extrem de precară. Cei mai afectaţi erau bătrânii, care ajunseseră la capătul puterilor. Viaţa le atârna de un fir de aţă. Orice nouă încercare, care venea să se adauge vicisitudinilor traiului de fiecare zi, îi găsea dezarmaţi. Epidemia de gripă le rărise deja rândurile. Bolile cronice de ficat, inimă, stomac etc. Se agravaseră din lipsă de îngrijire.

Noi afecţiuni apăruseră din aceleaşi motive. Subnutriţia prelungită, lipsa de aer, de igienă, frigul din timpul iernii şi căldura sufocantă din celulele supraaglomerate vara ne consumaseră, treptat, ultimele forţe. În starea în care ne aflam, o săptămână de beci putea fi oricui fatală. Aşa cum îi fusese comandorului Condeescu! Conştienţi de slăbiciunea şi lipsa noastră de rezistenţă, devenisem excesivi de prudenţi, dar pedepsele erau inevitabile. Mândreş continua să-şi caute cu acelaşi sadism victi-mele prin celule, împărţind pedepse în stânga şi în dreapta, cu, sau fără motiv. Pe lângă anemia fizică de care sufeream toţi, apăruseră şi semnele mai grave ale unei apatii şi resemnări de rău augur. Descurajarea şi pesimismul erau în creştere, subminând încet, dar sigur, moralul fiecăruia.

În această stare de spirit, puţin propice unei reacţii, a luat totuşi naştere ideea organizării unei acţiuni, care să ne scoată de pe făgaşul pe care intrasem.

După toate încercările, fără succes, făcute în limitele admise de regulament, adică raportându-ne doleanţele în ordine ierarhică, mai întâi şefului de secţie şi apoi succesiv ofiţerului de serviciu, ofiţerului politic, comandantului şi diferitelor comisii venite în inspecţie, alternativele permise fuseseră epuizate. Nu numai că demersurile întreprinse pe căile aşa-zis regulamentare nu ne-au adus nici o satisfacţie, dar, în majoritatea cazurilor, s-au soldat cu represalii. Şi iată cum: deţinutul n-avea dreptul să raporteze decât chestiuni personale. În cazul că se conforma întocmai acestei prevederi, plângându-se de carenţele tratamentului la care era supus, i se răspundea prompt că administraţia nu-i putea crea lui un regim special, cu atât mai mult cu cât ceilalţi deţinuţi nu-şi manifestaseră vreo nemulţu-mire în această privinţă. Dacă, în schimb, se declara purtătorul de cuvânt al celor-lalţi deţinuţi, exprimându-şi plângerea în numele tuturor, era imediat taxat de agitator şi instigator la revoltă, şi primea pentru asta o săptămână sau zece zile în beci. O adevărată perlă de interpretare dialectică! Am ajuns

astfel, în disperare de cauză, să reflectăm şi la alte căi, pentru a încerca să ieşim din impas. Ideea unei greve a foamei, cu toate riscurile pe care le comporta, ţinând seama de starea noastră fizică, a început să-şi facă tot mai mult loc în mintea noastră, ca unică tentativă la care mai puteam recurge, pentru a ne salva de la moartea lentă, de care ne apropiam inexorabil, cu fiecare zi care trecea. Discuţiile despre eventualitatea pornirii unei greve s-au menţinut, la început, la un nivel pur teoretic. Condiţiile ce trebuiau îndeplinite, pentru ca o astfel de acţiune să aibă cât de cât şanse de reuşită, ni se păreau imposibil de realizat. Era în primul rând vorba de a obţine o participare masivă şi de a demonstra totodată hotărârea noastră fermă de a nu ceda în faţa represaliilor ce se vor dezlănţui sau a promisiunilor amăgitoare, cu care vom fi confruntaţi din partea administraţiei, în încercările ei de a sparge greva. Mai toţi consideram că numai o grevă de mari proporţii, de lungă durată şi fără defecţiuni în rândul participanţilor, putea constitui un mijloc de presiune, cu oarecare sorţi de izbândă. Dacă şi administraţia, pusă în faţa unei atari situaţii va gândi la fel ca noi şi va fi dispusă la concesii, rămânea totuşi principala necunos-cută a problemei. Personal, pe măsură ce timpul trecea, fără nici cel mai mic semn de ameliorare în perspectivă a situaţiei, eram din ce în ce mai atras de ideea organizării unei greve şi tot mai înclinat să-i accept atât consecinţele cunoscute, cât şi riscurile imprevizibile. Aceeaşi stare de spirit am găsit-o şi la cei câţiva prieteni, răspândiţi prin diferite celule, cu care întreţineam un contact permanent, prin mijloacele noastre de comunicaţie. După un prim schimb de păreri pe această temă, a urmat o serie de consultări şi cu alţi deţinuţi de absolută încredere. Acest grup restrâns avea să constituie nucleul de organizare a grevei, declanşată în închisoarea din Piteşti în 1956, în prima jumătate a lunii mai. În pofida dificultă-ţilor, provenind din faptul de a nu fi împreună şi de a fi nevoiţi să recurgem la căile de comunicare, destul de

greoaie, prin Morse şi prin mesaje scrise pe plăcuţe de săpun, am reuşit totuşi să punem la punct un plan amănunţit de acţiune. Cum în fiecare celulă se afla cel puţin unul din participanţii la complotul pe care îl puneam la cale, am ho-tărât ca înainte de a lua o decizie definitivă de a declara greva foamei, să încercăm mai întâi să ne facem o idee, despre numărul deţinuţilor care ar putea lua parte la acţiune. Fiecare din noi, cunoscându-ne camarazii cu care convieţuiam între aceiaşi patru pereţi, urma să facem un calcul estimativ al deţinuţilor dispuşi să intre în grevă. Era un fel de sondaj, care nu se baza însă pe consultarea respectivilor, ci numai pe presupu-nerile noastre în privinţa atitudinii lor faţă de această problemă. S-au stabilit, astfel, în fiecare celulă, două categorii de posibili participanţi la grevă: una, formată din cei de care eram convinşi că nu vor ceda la pre-siuni şi vor susţine acţiunea până la capăt, iar cealaltă, din oameni mai şovăielnici, care, chiar dacă în primul moment se vor solidariza cu noi, vor abandona pe parcurs. Odată calculul făcut, datele culese au fost centralizate şi totalizate. Ca rezultat, am ajuns la cifra de aproximativ patruzeci şi cinci pentru prima categorie şi circa patruzeci pentru a doua. Din această socoteală, i-am exclus de la început pe oamenii prea în vârstă sau prea bolnavi, chiar dacă s-ar fi încadrat în vreuna din cele două categorii, considerând că şi-ar fi riscat viaţa, expunându-se unei astfel de încercări. Raportat la efectivul deţinuţilor din Piteşti din acea vreme (între 300 şi 320), rezultatul sondajului nostru nu reprezenta un procent prea mare, dar faţă de marele număr de oameni în vârstă şi inapţi, scoşi din cauză, cifra la care ajunsesem căpăta cu totul alte dimensiuni. Important însă nu era a câta parte din deţinuţii închisorii se vor angaja în acţiune, ci numărul lor. Ori, după părerea noastră, cu cincizeci de oameni hotărâţi se putea porni la drum.

Mă aflam, în acel moment, la primul etaj al închisorii. Eram împreună opt inşi, în ultima celulă de la capătul

celularului, înainte de W. C. Poziţie strategică, deoarece puteam lua contact cu toate celulele de pe secţie, în timpul „programului”, când erau scoase la toaletă. Componenţa celulei nu era însă din cele mai fericite, aşa că cifrele sondajului făcut de mine şi comunicate mai departe pentru totalizare au fost destul de modeste. Estimasem că nu se putea conta decât pe doi inşi, hotărâţi să nu cedeze odată intraţi în grevă; avocatul Cioloboc şi cu mine. Alţi doi potenţial grevişti, dar de a căror tenacitate mă îndoiam, erau: inginerul Fred Cerchez şi, cu şi mai mari rezerve din partea mea, socialistul Lăcătuş. Pe ceilalţi patru locatari, deşi din motive diferite, nu-i vedeam în nici un caz angajându-se într-o acţiune contestatară făţi-şă împotriva adr ministraţiei: Balint, ţăran ungur din Ardeal, era om de treabă, dar abia rupea câteva vorbe româneşti. Barta, de asemenea de limbă maghiară şi vorbind prost româneşte, era de la sine înţeles exclus de la orice acţiune de solidaritate cu noi, fiind unul din „turnătorii” administraţiei. Pe colonelul Văsescu, cu manierele lui de salon, snob şi franţuzit, nu mi-l puteam închipui în postura de răzvrătit, înfruntând neclintit represaliile administraţiei. În ceea ce-l priveşte pe Samitca, din cauza fizicului lui de infirm şi a halului de slăbiciune în care ajunsese, nici nu mi-a trecut prin minte că ar putea lua parte la grevă. Mai toţi cei care, ca şi mine, au colaborat la întocmirea acestei statistici anticipate a participanţilor la grevă, am avut ulterior, în momentul declanşării acţi-unii, surpriza de a constata că nu eram chiar aşa de buni psihologi cum ne credeam şi că în multe din aprecierile noastre ne înşelasem. Până una alta, considerând satisfăcător rezultatul sondajului, care indica întruni-rea unui număr suficient de mare de oameni, am început consultările în privinţa tuturor amănuntelor acţiunii.

Fiind de prevăzut că una din contramăsuriie pe care le va lua adminis-traţia ar putea fi dispersarea noastră, împiedicându-ne astfel de a mai comunica între noi, am

căzut mai întâi de acord asupra următoarelor puncte de program, de la care să nu ne abatem, indiferent ce s-ar întâm-pla:

1) În momentul în care vom refuza mâncarea, vom cere să fie anunţată procuratura. Până ce nu va veni un procuror, în faţa căruia să dăm în scris şi sub semnătură declaraţia de grevă, nu vom răspunde la nici un fel de întrebări şi nu vom da nici un fel de explicaţii cu privire la mo-tivele care ne-au determinat să intrăm în acţiune.

2) La sosirea procurorului, când vom primi toc şi hârtie, fiecare îşi va întocmi declaraţia de grevă, după acelaşi model, asupra căruia căzusem cu toţii de acord. Fiecare va explica, în declaraţia lui de grevă, cauzele care l-au împins să recurgă la această formă extremă de protest. În con-tinuare, îşi va expune doleanţele.

În fruntea listei, vor figura următoarele revendicări:

— Revizuirea dosarului şi eliminarea declaraţiilor smulse sub amenin-ţare şi tortură în timpul anchetei;

— Rejudecarea procesului, respectându-se procedura legală;

— Dreptul de a-ţi alege singur avocatul;

— Citarea martorilor indicaţi de apărare şi audierea lor în instanţă.

La toate aceste cereri, de-a dreptul utopice, privind rejudecarea procese-lor noastre, nu ne aşteptam nicidecum să primim satisfacţie. La fel de nerealiste şi deci fără speranţe de a fi acceptate, mai erau şi următoarele câteva revendicări, prevăzute a fi menţionate în declaraţia de grevă:

— Dreptul la corespondenţă cu familia;

— Dreptul de a primi lunar un pachet cu alimente de acasă;

— Dreptul la vorbitor cu familia;

— Dreptul de a primi cărţi şi de a avea asupra noastră, în celulă, hârtie şi creion.

Deşi concepusem inserarea acestor cereri în fruntea listei, fusese depar-te de noi gândul de a le da într-adevăr întâietate. Era vorba de o ordine a priorităţilor falsă sau mai bine zis răsturnată, deoarece adevăratele ţe-luri, pe care voiam să le atingem prin grevă, erau înscrise la coada listei. Socotisem că administraţia nu va accepta niciodată o capitulare totală în faţa pretenţiilor noastre. Speram, aşadar, să obţinem concesii numai la cererile aparent minore şi neimportante (dar pentru noi vitale), cuprinse în ultima parte a declaraţiei de grevă, lăsând în schimb administraţiei satisfacţia de a ne refuza majoritatea revendicărilor şi, totodată, posibi-litatea de a ieşi din impas, cu autoritatea neştirbită. Aceste ultime puncte de pe lista noastră nu reprezentau decât drepturile elementare ale deţi-nuţilor, prevăzute în orice regulament penitenciar din lume:

— Un regim alimentar cu hrană suficientă, pentru a ne menţine în viaţă;

— Distribuirea de efecte penale, pentru cei care nu mai aveau îmbrăcă-minte;

— Tratament medical pentru bolnavi;

— Plimbare zilnică, la aer, în curtea închisorii;

— Încetarea aplicării de pedepse abuzive şi interzicerea brutalităţilor fizice împotriva deţinuţilor.

După toate aceste cereri de interes general, fiecare deţinut urma să-şi formuleze şi eventuale revendicări de ordin personal. În încheiere, îna-inte de a semna declaraţiile, vom menţiona că nu vom accepta să stăm de vorbă decât cu un delegat al Ministerului de Interne şi că refuzăm orice fel de discuţii sau tratative cu administraţia închisorii. Odată textul declaraţiei de grevă stabilit, nu ne mai rămânea decât să hotărâm mo-mentul declanşării acţiunii.

Ne aflam la sfârşitul lumii aprilie. Cum nu voiam să dăm prilej adminis-traţiei să pretindă că e confruntată cu o provocare de natură politică, am decis să mai aşteptăm

până după sărbătorirea zilei de, 1 Mai„. Apoi, am considerat mai înţelept să procedăm la o nouă amânare, lăsând să treacă şi data de, 10 Mai”, pentru a nu fi acuzaţi de organizarea unei manifes-taţii reacţionare. Caracterul grevei trebuia să rămână în limitele stricte ale revendicării unor drepturi umane, prevăzute chiar de regulamentul penitenciar. În fine, pe la jumătatea lunii mai, într-o după-amiază, zaru-rile au fost aruncate: în dimineaţa următoare, vom refuza mâncarea! În aceeaşi seară, fiecare din noi urma să-şi înştiinţeze colegii de celulă des-pre hotărârea ce o luasem de a intra în grevă în dimineaţa următoare. După ce îi vom pune în temă cu întregul plan de acţiune, îi vom întreba pe fiecare, pe rând, dacă vor să ni se alăture. Rezultatele acestui sondaj real, le vom comunica apoi din celulă în celulă, către capătul celularu-lui, spre totalizare. Pentru a evita riscul ca administraţia să fie informată dinainte despre grevă, decisesem să ne anunţăm colegii numai după ora „închiderii”. În acest fel, nici un „turnător” nu mai avea prilejul să con-tacteze vreun membru al administraţiei, pentru a ne denunţa şi a com-promite astfel efectul de surpriză pe care speram să-l provocăm. Mai ţin minte şi acum că în seara aceea, m-am plimbat ca un leu în cuşcă, în aşteptarea „închiderii”. După atâtea săptămâni de discuţii, tergiversări şi amânări, când în sfârşit, numai o noapte ne mai despărţea de momentul decisiv, îmi pierdusem răbdarea. Cu toate că ştiam prea bine cât de ha-zardată era totuşi o acţiune de acest fel, în condiţiile date, eram nerăbdă-tor să trec la fapte. Cred că o parte din explicaţia acestei grabe era toc-mai dorinţa nemărturisită de a nu mai avea răgazul să mă gândesc la urmările neprevăzute în calculele noastre prea optimiste. Odată declan-şată acţiunea, ştiam că nu mai era drum de întoarcere şi regretele pentru o acţiune nesăbuită nu-şi mai avea rostul.

În sfârşit, a răsunat pe celular strigătul mult aşteptat al gardianului: „Pregătirea pentru număr!”, urmat de

zgomotul zăvoarelor şi trântitul succesiv al uşilor, pe măsură ce se îndeplinea formalitatea numărătorii deţinuţilor. Abia când liniştea s-a restabilit pe celular şi am auzit scârţâ-itul scaunului gardianului din schimbul de noapte, care, rămas singur, se aşezase la masa lui din capătul secţiei, m-am adresat celor din cameră, anunţându-i că vreau să le comunic hotărârea pe care o luasem împreună cu un grup de prieteni, de a declara greva foamei a doua zi dimineaţa. Vestea a produs stupoare. M-am grăbit apoi să le declar că decizia noas-tră era definitivă şi că nimic nu ne mai putea face să revenim asupra ei. Având însă convingerea că eficacitatea grevei va fi cu atât mai mare, cu cât vom fi mai numeroşi, le-am cerut să reflecteze dacă vor sau nu să participe la acţiune, urmând ca fiecare să-mi dea răspunsul, pentru a-l putea comunica mai departe. Vom aştepta apoi să primim rezultatul cal-culului de totalizare, pentru a şti pe ce efectiv putem conta în dimineaţa următoare. Înainte de a apuca să mă adresez fiecăruia în parte pentru a-i afla intenţia, Cioloboc, tânărul avocat din Făgăraş, şi-a manifestat spon-tan entuziasmul, declarând că e de acord să intre în grevă alături de noi. Atitudinea lui nu m-a surprins. Nici nu mă aşteptasem la alt răspuns din partea lui! Cum tăcerea celorlalţi locatari ai celulei nu mă îndreptăţea la optimism în privinţa poziţiei ce o vor adopta, răspunsul lui Cioloboc mi-a dat sentimentul de a nu fi singur pe drumul pe care apucasem. Încurajat, aşadar, de elanul cu care Cioloboc, îşi dăduse asentimentul, am început prin a mă adresa lui Lăcătuş, care, în ordinea locurilor din celulă ocupa patul următor. Figura lui cam ursuză nu-mi inspira speran-ţa într-un răspuns favorabil, aşa încât întrebarea mea a fost mai mult formală:

— Pista baci, spune-mi, te rog, ce ai de gând, ca să ştiu ce să comunic celor care aşteaptă să facă socoteala numărului participanţilor la grevă.

Abia atunci, în ochii lui s-a aprins o lumină jucăuşă şi pe tonul mucalit pe care i-l cunoscusem şi în alte ocazii, cu

vorba lui domoală cu puter-nic accent maghiar, Lăcătuş mi-a răspuns:

— Domnu Ioanid, pe mine nu trebuie să mă întrebaţi! Eu sunt un so-cial-democrat şi, un socialist, când aude de grevă, spune imediat: „prezent „!

Răspunsul lui Lăcătuş, care nu corespundea previziunii mele, n-avea să constituie singura surpriză a serii. De la Lăcătuş, am trecut mai departe, la vecinul lui de pat. Mi-a fost de-a dreptul penibil să-l întreb pe Samit-ca, dacă intenţionează să intre în grevă. Şi nu fiindcă eram convins că va refuza, ci pentru că îmi era greu să-i propun unui om infirm să parti-cipe la o acţiune de la care îl excludea însăşi incompatibilitatea lui fizi-că. Pe de altă parte, ar fi fost şi mai deplasat să-l ocolesc şi să nu-i pun şi lui întrebarea pe care o puneam tuturor celorlalţi. N-aş fi făcut decât să subliniez faptul că îl consideram un invalid. Deformat de rahitism, cocoşat şi extrem de slăbit, era greu să ţi-l imaginezi pe Samitca partici-pând şi mai ales rezistând, în timp, încercărilor fizice la care l-ar supune o grevă a foamei prelungită. Simţindu-mi parcă ezitarea, Samitca mi-a luat-o înainte, spunându-mi că ar dori să-şi expună punctul de vedere despre o grevă a foamei, declarată în atari condiţii. Am răsuflat uşurat. Samitca mă scutea de grija de a mai căuta formula cea mai potrivită, pentru a ataca subiectul atât de delicat al participării lui la grevă. Încântat de faptul că preluase iniţiativa, l-am ascultat, începând prin a face o analiză, pe cât de succintă, pe atât de obiectivă a condiţiilor noas-tre de detenţie, a lipsei totale de înţelegere din partea administraţiei faţă de cererile cele mai elementare de îndreptare a situaţiei, cât şi a repre-saliilor brutale, cu care riposta la cea mai mică plângere în acest sens. Samitca ne-a declarat că era convins că regimul de exterminare lentă la care eram supuşi era hotărât de forurile superioare de la Bucureşti, şi nu de cele locale. Ca atare, o eventuală grevă trebuia, după părerea lui, să îşi exercite presiunea asupra Ministerului de Interne şi nu asupra admi-nistraţiei

Penitenciarului din Piteşti. Samitca nu credea însă că o hotă-râre luată la nivelul cel mai înalt al Statului putea fi zdruncinată sau schimbată de o acţiune de protest, întreprinsă de o mână de deţinuţi dintr-o închisoare. În concluzie, nu credea în eficacitatea unei greve.

Nu puteam să nu-i respect punctul de vedere şi să nu recunosc că în starea de totală izolare şi dezinformare în care trăiam era la fel de logic justificat, ca şi al celor care susţineau contrariul. Considerând deci că această ultimă afirmaţie era încheierea argumentaţiei şi totodată echivalentă cu refuzul lui de a participa la grevă, mă pregăteam să-i mulţu-mesc pentru răspuns şi să trec la următorul. Samitca mi-a făcut însă un semn că n-a terminat. Şi, spre surprinderea mea, a adăugat:

— Asta nu înseamnă că nu sunt de acord să intru în grevă! Indiferent de rezultat, fie că raţionamentul meu se va dovedi just, fie că nu, cred că, în situaţia fără ieşire în care ne găsim, trebuie să încercăm să facem ce-va. Trebuie să ţinem contactul cu inamicul. Trebuie să-l punem la încercare, ca să ne dăm seama cât de puternică îi este poziţia!

N-am putut reda cu exactitate decât sensul spuselor lui Samitca, nereu-şind să produc întocmai exprimarea lui în cel mai pur limbaj militar, folosit cu competenţa unui adevărat ofiţer de Stat Major. Numai de în-clinaţii spre militarism nu-l bănuisem pe Samitca. Cât priveşte hotărârea lui de a ni se alătura la greva foamei, nu numai că a produs stupoare, dar ne-a pus chiar în încurcătură. Atât eu, cât şi Cioloboc şi Lăcătuş i-am cerut să renunţe, invocând de data asta, fără menajamente, starea lui fi-zică, care nu-i va permite să reziste unei asemnea încercări. Totul a fost însă zadarnic. Nu numai că Samitca a intrat a doua zi în grevă, dar, în ciuda tuturor prevederilor, a rezistat până la capăt, rămânând pe poziţie până în ultima zi.

Nu-mi revenisem încă bine din surpriza ce ne-o făcuse Samitca cu ho-tărârea lui de a intra în grevă, când am fost

pus din nou în faţa unei si-tuaţii neaşteptate. Plimbându-se nervos prin celulă, Fred Cerchez a înce-put să-şi manifeste cu voce tare indignarea împotriva acelor „capete a-prinse”, care, fără să se consulte cu nimeni şi fără să-şi facă scrupule în privinţa soartei camarazilor lor, îşi permiteau să declanşeze acţiuni ce puteau avea consecinţe catastrofale pentru toată lumea. În primul mo-ment, nu m-am putut stăpâni şi am ripostat cu oarecare agresivitate, în-trebându-l dacă a ridicat înadins glasul, pentru a-l informa şi pe gardi-anul de pe coridor despre planul nostru de grevă. Argumentul şi-a pro-dus efectul. Cerchez a coborât vocea, dar nu şi-a întrerupt rechizitoriul împotriva acelor nesocotiţi, care fiind tineri şi sănătoşi, nu se gândeau la cei mai în vârstă şi bolnavi, cărora orice măsuri de represalii, stârnite de acţiunea lor nesăbuită, le-ar putea fi fatale. După o lungă tiradă în acest sens şi o avalanşă de acuzaţii la adresa iniţiatorilor grevei în general, ul-timele cuvinte încărcate de reproşuri mi le-a adresat mie:

— Sunteţi nişte inconştienţi, care vă jucaţi cu vieţile oamenilor!

Cu toată gravitatea acuzaţiilor pe care ni le aducea, m-am străduit să-mi păstrez calmul, mai cu seamă că afirmaţiile lui cuprindeau şi o parte de adevăr. Cu multă greutate l-am convins pe Fred Cerchez să accepte să mă asculte. I-am expus pe scurt raţionamentul celor care susţineau intra-rea în grevă. În ipoteza declanşării grevei, erau de prevăzut două posi-bile reacţii din partea administraţiei:

1) Represalii numai împotriva greviştilor. Acest risc eram dispuşi să ni-l asumăm. Pentru această hotărâre, care nu ne privea decât pe noi, nu aveam deci de dat socoteală nimănui.

2) Represalii generale împotriva tuturor deţinuţilor din închisoare. În acest caz (pe care îl consideram puţin probabil), era foarte adevărat că viaţa şi sănătatea bătrânilor şi bolnavilor, chiar neparticipanţi la grevă, vor fi în pericol. Dacă, în ipoteza unei greve, riscurile pentru

bătrâni şi bolnavi erau numai probabile, în cazul refuzului nostru de a întreprinde vreo acţiune aceste riscuri se vor transforma în certitudini. Resemnându-ne să suportăm în continuare regimul de privaţiuni care ni se impunea, primii care vor sucomba vor fi tocmai cei mai puţin rezis-tenţi. Soarta bătrânilor şi bolnavilor va fi deci cu siguranţă pecetluită, fără ca, măcar, cei încă valizi să fi încercat să schimbe situaţia, fie chiar printr-o acţiune disperată. Cu toată osteneala ce mi-am dat-o de a-l face să înţeleagă şi punctul nostru de vedere, Cerchez a rămas la părerea lui, învinovăţindu-ne în continuare de a atenta pur şi simplu la viaţa cama-razilor noştri. Vorbe grele, pe care nu i le-am putut uita multă vreme!

Vorbe care atingeau o rană încă deschisă, de când evadasem de la Cav-nic. Amintirea represaliilor ce s-au abătut după fuga noastră asupra ce-lor rămaşi în lagăr îmi trezea mereu aceleaşi sentimente contradictorii cu care nu reuşeam să mă împac: pe de-o parte satisfacţia de a-mi fi în-frânt teama, de a fi îndrăznit să mă răzvrătesc, scuturându-mă din inerţia şi resemnarea sclavului; pe de altă parte, sentimentul de culpabilitate faţă de cei care avuseseră de suferit de pe urma acţiunii mele. Limita până la care se putea întinde o acţiune personală, fără să antreneze răs-punderea colectivă, era greu de decelat. Administraţia riposta deseori cu represalii generale, la manifestări şi proteste individuale, obligându-te astfel de multe ori, să renunţi la unele acţiuni, numai fiindcă ar fi putut duce la pedepsirea camarazilor. În aceste situaţii, spiritul nostru de soli-daritate devenea obiect de şantaj în mâinile administraţiei, care, de re-gulă reprima cu cea mai mare brutalitate orice manifestări de camara-derie sau tendinţe de unitate în rândurile deţinuţilor.

Atmosfera creată de invectivele lui Fred Cerchez, la adresa partizanilor intrării în grevă, ajunsese la punctul critic de la care risca să degenereze, în orice moment, în ceartă. Dacă eu însumi reuşisem să-mi păstrez cal-mul,

menajându-l încă în discuţie, Cioloboc, în schimb, îl apostrofase cu violenţă, acuzându-l de laşitate şi lipsă de demnitate. Intervenţia lui Lăcătuş la momentul oportun, a avut darul să aplaneze conflictul. Cerându-i mai întâi lui Cioloboc să se calmeze, i s-a adresat apoi lui Cerchez:

— Domnule Cerchez, fiecare e liber să procedeze cum crede de cuviin-ţă. În ceea ce mă priveşte, sunt ferm decis să intru, în grevă şi nimic şi nimeni nu mă poate opri. Aşa cum eu nu am dreptul să te constrâng să participi la o acţiune cu care nu eşti de acord, nici dumneata nu-ţi poţi permite să exerciţi presiuni asupra mea, pentru a mă face să-ţi accept punctul de vedere!

Cu toate că politicos, tonul categoric al lui Lăcătuş nu mai admitea replică. Fred Cerchez s-a retras la patul lui, manifestându-şi în conti-nuare dezaprobarea tactică, printr-o atitudine ostentativă dezinteresată faţă de tot ce s-a mai discutat în seara aceea, în celulă. Cu toate că rela-ţiile dintre Fred Cerchez şi mine fuseseră până atunci foarte bune, bazate chiar pe o reală afecţiune reciprocă, în cele două zile cât am mai împăr-ţit aceeaşi celulă, n-am mai stat de vorbă ca de obicei. Intervenise o ră-ceală, pe care niciunul din noi n-a încercat s-o înlăture. Peste două zile, toţi greviştii aveam să fim despărţiţi de ceilalţi deţinuţi, care nu se anga-jaseră în acţiune. Când tocmai mă pregăteam să părăsesc celula şi mă îndreptam spre uşă, Fred Cerchez s-a apropiat totuşi de mine, mi-a strâns mâna cu căldură şi mi-a urat, în şoaptă, un singur cuvânt de încu-rajare: Succes!

După această parantează, revin la seara premergătoare grevei. În atmos-fera încărcată în care mai stăruia încă iritaţia creată de controversa cu Fred Cerchez, mi-am reluat sondajul de unde îl întrerupsesem. Îmi îndreptasem privirea, cu nu prea mare entuziasm spre patul următor. Era ocupat de Colonelul Văsescu. În socotelile pe care mi le făcusem, nu contam pe asentimentul lui. Moş Puiu s-a declarat, însă fără ezitare, de acord să participe la acţiune, cu toate că, spunea el, îl deranja cuvântul „grevă”, care

aparţinea vocabularului clasei proletare, pentru care nutrea un dispreţ fără margini. Cu poziţia neaşteptată adoptată de Puiu Vă-sescu, s-a încheiat şi seria de surprize de care am avut parte în seara aceea. Bătrânul Balint, ţăranul ungur care abia vorbea româneşte, a fost numai informat de Lăcătuş despre greva ce urma s-o facem, participarea lui nefiind posibilă, din cauza necunoaşterii limbii. Mai rămăsese „tur-nătorul" Barta, care, pe toată durata dezbaterilor din celulă, preferase să se culce, încercând să treacă neobservat. Dialogul cu el (dacă poate fi numit aşa) a fost scurt:

— Domnule Barta, cred că nu mai e cazul să te întreb ce ai de gând, pentru că ştiu că nici noi nu vrem să te avem alături de noi în grevă, şi nici dumneata nu vrei să fii împotriva administraţiei!

Barta, care se ridicase în capul oaselor, mi-a răspuns numai cu un zâm-bet prostesc şi cu o privire umilă, aproape recunoscătoare.

De o bucată de vreme, pe ţevile caloriferului se stârnise ţăcănitul discret al alfabetului Morse. Celelalte celule fuseseră mai vrednice. Începuseră să comunice datele sondajelor. Era cazul s-o facem şi noi. Cioloboc, mai exersat ca mine în telegrafia fără fir, a transmis rezultatul obţinut în celula noastră: cinci participanţi la grevă!

În cursul serii, pe măsură ce Cioloboc intercepta diferitele mesaje ce se transmiteau pe reţeaua ţevilor de calorifer, aveam să aflăm că, în mai toate celulele, lucrurile se petrecuseră cam la fel: numărul celor ce se declaraseră pentru grevă, depăşise cu mult aşteptările! Din păcate, prin-tre cei ce se înscriseseră pentru grevă, erau şi nenumăraţi oameni în vâr-stă, suferinzi şi într-o stare fizică deplorabilă. Era de prevăzut, deci că aceşti oameni nu vor putea rezista încercărilor unei greve prelungite şi că vor fi obligaţi să abandoneze pe parcurs. Ori, era tocmai ceea ce am fi vrut să evităm pentru a nu da impresia administraţiei că poate nădăj-dui într-o stingere, de la sine, a acţiunii, prin

renunţarea succesivă a tu-turor deţinuţilor la grevă. Strădaniile de a-i convinge pe cei în vârstă şi neputincioşi să revină asupra hotărârii de a ni se alătura n-au dat nici un rezultat. Toţi considerau că era de datoria lor să se solidarizeze cu noi.

După ce toate celulele şi-au comunicat efectivul de participanţi, ţevile caloriferelor au amuţit. În tăcerea care se lăsase, aşteptam nerăbdători să ni se transmită rezultatul calculului ce se făcea în ultima celulă de la celălalt capăt al celularului. Când, în sfârşit, ţeava caloriferului s-a ani-mat din nou, Cioloboc a fost imediat pe recepţie.

Numărul total al deţinuţilor care urmau să refuze a doua zi mâncarea era 150 sau 160. (Nu mai reţin cifra exactă, dar mi-amintesc că era vorba de aproximativ jumătate din efectivul deţinuţilor politici, care se aflau în acea vreme în închisoarea din Piteşti.) Cu alte câteva comentarii pe marginea acestui ultim mesaj Morse, ne-am încheiat ziua. Efervescenţa care ne stăpânise în tot cursul serii, a făcut loc unei noi stări de spirit dominată de gândurile ce ni le făceam în privinţa zilei următoare, când vom refuza mâncarea. Emoţia dinaintea confruntării, combinată cu îngrijorarea faţă de necunoscutul reacţiilor ce le vom stârni, ne-a ţinut treji, încă o bună bucată de vreme.

La strigătul „Deşteptarea!” am fost în câteva clipe toţi, în picioare. Venise dimineaţa mult aşteptată şi, o dată cu ea, ultima probă de răbda-re care ne mai stătea în faţă, până la declanşarea acţiunii. În celule, ten-siunea nervoasă creştea cu fiecare minut care se scurgea. În schimb, pe coridor, pentru temnicierii noştri începea o zi ca toate celelalte. Schimbul de zi a venit să-l înlocuiască pe cel de noapte. Apoi, la strigă-tul „pregătirea pentru număr!”, uşile s-au deschis pe rând şi, sub supra-vegherea ofiţerului de serviciu, s-a procedat la numărătoarea deţinuţilor şi la controlul gratiilor de la ferestre. După ce, sub loviturile de ciocan, zăbrelele s-au dovedit intacte, gradienii din tura de

noapte au mai stat un timp de vorbă, la capătul secţiei, cu cei care veniseră să-i înlocu-iască. Câteva minute mai târziu, le-am auzit tropăitul cizmelor îndepăr-tându-se pe scări. Pe celular s-a lăsat iar, pentru o vreme, linişte, până ce au răsunat paşii târşâiţi ai deţinuţilor de drept comun, care aduceau hârdaiele cu terci. Desfăşurarea programului ni se părea mai lungă ca niciodată. Fiecare din noi încearcă să-şi stăpânească nerăbdarea în felul lui. Negăsindu-ne astâmpărul, Cioloboc şi cu mine ne plimbam de colo până colo, în micul spaţiu din faţa uşii, ciocnindu-ne unul de altul la fiecare pas. Alţii îşi căutau câte un subiect de discuţie, dar conversaţiile nu se legau şi sfârşeau prin a tăcea. În fine, s-au auzit primele zăvoare: gardianul începuse distribuirea terciului! Mai aveam însă de zăbovit. Potrivit celor stabilite, urma să ne dezvăluim intenţiile, numai după ce terciul va fi împărţit pe întreg celularul. Aşadar, când gardianul a ajuns cu hârdăul la uşa noastră, ne-am primit ca de obicei gamelele cu porţiile de terci. Aşa făcuseră şi cei dinaintea noastră şi la fel au procedat şi cei din celulele următoare. După ce ultimii deţinuţi de pe celular şi-au primit raţiile, gardianul s-a întors la primă celulă, de unde începuse dis-tribuirea terciului. Ca în fiecare dimineaţă, urma să deschidă din nou celulele pe rând, pentru ca deţinuţii să-şi depună afară, pe jos, în dreptul uşii, gamelele goale, în perioada aceea, păstrarea lor în cameră, fiind interzisă. Din momentul în care a deschis uşa primei celule, desfă-şurarea „programului”, a ieşit din rutina cotidiană. Majoritatea game-lelor, înşirate de unul din deţinuţi la picioarele gardianului, pe coridor, mai conţineau încă raţia de terci intactă.

— De ce n-aţi mâncat, bă! A fost prima reacţie a şefului de secţie.

Răspunsul din celulă:

— Vă rugăm să raportaţi ofiţerului de serviciu că refuzăm hrana!

Încercările gardianului de a afla motivul pentru care deţinuţii îi resti-tuiau gamelele pline n-au dat nici un rezultat. S-a mai răstit de câteva ori la ei, i-a ameninţat şi, în cele din urmă, văzând că nu poate scoate nimic de la ei, le-a tras o înjurătură, a trântit uşa şi a trecut la celula următoare. Nu se aştepta, probabil, ca şi aici să i se întâmple acelaşi lucru. Dialogul cu cei care refuzau să mănânce terciul a fost cam acelaşi şi s-a mai repetat încă la câteva celule, până ce gardianul şi-a dat seama că nu era vorba de nişte cazuri izolate. L-am auzit strigându-l pe tovarăşul lui de pe secţia de la etajul inferior, căruia i-a cerut să-l cheme pe ofiţerul de serviciu. Din discuţia ce s-a iscat între ei, cu această ocazie, am înţe-les că tovarăşul lui îl informa că şi pe secţia lui deţinuţii refuză mânca-rea.

Abia după sosirea ofiţerului de serviciu, uşile au început din nou să fie deschise, de data asta, în prezenţa lui. Pe un ton sever şi autoritar, ofi-ţerul le-a cerut celor care refuzaseră mâncarea să-şi explice atitudinea. Nici lui nu i s-a răspuns, însă, la întrebare. Deţinuţii i-au adus la cunoş-tinţă că se află în greva foamei şi că doreau să fie chemat procurorul, pentru a da în faţa lui o declaraţie scrisă în acest sens. Până la celula noastră, ofiţerul şi-a irosit, fără succes, toate binecunoscutele argumen-te, folosite în astfel de ocazii, care de mult îşi pierduseră orice putere de convingere. A ţinut astfel să afirme, că orice cerere sau nemulţumire trebuie raportată în ordine ierarhică, mai întâi şefului de secţie, apoi ofiţerului de serviciu, şi în cele din urmă, dacă niciunul din ei nu rezolva problema, comandantului penitenciarului. Numai în cazul în care nici acesta nu soluţiona cererea, se putea face apel la procuror.

În consecinţă, insista să i se raporteze lui doleanţele, promiţând să le asculte cu toată înţelegerea şi chiar să le satisfacă, în măsura în care vor fi de competenţa lui. Mai întâi încerca cu duhul blândeţei, stăruind în fel şi chip, să afle motivele protestului. Apoi, văzând că pledase zadarnic, îşi schimba tactica. Îi avertiza pe cei ce refuzau să

mănânce, că riscau să fie pedepsiţi, deoarece regulamentul interzicea deţinuţilor să facă greva foamei. În loc să stârnească teamă şi îngrijorare, cum se aştepta, deţinu-ţii zâmbeau, amuzaţi de ridicolul unei asemenea interdicţii, ceea ce sfâr-şea prin a-l înfuria, făcându-l să recurgă la gama obişnuită de ameninţări şi înjurături, înainte de a trânti uşa şi a trece mai departe.

Scena repetându-se şi la celulele următoare, ofiţerul sfârşise prin a înţe-lege că nu avea de-a face cu un fenomen izolat, cum se mai întâmpla uneori în închisoare, şi când protestul deţinuţilor dintr-o singură celulă era repede reprimat, prin trimiterea lor la beci.

Când a ajuns în celula noastră, renunţase să-şi mai răcească gura de pomană.

Ne-a întrebat numai:

— Aici, câţi nu mâncaţi, bă?

Şi-a notat într-un carneţel cifra pe care i-am dat-o şi, fără nici un co-mentariu, a trecut la celula următoare. După zgomotul zăvoarelor, i-am urmărit parcursul până la capătul celularului. O dată cu ultima uşă trân-tită, pe secţie s-a lăsat tăcerea. Pentru noi era o linişte grea, încărcată de ameninţări necunoscute; liniştea dinaintea furtunii. O furtună care s-a lăsat însă aşteptată.

Programul dimineţii s-a desfăşurat apoi în condiţiile obişnuite, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Celulă după celulă, deţinuţii au fost scoşi cu tinetele la W. C. Câteva ore mai târziu, şi distribuirea mesei a decurs ca de obicei, cu singura diferenţă că deţinuţii care declaraseră grevă au refuzat să-şi primească gamelele cu mâncare, chiar din mo-mentul împărţirii. Fără să facă cea mai mică remarcă, gardianul punea fiecare gamelă refuzată, pe jos, lângă uşă, ca şi cum ceea ce se petrecea ar fi fost cum nu se poate mai firesc.

Şi după-amiaza a fost la fel de paşnică ca dimineaţa.

Timpul se scurgea greu.

Deşi conştienţi de faptul că indiferenţa care ni se arăta făcea parte din tactica administraţiei, menită să ne descurajeze, dovedindu-ne că nu se sinchiseşte de greva noastră, atmosfera în celule se făcea tot mai apăsă-toare. Aproape că ne lipseau răcnetele obişnuite ale gardianului, care nu-şi mai manifesta sub nici o formă prezenţa. Secţia părea abandonată. Până seara, n-am auzit nici un pas de cizmă pe coridor. Nimeni nu ne-a privit nici măcar o singură dată prin vizetă. Liniştea obsedantă de din-colo de uşă se insinuase pe nesimţite şi în celule, unde conversaţiile că-zuseră, fiecare trecându-şi timpul singur cu gândurile lui, dar cu simţu-rile mereu treze, gata să surprindă în orice moment cel mai mic zgomot. Am fi dat orice, să ştim ce se pregăteşte în spatele acestei cortine de tă-cere, care să lăsase între noi şi administraţia penitenciarului. Sub tensi-unea aşteptării prelungite a unei reacţii din partea acesteia din urmă, nu simţisem nici un moment că ne-ar fi foame, cu toate că trecuseră două-zeci şi patru de ore de când nu mai mâncasem nimic.

Împărţirea mesei de seară a mai adus puţină animaţie în liniştea mor-mântală care domnise toată după-amiaza pe celular. A decurs în condiţii similare cu masa de prânz, gamelele greviştilor fiind depuse pe coridor în faţa uşilor, sub aceeaşi privire indiferentă a gardianului. Un sfert de oră mai târziu, când s-au tras primele zăvoare în capătul secţiei, am cre-zut mai întâi că gardianul începuse să scoată din celule gamelele goale ale deţinuţilor care nu participau la grevă. Imediat, însă, au răsunat pe coridor şi tropăituri de cizme şi ecouri de voci. Ne-am dat seama că administraţia se decisese, în fine, să reacţioneze. Furtuna, pe care o aşteptasem încă din cursul dimineţii, se dezlănţuise abia seara şi avea să dureze câteva ore. La început n-am auzit decât o forfoteală confuză de paşi şi glasuri nedesluşite, care se deplasau în direcţia noastră, oprindu-se la fiecare celulă. Pe măsură ce se apropiau, zgomotele se precizau, dezvăluindu-ne că pe secţie

pătrunsese un număr neobişnuit de mare de gardieni şi ofiţeri. Când au ajuns în vecinătatea noastră, i-am recunoscut vocea lui Mândreş. Abia când s-a deschis şi uşa noastră, am văzut că era însoţit de mai toţi ofiţerii penitenciarului. Nu lipsea nici Lupu, ofiţerul politic, nici plutonierul sanitar, Cioltar. Stăpânindu-şi cu un evident efort firea colerică, Mândreş ni s-a adresat pe un ton calm, aproape civilizat, cerându-ne celor care refuzasem mâncarea să avansăm în spaţiul din faţa uşii. Ne-a privit apoi lung, pe fiecare în parte, şi ne-a întrebat de ce nu mâncăm. I-a răspuns Lăcătuş:

— Fiindcă numai aşa putem ajunge să stăm de vorbă cu un delegat al procuraturii!

— Vorbeşte pentru tine! De ce vorbeşti şi pentru ceilalţi? Sau tu eşti instigatorul complotului?

— Am vorbit pentru toţi, fiindcă toţi vrem acelaşi lucru, iar eu personal, domnule căpitan, nu mai am nimic altceva de spus!

Credeam că replica lui Lăcătuş, spusă cu voce cumpătată, dar răspicat, va declanşa una din obişnuitele explozii de furie ale lui Mândreş.

„Bau-Bau”, însă, era de nerecunoscut! Contrazicând toate aşteptările, a rămas calm. Şi-a mutat doar privirea de la Lăcătuş la următorul, care era Samitca.

— Tu de ce nu mănânci, bă!

— Domnule căpitan, vă rog să luaţi la cunoştinţă faptul că, începând de azi dimineaţă, mă aflu în greva foamei, şi că nu voi mai face nici o de-claraţie decât în faţa procurorului!

Nici de data asta Mândreş n-a avut nici o reacţie. De îndată ce şi-a întors ochii spre mine, înainte chiar de a apuca să-mi pună întrebarea, m-am grăbit să-i spun:

— Şi eu aştept procurorul!

După mine, colonelul Văsescu a procedat la fel.

Cioloboc era ultimul din şirul nostru. Stătuse până atunci alături de noi, aşteptându-şi rândul. Când Mândreş l-a întrebat de ce nu mănâncă, Cio-loboc i-a întors ostentativ

spatele şi, ducându-se să se trântească pe pat, i-a aruncat peste umăr pe un ton agresiv:

— Cu un criminal ca dumneata nu stau de vorbă!

Nu numai noi, dar şi gardienii care stăteau în spatele lui Mândreş încre-meniseră. Nici nu îndrăzneam să ne gândim la consecinţele neaşteptatei ieşiri a lui Cioloboc. Asemenea vorbe îl puteau costa viaţa pe cel ce în-drăznise să le rostească. Cu atât mai mare ne-a fost uimirea, când sumbrele noastre presimţiri le-a împrăştiat chiar Mândreş. Ignorând provo-carea lui Cioloboc, de parcă episodul nici n-ar fi avut loc, Mândreş ni s-a adresat cu un glas ce se voia plin de cele mai bune intenţii. E drept că trăsăturile crispate ale feţei şi expresia întunecată a ochilor îi trădau adevăratele sentimente, dar nici lupul din povestea cu scufiţa roşie nu reuşise mai mult decât să-şi prefacă glasul. Ne-a sfătuit părinteşte să nu ne lăsăm împinşi pe o cale greşită, dând ascultare celor câţiva instigatori ce se găsesc printre noi; pe care de altfel administraţia îi cunoaşte şi le urmăreşte de multă vreme activitatea. Recurgând la grevă, ne facem vinovaţi nu numai de indisciplină faţă de regulamentul penitenciar, dar riscăm chiar să ni se facă un nou proces, pentru agitaţie şi rebeliune împotriva organelor de stat. După ce ne-a prevenit asupra consecinţelor la care ne expuneam, Mândreş ne-a promis că nu va ţine seama de cele întâmplate, dacă a doua zi dimineaţa vom renunţa la atitudinea noastră ne-disciplinată, (Se ferea să pronunţe cuvântul „grevă”, noţiunea fiind monopolizată de partid, cu strictă aplicare numai pentru acţiunile „cla-sei muncitoare” împotriva forţelor capitaliste reacţionare.) Ne-a îndem-nat, apoi, pe toţi cei ce aveam vreo nemulţumire personală să ne înscri-em la „raport”, făgăduindu-ne rezolvarea favorabilă a oricăror probleme care sunt de competenţa lui. Considerând probabil că fusese suficient de convingător, Mândreş şi-a încheiat discursul pe un ton aproape amical:

— Cred că ne-am înţeles! Gândiţi-vă bine la ce v-am spus. Nu ne obli-gaţi să trecem la măsuri care să vă agraveze

situaţia!

Cu aceste cuvinte, Mândreş ne-a părăsit, îndreptându-se spre celula ve-cină. Abia după ce ne-am asigurat că niciunul din cei care îl însoţeau nu rămăsese în urmă, în spatele uşii, pentru a ne supraveghea şi a trage cu urechea, ne-am apucat să ne împărtăşim impresiile despre vizita pe care o primisem. Am început cu toţii prin a-i reproşa lui Cioloboc ati-tudinea de bravadă cu care îl sfidase pe Mândreş în mod inutil şi pericu-los. Pe de altă parte, recunoşteam că tocmai datorită acestui act de pro-vocare, la care Mândreş nu ripostase, puteam deduce că administraţia era departe de a fi atât de indiferentă pe cât voise să se arate, faţă de greva noastră. Punând cap la cap toate informaţiile colectate în seara aceea, despre felul în care se desfăşurase vizita în celelalte celule şi despre comportarea lui Mândreş, am ajuns la concluzia că administra-ţia fusese nu numai surprinsă de acţiunea noastră neaşteptată, dar mai cu seamă îngrijorată de proporţiile ei. Pentru a ne îndupleca să renun-ţăm la grevă, Mândreş alesese calea conciliantă şi nu pe cea brutală, tocmai din cauza numărului mare de participanţi la acţiune. Ne plăcea să credem că solidaritatea noastră îl impresionase şi că se temuse să recurgă la represalii pentru a nu provoca furia mulţimii. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor avea să ne dovedească că nu supraestimasem în aprecierile noastre efectele grevei asupra administraţiei. Satisfăcuţi cu concluziile trase în seara aceea, după prima zi de grevă, ne-am culcat totuşi cu gândul la surprizele ce ni le va aduce dimineaţa. Nimeni nu căzuse pradă vorbelor mieroase şi înfăţişării schimbate cu care Mândreş încercase să ne câştige încrederea. Incertitudinea în privinţa viitoarelor măsuri cu care vom fi confruntaţi persista. Am adormit cu aceleaşi îngrijorări şi temeri, ca şi în seara precedentă. Dimineaţa, ne-am trezit însă mai hotărâţi ca oricând să rezistăm tuturor presiunilor la care vom fi supuşi, indiferent de natura lor. Cel puţin, asta era starea de spirit împărtăşită de toţi camarazii mei

de celulă, care intraseră în grevă. În alte celule, după cum am aflat mai târziu, n-a fost aceeaşi omogenitate.

Ziua începuse ca de obicei. La sunetul „deşteptării”, ne sculaserăm şi ne făcuserăm paturile. După ce ne-am turnat unul altuia câte o căniţă de apă şi ne-am spălat pe mâini şi pe faţă deasupra tinetei, ne-am aşezat pe paturi în aşteptarea „deschiderii”. A mai trecut o vreme şi am auzit, ca în fiecare zi, strigătul gardianului: „Pregătirea pentru număr!” De aci înainte, programul zilei nu s-a mai desfăşurat normal. În loc ca imediat după strigătul gardianului pe secţie să răsune paşii cizmelor ofiţerului de serviciu şi ai gardienilor, venind să preia schimbul de zi, iar de pe coridor să ne parvină ecoul zăvoarelor de la uşile celulelor ce se descu-iau de fiecare dată la acea oră, pentru numărătoare, celularul a rămas cufundat în tăcere. O tăcere absolută, de parcă întreaga clădire ar fi fost părăsită. Nici măcar şeful nostru de secţie nu mai dădea nici un semn de viaţă. Intrigaţi de dispariţia gardianului şi de această suspectă suspenda-re a oricărei activităţi pe celular, stăteam cu urechea lipită de uşă, încer-când să surprind cel mai mic sunet sau mişcare, care să ne lămurească asupra acestei misterioase stagnări. Coridorul rămânea însă mut şi, cu cât liniştea se prelungea, eram tot mai tentaţi să credem că fenomenul nu se datora unei simple întârzieri şi că nu se putea să nu fie o legătură între ciudata acalmie, care paralizase desfăşurarea programului cotidian în întreaga puşcărie şi declaraţia noastră de grevă. Am stat de pândă la uşă mai bine de două ceasuri, timp în care nici un zgomot n-a tulburat liniştea coridorului. Apoi, deodată, un sunet metalic ne-a făcut să tresă-rim. Un scârţâit ca de roată de căruţă neunsă, care ne era familiar. Se deschisese grilajul de fier de la parter, singura cale de acces spre secţiile de pe coada „T”-ului, ocupate de „politici”. Concomitent, ne-a parvenit şi ecoul unor zgomote îndepărtate şi nedesluşite. O rumoare, la început abia perceptibilă, dar care creştea progresiv, părând să se

apropie de secţia noastră. Câteva minute mai târziu, ne-am lămurit. Zgomotul con-fuz pe care îl percepeam era provocat de murmurul glasurilor şoptite, de paşii înăbuşiţi şi de foiala mulţimii de gardieni, care literalmente inva-daseră cele trei etaje ale celularului, înşirându-se de-a lungul coridoare-lor şi ocupând poziţii în faţa uşilor celulelor noastre. Precauţiile, pe care le luaseră pentru a nu se face simţiţi, erau evidente, dar strădania le fusese zadarnică.

Curând şi-au dat în vileag prezenţa în imediata noastră apropiere. De câte ori unul din ei trecea tiptil prin faţa camerei noastre, umbra lui întrerupea dunga de lumină care pătrundea în celulă, prin crăpătura de sub uşă. Postul de ascultare de lângă uşă, devenind inutil şi prea expus, ne-am retras pe paturi, de unde am continuat să le urmărim du-te-vino-ul, privind la dâra luminoasă din prag, care le trăda mişcările. Nu aveam altceva de făcut decât să aşteptăm surpriza, care, fără doar şi poate, ni se pregătise. Răbdarea nu ne-a fost pusă la încercare multă vreme. Acţiunea s-a declanşat brusc, printr-un zgomot asurzitor de zăvoare. Începând din capătul secţiei, fuseseră deschise dintr-o dată patru sau cinci uşi. Concomitent, gardienii postaţi în faţa celorlalte celule au dat la o parte clapele vizetelor. Din acel moment, ochiul gardianului de la uşa noastră n-a mai părăsit vizeta, ţinându-ne sub o permanentă obser-vaţie. Nemaiputându-ne apropia de uşă pentru a capta mai clar zgo-motele de pe secţie, a trebuit să ne mulţumim cu înregistrarea ecourilor, ce se întretăiau şi se suprapuneau şi care ne parveneau deformate de rezonanţa coridorului. Prin tumultul provocat de mulţimea paşilor şi uşilor ce se deschideau şi se închideau, puteam discerne şi frânturi de discuţii, ce se purtau simultan, fie pe coridor, fie în celule. În acea învăl-măşeală de voci, i-am recunoscut-o mai întâi pe a lui Mândreş şi, apoi treptat, pe ale mai tuturor ofiţerilor închisorii. Toată această hărmălaie se apropia destul de repede de celula noastră, aşa că n-am

fost surprinşi când şi uşa noastră s-a dat de perete. Era ofiţerul politic Lupu, care, tre-când pragul, a tras uşa după el, lăsând-o numai puţin întredeschisă. Suficient, însă, pentru a ne permite să observăm prin crăpătură foiala gardienilor pe coridor. După ce şi-a rotit ochii prin cameră, inventari-indu-i conţinutul uman, Lupu s-a informat pe un ton neutru:

— Cine a refuzat mâncarea?

Fără să scoatem o vorbă, toţi cei vizitaţi am ridicat câte o mână în sus. Cum avusesem de multe ori ocazia să ne convingem că Lupu dispunea de o memorie deosebită, cunoscându-ne pe fiecare în parte după figură şi ştiindu-ne pe dinafară numele şi chiar conţinutul dosarelor, nu ne-am mirat deloc când ni s-a adresat din nou, numindu-ne pe doi dintre noi:

— Sunteţi oameni serioşi, în toată firea! Cum se poate să ascultaţi de nişte inconştienţi şi instigatori ca Ioanid şi Cioloboc?!

Dintre greviştii din celula noastră, Cioloboc şi cu mine eram cei mai rău văzuţi de biroul politic, din cauza nenumăratelor rapoarte şi pedepse ce le primisem pentru a fi înfrânt dispoziţiile, care reglementau regimul de strictă izolare a deţinuţilor politici din închisoare. De câte ori fuseserăm surprinşi comunicând cu alte celule sau încercând să luăm legătura cu „dreptul comun”, pentru a ne procura informaţii, avusesem de-a face cu ofiţerul politic. În anchetele întreprinse cu acele ocazii, Lupu nu reuşise niciodată să afle numele „complicilor” noştri, amănunte despre felul în care funcţiona reţeaua noastră de comunicaţii sau sursele noastre de in-formaţii. Neobţinând satisfacţie, interogatoriile se soldau cu trimiterea noastră la carceră sau la beci. Refuzul de a „colabora cu ancheta” şi re-putaţia de „nedisciplinaţi” şi „recalcitranţi”, de care ne bucuram în ochii lui Lupu, nu justifica însă în cazul de faţă, discriminarea pe care o făcu-se între greviştii din celulă, calificându-ne numai pe noi instigatorii. Pomenind numele

lui Ciolobоc şi al meu, Lupu desemnase astfel dina-inte de viitorii ţapi ispăşitori pe care îi avea în vedere, lăsând totodată să se înţeleagă, că era dispus să privească cu indulgenţă cazurile celor care căzuseră victime instigaţiei noastre. Sugerând existenţa unei portiţe de scăpare, pentru cei care vor renunţa la grevă, le dădea acestora posibilitatea de a evita consecinţele ce le vor avea de suferit numai principalii vinovaţi de declanşarea acţiunii. Oferindu-le această recompensă, era limpede că Lupu urmărea să stimuleze dezertările, pentru a reduce astfel mai întâi numărul participanţilor la acţiune şi pentru a putea, mai apoi, să spargă greva, prin izolarea sau transferarea celor câţiva care s-ar mai fi încăpăţânat pe poziţie.

În timp ce ne vorbea, Lupu ne privea pe rând pe fiecare, încercând să-şi dea seama de efectul ce-l producea. Cu toate că părea vădit contrariat de atitudinea noastră indiferentă, a mai continuat încă o bună bucată de timp să-şi dezvolte argumentaţia menită să ne zdruncine încrederea şi unitatea. Lupu şi-a încheiat pledoaria, subliniind, încă o dată, deosebirea pe care era dispus s-o facă între „instigatori”, care erau „adevăraţii vino-vaţi”, şi cei care numai din slăbiciune se lăsaseră antrenaţi într-o acţiune atât de gravă. După o pauză, a adăugat:

— V-am explicat situaţia, ca să ştiţi că nu vreau să iau o măsură genera-lă. Nu vreau, ca din cauza câtorva elemente duşmănoase şi nedisciplina-te, să suferiţi toţi! Îşi vor primi pedeapsa numai adevăraţii agitatori şi cei care se vor solidariza cu ei!

După aceste cuvinte rostite mai apăsat, ne-a privit îndelung pe fiecare în parte, înainte de a ne pune întrebarea cheie:

— Cine are ceva de raportat?

Toţi am tăcut, ignorând întrebarea. Singur Samitca a luat-o în seamă, spre vizibila satisfacţie a lui Lupu. Satisfacţie de scurtă durată, în loc să asiste la primul caz de defecţiune, cum se aşteptase, Samitca l-a decepţionat.

— Domnule locotenent-major, vreau să vă aduc la cunoştinţă, că nu intenţionez să comit nici un act de răzvrătire împotriva regulamentului. Am recurs la greva foamei, pentru a putea sta de vorbă cu procurorul. Este dreptul meu de a refuza mâncarea iar obligaţia dumneavoastră în-tr-un asemenea caz este de a anunţa procuratura.

Cu toată deziluzia provocată de răspunsul lui Samitca, Lupu s-a stăpânit. L-a întrerupt numai, spunându-i că nu vrea să audă un răspuns pripit. Prefera să ne dea un timp de gândire, pentru a ne da mai bine seama de gravitatea situaţiei în care ne aflam şi va reveni mai târziu, când vom ajunge la concluzia că am procedat greşit. Atâta prefăcută înţelegere şi chiar bunăvoinţă nu-şi mai dăduse Lupu niciodată osteneala să ne arate. Administraţia părea înclinată să trateze, de data asta, situaţia cu mănuşi şi nu, ca de obicei, să recurgă la metoda represaliilor brutale. Răbdarea şi ipocrizia comportării lui Lupu ne-au făcut să deducem că direcţia penitenciarului, îngrijorată de anvergura grevei noastre, hotărâse să-şi schimbe tactica şi să nu bruscheze lucrurile.

Cu toate că în cursul zilei ofensiva dezlănţuită de administraţie pentru a sparge greva avea să îmbrace forme mult mai complexe, interpretarea dată atitudinii lui Lupu ne-a fost confirmată de toate evenimentele care s-au petrecut ulterior. Apariţia lui Lupu în celula noastră semnalase nu-mai începutul campaniei, concepută de administraţie în scopul lichidării grevei. Cu trecerea lui, pe rând, prin fiecare celulă, spre a le vorbi deţi-nuţilor (în aceeaşi termeni în care ne vorbise şi nouă), Lupu dăduse pri-mul impuls mecanismului de pornire al unei operaţii, care din acel mo-ment a început să funcţioneze fără întrerupere, cu maximum de inten-sitate şi într-un ritm tot mai accelerat, până seara târziu. Până la ora stin-gerii, n-am mai avut nici o clipă de linişte. Vizitele s-au succedat fără încetare în tot cursul zilei. În scurtele intervale dintre

ele, eram continuu supravegheaţi prin vizetă sau chiar direct din prag, prin uşa ţinută între-deschisă de gardianul postat în faţa celulei noastre. Nu mai aveam nici timpul, nici posibilitatea să schimbăm vreo vorbă între noi, şi cu atât mai puţin să comunicăm prin Morse cu celulele vecine. De altfel, şi-tuaţia era identică în toate încăperile celularului. După vizita lui Lupu, rând pe rând, s-au perindat prin camera noastră: căpitanul Mândreş, când unul, când altul din cei câţiva ofiţeri ai închisorii şi chiar pluto-nierul sanitar Cioltar. Apoi, ciclul s-arepetat, începând din nou cu Lupu. Singura variaţie în această campanie, dusă cu o neobosită insistenţă şi într-un tempo susţinut, o aducea alternanţa personagiilor angajate în ca-ruselul ameţitor, căruia a trebuit să-i facem faţă întreaga zi. În afara unor mici deosebiri de formă, determinate doar de maniera personală a fiecăruia de a-şi duce „munca de lămurire” pentru a ne scoate din grevă, toţi aceşti emisari ai administraţiei ne-au vorbit la fel cum ne vorbise şi Lupu. Ţinuţi sub presiunea permanentă a vizitelor lor succesive, ne-a fost dat să auzim de sute de ori expunerea aceleiaşi argumentaţii, for-mulată când în termeni binevoitori, sugerând o portiţă de scăpare pen-tru cei ce se vor retrage din grevă, când în cuvinte dure, cu aluzii ame-ninţătoare la soarta sumbră rezervată celor care, persistând în acţiunea lor, vor purta întreaga responsabilitate a organizării rebeliunii. Uneori, era unul şi acelaşi care ne prezenta cele două posibilităţi de opţiune ce ni se ofereau. Alteori, însă, se asociau câte doi şi îşi împărţeau rolurile. Primul îşi desfăşura tot arsenalul ofensiv de intimidare anunţându-ne că termenul de gândire ce ne fusese acordat expirase, şi că pierdusem oca-zia de a mai beneficia de indulgenţa ce ni se promisese.

Administraţia ajunsese la concluzia că eram nişte „bandiţi înrăiţi”, care meritam să ne primim pedeapsa pentru „instigaţie la revoltă”. Vom fi daţi, aşadar, pe mâna „justiţiei”, spre a fi din nou condamnaţi, codul pe-nal prevăzând, în astfel de cazuri, cele mai grele sentinţe.

Totodată, s-au luat dispoziţiile de cuviinţă, ca până la proces, să fim supuşi unui „re-gim special” de detenţie, aplicat numai „elementelor periculoase”. Apoi, încercând să dea momentului un caracter solemn, ofiţerul îşi dregea glasul şi, pe un ton grav, ne cerea celor care eram în grevă să ne spunem numele şi condamnarea. Îşi nota datele cu conştiinciozitate întru-un carneţel proptit pe spatele gardianului, care asistase la scenă din uşă, şi, înainte de a pleca, adăuga:

— Cei care aţi fost trecuţi pe listă, vă faceţi bagajul şi aşteptaţi!

Cam aşa ne vorbea primul.

Câteva minute mai târziu, îşi făcea apariţia cel de-al doilea ofiţer, care, nu întâmplător, era superior în grad tovarăşului lui, care îl precedase. La una din aceste mascarade, în rolul celui de-al doilea vizitator a partici-pat chiar căpitanul Mândreş, urmându-i unuia din ofiţerii de serviciu. Prefăcându-se mirat că ne vede cu bagajul făcut, Mândreş ne-a întrebat de ce ne-am strâns lucrurile şi ce aşteptăm.

— Domnul locotenent X ne-a trecut pe o listă şi ne-a spus că vom fi mutaţi, i-a răspuns Lăcătuş, care devenise purtătorul nostru de cuvânt.

Simulând un acces de furie, Mândreş s-a răstit la gardianul din faţa uşii:

— Tovarăşe sergent! Spune-i tovarăşului locotenent X să vină imediat la mine. Cum îndrăzneşte să ia măsuri de capul lui! Aici, numai eu dau ordin de mutare a deţinuţilor din celule!

Apoi, întorcându-se spre noi şi îmblânzindu-şi vocea, ne-a explicat că fusese vorba de o înţelegere greşită a dispoziţiilor. Coborând glasul, în continuare, pentru a-i da o nuanţă confidenţială, ne-a împărtăşit, pe un ton ce se voia părintesc, dilema în care îl pusesem:

— Măi băieţi, trebuie să mă înţelegeţi şi pe mine. Ascult şi eu de ordine superioare şi nu pot să nu le execut. Nu vreau însă să vă nenorocesc aplicându-vă măsurile prevăzute de

regulament, înainte de a sta de vorbă omeneşte. Eu vă înţeleg că vă e greu şi că v-aţi pierdut răbdarea, dar vă sfătuiesc prieteneşte să renunţaţi la grevă. Aţi făcut o mare greşeală, procedând în acest fel. Nu vă daţi seama de gravitatea consecinţelor la care vă expuneţi, dacă se va afla mai sus că v-aţi răzvrătit. Şi Mândreş ne-a mărturisit aproape pe şoptite, pasămite, pentru a fi auzit de gardia-nul de pe coridor, că el însuşi călcase dispoziţiile, nessizând imediat organele superioare, despre actele de indisciplină comise de noi, în penitenciarul din Piteşti. O făcuse numai pentru a ne da timp să ne reve-nim din greşeală şi a ne cruţa de asprimea măsurilor de reprimare a ac-telor de rebeliune, de care eram pasibili. (Aşa cum aveam să aflăm în zilele următoare, şi această afirmaţie a lui Mândreş era mincinoasă, de-oarece Ministerul de Interne fusese anunţat imediat de declararea gre-vei. În momentul în care Mândreş ne vorbea, în penitenciar aflau deja câţiva reprezentanţi ai ministerului, sosiţi chiar în dimineaţa aceea la Piteşti.) Mai bine de o jumătate de oră, Mândreş şi-a exersat ipocrizia, arătându-se omenos, binevoitor şi preocupat de soarta noastră, vrând să ne convingă că încerca să amâne luarea de măsuri disciplinare pentru a ne da un ultim răgaz de a renunţa la grevă şi a evita astfel situaţia catas-trofală spre care ne îndreptam. Satisfăcut de liniştea în care îi asculta-sem expunerea, fără să ne manifestăm vreo opoziţie sau intenţie de a-i respinge argumentele, şi socotind că lipsa noastră de reacţie era semn de şovăială, Mândreş şi-a încheiat tirada, declarându-ne cu un ton jovial:

— Mă bucur că m-aţi înţeles şi nu o să vă pară rău! O să-mi mulţumiţi că v-am scăpat dintr-o situaţie foarte grea. Voi da acum ordin să vi se aducă masa mai devreme, fiindcă ştiu că sunteţi flămânzi. Mâncaţi, iar eu vă promit să am uitat prostia pe care aţi făcut-o!”

De data asta, luându-i-o înainte lui Lăcătuş, i-am răspuns eu lui Mândreş:

— Domnule căpitan, vă mulţumim pentru grija pe care ne-o purtaţi, dar noi tot nu mâncăm, până ce nu vine procurorul!

— Vorbeşte pentru tine, banditule! De ce vorbeşti pentru ceilalţi, s-a răstit prompt Mândreş la mine, reluându-şi tonul pe care i-l cunoşteam şi fulgerându-mă cu privirea.

Deşi se congestionase la faţă de furie, în clipa următoare reuşi să-şi în-frângă caracterul coleric. Mândreş şi-a întors privirea de la mine, către camarazii mei. Îmblânzindu-şi din nou trăsăturile feţei şi vocea le-a dat de înţeles că nu vrea să-şi piardă vremea cu un tânăr inconştient ca mine şi că li se adresează numai lor, deoarece poate conta pe seriozitatea şi înţelepciunea ce le-o conferea vârsta mai înaintată. Imediat însă, cama-razii mei cu tâmplele încărunţite, la respectabilitatea cărora, făcuse alu-zie, l-au decepţionat şi ei. Unul după altul i-au declarat nu-şi modifică atitudinea până ce nu stau de vorbă cu procurorul. După eşecul total în-registrat în celula noastră, Mândreş ne-a părăsit.

— O să vă pară rău că nu m-aţi ascultat! Ne-a mai spus înainte a ieşi pe uşă şi de a porni să-şi încerce norocul în alte celule.

Insuccesele, cu care se soldau tentativele de a ne scoate din grevă nu-l descurajau nici pe Mândreş, nici pe ceilalţi membri ai echipei. Cu toată osteneala ce şi-o dădeau, de a inventa de fiecare dată alte argumente, toate nu erau decât variaţii pe aceeaşi temă şi la fel de cusute aţă albă. În interpretarea noastră, felul în care îşi duceau campania (insistentă, dar evitând orice violenţă, până şi de limbaj) nu era decât încă o dovadă că greva provocase o preocupare şi o îngrijorare mult mai mare decât ne aşteptasem, şi la un nivel mult mai înalt decât al administraţiei peniten-ciarului. Din însuşi comportamentul neobişnuit al lui Mândreş, în totală cantradicţie cu cruzimea, brutalitatea şi sadismul manifestărilor pe care i le cunoşteam atât de bine, se putea vedea că nu mai acţiona din proprie iniţiativă, şi că se

conforma unor dispoziţii superioare. Rezolvarea pro-blemei create de greva noastră depăşea autoritatea administraţiei locale şi nu mai intra în atribuţiile comandantului închisorii. Grevele de pro-porţie în penitenciarele cu deţinuţi politici erau de competenţa forurilor superioare ale Ministerului de Interne. Faptul l-am putut verifica în decursul anilor, prin datele culese de la diferiţi deţinuţi, care au luat par-te la vremea respectivă la grevele declanşate la minele de la Baia Sprie şi Cavnic, în 1953, şi, mai târziu, la Aiud. În toate aceste cazuri, meto-dele şi măsurile de aplanare a grevelor au fost hotărâte de forurile cele mai înalte ale Ministerului de Interne şi Comitetului Central, membrii din conducerea celor două organisme deplasându-se chiar la faţa locului.

La vremea prânzului, în campania dusă de Mândreş şi echipa lui, prin celule, pentru a ne determina să abandonăm greva, a apărut un element nou: hârdaiele cu mâncare! Contând pe puterea de convingere a acestui argument concret, adus pe rând în pragul fiecărei uşi deschise, spre a-şi exercita efectul direct asupra simţurilor, bucătăria penitenciarului făcuse adevărate performanţe gastronomice. Nu numai mirosul îmbietor al aburului de mâncare, ce se ridica din hârdău, dar şi conţinutul, răscolit de gardian cu polonicul, sub privirile noastre, depăşea orice „meniu” ce ne fusese dat să vedem până atunci în închisoarea din Piteşti. După ce ne-a numărat din ochi, gardianul a început să umple gamelele, întin-zându-le apoi pe rând lui Barta, care le trecea mai departe camarazilor noştri, care nu participau la grevă. Primele două, le-au primit Balint şi Fred Cerchez. A treia şi-a oprit-o Barta. Cu cea de-a patra, pentru care nu s-a mai găsit amator, a rămas în mână, neştiind ce să facă cu ea.

— Ce, bă! Nu vă place nici mâncarea asta?! S-a răstit gardianul la noi, văzând că nimeni nu-i ia lui Barta gamela din mână.

Gardianul părea sincer uimit de refuzul nostru. Nu-i venea să creadă că putem rezista la tentaţia iahniei de fasole din

gamelă şi mai ales la canti-tatea enormă de bucăţi de carne de porc pe care o conţinea. Tăcerea şi lipsa noastră de reacţie l-au făcut să adauge:

— Vă mai las să vă gândiţi.

Apoi a continuat să umple şi cele cinci gamele ce ne erau destinate, spunându-i lui Barta să le înşire pe jos, lângă uşă.

Terminându-şi astfel treaba la celula noastră, gardianul a apucat hârdăul de o toartă şi l-a târât în dreptul uşii următoare. Deşi nu mâncasem nimic de o zi şi jumătate, aburul ce se ridica din gamelele lăsate în cameră nu şi-a produs efectul scontat de gardian. Eram mult prea îndâr-jiţi pe poziţie, pentru a cădea într-o cursă atât de primitivă. De fapt, nu pot spune că eram chinuit de foame. Din momentul în care declarasem greva, până şi acea senzaţie de foame permanentă, pe care o resimţisem luni de zile în şir, dispăruse. În schimb, începuse să mă cuprindă o stare de oboseală nu numai fizică, ci şi nervoasă, care se accentua pe măsură ce vremea înainta şi presiunile administraţiei asupra noastră se înteţeau. Nu mai aveam decât o singură dorinţă: să mă pot întinde în pat şi să fiu lăsat în plata Domnului. După plecarea fiecărui gardian sau ofiţer venit să ne convingă în felul lui să renunţăm la grevă, speram să fie ultima vizită şi să fim lăsaţi în pace. Aceeaşi nădejde am avut-o când ne-a pă-răsit gardianul care ne împărţise masa. Dar, nici de astă dată, n-am avut parte de linişte. Aproape imediat şi-a făcut apariţia în uşă un ofiţer, urmat de un alt gardian, care şi el târa pe coridor un hârdău. Era tot cu mâncare: paste făinoase cu carne. Carne la fel de multă ca şi în iahnia din primul hârdău. Întrebarea pe care ne-a pus-o ofiţerul ne-a lămurit că era vorba de un nou vicleşug, menit să ne dea impresia că administraţia înţelegea să facă anumite concesii pentru îmbunătăţirea condiţiilor noastre de detenţie.

— Cine e bolnav şi vrea mâncare de regim?

Se referea la o doleanţă supusă în repetate rânduri administraţiei, prin care ceream ca deţinuţilor ce suferau

de ulcere sau maladii cronice de ficat, să li se acorde o alimentaţie adecvată, prescrisă de cabinetul medical. Ofiţerul ştia, tot aşa de bine ca şi noi, că cererea fusese de fie-care dată respinsă şi că până la acea dată nici un deţinut din penitenciar, oricât de bolnav ar fi fost, nu primise regim medical. Acum, venea să ne ofere „mâncare de regim”, chiar fără recomandaţie din partea cabine-tului medical! Şi această nouă încercare de a ne ademeni dat greş. Când unul din camarazii noştri, care nu erau în grevă, i-a spus că în celula noastră nu era nimeni bolnav, ofiţerului nu i-a mai rămas altceva de făcut, decât să caute amatori de „regim medical”, în celulele următoare. Nici cu plecarea ofiţerului, ce ne oferise mâncare de regim nu s-a înche-iat seria vizitatorilor care nu mai conteneau să se peride prin faţa uşii noastre, încercând în fel şi chip să ne zdruncine hotărâre de a continua greva. Toate tertipurile utilizate, chiar dacă prezentate sub forme deose-bite, păreau să se succeadă conform aceluiaşi principiu aplicat şi în cursul anchetelor de la Securitate: una caldă – una rece. Vorbei blânde şi omenoase îi urma glasul aspru şi neîndurător. Unul făgăduia, lăsând apoi locul celui care amenin ţa!

Abia la vreo două ore după masa de prânz, campania a încetat la fel de brusc cum pornise în zorii zilei, toată zarva de pe celular stingându-se ca prin farmec. Uşile trântite şi paşii gardienilor care se retrăgeau au fost ultimele zgomote ce s-au mai auzit. Apoi s-a aşternut liniştea. Asi-gurându-ne că pe coridor nu mai rămăsese nimeni, nici măcar şeful pe secţie, ne-am grăbit să reluăm contactul cu vecinii noştri, cu care nu mai putusem comunica din seara precedentă. În scurtă vreme, toate ţevile de calorifere s-au pornit să zbârnâie, transmiţând semnalele Morse. Toţi eram avizi de informaţii. Fiecare voia să ştie ce se întâmplase în celelal-te celule şi ce efecte avusese campania dusă de administraţie pentru a zădărnici greva. Cu urechea la calorifer, Ciloboc căuta să descifreze mesajele care se încrucişau şi se suprapuneau pe ţevi. Pe măsură ce izbutea să înţeleagă

câte o frază coerentă, ne-o comunica şi nouă. Pri-mele veşti ni s-au părut catastrofale! Câţiva oameni mai în vârstă şi suferinzi, care cu toată împotrivirea noastră ne urmaseră în grevă, fuseseră internaţi în infirmerie. Cazul cel mai îngrijorător era al vărului meu, George Boian, care făcuse o ocluzie intestinală şi fusese transpor-tat la infirmerie, în stare foarte gravă. Dacă numărul celor care din moti-ve de sănătate fuseseră siliţi să abandoneze greva era mult prea redus pentru a compromite acţiunea, nu acelaşi lucru se putea spune despre numeroasele defecţiuni ce se produseseră sub presiunile exercitate de administraţie. Campania lui Mândreş şi a ofiţerului politic înregistrase succese de proporţii neaşteptate. În tot cursul dimineţii desolidarizările se ţinuseră lanţ. Metoda promisiunilor şi ameninţărilor alternate se do-vedise totuşi eficace. Unii, intimidaţi de perspectiva represaliilor, ieşi-seră din grevă chiar după primele aluzii făcute în acest sens de ofiţerii care îi vizitaseră. Cei mai mulţi, însă se lăsaseră amăgiţi, la ora mesei, de mâncarea consistentă şi de regimul alimentar pentru bolnavi. Considerând că astfel principala noastră revendicare fusese satisfăcută, găsiseră de cuviinţă să renunţe, greva nemaiavându-şi rostul. O bună parte din aceste capitulări nu ne-au surprins. Le prevăzusem în calculul nostru. Câteva, însă, la care nu ne aşteptam, ne-au produs şi dezamăgiri. Când, în cele din urmă, am reuşit să obţinem datele exacte despre situ-aţia din fiecare celulă şi să facem socoteala, bilanţul se prezenta în felul următor: mai mult de jumătate din cei care cu două zile în urmă intra-seră în grevă se retrăseseră din acţiune. Ne mai aflam în grevă în total cincizeci şi şase de deţinuţi.

Deşi pierderile suferite erau foarte mari, am fost cu toţii de acord că numărul celor rămaşi era suficient de important şi reprezenta o cifră rezonabilă pentru a ne continua acţiunea. Eram acum convinşi că pu-team conta pe rezistenţa până la sfârşit a celor cincizeci şi şase, care rămăseseră nezdruncinaţi pe poziţie. Probabil că şi

administraţia ajusese la aceeaşi concluzie, când observase că, în ultimele două ore de eforturi, nu mai reuşise să înregistreze nici un caz de desolidarizare, şi de aceea renunţase să-şi mai continue campania. Într-adevăr, ultimele defecţiuni în rândurile greviştilor s-au produs la ora împărţirii mesei. După aceea, toate presiunile exercitate de ofiţeri prin celule n-au mai avut nici un succes.

După uzura nervoasă şi oboseala fizică, provocate de vizitele sâcâitoare cu care fusesem confruntaţi fără încetare de-a lungul atâtor ore liniştea ce se aşternuse pe coridoare, în urma retragerii gardienilor şi ofiţerilor, era bine venită. Ştiam că nu putea fi vorba decât de o pauză, dar relaxa-rea ne prindea bine. Nu ştiam ce ni se pregătea în continuare, dar eram convinşi că ne aşteptau noi încercări. Eram însă prea obosiţi ca să mai putem schimba păreri şi să facem presupuneri cu privire la viitoarele intenţii ale administraţiei. Întins pe pat, cu ochii închişi, eram mulţumit de tăcerea odihnitoare din jur şi nu mă gândeam la nimic. După starea de încordare din tot cursul zilei, mă simţeam ca în convalescenţă. Începusem să mă complac în atmosfera tihnită a celulei şi eram tocmai pe cale să aţipesc, când administraţia s-a decis să intre din nou în acţi-une. De astă dată, însă, în mod gălăgios şi nu cu discreţia cu care procedase de dimineaţă. Gardienii şi ofiţerii care au invadat celularul şi-au semnalat reapariţia încă de când au început să urce scările spre etajul nostru. Călcau apăsat cu cizmele lor ţintuite pe trepte şi vorbeau în gura mare, fără să se sinchisească de gălăgia pe care o făceau. Odată ajunşi pe secţia noastră, s-au răspândit de-a lungul coridorului, postându-se din nou câte unul în faţa fiecărei celule. Au mai continuat un timp să vor-bească şi să glumească între ei, până ce, deodată, au tăcut brusc. Aproape imediat s-a auzit şi vocea tunătoare a căpitanului Mândreş, ordonând:

— Daţi uşile de perete! Executarea!

Într-un zgomot asurzitor de zăvoare trase, toate uşile celulelor s-au deschis. Cea mai elementară măsură de vigilenţă fusese astfel abolită, deţinuţii din celulele de pe o parte a celularului, putându-i vedea pe cei din celulele de vis-ŕ-vis!

Violarea principiului izolării şi secretului, atât de scump securităţii şi aplicat cu stricteţe în penitenciare, ne-a permis un schimb de zări şi de a schimba semne de recunoaştere cu camarazi de-ai noştri, pe care nu-i mai văzusem de luni de zile.

Vocea lui Mândreş s-a auzit din nou. De data asta, ordinul ni se adresa nouă, pe un ton şi mai răstit, şi în cel mai pur stil militar:

— Deţinut! Ascultă comanda la mine. Care nu vrei să mănânci, îţi iei bagajul în pătură şi ieşi afară.

După Mândreş, s-au dezlănţuit gardienii, întrecându-se care mai de care să răcnească mai tare şi să ne grăbească să executăm ordinul. Pe măsură ce ne strângeam lucrurile şi ieşeam din celule, eram îndemnaţi să ne îndreptăm spre capătul secţiei şi să ne încolonăm, hăituiţi pe tot parcur-sul de strigătele îndârjite ale gardienilor, înşiraţi de-a lungul coridorului. Defilând prin faţa lor, am avut prilejul să mai aud odată te bogăţia de lozinci şi cele mai colorate expresii, cuprinse în lexiconu1 M. A. I., pen-tru uzul gardienilor din penitenciare. Deşi îşi dăduseră frâu liber la gură, insultându-ne şi amenin ţându-ne în toate felurile, se vedea totuşi limpe-de că fuseseră instruiţi să recurgă numai la violenţă verbală nu şi la bru-talităţi fizice.

Cu cele câteva zdrenţe, alcătuindu-mi bagajul, adunate în pătură înain-tam destul de încet pe coridor, oprindu-mă la tot pasul pentru a strânge mâna cunoscuţilor sau a-mi îmbrăţişa prietenii ce-mi ieşeau cale. Am ajuns astfel printre ultimii în capătul secţiei, unde se încolonaseră deţi-nuţii grevişti. Tot acolo se afla şi Mândreş. Cu privirea întunecată, supraveghea evacuarea noastră din celule, neputându-şi ascunde nemulţumirea crescândă faţă de

mulţimea celor ce-şi părăseau celula şi veneau să se adauge la coada coloanei, care se lungea văzând cu ochii. Contase desigur pe un număr mai mare de dezertări în ultimul moment şi, deşi se străduia să pară calm şi indiferent la toată mişcarea de pe coridor, era vizibil contrariat că nu-i ieşiseră socotelile şi că rândurile greviştilor nu se mai răriseră. Întâmplarea a făcut să-mi revină mie rolul picăturii care avea să umple paharul. Ajungând în imediata apropiere lui Mândreş, l-am identificat pe unul din deţinuţii cu care luni de zile purta-sem legături prin ţevile de calorifer, dar pe care nu avusesem niciodată ocazia să-l cunosc personal. (Pe vremea aceea îi mai ştiam numele. Acum, nu-mi mai amintesc decât că avea rezonanţă sârbească.) Fără ţin seama că mă aflam chiar în faţa lui Mândreş, l-am strigat pe fostul meu corespondent prin calorifer pe nume, spunându-i totodată cum cheamă. Bucuria de a ne fi întâlnit, în sfârşit, s-a manifestat de ambele părţi la fel: şi unul şi altul ne-am lăsat bagajul jos şi ne-am strâns braţe, expri-mându-ne zgomotos şi plini de veselie, satisfacţia de a ne cunoaşte. Pentru Mândreş, o sfidare atât de ostentativă a fost mai mult decât putea suporta. Turbat de mânie, s-a năpustit asupra noastră înşfăcându-ne pe fiecare de câte un braţ, ne-a smucit spre el cu atâta violenţă, încât ne-am pierdut echilibrul. Dacă în acel moment şi-ar fi slăbit încleştarea, ne-am fi prăbuşit amândoi pe ciment, la picioarele 1ui. Faţă de furia cu care se dezlănţuise, nu mă mai aşteptam să scap teafăr din mâinile lui. Braţul descărnat de slăbiciune începuse să-mi amorţească sub strânsoarea de menghină a mâinii lui Mândreş. Şi totuşi, după câteva clipe, am simţit o ezitare în degetele care îmi zdrobeau braţul. Apoi, deodată, s-au destins şi mi l-au eliberat.

Mândreş îşi stăpânise pornirea şi ne dăduse drumul. Părea să fi făcut un efort supraomenesc. Gâfâind, s-a răstit la unul din gardieni:

— Bagă-i pe ăştia doi la izolare!

Nu ne venea să credem că scăpasem aşa de ieftin. Ordinul de trimitere la izolare l-am primit ca pe o veste salvatoare. În schimb, pierdeam ori-ce contact cu ceilalţi camarazi, cu care pornisem în grevă.

Înainte de a ieşi de pe secţie, Mândreş l-a mai chemat odată la el pe gar-dianul însărcinat să ne ducă la izolare. N-am auzit ce instrucţiuni supli-mentare i-a dat. Ne-am lămurit, însă, când am ajuns la locul de pedea-psă: Nu era vorba nici de beci, nici de celulele de izolare de pe secţiile deţinuţilor politici!

Gardianul ne-a condus la parter, pe aripa din dreapta a barei „T”-ului, unde începea celularul deţinuţilor de drept comun. Ne-a introdus pe o uşă într-un coridor îngust, care pe latura lui stângă avea alte patru uşi, foarte apropiate una de alta. Erau ale celulelor de izolare. În ultima, a fost închis camaradul meu de pedeapsă (pe care, ne mai ştiind cum îl cheamă, îl voi numi după locul lui de baştină: „Bănăţeanu”), iar, în penultima, eu.

Cele patru celule de izolare ale dreptului comun, erau de-a dreptul confortabile faţă de beciul sau camerele de pedeapsă ale „politicilor”.

După plecarea gardianului, am început să-mi explorez noul domiciliu. Inventarierea mobilierului am făcut-o dintr-o singură privire: o tinetă şi basta! A doua constatare: pardoseala era de scândură. Statul în picioare, mai mult de câteva minute, devenise obositor, aşa că m-am grăbit să-mi aştern pătura pe duşumele şi să profit să mă întind pe jos. Vecinul meu, „Bănăţeanu”, procedase la fel. Puteam vorbi între noi, fără grija de a fi surprinşi. Plecând, gardianul închisese şi uşa de la coridor. Eram singuri şi, în liniştea absolută care domnea în jur, cel mai mic zgomot ne-ar fi atras atenţia. Celula era destul de întunecoasă. N-avea lumină electrică. Singura sursă de lumină o constituia fereastra cu geamuri mate de pe coridor. Până la noi, în celule, nu ajungeau, însă, decât razele care se strecurau prin crăpăturile din jurul uşii şi prin vizeta fără capac. Locul

îşi merita pe deplin numele de „izolare”. Nici cel mai mic zgomot din afară nu parvenea până la noi. Zadarnice ne-au fost şi încercările de a stabili vreun contact prin perete. La semnalele noastre Morse, zidurile rămâneau mute. La căderea nopţii, puţina lumină care ne pătrundea în celule s-a stins şi ea, lăsându-ne într-o beznă completă. Nimeni n-a mai venit să ne tulbure liniştea şi singurătatea şi, curând, am adormit.

Aşa s-a încheiat a doua zi de grevă.

În dimineaţa următoare, ne-am trezit destul de târziu. Nu auzisem nici talanga deşteptării şi nici strigătul gardienilor şi zgomotul zăvoarelor, care însoţeau în mod obişnuit ritualul „deschiderii”. Deşi lipsiţi de aces-te puncte de reper, care ne serveau la aprecierea timpului, ne dădeam seama că trecuse de mult ora schimbului gardienilor şi a „numărului”. La noi nu venise nimeni, de parcă ar fi uitat de existenţa noastră. După o vreme, ne-am făcut socoteala că trecuse şi ora la care se distribuia terciul, şi nici un gardian nu venise să ne mai îmbie cu gamelele pline, ca în ziua precedentă, pentru, a ne convinge să renunţăm la grevă.

În nici o altă perioadă de izolare nu mi-a lipsit atât de mult contactul cu celelalte celule. Şi pe „Bănăţeanu” şi pe mine nu ne frământa decât un singur gând: care era în acel moment situaţia camarazilor noştri, scoşi o dată cu noi din celule? Am fi dat orice, numai să ştim ce se întâmplase cu ei de când ne despărţisem, unde se găseau şi dacă greva continua. Au mai trecut câteva ore bune, până ce-am primit răspunsul la întrebările ce ne obsedau.

Uşa de la coridorul nostru s-a deschis abia pe la amiază. Apoi am auzit zăvorul de la celula alăturată, şi mi-am dat seama că primii un vecin. De îndată ce gardienii care îl aduseseră s-au retras, închizând uşa corido-rului în urma lor, am luat legătura cu vecinul. Era profesorul Ştefan Neniţescu. Nu ne-a putut spune nimic despre ceilalţi grevişti de care şi el fusese despărţit.

Când în seara precedentă se procedase la mutarea greviştilor, Neniţescu fusese şi el scos din celulă o dată cu ei, dar, din ordinul ofiţerului poli-tic, primise o altă destinaţie. Fusese izolat într-o celulă de pe bara, T„-ului, situată deasupra bucătăriei închisorii. Spre deosebire de camerele de pedeapsă în care ne aflam acum, celula în care îşi petrecuse noaptea era o celulă obişnuită, cu pat, saltea şi pătură. Gardianul aplicase regi-mul obişnuit de detenţie. La ora „programului", îl scosese la W. C., iar dimineaţa îi servise terciul. Deşi Neniţescu îl refuzase spunându-i că se afla în greva foamei, gardianul încercase cu duhul blândeţei să-l convin-gă să mănânce. Cu toate că nu-şi atinsese scopul, nu ridicase nici tonul şi nu trecuse nici la insulte, nici la ameninţări conform procedeului obişnuit. Continuase să-i vorbească cu aceeaşi bunăvoinţă şi blândeţe, ceea ce i se păruse lui Neniţescu, pe drept cuvânt, suspect.

Neniţescu simţise că atitudinea gardianului faţă de el se datora unor instrucţiuni primite de la superiori. Dispoziţia de a fi blând îi trezise suspiciunea. Ca oricărei măsuri, aparent bineintenţionată din partea administraţiei, Neniţescu nu-i acorda creditul sincerităţii. Despre adevăratele intenţii ale administraţiei, nu se lămurise însă decât jumătate de oră mai înainte de a fi adus alături de noi, în celula de izolare. Neniţescu ne-a povestit păţania:

Gardianul îi adusese o pereche de pantaloni şi o haină de zeghe, amân-două noi-nouţe, şi îl invitase să le îmbrace în locul hainelor sale, zdren-ţuite, petecite şi murdare, pe care le purta. Gardianul asistase la schimbarea costumelor şi, după ce îl văzuse îmbrăcat, se uită să vadă cum îi vin hainele. Îl îndemnase să-şi răsfrângă, la talie, pantalonii, care erau cam lungi şi nu i se prea potriveau, şi să-şi încheie nasturii la veston, pentru a acoperi astfel subterfugiul la care recursese. Apoi, după o ultimă privire critică, părând satisfăcut de rezultatul ţinutei, îi spusese lui Neniţescu să-l urmeze. Îl condusese în aripa clădirii destinată birourilor administraţiei şi îl introdusese într-o

cameră, unde se aflau mai multe persoane. Pe căpitanul Mândreş şi pe ofiţerul politic Lupu îi recunoscuse. Pe ceilalţi doi, nu-i mai văzuse. Erau îmbrăcaţi civil, în costume elegante, din stofă de bună calitate.

După atitudinea respectuoasă a lui Mândreş şi Lupu, care stăteau în picioare şi mai retraşi, reieşea că străinii deţineau funcţii importante în ierarhia M. A. I.

Din conversaţia care a urmat, Neniţescu a dedus că veniseră de la Bucu-reşti şi că unul din ei, în special, trebuia să fi avut cel puţin rangul de ministru adjunct. (Nu le-am aflat niciodată identitatea şi nici poziţia pe care o ocupau în aparatul represiv al regimului.) De altfel, unul singur din cei doi civili a jucat un rol activ în cursul întrevederii. Celălalt, împreună cu Mândreş şi Lupu, au stat deoparte tăcuţi, ca simpli figu-ranţi. La intrarea lui Neniţescu în cameră, civilul, care părea însărcinat cu puteri depline, l-a întâmpinat cu un „Bună ziua, domnule profesor Neniţescu!”, spus pe un ton cât se poate de amabil.

— Bună-ziua, i-a răspuns şi Neniţescu, cu vocea lui şi mai stinsă ca de obicei, după cele două zile de post, care îi accentuaseră în mod îngrijo-rător slăbiciunea.

Arătându-i scaunul din faţa biroului la care stătea cu tovarăşul lui, civilul l-a invitat să ia loc.

— E regretabil, domnule profesor, că avem ocazia să ne cunoaştem în asemenea împrejurări…

— Împrejurările le-aţi creat dumneavoastră!

Cu tot tonul scăzut al vocii, remarca lui Neniţescu a sunat ferm.

Orice alt membru al administraţiei ar fi considerat percizarea făcută de Neniţescu drept procovare şi obrăznicie şi l-ar fi făcut imediat să supor-te consecinţele. Civilul nu s-a formalizat însă şi n-a luat în seamă între-ruperea. A continuat să-i vorbească la fel de politicos, ţinând să marche-ze chiar o atitudine respectuoasă faţă de vârsta şi superioritatea intelec-tuală a interlocutorului lui. A început astfel prin a face o lungă şi elogi-oasă digresiune

privitoare la trecutul şi experienţa politică a lui Neni-ţescu, scoţând în evidenţă atitudinea lui morală şi integritatea de caracter dovedite în toate împrejurările. Referirile pe care le făcea cu această ocazie la unele situaţii sau evenimente mai semnificative din viaţa lui Neniţescu arătau o perfectă cunoaştere a datelor lui biografice. Nu încăpea îndoială că-i studiase dosarul. Din când în când, în cursul expu-nerii, strecura câte o frază în care deplângea orientarea lui politică greşi-tă, care îl pusese în conflict cu „puterea populară”, „ grăbindu-se însă să încheie cu o aluzie la eventualitatea unui gest de clemenţă din partea regimului, faţă de cei ce vor fi dovedit că au înţeles să renunţe la atitudinea lor duşmănoasă.

Neniţescu asculta în tăcere monologul civilului, aştepta să vadă unde voia să ajungă. Înţelesese că acesta urmărea să creeze o atmosferă des-tinsă şi împăciuitoare, încereând să-l măgulească cu aprecierile lui lau-dative şi să-i câştige încrederea, tratându-l de la egal la egal, dar nu-şi putea da seama în ce scop.

— Domnule profesor, un lucru nu înţeleg din partea dumneavoastră?! Cum se poate ca un om în vârstă, înţelept şi cu pregătirea dumneavoas-tră, să se alăture unor tineri fără minte, care s-au răzvrătit împotriva regulamentului penitenciarului? Poate că v-aţi lăsat antrenat pe această cale, numai din spirit de solidaritate, fără să realizaţi cât de gravă este o astfel de acţiune şi ce consecinţe va avea pentru cei care participă la ea. M-aş fi aşteptat din partea dumneavoastră să judecaţi situaţia cu mai multă seriozitate şi să-i sfătuiţi să nu recurgă la acte de provocare şi la rebeliune. Eu cred, însă, că şi acum, în ceasul al doisprezecelea, îi mai puteţi salva de la nenorocire. Cu ascendentul vârstei şi al respectului de care vă bucuraţi printre deţinuţi, îi puteţi determina să renunţe la acţiune şi, în acest caz, vă promit că vom face o excepţie şi nu le vom aplica sancţiunile legale prevăzute pentru astfel de abateri.

Civilul l-a lăsat totodată să înţeleagă că „organele superioare” vor apre-cia pozitiv aportul lui la restabilirea ordinei în penitenciar. Faptul va fi consemnat oficial şi în dosar şi va putea determina o revizuire favora-bilă a cazului lui.

Neniţescu era acum în temă, iar civilul tăcuse, aşteptând răspuns, la propunerea ce i-o făcuse. Fără să se grăbească, cântărindu-şi cuvintele cum îi era obiceiul, Neniţescu s-a referit numai la prima parte a expune-rii, rectificând anumite afirmaţii ale civilului, dar ignorând total târgul pe care acesta i-l propusese în încheiere. A ţinut mai întâi precizeze că nu este vorba de nici un fel de revoltă a deţinuţilor şi că în închisoare nu s-a produs nici un act de indisciplină. Refuzând mâncarea deţinuţii n-au făcut decât să recurgă la singurul mijloc paşnic care le era la îndemână, pentru a se putea adresa autorităţilor superioare. Ceea ce, între altele, îl făcuse şi pe el să adere la grevă, fusese tocmai calea nonviolentă, aleasă de deţinuţi. Motivul principal care îl determinase să se solidarizeze cu acţiunea consta însă în justeţea cauzei susţinute de deţinuţi pe care o aproba întru totul. Faptul că vor să aducă la cunoştinţa procuraturii abuzurile la care sunt supuşi de către organele penitenciare este reacţia firească a unor oameni, cărora nu li se recunosc nici cele mai elementa-re drepturi umane. Recurgând la greva foamei, deţinuţii nu fac decât să uzeze de un drept legiferat în toată ţările democrate din lume. Mai mult, n-a apucat să spună!

Răbdarea civilului ajunsese la capăt. Omul binevoitor, tolerant şi amabil de până atunci, şi-a schimbat brusc şi înfăţişarea, şi atitudinea. Nici o urmă de seninătate pe figură şi de blândeţe în privire nu mai amintea de personajul, care, până acum, se arătase atât de înţelegător şi vorbise atât de politicos cu Neniţescu. Renunţând la masca sub care îşi ascunsese la început adevărata faţă şi adoptând tonul şi vocabul obişnuit al oricărui ofiţer sau

gardian, trimisul Bucureştiului s-a răstit furios şi plin de ură la Neniţescu:

— Ce tot vorbeşti, mă, de drepturi! Nişte bandiţi şi trădători ca voi nu au nici un fel de drepturi în Republica Populară Română!

Cu această clară enunţare a statutului deţinuţilor politici, probabil că întrevederea ar fi luat sfârşit şi Neniţescu ar fi ajuns din nou printre camarazii lui aflaţi în grevă. O împrejurare neaşteptată i-a oferit prilejul să-şi mai spună o dată cuvântul. Chiar în momentul în care îl apostrofa-se pe Neniţescu, calificându-ne de „bandiţi şi trădători" prin fereastra deschisă a încăperii au pătruns acordurile unui marş, cântat de ostaşii unei unităţi militare care se întorceau de la instrucţie. Ajunseseră tocmai în punctul unde şoseaua trecea prin dreptul penitenciarului. Cuvintele cântecului nu se înţelegeau prea bine, dar începutul refrenului, scandat cu voce mai puternică, se distingea clar: „O, Moscova!"

(Era evident, un marş sovietic tradus în româneşte, şi introdus în reper-toriul noii „armate a poporului".)

Neniţescu n-a scăpat ocazia unei riposte atât de oportune:

— Nu ştiu cine sunt adevăraţii trădători: noi, sau dumneavoastră, care vă cântaţi pe străzi admiraţia şi dragostea pentru Moscova!

Pe vremea aceea, cea mai nevinovată glumă pe seama „prieteniei cu marele vecin de la răsărit" suna în urechile regimului ca o blasfemie şi se plătea cu ani grei de închisoare. Nu mai era cazul lui Neniţescu! Pentru el, nu mai rămăsese decât formula de a fi trimis la izolare!

Neniţescu ne-a povestit cu greu întâmplarea până la capăt, fiind nevoit să se întrerupă de mai multe ori din cauza unei crize de astm, care l-a chinuit câteva ore în şir.

Am bătut zadarnic în uşă, în încercarea de a obţine de la cabinetul medical o tabletă de Efedrina, care i-ar fi oprit criza. Nu ne-a auzit ni-meni! Sau, n-a vrut să ne audă

nimeni! Am fost din nou daţi uitării o bună bucată de vreme. Apoi, deodată, s-a stârnit o zarvă de glasuri con-fuze pe coridorul principal. Când s-au mai apropiat de înfundătura în care se aflau izolările noastre, ne-am dat seama de tonul iritat al vocilor, dintre ele distingându-se tot mai limpede răcnetele lui Mândreş. Apoi, s-a deschis şi uşa coridorului nostru şi ne-am lămurit în privinţa prove-nienţei vacarmului. Larma era provocată de un grup de gardieni care înjurau şi vociferau în fel şi chip, ţinându-i isonul lui Mândreş, care zbiera ca scos din minţi.

Cu urechea lipită de uşă, încercam să descopăr motivul excitaţiei şi tărăboiul de pe sală şi nu reuşeam să-i dau de rost. Gălăgia, multiplicată de ecoul coridorului, mă împiedica să înţeleg sensul exact al vorbelor. Nu prindeam decât frânturi de fraze şi mai cu seamă de înjurături. Apoi, treptat, am început să disting şi alte sunete, pe care zgomotul asurzitor al glasurilor răstite le acoperea. Gardienii care pătrunseseră pe coridor păreau să depună un efort fizic neobişnuit! Se îmbrânceau, suflând din greu, gemând şi icnind, de parcă s-ar fi opintit din răsputeri să împingă sau să ridice o greutate.

— Rupe-l! Rupe-l în două! S-a auzit deodată vocea lui Mândreş, răcnind cât îl ţinea gura, de cealaltă parte a uşii, la numai câţiva centimetri de urechea mea.

Concentrat cum eram să descopăr cu ce se îndeletniceau gardienii care se îmbulzeau pe coridor, nu-l auzisem apropiindu-se. Speriat, dintr-un salt, am fost în fundul celulei, pentru a nu fi surprins ascultând la uşă. Din colţul întunecat în care mă refugiasem, am mai urmărit un timp zgomotele înfundate care îmi parveneau de pe coridor, până ce am auzit zăvorul de la uşa primei izolări, singura care mai era goală. Din acel moment, forfoteala s-a mai potolit. Paşii de cizme s-au îndepărtat şi uşa coridorului s-a trântit.

În liniştea brusc restabilită, primul semn de viaţă ne-a venit tocmai din celula pe care până aci o ştiam neocupată:

— Fraţilor, mai e cineva pe aici?

Era vocea lui George Sarry, care voia să ştie dacă e singur sau dacă mai are vecini.

Povara pe care sa trudiseră gardienii s-o transporte pe coridor şi pe care în cele din urmă o depuseseră în prima izolare, rămasă încă neocupată, fusese Sarry. Deîndată ce şi-a identificat vecinii, Sarry ne-a istorisit aventura lui. A început prin a ne relata despre soarta greviştilor, după trimiterea noastră la izolare. Toţi fuseseră mutaţi în corpul clădirii, care forma bara, T„-ului, şi din care în prealabil fusese evacuat „dreptul comun„. Celulele de pe această aripă erau ceva mai spaţioase decât cele de pe coada, T”-ului şi erau mobilate cu câte şase paturi suprapuse (aşezate în două grupuri de câte trei, de-a lungul unuia dintre pereţi).

La scurtă vreme după repartizarea lor în celule, George Sarry fost pri-mul scos pe coridor, spre a fi hrănit artificial. Refuzând să se pună, ofi-ţerul de serviciu l-a anunţat pe comandant. Mândreş veni faţa locului şi, deşi încercase să-l intimideze cu obişnuitele lui înjurături şi ameninţări, nu reuşise să-şi atingă scopul. Enervat, Mândreş s-a hotărât să recurgă la forţă. A chemat vreo patru gardieni şi a dat ordin să-l imobilizeze. Lucru greu de realizat cu Sarry, când nu numai că se împotrivea, dar mai dispunea şi de o constituţie de atlet. Mândreş a fost nevoit să mai apeleze la alţi trei sau patru gardieni. Astfel, cu chiu cu vai, au reuşit să îl pridideascâ şi să-i prindă mâna în cătuşe. Sarry continua însă să se zbată, neacceptând să se lase hrănit până ce nu va sta mai întâi de vorbă cu procurorul şi nu va primi şi hârtie, pentru a-şi formula în scris decla-raţia de grevă. Chiar cu cătuşe la mâini, Sarry erau greu de stăpânit. Smucindu-se din strânsoare gardienilor, zvâcnind când într-o parte, când într-alta şi apărându-se cum putea cu picioarele, le scăpa mereu din mâini.

Cu această ocazie, s-a văzut din nou, că gardienii primiseră dispoziţii să nu recurgă la lovituri şi la brutalităţi

făţişe. Deşi handicapaţi de acest ordin, în cele din urmă l-au copleşit cu numărul şi au reuşit să-l pună jos. Sarry le-a mai dat însă mult de furcă. Când, în fine, au izbutit să-l reducă la nemişcare şi au vrut să facă uz de furtunul de care îl aveau pentru a-l hrăni, Sarry n-a vrut să deschidă gura. Tentativele de a-i des-cleşta fălcile, fie ţinându-l de nas pentru a-l obliga să respire pe gură, fie încercând să-i introducă între dinţii strânşi o pană de lemn pe care s-o folosească ca pârghie pentru a-i depărta maxilarele, au dat greş. Mândreş a întrerupt acţiunea, ordonând trimiterea lui George la izolare. Deşi, în învălmăşeala care avusese loc, gardienii nu-şi manifestaseră sălbăticia, abţinându-se de la brutalităţi, Sarry se alesese totuşi cu mai multe vânătăi şi cu buza însângerată. Nici gardienii nu scăpaseră chiar intacţi. Mai toţi îşi pierduseră fie chipiul, fie nasturii de la tunică, fie vreun epolet. Unul din ei, cu degetul strivit, încerca să-şi oprească sângele, bandajându-se cu batista.

Dacă Mândreş capitulase, în cele din urmă, şi renunţase de a-l mai hrăni cu sila, George, în schimb, se înverşunase pe poziţie şi refuzase să-l urmeze pe gardianul desemnat să-l ducă la izolare, cerând să fie dus înapoi în celulă, până la venirea procurorului. Pentru autoritatea lui Mândreş, ar fi fost prea mult să mai cedeze încă o dată. La ordinul lui, gardienii se năpustiseră din nou asupra lui Sarry. În ciuda opoziţiei lui îndârjite, fusese înconjurat, luat pe sus şi transportat cu tot alaiul de insulte şi înjurături, spre celulele de izolare. Când a fost vorba însă să-l introducă pe uşa îngustă a coridorului nostru, lucrurile s-au complicat. Doi dintre gardieni, care îl ţineau de un picior, reuşiseră să intre pe uşă, dar ceilalţi, rămaşi încă dincolo de prag, nu izbuteau să-i treacă prin deschizătură al doilea picior, pe care Sarry şi-l proptise în tocul uşii. Gardienii se opinteau din răsputeri, gâfâind şi alunecând pe cimentul lustruit al coridorului, unii trăgând şi alţii împingând, în timp ce Sarry, cu piciorul bine proptit în tocul uşii, rezista presiunilor şi nu se lăsa dislocat. Enervat de lupta care se prelungea fără

succes şi de îndărăt-nicia lui Sarry, Mândreş îşi stimula oamenii întărâtându-i cu vorba şi sfătuindu-i cum să procedeze, pentru a-l introduce prin deschizătura uşii. Răcnetele pe care le auzisem atunci, fără să le înţelegem sensul („Rupe-l în două!”), Mândreş îşi exprimase, tocmai, unul din aceste sfaturi!

Datorită lui Sarry, ştiam acum unde se găseau camarazii noştri de grevă. Tot de la el am aflat că aveau moralul la fel de ridicat, cum îl avuseseră şi când ne despărţisem de ei, şi că erau însufleţiţi de aceeaşi hotărâre nezdruncinată, de a nu ceda până la obţinerea satisfacţiilor pe care ni le propusesem ca ţel. Aveam deci toate motivele ca veştile primite despre grevişti, ca şi despre starea lor de spirit, să mă bucure. Entuziasmul ce mă animase până acum, pentru tot ce avusese legătură cu organizarea şi declanşarea grevei, suferise, însă, cu ocazia povestirii lui Sarry, o lovitură neaşteptată! Nici o clipă nu-mi trecuse prin minte că administraţia ar putea recurge la hrănirea noastră artificială. În materie de grevă a foamei, nu aveam decât experienţa celei de la Oradea Mare, unde nu se luase o astfel de măsură. Prevăzusem, deci, şi aici, la Piteşti, numai posibilitatea luării unor măsuri de intimidare şi chiar a unor represalii brutale, pentru a ne scoate din grevă dar pe care eram pregătit şi hotărât să le înfrunt. Nu mă aşteptasem, aşadar, la alimentarea forţată! Numai simpla idee de a fi supus acestui tratament, mă îngrozea. Nu mi se apli-case niciodată procedeul şi îmi imaginam că introducerea cu forţa a unui tub de cauciuc până în stomac trebuia să fie absolut insuportabilă. Oricât mă străduiam să-mi alung din minte scena în care avea să mi se vâre furtunul pe gât, nu reuşeam să scap de această imagine obsedantă, care îmi alimenta o teamă iraţională, vecină cu panica. Mă surprindeam gândind la fel de fel de soluţii, pentru a mă sustrage încercării. Uneori mă ispitea chiar ideea abandonării grevei, numai pentru a nu fi confrun-tat cu tortura furtunului, şi mă simţeam umilit de laşitatea pe care

mi-o descopeream. Orgoliul m-a împiedicat să mărturisesc vreodată cuiva momentele de slăbiciune prin care am trecut atunci şi cât de aproape fusesem de capitulare. Cu ultimele resurse de rezistenţă ce-mi rămăse-seră, mi-am găsit refugiul într-un compromis, amânând luarea oricărei hotărâri, până când voi fi pus în faţa mult temutului furtun. Din conver-saţiile pe care le-am mai avut între timp cu vecinii mei, mi-am dat sea-ma că şi ei erau îngrijoraţi de perspectiva alimentării forţate.

Apoi, evenimentele s-au precipitat şi pentru o vreme, gogoriţa furtunu-lui n-a mai fost unica mea preocupare. Mai întâi, am primit vizita ofiţe-rului politic Lupu. Calm, civilizat, aproape amical, a deschis rând pe rând uşile celulelor şi s-a întreţinut câteva minute cu fiecare din noi. S-a arătat înţelegător, compătimindu-ne chiar pentru condiţiile de detenţie, uneori neadecvate, pe care trebuia să le suportăm. Deşi nu era de acord cu metoda noastră de protest, ne recunoştea dreptul de a ne expune în scris doleanţele şi de a solicita prezenţa unui reprezentant al procuratu-rii. Ne-a anunţat, aşadar, că va da ordin să ni se pună la dispoziţie toc şi hârtie, pentru a ne scrie declaraţiile de grevă.

Contrastul între sălbăticia manifestată câteva minute mai devreme de Mândreş şi atitudinea omenoasă a lui Lupu nu mai constituia pentru noi nici o surpriză. Eram învăţaţi cu această tehnică a alternaţiei, practicată de Securitate. Procedeul se banalizase. Ştiam dinainte că după vizita unui Mândreş, care ne arăta că suntem la discreţia lui, că domnea cu drept de viaţă şi de moarte asupra noastră fără să dea socoteală cuiva, trebuia să urmeze un Lupu, însărcinat să risipească spaima şi deznădej-dea, semănate de primul, şi să ne trezească din nou speranţa într-o pro-tecţie legală şi un respect pentru fiinţa umană.

Imediat după plecarea lui Lupu, gardienii au adus pe coridorul nostru o măsuţă şi un scaun. Apoi, unul după altul, am fost scoşi din celule, am primit fiecare câte o jumătate

de coală de hârtie, ni s-a dat toc şi cernea-lă şi, sub supravegherea ofiţerului de serviciu, ne-am scris declaraţiile de grevă. Am respectat cu toţii înţelegerea, fiecare înşiră pe hârtia lui aceleaşi revendicări, în ordinea pe care o stabilisem în discuţiile anteri-oare. Textul destul de lung abia mi-a încăput pe una din feţele colii de hârtie. Îmi rezervasem spaţiul de pe verso, pentru a aduce la cunoştinţa Procuraturii câteva din abuzurile flagrante, săvârşite de Mândreş, împo-triva deţinuţilor. Printre ele, asasinarea comandorului Condeescu, pe care, deşi grav bolnav, îl ţinuse în continuare în celula de pedeapsă din beci, refuzându-i dreptul la asistenţă medicală. Ceream, ca atare, deschi-derea unei anchete, pentru a stabili cauzele morţii comandorului şi pu-nerea sub acuzare a căpitanului Mândreş, pentru crimă împotriva umanităţii. Am mai pomenit şi alte nume de deţinuţi, care cu diferite ocazii fuseseră maltrataţi sau bătuţi de Mândreş. În încheiere, îl denunţam pentru brutalitatea cu care fără nici un motiv ne smulsese din rândurile celorlalţi deţinuţi, trimiţându-ne pe „Bănăţeanu” şi pe mine la izolare, deşi, fiind în greva foamei, pedepsirea noastră contravenea prevederilor legale. Când am terminat, am semnat şi i-am predat ofiţe-rului de serviciu hârtia.

După ce toţi patru ne-am scris declaraţiile de grevă, ofiţerul a plecat şi am rămas iar singuri. Părea, însă, că mecanismul menit să facă faţă gre-vei fusese pus la punct şi intrase în funcţie. Câteva minute mai târziu uşa s-a deschis din nou şi ofiţerul de servicu l-a luat pe Neniţescu. Nu l-a mai adus înapoi. După un timp a reapărut, ca să-l ia pe Sarry. Apoi mi-a venit şi mie rândul. Ofiţerul mi-a spus să-l urmez şi a luat-o înainte. După primii paşi, s-a oprit însă ca să mă aştepte. Orbit de lumi-na de pe coridor, ameţisem şi fusesem nevoit să mă rezem de zid. Drumul până la capătul coridorului l-am făcut mergând pe lângă perete. Eram nesigur pe picioare şi simţeam nevoia unui punct de sprijin la îndemână. Cele trei zile de nemâncare începuseră să-şi

arate efectul! M-a mirat faptul că ofiţerul s-a arătat răbdător şi, în loc să mă grăbeas-că, şi-a încetinit şi el mersul, potrivindu-şi pasul după al meu. Aproape de capătul coridorului s-a oprit şi a bătut la o uşă. La răspunsul primit dinlăuntru s-a deschis uşa şi mi-a făcut semn să intru. Deşi, numai cu puţin mai mică decât o celulă, camera părea mult mai spaţioasă. Era efectul produs de fereastra mare larg deschisă, prin care pătrundea lumina soarelui, de pereţii albi văruiţi, şi de mobilierul redus pe care îl conţinea: o masă simplă şi două scaune.

La masă era aşezat un căpitan. Nu-i vedeam decât epoleţii, şi nu aveau culoarea albastră a uniformei M. A. I. Era aplecat asupra unui teanc de hârtii, în care, după dimensiunea foilor, am recunoscut declaraţiile noastre de grevă. Abia când a ridicat capul din hârtii, ca să spună să mă aşez pe celălalt scaun din faţa mesei, i-am văzut faţa. L-am recunoscut aproape imediat.

Trecuseră patru ani de la prima şi singura noastră întâlnire, ce nu durase mai mult de o jumătate de oră. Omul se mai împlinise la corp şi purta acum ochelari. Era locotenentul-major Vasilescu, fostul anchetator penal de Securitate, în faţa căruia fusesem adus pentru a da o declaraţie în primăvara anului 1952, cu puţin întainte de arestarea definitivă. Pe atunci, purta uniforma M. A. I!

Dialogul care s-a angajat, s-a purtat cam în următorii termeni:

— Domnule Ioanid, noi ne-am mai cunoscut. Îţi mai aduci aminte de mine?

— Da, domnule căpitan Vasilescu, dar pe vremea aceea eraţi numai locotenent-maj or.

— Cred că ştii pentru ce mă aflu acum aici?

— Bănuiesc că pentru a mă ancheta, ca şi acum patru ani.

— Nu. Acum nu mai sunt anchetator. Între timp am studiat Dreptul şi nu mai fac parte din cadrele M. A. I. Am intrat în Procuratură.

(Am rezistat) Rezistând tentaţiei de a remarca cu glas tare că de fapt nu făcuse decât să se mute dintr-un serviciu într-altul la aceleiaşi atotputernice instituţii, căpătând o tresă în plus, şi că aparenţele democratice ale separaţiei puterilor în stat erau salvate numai de culoarea diferită a epoleţilor. Nu era momentul să înveninez atmosfera înainte de a spune ce aveam de spus, pentru a mă conforma atitudinii comune, pe care hotărâsem s-o adoptăm în faţa reprezentantului Procu-raturii. De altfel, starea de epuizare pe care o simţeam mă îndemna mai degrabă la pasivitate decât la cheltuială inutilă de energie într-o discuţie şi ea la fel de nefolositoare. Ambianţa paşnică din camera însorită, aerul curat care intra pe fereastra deschisă şi senzaţia de sfârşeală plăcută care mă cuprinsese m-au determinat să profit de ocazie, să încerc să amân pe cât posibil momentul când voi fi din nou trimis în celulă. Evitând orice provocare, care să-l indispună pe Vasilescu, m-am resemnat să-l ascult, cu aerul omului care îşi pusese toată nădejdea în vorbele lui. Am supor-tat mai întâi morala părintească pe care mi-a făcut-o cu privire la meto-da nereglementară de protest, la care recursesem, pentru a-mi face cu-noscute plângerile. M-a asigurat, apoi, că va examina cu atenţie toate nemulţumirile semnalate în declaraţia mea de grevă, promiţându-mi o rezolvare favorabilă a celor ce se vor dovedi exacte şi justificate, aver-tizându-mă, totodată, că în cazul unor afirmaţii false puteam fi tras la răspundere pentru încercarea de inducere în eroare a autorităţilor.

Pentru a-mi demonstra că voia să-mi evite o eventuală „agravare a situaţiei”, îmi oferea posibilitatea de a-mi corecta sau chiar de a-mi retrage declaraţia, dacă ar cuprinde neadevăruri. După ce i-am mulţumit pentru buna intenţie, dar i-am spus că îmi menţin întocmai cele scrise, deoarece exprimă realitatea, Vasilescu s-a apucat să-mi citească decla-raţia, deşi eram convins că îi cunoştea deja conţinutul. A parcurs destul de repede cu privirea prima faţă a foii, a întors-o pe dos şi s-a oprit la punctul unde îmi

formulasem acuzaţiile împotriva căpitanului Mândreş, pe care mi le-a citit cu voce tare:

— Îţi dai seama de gravitatea afirmaţiilor pe care le faci?

— Da! Răspund de autenticitatea lor!

Faţă de răspunsul meu categoric, Vasilescu şi-a schimbat tactica. Abandonând tentativa de a mă convinge să-mi retrag acuzaţiile aduse lui Mândreş, a încercat să mă determine să-mi modific numai termenii în care îmi formulasem declaraţia, insistând, mai cu seamă, să renunţ la pasajul în care ceream judecarea şi condamnarea lui pentru crime împo-triva umanităţii. Am refuzat însă în continuare să fac vreo schimbare în textul declaraţiei.

— Faci cum crezi! În definitiv, nu pentru asta mă aflu aici şi e treaba dumitale dacă nu vrei să-mi asculţi sfatul în această privinţă. Am venit la Piteşti, pentru a discuta revedincările pe care le-aţi formulat în decla-raţiile de grevă. Nu e de competenţa mea să iau vreo hotărâre, aşa că le voi înainta spre rezolvare celor în drept. După cum vezi, noi v-am satis-făcut cererea prin care solicitaţi o întrevedere cu un reprezentat al Pro-curaturii. Este acum rândul dumneavoastră ca, până la primirea răspun-sului din partea forurilor competente, să vă supuneţi dispoziţiilor regu-lamentului din penitenciar şi să încetaţi greva şi orice alte acte de indis-ciplină asemănătoare.

Era limpede că scopul principal urmărit de Vasilescu era să ne facă să renunţăm la grevă. I-am explicat, însă, că acţiunea noastră nu avea nimic de-a face cu Procuratura. Solicitasem prezenţa unui procur numai pentru ca acesta să ia act oficial de declaraţia noastră de grevă, de data la care o începusem şi de motivele care ne determinaseră să recurgem la această cale. Nu condiţionasem nicidecum încetarea grevei de sosirea procurorului, ci de rezultatele concrete pe care le vom obţinei după ce vom sta de vorbă cu ministrul de interne sau cu un împuternicit al acestuia.

Căpitanul Vasilescu era vădit nemulţumit. Încă după primele vorbe, când înţelesese că nu aveam de gând să

renunţ la grevă, îşi pierduse interesul şi răbdarea de a mă mai asculta.

— V-aţi făcut o socoteală greşită, încăpăţânându-vă să rămâneţi grevă şi vă înşelaţi dacă vă închipuiţi că veţi obţine ceva pe această cale!

Din aceste cuvinte, care însemnau că întrevederea noastră s-a sfârşit, am înţeles, totodată, că, înaintea mea, Vasilescu mai stătuse de vorbă şi cu alţi grevişti, la fel de puţin dispuşi să „coopereze”.

Când mi-am reîntâlnit camarazii, am aflat că, în cursul acelei dimineţi, toţi se perindaseră prin faţa lui Vasilescu. Nouă, celor din „izolare”, ne venise rândul la urmă. Eu fusesem penultimul, ultimul convocat în biroul procurorului fiind „Bănăţeanu”.

La chemarea lui Vasilescu, gardianul care aşteptase la uşă m-a luat în primire. Am părăsit cu regret camera însorită cu aerul ei proaspăt, pentru a intra din nou în atmosfera îmbâcsită a coridorului, cu urmele lui specifice de puşcărie. Avansam încet, târându-mă cu paşi de pitic pentru a-mi menaja puterile şi oprinndu-mă de câte ori simţeam că mă încearcă ameţeala. Ajuns în dreptul primei celule de pe bara „T-ului” (vis-ŕ-vis de camera infirmeriei), gardianul care mă preceda, s-a oprit să mă aştepte. Văzând că se pregăteşte să descuie uşa, am grăbit pasul şi am ajuns lângă el cu faţa îmbrobonată de sudoare şi sleit de puteri. Când am intrat în celulă şi m-am văzut din nou înconjurat de ai mei, m-am bucurat de primirea ce mi-au făcut-o, de parcă m-aş fi întors în mijlocul familiei.

De când fusesem dus la izolare, îmi pierduseră urma şi, deşi utilizaseră de toate mijloacele de comunicaţie pentru a mă descoperi, nimeni nu le putuse semnala reapariţia mea în vreo altă celulă şi nici în vreo altă cameră de pedeapsă, existenţa „izolărilor” de pe secţia dreptului comun fiindu-le necunoscută până atunci.

Din rândurile deţinuţilor politici, Bănăţeanu, Neniţescu şi eu am fost primii exploratori ai acelui cotlon atât de

stingher al închisorii până la care nu răzbăteau nici măcar apelurile Morse ale lui Paul Bandu. Aflaseră de aceste izolări, cu numai câteva minute mai înainte de intrarea mea în celulă, de la Ştefan Neniţescu, care mă precedase.

Eram acum în total şase şi se nimerise să-i cunosc pe toţi foarte bine, de unii legându-mă o strânsă şi trainică prietenie: Paul Bandu, Nelu Bogdan (Johny), Niki Vâlsan, Ştefan Neniţescu, Vasile Ciobanu. În cele două rânduri de câte trei paturi suprapuse, dispuse de-a lungul unuia din pereţi, Neniţescu şi Vasile Ciobanu le ocupau pe cele de la parter iar Johny Bogdan şi Niki Vâlsan pe cele de deasupra lor. La ultimul etaj, într-unui din paturi stătea Paulică Bandu iar în celălalt m-am instalat eu. Repartizarea satisfăcea regula care se împământenise în închisoare: cei mai bătrâni şi mai neputincioşi în paturile de la parter, iar cei mai tineri şi mai zdraveni, în paturile de la etajele superioare. Pe toţi ne cam lăsa-seră puterile, aşa încât, chiar pentru cei mai tineri, urcarea la patul trei reprezenta aproape o probă de alpinism. Dacă pentru Paulică sau pentru mine căţăratul la ultimul etaj era o adevărată performanţă fizică, pentru unul ca Neniţescu, efortul unei astfel de ascensiuni era de neconceput.

Oboseala şi, totodată, gândul că mă voi putea întinde pe o saltea, şi nu direct pe scândura goală a pardoselii ca la izolare, m-au determinat să îmi iau imediat patul în primire. Paulică Bandu, care stabilise deja legă-turile Morse cu celelalte celule, s-a suit şi el în patul lui vecin cu al meu şi m-a pus în curent cu situaţia: eram în total cincizeci şi şase de inşi în grevă, împărţiţi în două grupuri. Primul grup de treizeci şi şase de deţi-nuţi, din care făceam şi noi parte, ocupa şase celule pe aripa de nord a barei „T”-ului. Al doilea grup fusese repartizat în alte câteva celule de pe braţul de Sud al „T”-ului. Cu aceştia din urmă, din cauza depărtării, legăturile Morse, prin pereţi sau ţevile de calorifer, nu erau posibile. Paulică stabilise totuşi contactul şi cu ei, printr-un procedeu mai riscant, care nu permitea

decât convorbiri foarte scurte. Cu amândouă mâinile scoase afară printre gratiile de la fereastră, într-una ţinând o căniţă de bătut apă şi cu cealaltă bătând cu o pietricică semnalele Morse, reuşise să se facă recepţionat de camarazii noştri aflaţi pe aripa de sud a „T”-ului. La fel îi răspundeau şi ei. Cum loviturile în căniţa de metal repercutate de zidurile exterioare ale clădirii răsunau în toată curtea închisorii, putând fi auzite de vreun gardian, convorbirea trebuia între-ruptă înainte ca acesta să poată localiza celula de la care se transmitea. Pasionat cum era de culegerea de informaţii, Paulică îşi propunea acum să-şi întindă antenele şi spre etajul superior, stabilind contactul cu celula de deasupra noastră, unde presupunea că trebuie să se afle deţinuţi de drept comun. A fost însă nevoit să-şi amâne intenţia, deoarece pe cori-dorul până acum cufundat în linişte se stârnise rumoare. Mai multe perechi de cizme treceau prin faţa uşii noastre, îndreptându-se spre fundul coridorului. Paşii s-au oprit în dreptul ultimei celule cu grevişti. Am auzit trăgându-se zăvoarele. La scurt timp după aceea, ne-au parve-nit sunetele abia perceptibile ale unor semnale Morse, bătute în calorifer cu excesivă prudenţă. Paulică a şi trecut pe recepţie. Erau camarazii noştri din celula a cărei uşă fusese deschisă cu câteva clipe înainte. Ne comunicau că unul din ei fusese tocmai scos pe coridor, pentru a fi alimentat artificial.

Acţiunea se desfăşura sub supravegherea ofiţerului de serviciu, asistat de cei câţiva gardieni care aduseseră pe coridor cele necesare: un scaun, două hârdaie cu hrană lichidă şi o găleată cu lapte. Sanitarul Cioltar (zis Ciortan), care urma să execute ordinul de a ne hrăni artifi-cial, venise îmbrăcat cu un halat alb peste uniformă şi înarmat cu un tub de cauciuc şi cu o pâlnie. Operaţia avea loc pe coridor, chiar în faţa ce-lulei lor, ceea ce explica precauţiile ce le luaseră de a ne transmite mesajul, prin lovituri cât mai slabe în calorifer, spre a nu fi auzite dinco-lo de uşă. O dată cu aceste veşti, temerile mele s-au trezit din nou. Furtunul,

de care uitasem, intrase deja în funcţie, la numai câteva celule distanţă de mine, şi întâlnirea cu el, devenise acum inevitabilă. Era limpede că hrănirea artificială a greviştilor începuse de la ultima celulă din fundul coridorului şi nu mai era decât o chestiune de timp, până ce ne va veni şi nouă rândul. Deşi simţeam cum mă cuprinde panica, am reuşit să mă stăpânesc, ca să salvez măcar aparenţele şi să nu mă fac de râs. Încet, încet, mi-am făcut singur curaj, aşteptând ca şi ceilalţi confruntarea cu furtunul. Atenţi la orice mişcare de pe coridor, căutam să prindem cea mai mică indicaţie cu privire la felul în care se desfăşura operaţia de hrănire artificială. În afară de zgomotul zăvoarelor, care se repeta la intervale destul de regulate, nu am auzit însă nimic inteligibil. Înţelesesem, doar, că fiecare zăngănit de zăvor însemna scoaterea unui nou deţinut pe coridor pentru a fi hrănit şi, concomitent, reintroducerea în celulă a celui care îl precedase.

Deşi operaţia condusă de Ciortan părea să funcţioneze fără incidente, au trecut mai bine de două ore până ce ne-a venit şi nouă rândul.

Din celula noastră, primul „pacient” al lui Ciortan a fost Niki Vâlsan.

Zece minute mai târziu, când s-a întors de la „tratament”, de cum a in-trat pe uşă, ne-a împărtăşit în numai câteva cuvinte impresiile:

— Neplăcut, dar merge.”

Cu tot aspectul lui fizic cam firav, cu trăsăturile lui delicate, aproape feminine şi sensibil până la sentimental, Niki era totuşi un rezistent, care nu accepta compromisul şi care nu înţelegea, în ruptul capului, să cedeze în faţa adiministraţiei, atunci când se decisese să adopte o anumită atitudine.

Intenţia lui de a ne îmbărbăta, deşi cam discretă şi nu prea convingă-toare, ne-a prins totuşi bine. Ne-a explicat, apoi, că numai prima etapă a operaţiei era mai greu de suportat, şi anume: vârâtul furtunului în gât. Trebuia să rezişti

senzaţiei de greaţă care te chinuia până ce capul tubului pătrundea în stomac. Partea a doua, constând în turna două sau trei căni de supă şi una de lapte prin pâlnia adaptată la celălalt capăt al tubului, era mai uşor de îndurat.

Dacă explicaţiile lui Niki Vâlsan nu au reuşit să ne spulbere com plet temerile, au avut cel puţin darul să ne obişnuiască cu ideea totuşi, că băgatul furtunului pe gât nu era un chin, chiar atât de insuportabil.

Când ofiţerul de serviciu a deschis din nou uşa pentru a-l introduce în celulă pe Vasile Ciobanu şi a-l scoate pe următorul, cel ce a ieşit pe coridor a fost Johny Bogdan. N-a mai apucat astfel să audă impresiile lui Vasile Ciobanu, care aveau să ne submineze bruma de optimism pe care ni-l insuflase, mai înainte, Niki Vâlsan. Congestionat la faţă, cu ochii în lacrimi şi cu vocea sugrumată de sughiţuri, Vasile Ciobanu s-a aşezat pe pat şi ne-a povestit, printre icniturile pe care nu şi le putea stăpâni, chinurile prin care trecuse. Introducerea furtunului fusese o adevărată tortură. În cazul lui, operaţia fusese repetată de multe ori, deoarece contracţiile violente şi spontane ale stomacului, provocate de senzaţia de vomă, expulzau de fiecare dată tubul de cauciuc când pătrundea pe traiectul esofagului. Niki Vâlsan l-a ajutat să îşi revină, învăţându-l să respire adânc, cu capul cât mai mult dat pe spate. Deşi spasmele s-au potolit destul de repede, Vasile Ciobanu a continuat să se vaite de cele îndurate, sugerând chiar inutilitatea de a mai continua greva, care oricum era sortită eşecului, deoarece, până la urmă, tot vom fi nevoiţi s-o abandonăm, fiindcă nimeni nu va putea rezista la trata-mentul cu furtunul.

Niki Vâlsan, care până aci se arătase înţelegător faţă de suferinţa cama-radului lui (amândoi erau buni prieteni şi fuseseră condamnaţi la moarte în procesul zis al Nunţiaturii), s-a indignat de criza de defetism a lui Ciobanu, reproşându-i că face astfel jocul administraţiei şi tratându-l de spărgător de grevă. Cunoscându-i intransigenţa, Ciobanu şi-a retractat în parte spusele. Renunţând la ideea

inutilităţii grevei, s-a mulţumit să declare, numai, că el personal nu crede că va mai putea suporta să i se bage şi pentru a doua oară furtunul pe gât.

Afirmaţia nu l-a satisfăcut pe Niki, care i-a răspuns aspru şi răspicat:

— Trebuia să ştii dinainte că nu eşti în stare să rezişti şi, ca atare, să nu te angajezi în acţiune. Scopul nostru este să demonstrăm că cei cincizeci şi şase care am rămas în grevă suntem neclintiţi în hotărârea luată, ară-tând că, de aci înainte, nu mai e posibilă nici o ruptură în rândurile noastre. Renunţând acum la grevă, nu numai că te desolidarizezi de noi; dar dovedeşti totodată administraţiei că grupul nostru mai este încă vul-nerabil şi mai poate fi destrămat.

Niciunul dintre noi n-a intervenit în disputa celor doi prieteni. Asistam la ea cu sentimente împărtăşite.

Suferinţa lui Vasile Ciobanu ne impresionase. Pentru sinceritatea cu care ne destăinuise că nu se simte în stare să mai suporte tratamentul cu furtunul, consideram că Niki Vâlsan n-ar fi trebuit să-l judece, cu atâta intransigenţă. Deşi, înclinaţi, pe de o parte, să-i acordăm mai multă înţe-legere lui Ciobanu, nu puteam, pe de alta, să nu recunoaştem şi justeţea argumentelor lui Vâlsan. Când ofiţerul de serviciu a deschis iar uşa ce-lulei, am uitat şi de mila ce mi-o inspirase Ciobanu, şi de asprimea cu care îl tratase Vâlsan. Mă hotărâsem brusc să nu mă mai las influenţat, nici de pesimismul primului, nici de versiunea mai puţin sumbră a celui de-al doilea, despre alimentarea artificială. Mi-am luat inima în dinţi şi am ieşit pe coridor. Plecam cu aceleaşi nelămuriri şi îndoieli în privinţa furtunului, dar înarmat cu ambiţia de a-i rezista cu orice preţ. Ultima încurajare mi-a venit de la Johny Bogdan, cu care m-am încrucişat pe drum şi care nu părea deloc nenorocit. Dimpotrivă, era vesel şi bine dispus. Şi-a făcut intrarea în celulă strigând pe un ton triumfal:

— O nouă lovitură de moarte dată capitalismului burghezo-moşieresc! Duşmanul de clasă a fost dezarmat: i s-a luat gamela şi lingura!

Făcându-se că nu aude, ofiţerul de serviciu a închis uşa în urma lui şi, fără să spună o vorbă, m-a însoţit până la capătul coridorului, unde m-a luat în primire Ciortan cu echipa lui. Mi s-a spus să mă aşez pe scaun şi să-mi duc mâinile la spate.

— Stai de bună voie sau trebuie să te legăm?

— Stau!

— I-am răspuns.

Atmosfera încordată cu care fusesem primit s-a destins ca prin farmec. Cei câţiva gardieni care mă înconjuraseră, pregătiţi să intervină în caz de opoziţie, s-au îndepărtat de scaunul meu. S-au adunat într-un colţ al coridorului, la câţiva paşi distanţă, şi-au aprins ţigările şi au ceput să discute între ei, lăsându-mă faţă în faţă numai cu Ciortan şi un sergent care urma să-l ajute. Ofiţerul de serviciu, considerând şi că prezenţa lui nu mai e necesară, şi-a încetat supravegherea, pornindu-se să măsoare coridorul de la un cap la altul, într-o plimbare fără sfârşit.

Ciortan şi-a îmblânzit glasul şi mi-a vorbit pe un ton aproape a calm:

— Dacă mă asculţi şi îmi urmezi indicaţiile, n-ai să te chinui şi n-ai să îmi faci nici mie greutăţi. Vreau să te sfătuiesc prieteneşte, ca să scăpăm amândoi mai repede!

Nu puneam nici un preţ pe sinceritatea intenţiilor lui de a mă menaja. Eram convins că, de fapt, nu urmărea decât să-şi isprăvească mai repede treaba. Ori, aici, interesele noastre păreau să coincidă. Şi voiam să mă văd odată trecut de acest hop!

M-am hotărât, deci, să-i ascult sfaturile. Docil, m-am aşezat drept pe scaun, mi-am dus mâinile la spate şi, cu capul nu prea ridicat am aştep-tat „aşa-zisele” îndrumări.

Ciortan s-a aplecat asupra unei găleţi cu apă, aşezată pe jos la perete, şi a scos din ea la iveală faimosul furtun.

Aveam să aflu cu această ocazie, că după fiecare întrebuinţare furtunul era aruncat în găleată. În aceeaşi găleată şi în aceeaşi apă, care, cu timpul, devenea mai tulbure. Măsura de „igienă”, se datora iniţiativei lui Ciortan! Tubul, din cauciuc roşu, de grosimea unui deget şi lung cam de 60-70 centimetri, era deschis numai la unul din capete. La celălalt capăt, prevăzut să pătrundă în stomac, tubul era înfundat şi cu extremitatea tunjită. Orificiul se deschidea la vreo trei centimetri de vârf, lateral pe peretele tubului.

Ciortan mi-a explicat că în timpul operaţiei va trebui să-l ajut la introdu-cerea tubului, efectuând o serie de înghiţituri succesive. La fiecare în-ghiţitură de a mea, el va împinge tubul prin faringele deschis făcându-l să mai înainteze câţiva centimetri de-a lungul esofagului. Mi-a mai recomandat să nu-mi ţin respiraţia, ci, dimpotrivă, după fiecare înghiţi-tură să respir adânc.

— Şi acum, deschide gura!

Încă de la prima înghiţitură, când tubul împins de Ciortan trecuse de faringe, contracţia reflexă a esofagului la contactul cu cauciucul a fost atât de violentă, încât în clipa următoare, simţind că mă înec, mi-am smuls, într-un gest spontan, tubul din gât.

Din cauza panicii provocate de senzaţia că mă sufoc, uitasem recoman-darea de a respira adânc imediat după prima înghiţitură şi a continua apoi să înghit. În timp ce mă străduiam să-mi recapăt suflul, stăpânin-du-mi, tusea şi greaţa care mă sugrumau, Ciortan mă amenninţa cu legatul de scaun, dacă nu-mi voi ţine mâinile la spate.

Când m-am liniştit, m-am declarat gata să mă supun unei a încercări. Nici de data asta, însă, rezultatul nu a fost mai fericit. Mă străduisem să aplic întocmai reţeta lui Ciortan şi reuşisem. După câteva înghiţituri şi respiraţii alternative, capătul tubului ajunsese în stomac Ciortan se pregătea tocmai să toarne în pâlnia adaptată la celălalt capăt conţinutul căniţei, pe care i-o întindea gardianul care îl

asista în acel moment, însă, o contracţie involuntară a gâtlejului a zădărnicit efortul de voinţă pe care îl făcusem până atunci, declanşând aceeaşi reacţie în lanţ, ca şi primă oară. Mai întâi un spasm pornit din stomac, urmat de o nevoie de nestăpânit de a vomita şi de senzaţie că mă sufoc. Panica m-a făcut să-mi pierd capul şi, lipsindu-mi aerul, instinctul de conservare mi-a dictat din nou gestul salvator: mi-am smuls iar furtunul, pentru a-mi degaja respiraţia.

Ciortan mi-a mai acordat un răgaz ca să-mi recapăt suflul şi să mă calmez, înainte de a repeta pentru a treia oară tentativa de a mă hrăni cu furtunul. Deşi enervat, cedase totuşi la protestele mele şi renunţase şi de data asta să-mi lege mâinile, făcându-le semn celor doi gardieni, care se apropiaseră cu cătuşele, să se îndepărteze.

Mobilizându-mi întreaga voinţă şi ultimele forţe ce-mi rămăseseră după eforturile istovitoare ale celor două încercări anterioare, am reuşit, în fine, să rezist până la capăt la cea de-a treia probă. Cele trei căniţe de supă şi una de lapte le-am simţit ca pe o greutate crescândă în stomac, pe măsură ce Ciortan le-a deşertat în pâlnie. Am plecat spre celulă cu senzaţia de a avea stomacul prea încărcat. Expresia era de altfel cum nu se poate mai potrivită!

Ciortan, care fusese avertizat despre criza de astm a lui Neniţescu, m-a însoţit până la celulă. Văzându-l în ce stare era, i-a spus ofiţerului de serviciu că nu-şi poate lua răspunderea să-l hrănească. Ofiţerul a insis-tat, încercând să-şi impună autoritatea pe care i-o conferea superiorita-tea în grad. Ciortan a refuzat, prevalându-se de responsabilitatea lui profesională, cazul fiind de competenţa Cabinetului medical.

Altercaţia tindea să ia proporţii, fiecare ambiţionându-se să-şi demon-streze superioritatea ierarhică. Pentru a nu-şi submina autoritatea faţă de noi, au închis uşa celulei şi şi-au continuat cearta pe coridor.

Câştig de cauză a sfârşit prin a avea Ciortan şi în cele din urmă Neniţes-cu. După spusele doctorilor noştri, o

încercare de a-l hrăni cu furtunul în starea în care se afla i-ar fi fost fatală. Pe de altă parte, era de prevăzut, că o continuare a grevei, nu însemna pentru el decât o amânare a acelu-iaşi deznodământ. Insistenţele noastre de a-l convinge să renunţe la gre-vă nu erau însă pe măsura încăpăţânării lui Neniţescu. După plecarea lui Ciortan şi a ofiţerului de serviciu, s-au retras şi gardienii. Pe coridor se aşternuse liniştea. Nici în celulă nu era mai mare animaţie. Mai toţi stăteam întinşi în paturi, cruţându-ne forţele. Ne resimţeam de pe urma încercărilor prin care trecusem. Proba furtunului ne solicitase un efort suplimentar, şi fizic şi nervos, care ne vlăguise. Până şi conversaţiile lâncezeau. Am zăcut aşa o vreme, savurând din plin plăcerea odihnei ca pe un drog. Primul care a ieşit din letargie a fost Paulică. Reluându-şi activitatea de telegrafist, a început să ne alimenteze cu veşti de la camarazii noştri din celelalte celule.

Şi la ei situaţia era aceeaşi. Efortul depus pe coridor îi istovise şi pe ei. Se simţeau la fel de obosiţi şi lipsiţi de putere. Pentru marea majoritate, înghiţitul furtunului fusese un chin. Numai foarte puţini îl suportaseră mai uşor, iar unul avea să constituie excepţia invidiată de toţi: Johny Bogdan!

Din prima şi până în ultima zi de grevă, alimentarea artificială n-a reprezentat pentru el nici o dificultate de parcă toată viaţa nu s-ar fi hrănit decât cu furtunul.

— De când mi-au rupt dinţii în anchetă la Securitate, m-am chinuit la fiecare masă. Acu, cu furtunul nu trebuie să mai mestec şi am scăpat de dureri. Sistemul nu are decât un singur defect: nu simţi gustul mâncării!

Veştile culese de Paulică la calorifer şi glumele lui Johny Bogdan ne-au mai scos din amorţeala în care căzusem. Treptat, conversaţiile s-au legat din nou. Chiar dacă vocile sunau mai stins şi vorbele ceva mai rar, lip-sindu-le vioiciunea obişnuită, umorul şi buna dispoziţie persistau.

Singur, Vasile Ciobanu nu-şi descreţea fruntea şi stătea îngândurat în colţul lui, fără să vorbească cu nimeni. Abia într-un târziu şi-a luat ini-ma în dinţi şi ne-a cerut să-l ascultăm. Ne-a declarat că, deşi îşi dă sea-ma de prejudiciul pe care îl va aduce cauzei, s-a hotărât să iasă din grevă. Cu ochii în lacrimi ne-a implorat să-i înţelegem slăbiciunea, chinurile prilejuite de introducerea furtunului prin esofag depăşeau limi-tele puterii lui de îndurare.

Pentru toţi cei din celulă, scena devenise extrem de penibilă. Pe de o parte, era jenant să vezi un om în toată firea văitându-se ca un copil de neputinţa lui şi umilindu-se în public, fără să mai încerce să salveze nici măcar aparenţele unei demnităţi. Pe de altă parte, însă, te cuprindea mi-la, văzându-l cum se frământa. Cum fiecare dintre noi suporta în mod diferit metoda de alimentare artificială. Pentru unii, introducerea tubului fiind mai chinuitoare, iar pentru alţii mai suportabilă, eram convins că Vasile Ciobanu avea ghinionul să se afle printre cazurile extreme de maximă intoleranţă faţă de acest procedeu. Cazul lui Vasile Ciobanu, deşi opus celui reprezentat de Johny Bogdan, care suporta cu o neobiş-nuită uşurinţă alimentarea cu furtunul, constituia şi el tot a excepţie. Reacţia lor în timpul alimentării artificiale, fusese, şi la unul şi la altul, independentă de voinţa lor şi, ca atare, nu le putea fi reproşat.

La fel ca toţi cei care declarasem greva foamei, nici ei nu puteau preve-dea, înainte de prima confruntare cu furtunul, cât de greu sau uşor vor suporta încercarea. Cei care ne aflam în acea zi cu Vasile Ciobanu în celulă nu l-am mai acuzat niciodată de defecţiune. Numai Niki Vâslan, dezamăgit că prietenul lui nu dovedise aceeaşi putere de cal ca el, s-a arătat o vreme aspru şi distant faţă de el.

Ceilalţi grevişti din celelalte celule, n-au văzut însă în renunţarea lui Vasile decât atitudinea condamnabilă a camaradului care şi la nevoie te abandonează. Era punctul de vedere natural al colectivităţii, ameninţată cu lichidarea

fizică şi obligată să lupte pentru a existenţă, care nu-şi putea permite să fie îngăduitoare.

În ceea ce ne privea, fiind martorii direcţi ai suferinţei şi frământărilor lui Vasile Ciobanu, n-am mai avut inima să-l mai judecăm şi noi. Declarându-ne de acord cu hotărârea lui de a se retrage din grevă, am discutat cu el formula unui compromis, care să diminueze efectul nega-tiv al defecţiunii. Bietul Ciobanu s-a luminat la faţă, văzând că i se oferă ocazia să se răscumpere. Ne-am înţeles cu el să simuleze o criză acută de ficat, pentru a ne da pretextul să batem la uşă şi să cerem intervenţia cabinetului medical.

Zis şi făcut!

Câteva minute mai târziu, Vasile Ciobanu era luat pe braţe da gardieni şi transportat la infirmerie! Acolo, s-a lăsat aşa-zis convins că nu se va putea însănătoşi decât dacă, pe lângă tratamentul medical constând din câteva tablete şi o injecţie, acceptă şi mâncarea de regim pentru hepa-tici, care i s-a servit la ora mesei.

Peste două zile, Ciobanu, s-a însănătoşit„ şi a fost transferat într-o cameră de pe celularul unde se aflau camarazii noştri care nu erau în grevă. Aici s-a achitat de a doua parte a înţelegerii stabilite cu noi, înainte de a „se îmbolnăvi „. Le-a comunicat să fie atenţi la semnalul pe care îl vom fluiera pe fereastră, când vom fi scoşi cu tineta la toaletă.

Observasem că W. C.-ul de pe secţia unde eram izolaţi se găsea de cea-laltă parte a coridorului, vizavi de celulele noastre. Fereastra lui se des-chidea spre curtea interioară, chiar în colţul, unde corpul clădirii, care forma coada „T”-ului, făcea unghi cu aripa reprezentând bara „T”- ului. Deţinuţii ne-grevişti, care se aflau în celule orientate spre nord, puteau, privind pieziş prin zăbrele, vedea fereastra W. C.-ului nostru şi, astfel, intra cu noi în legătură.

Dacă, iniţial, plecarea lui Vasile Ciobanu dintre noi a constituit oarecum o dezertare, ulterior, prin rolul de emisar pe care şi l-a asumat, ne-a adus un serviciu de

nepreţuit. Datorită lui, am putut anula efectul izolării, reluând prin fereastra W. C.-ului contactul cu ceilalţi deţinuţi şi menţi-nându-l pe toată durata grevei. Mai ales în ultimele zile, informaţiile primite pe această cale au fost determinante pentru buna desfăşurare a acţiunii.

Despre prima noastră alimentare artificială, s-ar putea spune că a con-stituit faza experimentală a operaţiunii. Atât pentru noi, cât şi pentru Ciortan! Din pricina dificultăţilor întâmpinate în prima zi, alimentarea deţinuţilor aflaţi în grevă a durat mult mai mult decât se aştepta Administraţia. În ziua următoare, Ciortan şi-a început „tratamentul" mai de-vreme, reuşind astfel să-l mai poată repeta odată până la căderea serii. De aci înainte, planul alimentării noastre de două ori pe zi a fost aplicat cu regularitate, până la sfârşitul grevei. Pe zi ce trecea, Ciortan îşi or-ganiza mai bine treaba şi totodată devenea tot mai îndemânatic în manipularea furtunului. Şi noi, la rândul nostru, după şocul primului contact cu tubul de cauciuc, am început să ne obişnuim cu el. Unii, mai uşor şi mai repede, alţii, mai greu şi mai încet! Johny Bogdan a rămas mai departe în fruntea celor care n-aveau dificultăţi la înghiţitul tubului, iar alţi câţiva, printre care şi eu, am continuat să ne chinuim (deşi în mai mică măsură ca în prima zi). Marea majoritate a greviştilor, însă, ajun-seseră să suporte relativ uşor tratamentul cu furtunul. În ceea ce mă priveşte, n-am reuşit niciodată să scap de acel spasm reflex al stoma-culuişi laringelui, când Ciortan îmi introducea furtunul pe gât. La fiecare masă, trebuia să mă supun de două ori operaţiei, pentru ca să mi se poată administra întreaga cantitate de hrană lichidă cuprinsă în cele patru sau cinci căniţe. Invariabil, după primele două căniţe de supă turnate în pâlnie, simţeam apropierea primelor contracţii ale stomacului şi mă grăbeam să-mi smulg tubul din gură. Odată, n-am reuşit s-o fac destul de repede şi conţinutul celor două cănite de supă pe care Ciortan mi-l turnase în stomac a făcut cale întoarsă. Revolta spontană a stoma-

cului a expulzat cu atâta violenţă jetul de supă prin tub şi pâlnie înapoi, încât nu i-am mai dat timp lui Ciortan să se ferească, inundându-l din cap până în picioare. Nu ştiu dacă a fost întâmplare sau răzbunare, dar la masa următoare, supa ce mi s-a turnat prin pâlnie era aşa de fierbinte, încât mi-am smuls tubul chiar de la prima căniţă, spre marele haz al gardienilor. Arsura suferită mi-a provocat dureri în stomac timp de mai multe zile. Din când în când, se mai întâmpla ca soarta să mă şi favo-rizeze, atunci când aveam norocul să fiu hrănit cu un alt tub de cauciuc, care intrase de curând în dotarea Cabinetului medical al închisorii. Spre deosebire de primul tub, confecţionat dintr-un cauciuc dur şi rigid de culoare roşie, cel de-al doilea, de culoare albă, era mult mai moale şi mai flexibil. Preferinţa noastră pentru al doilea nu se datora atât calităţii materialului, cât dimensiunii tubului, care era apreciabil mai subţire decât cel roşu şi deci mai puţin neplăcut la înghiţit.

În urma experienţei căpătate în primele două zile în domeniul alimentă-rii artificiale, Ciortan îşi organizase munca în aşa fel, încât să elimine pe cât posibil timpii morţi, pentru a scurta durata operaţiei.

Începând cu a treia zi, a introdus un alt sistem: scotea pe coridor câte doi deţinuţi deodată. Îi aşeza pe două scaune alăturate şi le introducea la fiecare câte un furtun pe gât. Apoi, el se ocupa de unul, iar gardianul, care îl asista, de celălalt, turnând în pâlniile de la capetele celor două tuburi conţinutul căniţelor cu supă.

Mi-amintesc şi acum de cele câteva daţi, când s-a nimerit să fiu hrănit cu furtunul alb. Plăcut tot nu era, dar senzaţia de vomă şi sufocare, fiind mult atenuate, nu mă mai cuprindea panica şi suportam mai uşor trata-mentul. Ţin minte cum în timp ce mi se turna supa în pâlnie aveam în faţa ochilor porţiunea de furtun pe care scria, în relief: „Made În Czechoslovakia”. După primele patru şedinţe de alimentare artificială, obişnuinţa şi-a spus din nou cuvântul.

Spiritele s-au calmat, fiecare găsindu-şi echilibrul în faţa tratamentului ce ni se aplica.

În atmosfera astfel stabilizată, alimentarea de două ori pe zi cu furtunul a intrat în rutina programului cotidian, până la sfârşitul acţiunii noastre nemaisemnalându-se incidente deosebite.

Deşi preocuparea administraţiei de a nu ne lăsa să murim de inaniţie părea sinceră, efectele alimentării artificiale nu erau prea consistente. În afară de căniţa de lapte care ni se turna pe gât, nu cunoşteam exact valoarea nutritivă a celorlalte trei sau patru căniţe de lichid cu care eram hrăniţi. După culoare, ne-am dat seama că supa, care ni se dădea, era uneori de legume, alteori de carne. După miros, era mai greu să-i descifrezi componenţa, din cauza izului dominant de vitamine. Despre gustul ei nu ne puteam pronunţa, fiindcă nu i l-am simţit niciodată. Un lucru părea însă cert: conducerea penitenciarului îşi da osteneala să facă faţă situaţiei şi să ne întreţină în viaţă, cu preţul unor sacrificii de necon-ceput din partea aceleiaşi administraţii, care, până mai cu o săptămână înainte, nu-şi făcuse nici un scrupul să ne impună un regim metodic de exterminare fizică.

Într-una din zile, Paulică care supraveghea din patul lui mişcările din curtea interioară, ne-a chemat la geam. Nu ne-a venit să ne credem ochilor. Condamnaţii de drept comun, care zilnic la acea oră cărau din căruţa închisorii pâinea pentru deţinuţi, cărau de data asta spre bucătărie şi câteva lădiţe cu ouă. Ouăle ne erau destinate nouă, greviştilor! După pronunţata culoare galbenă a supei, cu care am fost hrăniţi în ziua aceea, trebuia să cuprindă o cantitate apreciabilă de ouă, ceea ce nu se mai pomenise în închisoare, ouăle fiind extrase din alimentaţia deţinuţilor. Această excepţie venea şi ea să confirme impresia că administraţia primise dispoziţii speciale în privinţa noastră.

Dacă ouăle oferite de închisoare nu le-am putut vedea decât de la distanţă, am avut, în schimb, ocazia, tot în acele

zile, să vedem altele mai de-aproape. Ne-au parvenit pe cale clandestină, datorită lui Paulică Bandu, care izbutise să intre în legătură cu deţinuţii de drept comun din celula de sub noi. Cu riscul de a fi „turnat”, confecţionase o plăcuţă de săpun, scrisese pe ea un apel la adresa vecinilor noştri de la etajul inferior, şi o coborâse cu o sfoară până în dreptul ferestrei lor. Le scrise-se, pe scurt, că eram deţinuţi politici, că ne aflam în greva foamei şi că îi rugam să ne comunice informaţii despre situaţia politică internă şi internaţională.

Cu emoţia pescarului când îi zvâcneşte undiţa în mână, simţise cum cineva apucase de capătul sforii şi aşteptase urmarea. Câteva clipe mai târziu, cel care interceptase mesajul a tras de câteva ori de sfoară. Era semnalul lui Paulică să ridice „ancora”, după expresia folosită de noi în astfel de cazuri. Vecinii de jos ne-au răspuns pe aceeaşi plăcuţă de săpun. Ne-au scris, ca în loc de sfoară, să scoatem pe fereastră un cear-ceaf şi să-l lăsăm să atârne până în dreptul ferestrei lor, ca şi cum l-am fi agăţat la uscat. Ne-am conformat indicaţiei primite, deşi nu i-am înţeles rostul. Abia după câteva minute, când Paulică a primit iar sem-nalul să ridice ancora, am înţeles care le fusese planul. Deţinuţii de drept comun îndoiseră capătul cearceafului pe toată lăţimea lui, confec-ţionându-i un fel de tiv cam de o palmă, cusut numai la cele două margini. La mijloc îl lăsaseră deschis iar conţinutul acestui buzunar improvizat avea să ne lămurească de ce la ridicatul „ancorei”, cear-ceaful i se păruse lui Paulică aşa de greu. Inventarul deşertat pe patul de la etajul trei, unde privirea gardianului de la vizetă nu avea acces, cuprindea: câţiva săculeţi de pânză cu zahăr tos (cam două Kilograme), două ouă răscoapte, o jumătate de franzelă albă şi vreo treizeci de ţigări. Ţigările fuseseră învelite într-o foaie de caiet de şcoală scrisă pe ambele feţe cu creionul. Expeditorul biletului ni se adresa în numele tuturor to-varăşilor lui din celulă. Erau vreo cincisprăzece inşi, toţi condamnaţi de

drept comun, transferaţi de numai câteva zile la Piteşti, dintr-un alt penitenciar. Era motivul pentru care nu apucaseră încă să primească de acasă pachetul lunar la care aveau dreptul. Ceea ce depuseseră în buzu-narul cearceafului era tot ce le mai rămăsese din pachetul din luna pre-cedentă. Fiecare din ei contribuise cu câte ceva din restul de merinde pe care îl mai găsise în traistă pentru a ne ajuta, ştiind că deţinuţii politici nu aveau dreptul să primească pachete de acasă.

Corespondentul nostru ne promitea, însă, că de îndată ce le vor sosi pachetele pe luna în curs, ne vor aproviziona mai substanţial. Scrisoarea mai conţinea câteva informaţii politice interne, neinteresante, şi diferite zvonuri, puţin credibile, care circulau prin lumea dreptului comun. Biletul se încheia cu cuvinte de încurajare.

Spontaneitatea cu care au înţeles să ne sară în ajutor, deşi nu le cerusem nimic de mâncare, ci numai informaţii ca şi cuvintele de compasiune şi îmbărbătare din scrisoare ne-au spulberat orice suspiciuni în privinţa vecinilor noştri de la parter. Am continuat, aşadar, să corespondăm cu ei pe toată durata grevei.

Datorită administraţiei şi simpatiei de care ne bucuram în rândurile lor, am avut chiar dificultăţi să le domolim entuziasmul: voiau neapărat să se asocieze la greva noastră, asigurându-ne că atmosfera în secţiile de drept comun era propice pentru a declanşa o grevă generală în peniten-ciar. Nemulţumirile şi revendicările lor fiind de altă natură, adeziunea deţinuţilor de drept comun la acţiunea pe care o iniţiasem nu intra în vederile noastre. Ne-a venit destul de greu să găsim argumentele potrivite pentru a-i determina să renunţe la această intenţie, fără face să simtă că, datorită categoriei din care făceau parte, consideram participarea lor la grevă compromiţătoare. N-am fost prea mândri de demersurile pe care le-am întreprins, în acest sens, faţă de nişte oameni care fără nici un gând ascuns nu pregetaseră să ne sară în ajutor referin-du-ne mai ales, la

alimentele dăruite, care au fost, probabil, salvatoare pentru unul din camarazii noştri.

Într-adevăr, când ne-am văzut în faţa proviziilor pe care Paulică le ridicase cu ancora şi apoi le înşirase pe patul lui, ne consultasem şi hotărâsem, de comun acord să le folosim pentru a-l hrăni pe profesorul Neniţescu, care din cauza astmului nu era alimentat artificial. Dificultatea a fost să-l convingem pe Neniţescu să accepte, dar în cele din am reuşit. Cred că a cedat mai mult din cauza slăbiciunii şi extenuării, nemaiavând putere să opună rezistenţă insistenţelor noastre. Sunt convins că cele două ouă, franzela şi mai ales zahărul dizolvat în apă pe care i l-am administrat în proporţii zilnice, chiar dacă nu i-au înlocuit în întregime necesarul de hrană, l-au ajutat să supravieţuiască, compensând măcar în parte efectele distructive ale inaniţiei asupra organismului lui, slăbit peste măsură. Din mica comoară primită de la dreptul comun, n-am oprit pentru noi decât ţigările. Deşi ameţeam la fiecare fum pe care îl trăgeam mai adânc în piept, nu ne-am lăsat, şi în câteva zile, le-am prididit.

După senzaţia stârnită de „pachetul” primit de la dreptul comun nici un alt eveniment n-a mai venit să tulbure monotonia zilelor următoare.

În celulă, viaţa stagna. Ore întregi, nu se înregistra nici o mişcare. Slăbiciunea şi lipsa de putere ne obligau să stăm tot timpul culcaţi. Renunţasem la toate ocupaţiile, fie permise, fie interzise, care animau până atunci celula.

Nici uşa celulei nu se mai deschidea, decât pentru strictul necesar de două ori pe zi pentru alimentarea cu furtunul, şi odată pentru ducerea tinetei şi a hârdăului cu apă la W. C.

La „deschidere” şi la „închidere”, gardienii nu se mai osteneau să descuie uşa, ca să ne numere şi să verifice gratiile de la fereastră. Ofiţerul de serviciu se mulţumea să ne numere prin vizetă. Evita astfel mai ia contact cu aerul viciat din celulă.

După primele trei patru zile de grevă, mirosul de descompus şi de ace-tonă, exalat de respiraţia noastră, era de-a dreptul insuportabil pentru oricine trecea pragul celulei. Şi totuşi, într-una din zilele, am primit vi-zita neaşteptată a căpitanului Mândreş, care s-a încumetat să intre şi chiar să zăbovească câteva momente în celulă, fără să ţină seama de atmosfera pestilenţială a încăperii.

Omul era de nerecunoscut. Nimic din atitudinea lui nu mai amintea de acel personagiu autoritar, care, cu vocea lui tunătoare, împroşca insulte şi înjurături, se năpustea în celule în căutarea de victime pentru a-şi dezlănţui asupra lor pornirile sadice. Mândreş intrase pe uşă fără să se uite în stânga sau în dreapta, traversase celula şi se opri faţa ferestrei deschise. Primul nostru gând ne-a dus la deţinuţii de drept comun de la etajul inferior, bănuind că Mândreş prinsese de veste că întreţineam legături cu ei, şi că venise să cerceteze, la faţa locului, fereastra de la care lansasem „ancora” şi cearceaful cu buzunar.

Temerile noastre s-au dovedit, însă, nejustificate. Văzându-l cum stă nemişcat, fără să scoată vreo vorbă şi cu privirea aţintită în gol, ne-am dat seama că Mândreş era departe de a avea o asemenea preocupare. Era evident că nu venise cu intenţia să facă investigaţii.

Ne intriga, totuşi, faptul că nu-şi manifesta în nici un fel violenţa care îl caracteriza. În loc să caute, ca de obicei, un pretext oarecare de abatere de la disciplină, pentru a se dezlănţui, de data asta, nici nu ne băgase în seamă. Nu remarcase că toţi stăteam întinşi în paturi şi că niciunul dintre noi nu schiţasem nici cel mai mic gest la intrarea lui în celulă. Această abatere de la regulament şi lipsă de respect s-ar fi soldat, în mod normal, cu o criză de furie, de ar fi răsunat puşcăria, şi cu trimi-terea vinovaţilor la beci. Pe Mândreş nu-l interesa, însă ce se petrece în jurul lui. Căzut pe gânduri, privea în continuare pe fereastră, cu acelaşi aer absent, la fel de tăcut şi de nemişcat. Abia când după o bună bucată de vreme a încetat să mai contemple

petecul de cer, întretăiat de zăbre-lele de la fereastră şi şi-a întors faţa spre noi, i-am putut examina mai bine expresia. Ni s-a părut obosit şi deprimat!

Cu pas domol, s-a îndreptat spre uşă. La jumătatea drumului a şovăit şi s-a oprit. Şi-a plimbat mai întâi o privire inertă prin cameră şi peste paturile în care stăteam întinşi. Avea pungi sub ochi şi privirea tristă. Când s-a decis să vorbească, surpriza a fost totală! Cu vocea stinsă, aproape pe şoptite, ne-a întrebat:

— Măi băieţi! Mai aveţi de gând s-o ţineţi mult aşa?

Rostise vorbele cu atâta resemnare în ton, încât era evident că întrebarea era mai mult retorică şi nu aştepta răspuns. Apoi, Mândreş a părăsit celula, fără ca cineva dintre noi să fi pronunţat vreun cuvânt. L-am urmărit doar cu privirea şi după mers şi ţinută, ne-a făcut tuturor aceeaşi impresie, de om mâhnit şi abătut.

Deşi în acel moment nu-i cunoşteam cauzele exacte, deprimarea lui Mândreş a constituit pentru noi un imbold şi o încurajare, de care înce-pusem să avem nevoie. Moralul nostru era în cumpănă. De câteva zile nu se mai întâmplase nimic, care să ne îndreptăţească să credem, că greva noastră va da rezultate. Părea că administraţia se împăcase cu gândul să ne hrănească artificial la nesfârşit, fără să treacă la alte repre-salii, dar totodată, să nu facă concesii cu nici un preţ. Alimentarea artifi-cială devenise o activitate de rutină a programului zilnic de pe secţie. De asemenea, nimeni nu se mai interesa de revendicările formulate în faţa procurorului iar presiunile asupra noastră pentru a renunţa la grevă încetaseră cu desăvârşire.

Aveam impresia că în războiul de uzură pe care îl pornisem, adminis-traţia câştiga teren cu fiecare zi care trecea. Necedând, timpul începea să lucreze în favoarea ei. Ori, atitudinea şi vorbele lui Mândreş era un semn că lucrurile nu stăteau chiar aşa cum ni le închipuiam noi. Judecând după aerul descurajat al lui Mândreş, greva noastră părea să constituie în continuare preocuparea

principală a administraţiei şi să-i dea bătaie de cap. Chiar dacă la temelia raţionamentului nostru stăteau nişte elemente atât de şubrede, ca interpretarea atitudinei şi tonul cu care ne vorbise Mândreş, concluzia pe care am tras-o ne-a redat un im-puls de optimism. A fost un balon de oxigen bine venit, care ne-a mai trezit din lâncezeală şi ne-a dat noi speranţe.

S-au mai scurs astfel câteva zile, şi am ajuns într-a opta zi de grevă. De dimineaţă şi până după ora prânzului, totul a decurs tipic. Părea că ziua se va încheia ca toate celelalte, la fel de searbădă fără cea mai mică modificare în monotonia programului cotidian. La jumătatea după-amiezii, însă, când am fost scoşi cu hârdăul de apă şi tineta, la W. C, am primit o veste care ne-a făcut seara mai puţin monotonă. Camarazii noştri de pe coada „T”-ului, care nu se aflau în grevă ne-au comunicat, prin fereastra W. C.-ului, că, în cursul zilei, pe secţia lor se petrecuseră două evenimente senzaţionale.

Toţi deţinuţii fuseseră echipaţi, din cap până-n picioare, cu echipamen-tele penale din magazia închisorii. Primiseră tot ce le lipsea, de la rufe de schimb, haine, pantaloni şi mantale de zeghe, până la bocanci în locul zdrenţelor pe care la purtau şi în care tremurau de frig de ani de zile. Nici nu apucaseră să se dezmeticească din uimire, când, în aceeaşi dimineaţă, auziseră vocea şefului de secţie anunţând:

— Pregătirea pentru aer!

Era un strigăt care nu mai răsunase de mult pe celularul deţinuţilor politici din Piteşti. Celulă cu celulă fuseseră apoi scoşi, în celebrele curţi de plimbare ale penitenciarului şi ţinuţi cam o jumătate de oră la aer curat.

În seara aceea, în celulele greviştilor s-a discutat mult pe tema informa-ţiilor primite la W. C. Paulică împrăştiase vestea tuturor, prin Morse. Convingerea generală era că măsurile luate se datorau grevei. Faptul, că două din revendicările consemnate în declaraţiile noastre grevă

fuseseră satisfăcute, l-am considerat un semn îmbucurător, însă lipsa de încre-dere în bunele intenţii şi buna-credinţă a administraţiei îndemnau la reţinere. Rămânea mai întâi de văzut, dacă celor două măsuri menite să ne amelioreze regimul, le vor mai urma şi altele, sau aveau să fie singurele concesii ce ni se făcuseră. În consecinţă, ne-am hotărât să nu ne pripim şi să mai aşteptăm, înainte de a lua în considerare eventualitatea încetării grevei. Atâta vreme, cât nu intervenea o substanţială îndreptare a regimului nostru alimentar, care de fapt prezenta revendicarea princi-pală a grevei, nu putea fi vorba de o renunţare la acţiune.

Toată atenţia noastră, de aci înainte, era îndreptată asupra situaţiei de pe celularul negreviştilor, spre a surprinde semnele unei evoluţii în sensul sperat. Singura cale de acces la informaţii din acea aripă a chisorii era prin W. C, care a devenit astfel, ţelul primordial al aspiraţiilor noastre din zilele următoare.

Nerăbdători, a doua zi dimineaţa, am răsturnat conţinutul hârdăului cu apă de băut în tinetă şi am bătut la uşă. Pretextând că ni s-a terminat apa, am cerut voie gardianului să ne umplem hârdăul la robinetul din W. C. Aşa am procedat de mai multe ori în următoarele două zile spre a putea lua mai des contact cu negreviştii. Iar pentru a nu stârni suspi-ciuni, ne înţelesesem ca de fiecare dată, să fie o altă celulă care rămânea în pană de apă. Chiar de la prima ieşire la W. C, am fost răsplătiţi cu noutăţi. Încă din seara precedentă, imediat după ce Paulică stătuse cu ei de vorbă, deţinuţii care nu participau la grevă fuseseră vizitaţi de Ciortan. Însoţit de Lupu, „politrucul” închisorii, şi de un alt ofiţer necunoscut, Ciortan făcuse turul întregului celular, oprindu-se la fiecare celulă în parte, pentru a întocmi o listă cu deţinuţii îndreptăţiţi la un regim alimentar medical. Faptul era cu atât mai senzaţional, cu cât Ciortan nu se arătase câtuşi de puţin zgârcit la acordarea regimului, care, după spusele lui, avea să satisfacă nu numai cerinţele

suferinzilor de stomac şi de ficat, dar va ajuta şi la refacerea deţinuţilor aflaţi în stare de distrofie avansată.

Cu tot scepticismul nostru, a trebuit să recunoaştem că veştile primite justificau un oarecare optimism. A urmat una din cele mai lungi dimineţe din timpul grevei. Aşteptam acum ora prânzului, pentru a relua contactul cu cei de pe coada „T”-ului, spre a afla dacă într-adevăr măsu-rile anunţate de Ciortan vor fi puse în aplicare.

Vremea trecea greu şi nerăbdarea noastră sporea! De data asta, când au venit să ne hrănească cu furtunul, ne-am bucurat ca niciodată. Ştiam că tot atunci se împărţea masa şi pe celelalte secţii ale puşcăriei. Când alimentarea noastră a luat sfârşit şi agitaţia pe coridor s-a potolit, cei din celula desemnată să ceară reaprovizionarea cu apă, au şi bătut la uşă. Zece minute mai târziu, la întoarcere de la W. C., ne comunicau prin Morse ultimele informaţii de la camarazii noştri din cealaltă aripă a închisorii. Se petrecuseră evenimente importante şi mult mai multe decât ne aşteptam. Toţi deţinuţii înscrişi cu o zi mai înainte pe lista întocmită de Ciortan primiseră la prânz câte o gamelă plină de paste făinoase cu carne. Pastele făinoase îşi făceau pentru prima oară apariţia în închisoarea din Piteşti, înlocuind varza acră şi ciorba de gogonele murate în alimentaţia deţinuţilor, trecuţi de Ciortan la regim medical. Carnea din gamelă îşi merita şi ea pentru prima dată numele. Nu mai era vorba de copite de vacă, capete de oaie sau de oase şi zgârciuri, ci de bucăţi de carne macră de vită.

Dar nu numai „regimul medical” fusese surpriza de la ora mesei!

Chiar mâncarea „obişnuită”, distribuită pe secţie, depăşise cu mult şi cele mai bogate închipuiri din visurile deţinutului flămând. Iahnie de fasole cu carne de porc! Mâncarea era atât de consistentă, încât, la împărţire, gardianul scutura polonicul, lovindu-l cu coada de marginea hârdăului, pentru a-i deşerta conţinutul în gamelă.

De data asta, veştile primite erau demne de luat în seamă. Intenţiile administraţiei de a ne îmbunătăţii regimul păreau serioase, iar noi aveam toate motivele să fim din nou optimişti.

Ţelul principal al grevei fusese atins. Obţinusem cele două elemente esenţiale supravieţuirii: îmbrăcămintea şi hrana.

Faţă de situaţia nou creată, venise momentul să luăm în considerare încetarea acţiunii noastre. După o serie de discuţii şi schimbări de păreri între noi şi prin Morse cu celelalte celule, am căzut cu toţii de acord să nu ne lăsăm îmbătaţi de succes, şi să mai aşteptăm o zi, înainte de a pune capăt grevei. Între timp, vom căuta să urmărim, în continuare, evenimentele de pe celularul negreviştilor, spre a vedea dacă mai intervine vreo modificare de curs în evoluţia situaţiei. Ultima ştire primită, în ziua aceea, ne anunţa că şi la masa de seară mâncarea fusese la fel de consistentă şi abundentă, ca la prânz. Vestea ne-a făcut să nădăjduim într-o definitivare a noului regim alimentar, aşa că în noaptea aceea am dormit cu o încredere sporită în ziua de mâine. Ne-am trezit în dimineaţa următoare, obsedaţi de o singură idee, care ne-a preocupat până aproape de ora prânzului: să aflăm ce se mai întâmplă pe secţia negreviştilor.

Prin incursiunile succesive făcute de-a lungul zilei la W. C. Am obţinut informaţiile mult dorite. Toate erau îmbucurătoare şi confirmau speranţele. Punându-le cap la cap, ne-am putut face idee despre noile condiţii de detenţie, instaurate pe celularul deţinuţilor politici. Puteam fi satisfăcuţi de rezultatele grevei, deoarece acum nu mai încăpea nici o îndoială: administraţia cedase! La dispoziţiile deja petrecute, privind distribuirea de îmbrăcăminte, de hrană mulţumitoare din punct de vedere calitativ şi cantitativ, şi plimbarea zilnică în curtea penitencia-rului, se mai adăugaseră între timp şi alte măsuri de îmbunătăţire a regimului. De pildă, dimineaţa la „deschidere”, când se făcea „numărul”, ofiţerul de serviciu care intra în funcţie în

schimbul următor, se informa la fiecare celulă dacă deţinuţii aveau ceva de „raportat”. Nu mai era astfel nici o problemă să primeşti, la cerere, ac şi aţă de cusut sau să ţi se înlocuiască tineta dacă curgea, sau să ţi se schimbe pătura pantalonul sau cămaşa ruptă, cu altele, în stare bună, de la magazia de efecte.

Cea mai importantă noutate introdusă în program era însă alta: în fiecare dimineaţă, ofiţerul de serviciu venea cu Ciortan, care nota numele deţinuţilor ce se înscriau pentru vizita medicală. În cursul zilei, deţinuţii de pe listă erau duşi la cabinetul unde Ciortan, în limitele lui profesionale, îi consulta şi le prescria medicamente. Apoi, pe lângă medicamentele specifice afecţiunii respective, bolnavul mai primea şi diferite tablete fortifiante, calciu şi polivitamine. Ca prin farmec, dulapurile de farmacie ale cabinetului medical, până atunci mult goale, erau acum aprovizionate din plin, iar Ciortan nu făcea nici un fel de economie la împărţitul medicamentelor.

Ca ultimă noutate, ni s-a adus la cunoştinţă spectaculoasa schimbare intervenită în comportarea gardienilor. De la o zi la alta, deveniseră de nerecunoscut! Chiar din dimineaţa aceea, începuseră prin a se adresa ţinuţilor cu „domnule” şi cu „dumneata”. „Tu” şi „bă” dispăruseră din vocabularul lor, iar în tot cursul zilei, nu se auziseră pe secţie nici o ameninţare şi nici o înjurătură.

De data asta, nu mai încăpea îndoială: greva noastră reuşise. Din lunga listă de revendicări înmânată procurorului, toate punctele ce le considerasem cu adevărat realizabile, ne fuseseră satisfăcute. După zece zile de grevă a foamei, obţinusem tot ce ne propusesem.

În urma discuţiilor purtate între celule, am ajuns la concluzia unanimă, că venise momentul să încetăm acţiunea. De comun acord am stabilit să ieşim din grevă a doua zi dimineaţă, imediat după deschidere. Ne luam astfel timpul necesar ca după căderea serii să le comunicăm hotătărârea noastră şi celor câţiva grevişti care se aflau pe

cealaltă barei „T”-ului. În liniştea nopţii şi la adăpostul întunericului, transmiterea pe fereastră a semnalelor Morse, bătute în căniţa scoasă afară printre gratii, era mai uşoară şi mai puţin riscantă.

Ţineam cu orice preţ ca încetarea grevei să fie anunţată în acelaşi timp de toate celulele. Era un fel de demonstraţie de forţă prin care îi demonstra administraţiei neputinţa ei de a realiza izolarea noastră ermetică. Pentru ofiţerul politic Lupu, izolarea noastră de lumea exterioară şi chiar de celelalte celule devenise o adevărată obsesie, cu atât mai mult cu cât, după măsură luată în acest sens, trebuia să constate că sistemul de izolare rămăsese la fel de permeabil comunicaţiilor şi incapabil de a stăvili contactele între deţinuţi.

Ştiam că vom reuşi din nou să-l exasperăm pe Lupu, dacă, printr-o perfectă coordonare şi sincronizare a acţiunilor noastre, toate celulele de la un capăt la celălalt al secţiei îşi vor anunţa concomitent ieşirea din grevă. Bucuriei produse de reuşita grevei, voiam să-i adăugăm neapărat şi satisfacţia de a-l înfrânge pe Lupu, pe propriul lui teren.

În rest, am decis să nu exploatăm în nici un fel succesul obţinut prin grevă, reţinându-ne de la orice manifestare de entuziasm, atitudine sfidătoare sau provocatoare, care ar putea stârni teama administraţiei că riscă să piardă controlul asupra situaţiei. Consideram că era mai cuminte din partea noastră să-i menajăm sensibilitatea şi să nu-i lăsăm impresia că ne socoteam învingători, ci că renunţam la grevă decepţionaţi că nu ni se satisfăcuseră doleanţele (pasămite, cele mai importante), consemnate pe primele locuri ale listei de revendicări, predate procurorului. Sentimentul de uşurare la gândul încetării grevei, în dimineaţa următoare, ne-a fost totuşi alterat de o nouă suspiciune. Nu excludeam posibilitatea ca, în ciuda succesului obţinut, cei care participaserăm la grevă să nu beneficiem de rezultatele ei. Ne aşteptam la eventualitatea unor măsuri de represalii împotriva noastră, spre a statua

un exemplu şi descuraja întreprinderea unor acţiuni similare în viitor. Luam astfel în considerare ipoteza aplicării unui regim special mai dur sau chiar a unui transfer în alt penitenciar. S-a discutat mult pe această temă în seara aceea. Până la urmă, însă, slăbiciunea noastră fizică a biruit, ne-au lăsat puterile, n-am mai avut forţă să dezbatem problema şi, istoviţi, rând pe rând am adormit.

În dimineaţa următoare, ultimele pregătiri pentru ieşirea din grevă conform planului stabilit, nu ne-au mai lăsat timpul să ne mai gândim la grijile din ajun.

Imediat după „deşteptare”, semnalele Morse au intrat în funcţiune de la un capăt la altul al secţiei. Au fost puse la punct toate detaliile, înainte de sosirea schimbului de zi. Apoi lucrurile s-au desfăşurat ca în fiecare dimineaţă. Ofiţerul de serviciu a procedat la numărătoare, trecând rând pe rând prin faţa fiecărei uşi de celulă. A noastră era prima. A deschis vizeta şi a întrebat:

— Câţi sunteţi?

— Şase, i s-a răspuns.

Întrebările şi răspunsurile s-au repetat până la ultima uşă din fundul coridorului.

Johny Bogdan, cu urechea lipită de uşă, urmărea paşii ofiţerului şi gardienilor, care, pe drumul de întoarcere, trebuiau să treacă din nou prin dreptul celulei noastre. I-a lăsat să depăşească uşa noastră şi a aşteptat să audă zgomotul metalic al grilei de fier de la ieşirea din secţie. Abia atunci a bătut la uşă.

— Cine bate? S-a auzit vocea ofiţerului de serviciu.

Johny Bogdan a strigat numărul celulei. Ofiţerul a făcut cale întoarsă şi deschizând vizeta a întrebat:

— Ce vrei?

— Am ceva de raportat.

Bombănind că fusese întors din drum şi nu i se raportase când făcuse numărul, ofiţerul a deschis uşa:

— Ce vrei să raportezi?

— Vă rugăm să ne daţi la fiecare câte o foaie de hârtie. Vrem să dăm în scris declaraţii de încetare a grevei.

Ofiţerul nu se aştepta la aşa ceva. Perplex, îl privea uimit pe Johny Bogdan, fără să reacţioneze. Câteva clipe mai târziu, revenindu-şi din surpriză, şi-a îndreptat ochii şi spre paturile noastre, ca să întrebe:

— Cum? Toţi?

Nu-i venea să creadă!

Abia când i-am confirmat şi noi spusele lui Bogdan, s-a convins că înţelesese bine şi s-a luminat la faţă. Se bucura probabil de ocazia ce i se oferea să anunţe personal conducerea închisorii că, în timpul serviciului lui, o întreagă celulă de deţinuţi aflaţi în grevă capitula.

— Bine! Aşteptaţi! Mă duc să raportez tovarăşului comandant!

După ce a închis uşa, l-am auzit îndreptându-se cu paşi grăbiţi spre ieşire. Dar nici de data asta, n-a apucat să treacă de grilajul cu zăbrele. O nouă bătaie în uşă l-a oprit. Erau vecinii noştri de celulă. Interpelaţi de la distanţă de ofiţer, i-au spus şi ei că au ceva de raportat, obligându-l să se întoarcă din drum. Dialogul de la uşa lor nu s-a deosebit cu nimic de cel care avusese loc mai înainte la uşa noastră.

Pentru noi, adunaţi cu toţii lângă uşă, spre a nu pierde nimic din piesa pe care o regizasem, spectacolul care a urmat a fost o adevărată desfătare. Scena, care s-a jucat la uşa noastră şi apoi la a vecinilor s-a repetat la toate uşile, până la capătul secţiei, fără nici o variaţie. Numai rolul personajului principal, suferea de fiecare dată o modificare când rămânea singur pe coridor: cu fiecare nouă bătaie în uşă ce îl silea să se întoarcă din drum, parcursul navetei pe care ofiţerul de servici o făcea între grilajul de la ieşirea din secţie şi celula respectivă se lungea. Abia după ce a părăsit şi ultima celulă din fundul coridorului la care fusese chemat, l-am auzit trecând în pas alergător, prin faţa uşii noastre. De data asta nu mai avea cine să bată la uşă ca să-l

recheme aşa că a reuşit să iasă din celular şi grilajul de fier s-a trântit în sfârşit.

Pe coridorul nostru s-a restabilit liniştea.

În celule s-a mai glumit o vreme pe seama celor petrecute, dar oboseala a sfârşit prin a pune capăt conversaţiilor.

Reacţia administraţiei la vestea transmisă de ofiţerul de servici nu s-a lăsat mult aşteptată. Un sfert de oră mai târziu, am fost scoşi din letargie de plutonierul de la grefă. Venise cu declaraţiile noastre grevă, cu toc şi cerneală. Un gardian a instalat în faţa uşii celulei o măsuţă şi un scaun. Apoi, am fost scoşi pe rând pe coridor, unde ni s-au restituit declaraţiile de grevă. Sub semnătura depusă cu zece zile în urmă, fiecare am adăugat aceeaşi formulă: „Subsemnatul… Declar că încetez greva foamei”. Urma data şi o nouă iscălitură.

Din cadrele de conducere ale penitenciarului, nu venise nimeni să asiste la „capitularea, noastră”. Cunoşteam procedeul! Direcţia se arăta întodeauna cu atât mai indiferentă, cu cât faptul o interesa mai mult. Însăşi graba cu care se prezentase plutonierul de la grefă pentru a ne lua în scris declaraţiile, dovedea câtă importanţă acorda administraţia încetării grevei. Poate mai era la mijloc şi teama să nu ne răzgândim.

Fără nici un comentariu de nici o parte, ne-am perindat pe scaunul din faţa uşii, ne-am completat declaraţiile şi le-am predat plutonierului. Scaunul şi măsuţa au fost mutate apoi în dreptul celulei următoare, unde totul a decurs la fel de repede şi fără ca cineva să schimbe vreo vorbă. Operaţia s-a respectat în aceleaşi condiţii la toate celulele, până în fundul coridorului.

O dată cu ultima declaraţie semnată şi înmânată plutonierului, greva noastră a luat oficial sfârşit, încheindu-se, totodată, şi prima confruntare a administraţiei cu un protest organizat şi de proporţii al deţinunţilor politici din penitenciar. Greva avea să reprezinte şi un punct de cotitură în viaţa noastră de până atunci, din închisoarea din

Piteşti. Se poate spune că greva a pus capăt unei perioade din cele mai negre a detenţiei noastre din Piteşti. Efectele acţiunii noastre aveau să schimbe substanţial condiţiile de detenţie, de la alimentaţie, cazare, higiena etc. Până la natura raporturilor dintre noi şi administraţie.

În viaţa condamnaţilor pentru „înaltă trădare” din Piteşti, se deschisese un nou capitol. A fost de fapt un răgaz de câteva luni, oferit de soartă, spre a ne întrema fizic şi moral şi a putea face faţă etapei următoare, în lupta pentru supravieţuire.

După graba manifestată de administraţie, de a ne lua în scris şi sub semnătură declaraţiile de încetare a grevei, timp de mai bine de două ore nu s-a mai ocupat nimeni de noi. Începusem să ne îngrijorăm de această lipsă de interes şi temerile din seara precedentă ni s-au retrezit. Ne aşteptam la represalii. Eram deja pregătiţi sufleteşte să le suportăm, când am auzit scârţâitul grilei de la intrare şi coridorul s-a animat de glasurile şi pasul cizmelor care l-au invadat. Un gardian s-a desprins din grup, a trecut prin faţa celulelor, a descuiat uşile pe rând şi le-a lăsat deschise în urma lui. Pe coridor mai erau câţiva gardieni, conduşi de ofiţerul de serviciu. Lângă el, Ciortan, în halat alb. Ofiţerul ni s-a adresat tuturor, pe un ton aproape binevoitor, cerându-ne să ne luăm bagajul, să ieşim pe coridor şi să ne încolonăm, fiindcă vom fi mutaţi pe altă secţie. Ciortan l-a supralicitat în amabilitate. Ne-a atras atenţia să mergem încet şi să urcăm cu grijă pe scări, pentru că nu ne va grăbi nimeni.

Apoi, împreună cu un gardian, l-a ajutat pe Ştefan Neniţescu să se ridice din pat şi susţinându-l fiecare de un braţ s-au îndreptat şi ei spre ieşirea din secţie, în urma coloanei noastre, care se pusese în mişcare. O coloană a cărei formaţie s-a destrămat, chiar după primii paşi, luând aspectul unei gloate dezordonate care avansa încet spre grilajul de fier din capătul secţiei, unde ofiţerul de serviciu se oprise să ne aştepte. Nici el şi nici vreunul din gardienii

care îl însoţeau nu şi-au manifestat nerăbdarea faţă de încetineala cu care ne deplasam. Iar pentru faptul că nu mergeam reglementar, încolonaţi, pe doi”, nu ni s-a făcut nici cea mai mică observaţie. Orice încercare de a ne regrupa, ar fi fost de altfel inutilă.

După primii zece metri parcurşi, eram atât de sleiţi de puteri, încât abia ne mai ţineam pe picioare. La fiecare pas, aveam tendinţa să ne pierdem echilibrul, ceea ce ne făcea să umblăm în zig-zag, de parcă am fi fost beţi. Pe măsură ce înaintam, eram tot mai des opriţi să facem popasuri şi să ne rezemăm de pereţi, pentru a ne odihni. Partea cea mai grea a drumului a început abia după ce am trecut de grilajul de fier şi am fost îndrumaţi spre scara care ducea la etaj. Niciunul din noi nu reuşea să urce mai mult de patru-cinci trepte, fără să fie nevoit să se oprească, chiar să se aşeze. Efortul pe care m-am încumetat să-l fac pe ultima porţiune a scării de a urca mai multe trepte fără oprire mi-a depăşit puterile. Ajuns în capul scării, un văl negru mi-a întunecat vederea şi pentru câteva clipe, am pierdut contactul cu realitatea. În momentul următor m-am dezmeticit. Mă aflam aşezat pe ultima treaptă, înconjurat de câţiva camarazi, care, urcând scara în urma mea, mă sprijiniseră la timp când eram tocmai pe punctul de a mă prăbuşi. Îmi simţeam inima bătându-mi în gât şi îmi zvâcneau tâmplele. Mi-am revenit, însă, destul de repede şi am putut să-mi continui drumul. De altfel, ajunsesem la destinaţie: ne aflam pe secţia de la ultimul etaj al celularului de pe cotul, T”-ului. Toate uşile celulelor de pe latura de nord a secţiei erau deschise în aşteptarea noastră!

Cu ultimele puteri ne-am târât spre noile noastre locuinţe, ofiţerul de serviciu repartizându-ne câte şase în fiecare celulă. Componenţa celulelor n-a mai fost stabilită de Biroul politic, aşa cum se proceda în mod obişnuit la orice mutare de deţinuţi… Am fost pur şi simplu introduşi celule la întâmplare, fără vreo selecţie din partea administraţiei. Cei

cu care eram m-am nimerit în celulă, nu-mi amintesc decât de Paulică Bandu, Niki Vâlsan şi Victor Ghiţău.

Eram atât de epuizaţi, încât de îndată ce am pătruns în celulă ne-am trântit cu toţii de-a curmezişul, pe cele două paturi de la parter. Nimeni nu mai avea puterea să se caţere la paturile suprapuse. Zgomotul uşilor trântite şi al zăvoarelor de la celulele care continuau s primească locatarii l-am auzit ca prin vis. Nici paşii gardienilor care se retrăgeau de pe secţie după îndeplinirea operaţiei nu ne-au scos din starea de prostraţie în care căzusem. Nimeni n-a profitat de lipsa gardianului de pe coridor pentru a intra în vreun fel în contact cu cei de la etajul inferior. Nici măcar neobositul nostru telegrafist, Paulică Bandu! Zăcea şi el pe pat lângă mine, la fel de inert ca toţi ceilalţi.

Pereţii şi caloriferul erau şi ei muţi ca şi noi. Nici un semnal nu le dădea viaţă. Pe toată secţia domnea o linişte de cavou.

Nu ştiu câtă vreme am dormit. Ne-a trezit zgomotul zăvorului de la uşă. Apăruse ofiţerul de serviciu, însoţit de plutonierul de la magazie, iar în spatele lor, pe coridor, doi deţinunţi de drept comun desfăşuraseră pe jos două pături, încărcate cu haine penale: într-una cămăşi şi lenjerie, iar în cealaltă, pantaloni, vestoane şi mantale de zeghe. Toate, noi!

Am fost echipaţi din cap până-n picioare! Pe alese! Am fost lăsaţi să scotocim în mormanele de efecte, până ce fiecare ne-am găsit hainele de dimensiunea potrivită. Ofiţerul ne privea îngăduitor, fără ne grăbească şi fără să scoată o vorbă! Odată îmbrăcaţi, ne-am întors din nou în celulă iar păturile cu haine au fost târâte mai departe, în faţa uşii vecine.

Împărţitul hainelor a continuat în aceleaşi condiţii, până la capătul secţiei.

La noi în celulă, nu s-au făcut multe comentarii pe seama tratamentului, deşi largheţea cu care ni se distribuiseră haine noi şi mai ales felul în care se procedase constituiau

fapte cu totul ieşite din comun. N-am avut puterea să ne bucurăm mai mult de câteva minute de perspectiva de a nu mai tremura de frig în zdrenţele pe care le purtaserăm până atunci. Copleşiţi de oboseală, am adormit din nou.

Ne-a trezit tot zăvorul de la uşă. Era acelaşi ofiţer, în aceeaşi formaţie. De data asta, pe păturile întinse pe coridor, în faţa uşii, se afla un morman de bocanci. Bocanci „reformă”, de la armată; uzaţi, dar reparaţi şi în stare destul de bună. Celor care aveau încălţămintea ruptă (cazul majorităţii) sau care nu mai aveau deloc şi umblau de luni de zile în „galenţi” li s-a spus să-şi aleagă câte o pereche de bocanci. Apoi uşa s-a închis, ofiţerul a trecut la celula următoare iar noi ne-am culcat din nou.

Aşa ne-am petrecut întreaga dimineaţă, dormind cât apucam între vizitele care s-au succedat până la prânz. După îmbrăcăminte şi încălţăminte, ni s-au înlocuit păturile rupte.

Altă dată, ofiţerul de serviciu a venit să ne împartă căniţe de aluminiu. Până atunci, fiecare celulă era dotată cu o singură căniţă de băut apă, pe care o foloseam toţi. Acum, aveam fiecare câte una.

După un alt răstimp, ni s-au înlocuit tinetele care curgeau şi ni s-au schimbat hârdaiele de apă, care aveau doagele putrezite.

La urmă, a venit şi rândul saltelelor rupte şi care, în loc de paie, nu mai conţineau decât praf şi pleavă. Ne-au adus unele proaspăt umplute.

Şirul de vizite s-a încheiat cu turneul lui Ciortan, care a întocmit o listă cu deţinuţii îndreptăţiţi la mâncare de regim. Criteriul de selecţie n-a fost diagnos-ticul medical, ci simpla declaraţie a deţinuţilor care afirmau că suferă de stomac sau ficat. Din proprie iniţiativă, Ciortan a mai înscris pe listă câţiva deţinuţi care acuzau un grad de distrofie deosebit de avansat.

Între timp se făcuse ora prânzului. Zgomotul hârdaielor târâte pe coridor ne-a trezit din toropeală. Deşi, chiar după

primele două zile de grevă, senzaţia de foame ne dispăruse complet, la mirosul care invadase coridorul şi se strecurase pe sub uşă până în celulă, simţurile noastre atrofiate au reacţionat totuşi normal. Mirosul plăcut, aproape iritant, care mi-a gâdilat nările, mi-a stârnit brusc sucurile gastrice, şi m-a făcut să simt, din nou, golul din stomac.

Uşa ne-a deschis-o Ciortan. Venise special înainte de distribuirea mesei, pentru a ne sfătui cum să mâncăm după atâtea zile de post. Împărţirea mesei n-a început decât după ce a trecut pe rând pe la toate celulele, spre a ne îndemna să fim cumpătaţi, să nu mâncăm mult şi cu lăcomie, pentru a nu ne pune sănătatea în pericol.

Din punct de vedere medical, sfaturile lui Ciortan erau pe deplin justificate, însă mâncarea pe care am primit-o nu ne-a făcut să îi apreciem nici conştiinţa profesională, nici grija pe care ne-o purta. Gamelele ne-au fost umplute până la refuz, cu o mâncare cum nu se mai pomenise până atunci în închisoarea din Piteşti: o iahnie de fasole densă şi plină de bucăţi de carne de porc şi de slănină! Cum să crezi în buna intenţie a unor sfaturi, când erau urmate de o invitaţie la sinucidere! Cu o asemnea mâncare, chiar un stomac normal ar fi fost supus la o grea încercare. Pentru organismul nostru slăbit, conţinutul gamelei, atât prin componenţă, cât şi prin cantitate, reprezenta de-a dreptul o doză mortală.

Mâncarea „de regim” n-a fost nici ea mai prejos. În loc de fasole, erau paste făinoase. În rest, era la fel de grasă şi cu tot atât de multă carne şi slănină, ca şi a noastră!

„Meniul” ce ni s-a dat în prima zi după încetarea grevei, şi încă o bună bucată de vreme după aceea, a mai făcut mult timp obiectul discuţiilor noastre. N-am reuşit însă niciodată să cădem de acord asupra intenţiei celor care stabiliseră „reţeta” şi cantitatea. Urmăriseră, într-adevăr, să ne salveze de la moartea prin inaniţie sau dimpotrivă? Serviseră dintr-o dată toate caloriile şi substanţele nutritive de care ne privaseră luni de zile din ignoranţă sau cu bună

ştiinţă? Era prostie sau act premeditat? Sau amândouă la un loc?

Îndemnându-ne la cumpătare, se aşteptase oare Ciortan să-i urmăm indicaţia, sau îşi crease astfel numai pretextul de a ne fi prevenit, lăsând să cadă asupra noastră întreaga responsabilitate a consecinţelor, crezând că nu vom rezista tentaţiei mâncării şi nu ne vom putea stăpâni foamea. Decât să ne dea sfaturi de sobrietate şi totodată să ne expună riscului ispitei, n-ar fi fost mai simplu şi mai sigur să ne administreze o alimentaţie mai raţională?

Din fericire, prudenţa noastră a compensat incompetenţa sau intenţiile ticăloase ale administraţiei. Deşi, la apariţia hârdaielor, pofta de mâncare ni se trezise din nou, ne-am străduit să ne stăpânim foamea. Majoritatea ne-am mulţumit să alegem bucăţile de carne mai puţin grase, iar din fasole n-am mâncat decât câteva linguri. Restul, ca o culme a absurdului pentru viaţa de privaţiuni în care trăiam, l-am aruncat la tinetă! Lunga experienţă a închisorii ne făcuse să adoptăm acest principiu: niciodată să nu arătăm administraţiei că ne prisoseşte mâncarea.

De-a lungul anilor, numai rareori se întâmplase ca hrana deţinuţilor să depăşească necesarul, fie din cauza unui moment de „destindere”, fie pentru a ne reface o oarecare condiţie fizică, înainte de a ne trimite într-un lagăr de muncă. Totuşi, de fiecare dată când administraţia constatase că deţinuţii nu-şi goliseră gamelele, raţia fusese imediat redusă. Totodată, perioada de îmbunătăţire a hranei fusese şi ea scurtată. Amintindu-ne de perioadele de înfometare prin care trecusem şi care oricând se mai puteau repeta, gestul nostru de a arunca hrana, deşi justificat părea o adevărată blasfemie!

Mâncarea, menţinându-şi calitatea şi cantitatea şi în zilele următoare, o parte din conţinutul gamelelor am continuat să-l deşertăm în tinetă. Pe zi ce trecea, aruncam însă tot mai puţin din porţia pe care o primeam. Abia după două-trei zile am început să putem mâncam toată porţia.

Datorită prudenţei cu care ne-am alimentat în primele zile după ieşirea din grevă, organismele noastre au trecut fără accidente grave prin această fază de readaptare. În afară de unele tulburări de digestie, inerente, am suportat destul de bine şocul brutal provocat de o hrană atât de nepotrivită după zece zile de pauză. Singurele consecinţe au fost arsurile de-a lungul esofagului, care ne-au chinuit după masă, timp de vreo săptămână. În rest, sănătatea nu părea să ne fi fost afectată nici de grevă, nici de regimul ce i-a urmat. Dimpotrivă, din punct de vedere fizic, ne-am refăcut uimitor de repede.

După primele două-trei zile, în care am dormit aproape tot timpul ne-am recuperat forţele şi ne-am putut reintegra vieţii de pe celular. Profitând de noua atitudine a gardienilor, care căutau să nu ne supere sub nici o formă şi nici nu ne mai supravegheau cu aceeaşi stricteţe am restabilit legăturile cu camarazii noştri din celelalte celule. Am aflat astfel, că toate măsurile de îmbunătăţire a regimului de detenţie fuseră luate cu aproape o săptămână înainte, în timp ce noi ne găseam în grevă, izolaţi pe cealaltă aripă a penitenciarului. Schimbarea nu se produsese brusc. De la o zi la alta, hrana se ameliorase, deţinuţii căpătaseră îmbrăcăminte şi fuseseră zilnic scoşi la plimbare. În două încăperi de pe bara „T”-ului, amenajate de urgenţă în camera de infirmerie, Ciortan internase vreo douăzeci de bolnavi şi distrofici. În trei sau patru cazuri mai grave, deţinuţii fuseseră transportaţi cu duba-automobil a închisorii, la spitalul penitenciarului Văcăreşti. Dimineaţa, la „număr”, Ciortan era nelipsit, notându-şi numele celor care se înscriau pentru vizita medicală. Solicitanţii erau scoşi în cursul zilei la Cabinetul medical, a cărui farmacie, înzestrată ca niciodată până atunci, dispunea de un bogat sortiment de medicamente. Ciortan îşi compensa lipsa de competenţă medicală, printr-o neobişnuită largheţe în prescrierea medicamentelor, acceptând, în această privinţă, sugestiile bolnavilor, care, fie îşi cunoşteau boala, fie

primiseră indicaţii asupra tratamentului de care aveau nevoie de la camarazii lor doctori, deţinuţi ca şi ei, care îi consultaseră în celulă.

O dată cu stabilirea acestor condiţii mai umane de viaţă, privind alimentaţia, îmbrăcămintea, higiena şi îngrijirea medicală, se schimbase şi atitudinea administraţiei faţă de deţinuţi. Începând de la ofiţer şi până la ultimul gardian, niciunul nu mai înjura, insulta sau brusca vreun deţinut. Nici căpitanul Mândreş nu se abătea de la noile maniere de comportare. De altfel, nu se mai arăta decât rareori pe secţie, evitând în general contactul cu deţinuţii şi limitându-se la relaţiile de serviciu cu subalternii. Nimeni nu mai era pedepsit pentru orice fleac ca înainte, sub pretextul încălcării regulamentului. Gardienii se fereau să ne prindă în flagrant delict de privit pe fereastră, de cusut, de scris pe săpun sau de vorbit prin pereţi cu vecinii şi ca atare, nu ne mai spionau atât de des prin vizetă. Iar atunci când, totuşi, o făceau, nu se mai apropiau de uşă pe furiş, ci dimpotrivă, aveau grijă să vină călcând apăsat sau tuşind, pentru a ne preveni şi a ne da timpul să ascundem obiectele interzise şi să ne întrerupem activităţile nepermise. Dacă, cu toate aceste precauţii, se întâmpla, totuşi, ca un deţinut să fie surprins, singura consecinţă era confiscarea obiectului. În cel mai rău caz, gardianul îi făcea un raport de nerespectarea regulamentului, dar zilele treceau şi deţinutul nu era dus să-şi execute pedeapsa.

Carcerile, izolările, beciul şi lanţurile nu mai erau folosite. Încetarea abuzurilor şi samavolniciilor crease o atmosferă mai destinsă în raporturile dintre deţinuţi şi gardieni. Intenţia administraţiei de a nu ne provoca şi de a accepta chiar să ne facă anumite concesii era vădită. Am încercat să exploatăm la maximum, în beneficiul nostru, această tendinţă, străduindu-ne să nu depăşim, cu pretenţiile pe care le ridicam, limitele acceptabile pentru administraţie. Pas cu pas, fără a exagera, am obţinut o serie de mici avantaje, menite să ne uşureze viaţa de toate zilele. Printr-o

atitudine disciplinată şi lipsită de aroganţă, dar totodată demnă, am încercat să dovedim că atâta vreme cât suntem trataţi omeneşte şi în măsura în care găsim înţelegere, satisfăcându-ni-se unele necesităţi elementare de existenţă, adminstraţia poate conta din partea noastră pe o comportare docilă, care să nu pună în pericol ordinea şi disciplina în penitenciar.

Încetul cu încetul, gardienii s-au convins că îşi pot asigura liniştea în timpul serviciului, mai degrabă prin bunăvoinţă decât printr-o severitate excesivă. În bună parte, chiar ofiţerii începuseră să înţeleagă că nu aveam de gând să abuzăm de spiritul mai tolerant al ultimelor măsuri, pentru a ne răzvrăti sau a întreprinde cine ştie ce acţiuni nesăbuite.

Voiam să-i convingem că printr-un tratament omenos puteau mai uşor menţine ordinea şi calmul, pe care şi le doreau în închisoare, decât printr-un regim de teroare care să ne ducă în pragul deznădejdii şi să împingă la acţiuni disperate. N-a fost prea uşor să ajungem la un consens şi să-i facem pe toţi camarazii noştri să adopte aceeaşi comportare fa administraţie, care cerea multă răbdare şi stăpânire de sine.

După primele zile de euforie faţă de succesul grevei, spiritele s-au mai potolit şi, în urma discuţiilor purtate în celule, rând pe rând, cei mai înfierbântaţi şi înclinaţi spre o atitudine mai agresivă şi de continuă confruntare cu administraţia au fost temperaţi şi s-au declarat de acord cu tactica preconizată şi acceptată de marea majoritate.

În general, sistemul a funcţionat destul de bine şi, astfel, am reuşit să convingem conducerea închisorii că micile concesii pe care ni le făceau, le consideram acte de bunăvoinţă şi nicidecum manifestări de slăbiciune sau drept o capitulare de care voiam să profităm pentru a nu-i mai recunoaşte autoritatea şi a o face să piardă controlul. Câteva incidente minore, ce în mod inevitabil s-au ivit pe parcurs datorate câte unui gardian mai rău, căruia îi venea

greu să se conformeze noilor dispoziţii de comportament şi mai scăpa câte o înjurătură, provocată de ieşirea nestăpânită a vreunui deţinut, au fost repede eliminate prin intervenţia înţeleaptă a camarazilor de celulă mai ponderaţi şi cu mai mult sânge rece. Toţi vegheam şi colaboram la menţinera acestui echilibru fragil care se stabilise între noi şi administraţie, şi care atât de uşor se putea strica, dacă suspiciunea şi teama conducerii de ne putea stăpâni se trezea din nou. Strădania şi răbdarea ne-au fost răsplătite.

Climatul în penitenciar devenea din zi în zi mai respirabil, mai ales că, pe lângă îmbunătăţirea substanţială a întreţinerii noastre, se putea observa şi o lentă dar sigură degradare a vigilenţei excesive care ne sufoca. Eram din ce în ce mai rar supravegheaţi prin vizetă. Gardienii nu mai erau obsedaţi de ideea fixă a interdicţiei oricărui contact între celule. De când obţinusem permisiunea ofiţerului politic ca la plimbare în curte să fie scoase câte două celule concomitent – doar ţinând seama de numărul total al celulelor, numai aşa puteau ieşi la aer, timp de o jumătate de oră, toţi deţinuţii – noţiunea de „izolare” îşi lărgise conţinutul. Gardienii nu mai vedeau nici ei o încălcare a regulamentului, dacă deţinuţii din două celule vecine stăteau de vorbă între ei la fereastră, din moment ce erau scoşi împreună la aer. Şi regulile după care se execută plimbarea se relaxaseră. De la mersul în monom, cu mâinile la spate, cu ochii în pământ şi în tăcere, am trecut mai întâi prin a merge în rând câte doi. Apoi am renunţat să mai ţinem mâinile la spate, gardienii abţinându-se şi ei de a ne mai face vreo observaţie. Şi aşa, treptat, ne-am ridicat şi privirile mai sus, s-au pornit şi conversaţiile, mai întâi pe şoptite şi apoi cu glas normal, ca să sfârşim a nu mai respecta nici formaţia de mers câte doi.

În cele din urmă, am ajuns să ne plimbăm liberi, fără nici un fel de constrângere sau, mai bine zis, eram scoşi în curte şi lăsaţi în vioa noastră, putându-ne plimba sau sta pe loc, vorbind şi discutând cu cine ne plăcea. Când era senin şi

vreme bună, nimeni nu ne mai spunea nimic dacă ne scoteam cămăşile sau ne întindeam pe jos pe plăcile de beton curţii încălzite de dogoarea soarelui de vară. Gardianul nu-şi mai făcea decât din când în când apariţia în capul scării, şi nu atât pentru a ne supraveghea, cât pentru a-şi omorî timpul, privind spre munţii care se vedeau în zare peste zidul curţii sau ascultând şi el pe câte unul din vorbitorii noştri în jurul căruia făcusem cerc.

Cu cât creştea delăsarea gardienilor, cu atât se intensificau şi se diversificau activităţile deţinuţilor. Pe lângă cusutul, cârpitul hainelor şi discuţiile cu glas normal şi nu pe şoptite, care nu mai constituiau abateri de la regulament, în toate celulele se dezvoltaseră o sumedenie de alte ocupaţii, în continuare interzise, care se practicau pe ascuns. Se născuse o adevărată industrie artizanală de fabricat ace de cusut şi „costici” din bucăţi de sârmă şi de tablă, găsite prin curte. Orice obiect metalic, recoltat pe coridoarele închisorii, în drumurile noastre spre cabinetul medical sau spre sala de duşuri, îşi găsea întrebuinţarea. Cuiele deveneau croşete de împletit sau dăltiţe de sculptat în os. Fiecare aveam fie o cruciuliţă, fie chiar o iconiţă, minuţios cizelate în câte un fragment de os de vită găsit în gamelă. Din miez de pâine frământat, se confecţionau nasturi, piese de şah, puluri de table şi zaruri. Din raţia de săpun de rufe pe care o primeam, de asemenea frământat şi amestecat cu praf de D. D. T., se modelau plăcuţe de scris, extrem de subţiri şi de rezistente. Numărul de plăcuţe scrise, care circulau din mână în mână, din celulă în celulă şi de la un etaj la altul pe toate secţiile penitenciarului, creştea zi de zi. În orice moment al zilei, se aflau în tranzit, prin fiecare celulă, zeci de plăcuţe cu cel mai variat conţinut, de la lecţii de limbi străine, cursuri de matematică, fizică, chimie, filosofie, istorie etc, şi până la romane clasice, care apăreau în foileton, diferite texte literare şi poezii. Preoţii difuzau şi plăcuţe cu rugăciuni şi

cu subiecte religioase despre vieţile sfinţilor şi din istoria bisericii.

Aproape că nu-ţi ajungea ziua ca să parcurgi toate aceste „publicaţii”, care se perindau de dimineaţă şi până seara prin celulă. Zi de zi, reţeaua noastră de comunicaţii şi de expediţie a plăcuţelor se extindea, acoperind cele mai îndepărtate unghere ale închisorii, devenind tot mai stufoasă şi mai complicată, dar, totodată, perfecţionându-se continuu. Nici o celulă de pe secţiile ocupate de deţinuţii politici nu mai era în afara acestui circuit.

Toate strădaniile noastre se îndreptau, însă, în special, spre a stabili acelaşi fel de legături şi cu deţinuţii de drept comun, singurii de la care trăgeam nădejde să aflăm ştiri mai proaspete, fie din ţară, fie din străinătate. De când măsurile de vigilenţă se atenuaseră, deţinuţii de drept comun prinseseră şi ei mai mult curaj. Tot mai dese erau cazurile în care răspundeau favorabil la apelurile noastre, acceptând să intre în contact cu noi, fie prin dialog direct de la fereastră la fereastră, atunci când nu era nici un gardian prin curte, fie prin intermediul „ancorei”, care, de îndată ce se lăsa seara transporta corespondenţa scrisă pe plăcuţe de săpun, asigurând naveta poştală între etajele superioare, ocupate de „politici”, şi parterul şi subsolul clădirii, locuite de dreptul comun.

Din păcate, de cele mai multe ori, „nivelul politic” al interlocutorilor noştri era departe de a ne satisface exigenţele, majoritatea nefiind în stare să ne alimenteze decât cu zvonuri, care mai de care mai neverosimile. Din când în când, reuşeam însă să recrutăm şi câte un corespondent informat, la zi, cu toate evenimentele importante din lume. Din lumea pestriţă care popula celulele dreptului comun ale penitenciarului din Piteşti, categoria contabililor constituia cel mai preţios izvor de informaţii. La vremea aceea, condamnările pentru delapidare şi gestiune frauduloasă erau în floare, contabilii fiind găsiţi, pe drept sau pe nedrept, ţapii ispăşitorii pentru

ineficienţa întreprinderilor de stat care nu-şi îndeplineau planul. Prin studiile şi pregătirea lor profesională, care îi situa pe o treaptă intelectuală superioară celorlalţi, erau mai bine informaţi şi capabili să relateze ştirile cu mai multă exactitate. Majoritatea erau la curent cu viaţa politică, nu numai din lectura presei româneşti, dar şi din emisiunile posturilor de radio străine, pe care le ascultaseră înainte de a fi fost arestaţi.

Din păcate, toate aceste contacte, stabilite cu atâta trudă, cu deţinuţii de drept comun, erau efemere. Pentru deţinuţii de drept comun închisoarea din Piteşti nu era un penitenciar de executare a pedepsei. Numai un mic număr, cu condamnări uşoare, îşi ispăşeau sentinţele fiind folosiţi la muncile interioare de întreţinere (de la bucătărie, spălătorie etc), până la data eliberării. Ceilalţi erau încarceraţi doar pe durata prevenţiei, fiind transferaţi în alte închisori sau „colonii de muncă” imediat după ce li se judeca procesul.

Această situaţie ne obliga să fim mereu în căutarea de noi eoni pentru a preveni întreruperile şi pentru a întreţine, activă, singura cale prin care, de bine de rău, reuşeam să nu fim complet izolaţi de lumea exterioară.

Efectele fizice şi psihice ale regimului de foamete şi teroare, sub care trăisem de mai bine de un an, de când păşisem pentru a doua oară pe poarta închisorii din Piteşti, dispăruseră aproape cu desăvârşire. Numai cei bătrâni şi bolnavi ne mai aminteau de aspectul jalnic sub care ne prezentasem cu toţii, cu numai câteva săptămâni în urmă. Ceilalţi ne refăcusem ca prin minune. Ne întremasem şi ne recăpătasem înfăţişarea omenească. Revenisem la viaţă şi ne bucuram din plin de ameliorarea condiţiilor de detenţie.

De această atmosferă propice am beneficiat întreaga vară, în care toate avantajele obţinute s-au menţinut intacte, dându-ne impresia unor drepturi definitiv câştigate. Rarele controverse ce s-au mai iscat între deţinuţi şi membrii administraţiei n-au degenerat în conflicte cu consecinţe mai

grave. Dimpotrivă, ele se soluţionau prin tratative, din care, de cele mai multe ori, ne mai alegeam cu câte încă o mică concesie în plus.

Cam la o lună după grevă, ofiţerul politic a procedat la o schimbare în componenţa celulelor. Cu această ocazie, am fost şi noi, foştii grei împrăştiaţi prin diferite celule şi amestecaţi cu restul deţinuţilor.

Încetase regimul de izolare la care fuseserăm supuşi, ca elemente răzvrătite, o aşa-zisă carantină, în care, de fapt, nu ne simţiserăm pedepsiţi ci, mai degrabă, privilegiaţi şi menajaţi, în comparaţie cu ceilalţi deţinuţi care nu ne urmaseră în grevă. Am nimerit cu un etaj mai jos, într-o celulă cu fereastra orientată spre oraş. De cum am intrat pe uşă, am fost primiţi cu manifestări entuziaste de prietenie din partea locatarilor. Pe cei mulţi nu-i mai întâlnisem de luni de zile, deşi întreţinusem legături cu ei prin mijloacele noastre de comunicaţie., Regăsirile erau însă întotdeauna prilej de bucurie în închisoare; mai emoţionante decât în libertate, la fel ca şi despărţirile. De data asta pe lângă efuziunea sentimentală, apărea şi o nuanţă de admiraţie. Toţi cei care participaserăm la grevă ne bucuram de o preţuire deosebită în rândurile camarazilor noştri: eram eroii zilei!

O aureolă măgulitoare care n-a pălit de-a lungul anilor pe care i-am mai petrecut în închisoarea din Piteşti. Dimpotrivă! Ori de câte ori i se vorbea unui nou deţinut sosit printre noi despre vreunul din cei cincizeci şi cinci de participanţi la acţiunea din acea primăvară, pe lângă datele personale, vârstă, profesiune şi alte trăsături fizice şi morale caracteristice, nu lipsea niciodată menţiunea: „A luat parte la greva din 1956!” Semnalarea faptului făcea parte din prezentarea noastră, constituind totodată o indicaţie şi o garanţie în privinţa atitudinii şi caracterului. În cursul anilor, ce au urmat, avea să mi se aducă la cunoştinţă, în mai multe rânduri, că aceeaşi menţiune fusese consemnată şi în dosarul meu alături de o alta mai

veche, aceea de „evadat”. Desigur că, pentru cei care îmi ţineau dosarul la zi, pentru a fi consultat în anumite împrejurări, interpretarea celor două semnalmente era cu totul alta decât aceea a lumii de după gratii.

În noua celulă în care fusesem repartizat, l-am reîntâlnit pe Fred Cerchez. Împărţisem cu el celula din care începusem greva. Primul impuls, dat de bucuria revederii, ne-a făcut să ne îmbrăţişăm. În clipa următoare, însă, mi-am adus aminte de asprimea cu mare mă judecase, atunci când îi anunţasem hotărârea noastră de a intra în grevă. N-am rezista tentaţiei de a-mi lua revanşa acum, când acţiunea noastră fusese încununată de succes.

— Nene Fred, îţi mai aminteşti cum ne-ai acuzat de inconştienţă şi chiar de atentat la viaţa şi sănătatea camarazilor noştri, când te-am anunţat că vom declara greva foamei? Te-aş întreba acum: ce părere ai despre cei care stau de-o parte şi nu-şi asumă nici un risc, dar, în schimb, profită de pe urma sacrificiilor făcute de cei pe care i-ai considerat inconştienţi?

Onestitatea răspunsului lui Fred Cerchez m-a dezarmat:

— Dragul meu, recunosc că aţi avut dreptate şi vă felicit! Trebuie însă să priveşti cu indulgenţă slăbiciunile bătrâneţii. Teama şi timorarea sunt, ca şi răbdarea şi înţelepciunea, atributele vârstei!

Cu obişnuita lui blândeţe şi delicateţe, Fred Cerchez mi-a servit astfel o binemeritată lecţie de modestie, pentru satisfacţia pe care căutasem să mi-o iau, profitând de faptul că evenimentele ne dăduseră dreptate. După acest schimb de cuvinte niciunul din noi n-a mai alimentat controversa. Relaţiile noastre s-au restabilit la vechiul nivel, pe fundalul afecţiunii reciproce care ne legase înainte de grevă. Raporturile noastre au rămas neschimbate, de-a lungul anilor pe care i-am mai petrecut în Piteşti.

Capriciile mutărilor, ordonate periodic de ofiţerul politic, ne-au mai dat de câteva ori prilejul să stăm în aceeaşi celulă. De fiecare dată ne-am regăsit cu aceeaşi bucurie.

Apoi, drumurile noastre în închisoare s-au despărţit definitiv şi, câţiva ani, n-am mai auzit unul de altul. Ne-am reîntâlnit abia în 1964, în Bucureşti, după eliberare. Timpul nu alterase cu nimic sentimentele ce ni le purtam.

După alţi cinci ani, când am reuşit să plec în străinătate, am pierdut din nou contactul pentru o vreme. Eram la München, când am primit vestea că Fred Cerchez izbutise în cele din urmă să iasă din ţară. Mi-a scris de la Paris, unde se stabilise. Am reluat legăturile prin telefon şi corespondenţă. După voce şi din scrisori, mi se părea neschimbat, ceea ce mă făcea să uit de diferenţa de vârstă dintre noi.

N-am mai apucat să ne revedem… Fred Cerchez s-a prăpădit la Paris, la o vârstă destul de înaintată.

Timp de cinci luni, regimul de detenţie instaurat după grevă n-a suferit modificări însemnate. Pe toată această durată, administraţia n-a mai încercat în nici un fel să ne înăsprească condiţiile de trai. Situaţia alimentară nu s-a deteriorat, nu s-a luat nici o măsură care să ne îngrădească drepturile câştigate şi, în general, abuzurile din trecut nu s-au mai reeditat nici în privinţa represiunii, nici a excesului de vigilenţă, menite să ne zdruncine sănătatea fizică şi să ne uzeze sistemul nervos.

Administraţia renunţase la sistemul de supraveghere permanent, la imixtiunea, până în cele mai intime manifestări de viaţă, din interiorul celulelor. Din toate procedeele la care recursese până atunci comandantul Mândreş, mână în mână cu ofiţerul politic Lupu, pentru a ne face viaţa cât mai insuportabilă, unul singur (din fericire cel mai inofensiv) a continuat să fie aplicat cu şi mai mare frecvenţă ca până atunci: mutarea deţinuţilor dintr-o celulă într-alta.

Memoria nu mă mai ajută să reconstitui componenţa tuturor celulelor prin care am trecut în acest răstimp, sau succesiunea exactă a episoadelor mai deosebite cărora le-am fost martor. Primul eveniment important de care îmi

amintesc s-a petrecut în primele săptămâni după grevă. A început printr-un fapt banal: vizita unei comisii compusă din mai mulţi ofiţeri M. A. I., în frunte cu un maior. Eram obişnuiţi cu astfel de inspecţii, care de obicei se încheiau cu o înrăutăţire a regimului detenţie. Vizita s-a desfăşurat după tipicul cunoscut. Grupul de ofiţeri însoţiţi de comandantul închisorii, au făcut turul închisorii, s-au oprit în fiecare celulă în parte, au cerut să li se deschidă uşa, au aruncat o privire inexpresivă în interior şi, fără să scoată o vorbă, au trecut mai departe. De data asta, au lipsit din ritual întrebările provocatoare, adresate deţinuţilor, insultele sau ameninţările. Au lipsit şi urmările inspecţiei. Nu s-a soldat, ca în alte ocazii similare din trecut, cu noi măsuri care să ne înăsprească viaţa. Abia peste câteva zile am aflat că obiectivul comisiei care se deplasase la Piteşti, nu eram noi, deţinuţii, ci membrii administraţiei. Vestea ne-a parvenit prin Morse de la Daniel Cantemir, a cărui celulă se găsea la capătul coridorului.

Fiind „planton” pe secţia noastră, Daniel avusese posibilitatea să întreţină şi să cultive în continuare, legăturile pe care le stabilise cu plutonierul Dobre. Acesta îl informase că misiunea comisiei venite de la Bucureşti era de a proceda la o verificare a dosarelor membrilor administraţiei şi de a aplica apoi, dispoziţia recentă a Ministerului de Interne, care prevedea o reducere a cadrelor.

Lucrările comisiei au durat mai bine de o săptămână. Şedinţele de lucru se ţineau într-unul din birourile închisorii, cu uşile închise. Operaţiunea se desfăşura într-un secret absolut, chiar faţă de ofiţerii penitenciarului! Căpitanul Mândreş era singurul membru al administraţiei care participa la munca comisiei. Ce s-a petrecut la acele întruniri, în spatele uşilor închise, a fost dat în vileag la încheierea lucrărilor, în cadrul unei şedinţe care a fost convocată cu întregul efectiv al personalului administraţiei. Prin plutonierul Dobre am aflat şi noi.

În prezenţa maiorului, preşedintele comisiei venite de la Ministerul de Interne, căpitanul Mândreş a citit numele gardienilor şi ofiţerilor din acel moment care erau puşi în disponibilitate. Cuvântul de încheiere l-a ţinut maiorul, care a explicat necesitatea epurării cadrelor de elementele necorespunzătoare din punct de vedere social, politic sau profesional în scopul întăririi vigilenţei revoluţionare a organelor Securităţii, care apără cuceririle socialiste împotriva reacţiunii imperialiste şi a duşmanilor partidului şi poporului etc, etc. Maiorul a subliniat, apoi, rolul pozitiv al căpitanului Mândreş, care, prin recomandările lui, a ajutat la depistarea şi eliminarea elementelor nedorite din rândurile administraţiei penitenciarului. Cu acest elogiu adus lui Mândreş, şedinţa a luat sfârşit.

În după-amiaza aceleiaşi zile, însă acelaşi maior i-a înmânat lui Mândreş un plic cu sigiliul Ministerului de Interne, prin care i se aducea la cunoştinţă că este demis din postul de comandant al închisorii Piteşti. Urmaşul lui era chiar maiorul!

Eleganţa procedeului, corespundea nu numai stilului M. A. I., dar era şi pe măsura victimei!

La vestea dispariţiei lui Mândreş, întreaga închisoare a răsuflat uşurată, de la deţinuţi şi până la ultimul gardian. Tot datorită plutonierului Dobre, i-am mai putut urmări o vreme cariera lui Mândreş.

Imediat după ce i-a predat maiorului succesiunea direcţiei penitenciarului, Mândreş a fost eliminat din cadrele M. A. I. Recunoştinţa Securităţii pentru devotamentul cu care o servise, l-a urmărit însă şi în viaţa civilă. La scurtă vreme după ce şi-a pierdut gradul şi uniforma M. A. I., Mândreş a fost arestat şi trimis în judecata unui tribunal civil, pentru o serie de abuzuri săvârşite în timpul serviciului. Era învinuit de favorizarea unor deţinuţi contra mită, de persecutarea, lovirea şi torturarea altora, care nu-i plătiseră mită şi de violarea unei deţinute în celulă. Toate aceste delicte se refereau la deţinuţii de drept comun. Despre comportarea

lui Mândreş faţă de deţinuţii politici, nu s-a pomenit nici un cuvânt în timpul procesului. Era evident că, pentru publicul din sală, trebuia să reiasă că, în penitenciarul Piteşti, nu se aflau decât deţinuţi de drept comun. Dintre aceştia câţiva au fost citaţi de procuror şi au depus mărturie în instanţă. Tot ca martor al acuzării a fost citat şi gardianul care fusese de serviciu pe secţia femeilor în seara în care Mândreş, beat, intrase în celula deţinutei şi o violase. Gardianul confirmase faptul, declarând, totodată, că Mândreş îi dăduse ordin să nu vorbească nimănui despre cele petrecute.

Nu mai ţin minte ce sentinţă s-a pronunţat la sfârşitul procesului, dar Mândreş a fost trimis, pentru câţiva ani, să îngroaşe rândurile dreptului comun.

Nici cel mai naiv dintre noi nu credea că înlăturarea lui Mândreş se datorase comportării lui la conducerea închisorii sau că faptele, ce i se imputaseră la proces, nu erau cunoscute de ani de zile autorităţilor cărora le fusese subordonat. Nimeni nu-şi făcea iluzii că, epurându-l din cadrele MA. I. Şi condamnându-1, regimul ar fi acţionat în virtutea spiritului de echitate. Toţi erau convinşi că greva noastră contribuise în mare măsură la căderea lui Mândreş. Totuşi, ea nu avusese decât rolul ultimei picături care provoacă revărsarea paharului. Adevăratele motive, care au determinat căderea lui Mândreş în dizgraţie, păreau să-şi aibă explicaţie în ceea ce s-a numit pe vremea aceea: spiritul de la Geneva.

În urma Conferinţei de la Geneva, din 1955, în relaţiile încordate dintre est şi vest, intervenise o perioadă de dezgheţ, care se făcuse simţită şi în închisori. În regimul de detenţie, se înregistrase o îmbunătăţire relativă a hranei şi o atenuare a brutalităţii tratamentuliu. Majoritatea directorilor de penitenciare fuseseră fie înlocuiţi, fie mutaţi de la conducerea unei închisori la alta, urmând să afişeze în noile lor posturi o atitudine mai corectă şi o comportare mai umană faţă de deţinuţi. Lupii primiseră ordin să se îmbrace

în blană de oaie! Mândreş fusese printre puţinii comandanţi de închisoare, care rămăsese mai departe pe funcţia lui de director la Piteşti.

Deşi, la început, aplicarea noilor dispoziţii privind ameliorarea condiţiilor de viaţă pentru deţinuţii politici s-a deosebit de la o puşcărie la alta, suferind tărăgănări sau interpretări diferite, în funcţie de comandantul respectiv, în cele din urmă s-a instaurat, totuşi, un regim mai mult mai puţin similar în toate penitenciarele. Am putut urmări evoluţia situaţiei, datorită deţinuţilor care continuau să fie aduşi cu duba la Piteşti. În circuitul lor permanent prin ţară, vagoanele penitenciare opreau de două ori pe lună în gara Piteşti (o dată în drumul lor spre Jilava, altă dată dinspre Jilava către Timişoara). Aşteptam cu nerăbdare sosirea fiecărei curse, care, prin deţinuţii care îi lăsa la Piteşti, ne făcea legătura cu celelelte închisori. Din spusele celor care veneau, din Jilava mai cu seamă ne puteam face o vedere de ansamblu asupra situaţiei generale din ţară. Jilava era placa turnantă a transferului de deţinuţi, punctul de trecere prin care trecea, în mod obligatoriu, orice transport de deţinuţi de la o închisoare la alta. Avusesem astfel posibilitatea să urmărim, în cursul ultimelor luni, evoluţia situaţiei din celelalte închisori şi să constatăm că în Piteşti regimul de detenţie nu suferea nici o modificare.

În ce măsură perpetuarea abuzurilor şi teroarei instaurate de Mândreş la Piteşti era tolerată cu bună-ştiinţă de autorităţile superioare sau era numai o abatere din iniţiativă locală, de la noile directive, nu ne-am putut da seama.

Faptul însă că, imediat după grevă, situaţia s-a schimbat, aducând o ameliorare a condiţiilor de detenţie şi a atitudinii administraţiei faţă de noi, culminând cu înlăturarea lui Mândreş şi chiar cu arestarea lui, ne-a făcut să tragem concluzia că M. A. I.-ul ţinea neapărat să se desolidarizeze de abuzurile săvârşite sub domnia lui în Piteşti. Greva noastră provocase intervenţia directă a Ministerului de

Interne în momentul în care regimul căuta să simuleze o intrare în legalitate pentru a-şi crea o imagine mai prezentabilă în ochii opiniei publice internaţionale. În atari împrejurări, figura despotică a lui Mândreş nu se mai înscria în noul climat politic şi devenise compromiţătoare pentru stăpânire. Pentru noi era limpede că Mândreş a fost sacrificat pe altarul „destinderii”. Un altar pe care regimul nu va întârzia să-l profaneze din nou!

Până una-alta, însă, dispoziţiile, venite să ne îmblânzească condiţiile de detenţie, şi atitudinea mai umană a noului comandant faţă de noi ne-au prins bine. După permanenta tensiune nervoasă sub care trăiam pe vremea lui Mândreş, relaxarea adusă de maiorul care îi luase locul a fost mai mult decât binevenită. În privinţa sincerităţii bunelor lui intenţii nu ne-am făcut însă nici un fel de iluzii, ştiindu-l un simplu executant al ordinelor pe care le primea şi care, de pe o zi pe alta, îl puteau transforma într-o brută, cu nimic mai prejos decât fusese Mândreş.

Noul comandant se arăta foarte rar pe celular. Toate problemele ce se iveau între deţinuţi şi administraţie, care până aci necesitau intervenţia comandantului, erau acum soluţionate de ofiţerul de serviciu. În cazuri mai rare, când acesta din urmă nu îndrăznea să-şi ia răspunderea unei hotărâri, recurgea la unul din cei trei sau patru ofiţeri ai penitenciarului, care îi erau imediat superiori ierarhic.

În general, însă, nici ofiţerii nu-şi mai făceau apariţia pe secţie, decât extrem de rar. Treceau, uneori, zile întregi fără ca vreunul să se arate pe coridoarele celularului. Gardienii răsuflau şi ei uşuraţi. Nu mai trăiau sub teama inspecţiilor inopinante din epoca lui Mândreş, care le căuta şi lor nod în papură, consemnându-i sau chiar pedepsindu-i cu zile de arest, pentru orice fleac. Acum profitau, şi ei de această „destindere”, făcându-şi viaţa cât mai uşoară în timpul serviciului. Ne mai fiind controlaţi de superiori, nu-şi mai îndeplineau nici ei îndatoririle cu conştiinciozitatea de altă dată. Se mulţumeau cu executarea strictului necesar

din programul zilnic: ne împărţeau masa, ne scoteau cu tinetele la W. C. Şi ne scoteau la plimbare. Restul timpului şi-l petreceau aşezaţi pe scaunul lor din capătul coridorului, dormind cu capul pe masă sau stând de vorbă cu gardianul de pe secţia vecină. Cu supravegherea noastră în celule nu se mai osteneau. Nu ne mai spionau prin vizetă şi nu mai ascultau pe la uşi. Delăsarea „vigilenţei” ajunsese atât de departe, încât renunţasem aproape complet la mijloacele noastre clandestine de comunicaţie. Morsele căzuse în desuetudine. Acum se discuta în gura mare de la o fereastră la alta, din conversaţiile care se suprapuneau, rezultând uneori o asemenea confuzie de voci, încât abia ne mai puteam înţelege. Numai când vacarmul lua proporţii prea mari, ostaşul din turnul de pază se simţea obligat să strige: „Mai lăsaţi gura!” O făcea, însă, fără convingere şi fără să se aştepte la vreun rezultat. Cum intervenţia lui nu producea nici uni efect, renunţa să-şi mai repete îndemnul, se întorcea cu spatele la închisoare şi, rezemat de balustrada platformei pe care stătea, se cufunda în contemplarea peisajului, în timp ce noi ne continuam nestingheriţi discuţiile la fereastră.

Din când în când, încercam să luăm contact pe aceeaşi cale şi cu deţinuţii de drept comun, care ocupau acum camerele de la subsol, în care stătuserăm noi în prima perioadă de detenţie în Piteşti. Multă vreme au rămas muţi la chemările noastre. De câteva ori, ne-a parvenit câte un răspuns timid, dar, de îndată ce întrebările alunecau spre subiecte cu caracter politic, interlocutorul nostru tăcea.

Cum componenţa camerelor de la subsol se schimba destul de des, tentativele noastre de a stabili contacte cu dreptul comun au continuat, în speranţa că, într-o bună zi, se va găsi unul mai curajos, care să îndrăznească să intre cu noi în legătură.

Rezultatele perseverenţei noastre s-au lăsat destul de mult aşteptate. Primul succes l-a înregistrat George Sarry. Încăpăţânarea cu care zilnic căuta să ia legătura cu dreptul

comun i-a fost, în cele din urmă, răsplătită, când, într-o dimineaţă, lansându-şi obişnuitul apel către camera de la subsol, a primit imediat răspuns. Omul care se prezentase atât de prompt la fereastră fusese chiar atunci introdus în cameră. Fără nici o ezitare, a angajat dialogul cu Sarry. A început prin a se prezenta, un act de curaj neobişnuit la deţinuţii de drept comun, conştienţi de riscul de a fi identificaţi şi acuzaţi de complicitate cu „politicii”. Îl chema Gârbei. În curând, avea să devină pentru toată lumea, „nea Gârbei”, aşa cum i se adresa George Sarry, când vorbea cu el pe fereastră. Deşi era departe de a avea „nivelul politic” corespunzător speranţelor noastre, nefiind capabil să ne satisfacă setea de informaţii, nea Gârbei a fost pentru noi omul trimis de providenţă, care ne-a deschis calea de comunicaţie cu lumea dreptului comun. Datorită autorităţii de care se bucura printre deţinuţii „ne-po-litici”, a reuşit să spargă gheaţa care îi despărţea de noi, spulberându-le teama aproape superstiţioasă, pe care le-o insuflase administraţia, cu privire la consecinţele ce le-ar avea de suferit, în caz de colaborare cu politicii.

Dacă personal nu era în stare să ne spună nimic din ceea ce ne interesa, în schimb Gârbei ne transmitea tot ce afla de la alţii mai bine informaţi sau îi punea chiar în legătură directă cu noi, convingându-i să ne vorbească şi ei de la fereastră. Deşi nu prea înţelegea pasiunea noastră pentru ştiri, şi-a dat totuşi mereu silinţa să ne facă pe plac şi să descopere printre delicvenţii încarceraţi pe secţia lui oameni mai la curent cu ultimele noutăţi politice.

Cred că Gârbei nu şi-a dat niciodată seama de imensul serviciu pe care ni l-a făcut. Îndrăzneala lui de a rupe tăcerea şi de a intra în legătură cu noi le-a dat curaj şi celorlalţi deţinuţi de drept comun, generând o schimbare generală în atitudinea lor de până atunci, faţă de politici. Primul pas făcut de Gârbei le-a înfrânt frica şi i-a îndemnat pe tot mai mulţi să facă la fel. Tăcerea fusese ruptă şi, din acel moment deschiderea spre sursele de informaţii ale

dreptului comun deschisă de Gârbei nu a mai putut fi întreruptă niciodată definitiv, de administraţie, nici după plecarea lui din Piteşti. Gârbei era departe de a fi conştient că fusese iniţiatorul noului spirit, care, o dată cu apariţia lui, avea să se dezvolte în rândurile dreptului comun. El luase legătura cu noi spontan fiind animat de un singur gând: să ne ajute! Ştiind cât de persecutaţi eram şi ce regim discriminatoriu ni se aplica faţă de cel de care se bucura la dreptul comun, Gârbei considera că nu era „creştineşte” să stai nepăsător la suferinţa altuia. Voia cu orice preţ să ne facă părtaşi la alimentele din pachetul pe care îl primise recent de acasă şi ne cerea ca la căderea nopţii să lăsăm „ancora” până la fereastra lui de la subsol.

— M-ar bate Dumnezeu, dacă aş mânca singur din traista pe care am primit-o, când dumneavoastră n-aveţi dreptul la pachet de acasă!

Degeaba i-am explicat, că în ultima vreme nu mai suferim foame, că primeam mâncare suficientă şi că, oricum, eram prea mulţi ca număr, pentru a ne alege cu ceva din cele ce voia să ne ofere, continua să insiste, vrând neapărat să ne fie de ajutor:

— Măcar ceva de fumat să vă trimit!

Spre mulţumirea lui, la propunerea ţigărilor, am capitulat. Când s-a întunecat, George Sarry a coborât „ancora” iar Gârbei a legat de capătul sforii un săculeţ cu câteva zeci de ţigări. După o serie întreagă de alte operaţii, ţigările au fost distribuite, ancora funcţionând de-a lungul şi de-a latul faţadei închisorii, fie vertical, ca ascensor de la un etaj la altul, fie orizontal, prin balansare, de la o fereastră la alta a aceluiaşi etaj.

În seara aceea s-a fumat în toate celulele aflate pe faţada de nord puşcăriei. Cele de pe faţada de sud şi-au primit tainul a doua zi dimineaţa, când ţigările le-au fost depuse în ascunzătoarea din W. C., ce o foloseam drept căsuţă poştală.

La buna dispoziţie creată de cele câteva fumuri trase din aceeaşi ţigare, care circula din mână în mână, nea Gârbei a

mai adus şi altă contribuţie. A cântat! A cântat la fereastră, ţinând în dreptul gurii o căniţă de băut apă, pentru a-şi amplifica vocea şi a se face auzit de toată aripa clădirii. Nu l-a întrerupt nici un gardian iar santinela din foişor l-a ascultat până la sfârşit, fără să-i facă vreo observaţie.

Nea Gârbei avea o voce cladă, plăcută, iar cântecele lui, de mahala ţigănească, erau mai toate cântece de jale. Parte din repertoriu ne era cunoscut. După cuvinte şi temă, ne-am dat seama că făceau parte din folclorul puşcăriaşilor de drept comun. Într-unul din ele, criminalul se tânguia după libertatea pierdută şi îl blestema pe procurorul lipsit de inimă, care nu înţelesese că-şi ucisese rivalul din dragoste pentru iubita lui. Părea să fie cântecul lui favorit, Gârbei fiind şi el condamnat pentru crimă pasională. Din conversaţiile purtate la fereastră cu Sarry, am înţeles că îşi găsea fapta justificată. Spunea că fusese nevoit să-şi apere onoarea şi nu regreta nimic. Era şi motivul pentru care nu se considera ca făcând parte din categoria celorlalţi deţinuţi de drept comun. O spunea tare, fără să se sfiască de cei cu care era în cameră:

— Eu nu sunt găinar, hoţ sau borfaş ca ăştia. Eu sunt om cinstit, n-am băgat mâna în buzunarul nimănui!

Se pare că tovarăşii lui de celulă erau de acord cu distincţia pe care o făcea Gârbei. Nu numai că acceptau să fie dispreţuiţi fiindcă erau hoţi, dar aveau pentru Gârbei o admiraţie şi un respect deosebit. Am remarcat-o de fiecare dată când acesta se adresa pe fereastră câte unui deţinut de drept comun din altă celulă. Era destul de greu de înţeles ce-i spunea, fiindcă, spre deosebire de conversaţiile pe care le purta cu noi şi în care ne vorbea „pe radical”, cu interlocutorul lui de drept comun întrebuinţa un argou, oare în mare parte ne era necunoscut. Aşa, de pildă, într-o zi, întrebându-ne dacă mai avem ţigări şi aflând că le-am terminat, ne-a spus că, deşi nici el nu mai avea, va aranja în aşa fel, încât să fim aprovizionaţi pe altă cale, până ce-i va sosi următorul pachet de acasă. Imediat după aceea, l-am

auzit interpelând de la fereastra lui pe un deţinut de la geamul unei celule de pe aripa perpendiculară pe clădirea în care ne aflam (de pe bara, T„-ului). Distanţa era destul de mare. Ca să se facă auzit, a vorbit tare, dar totodată de neînţeles pentru un gardian care ar fi ascultat conversaţia. Am urmărit şi noi dialogul. Era de-a dreptul cifrat! În afară de câteva cuvinte, pe care le învăţasem şi noi (cum ar fi: caraliu = gardian, sau sarsana = traistă, săculeţ), n-am înţeles nimic. Cineva dintre noi i-a cerut lămuriri în privinţa cuvântului „spuma„, care revenise de mai multe ori în cursul convorbirii şi a cărui semnificaţie nu părea saţ fie cea pe care i-o cunoşteam. Gârbei ne-a explicat că prin „spuma„ eram desemnaţi noi, fiindcă, spre deosebire de dreptul comun care constituia „drojdia societăţii„, deţinuţii politici erau „spuma societăţii”! Apoi, ne-a anunţat că la vremea prânzului, deţinutul de drept comun care va împărţi masa pe secţia noastră va profita de prima neatenţie a gardianului, pentru a ne strecura o dată cu gamela cu mâncare şi o legătură cu ţigări.

Aşa s-a şi întâmplat!

Începusem să ne obişnuim cu grija pe care ne-o purta Gârbei, de a ne aproviziona cu ţigări, ori de câte ori avea posibilitatea, aşa că, într-o seară, când ne-a cerut să „lăsăm ancora”, ne aşteptam ca de obicei, la un transport similar. George Sarry a „coborât ancora” şi a aşteptat până ce Gârbei a tras de două ori scurt de sfoară, semn că a legat de capătul ei săculeţul de transport. La ridicarea ancorei, George a fost intrigat de greutatea ei neobişnuită. Nici nu era de mirare, pentru că ceea ce atârnase Gârbei de capătul sforii nu erau ţigări, ci o surpriză gastronomică specială. O limbă întreagă de bou, fiartă! Era încă fierbinte, ceea ce însemna că fusese subtilizată chiar atunci din cazanul de la bucătărie.

Aşa-zisa „carne” din alimentaţia noastră provenea deseori de la capetele de vită aduse de la abatorul din localitate, dar aceste capete nu mai aveau nici creier, nici limbă. Cui

fusese destinată limba şi cum dispăruse din cazan, pentru a ajunge în cele din urmă la noi, n-am aflat niciodată. A rămas secretul lui Gârbei.

După primele zile de la sosirea lui Gârbei, în Piteşti, toţi deţinuţii politici închişi în celulele orientate spre nord ajunsesem să-l recunoaştem după voce, dar, de văzut, nu l-am văzut decât după vreo săptămână, când a fost pentru prima oară scos la plimbare. Ne-a anunţat că va fi scos la aer în curtea interioară de sub ferestrele noastre şi că va purta ca semn de recunoaştere pălărie.

Curiozitatea de a vedea cum arăta omul, care, în mod atât de spontan şi fără nici o teamă de consecinţe, îşi manifestase simpatia şi generozitatea pentru noi, ne-a făcut pe toţi să ne înghesuim la gratiile ferestrelor. Nu voi putea niciodată uita spectaculoasa lui apariţie în curte! Identificat imediat printre ceilalţi cinci sau şase tovarăşi ai lui de celulă, care nu prezentau nici un fel de particularitate, având toţi o atitudine supusă şi respectând întocmai regulamentul de plimbare, cu mâinile la spate şi capul plecat. Singur Gârbei, în fruntea şirului mergea rar, degajat şi cu demnitate, de parcă ar fi fost în libertate şi nu între zidurile de beton ale curţii penitenciarului şi sub supravegherea gardianului.

Gârbei nu se deosebea însă de tovarăşii lui numai prin aroganţa sa.

Izbitor, de la prima vedere, în curtea inundată de soare, era contrastul dintre cenuşiul-murdar al hainelor de „zeghe” purtate de tovarăşii lui de plimbare şi culorile vii şi stridente ale îmbrăcămintei lui Gârbei. Cât despre ciudăţenia acestei îmbrăcăminţi, aveam toate motivele să ne minunăm: Gârbei ieşise la plimbare în pijama! Şi ce pijama! Cu dungi late, verticale, de mai multe culori, în care rozul trandafiriu se învecina cu verdele de nuanţa prazului, cu albastrul şi cu galbenul şofranului. Bogăţia, selecţia şi mai ales împerecherea culorilor, se armonizau însă perfect cu tenul tuciuriu al purtătorul jamalei. Gustul lui Gârbei

pentru culorile stridente, era astfel şi explicat. În picioare, Gârbei purta o pereche de pantofi negri, bine lustruiţi, iar pe cap, o pălărie neagră, cu boruri mari.

Spectaculoasa lui apariţie în curte avea ceva din înfăţişarea toreadorului care îşi face intrarea triumfală în arenă. Mergea drept; braţ din talie, cu pieptul bombat şi pasul rar, de parcă se aştepta primit cu ovaţii. De astfel de manifestaţii din partea noastră, care urmăream spectacolul de după zăbrelele ferestrelor, nu putea fi vorba. Salutul pe care ni l-a adresat Gârbei, după primii paşi făcuţi în curte a venit să încununeze tabloul: fără să privească în sus spre ferestrele noastre şi fără să-şi întrerupă mersul, cu un gest larg, plin de el s-a descoperit şi, aşa, cu pălăria ridicată, a parcurs o întreagă latură a curţii de plimbare, înainte de a-şi pune din nou pălăria pe cap.

Scena salutului avea să se repete de fiecare dată când celula lui Gârbei era scoasă la plimbare. Până într-o bună zi, când, spre necazul nostru, Gârbei n-a mai apărut în curte. Fusese transferat la o altă închisoare! Ne-a lăsat însă moştenire o serie de legături cu dreptul comun, pe care am continuat să le întreţinem şi care s-au perpetuat de-a lungul întregii perioade de câteva luni de acalmie din vară. În acea toamnă, situaţia avea să se schimbe radical!

Vara era în toi, când la una din mutările iniţiate de ofiţerul politic am ajuns într-o celulă de pe cealaltă parte a celularului. Aici nu mai aveam priveliştea spre valea râului Doamnei şi spre regiunea de dealuri împădurite care se întindea până la culmile munţilor. De la fereastra noii celule, vedeam o parte a cartierului mărginaş al oraşului, dinspre bariera Găvanei. În linie dreaptă, peste acoperişurile caselor, la câteva sute de metri distanţă, se ridica clădirea modernă, de câteva etaje, a securităţii regiunii Piteşti. În celula pe care o părăsisem, nu simţisem canicula verii. Fiind orientată spre nord, era veşnic răcoroasă. Iarna, în schimb, era friguroasă şi umedă. Mutarea pe partea de sud a celularului echivala cu o trecere bruscă de la un anotimp la altul. În noua celulă, atmosfera era sufocantă. Căldura umedă şi lipsa de aer m-au făcut să adopt imediat ţinuta celorlalţi locatari. M-am

dezbrăcat şi am rămas doar în chiloţi. Totuşi, respiram greu şi transpiram continuu. Mirosului de sudoare i se adăugau şi emanaţiile tinetei, făcând şi mai irespirabil aerul, şi aşa insuficient pentru şase oameni într-o încăpere atât de redusă şi cu o fereastră mult prea mică. Dar, şi de data asta (ca şi în alte împrejurări în închisoare), capacitatea de acomodare a omului la astfel de condiţii avea să contrazică încă o dată orice fel de calcule ştiinţifice cu privire la volumul de aer şi cantitatea de oxigen, necesare plămânilor, pentru a întreţine organismul în viaţă.

Adaptarea la condiţiile climaterice ale noii locuinţe mi-a fost mult uşurată de bucuria reîntâlnirii cu câţiva prieteni şi de prezenţa în celulă a altor deţinuţi, pe care îi ştiam doar din renume şi doream de mult să-i cunosc. M-am regăsit, astfel, cu Daniel Cantemir şi cu George Sarry, aduşi ca şi mine de pe aripa de nord şi suferind şi ei acelaşi şoc, provocat de contrastul trecerii bruşte de la o temperatură la alta. Ceilalţi deţinuţi, care nu fuseseră afectaţi de mutare şi locuiau de mai multă vreme în celulă, erau deja aclimatizaţi. Printre ei se găseau Vasile Cojocaru şi Marin Cluceru, amândoi foşti şoferi şi prieteni la cataramă. Primul fusese în serviciul fostului ministru Tătăranu şi apoi al lui Titel Petrescu, cel de-al doilea, şofer şi un fel de intendent la Ambasada română de la Paris. Erau amândoi simpatizaţi de toată lumea, pentru integritatea caracterului şi spiritul de solidaritate şi camaraderie dovedit în toate împrejurările, dar şi pentru veşnica lor bună dispoziţie cu care înveseleau atmosfera din jur şi descreţeau frunţile celor cu care stăteau în celulă.

Argoul în care îşi vorbeau stârnea cu atât mai mult interesul şi hazul ascultătorilor. În componenţa noii celule, Vasile Cojocaru şi Marin Cluceru îşi găsiseră calul de bătaie preferat, în persoana inginerului Vulpe. Personaj egoist, sumbru şi nesuferit, Vulpe fusese cândva informatorul ofiţerului politic şi, de atunci, trăia în mijlocul nostru, izolat ca un lepros. Una din marile plăceri ale lui Vasile Cojocaru

era să-şi exercite ironia muşcătoare asupra turnătorilor, pe care îi urmărea şi-i persecuta cu o neobosită înverşunare.

Luându-şi-l ca interlocutor pe Marin Cluceru, care îi ţinea hangul, aborda tot felul de teme principale, dar în vădită tangenţă cu problemele care îl frământau pe Vulpe. Una din temele lor favorite de discuţie era soarta nevestelor tinere, ale căror soţi erau în puşcărie. Vasile Cojocaru găsea firesc ca ele să-şi refacă viaţa şi să nu rnai aştepte eliberarea bărbaţilor, mai ales în cazul în care soţul fusese membru al partidului comunist. Era ştiut, pretindea cu competenţă Cojocaru, că viitorul membrilor de partid condamnaţi era cu mult mai sumbru decât al celorlalţi deţinuţi. Deţinuţii care fuseseră dintotdeauna duşmani de ai comunismului puteau conta în orice moment pe o eliberare sub presiunea exercitată de puterile occidentale, chiar înainte de răsturnarea regimului şi eliberarea ţării, pe când comuniştii, care îşi trădaseră partidul, nu se puteau aştepta la nici o intervenţie externă în favoarea lor şi nici la clemenţă din partea regimului.

E inutil să mai menţionez, că era tocmai cazul lui Vulpe, care fusese membru de partid şi care avea o soţie, cu mult mai tânără decât el.

Am dat numai un exemplu din nenumăratele subiecte de conversaţie ale lui Cojocaru şi Cluceru, toate constituind tot atâtea subiecte la adresa lui Vulpe. Bietul Vulpe avea parte zilnic de acest tratament care era departe de a-i face viaţa uşoară. Ura împotriva turnătorilor era atât de mare, încât pe vremea aceea, nu-l compătimeam.

Mi-amintesc de o scenă petrecută chiar în ziua mutării mele în celula lui Vasile Cojocaru.

Ne ştiam din auzite, dar nu ne cunoscusem personal.

Pentru Vasile Cojocaru, care avea propriile lui criterii de selecţie înainte de a decide dacă te va accepta sau dacă te va trece în tabăra indiferenţilor sau a turnătorilor, mă aflam în perioada de probă.

Celula noastră fusese scoasă la plimbare.

De cum am ieşit pe coridor şi pe tot drumul până în curte, s-a ocupat cu vânătoarea de chiştoace, fără să se sinchisească dacă este văzut sau nu de gardian. Patima fumatului ne făcea pe mai toţi să culegem mucurile de ţigări de pe jos, când se ivea ocazia. Cum însă voiam să păstrăm o atitudine demnă în faţa gardienilor, ne feream să fim văzuţi în această postură înjositoare. Cojocaru nu părea să-şi facă nici un fel de scrupule în acest sens. Atât pe coridor cât şi pe scări, a continuat să adune toate chiştoacele de ţigări care îi ieşeau în cale. Fiind primele celule scoase în ziua aceea la plimbare, recolta era bogată, ceea ce nu l-a făcut însă pe Vasile să renunţe nici la ultimul chiştoc, cel aruncat pe jos de gardian, înainte de a ne întoarce pe celular. De îndată ce uşa celulei s-a închis, Vasile şi-a deşertat buzunarul pe pătură şi s-aapucat să desfacă chiştoacele şi să recupereze tutunul din ele. De sub un petec de pe mâneca vestonului (petec fals, care de fapt era un buzunar camuflat), a scos o bucăţică de hârtie de sac de ciment, a frecat-o în mână pentru a o face mai maleabilă şi a răsucit trei ţigări. Vasile era ca şi mine, posesor de „neagră”, aşa că şi-a pus în funcţie dispozitivul de scăpărat şi şi-a aprins una din ţigări. Alta, a pus-o bine pentru mai târziu iar pe cea de-a treia mi-a oferit-o mie. Am refuzat-o, pretextând că nu fumez. Nu m-a crezut şi mi-a spus că ştie de ce nu primesc: „Am văzut cum te uitai la mine când adunam chiştoacele de ţigări şi am înţeles că nu mă aprobai! Să ştii, că mie nu mi-e ruşine că adun mucurile de ţigări aruncate de gardieni. Ruşinea este a lor, fiindcă nu ne dau voie să primim pachete de acasă!” Apoi, a stăruit iar să iau ţigara şi am sfârşit prin a o accepta.

A doua zi, însă, când am fost din nou scoşi la plimbare, am adunat şi eu câteva chiştoace, ferindu-mă să fiu văzut de gardian. La înapoierea în celulă, le-am adăugat la recolta strânsă de Cojocaru.

În timp ce se îndeletnicea cu confecţionatul ţigărilor, Vasile Cojocaru se uita din când în când la mine, cu o licărire

jucăuşă în ochi şi cu un zâmbet ironic în colţul gurii. După ce a lipit prima ţigară, mi-a întins-o şi mi-a spus râzând:

— Cine-i domn, domn rămâne şi în puşcărie!

Văzându-mi nedumerirea, s-a explicat:

— Crezi că nu te-am „citit”? Ai adunat astăzi chiştoace, fiindcă te-ai gândit că nu-i cinstit să-l laşi pe altul să facă treaba ruşinoasă iar dumneata să iei parte numai la fumat!

Am încercat să neg, deşi trebuia să recunosc că Vasile „mă citise”. Neţinând seama de protestele mele, Cojocaru a continuat:

— Să faci bine de aci înainte să mă laşi numai pe mine să vânez chiştoace. Eu sunt şofer, sunt „proletar” ca şi ei, şi nu mă cobor în ochii gardienilor, dacă mă văd culegând mucuri de ţigări de pe jos. Pe dumneata dacă te vede „caraliul” aplecându-te după chiştoace, te judecă altfel decât pe mine şi nu e bine să-i dai ocazia sa te batjocorească. Ar fi ruşine pentru toată lumea din puşcărie!

Am redat numai sensul spuselor lui Cojocaru, fără să-i pot repeta exact cuvintele şi expresiile.

Din ziua aceea, Vasile m-a trecut în rândul prietenilor lui, deşi nu l-am ascultat. Am continuat să contribui la recolta comună de tutun, dar având grijă să nu mă vadă gardianul.

Scurtă vreme după mutarea în noua formaţie, celula noastră a devenit unul din nodurile cele mai importante de comunicaţie ale secţiei. Ca de fiecare dată, când o mutare venea să tulbure şi să întrerupă legăturile stabilite, principalii autori ai reorganizării reţelei de comunicaţii erau mereu aceeaşi: Paulică Bandu, Johny Bogdan, Dodo Chrisoghelos, George Sarry, Daniel Cantemir şi alţi câţiva.

Întâmplarea făcuse ca, în noua mea celulă, să se întâlnească doi din aceşti specialişti, pasionaţi de informaţii: Daniel Cantemir şi George Sarry. Primului (fiind „planton” şi petrecându-şi deci mai toată ziua pe coridor) nu-i scăpa nici o mişcare de pe secţie şi nici o vorbă din conversaţiile gardienilor. Cel de al doilea îşi ducea neobosita lui activitate de telegrafist în celulă, întreţinând legătura în alfabetul

Morse prin pereţi sau ţevile caloriferului cu toate celelalte celule din închisoare.

Datorită perseverenţei lor şi a altora din alte celule, s-au putut stabili şi pe această parte a celularului contacte cu deţinuţii de drept comun. Nu s-a mai găsit însă niciunul atât de curajos şi de-bine intenţionat cum fusese Gârbei pe partea de nord a închisorii. Cea mai sigură şi, de departe, cea mai preţioasă sursă de informaţii rămânea numai plutonierul Dobre. Din păcate, nu puteam conta decât pe un contact sporadic cu el, în funcţie de fluctuaţiile pe care le suferea programul de repartizare a gardienilor, în schimburi şi pe diferite secţii.

Secretul relaţiilor lui Dobre cu Daniel fusese păstrat cu stricteţe. Cei trei sau patru prieteni, care eram în cunoştinţă de cauză, ajutam la îndepărtarea bănuielilor ce s-ar fi îndreptat asupra lui Dobre, întârziind, până după ieşirea lui din tură, difuzarea informaţiilor pe care ni le dădea şi punându-le pe seama contactelor cu dreptul comun. Seara, la sfârşitul schimbului lui Dobre, când „plantonul” îşi terminase munca pe coridor şi era reintrodus în celulă, aflam de la Daniel ultimele noutăţi.

Pentru a nu trezi suspiciunea celorlalţi camarazi din celulă, Daniel începea prin a ne pune pe toţi la curent cu tot ce văzuse şi auzise în ziua aceea pe coridor: ce ofiţeri se perindaseră pe secţie, ce îi şoptise vreunul din deţinuţii de drept comun care aduseseră la oră hârdaiele cu mâncare, sau diferite amănunte despre viaţa din afara închisorii; greutăţile de aprovizionare ale populaţiei sau preţurile produselor pe piaţă, pe care le aflase trăgând cu urechea la conversaţiile gardienilor. După ce îşi deşerta sacul, satisfăcându-ne veşnica sete de informaţii cu tot ce se petrecea dincolo de uşa celulei, furnizând astfel material pentru nesfârşite comentarii, Daniel se retrăgea din discuţie, pentru a face cu mine lecţia de franceză. Nu era numai un pretext. Toată lumea din celulă ştia de acest punct din programul lui Daniel, care, zilnic, după ce se întorcea

de la lucru de pe coridor, încerca să-şi perfecţioneze noştinţele de limba franceză.

În timp ce conversaţiile îşi urmau cursul, noi ne aşezam în colţ, pe patul lui Daniel, pentru ora de franceză. Daniel îşi făcea lecţiile pe sticluţa de sirop de tuse, obţinută cândva de la cabinetul medical şi unsă cu săpun şi pudrată cu praf de D. D. T. Sau pe câte o plăcuţă de săpun, special confecţionată pentru scris. Cu această ocazie, pe lângă cuvintele şi expresiile franceze pe care şi le nota şi mi le dădea să i le verific, profita să-mi scrie şi toate ştirile aflate de la Dobre. Dar această plăcuţă cu ştiri o coborâm cu ajutorul „ancorei" la etajul inferior, menţionând că respectivele informaţii ne fuseseră comunicate prin perete şi că proveneau de la dreptul comun.

De aci înainte, ştirile îşi continuau drumul, erau difuzate din celulă în celulă şi după o vreme sfârşeau prin a se întoarce la noi, cu ajutorul alfabetului Morse. Abia atunci le aflau şi ceilalţi deţinuţi din celula noastră. În schimb, nimeni nu mai putea şti de unde fuseseră iniţial informaţiile.

În acea perioadă de timp de câteva săptămâni, petrecută în compania lui Daniei, Dobre a fost de mai multe ori de serviciu pe secţia noastră. Am fost, aşadar, ţinuţi la curent cu ce scria presa comunistă, ba câteodată, chiar cu ce spuneau posturile de radio Europa liberă şi BBC pe care Dobre, le asculta ori de câte ori avea posibilitatea.

Totodată, Dobre ne informa şi despre starea de spirit care în rândurile administraţiei şi despre dispoziţiile pe care le primeau gardienii în şedinţele cu conducerea penitenciarului. În ceea ce ne priveşte, intenţia de a umaniza regimul de detenţie se menţinea, cu tendinţa de a-l ameliora în continuare. Indicaţiile date gardienilor de a ne preveni susceptibilitatea, de a nu ne provoca în mod inutil şi de a evita pe cât posibil să recurgă la vechea metodă a pedepselor cu izolarea deţinuţilor pentru orice fleac, duseseră la rezultatul pe care îl constatasem toţii: o

delăsare din partea gardienilor şi o degradare treptată a vigilenţei exagerate de până atunci.

Tot în acele zile, într-unul din schimburile lui Dobre, a avut loc episodul (de care am mai pomenit în altă parte), în care acesta să pecetluiască printr-o legătură în plus, strânsa lui relaţie cu Daniel, propunându-i să fie naşul copilului lui. În absenţă, bineînţeles! Fapt acceptat, iar câteva zile mai târziu, când s-au întâlnit din nou, Daniel i-a dăruit pentru botezul copilului o cruciuliţă, pe care o sculptasem, dintr-o bucată de os găsită în gamelă.

Una din revendicările noastre, care în urma grevei ne-a fost satisfăcută, fusese cea a îmbrăcăminţii. Cum marea majoritate eram în ultimul hal de zdrenţăroşi, am fost îmbrăcaţi din cap până-n picioare cu echipament penal. Rufele de corp pe care le primisem erau aceleaşi care intrau şi în dotarea armatei. Pentru noi, obişnuiţi de atâta vreme să ne cârpim şi să ne menajăm rupturile, rufele noi din pânză groasă şi solidă (cunoscută în comerţul „socialist” sub numele de „pânză muncitorul” şi nu de „americă”, cum i se spunea odinioară) erau mai mult decât binevenite.

Un singur lucru s-a dovedit neplăcut: cămăşile de tip cazon, nu aveau guler şi erau larg răscroite la gât, pentru a se adapta la modelul vestonului „armatei populare”, copiat după uniforma sovietică. Nenorocirea era, că în felul acesta nimic nu ne mai proteja pielea gâtului de contactul direct cu gulerul vestonului de „zeghe”, care, datorită asprimii lui, ne provoca, rosături şi iritaţii insuportabile. Pentru a ne apăra de acest neajuns, cei mai mulţi ne căptuşisem gulerele de la zeghe cu câte o bucată de pânză mai subţire, recuperată din ultimele zdrenţe pe care le mai aveam. Soluţia nu era ideală; deoarece, murdărindu-se prin purtare, căptuşeala de pânză trebuia de fiecare dată descusută, pentru a fi spălată. Aşa se face că mi-a venit ideea să-mi confecţionez gulere la cele două cămăşi cazone pe care le primisem. Trebuia, însă, găsit materialul. Singura sursă la îndemână era cearceaful, şi el tot din „pânză

muncitorul”, ca şi cămăşile. N-am pregetat mult. L-am scurtat de-o palmă şi, cu multă, migală, am reuşit să-i refac tivul de parcă ar fi fost cusut la maşină. Luând apoi modelul de la o cămaşă veche, l-am copiat întocmai, croind şi cosând la fel de minuţios alte două gulere, în aşa fel, încât să nu pară lucrate la mână. Odată terminate şi ataşate la noile cămăşi, le-am prezentat spre examinare camarazilor de celulă. Am fost felicitat şi admirat pentru perfecţiunea operei. Nimeni n-ar fi putut remarca că gulerele fuseseră lucrate de mână!

Imediat am primit comenzi. Lucrurile nu s-au oprit însă numai la celula mea. Mica mea industrie a luat tot mai mare amploare. Nu mai pridideam să fac faţă cererilor, aşa că m-am hotărât să confecţionez gulere în serie pentru tot celularul.

Se impunea, deci, şi o nouă organizare a muncii.

În colaborare cu George Sarry, am recurs la o altă metodă de a ne procura materia primă. Aşteptam ziua în care dreptul comun spăla rufele închisorii şi le întindea la uscat pe plasele de sârmă care acopereau spaţiile deschise din mijlocul planşeelor coridoarelor de la etajul doi şi trei ale închisorii. În ziua aceea, în timpul „programului”, mai bine-zis la întoarcerea de la W. C., trebuia să profităm de cele câteva clipe cât gardianul stătea cu spatele la noi, pentru a ne deschide uşa celulei. În acel moment, George Sarry, cu o iuţeală uimitoare, apuca de un colţ unul din cearceafurile de pe plasă şi dintr-o zvâcnitură îl trăgea peste balustrada de fier a coridorului, făcându-l să cadă direct în tineta pe care i-o ţineam deschisă şi căreia imediat îi şi puneam capacul la loc. Riscul era mare, dar n-am fost niciodată prinşi iar din câteva cearceafuri am satisfăcut necesarul de gulere pentru întreaga secţie.

De îndată ce intram cu tineta în celulă, lucram în cea mai mare grabă, pentru a face mai întâi să dispară corpul delict. Cât ai bate din palme, cearceaful era rupt în fâşii de o anumită lăţime iar acestea, la rândul lor, odată tăiate în

bucăţi de lungimi egale, dispăreau în fundul saltelelor de paie. Din această ascunzătoare provizorie, le scoteam numai după ce ne asiguram că de pe coridor nu ne ameninţa nici un pericol.

Abia atunci începea prima fază a confecţiei propriu-zise. Pe jos, pe duşumelele de brad ale celulei, întindeam una peste alta fâşiile de pânză. Cu un „costică” bine ascuţit, în prealabil, şi urmând conturul urmei mai vechi aşezat deasupra ca tipar, croiam în serie cele câteva gulere noi, câte ieşeau dintr-un cearceaf. Materialul gata croit era a ascuns în saltele. Fiecare din cei trei sau patru care participam la operaţiune ne opream materialul necesar numai pentru câte un singur guler, pe care, de îndată ce îl treminam, îl şi expediam pe căile obişnuite („ancoră”, „căsuţa poştală” din W. C. Sau prin Daniel, „plantonul”) clienţilor din celelalte celule.

Am descris până în cele mai mici amănunte o atât de neinteresantă operaţie, numai pentru a arăta ce proporţie lua, în preocupările noastre orice activitate nepermisă, cât timp, câte măsuri de precauţie şi ce consum nervos erau necesare, pentru a o duce la bun sfârşit.

Când am terminat de cusut ultimul guler şi ne-am văzut scăpaţi de toate grijile pe care ni le făcusem atâtea zile în şir, cât durase întreprinderea noastră de croitorie clandestină, am răsuflat uşuraţi, promiţându-ne să nu ne mai angajăm a doua oară în afaceri atât de riscante de fiecare dată, însă, la prima nouă ocazie care se ivea, uitam de promisiune şi recidivam.

Faţă de interdicţia oricărei activităţi, pe care încerca să ne pună administraţia, părea să fie o reacţie firească de apărare din partea noastră, să refuzăm viaţa programată de animal de menajerie, care nu are decât un singur drept: de a umbla cât e ziua de lungă de la păt la altul al cuştii, în acel dute-vino fără sfârşit, numit „ticul. Supunerea docilă la dispoziţiile regulamentului de detenţie ar fi însemnat nici mai mult, nici mai puţin, decât o cooperare conştientă cu

administraţia, menită să ducă la propria noastră abrutizare. Împotrivirea la această perspectivă ne-o manifestam printr-o atitudine refractară la toate interdicţiile care ne limitau dreptul de a avea vreo activitate în interiorul celulei. Trăiam astfel în permanenţă sub ameninţarea pedepselor sau, după cum spunea Dan Hurmuzescu (parafrazându-1, dacă nu mă înşel pe Mussolini), începuse chiar să ne placă, ca unor adevăraţi masochişti că ne conducem după principiul „vivere pericolosamente!”

Pot spune că nu trecea o săptămână, fără ca cineva din închisoare să nu se expună represaliilor din partea administraţiei pentru câte o idee pe care încerca s-o pună în aplicare. Mereu se găsea cine să experimenteze câte o nouă metodă, menită fie să ne procure lucruri de care eram lipsiţi (aţă, ace, croşete de împletit, „costici”), fie să amelioreze sistemul de comunicaţie, fie să ne perfecţioneze sistemul de scris. Orice invenţie a unuia din noi era imediat preluată, discutată, îmbunătăţită de cei din jur, stârnind o activitate care angrena pe toţi deţinuţii din închisoare.

O întâmplare petrecută în celula în care mă găseam. La un moment dat, a generat o astfel de activitate, care a cuprins rând pe rând toate celulele. Am fost eroul fără voie al acestei întâmplări. În urma mutării, mă aflam, de câteva zile, într-o altă celulă, de pe aceeşi secţie a închisorii, dar mai spre mijlocul celularului. Componenţa nu era foarte fericită, pentru a putea reconstitui o ambianţă similară celei pe care o părăsisem. Toţi locatarii erau oameni în vârstă iar unii dintre ei suferinzi, ceea ce îi făcea inapţi de a participa la vreo activitate interzisă de regulament. Fiind singurul tânăr şi valid, trebuia să mă integrez în circuitul reţelei de comunicaţie şi să fac faţă recepţionării şi transmiterii mai departe a mesajelor de tot felul pe care le primeam. Sarcină nu prea uşoară, fiindcă nu puteam conta pe nici un sprijin eficace din partea camarazilor mei din celulă. Bătrânul general Rozin era singurul care îmi dădea o mână de ajutor, oferindu-se să facă oficiul de paravan între vizetă

şi mine, atunci când lansam „ancora” pe fereastră, când vorbeam la perete cu căniţa sau băteam semnalele Morse în ţeava caloriferului. Cele mai mari dificultăţi le întâmpinam la această din urmă operaţie. Nefiind un telegrafist rutinat ca alţii, orice comunicare în Morse îmi lua un timp mult mai lung decât i-ar fi fost necesar unuia ca Paulică Bandu, George Sarry, Sandu Ghica sau Dodo Chrisoghelos, ca să nu citez decât pe câţiva din specialiştii din Piteşti. Ori, cu cât durata unei convorbiri Morse se lungea, cu atât creştea şi riscul de a fi surprins de gardian. Ca să nu mai spun că, deşi stătea în dreptul uşii, generalul Rozin nu mă apăra decât de supravegherea prin vizetă. De zgomotele de pe coridor sau paşii gardianului, care s-ar fi apropiat de uşă, nu mă putea preveni, fiindcă nu mai auzea prea bine.

Cu toate aceste dificultăţi, mi-am dat osteneala să menţin neîntreruptă reţeaua de comunicaţie. Am reuşit să asigur legătura, pe verticală, cu celula de deasupra mea şi cu cea de la etajul inferior. În schimb, pe etajul meu nu puteam comunica decât cu vecinii din stânga. Celula din dreapta rămânea mută la apelurile mele prin perete. Toate mesajele pe care le primeam trebuiau să ocolească, din această pricină, fie pe la etajul inferior, fie pe la etajul superior, celula respectivă, pentru a-şi continua drumul şi a parveni până la capătul secţiei. Numai cu greu şi după multe insistenţe, am reuşit să iau contact prin perete cu celula din dreapta mea. Şi asta, numai în două rânduri şi foarte scurt. Cel care mi-a răspuns a fost Camil Demelrescu.

La vremea aceea, nu-l ştiam decât din relatările altor prieteni, care îl simpatizau şi îl apreciau. Mai târziu, când l-am cunoscut personal, l-am preţuit şi eu la fel, pentru caracterul şi calităţile lui sufleteşti. Ne-am apropiat şi am păstrat relaţiile şi după eliberare.

În cele câteva cuvinte schimbate prin perete, Camiluş (cum i se spunea în închisoare) mi-a explicat situaţia dezastruoasă din celula lui. Toţi camarazii lui erau bătrâni, bolnavi şi neputincioşi, iar el, neştiind alfabetul Morse,

considera că vorbitul la perete era prea periculos şi comunicarea pe această cale prea anevoioasă. Din punctul lui de vedere, părerea era justificată: pe lângă faptul că era miop şi purta ochelari, Camiluş era cunoscut pentru distracţia lui şi pentru stângăcia pe care o dovedea la orice îndeletnicire manuală. Pentru un om liber, aceste defecte erau minore şi puteau face hazul său şi chiar farmecul personajului. Pentru un puşcăriaş, însă, deveneau infirmităţi, care îi reduceau capacitatea de adaptare la mediu. În această situaţie, era mai expus şi mai vulnerabil decât alţii, rămânându-i ca singur mijloc de apărare refugierea într-o prudenţă excesivă.

Neatent şi neîndemânatec cum era, Camiluş reuşise numai cu greu să intre în contact cu mine, dialogul cu el prin perete fiind un adevărat calvar. Nefiind în stare nici să determine locul exact pe perete unde să-şi aplice căniţa de aluminiu, pentru a corespunde de cealaltă parte a zidului cu căniţa mea, şi nici să-şi apropie, alternativ şi în poziţia optimă, când urechea, când gura, de deschiderea ei, ne-am chinuit şi unul şi altul să ne facem înţeleşi. În asemenea condiţii, am căzut de acord că nu putem comunica şi am întrerupt legătura.

Zilele trecuseră şi ne obişnuisem cu devierea intervenită pe de comunicaţie, din cauza defecţiunii celulei lui Camiluş.

Într-o sâmbătă, ne venise rândul să fim duşi la baie. În şir, urmaţi de gardian, am coborât până în subsolul clădirii, unde, pe partea de nord a barei „T”-ului, se afla sala de duşuri. Din cauza unor lucrări de reparaţii interioare, întreprinse de câtva timp în incinta închisorii, am întâlnit pe parcurs, la tot pasul, cioburi de cărămidă, grămezi de moloz şi lăzi cu mortar. Mirosul de tencuială proaspătă ne-a însoţit până la subsol, unde, pe coridorul slab luminat, a trebuit să ne strecurăm printre sculele şi materialele de zidărie, părăsite de muncitorii de la dreptu comun pe care gardienii îi alungau din calea noastră. Profitând de întunecimea locului şi de o neatenţie a gardianului, m-am aplecat din

mers şi ridicat de jos primul obiect care mi-a venit la îndemână. Era o bucată de fier-beton, lungă cam de un metru şi groasă cam cât degetul. Am ascuns-o imediat sub mantaua de zeghe şi am intrat îmbrăcat cu cămaşa în sala de duşuri. Fusese, pur şi simplu, gestul reflex al puşcăriaşului a-şi însuşi orice obiect îi iese în cale, urmând ca abia după aceea gândească dacă îi va putea fi de folos sau nu.

Cât ne-am spălat, tija de fier a stat rezemată chiar lângă uşa de intrare în sala de duşuri, în unghiul mort al vizetei, iar, la plecare am îndoit-o, înjumătăţindu-i lungimea, pentru a o ascunde mai uşor în manta. Mai rămânea riscul unei percheziţii în momentul introducerii noastre în celulă. Din fericire pentru mine, dorinţa gardianului de a termina cu baia deţinuţilor de pe secţie înainte de ora mesei s-a dovedit mai puternică decât simţul datoriei, făcându-l să renunţe să ne mai caute.

Ca pentru orice pradă adusă în celulă şi pentru bucata mea de fier-beton, prima ascunzătoare a constituit-o salteaua. Abia după ce am făcut-o să dispară în paiele saltelei, am putut reflecta în linişte la utilitatea achiziţiei mele. Din păcate, însă, cu tot spiritul inventiv, pe care dezvoltase închisoarea, şi toată imaginaţia de care eram capabil, nu am reuşit să născocesc vreo întrebuinţare folositoare obiectului pentru riscasem, cu atâta inconştienţă, beciul sau carcera.

Ajuns la această concluzie, nu-mi rămânea decât să mă gândesc la soluţia de a mă descotorosi cât mai repede cu putinţă de obiectul compromiţător, pentru a nu fi descoperit la o eventuală percheziţie. Singura posibilitate de a scăpa de el nu mi se oferea decât a doua parte din timpul „programului”. Aveam de gând să-l arunc în putina cu soluţie de clor din W. C., din care fiecare celulă îşi turna câte o gamelă în tinetă. Soluţia dezinfectantă, tulbure, lăptoasă, ar fi ascuns vederii fierul de pe fundul putinei. Ideea de a repara în acest fel imprudenţa pe care o

făcusem mi s-a părut satisfăcătoare, aşa că m-am liniştit şi în seara aceea am adormit, mulţumit de mine şi de hotărârea pe care o luasem. Se spune că noaptea este un bun sfetnic, în cazul meu, zicala nu s-a dovedit exactă. Somnul nu mi-a dăruit cuminţenia înţeleptului. Dimpotrivă, dimineaţa m-am trezit cu gândul la fierul din saltea. Nu mă puteam împăca cu ideea de a-l arunca. Un diavol mă împingea să revin asupra deciziei luate în ajun şi să nu renunţ cu atâta uşurinţă la el. Obsesia de a-i găsi cu orice preţ o întrebuinţare şi-a dat în cele din roadele.

Ideea năstruşnică care mi-a venit în minte, cu numai câteva minute înainte de „program”, m-a determinat să nu mai iau fierul cu mine când am fost scoşi la W. C. Descoperisem că totuşi fierul îmi putea fi de folos şi ardeam acum de nerăbdare să-mi pun invenţia în aplicare, deşi îmi dădeam seama că mă aventuram din nou pe o cale primejdioasă.

La reîntoarcerea în celulă, sub protecţia generalului Rozin, postat în dreptul vizetei, m-am apucat de treabă. Am scos mai întâi fierul din ascunzătoare. Apoi, fixându-i un capăt între elementele caloriferului şi exercitând o puternică apăsare asupra celuilalt capăt, am reuşit să-l îndoi în unghi drept, în punctul dorit. Am mai repetat de trei ori operaţia şi am obţinut rezultatul urmărit. Fierul meu luase forma unei coarbe, unealta dulgherilor şi dogarilor de dat găuri.

Deşi cam primitiv, instrumentul şi-a arătat totuşi eficacitatea. Cu ajutorul lui, după vreo două ore de muncă, mi-am atins ţelul: am sfredelit în peretele despărţitor dintre celula mea şi a lui Camil Demetrescu o gaură cu diametrul aproximativ de patru centimetri. Locul în care perforam peretele mi-l alesesem cu grijă. Deplasasem tineta din colţul ei şi practicasem orificiul cam la şaizeci centimetri înălţime de la podea. Trăgând tineta la locul ei obişnuit, gaura era astfel camuflată.

Deşi favorizat de schimbul unui gardian mai leneş, care prefera să stea pe scaunul lui din capătul secţiei, decât să se perinde pe la vizetele celulelor, permiţându-rni astfel să lucrez fără întreruperi, operaţia a fost totuşi destul de anevoioasă. „Sfredelul" meu nu era ascuţit şi înainta încet prin zidul de cărămidă. De fiecare dată, după câteva zeci de învârtituri, ceea ce însemna un progres de numai câţiva centimetri, trebuia să mă opresc, să retrag instrumentul din perete şi să curăţ orificiul de rumeguşul de moloz şi sfărâmăturile de cărămidă. Când am sfârşit prin a străpunge peretele şi am măsurat lungimea găurii, am constatat că grosimea zidului despărţitor era de o cărămidă şi jumătate. Tot atunci, prin ciocănituri repetate de-a lungul peretelui, l-am făcut să înţeleagă pe Camiluş, că trebuie să se apropie de tineta din celula lui, în spatele căreia răspunsese gaura pe care o forasem. Până atunci, nimeni din celula lui, nu auzise sau simţise ceva din toată munca ce o depusesem la găuritul peretelui.

Prima lui reacţie la vederea orificiului a fost de surpriză, urmată imediat de panică. Camiluş era pe de o parte revoltat, că nu-l prevenisem în prealabil şi că îl pusesem în faţa faptului împlinit, iar pe de alta, speriat de perspectiva represaliilor, în cazul în care gardianul ar descoperi existenţa găurii.

Cum de data asta, o convorbire purtată prin canalul din perete mai prezenta nici o dificultate, m-am străduit să-l calmez, îndemnându-l să înceapă prin a lua primele măsuri de precauţie ce se impuneau. Să strângă mai întâi molozul căzut pe jos în dreptul găurii şi să-l arunce în tinetă, iar apoi să experimenteze procedeul pe care şi eu aveam de gând să-l aplic la mine în celulă. I-am sugerat, în acest scop, să dea la căpătâiul primului pat suprapus o manta de zeghe, pe care, să o lase să atârne, s-o potrivească în aşa fel, încât să acopere gaura din atunci când vor fi scoşi la W. C. Şi tineta nu se va afla la locul ei. Pnl l-a făcut să-mi urmeze sfatul, dar, de iertat, nu m-a iertat cu una cu două.

Multă vreme înainte de a ne întâlni şi a ne cunoaşte personal, supărarea lui Camiluş a făcut hazul celularului. Cu prilejul fiecărei schimbări organizate de ofiţerul politic, Camiluş le povestea noilor lui camarazi de celulă păţania cu gaura din perete, împărtăşindu-le, totodată, şi părerea pe care şi-o făcuse despre mine: „Ioanid ăsta o fi băiat bun, dar cred că e şi puţin cam nebun!”

Între timp, lucrurile nu s-au oprit aici. Isprava mea cu gaura din perete a luat o întorsătură cu totul neaşteptată. Informându-i pecolegi i mei din stânga de cele petrecute, în scurtă vreme vestea s-a răspândit pe întreg celularul.

Prima reacţie a venit de la câteva celule distanţă, de la Dodo Crisoghelos. Cu spiritul lui inventiv şi în veşnică efervescenţă, Dodo se gândise imediat la găsirea unei mai bune formule de camuflare a găurii din perete, decât cea atât de precară la care recursesem eu. I-am urmat întocmai instrucţiunile pe care mi le-a transmis prin releul nostru telegrafic. Ideea lui Dodo era nu numai ingenioasă, dar s-a dovedit şi extrem de eficientă. Pentru a trece la punerea ei în practică, a trebuit, să aştept mai întâi să fim scoşi la „program”. Şi iată de ce:

Pe toată durata reparaţiilor de zidărie şi a zugrăvitului în interiorul închisorii, varul necesar lucrărilor de pe secţia noastră fusese depozitat la W. C. Ori, pe reţeta lui Dodo, printre materiile prime de care aveam nevoie, figura şi varul. Aşadar, cu prima ocazie, am adus în celulă o mână de pastă de var din putina care se afla la W. C. Odată zăvoarele trase şi asigurat de linişte din partea gardianului, care continua să se ocupe de desfăşurarea „programului”, m-am apucat de treabă. Am rupt din poalele cămăşii un petec pătrat, cu latura cam de zece centimetri, pe care l-am udat şi săpunit bine. L-am aplicat apoi peste gaură şi, cu palma săpunită, l-am întins cât se poate de bine nu facă nici o cută. Când am luat mâna de pe el, a rămas lipit de perete. Atât petecul cât şi peretele din jur, care se îmbibaseră cu săpun, luaseră însă o culoare gălbuie, formând o pată îngrijorător

de sus pentru orice ochi indiscret, care ar fi privit-o. Destul de neliniştit cu aspectul peretelui, am tras tineta la loc şi m-am înarmat cu răbdare.

Instrucţiunile lui Dodo fuseseră clare: ajuns la această fază a acţiunii, trebuie să mă opresc şi să aştept până ce petecul de pânză şi peretele din jur se vor usca. Căldura din celulă mi-a scurtat chinul aşteptării iar privirile, pe care le mai aruncam din când în când în dreptul tinetei, păreau să-mi confirme, de fiecare dată mai mult, prezicearea lui Dodo. Într-adevăr, după vreo douăzeci de minute, când am dat tineta la o parte, nimic nu mai trăda existenţa petecului cu care acoperisem gaura. Pânza şi peretele se uscaseră şi îşi recăpătaseră culoarea iniţială.

Numai privind foarte de aproape locul, mai puteai distinge o vagă deosebire de nuanţă între cele două materiale. La sfârşit, pentru o mai bună audiţie, cu ajutorul unui ac, am făcut câteva împunsături în petecul de pânză, care, impregnat cu săpun şi acoperit cu un strat subţire de var, căpătase rigiditatea unei membrane bine întinse. După ce s-a uscat şi varul, eu însumi aveam dificultăţi să mai descopăr locul exact al găurii din perete.

Încântat de reuşită, m-am grăbit să-i fac parte şi lui Camiluş de rezultat şi să-i dau şi lui explicaţiile necesare pentru a proceda la fel de partea lui a peretelui. Cu chiu-cu vai, a reuşit şi el să cârpească gaura din perete.

Din câte am aflat mai târziu, cei care, cu ocazia următoarei mutări au ajuns în celula lui, au fost nevoiţi să refacă lucrarea lui Camiluş, care numai prin minune scăpase neobservată de gardieni. După spusele lor, Camiluş bătuse toate recordurile neîndemânării: mânjise în aşa hal peretele, încât gaura pe care se muncise s-o camufleze devenise cu mult mai vizibilă decât fusese înainte de intervenţia lui.

Ideea mea de a găuri peretele spre celula vecină a continuat însă prin a avea urmări şi implicaţii de mult mai mare amploare, decât coşmarele pe care i le-a provocat lui

Camil Demetrescu. Totul a pornit de la Dodo Chrisoghelos, care, după ce m-a învăţat cum să acopăr gaura din perete, mi-a cerut să-i împrumut şi lui instrumentul pe care îl întrebuinţasem. Cu prima ocazie i l-am lăsat în putina cu soluţie dezinfectantă de la W. C.

Mereu preocupat de extinderea şi perfecţionarea reţelei de comunicaţie, Dodo avea însă vederi mai largi decâti mine în această privinţă: până seara, mi-a comunicat că perforase amândoi pereţii celulei, care îl despărţeau de vecinii lui din dreapta şi din stânga. De aci înainte, timp de câteva zile, tija mea de fier avea să circule pe întreaga secţie, de la o celulă la alta, făcând de fiecare dată câte un popas intermediar în putina cu apă de clor din W. C.

Când, două săptămâni mai târziu, şi-a găsit definitiv odihna în fundul putinei, absolut toţi pereţii despărţitori, de la un capăt al celularului la celălalt, erau prevăzuţi cu câte un orificiu dotat cu dispozitivul de camuflaj, patentat de Dodo. Trebuie să mai adaug că patentul iniţial, imaginat de Dodo, preluat şi aplicat în toate celulele, nu l-a satisfăcut pe inventator, care a continuat să-i aducă ameliorări.

Cu pasiunea care îl caracteriza pentru astfel de îndeletniciri, Dodo s-a angajat într-o muncă migăloasă, menită să ducă la îmbunătăţirea calităţii acustice a convorbirilor ce le purta cu vecinii lui prin orificiul din perete. Voi încerca să relatez, cât mai pe scurt, despre mijloacele la care a recurs pentru a-şi dota cele două găuri din perete cu noul dispozitiv pe care îl inventase.

A început prin a colecta toate sticlele goale de pe celular. A apelat mai întâi la deţinuţii care primiseră de la cabinetul medical „Sirocol” (un sirop de tuse, pe care sanitarul Ciortan îl prescria ca pe un panaceu pentru aproape-orice fel de boală), iar apoi şi la Daniel Cantemir, care, ca „planton”, avea posibilitatea să mai dosească, din când în când, câte o sticlă de apă sau altă băutură, adusă de gardienii de serviciu, şi pe care o, abandonau după ce îi consumau conţinutul. Pe măsură ce intra în posesia unei

sticle. Dodo îi reteza gâtul şi îl ascundea în saltea. (Procedeul l-am mai descris cândva în cursul povestirii mele: trebuia să trag repeziciune şi alternativ, când de un capăt, când de la celălalt al sfori înfăşurate în jurul gâtului sticlei, până ce, datorită frecării, respectiv se încingea. În acel moment, picurând un strop de apă pe linia de frecare a sforii, sticla înfierbântată plesnea pe toată circumferinţa, gâtul fiind instantaneu secţionat de corpul flaconului.)

Odată întrunit numărul necesar de gâturi de sticlă, Dodo le-a introdus, unul într-altul, în orificiul din perete. Împinse astfel, cap în cap, constituiau un tub continuu de-a lungul traseului găurii prin toată grosimea zidului. A luat apoi apoi o bucată de sârmă pe care a îndoit-o în două, astfel ca ambele braţe să fie egale între ele şi de aceeaşi lungime cu gaura din perete. Sârma căpătase forma unui, U" sau a unui ac de păr uriaş. În prealabil, Dodo pregătise o serie de petece de pânză rotunde, de aceeaşi dimensiune cu diametrul tubului de sticlă din perete, pe care le udase, le săpunise şi le lăsase la zvântat. Când rondelele de pânză se uscaseră, devenind rigide, ca şi cum ar fi fost ser le făcuse la fiecare câte o gaură, plasată excentric, foarte aproape de margine, şi le înşirase pe unul din braţele sârmei la câţiva milimetri distanţă una de alta. Apoi, introduse sârma în formă de ac de păr în tubul de sticlă din perete, având grijă ca braţul de care atârnau rondele să stea de-a lungul părţii de sus a găurii. Instalaţia era menţinută în această poziţie prin arcuirea celor două braţe ale sârmei, ale căror braţe se sprijineau unul sus şi altul jos, în pereţii tubului de sticlă. Odată dispozitivul din interiorul zidului montat, nu mai rămânea decât de făcut camuflajul exterior al găurii, cu ajutorul petecului săpunit, lipit pe perete şi apoi văruit.

Totuşi, noul patent al lui Dodo n-a mai găsit adepţi, fiind nu mai complicat de realizat, dar prezentând şi un inconvenient major: imposibilitatea de a ne procura numărul mare de sticle necesare. Personal n-am avut ocazia să folosesc acest dispozitiv, dar am aflat de la cei ce au

locuit ulterior în celula lui Dodo, că datorită lui, calitatea acustică a convorbirilor prin perete era cu mult superioară celor purtate între celulele care nu adoptaseră sistemul. Se pare că rondelele de pânză întărită funcţionau ca nişte membrane, sensibile la undele sonore, care datorită vibraţiilor propagau şi chiar amplificau sunetele, de-a lungul tubului de sticlă din perete.

Concepţia şi punerea în practică a unei asemenea invenţii, în mediul şi în condiţiile în care trăiam, poate fi consemnată în rândul performanţelor realizate în închisoare, în pofida vigilenţei administraţiei. Trebuie să mai menţionez că găurile practicate în pereţii despărţitori ai celulelor n-au fost niciodată descoperite.

Dacă întreaga activitate depusă în operaţia de găurire a pereţilor mi-a rămas întipărită în memorie până în cele mai mici amănunte, în schimb nu mi-a fost posibil să reconstitui componenţa locatarilor camerei în momentul în care s-au petrecut faptele. Am pomenit, la începutul episodului, de doi din cei cinci camarazi ai mei de celulă de atunci: de preotul romano-catolic Kilian şi de generalul Rozin, singurii de care mi-am amintit.

Preotul Kilian era şvab, originar din Banat. Cu sănătatea şubrezită de anii lungi de închisoare, stătea mai toată ziua retras la patul său cufundat în rugăciunile şi meditaţiile lui, ascunzându-şi cu discreţie seferinţele, numai de el ştiute. Deşi îşi făcea aşa de puţin remarcată prezenţa în celulă, numele şi figura preotului mi-au rămas definitiv întipărite în memorie. În prima zi, când celula noastră a fost dusă la baie şi l-am văzut dezbrăcat în sala de duşuri, am realizat cât de exact era sensul unei expresii, deseori auzită în închisoare, dar pe care o crezusem exagerată: preotul Kilian avea „şorţ”! Înainte de arestare fusese foarte gras. În închisoare, după câteva luni de regim de înfometare, pierduse câteva zeci de kilograme, atingând un grad foarte avansat de distrofie. Fenomenul, care se petrece în astfel de cazuri

(aşa cum mi-a fost explicat de medicii deţinuţi întâlniţi în închisoare), este următorul:

Lipsa cronică de hrană determină, în prima fază, o dispariţie rapidă a ţesuturilor grase. La persoanele mai în vârstă, pielea corpului îşi pierde elasticitatea şi nu mai are capacitatea de a se retracta. În felul acesta, oamenilor graşi, care slăbesc, pielea de pe abdomen, devenind un fel de sac golit de conţinut, le atârnă în faţă ca un şorţ. În cazul lui Kilian, comparaţia cu şorţul exprima, cum nu se poate mai plastic, cruda realitate. Şorţul, care îi atârna în faţă lui Kilian, îi acoperea sexul, cobora până dincolo de jumătatea coapselor şi se oprea la un lat de palmă deasupra genunchilor. O pereche de picioare, descărnate şi subţiri ca nişte beţe, veneau să completeze aspectul acestui corp diform, în care monstruozitatea cu grotescul se îmbinau într-o închipuire de vis urât.

Nici capacitatea de uitare şi nici efortul timpului asupra memoriei, n-au avut puterea să mi-l şteargă din amintire pe preotul Kilian, aşa cum l-am văzut în ziua aceea în sala de duşuri din subsolul închisorii. Figura lui stă şi acum alături de alte câteva imagini, peste măsură de impresionante, pe care, de-a lungul anilor de puşcărie, memoria le-a reţinut şi clasat într-un compartiment special. O arhivă din care fiecare document în parte constituie un act de acuzare zdrobitor şi care îmi împrospătează înverşunarea, ori de câte ori o consult.

Spre deosebire de preotul Kilian, cu care n-am convieţuit decât scurtă vreme, cu generalul Rozin am locuit în mai multe rânduri în aceeaşi celulă, de-a lungul anilor petrecuţi în închisoarea din Piteşti. Am ajuns astfel să-l cunosc mai îndeaproape.

M-am bucurat de la început de simpatia bătrânului general. Fiind arestat mai târziu decât el, am fost primul de la care a aflat veşti despre fiul lui adoptiv, doctorul Munteanu, de soarta căruia generalul Rozin nu mai ştia de ani de zile nimic. De fiecare dată, când întâmplarea a făcut

să ne reîntâlnim într-o nouă celulă, generalul îmi cerea să-i repet tot ce îmi aminteam despre fiul lui, cu care, făcând amândoi parte din aceeaşi generaţie şi frecventând aceleaşi cercuri de prieteni comuni, mă întâlneam destul de des, pe vremea când eram încă liber.

Pentru mine, coabitarea cu generalul Rozin a fost întotdeauna motiv de bucurie. Eram un pasionat ascultător al relatărilor lui despre campania din Rusia şi a tuturor evenimentelor importante din timpul războiului, perioadă în care, prin poziţia pe care o ocupase ca înalt ofiţer de Stat Major, avusese ocazia să le observe dintr-o cu totul altă perspectivă, decât mulţi alţi camarazi de-ai lui de arme. Generalul îl însoţise pe mareşalul Antonescu în vizitele făcute în Germania la Berchtesgaden şi la aşa-numita „Wolfschanze" cartierul general al führerului din Prusia Orientală.

Rozin, care îşi făcuse studiile militare în Germania şi fusese coleg cu o bună parte din generalii şi feldmareşalii din „Wehrmacht", ne-a vorbit de relaţiile prieteneşti pe care le avea cu Guderian şi Jodl. Mai reţin din povestirile lui, un episod de la una din întâlnirile celor doi şefi de stat.

Pentru partea confidenţială a convorbirilor, Antonescu şi Hitler se retrăseseră în biroul acestuia din urmă, lăsându-i pe ofiţerii care îi însoţeau în încăperea alăturată. Printre ei se afla şi Rozin. Rămaşi singuri, atmosfera rigidă, dictată de protocolul vizitei oficiale, s-a risipit, făcând loc unor discuţii mai puţin formale. Generalul Rozin şi generalul Jodl se angajaseră într-o conversaţie amicală, depănându-şi amintirile comune din şcoala militară şi evocând diferite întâmplări hazlii de pe când erau tineri elevi ofiţeri. Câţiva din ofiţerii prezenţi li se alăturară pentru a-i asculta, iar restul stăteau şi ei de vorbă, adunaţi în alte două-trei grupuri. Deşi conversaţiile se purtau cu voce scăzută, datorită vecinătăţii biroului f ührerului, în salonul de aşteptare se crease o oarecare animaţie.

La un moment dat, însă, dominând rumoarea, din salonul oficial au răsunat două glasuri răstite. Schimbul de cuvinte pe un ton ridicat provenea din biroul lui Hitler! Cu toate că sensul cuvintelor nu se distinge, violenţa altercaţiei era evidentă.

În salonul ofiţerilor, conversaţiile au încetat.

Rozin îşi amintea cu emoţie de acele momente, când, deşi tonul din biroul de alături se calmase la fel de brusc cum izbucnise, ecoul glasurilor ridicate ale lui Hitler şi Antonescu părea să mai răsune în urechile celor prezenţi.

În tăcerea penibilă care se lăsase, ofiţerii germani şi români se priveau stânjeniţi.

Apoi, treptat, discuţiile s-au înfiripat din nou. Jodl şi Rozin şi-au, reluat şi ei conversaţia întreruptă. La un moment dat, fără a face vreo aluzie la incidentul petrecut cu câteva minute mai înainte, Jodl a adus vorba despre mareşalul Antonescu. După câteva aprecieri elogioase la capacităţilor lui militare, Jodl şi-a exprimat admiraţia faţă de atitudinea lui hotărâtă şi ţinuta demnă, care face onoare armatei române, de care ofiţerii ei pot fi mândri.

Când, după o vreme, Hitler şi Antonescu şi-au făcut din nou apariţia, nimic nu părea să le fi afectat întrevederea avută. Totuşi, spunea Rozin, sentimentul apăsător de nelinişte şi nesiguranţă, care pusese stăpânire atât pe el, cât şi pe ceilalţi însoţitori ai mareşalului, după ce asistaseră din anticameră la controversa violentă din biroul lui Hitler, nu îi părăsea. Faptul de a fi îndrăznit să-l înfrunte pe stăpânul necontestat al lumii din acea vreme le îndreptăţea îngrijorarea şi gândul că, atâta timp cât se aflau chiar în bârlogul ursului, se puteau aştepta la orice. Rozin povestea că abia la întoarcere, când au ajuns, în sfârşit, pe teritoriul României, a răsuflat uşurat.

Dacă aş fi realizat atunci ce valoros document istoric reprezenta relatarea generalului Rozin, probabil că mi-aş fi întipărit cu mai multă grijă în minte toate amănuntele. Pe vremea aceea, însă, trăiai nădejdea într-o răsturnare a

situaţiei şi într-o eliberare mai timpurie. Ascultam, aşadar, cu tot interesul şi curiozitatea, amintirile evocate în închisoare, de diferiţi oameni care fuseseră implicaţi direct în anumite acte politice sau militare, necunoscute până atunci marelui public. Nu m-am gândit niciodată însă să le memorez, fiind convins că, odată eliberaţi, vor ajuta, prin memoriile lor, la elucidarea acelor momente istorice cărora le fuseseră martori.

Libertatea s-a lăsat însă aşteptată. Pentru unii a venit prea târziu. Au murit în închisoare şi n-au mai apucat ziua eliberării. Însă cei care au supravieţuit, până ce în sfârşit porţile puşcăriilor s-au deschis, n-au făcut decât să părăsească pereţii strâmţi ai celulei, pentru a intra în închisoarea mai largă de afară, la fel de neprielnică împărtăşirii prin viu grai sau consemnării în scris a unor mărturii, care puteau atrage noi represalii.

Astfel, majoritatea au tăcut, ducându-şi restul zilelor retraşi, văzându-şi de sănătatea măcinată de-a lungul anilor în temniţă şi bucurân-du-se de puţinul ce-l mai putea oferi viaţa unor asemenea oameni, în asemenea vremuri. Amintirile lor au avut soarta comorilor îngropate în taină, în vremuri de restrişte. Numai puţine au mai fost descoperite. Cele mai multe s-au pierdut pentru totdeauna, o dată cu moartea posesorilor, care le-au luat secretul cu ei în mormânt. În această privinţă, cazul lui Rozin face excepţie. Memoriile lui nu au dispărut o dată cu el şi, deşi au încăput pe mâini ticăloase, mai există o şansă să fie recuperate într-o bună zi. Iată cum s-au petrecut lucrurile la care mă refer: Ca mai toţi oamenii mai în vârstă din Piteşti, generalul Rozin a sfârşit şi el prin a fi afectat de privaţiunile şi mizeriile vieţii din închisoare. Treptat, sănătatea a început să-l lase.

Când l-am cunoscut în prima celulă în care am stat împreună, era încă un om robust, care, în afară de un oarecare grad de surzenie, nu se plângea de nimic. În anii următori, datorită mutărilor prin diferite alte celule, am

avut ocazia să-l mai întâlnesc de cel puţin trei sau patru ori, la intervale de timp deosebite. De fiecare dată, am observat la el câte un nou semn al degradării fizice. Într-o perioadă, slăbise peste măsură. Avea dureri de stomac şi nu-şi mai putea mânca întreaga porţie, iar unele alimente, cum erau varza acră, fasolea sau mămăliga, nu le mai suporta aproape deloc, fiindcă îi provocau crize de ficat. Pe zi ce trecea, situaţia lui devenea tot mai critică. Intrase şi el în acel cerc vicios-periculos, din care mulţi nu mai reuşiseră să iasă: slăbea din lipsă de hrană suficientă şi nu se mai putea reface, pentru că nu suporta mâncarea. Ultima oară când l-am întâlnit, deşi îl chinuiau stomacul şi ficatul, mi-a spus că cea mai mare suferinţă i-o producea dantura. Îşi pierduse mai toţi dinţii, iar cei care îi mai rămăseseră îi provocau dureri acute la fiecare lingură de mâncare pe care o băga în gură.

Câteva săptămâni mai târziu, pe când mă găseam într-o altă celulă, am aflat că un lot de trei sau patru deţinuţi fuseseră trimişi la spitalul închisorii Văcăreşti. Printre bolnavii plecaţi cu duba se afla şi generalul Rozin. Două-trei luni mai târziu, când l-au adus înapoi, a fost introdus într-o celulă, în care printre alţii, se afla şi ofiţerul de marină Niki Vâlsan. Ştirea reîntoacerii lui Rozin, comunicată prin Morse şi retransmisă, din celulă în celulă, mi-a parvenit şi mie, în celălalt capăt al secţiei, unde fusesem mutat între timp. Totodată, Niki Vâlsan ne-a informat că, în urma îngrijirilor primite la Văcăreşti, generalul se întorsese cu sănătatea complet restabilită şi că alimentaţia din închisoare nu-i mai producea nici un fel de tulburări, nici la stomac, nici la ficat.

Bucuria de a fi aflat că Rozin reuşise să se redreseze, dintr-o situaţie pe care o crezusem ireversibilă, avea să-mi fie însă umbrită de un fapt, pe cât de neînţeles, pe atât de penibil. La două sau trei zile după întoarcerea generalului la Piteşti, fiind scoşi dimineaţa la W. C., pe peretele de deasupra uşii am văzut scrisă cu un ciob de cărămidă următoarea inscripţie: „Atenţie! Rozin turnător!”

Toţi cei cu care mă găseam în acel moment în celulă am fost indignaţi de infamia unei asemenea calomnii. Fără să stăm mult pe gânduri, am şters cuvintele însemnate pe perete. Totuşi, celulele care se perindaseră înaintea noastră prin W. C. Apucaseră să le citească, aşa că, în dimineaţa aceea, convorbirile Morse s-au concentrat pe acest subiect.

În cele din urmă, lucrurile s-au lămurit. Autorul inscripţiei a fost descoperit. Am aflat şi motivele care îl determinaseră să ne avertizeze că Rozin ar fi „informator”. Camaradul nostru procedase în acel fel, cu plină bună credinţă şi animat de cele mai bune intenţii. Generalul Rozin căzuse victimă legii aspre a închisorilor, aplicată cu intransigenţă oarb oricărui deţinut care dădea naştere bănuielii de a colabora cu administraţia. Prezumţiile, pe care camaradul nostru îşi întemeiase judecata, pledau potriva lui Rozin şi justificau suspiciunea şi avertismentul scris pe perete. Prin Morse, ne-a pus două întrebări, asigurându-ne că, dacă vom răspunde la ele, vom fi siliţi, ca şi el, să ajungem la aceeaşi concluzie:

1) „Mai cunoaşteţi cazul vreunui deţinut, care să fi fost internat în spitalul de la Văcăreşti o perioadă atât de lungă ca Rozin?”

2) „Aţi mai pomenit vreodată, de-a lungul anilor de închisoare, ca unui deţinut, care şi-a pierdut dinţii, să i se facă o proteză dentară?”

La prima întrebare, răspunsul nu putea fi decât nu! Într-adevăr, toţi bolnavii trimişi la Văcăreşti nu stătuseră mai mult de două, până la maximum patru săptămâni în spital. Erau date uşor de reţinut. De când Piteştiul devenise închisoare pentru „înalta trădare”, numărul celor ce primiseră aprobarea de a fi transferaţi la Văcăreşti fiind extrem de redus. În majoritatea cazurilor, aprobarea de internare era dată prea târziu, astfel că o parte din bolnavi au murit în primele zile de spitalizare sau chiar înainte de a ajunge la Văcăreşti. Ceilalţi, care au apucat să se bucure deo îngrijire medicală, s-au întors invariabil, după două sau

patru săptămâni la Piteşti. Această durată n-avea nimic de-a face cu perioada necesară tratamentului, ci cu programul circulaţie a vagoanelor penitenciare. S-a întâmplat, astfel, ca un deţinut operat de numai trei zile de ulcer, să fie expediat la Piteşti, transferul din duba-automobil în vagonul penitenciar şi apoi din vagon din nou în până la închisoare efectuându-se în condiţiile obişnuite, adică pe propriile-i picioare şi în lanţuri. Firele cusăturii le-a scos aşa cum s-a priceput, sanitarul Cioltar, iar omul a avut zile şi a scăpat.

Faţă de asemenea precedente, a trebuit să recunoaştem că şederea neobişnuit de îndelungată în spital a lui Rozin, era cel puţin stranie.

Cea de a doua întrebare a stârnit stupoare şi, deşi camaradul ne-a asigurat că într-adevăr generalul Rozin se întorsese de la Văcăreşti cu protează, nu i-am dat crezare decât după ce am primit confirmare la Niki Vâlsan, care, totodată, ne-a lămurit în privinţa acestui caz extraordinar, după ştiinţa tuturor, unic până atunci în analele închisorilor.

Chiar a doua zi după internarea lui în spital, Rozin primise unui personaj îmbrăcat civil, dar care, după propriile lui afirmaţii, după impresia ce i-o făcuse generalului, era militar de carieră. Extrem de amabil şi respectuos, i se adresase cu formula „domnule general” şi după ce îl întrebase plin de solicitudine despre starea sănătăţii, angajase conversaţia pe teme militare, evocând anumite lupte şi acţiuni ale armatei române, atât în campania din răsărit, cât şi din apus, la care pârticipase şi el. La reticenţa lui Rozin de a se lăsa antrenat în discuţie, vizitatorul l-a asigurat că nu face parte din cadrele M. A. I. Sau ale Procuraturii, rugându-1, totodată, să facă abstracţie de statutul lor atât de diferit şi să a să stea cu el de vorbă, de la egal la egal, ca de la soldat la soldat. Rozin s-a arătat în continuare neîncrezător, explicându-i străinului, că făcuse experienţa anchetei, care şi ea începuse cu vorbe la fel de frumoase, dar sfârşise prin a reţine împotriva lui şi chiar răstălmăci fiecare cuvânt, părere personală sau apreciere,

pe care avusese imprudenţa să le exprime. Acum era prea bătrân şi suferind, pentru a mai risca să se expună altor consecinţe, care să-i îngreuneze şi mai mult viaţa. Civilul a recunoscut că sarcina pe care o avea era ingrată. Ştiuse dinainte că nu-i va fi uşor să inspire încredere şi să stimuleze sinceritatea, acolo unde alte „organe” ale statului nu semănaseră decât suspiciune şi antipatie.

Cu toate astea nu se dădea bătut, fiind decis să mai insiste. Mai avea o speranţă: să-i dezvăluie generalului scopul exact al misiunii pe care o avea şi să facă apel la sentimentele lui de bun român. Serviciul pentru care lucra ţinea de Statul Major al armatei şi se ocupa cu strângerea de date şi informaţii privitoare la participarea armatei române la ultimul război. Se căuta astfel completarea lacunelor provocate de distrugerile războiului în arhivele militare, pentru a putea reconstitui istoria acelei perioade. În cadrul acestor eforturi, se recurgea şi la culegerea de mărturii de la oameni, care, prin poziţia şi rangul lor, se aflaseră în centrul evenimentelor şi adeseori în nemijlocita apropiere a factorilor de răspundere din acea vreme.

Era tocmai cazul lui Rozin şi de aceea şi venise să-i solicite colaborarea în interesul, strict ştiinţific, de a mărturisi, pentru istoria de mai târziu, despre anumite fapte şi personalităţi pe care le cunoscuse îndeaproape. Civilul considera că, pentru orice bun român, era o datoriei de onoare să contribuie la adevărul istoric despre campania purtată de armata română, despre motivele care au determinat intrarea noastră în război alături de puterile Axei şi despre figura şi personalitatea mareşalului Antonescu. Era o datorie, de la care, mai cu seamă Rozin, ca fost general în armata română, nu se putea sustrage.

Independent de punctul de vedere oficial în această privinţă, dictat de necesităţile actuale sau de judecăţile subiective ale momentului, timpul, care se va aşterne peste toate, va modifica şi stinge interesele politice, ca şi patimile prezentului, şi va pune mâine, cu obiectivitate, faptele şi

oamenii, din această perioadă, la locul pe cale îl merită în istoria românilor.

— Pentru această istorie obiectivă de mâine fac apel la cunoştinţele dumneavoas-tră, domnule general! Cam aşa i-a vorbit străinul lui Rozin.

La vremea respectivă, când am reuşit să strâng toate informaţiile despre această convorbire (primele mai laconice prin Morse, completate ulterior datorită unor mutări de deţinuţi care stătuseră cu generalul şi, în cele din urmă, de la Rozin personal, cu care, curând după aceea, am fost din nou repartizat în aceeşi celulă), ştiam, până în cele mai mici detalii, tot ce se petrecuse la Văcăreşti.

În decursul anilor, amănuntele mi s-au şters din minte. N-am reţinut decât esenţialul, şi anume: punctele mai importante din pledoaria civilului şi, mai cu seamă, spiritul în care şi-a prezentat argumentele, în aparenţă, detaşat de linia politică a regimului.

Când şi-a încheiat tirada, vizitatorul l-a mai rugat o dată pe Rozin să reflecteze la propunerea ce i-o făcuse, spunându-i că îi va lăsa timp de gândire şi va veni să-l vadă din nou peste câteva zile. Înainte de a pleca, i-a mai explicat generalului, că, deşi nu are puterea să se amestece în treburile penitenciarului sau să ia vreo hotărâre în privinţa deţinuţilor, peste capul administraţiei, ar putea totuşi obţine de la comandantul închisorii acordarea unor favoruri, care intrau în competenţa lui. Ca atare, s-a interesat dacă Rozin ar avea vreo dorinţă de îmbunătăţire a programului de toate zilele sau a regimului alimentar, dar care să nu depăşească limitele unei doleanţe, pe care administraţia ar fi dispusă să le satisfacă. Rozin i-a mulţumit pentru bunăvoinţa arătată, dar a respins oferta, spunând că se simţea prea bolnav pentru a-şi dori altceva decât o îngrijii medicală, care să-l pună pe picioare. Cum, din păcate însă, tratament dentar pentru deţinuţi nu intra în vederile administraţiei, ştia că se întoarce la Piteşti cu aceleaşi chinuitoare dureri de dinţi cu care plecase.

Luându-şi rămas bun de la Rozin, civilul i-a promis că va încerca discute cu cei în drept problema tratamentului dentar.

Spre surprinderea lui Rozin, chiar de-a doua zi a fost condus la cabinetul dentar, unde i s-au şi făcut câteva extracţii în condiţii civilizate, adică sub anestezie. Pe lângă injecţiile şi medicamentele ce i se administrau pentru stomac şi ficat, era zilnic tratat şi de medicul dentist. Când, după săptămână, vizitatorul şi-a făcut iar apariţia, Rozin, care îşi recăpătase optimismul şi buna dispoziţie, i-a mulţumit, mărturisindu-i, totodată, că nu crezuse atunci când îi promisese că va încerca să-i obţină aprobarea că va fi dus la dentist. Deşi complet ştirb, Rozin era fericit că scăpase de chinurile durerilor permanente de dinţi. Civilul avea să-i aducă însă o veste şi mai îmbucurătoare, la care Rozin nici nu visase. Obţinuse (după intervenţii insistente, spunea el) aprobarea pentru o proteză dentară. Venise special la Văcăreşti, numai ca să-i comunice rezultatul şi a-i demonstra că se ţinuse de cuvânt. Va reveni să-l vadă când lucrarea va fi gata, nădăjduind atunci că Rozin îi va acorda mai multă încredere şi va discuta cu el deschis, fără să-i mai fie teamă că vrea să-i întindă o cursă.

Câteva zile ma târziu, Rozin era în posesia protezei!

Contrar procedeului binecunoscut al Securităţii, care uza şi ea de promisiuni pentru a obţine destăinuirile dorite de la anchetaţi, dar pe care după aceea nu şi le mai onora, de data aceasta, vizitatorul lui Rozin începuse prin a se ţine de făgăduială, lăsându-i generalului opţiunea finală de a-i accepta sau de a-i respinge dorinţa.

Acest fapt, ne-a spus Rozin, l-a convins că individul nu urmărea să-l atragă într-o capcană şi l-a determinat să accepte propunerea ce i-o făcuse. Şi, astfel, începând din ziua aceea şi pe toată durata şederii lui în Văcăreşti Rozin şi-a depănat amintirile din perioada războiului, fie prin viu grai, fie în scris. La fiecare două-trei zile, străinul petrecea câteva ore în celula lui Rozin, abordând, rând pe rând, în

discuţiile cu el, subiectele care îl interesau. Uneori, îi întrerupea relatarea, pentru a-i cere precizări sau amănunte despre acţiunea sau persoana în discuţie pentru a-şi nota anumite puncte. Deseori, din întrebările competente pe care le punea, rezulta că multe fapte îi erau bine cunoscute şi nu căuta decât să obţină o confirmare sau un detaliu în plus. Urmărea cu mult interes reconstituirea portretului personalităţilor militare sau politice, pe care Rozin le cunoscuse şi le inventariase, cerându-i tot felul de detalii, de la obiceiurile şi preferinţele la mâncare sau îmbrăcăminte, până la atitudinea şi comportarea lor în anumite situaţii, din care se putea desprinde vreo trăsătură de caracter relevantă. Î1 interesau, deopotrivă, nu numai datele exacte şi faptele concrete, ci aprecierile şi părerile personale ale lui Rozin despre evenimente şi oameni.

Rozin ne povestea, că, pe zi ce trecea, personajul îi devenea tot mai simpatic, dovedindu-se nu numai un om civilizat şi instruit, dar şi un interlocutor agreabil şi lipsit de prejudecăţi, cu care ajunsese să aibă schimburi de păreri, fără a mai ţine seamă de nici un fel de măsuri de prudenţă. De fiecare dată, după câteva ore de discuţie, înainte de a pleca, vizitatorul îi lăsa un teanc de foi de hârtie şi creion, pentru care ceruse, în prealabil autorizaţia penitenciarului. Până la vizita următoare, două sau trei zile mai târziu, Rozin îşi aşternea pe hârtie amintirile despre câte un episod sau eveniment pe care se înţeleseseră dinainte să-l examineze împreună.

Alternanţa între zilele în care îşi scria memoriile şi orele în care stătea de vorbă cu vizitatorul lui a continuat, în acest fel, pe toată durata şederii lui în spital.

După aprecierea lui Rozin, bilanţul celor trei luni, petrecute la Văcăreşti, fusese pozitiv: nu numai că se alesese cu o proteză dentară şi că primise o îngrijire medicală mai atentă, dar avusese prilejul să trăiască câteva luni într-o atmosferă care îl făcuse să uite de puşcărie. Faptul de a fi putut sta de vorbă în condiţii civilizate cu un

om bine pregătit şi informat în domeniul militar, de a fi discutat, comentat şi schimbat cu el opinii sincere despre perioada războiului, fără să ocolească adevărul şi fără să găsească în interlocutorul lui un adept şi un susţinător al versiunii oficiale a unor evenimente falsificate şi denaturate de regimul comunist, îl făcuse pe Rozin în acele zile să se simtă din nou un om liber.

— Simplul fapt de a avea la dispoziţie creion şi hârtie şi de a putea scrie, fără nici o restricţie, mă făcea să mă simt liber, spunea el.

Şi era de înţeles, din moment ce, în lumea în care trăiam de ani de zile, scrisul era cea mai gravă abatere de la regulamentul închisorii iar hârtia şi creionul erau obiecte prohibite, care, când erau descoperite asupra noastră, deveneau corpuri delicte, pentru a justifica cele mai aspre măsuri de represalii.

Împărtăşindu-ne impresiile lui de la Văcăreşti, Rozin ne vorbea cu deosebită satisfacţie de ocazia ce i se oferise, de a-şi scrie amintirile din perioada războiului, dezvăluind anumite fapte, evenimente şi situaţii, numai de el cunoscute, care, astfel, nu vor rămâne pierdute pentru posteritate.

Aşa spera Rozin; noi, majoritatea, eram mai sceptici.

În ce măsură, cele scrise de Rozin vor vedea vreodată, integral şi nedenaturate lumina tiparului, numai viitorul ne-o va arăta.

Ani de zile mai târziu, când regimul de la Bucureşti a fost interesat, din motive politice şi de propagandă, şi nu din onestitate ştiinţifică, să prezinte faptele istorice într-o altă lumină decât până atunci, nu şi-a făcut nici un scrupul să le modifice aşa cum îi conveneau. Au fost tipărite, astfel, o serie de lucrări de istorie, în paginile cărora, de data ăsta, îşi făceau apariţia evenimente sau personalităţi politice, care în lucrările anterioare fuseseră omise cu totul, sau altfel prezentate. Pentru această „reconsiderare” a istoriei,

au recurs la noi falsuri, dar şi la unele adevăruri sau jumătăţi de adevăr, care le serveau scopul.

Prin 1970, aflându-mă la München, mi-au căzut în mână câteva din aceste cărţi, care, între altele, se ocupau cu o parţială „reabilitare” a mareşalului Antonescu. Citindu-le, gândul m-a dus înapoi la Piteşti, întrebându-mă dacă nu cumva istoricii partidului nu folosiseră pentru operaţia cosmetică la care supuseseră figura lui Antonescu şi elemente din amintirile scrise de Rozin la Văcăreşti.

Indiferent de părerea noastră sau a lui Rozin despre soarta pe care o vor avea memoriile scrise de el, atitudinea lui de la Văcăreşti nu putea fi calificată drept „turnătorie”. Rozin, care aflase de inscripţia de pe perete, era indignat de nedreptatea acuzaţiei, ca şi noi de altfel. După ce, însă, toate celulele au fost exact informate despre cele petrecute la Văcăreşti, nimeni nu a mai ţinut seamă de inscripţia citită la W. C., chiar autorul ei recunoscând că se lăsase înşelat de primele aparenţe şi că se grăbise să-l învinovăţească pe Rozin, pe nedrept. Astfel, incidentul s-a închis, orice bănuieli, care ar mai fi putut plana asupra generalului, fiind îndepărtate.

Pe vremea aceea, fiind partizanul celor care militau pentru adoptarea unei poziţii radicale în raporturile noastre cu reprezentanţii puterii, trebuie să recunosc că simplul fapt că Rozin acceptase „dialogul” cu unul din ei mi-a produs totuşi o decepţie. Pentru admiraţia care i-o purtam l-aş fi vrut de o intransigenţă absolută!

Printre ofiţerii superiori, generalii şi coloneii de Stat Major care se aflau în celulele din Piteşti, circula o poveste hazlie, dar autentică, pe seama lui Rozin. O voi relata întocmai:

Era la scurtă vreme după ce Antonescu preluase puterea. Se trece tocmai la o reorganizare a armatei şi a cadrelor ofiţereşti, după criterii obiective ale pregătirii lor militare. O serie de ofiţeri consideraţi incapabili, au fost trecuţi în rezervă. Unul dintre ei, dacă nu mă înşel, era generalul Potopeanu, care se afla şi el în Piteşti.

Totodată, s-a avut în vedere şi eliminarea din cadrele active a celor câţiva ofiţeri de origine evreiască, care în mod excepţional se aflau în armata română. Ori, unul dintre aceştia, era tocmai Rozin. Deşi originea semită era foarte îndepărtată, faptul era cunoscut. Când a fost invitat se prezinte la cabinetul lui Antonescu, Rozin nu avea nici cea mai mică bănuială în privinţa motivului acestei convocări. Pe când se îndrepta spre biroul unde era aşteptat, câţiva din camarazii lui din Marele Stat Major i-au spus la ce trebuia să se aştepte.

La introducerea lui în birou, l-a găsit pe Antonescu aşezat la biroul lui de lucru, răsfoind un dosar. Era memoriul de ofiţer al lui Rozin. Nici atmosfera rece şi austeră a încăperii, nici figura severă şi autoritară a lui Antonescu nu l-au împiedicat pe Rozin să rupă tăcerea grea şi apăsătoare care domnea în birou. În poziţia de drepţi, cu o voce tare şi limpede, s-a prezentat la raport, conform uzanţelor militare. Nu s-a limitat însă la formula reglementară în care trebuia să-şi decline numai gradul şi numele („sunt generalul Rozin…"), ci, continuând pe acelaşi ton, a adăugat…: „. Fostul sublocotenent Rozin, citat pe ordin de zi şi decorat în luptă la cota nr… pe frontul de pe Carpaţi, pentru fapte de arme în spatele liniilor inamice!".

Dacă, până în acel moment, Antonescu luase deja greaua decizie a se despărţi de un general pe care îl aprecia, sau dacă încă mai stă în cumpănă, nimeni din anturajul lui n-ar fi putut-o spune. De un lucru însă au fost toţi convinşi: rolul hotărâtor, în acele clipe, l-au jucat cuvintele lui Rozin!

Prima reacţie a lui Antonescu a fost să-şi ridice ochii de pe hârtiile pe care le examina. După ce i-a aruncat o scurtă privire lui Rozin, a închis dosarul şi l-a pus de-o parte. Apoi, pretextând că l-a chemat pentru chestiuni de serviciu, a angajat cu el o discuţie pe tema necesităţilor de armament şi care blindate ale armatei.

Vara lui 1956 se apropia de sfârşit. O vară de care toţi aveam să ne amintim multă vreme ca de una din cele mai

blânde perioade ale detenţiei din Piteşti.

Efectele grevei dăinuiau şi rezultatele obţinute păreau definitiv consolidate. Administraţia nu mai făcea nici o tentativă de recucerire a terenului pierdut în favoarea noastră, iar noi eram mereu atenţi să nu stricăm fragilul echilibru al noilor relaţii create între paznici şi păziţi.

Prima fază, şi cea mai periculoasă, în care fiecare din cele două părţi căuta să ocupe cât mai mult din teritoriul celeilalte, trecuse. Odată găsită linia de compromis reciproc între pretenţiile şi limitele acceptabile ale ambelor părţi, lupta s-a calmat şi frontul s-a stabilizat. Atmosfera a mai rămas încă o bună bucată de vreme încordată, din cauza lipsei de încredere, fiecare din părţi aşteptându-se ca cealaltă să nu respecte statu-quo-ul la care se ajunsese. Se pare însă că dorinţa de a nu reîncepe ostilităţile era comună, deoarece nimeni n-a încercat în mod vădit să răstoarne situaţia. Lunile trecând şi obişnuindu-ne cu noile poziţii pe care ne găseam, spiritele s-au liniştit şi de o parte şi de alta.

Trecuse vara şi venise toamna. O toamnă lungă, cu vreme blândă şi zilele însorite. În închisoare ne bucuram de aceeaşi neschimbată atitudine de „destindere”. O atmosferă, ale cărei principale efecte în timp fuseseră, cred, cel mai bine sesizate într-o observaţie a profesorului Neniţescu, care remarcase următorul fenomen: dispariţia unor apucături care până atunci fuseseră caracteristice celor două categorii de fiinţe sortite să vieţuiască sub acelaşi acoperiş al puşcăriei: osândiţii şi temnicerii. Primii nemaitrăind sub teama obsedantă a permanentei supravegheri prin vizetă, pierduseră reflexul, devenit un fel de tipic, de a-şi arunca mereu ochii spre uşă. Gardienii, la rândul lor, uitaseră de obiceiul de a umbla pe vârfuri sau cu paşi catifelaţi, spre a nu-şi trăda prezenţa pe secţie şi a ne putea astfel spiona mai uşor din spatele uşilor. Acum, călcau şi ei ca oamenii normali, fără să-i mai preocupe faptul că,

auzindu-le paşii, le-am putea localiza poziţia pe coridor şi zădărnici activitatea.

O dată cu înlăturarea cauzei, reprezentată de raportul „iscoadă-iscodit” (spunea Ştefan Neniţescu), dispăruseră şi efectele ei, adică complexele pe care le crease celor două categorii!

Completându-i observaţiile pe aceeaşi linie de idei, aş putea spune că uşa celulei, către care până mai ieri se îndreptau mereu toate privirile, fiind izvorul tuturor relelor, pierduse acum orice interes din partea noastră. În centrul atenţiei deţinuţilor se aflau acum fereastra, caloriferul şi pereţii, căile de acces prin care fluxul de informaţii care ne parvenea era în continuă creştere, tocmai datorită încetării supravegherii prin vizetă.

Daniel Cantemir, „plantonul”, care trebăluia mai toată ziua pe coridor, ne povestea că nici un gardian nu se mai sinchisea de discuţiile din celule, nici chiar atunci când erau purtate pe ton mai ridicat şi tulburau liniştea „reglementară” a secţiei. În ultimele două-trei luni, nu se mai auzise răcnetul atât de binecunoscut în toate puşcăriile din ţară:

— Bă lasă gura că te…!

Formula părea standardizată, numai încheierea varia, în funcţie de imaginaţia şi sensibilitatea sufletească a gardianului, care ne amintea că trebuie să respectăm „regimul tăcerii”.

Daniel Cantemir pretindea că, în timp ce făcea curăţenie, coridorul răsuna de ecoul discuţiilor noastre, dându-i impresia că se afla în foaierul unui teatru sau în sala de aşteptare a unei gări.

Uneori conversaţiile se opreau brusc, ca la o comandă. Zarva de voci încetând, în primul moment liniştea părea absolută. Numai după ce ecoul glasurilor se stingea şi urechea se adapta la noua acustică a coridorului, îţi dădeai seama că, de fapt, rumoarea de mai înainte fusese înlocuită de un alt zgomot. Era ţăcănitul metalic al alfabetului Morse

în ţevile caloriferului! Ori de câte ori cineva bătea în ţeavă semnalul prin care anunţa că are ceva de transmis, conversaţiile se întrerupeau, pentru a recepţiona comunicarea.

Gardienii nu mai reacţionau nici la Morse şi nu mai căutau ca, altă dată, să-i descopere pe telegrafişti.

Daniel Cantemir ne-a povestit că până şi Pătraşcu, unul din cei mai răi gardieni ai închisorii, la auzul ciocăniturilor în calorifer, s-a mulţumit să remarce, fără să-şi părăsească scaunul pe care stătea aşezat:

— Iar au început să cânte greierii!

În toamna aceea, greierii, nestingheriţi, au cântat mai mult ca niciodată! Ştiri de tot felul, din izvoarele dreptului comun, de la informaţii mai mult sau mai puţin exacte, până la cele mai incredibile zvonuri, sa scurgeau zilnic prin ţevile caloriferului, inundând secţiile „politicilor”. La fiecare celulă, veştile primite erau luate în discuţie, disecate, examinate pe toate feţele şi triate. Cele considerate neserioase erau eliminate iar cele ce ni se păreau a conţine un cât de mic grăunte de adevăr erau reţinute pentru a fi verificate cu primul prilej, când plutonierul Dobre urma să fii de serviciu pe secţia noastră. În ultima vreme, datorită unei modificări a programului de rotaţie a gardienilor, Dobre nu mai apărea atât de des pe secţia noastră; îi venea rândul să facă de serviciu pe celularul politicilor cam o dată pe săptămână şi uneori chiar la două săptămâni.

Într-o bună zi, cam pe la mijlocul lunii octombrie, printre informaţiile culese de la dreptul comun fusese una, care nu ne trezise nici un interes. Intra în categoria atât de tipică a zvonurilor pornite din cine ştie ce vorbe prost înţelese şi amplificate apoi de imaginaţia unor oameni simpli, lipsiţi de orice cunoştinţă şi discernământ politic, încât nu-i acordasem nici măcar şansa de a fi luată în discuţie, respingând-o ca absurdă şi lipsită de sens. Provenea, de altfel, de la un tânăr cam tuciuriu la piele, reprezentant specific al lumii periferiei bucureştene, care pentru a nu

ştiu câta oară poposea în închisoare, pentru diferite furtişaguri. Un găinar cum erau mulţi, chiar în rândurile dreptului comun, aceşti mici delicvenţi care petreceau periodic câteva luni în puşcărie pentru hoţii mărunte. Deşi băiatul era proaspăt arestat, nu ştia mai nimic şi era incapabil să se exprime desluşit. Paulică Bandu îl interpelase de la fereastra lui, care era cea mai apropiată de aripa clădrii în care se afla celula noului venit. Nu reuşise să afle de la el decât o singură ştire, pe care tânărul, la rândul lui îi spunea că o auzise cu câteva zile în urmă de la alţi deţinuţi în Văcăreşti, care pretindeau că la Budapesta comuniştii căzuseră de la putere şi Ungaria trecuse de partea americanilor. Cam atât putuse alege şi reţine Paulică din poveştile confuze pe care i le înşirase tânărul la fereastră.

Două zile mai târziu, venindu-i rândul plutonierului Dobre să fie de serviciu pe secţia noastră, ne-am dat seama că ştirea, primită de Paulică şi considerată neverosimilă, avea totuşi o bază reală. Dobre îi relatase lui Daniel Cantemir despre primele semne ale unei schimbări în orientarea de până atunci a liniei politice de la Budapesta. Era vorba de idei inovatoare mai liberale, care îşi făcuseră drum chiar în rândurile conducerii partidului, sub primul ministru Imre Nagy, şi care tindeau să-l îndepărteze de la cursul rigid impus de radicalul stalinist şi devotatul om al Moscovei, Mathias Rakotzi, secretarul general al partidului.

Dobre ascultase aceste informaţii la posturile de radio străine (Radio Londra şi Europa liberă). Ştirea ni s-a părut interesantă, dar eram departe de a realiza, în acel moment, importanţa ei de mai târziu.

Eram la începutul frământărilor din octombrie 1956, care aveau să precipite evenimentele la Budapesta şi să atingă punctul culminant chiar la sfârşitul aceleiaşi luni. Nu ne mai despărţeau decât două sau trei săptămâni de ceea ce avea să intre în istorie sub numele de „revoluţia maghiară” (în versiunea din ţările comuniste „contrarevoluţia” din

Ungaria), care a zguduit atât apusul, cât şi răsăritul Europei. Consecinţele ei aveam să le simţim şi noi!

În zilele următoare, ne-au mai parvenit şi alte ştiri pe aceeaşi temă de-a dreptul ieşite din comun. Deşi relatările lor păcătuiau prin lipsă de precizie şi de amănunte, am tras totuşi concluzia că evenimentele din Ungaria păreau să fi luat amploare, din moment ce ajunseseră să fie subiect de discuţie chiar şi în rândul deţinuţilor de drept comun, care, în mod obişnuit, nu se arătau interesaţi de problemele politice.

Câteva semne de exagerată bunăvoinţă din partea administraţiei, ca şi atitudinea inexplicabil de amicală a gardienilor, ne-au pus pe gânduri. Erau semne evidente de slăbiciune şi nicidecum inspirate de sentimente umanitare. Am primit, astfel, vizita comandantului, care a întârziat neobişnuit de mult la fiecare celulă, pentru a se informa dacă avem vreo nemulţumire în privinţa tratamentului. Ori, tocmai în ultima săptămână, condiţiile de detenţie obţinute prin greva noastră din primăvară, care ne asiguraseră necesarul pentru supravieţuire, suferiseră o substanţială îmbunătăţire în plus. Mâncarea, cel mai sigur barometru pentru măsurat presiunea atmosferei în închisorile comuniste, înregistrase de câteva zile un salt spectaculos. Din suficientă cantitativ şi relativ satisfăcătoare calitativ, cum fusese în ultimele câteva luni, ajunsese să depăşească, în ultima săptămână, toate aşteptările. Polonicul cu care ni se măsura porţia la fiecare masă nu mai servea acum ca unitate de măsură, ci ca simplu instrument de bucătărie, menit să ne umple gamelele până la refuz.

După primele două-trei mese de acest fel, aproape nimeni nu-şi mai putea goli gamela, cu atât mai mult, cu cât şi consistenţa mâncării crescuse într-atâta, încât întrecuse până şi imaginea obsedantă a meselor îmbelşubate, la care visasem în perioadele de înfometare. Nu îndrăznisem niciodată să ne imaginăm că vom primi vreodată, în puşcărie, o mâncare în care elementul predominant să fie

carnea, şi asta zi de zi, de aproape o săptămână încoace. Pentru noi era lucru ştiut că variaţiile regimului alimentar din închisori urmau întocmai curba fluctuaţiilor pe care le sufereau hotărârile autorităţilor, privitoare la viaţa deţinuţilor, în funcţie de conjunctura politică a momentului. Al doilea element simptomatic, care reflecta o modificare a situaţiei politice, fie în favoarea, fie în defavoarea noastră, era atitudinea gardienilor, schimbătoare şi ea după dispoziţiile pe care le primeau.

Acelaşi gardian, care azi îţi vorbea omeneşte, se putea transforma a doua zi într-o brută de nerecunoscut. Şi, totuşi, acest model de robot perfect M. A. I.-ul, n-a reuşit niciodată să-l producă în serie. Printre gardienii fiecărui penitenciar, se găseau întotdeauna exemplare care făceau excepţie. Unii, în care licărea o urmă de omenie, erau mai reţinuţi şi mai puţin înclinaţi să aplice cu rigurozitate măsurile de represalii, îndreptate împotriva noastră în perioadele de maximă duritate, fiind, totodată, primii dispuşi să ne uşureze viaţa şi să ne favorizeze, deîndată ce regimul de detenţie se mai îmblânzea. Alţii, dimpotrivă, se remarcau prin exces de zel şi sadism în executarea ordinelor, reuşind să depăşească în cruzime chiar şi limita celor mai sălbatice măsuri represive, iniţiate uneori de Ministerul de Interne, în închisorile cu deţinuţi politici. Când, după o vreme, urma o perioadă de destindere, nu reuşeau decât cu greu să-şi stăpânească instinctele primare, în pofida dispoziţiilor care le cereau să-şi schimbe comportarea.

Unul din aceştia din urmă, care îşi întrecea de departe tovarăşii îa mârşăvie, era plutonierul Pătraşcu. După înfăţişare, originea lui ţigănească nu lăsa nici o îndoială. Stăpânit de plăcerea bolnăvicioasă de ne chinui, era mereu în căutare de victime pentru a-şi satisface cruzimea. Folosea cel mai mic pretext de abatere de la regulament, distribuind, cu nemiluita, zile de izolare la carceră şi în beci, iar dacă nu-i ofeream nici o ocazie de a ne prinde în

neregulă, venea cu abateri imaginare şi rezultatul era acelaşi. Pe scurt spus, abuza în fel şi chip de puterea absolută pe care i-o conferea titlul de şef de secţie.

Când, după greva noastră din primăvară, tratamentul în închisoare s-a mai umanizat, pentru Pătraşcu părea că se prăbuşise o lume. Prima lui reacţie a fost să nu dea curs instrucţiunilor care îi cereau să-şi tempereze pornirile şi să-şi schimbe comportamentul faţă de deţinuţi. Plângerile noastre repetate au obligat, însă, în cele din urmă, administraţia să-l cheme la ordine şi să-l facă să adopte aceeaşi atitudine moderată care fusese impusă tuturor gardienilor. Nemaiavând încotro, s-a resemnat, dar se vedea că îi venea greu să se stăpânească.

Totuşi, Pătraşcu rămăsese singurul gardian care se încăpăţâna să întocmească şi să înainteze în continuare rapoarte ofiţerului politic, cerând pedepsirea deţinuţilor care nu respectau regulamentul. Toţi tovarăşii lui, care se perindau pe secţiile noastre, renunţaseră la acest procedeu, de când administraţia nu mai dădea curs reclamaţiilor împotriva deţinuţilor, care erau surprinşi vorbind la perete, cosând, sau scriind pe plăcuţe de săpun.

Nemaiputând practica abuzul făţiş, Pătraşcu se specializase în tot felul de şicane şi mizerii mărunte, pe care ni le făcea cu orice ocazie când era de serviciu. Plăcerea de a ne chinui îl făcuse inventiv! Când ne scotea la aer, ne scurta timpul de plimbare, pretinzând că, după ceasul lui, jumătatea de oră reglementară se scursese. Dacă se nimerea să plouă cu găleata, dimpotrivă, ne ţinea mai mult! Cum n-aveam posibilitatea de a verifica ora exactă, nu puteam protesta. Când eram duşi la baie, sub pretextul unui defect al cazanului, apa era fie rece ca ghiaţa, fie opărită. Alteori, dând vina, pe conducta de aprovizionare a oraşului, oprea apa după ce ne săpuneam şi ne obliga să ne întoarcem în celulă cu săpunul pe noi. De fiecare dată când era de serviciu, invoca măsuri preventive împotriva apariţiei paraziţilor şi pulveriza în celule asemenea cantităţi

de D. D. T., încât atmosfera devenea irespirabilă, aducându-ne până în pragul sufocării. Înainte de a închide uşa celulei, înceţoşată de norul de D. D. T., îi puteam citi pe faţă satisfacţia de a ne vedea cu ochii lăcrimând şi tuşind de iritaţia provocată de praful inhalat.

Răutatea şi perfidia cu care Pătraşcu ne urmărea, persecutându-ne fără încetare, ne-au făcut să renunţăm la speranţa de a-l vedea vreodată convertit la sentimente mai umane. Am trecut, aşadar, la ripostă, în limitele permise de situaţie. A început, astfel, un adevărat război al nervilor, care, cu timpul, a devenit pentru noi chiar o distracţie. În loc să ne mai arătăm vulnerabili la mizeriile pe care ni le făcea, îi întâmpinam răutăţile fie cu totală indiferenţă, fie râzând şi glumind pe socoteala lor. Arătându-ne insensibili faţă de şicanele, pe care în duşmănia lui maladivă le născocea, pentru a ne sâcâi şi, nemaiprotestând împotriva lor, ştiam că îi răpeam o bună parte din plăcerea sadică de a vedea că şi-a atins scopul.

În scurtă vreme, tactica noastră şi-a arătat roadele. Ca un copil, căruia i se luase jucăria, Pătraşcu era tot mai nemulţumit, mai întunecat la privire şi mai irascibil. Nu-i mai puteam citi în ochi bucuria de altă dată, când, prin recriminările şi protestele noastre, îi dovedeam că stratagemele lui de a ne chinui aveau succes. Deşi Pătraşcu se înverşunase în continuare să găsească mereu şi mereu alte procedee cu care să ne facă viaţa mai amară, frustrarea lui ne ajuta să suportăm mai uşor mizeriile. Sâcâindu-l şi enervându-l în felul nostru, începusem şi noi să prindem gustul aceleiaşi plăceri perverse, ca şi el, de a-l vedea ieşindu-şi din fire.

Unul din cei, care îi punea cel mai greu la încercare nervii, era Dodo Chrisoghelos. Ori de câte ori eram scoşi la aer, pe tot drumul de la celulă şi până în capul scării, unde Pătraşcu se oprea pentru a supraveghea curtea de plimbare, Dodo îl întreba politicos şi în modul cel mai natural posibil despre ultimele noutăţi politice la ordinea

zilei. Dacă, sufocat de indignare, Pătraşcu îi atrăgea atenţia că deţinuţii politici sunt ţinuţi la regim de izolare şi n-au voie să primească informaţii, Dodo scădea glasul în semn de complicitate şi îl asigura de totala lui discreţie. Dacă, cu a doua ocazie, Pătraşcu nu-i mai răspundea, Dodo, cu aceeaşi candoare, îi spunea că-i înţelege teama de a vorbi şi în propunea o formulă de compromis:

— Domnule plutonier, eu vă voi întreba, dacă ştirea pe care am auzit-o e adevărată iar, dacă dumneavoastră veţi tăcea, eu voi înţelege că îmi confirmaţi autenticitatea ei. În felul acesta, nimeni nu va putea spune că v-a auzit dându-ne vreo informaţie!

Provocările lui Dodo deveniseră pentru Pătraşcu un adevărat supliciu. Îl iritau peste măsură, mai ales că nemaifiindu-i îngăduită riposta brutală, nu ştia cum să le răspundă, ca să iasă din încurcătură. Ajunsese să-i prindă frica lui Dodo şi să-l evite, dar camaradul nostru se ţinea scai de el pe coridor, ori de câte ori Pătraşcu îi conducea celula la baie sau la plimbare.

În perioada în care tocmai se desfăşurau evenimentele din Ungaria, eram vecin de celulă cu Dodo, camerele noastre fiind scoase împreună la baie şi la aer. Am avut astfel prilejul să-i observ atât talentul lui Dodo de a adopta aerul ingenuu cu care îl acosta pe Pătraşcu pentru a-i solicita informaţii, cât şi tulburarea acestuia din urmă, numai pentru simplul fapt de a fi nevoit să-l audă vorbind despre o temă tabu. Chiar refuzând dialogul, lui Pătraşcu părea să-i fie frică că se face vinovat. Doar avea atâtea exemple, în celulele pe care le păzea, de oameni condamnaţi pentru complicitate prin tăcere.

Cu ocazia ultimelor două întâlniri, pe drumul către curtea de plimbare, Dpdo îl întâmpinase pe Pătraşcu cu o întrebare şi mai îndrăzneaţă, dar formulată cu aceeaşi inocentă seninătate:

— Ce se mai aude din Ungaria, domnule plutonier?

Pătraşcu se prefăcuse că nu-l aude şi, grăbind pasul, se

îndepărtase de el mai mult ca niciodată.

În acel moment, nu ştiam, încă, dacă ştirile primite în ultimele zile de la dreptul comun despre frământările politice din Ungaria, deşi exacte, erau totuşi depăşite de viteza cu care se succedaseră evenimentele de la Budapesta.

Au mai trecut câteva zile, timp în care n-am mai aflat alte noutăţi. Apoi, l-am avut din nou şef de secţie în tura de zi pe Pătraşcu. Aşteptam cu nerăbdare ora plimbării. Când ni se deschidea uşa şi eram în drum spre ieşirea din celular, luasem obiceiul să merg pe coridor alături de Dodo, pentru a nu scăpa spectacolul întâlnirii cu Pătraşcu. Şi de data asta, scena s-a repetat întocmai, până la un anumit punct. De cum a ieşit pe uşa celulei şi până la casa scării, Dodo nu l-a slăbit cu un pas pe traseu, hărţuindu-l tot drumul cu întrebări: „Ce s-a mai întâmplat la Budapesta, domnule plutonier?” sau, E adevărat, domnule plutonier, Racotzi a fost înlocuit?” etc.

Ca de obicei, Dodo întreba iar Pătraşcu tăcea!

În timp ce şirul deţinuţilor începuse să coboare treptele, Dodo, rămas înadins ultimul, s-a mai apropiat o dată de Pătraşcu, care se apropia de capul scării. Se pregătea să-şi mai repete odată întrebările, înainte de coborî şi el în curte, când, deodată, Pătraşcu şi-a schimbat atitudinea. S-a uitat mai întâi temător, în stânga şi în dreapta, s-a retras, apoi, păşind spre interiorul casei scării, la adăpostul privirilor de afară, i-a făcut semn lui Dodo să se apropie.

Mă aflam două trepte mai jos pe scară, când Pătraşcu a început vorbească. Nu i-am auzit decât primele cuvinte:

— Să ştiţi că eu nu am avut nimic cu dumneavoastră, dar ce era să fac dacă aşa au fost ordinele. Acum o să fie mai bine şi poate o să plecaţi şi dumneavoastră acasă la familiile dumneavoastră…”

Înmărmurit de surpriză, mă oprisem. Nu-mi venea să cred că-l zeam vorbind pe Pătraşcu! Apoi, dezmeticindu-mă, m-

am decis cobor în curtea de plimbare, pentru a nu-l nelinişti pe Pătraşcu prin indiscreţia prezenţei mele.

Câteva minute mai târziu, a coborât şi Dodo. Ne-a făcut un semn că ne va pune la curent cu cele petrecute, când vom ajunge din nou în celulă. Se vedea însă că era extrem de excitat.

O jumătate de oră mai târziu, ne aflam din nou în celulă şi aşteptam cu nerăbdare ca Dodo să ia legătura cu noi. După ce şi-a informat mai întâi camarazii din celulă, ne-a bătut şi nouă semnalul convenit în peretele despărţitor. M-am suit (ca şi el în celula lui) pe calorifer sub fereastră şi prin geamul deschis i-am ascultat relatarea despre vorbirea avută cu Pătraşcu în capul scării. Din punct de vedere informativ, nu se putea spune că întrevederea fusese satisfăcătoare. Dodo nu aflase de la el nici un nume, nici un fapt concret, nici o ştire precisă.

În general, însă, şi fără să intre în detalii, la insistenţele lui Dodo, Pătraşcu confirmase iniţierea unei schimbări de curs a politici partidului comunist maghiar, preconizând o lărgire a democraţiei şi acordării mai mari de drepturi şi libertăţi cetăţeneşti. Cu toate că Dodo nu se alesese cu alte amănunte, din care să ne putem da seama mai exact de evoluţia evenimentelor politice din Ungaria, discuţia lui cu Pătraşcu a stârnit efervescenţă pe celular. Faptul că iniţiativa de a sta de vorbă cu Dodo pornise chiar de la Pătraşcu şi că acesta căutase să se disculpe de abuzurile şi brutalităţile lui din trecut, invocând ordinele primite sus, justifica din plin importanţa ce i-am acordat-o. În ziua aceea în toate celulele nu s-a vorbit decât de spectaculoasa schimbare de comportament a lui Pătraşcu. Nimeni nu se îndoia că tentativa lui, de a se justifica faţă de Dodo şi de a-i câştiga bunăvoinţa, fusese dictată de oportunism. Era evident că se petrecuse ceva, care îl determinase pe Pătraşcu să socotească că era cazul să încerce o apropiere şi să-l încredinţeze în acest scop pe Dodo, că de fapt era bine intenţionat şi că fusese silit să adopte, în raporturile cu

noi, o atitudine contrară adevăratelor lui sentimente şi convingeri.

Faptul că Pătraşcu părea îngrijorat de perspectiva de a fi tras la răspundere, pentru samavolniciile comise împotriva deţinuţilor, ne-a făcut să tragem concluzia că teama lui nu putea fi inspirată decât de ivirea unor evenimente extrem de grave, care îl îndreptăţeau să se aştepte la o eventuală răsturnare a situaţiei. Deşi presupunerea noastră s-a dovedit justă, totuşi nu ne putusem nici pe departe imagina proporţia luată, în ultimele zile, de evenimentele în curs în Ungaria, care îl speriaseră într-atât pe Pătraşcu.

Informaţiile pe care le-am primit a doua zi şi, mai ales, felul în care ne-au fost comunicate au dezlănţuit în toate celule o stare de euforie de nedescris.

În dimineaţa aceea, preluase serviciul de la gardianul din schimbul de noapte plutonierul Florică Popescu. Reamintesc pe scurt portretul lui Florică Popescu, pe care l-am schiţat la locul cuvenit, pe pagina cu lista gardienilor penitenciarului din Piteşti. Fusese sergent într-un regiment de grăniceri. La expirarea stagiului militar, semnase un contract de reangajare în armată, în cadrul trupelor Ministerului de Interne. Se aştepta să primească serviciu la o unitate de infanterie M. A. I., dar primise ordin să se prezinte la închisoarea din Piteşti, unde urma să fucţioneze în calitate de gardian, cu gradul de plutonier. Nutrind faţă de regim aceleaşi sentimente ca şi plutonierul Dobre, se împrietenise cu el, iar acesta ni-l recomandase ca om de bună credinţă, dispus să ne favorizeze.

Şi într-adevăr, Florică Popescu se dovedise un sincer simpatizant al deţinuţilor, manifestându-şi, ori de câte ori putea, buna lui voinţă, dar în limitele unei extreme prudenţe. Ca atare, nu ne aşteptam ca în timpul serviciului lui să obţinem de la el informaţii politice, temă pe care îi era în mod deosebit frică s-o abordeze.

Cu Florică Popescu pe coridor, ştiam însă că vom avea o zi liniştită, fără surprize neplăcute, că ne vom putea vedea în

voie de toate micile noastre ocupaţii clandestine, fără riscul de a fi surprinşi în defect. Nu numai că nu ne supraveghea prin vizetă şi nu asculta la uşă, dar Florică Popescu avea chiar grijă să ne prevină din timp, ori de câte ori se apropia de secţia noastră vreun vizitator nedorit.

Prima parte a programului de dimineaţă din ziua aceea se terminase. Ofiţerul de serviciu, făcuse „numărul”, ni se împărţise terciul şi câteva celule fuseseră scoase la W. C. Când ne-a venit şi nouă şi vecinilor noştri rândul să ieşim, l-am auzit pe plutonierul Dobre, care tocmai intrase pe secţie, strigându-l pe Florică Popescu.

După ce ne-a închis în W. C, Florică Popescu s-a întors la masa lui din capătul secţiei, unde îl aştepta Dobre. Câteva minute mai târziu, uşa W. C.-ului s-a deschis din nou. Era Dobre, care, pe tonul imperativ al profesiunii, ne-a ordonat:

— Chrisoghelos şi Ioanid! Ia să ieşiţi pe coridor şi să-l ajutaţi pe planton la curăţenie, că vine tovarăşul comandant în inspecţie. Hai! Da-ţi-i drumul mai repede!

Ne-am grăbit să ieşim, convinşi fiind că nu era vorba de curăţenie deşi, în spatele lui Dobre, stătea Daniel Cantemir, plantonul, care ţinea ostentativ în mână câte o mătură pentru fiecare din noi.

Odată ieşiţi afară şi uşa închisă în urma noastră, tabloul înscenat de Daniel, numai pentru a nu-l deconspira pe Dobre, s-a schimbat. Dobre ne-a făcut semn să-l urmăm către uşa de acces la scara care cobora în curte. Pe palier s-a oprit şi, la adăpostul pe care ni-l oferea platforma scării, am făcut cerc în jurul lui. De cum a început să ne vorbească expresia feţei i s-a schimbat. Radia de bucurie. Cu un entuziasm abia stăpânit, ne-a anunţat că în Ungaria a început revoluţia şi că în curând, vom fi şi noi liberi.

Nu mai reţin ordinea cronologică exactă în care s-au succedat în acele zile evenimentele din Ungaria, dar, pe măsură ce afla noi amănunte Dobre îşi făcea drum pe secţia noastră, pentru a ni le împărtăşi. În seara acelei zile, a mai stat de cel puţin două sau trei ori de vorbă cu Daniel

Cantemir, iar a doua zi de asemenea. Daniel, la rândul lui, ne comunica prin Morse sau plăcuţe de săpun informaţiile primite. Aşa am aflat despre diferitele acţiuni mai importante care au marcat etapele semnificative ale revoluţiei maghiare: luarea cu asalt a postului de tleviziune din Budapesta, distrugerea statuii lui Stalin şi eliberarea deţinuţilor politici.

Cu fiecare veste nouă, optimismul nostru creştea, mai ales când am aflat că armata fraterniza cu populaţia şi că membrii Securităţii, care încercau să se facă nevăzuţi, erau prinşi şi măcelăriţi pe stradă de mulţime. Ştirile şi comentariile recepţionate de Dobre, de la posturile de radio străine, nu mai dădeau – după spusele lui – nici o şansă dominaţiei sovietice în Ungaria. Una din informaţiile comunicate lui Daniel părea să confirme această ipoteză: guvernul Imre Nagy îşi anunţase intenţia de a retrage Ungaria din Pactul de la Varşovia şi de a declara ţara neutră.

Au urmat câteva zile în care Dobre nu şi-a mai făcut apariţia pe secţia noastră. Îi venise rândul să facă de serviciu în curtea închisorii unde avea sarcina să-i supravegheze pe deţinuţii de drept comun, utilizaţi la diferitele corvezi din interiorul incintei penitenciarului. În lipsa lui Dobre, a trebuit să ne mulţumim cu ceea ce ne puteau oferi deţinuţii de drept comun.

Delăsarea supravegherii şi indiferenţa cu care gardienii priveau acum la unele activităţii ale deţinuţilor, până mai deunăzi prohibite duseră frâu liber convorbirilor pe ferestre. Uşurarea contactelor pe această cale, cu deţinuţii de drept comun, făcuse ca mai toată ziua, în curţile interioare ale închisorii, să răsune ecoul conversaţiilor purtate în lungiş şi în curmeziş de-a lungul faţadei clădirii, între celulele diferitelor etaje, de la o secţie la alta şi chiar de la o aripă la alta a penitenciarului.

Deşi informaţiile de la dreptul comun nu erau nici exacte şi nici de ultimă oră, cum fuseseră cele transmise de Dobre,

totuşi, reflectau tocmai prin lipsa lor de obiectivitate şi prin deformarea exagerată afirmaţiilor, dorinţa şi nădejdile, trezite de răscoala din Ungaria şi de perspectiva alungării ruşilor şi regimurilor comuniste din toate ţările satelite din răsăritul Europei.

În rândurile dreptului comun, spiritele erau mai exaltate decât în secţiile „politicilor”. După primele momente de euforie, provocate de ştirile aduse de Dobre, în celulele noastre entuziasmul se mai temperat. Cu toate că toţi speram în reuşita revoluţiei din Ungaria, unii din camarazii noştri erau mai sceptici în privinţa succesului ei final. Le venea greu să creadă că ruşii se vor resemna să părăsească teritoriul maghiar, fără să intervină pentru a restabili situaţia în favoarea lor. Alţii, dimpotrivă, susţineau că ruşii se vor retrage fără nici o opoziţie, fiind convinşi că aliaţii occidentali le adresaseră o notă ultimativă, prevenindu-i că nu vor permite o intervenţie militară în Ungaria. Cele două opţiuni au dat loc la discuţii îndelungate, până ce toate argumentele pro şi contra, invocate de adepţii uneia sau alteia din ipoteze, au fost epuizate, fără ca vreuna din părţi să-şi poată impune punctul de vedere. Până la urmă, toţi am fost de acord, că singurul arbitru al acestei controverse, în măsură să stabilească cine a avut dreptate, nu putea fi decât viitorul. Nu ne rămânea deci altă opţiune, decât să aşteptăm scurgerea timpului şi să încercăm, mai mult ca oricând, să obţinem informaţii cât mai proaspete, pentru a nu ne lăsa depăşiţi de evenimentele în curs de desfăşurare, fără a le cunoaşte.

În acest scop, toate contactele posibile cu deţinuţii de drept comun au fost exploatate la maximum. Din noianul de veşti de tot felul culese de la ei, ne străduiam să discernem şi să înlăturăm zvonurile nefondate şi să reţinem pe cele ce ni se păreau cât de cât mai verosimile, pentru a le verifica apoi din alte surse. În tot acest timp, discuţiile în celule îşi urmau cursul. Porneau de la orice nouă ştire, mai mult sau mai puţin omologată ca justă, şi luau amploare, pe măsură

ce interpretarea ei dădea naştere la cele mai variate comentarii asupra consecinţelor pe care le-ar putea genera.

Tendinţa generală a previziunilor era optimistă. Dintre puţinele idei pesimiste, emise în acele zile, una îşi făcuse, totuşi, loc în mintea fiecăruia. Era vorba de atitudinea pe care o var lua autorităţile comuniste autohtone faţă de deţinuţii politici, în cazul în care mişcarea de eliberare din Ungaria va declanşa o reacţie în lanţ şi flacăra revoluţiei va cuprinde şi România. Se punea întrebarea: cum va reacţiona regimul comunist de la Bucureşti?

Vor abandona comuniştii frânele conducerii, căutându-şi salvarea în Uniunea Sovietică, sau vor încerca să înăbuşe revolta în sânge?

Şi într-un caz şi într-altul, viaţa deţinuţilor politici avea să atârne de un fir de păr. O ultimă acţiune a Securităţii, înainte de a părăsi puterea, putea fi aceea de a ne suprima. La o măsură similară ne puteam aştepta şi în momentul izbucnirii revoluţiei.

E drept că nu era exclusă nici posibilitatea să ne trezim într-o bună dimineaţă fără picior de gardian în închisoare, care să ne mai anunţe „deşteptarea”, după cum, tot atât de bine, chiar unul din ei putea să ne descuie uşile la celule şi să ne spună că suntem liberi!

Incertitudinea în privinţa soartei noastre, în cazul unei revoluţii, era „absolută” şi nu stătea în puterea noastră s-o influenţăm în vreun fel. Nu puteam nici măcar întrevedea spre care din alternative avea să se încline balanţa: eliberarea sau glonţul în ceafă! Fiecare ne-am împăcat cum am putut cu gândul acestei perspective a viitorului, fără a dramatiza, cel puţin aparent, alternativa sfârşitului într-o groapă comună.

Atitudinea îngăduitoare a administraţiei, dar mai ales comportarea gardienilor după primele succese înregistrate de noul curent, ce se stârnise la Budapesta, ne încurajau să credem mai degrabă într-o defecţiune a aparatului de pază, decât în fidelitatea lui faţă de regim. Schimbarea de

atitudine a plutonierului Pătraşcu, era un exemplu grăitor în această privinţă.

Speculaţii asupra viitorului s-au făcut multe în acele zile. Veştile, mai mult sau mai puţin adevărate, care ne parveneau de la deţinuţii de drept comun, întreţineau discuţiile, cu o crescândă tendinţă spre concluzii optimiste.

Când plutonierul Dobre şi-a făcut din nou drum pe secţia noastră şi i-a comunicat lui Daniel Cantemir ultimele informaţii ascultate la posturile străine de radio, un val de entuziasm a cuprins întreg celularul. Ştiri senzaţionale, însoţite de comentarii înflăcărate, păreau să indice că nici o stavilă nu mai stătea în calea reformelor revoluţionare din Ungaria. Rând pe rând, chiar şi cei mai sceptici dintre noi s-au lăsat contaminaţi de entuziasmul, care o dată cu difuzarea ştirilor de la o celulă la alta, însufleţise, de la un capăt la celălalt, tot celularul. Nimeni nu se mai îndoia că Ungaria era pe punctul de a-şi recâştiga libertatea politică internă şi totodată independenţa faţă de ruşi. Ori, odată acest precedent creat în „lagărul statelor socialiste", era firesc să ne aşteptăm ca exemplul Ungariei să fie urmat şi de celelalte ţări satelite care se vor elibera şi ele de sub dictaturile comuniste ce le fuseseră impuse la conducere şi de sub tutela sovietică.

Argumentul principal, care venea în sprijinul speranţelor noastre, faţă de evenimentele de la Budapesta.

Trăiam, pentru a doua oară de când eram în închisoare, momente de mare emoţie.

În 1953, pe când mă aflam la minele de plumb de la Cavnic, vestea morţii lui Stalin trezise pentru prima oară nădejdea într-un sfârşit a caznelor noastre. Nădejdile de atunci se dovediseră însă foc de paie. Nu se împliniseră şi se stinseseră la fel de repede cum se aprinseseră. Dezamăgirea ne-a afectat pentru un timp moralul, viaţa în puşcărie părânduni-se şi mai grea şi mai apăsătoare ca înainte.

Experienţa de atunci ne-a vaccinat împotriva riscului unor decepţii similare viitoare, imunizându-ne faţă de agenţii stimulatori de entuziasme spontane şi efemere. Învăţasem să nu mai cădem atât de uşor pradă tuturor zvonurilor fanteziste, născute din năzuinţa spre libertate a deţinuţilor, sau lansate de ofiţerul politic, pentru a ne testa starea de spirit şi reacţiile. Priveam cu rezervă până şi informaţiile din surse mai serioase şi nu le acceptam decât după ce ni se oferea ocazia să le verificăm de mai multe ori exactitatea.

Pe scurt, ne feream pe cât posibil să mai investim, prematur, încredere şi capital afectiv, chiar şi în cele mai îmbucurătoare ştiri. Numai puţini dintre noi mai simţeau nevoia să-şi întreţină moralul, hrănindu-se în continuare cu iluzii, ori de câte ori se ivea prilejul. Înzestraţi din fire cu un optimism viguros, aceştia trăgeau cele mai favorabile concluzii din cel mai neînsemnat crâmpei de informaţie, iar când realitatea le infirma previziunile, departe de a se descuraja, se agăţau imediat de un alt zvon, pentru a-i găsi o interpretare la fel de pozitivă. În discuţiile noastre, îi numeam în glumă „iremediabilii optimişti” sau „fabricanţii de vise”, iar ei ne tratau de „pesimişti înrăiţi” şi chiar de „defetişti” sau „duşmănia viitorului”.

Pe măsură ce evenimentele din Ungaria luaseră amploare, tot mai mulţi din aşa-zişii „pesimişti” dezertaseră la „optimişti”, care, venindu-le şi lor în sfârşit apa la moară, îşi luau acum revanşa, pentru toate ironiile şi glumele făcute pe seama „naivităţii” şi „lipsei de realism”, cu care interpretau ştirile.

După ultimele veşti primite de la Dobre, nu s-a mai găsit nimeni să-i contrazică în privinţa perspectivelor de viitor, deschise de spectaculoasa răsturnare a situaţiei din Ungaria. Trecusem cu toţii în tabăra „optimiştilor” şi, prinşi de curentul general, ne-am lăsat din nou furaţi de imaginaţie şi legănaţi de iluziile pe care ni le făcusem cu ocazia morţii lui Stalin. De data asta, ne simţeam însă mult mai aproape de libertate decât atunci.

O efervescenţă fără seamăn domnea în toate celulele. De dimineaţă şi până noaptea târziu, conversaţiile nu mai conteneau. În privinţa certitudinii eliberării noastre, în scurtă vreme, nu mai erau controverse. Se discuta, acum, despre momentul eliberării: Cât de curând şi în ce condiţii se va produce?

Unii se aşteptau din clipă în clipă să cadă zăvoarele şi să ni se deschidă uşile celulelor. Alţii se gândeau la o tărăgănare a lucrurilor, până ce, fie autorităţile centrale, intrate în derută şi descompunere, se vor decide să facă acest pas, fie administraţia locală, scăpată de sub control, va îndrăzni să ia independent hotărârea de a ne pune în libertate. Dar, chiar şi cei care credeau în posibilitatea unei tergiversări îi socoteau durata în zile sau cel mult în săptămâni.

Ca o consecinţă firească, această stare de spirit a dat naştere unui sentiment, care nu ne mai tulburase de mult liniştea şi acel echilibru nervos, atât de necesar deţinutului de cursă lungă: nerăbdarea! O adevărată febră a plecării ne cuprinsese pe toţi. Cei mai grăbiţi nu mai pridideau să-şi cârpească bruma de rămăşiţe vestimentare personale, pentru ca, în ziua cea mare a ieşirii pe poarta închisorii, să poarte măcar una din relicvele păstrate cu atâta grijă ani de zile în fundul traistei de puşcăriaş. Unii mai „înstăriţi”, care contau pe câte un obiect de îmbrăcăminte din bagajul depus la magazia penitenciarului, erau îngrijoraţi de starea în care îl vor recupera, după ce zăcuse cu anii prin depozitele igrasioase ale diferitelor puşcării. Majoritatea dintre noi nu eram însă preocupaţi de problema îmbrăcăminţii. Preferam să ne petrecem timpul în aşteptarea eliberării, amintindu-ne de oamenii şi locurile de care ne despărţisem în momentul arestării. Încercam să înnodăm firul întrerupt atunci şi să ne imaginăm cum ar putea arăta acum lumea din care fusesem smulşi cu ani în urmă.

Niciodată nu s-a vorbit atât de mult în celulele din Piteşti despre casă, familie şi prieteni. Cei mai mulţi nu mai ştiau

nimic de ai lor de ani de zile, iar unii, chiar din noaptea în care fuseseră ridicaţi de agenţii Securităţii.

Câţiva din veteranii închisorii din Piteşti, arestaţi în 1946 şi 1947, împliniseră aproape zece ani de când nu mai primiseră nici o veste de acasă.

Memoria noastră păstrase cu fidelitate imaginile înregistrate în momentul arestării şi, ori de câte ori, de-a lungul anilor de închisoare, ne gândeam la cei pe care îi părăsisem, chipurile lor ne apăreau în minte, aşa cum le văzusem ultima oară, în clipa despărţirii. Abia acum, la perspectiva eliberării şi a revenirii lor, ne-am dat pentru prima oară seama că imaginile din bagajul nostru de amintiri nu fuseseră afectate de trecerea timpului şi că nu mai puteau, deci, corespunde realităţii. Se impuea o retuşare a vechilor poze, o actualizare a lor şi fiecare ne străduiam să le adăugăm, în închipuire, modificările survenite între timp. Copiii lăsaţi acasă crescuseră, erau acum la şcoală sau în facultate. Alţii ajunseseră la maturitate şi poate se căsătoriseră.

Erau şi oameni, ca Traian Ghiţeanu, de pildă, care nu apucase să-şi cunoască copilul. Se născuse la câteva luni după arestarea lui şi nici măcar nu ştia dacă era fată sau băiat. Alţii, făcând poate pentru prima oară socoteala anilor care trecuseră şi se adăugaseră la vârsta soţiilor sau părinţilor, căutau să şi-i imagineze cu trăsăturile de acum, marcaţi de bătrâneţe şi încărunţiţi.

Gândul că pe unii nu i-ar mai putea găsi în viaţă, îşi făcuse în ultimele zile tot mai mult loc în mintea multora. După ce ani de zile ne găsisem refugiul în amintiri şi trăisem în trecut, reluarea bruscă a contactului cu prezentul, chiar sub impulsul optimismului stârnit de perspectiva eliberării, n-a constituit numai motiv de bucurie.

Aveau să mai treacă însă mulţi ani, până să cunoaştem adevărata brutalitate a confruntării cu realitatea de dincolo de zidurile închisorii, pe care, acum, doar ne-o închipuiam.

Grijile pe care fiecare din noi şi le făcea, la gândul revederii celor de acasă, n-au reuşit să tulbure veselia generală care domnea în închisoare. Preferam să ne împărtăşim unul-altuia, mai degrabă, bucuriile la care ne aşteptam, decât să vorbim de temerile care ni se strecuraseră în suflet.

În acele câteva zile, întreaga atmosferă din închisoare suferise o metamorfoză spectaculoasă. Noua stare de spirit, atât din rândurile gardienilor, cât şi din cele ale deţinuţilor, răsturnase aproape raportul, de până atunci, dintre cele două categorii.

Primii, până mai ieri conştienţi de atotputernicia lor necontestată, nemaisimţindu-se acum stăpâni absoluţi peste masa de sclavi de care dispuseseră după bunul lor plac, îşi pierduseră siguranţa de sine şi trufia dispreţuitoare cu care ne sfidau. De când puterile discreţionare le fuseseră ridicate chiar de superiorii lor ierarhici, încrederea în infailibilitea instituţiei M. A. I.-ului şi a regimului pentru care lucrau le fusese zdruncinată.

Între timp, surveniseră şi evenimentele din Ungaria, care arătaseră slăbiciunea regimului comunist de la Budapesta. Incapacitatea lui de a face faţă situaţiei începuse prin a le da de gândit; iar când mişcarea revoluţionară a luat proporţii şi au aflat că primele victime ale furiei populare dezlănţuite pe străzile Budapestei au fost tocmai membrii aparatului represiv al Ministerului de Interne şi Securităţii, au realizat (poate pentru prima oară) că, într-o situaţie similară, riscau şi ei să aibă aceeaşi soartă ca şi tovarăşii lor din Ungaria, pe care nimeni nu-i apărase de răzbunarea mulţimii.

Despre evoluţia acestei stări de spirit, în rândul gardienilor, ne informase plutonierul Dobre. Relatările lui ne-au fost confirmate, cum nu se poate mai limpede, prin modificarea progresivă a atitudinii gardienilor. Zbirii de altădată, asmuţiţi asupra noastră întocmai unor câini de pază dresaţi să latre întruna, să-şi arate colţii şi să sfâşie tot

ce purta haină vărgată, se îmblânziseră treptat, sfârşind prin a deveni nişte modeşti oameni de serviciu, care nu se mai îndeletniceau decât cu deschisul şi închisul uşilor celulelor în timpul desfăşurării programului zilnic. Nu li se mai auzea nici glasul. Nu ne mai făceau observaţii şi nu ne mai porunceau să mergem mai repede sau mai încet, să umblăm cu capul în pământ şi să tăcem din gură. Până şi expresia feţei li se schimbase. Dispăruseră privirile veşnic încruntate şi duşmănoase. Acum căutau să se facă cât mai puţin remarcaţi sau încercau chiar să ne câştige simpatia. Unii din ei făceau chiar tentative timide de a intra cu noi în vorbă. Renunţaseră la aroganţa dinainte vreme. Doreau acum să ne trateze de la egal la egal şi sperau să ne dăm consimţământul, răspunzând favorabil la avansurile pe care ni le făceau. Aproape că cerşeau din ochi o vorbă bună sau o privire, care să le dovedească că nu le purtam pică.

În ceea ce ne privea, atitudinea noastră evoluase în sens opus. Încetul cu încetul, pierdusem mai toate trăsăturile caracteristice deţinutului. Apucăturile pe care ni le însuşisem cu atâta greutate de-a lungul anilor de experienţă penitenciară, pentru a ne construi acel scut de apărare absolut necesar supravieţuirii, dispăruseră ca prin farmec, într-un răstimp de numai câteva zile. Întreaga atitudine, mersul, privirea şi vocea pe care învăţasem să ni le controlăm, spre a nu ne expune în mod inutil represaliilor, îşi recăpătaseră independenţa lor naturală. Spinarea încovoiată, pentru a preveni loviturile neaşteptate, se îndreptase, pasul eliberat de automatismul cadenţat, impus, redevenise firesc, fiecare reluându-şi felul său propriu de a umbla. Căutătura piezişă a ochilor pe sub sprâncene dispăruse şi ea, de când nu mai eram obligaţi să umblăm cu capul plecat şi cu privirea în pământ.

Nu mai era respectată nici liniştea apăsătoare impusă de „regimul tăcerii”, neîntreruptă decât de stereotipul „lasă gura”, răcnit de gardian, când surprindea cea mai mică

şoaptă. Nimeni nu se mai ferea să vorbească chiar faţă de gardian.

Odată dezbăraţi de obiceiul de a comunica între noi pe şoptite, cu glas reţinut, vocile îşi recăpătaseră siguranţa şi tonul normal. Când eram scoşi la W. C., la baie sau la plimbare, coridorul prindea viaţă.

Acum vorbeam noi şi amuţiseră gardienii!

Ieşisem din refugiul acelei uniformităţi simulate, care ne asigurase anonimatul în masa cenuşie a deţinuţilor, aparent docilă şi resemnată, aşa cum şi-o doriseră şi crezuseră că o realizaseră temnicerii noştri.

O dată cu încetarea teroarei, prudenţa, care ne dictase să ne ascundem personalitatea, dispăruse.

De-a lungul anilor, în faţa prigoanei dezlănţuite de un inamic brutal şi lipsit de scrupule, prefăcătoria ne servise drept camuflaj. Compromisul fusese umilitor şi, deşi ne salvase în perioadele critice, nu ne împăcasem niciodată cu gândul că-l acceptasem. Acum, însă, în numai câteva zile, eliberaţi de teamă, ne răscumpărasem slăbiciunea. Ne luasem dreptul de a uza în mod liber de cele mai elementare însuşiri cu care ne dotase natura: ne purtam din nou normal, umblând, privind şi vorbind aşa cum ne era firea.

Am insistat asupra stării de spirit înregistrată atât la gardieni, cât şi la deţinuţi, încercând să redau astfel atmosfera generală care se instaurase în acele zile în închisoare, în speranţa de a putea aduce, măcar în parte, la înţelegerea cititorului, efectul produs de evenimentele care au urmat. Greu de descris momentul dramatic pe care l-am trăit, când am luat cunoştinţă de el. Voi relata, însă, faptele aşa cum s-au petrecut, în acea zi de început de noiembrie 1956:

Formalitatea „numărului” fusese îndeplinită, gardienii din schimbul de noapte îşi luaseră serviciul în primire şi se făcuse „închiderea”. Ca de obicei, după încheierea „programului” zilei, peste închisoare se aşternea liniştea.

Nu se mai auzea decât murmurul conversaţiilor din celule, care, chiar dacă străbătea până în coridor, nu mai era întrerupt de niciun: „lasă gura, banditule, că te bag la beci!” Acum, dezbărat de obsesia vigilenţei permanente, stimulată de inspecţiile inopinate din trecut ale ofiţerului politic, gardianul îşi găsise o poziţie comodă pe scaunul lui din capătul secţiei, pregătindu-se să moţăie tot restul nopţii, ştiind că nu va fi deranjat până dimineaţa.

În celule, comentariile şi-au mai urmat o vreme cursul, în jurul singurului subiect care ne preocupa: revoluţia din Ungaria şi consecinţele ei viitoare asupra situaţiei politice din ţările Europei răsăritene, ocupate de ruşi. Apoi, discuţiile şi-au mai pierdut din vioiciune, pe măsură ce unul câte unul, interlocutorii, s-au retras spre paturile lor. Mă pregăteam şi eu de culcare. Mă aştepta somnul lipsit de griji, al omului care are convingerea că fiecare noapte ce se scurge îl apropie, cu încă un pas, de deznodământul pe care îl aştepta. Ca toţi ceilalţi, nici eu nu mă mai îndoiam, în seara aceea, că zilele noastre de detenţie erau numărate şi că momentul eliberării era iminent. Mă întinsesem în pat şi eram tocmai pe punctul de a adormi, când am auzit scârţâitul uşii din capătul secţiei şi paşi de cizme pe coridor. Sesizasem zgomotul şi continuam să-i ascult direcţia în care se îndrepta numai datorită obişnuinţei, căpătate de-a lugul anilor, de a nu mă lăsa surprins de ceea ce se petrecea pe coridor şi constituia mai întotdeauna un pericol potenţial.

Deşi zgomotele sălii nu mai prevesteau acum posibile primejdii ca în trecut, simţurile noastre dresate îşi menţineau încă obiceiul de a le înregistra. De când le ştiam inofensive, nu le mai ascultam, însă, cu interesul dinainte vreme. Nu urmăream, aşadar, decât cu o ureche distrată ecoul paşilor şi şoaptele ce-mi parveneau de pe coridor. (Gardienii din schimbul de noapte obişnuiau uneori să-şi facă vizite de la o secţie la alta şi să se plimbe, în timp ce stăteau de vorbă.) Nici faptul că sunetul metalic al potcoavelor celor două perechi de cizme, ce se deplasau pe

coridor, şi se apropiase de uşa noastră, nu mi-a atras în mod deosebit atenţia. Abia când paşii s-au oprit în dreptul celulei, mi-am scuturat indiferenţa şi am ciulit urechile.

Era însă prea târziu!

În aceeaşi clipă, s-au tras zăvoarele şi uşa a fost datăde perete! În prag stătea plutonierul Dobre iar, în spatele lui, gardianul de serviciu pe secţia noastră.

Surprinşi de această irupţie, pe cât de brutală, pe atât de neobişnuită, la o oră aşa de târzie, nu apucasem să facem nici o mişcare. La răcnetul de „drepţi!”, urmat de o serie de insulte ieşite din uz în ultima vreme şi pronunţate pe ton răstit şi duşmănos, tocmai de Dobre, am sărit buimăciţi din paturi.

Furios, Dobre continua să se stropşească la noi:

— Vă învăţ eu, bandiţilor, să respectaţi regulamentul! Sunteţi cea mai nedisciplinată celulă şi ştiu cine e instigatorul şi capul răutăţilor!

După ce a revărsat asupra noastră un potop de invective şi învinuiri colective, fără să precizeze vreo faptă anume de care să ne acuze, şi-a întors brusc privirea spre mine:

— Cum te cheamă, bă?!

— Ioanid, i-am răspuns.

— Ieşi afară şi intră la W. C!

Uluit, am ieşit pe coridor şi, în timp ce mă îndreptam spre încăperea din capătul secţiei, unde se afla W. C.-ul, l-am auzit pe Dobre amenințându-i pe camarazii mei rămaşi în celuluă:

— Mâine stau eu şi cu voi de vorbă! Vă bag eu minţile în cap, bandiţilor!

Intrasem în W. C. Şi trăsesem uşa după mine. Cele câteva minute cât am stat singur, n-am reuşit să-mi adun gândurile şi să găsesc o explicaţie satisfăcătoare pentru brusca schimbare intervenită în atitudinea lui Dobre.

Refuzam să acept ideea că Dobre ne trădase şi că încrederea, pe care ne-o câştigase, nu fusese decât rezultatul unei manevre perverse, pusă premeditat la cale

de conivenţă cu ofiţerul politic. Pe de altă parte, nu puteam face abstracţie de cele întâmplate, care pledau tocmai pentru această ipoteză, pe care aveam tendinţa s-o resping. Îmi venea greu să admit atâta mârşăvie şi ipocrizie din partea unui om care ni se arătase, până azi, total devotat şi de nădejde. Gândul că ne înşelasem asupra adevăratelor lui sentimente şi că nu era, de fapt, cu nimic mai prejos „tovarăşilor" lui de pe coridor, îmi era insuportabil. Dezamăgirea pe care mi-o provoca era prea amară! Deşi dezgustat şi resemnat, aşteptam totuşi ca urmările scenei ce avusese loc în celulă, să precizeze situaţia şi să-mi dea răspunsul la întrebările care mă frământau. Răspunsul n-a întârziat mult şi l-am primit tot de la Dobre, care, lăsându-şi „tovarăşul" în capătul secţiei, s-a îndreptat singur şi cu pas hotărât spre încăperea W. C.-ului, unde mă aflam. S~a năpustit înăuntru şi a trântit cu violenţă uşa în urma lui. În momentul următor, expresia feţei i s-a modificat brusc. Trăsăturile crispate de furie i s-au destins iar privirea severă cu care intrase în W. C. Şi-a recăpătat blândeţea dinainte. Primele lui vorbe mi-au luat o piatră de pe inimă: Dobre nu ne trădase!

— Trebuie neapărat să vă anunţ încă din seara asta ce s-a întâmplat! M-am prefăcut aşa cum am făcut-o, fiindcă nu mă puteam da pe mâna sergentului de pe secţie, care e nou şi n-am încredere în el!

Dobre nu mi-a mai lăsat însă răgazul să mă bucur din plin de faptul că reuşise să-mi spulbere toate îndoielile pe care tot el mi le sădise în suflet, prin atitudinea lui anterioară. S-a apropiat de mine, mi-a pus amândouă manile pe umeri şi, uitându-mi-se drept în ochi, mi-a înşirat pe nerăsuflate tot ce se întâmplase în ultimele patruzeci şi opt de ore:

Trupele ruseşti invadaseră Ungaria. În Budapesta întâmpinaseră opoziţia revoluţionarilor. Avuseseră loc lupte de stradă, dar tancurile sovietice pătrunseseră în capitală şi deschiseseră fără menajamente focul asupra clădirilor oraşului, provocând distrugeri ca în timp de război.

Mai toate punctele de rezistenţă ale patrioţilor fuseseră lichidate. Revoluţia nu mai avea nici o şansă de reuşită, fiind pe cale de a fi zdrobită de masiva intervenţie militară sovietică. În fraze scurte şi puţine cuvinte, Dobre mi-a prezentat o imagine clară a dramaticei situaţii din Ungaria.

Eram consternat. Dintr-odată ni se prăbuşeau toate iluziile. Cu o ultimă nădejde de a le mai salva, l-am întrebat:

— Dar Occidentul ce face? Ce fac americanii?

— Nimic! Nu se amestecă!

Făcusem încercarea disperată a înecatului de a nu se scufunda, dar scândura de care se agăţase fusese un pai!

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Informaţiile despre situaţia din Ungaria nu fuseseră decât introducerea la ceea ce avea Dobre să-mi comunice. După apăsarea mai puternică a mâinilor cu care mă ţinea de umeri şi îngrijorarea ce i-o citeam în ochi, mi-am dat seama că urma să-mi spună lucruri cu mult mai grave. Şi Dobre m-a pus în temă:

În cursul după-amiezii, sosiseră în penitenciar mai mulţi civili şi ofiţeri superiori din Ministerul de Interne de la Bucureşti. După o convorbire cu uşile închise, la care nu participase decât comandantul închisorii şi ofiţerul politic, fusese convocată o şedinţă generală cu toate cadrele penitenciarului. Şedinţa s-a deschis cu discursuri propagandistice, cu lozinci aţâţătoare împotriva duşmanului de clasă intern, a contrarevoluţionarilor, care, instigaţi de imperialiştii americani, au ridicat iar capul, pentru a răsturna noua orânduire socială din ţările de democraţie populară. Forţele populare şi clasa muncitoare, conştiente, au zădărnicit însă aceste încercări. Se cerea, deci, în continuare, o vigilenţă sporită, mai ales din partea organelor de ordine, apărătoare ale cuceririlor populare, etc, etc. Vorbitorii n-au pomenit nici un cuvânt despre Ungaria, deşi referirea la revoluţia de la Budapesta era limpede. S-au referit în schimb, pe larg, la rolul important al organelor de Securitate, însărcinate să demaşte din timp

elementele duşmănoase care se mai află încă în libertate şi totodată să păzească cu străşnicie pe contrarevoluţionarii din închisori. Şi unii şi alţii erau la fel de periculoşi, deoarece aşteptau orice moment prielnic pentru a pune la cale noi comploturi împotriva ordinei de stat. Şi unii şi alţii trebuiau trataţi cu maximum de asprime.

Punctul culminant al şedinţei l-a constituit filipica împotriva deţinuţilor, care nu trebuiau să se bucure de nici o milă din partea regimului. O dată cu aceste îndemnuri la ură şi răzbunare, trimişii Bucureştiului au atras atenţia asupra consecinţelor ce le-ar avea de suportat acei gardieni care nu vor aplica cu toată severitatea dispoziţiile regulamentului, făcându-se vinovaţi de favorizarea deţinuţilor.

Graba vădită, cu care Dobre căuta să mă pună în temă cu cele petrecute la şedinţă, nu l-a împiedicat totuşi să-şi întrerupă de câteva ori expunerea, pentru a se asigura că pe coridor domneşte liniştea. Înainte de a-mi vorbi despre hotărârile luate în partea finală a şedinţei, Dobre a întredeschis chiar uşor uşa W. C.-ului, pentru a se convinge că gardianul de serviciu nu-şi părăsise scaunul din capătul secţiei şi că tăcerea de pe coridor nu ascundea nici un pericol. Apoi, cu aceeaşi precauţie, a închis uşa la loc şi s-a întors din nou spre mine.

Şocul celor aflate mă paralizase.

Nemişcat, urmărisem în mod automat, cu ochii, deplasarea lui Dobre spre uşă şi înapoi, fără să-i realizez rostul. Mintea îmi era atât de concentrată asupra efortului de a accepta şi a mă adapta la noile perspective deschise de neaşteptata răsturnare cu o sută optzeci de grade a situaţiei, încât nu m-am dezmeticit până ce nu i-am auzit iar vocea lui Dobre. Mă resemnasem şi eram pe cale să mă împac cu gândul că ceea ce avea să-mi mai spună, de-aci înainte, nu mai putea fi, îmbucurător. Eram convins că ne aşteptau vremuri grele. Perspectivele mi se păreau sumbre, aşa încât nu excludeam chiar posibilitatea unei reveniri la regimul dinaintea

perioadei de destindere de care ne bucurasem în ultima vreme.

Când Dobre mi-a comunicat dispoziţiile ce le primiseră la încheierea şedinţei, mi-am dat, însă, seama că situaţia era cu mult mai gravă decât mi-o imaginasem. Primul semn îngrijorător îl constituiau chiar instrucţiunile date de trimişii Ministerului de Interne în privinţa modului de aplicare a regulamentului penitenciar şi a pedepselor disciplinare, care, nefiind enunţate în termeni precişi, erau lăsate la apecierea conducerii locale, ceea ce însemna acordarea de puteri depline comandantului şi ofiţerului politic! Totuşi, exercitarea acestor puteri nu avea să mai fie lăsată pe seama bunului lor plac, aşa cum fusese înainte de grevă. Acum intervenise un fapt neobişnuit de grav, care avea să determine spiritul în care urma să ni se aplice regulamentul şi sancţiunile respective. Era vorba de ordinele date de reprezentanţii Ministerului de Interne la ridicarea şedinţei, cu dispoziţia de a fi imediat executat, care prevedeau:

1) Mobilizarea întregului efectiv de gardieni din toate schimburile de pază şi consemnarea lor în incinta închisorii.

2) Depozitarea în încăperea corpului de gardă, a armamentului şi muniţiei necesare pentru echiparea fiecărui gardian, în caz de nevoie, cu câte un pistol automat.

3) De aci înainte, pe fiecare secţie, paza va fi asigurată de doi gardieni, care pe toată durata serviciului vor supraveghea în permanenţă celulele prin vizetă şi vor raporta imediat ofiţerului de serviciu orice act de indisciplină pe care îl vor observa.

4) Posturile de pază exterioare (din prepeleacurile care supravegheau curţile de plimbare şi din cele plasate de-a lungul zidului de incintă) vor fi şi ele dublate şi pregătite în orice moment să sune alarma, în cazul observării vreunei mişcări suspecte.

5) Sancţiunile pentru nerespectarea regulamentului şi atitudine nedisciplinată vor fi înăsprite, mergând de la cinci

până la zece zile de izolare, cu regim sever de carceră sau la beci. Pentru abateri mai grave, era introdusă pedeapsa corporală. Numărul de lovituri la spate, ce vor fi aplicate deţinutului, va fi hotărât de comandantul închisorii, de la caz la caz.

6) Instrucţiunile finale puneau accentul pe modul de comportare al gardienilor în timpul serviciului. Li se cerea să adopte o atitudine severă şi necruţătoare faţă de deţinuţi, pe care să-i supravegheze îndeaproape şi şi cu maximum de vigilenţă, pentru a preveni orice fel de tentativă de răzvrătire din partea lor. În eventualitatea declanşării unor acţiuni organizate de protest sau a unei grave, acestea vor fi considerate acte de rebeliune şi vor fi reprimate ca atare. Într-o asemenea situaţie, gardienii vor primi ordinul să facă uz de arme, pentru a înăbuşi revolta.

Dobre îşi deşertase sacul de informaţii şi tăcuse. Ultimele cuvinte le rostise cu glasul gâtuit de emoţie. Era mai tulburat decât mine, care nu realizasem încă întreaga dimensiune a dezastrului şi primejdiile care ne pândeau.

După ce a mai ascultat o dată la uşă, Dobre s-a întors din nou spre mine. Tonul aproape imperativ, cu care mi-a dat ultimele indicaţii înainte de a pleca, contrasta cu rugămintea stăruitoare de a-i urma sfaturile, pe care i-o citeam în privire. Dobre m-a îndemnat să iau legătura cât mai repede posibil cu toate celulele cu care puteam comunica, pentru, a le avertiza de pericolul prin care treceam. Mi-a cerut în mod insistent să depun toate eforturile, pe lângă toţi cei pe care îi voi contacta pentru a-i convinge ca, începând chiar din acest moment, să respecte cu stricteţe regulamentul. Ne recomanda să adoptăm o atitudine disciplinată şi să ne supunem, fără să crâcnim, tuturor măsurilor ce vor fi luate de administraţie, oricât de absurde sau abuzive ar fi. Ne implora să nu ripostăm în nici un fel la eventualele provocări venite din partea gardienilor şi să ne înarmăm cu răbdare până ce lucrurile se vor mai calma.

Sfaturile şi îngrijorarea, manifestată de Dobre, reuşiseră să mă trezească la realitate şi mă făcuseră să-mi dau seama că treceam printr-un moment extrem de critic. Faptul că întregul efectiv de gardieni, cât şi unitatea de pază exterioară a puşcăriei se aflau în stare de alarmă, că instrucţiunile prevedeau represalii mergând până la deschiderea focului asupra deţinuţilor recalcitranţi şi că în acest scop fuseseră aduse arme chiar în incinta închisorii, contravenind astfel unui principiu elementar al „ştiinţei penitenciare”, erau măsuri cu totul excepţionale, care justificau temerile lui Dobre.

Se putea spune că în penitenciar fusese declarată starea de asediu şi că ne aflam sub imperiul legii marţiale.

În pripă, Dobre mi-a mai explicat că, înainte de a fi venit să mă anunţe pe mine, stătuse de vorbă în aceleaşi condiţii şi cu Niki Vâlsan, care se găsea într-o celulă de la etajul inferior. Spera, astfel, ca prin noi doi toate celulele de pe cele două secţii ale deţinuţilor politici să fie informate în cel mai scurt timp despre cele întâmplate.

— Să aveţi mare grijă, că nu e de glumă! I-au fost ultimele cuvinte înainte de a deschide uşa spre coridor şi a-mi striga pe un ton răstit: „Marş în celulă, banditule!”

Abia după câteva zile, reflectând la cele petrecute în seara aceea, aveam să pot aprecia, la justa ei valoare, iniţiativa lui Dobre de a fi venit să ne prevină de pericol. Fusese o acţiune plină de riscuri pentru el, dar la care pornise fără să ezite, ştiind că pentru noi putea fi salutară. Deşi prin venirea lui pe secţie şi scoaterea mea din celulă în toiul nopţii se expusese bănuielilor gardianului de serviciu şi denunţului posibil din partea vreunui „turnător” din rândurile noastre, acţiunea lui a trecut ca prin minune neobservată şi n-a avut, din fericire, nici, un fel de urmări negative. Soarta l-a răsplătit astfel pentru devotamentul cu care ne-a venit în ajutor. Noi nu i-am putut arăta recunoştinţa decât ani de zile mai târziu, la Bucureşti, când

cu cei câţiva prieteni, foşti deţinuţi din Piteşti, l-am primit şi l-am îmbrăţişat ca pe unul de-ai noştri.

Dar, aşa cum am mai spus, la toate astea nu am avut răgazul să mă gândesc decât mai târziu.

În noaptea aceea, imediat după plecarea lui Dobre, preocupările noastre n-au fost de natură să ne predispună la meditaţie. Veştile aduse de Dobre, difuzate din celula noastră şi a lui Niki Vâlsan, au ajuns în câteva minute la cunoştinţa tuturor deţinuţilor, dezlănţuind nu numai discuţii în interiorul fiecărei camere în parte, dar şi consultări şi schimburi de păreri de la o celulă la alta. Toate căile de comunicaţie, prin pereţi şi prin ţevile de calorifer, erau atât de solicitate şi activitatea „Morse" atât de intensă şi febrilă, încât abia se mai putea înţelege om cu om. Cu greu mai reuşeai să prinzi un fir liber din cauza interferenţelor.

Numai după o vreme, când spiritele s-au mai calmat şi haosul din sistemul nostru de transmisiuni s-a potolit, am putut trece la discutarea atitudinii pe care urma s-o adoptăm pentru a face faţă încercărilor care ne aşteptau de aci înainte. Am ajuns destul de repede la un consens în privinţa măsurilor de prudenţă ce trebuiau luate, pentru a nu ne expune unor represalii, care în împrejurări atât de grave puteau lua proporţii imprevizibile. Urma, deci, să facem să dispară din nou, în ascunzători, toate obiectele nepermise: acele, „cosicii", sforile, jocurile de şah, de table, barurile, plăcuţele de săpun pentru scris etc, care, în ultima vreme, nu mai constituiseră motive de pedeapsă. S-a hotărât, de asemenea, ca toate activităţile interzise (cusutul, scrisul şi mai ales comunicatul prin Morse cu celelalte celule sau cu dreptul comun) să fie duse cu mari precauţii, pentru a nu fi surprinşi de gardieni.

Propunerea, conformă îndemnurilor lui Dobre de a ne însuşi o ţinută comună, de totală docilitate şi supunere absolută la prevederile regulamentului şi de a nu reacţiona în nici un fel, nici chiar la abuzurile luate din iniţiativă personală de vreun gardian, a întâmpinat la început

opoziţie. Câţiva din camarazii noştri, mai înflăcăraţi din fire şi cu temperamente mai combative înclinau mai de grabă să accepte riscurile unei confruntări, decât să renunţe, fără luptă, la toate revendicările ce ne fuseseră satisfăcute în ultimele săptămâni. Am sfârşit însă prin a cădea cu toţii de acord, ca într-o primă fază să ascultăm întocmai de sfatul lui Dobre, pentru a testa mai întâi intenţiile administraţiei, urmând ca abia după aceea să luăm o hotărâre definitivă în privinţa atitudinii noastre. În cazul în care vom remarca că modificarea regimului de detenţie nu va fi chiar atât de radicală, pe cât o prevăzuse Dobre sau va fi vorba numai de nişte măsuri de securitate temporare, la care se va renunţa de îndată ce „ordinea sovietică” va fi restabilită în Ungaria, vom reveni pe poziţiile câştigate în perioada premergătoare evenimentelor de la Budapesta. Cuvântul de ordine a fost, deci, ca începând de a doua zi dimineaţă, să respectăm cea mai perfectă disciplină şi să nu răspundem la nici o provocare.

Noaptea era destul de înaintată, când discuţiile pe această temă s-au încheiat şi ne-am culcat. Eram încă cu gândul la ce ne va aduce ziua de mâine şi nu adormisem, când ecoul coridorului ne-a dat de veste că administraţia pornise la executarea ordinelor primite de la Bucureşti. Cu toate precauţiile de a nu-şi semnala prezenţa, am auzit totuşi paşii şi şoaptele gardienilor veniţi să-şi ia în primire serviciul alături de şefii de secţii, pentru a dubla astfel efectivul de pază. Din acest moment şi până la deschidere, am avut parte de o supraveghere care ne-a amintit de vigilenţa din aresturile Securităţii în perioada anchetei. De-a lungul întregii nopţi, cei doi gardieni de pe secţie, s-au perindat fără întrerupere prin faţa celulelor, oprindu-se, din două în două minute la fiecare uşă, pentru a privi prin vizetă. O activitate şi un zel de o asemenea intensitate şi insistenţă, la observarea noastră prin vizetă, nu depuseseră gardienii din Piteşti nici în epoca de teroare, instaurată de căpitanul Mândreş la sosirea noastră în penitenciar.

Revenirea la neplăcuta senzaţie de a fi în permanenţă observaţi ne-a urmărit şi în timpul somnului. Totodată, vechile reflexe, căpătate pe vremea când supravegherea prin vizetă era o practică curentă şi pe care se părea că le pierdusem în ultimele săptămâni, şi-au făcut şi ele automat reapariţia. În noaptea aceea, de fiecare dată, când prin somn m-am întors de pe o parte pe alta, mi-am aruncat instinctiv ochii spre vizetă! În afara unui nedefinit şi vag sentiment de nelinişte, ce ni se strecurase în suflet măsurile de vigilenţă mărită din incinta închisorii nu ne-au afectat în mod deosebit şi nu ne-au tulburat somnul. Atâta vreme cât uşile celulelor erau ferecate, eram implicit fericiţi de contactul direct cu relitatea crudă a regimului ce ni se pregătea.

Abia a doua zi dimineaţa, când celularul a răsunat de zgomotul zăvoarelor trase, aveam să realizăm că o dată cu deschiderea uşilor se deschisese şi un nou capitol al vieţii noastre în închisoarea din Piteşti. Un capitol cu atât mai sumbru, cu cât punea capăt unei perioade în care înfloriseră cele mai îndrăzneţe speranţe.

Clopotul „deşteptării”, care ne-a trezit în acea dimineaţă, ne-a curmat odată cu somnul şi ultimele iluzii pe care ni le mai făceam, că dracul nu va fi, poate, chiar aşa de negru cum ni-l descrisese Dobre. Talanga, care a sfâşiat liniştea celularului, a constituit şi semnalul de intrare în acţiune a gardienilor, pentru aplicarea programului zilnic, în spiritul noilor instrucţiuni primite. Simultan cu primele bătăi ale clopotului, pe coridor s-a dezlănţuit un vacarm asurzitor, provocat de răcnetele repetate ale gardienilor, care, perindându-se prin faţa celulelor, strigau cât îi ţinea gura: „deşteptarea!” şi loveau cu pumnul sau cu cizma în fiecare uşă. Timp de o jumătate de oră, până la sosirea schimbului de dimineaţă, când urma să se facă „deschiderea”, cei doi gardieni au continuat să defileze fără întrerupere de la un capăt la altul al secţiei, oprindu-se la toate uşile, privind

prin vizete şi poruncindu-ne, pe ton răstit, să ne grăbim, să ne facem paturile şi să ne pregătim de „număr”.

Recurgând din nou la vechiul vocabular, cei doi gardieni se întreceau în insulte şi înjurături cât mai ordinare, pentru a da mai mare greutate ameninţărilor pe care ni le adresau prin vizetă. În numai câteva clipe totul se schimbase. Nimic nu mai amintea de atmosfera care dominase pe coridor până în ajun. Delăsarea cu care gardienii îşi îndepliniseră serviciul în ultima vreme, bunăvoinţa pe care ne-o arătaseră, dorinţa de a ne câştiga simpatia printr-o comportare omenoasă, mergând până la favorizare şi chiar complicitate, dispăruseră ca prin farmec. Într-o singură noapte, aceeaşi oameni suferiseră o metamorfoză spectaculoasă. Reveniseră la cea ce fuseseră cu câteva săptămâni mai înainte: haita de câini pe care Mândreş o asmuţise asupra noastră când păşisem pragul închisorii din Piteşti, de la care nu mai puteam aştepta nici o milă.

Încă înainte de „deschidere”, toate semnele păreau să confirme spusele lui Dobre. În contrast cu răcnetele sălbatice de care vuia coridorul, în celule se lăsase o tăcere apăsătoare. Nu se auzea decât foiala deţinuţilor care se îmbrăcau în pripă şi îşi făceau paturile. Împreună cu camarazii mei, ne-am străduit, ca niciodată, să facem, o „ordine exemplară în celulă”, în sensul cel mai cazon al expresiei şi să ne prezentăm, la „deschidere”, în mod absolut ireproşabil. Din moment ce tot hotărâsem să fim prudenţi, ne vorbisem să adoptăm o atitudine exagerat de disciplinată şi o ţinută peste măsură de respectuoasă, gândindu-ne să ne oferim măcar hazul de a vedea stupefacţia gardienilor când vor fi puşi în faţa unei atât de neaşteptate docilităţi din partea noastră.

În sfârşit, s-a auzit şi strigătul care urma să pună capăt, într-un fel sau altul, incertitudinilor şi aprehensiunilor care ne frământau. Pe rând, începând din capul secţiei, am auzit cum se trăgeau zăvoarele, Durata formalităţii de predare şi preluare a serviciului, de la schimbul de noapte la cel de zi,

s-a prelungit mult peste timpul ce fusese afectat operaţiunii în ultima vreme. Grupul de cizme care se deplasa pe coridor în direcţia noastră se oprea îndelung la fiecare celulă. Loviturile de ciocan în gratiile de la ferestre ne-au dat de veste că procedeul de verificare a zăbrelelor, căzut în desuetudine de mai bine de două luni, fusese reintrodus în ritualul matinal al „deschiderii”. Când grupul de gardieni a ajuns, în sfârşit, la celula vecină, am surprins cuvinte răzleţe şi frânturi de fraze, al căror sens nu l-am desluşit, dar i-am recunoscut vocea locotenentului-major Lupu, ofiţerul politic. Când a ieşit de la vecini şi s-a îndreptat spre celula noastră, l-am auzit adresându-se unuia dintre gardieni:

— Să-i faci raport pentru zece zile de izolare, cu regim sever, pentru indisciplină!

Schimbul de priviri, pe care l-am mai avut cu camarazii mei, în timp ce ni se descuia uşa, a ţinut loc de comentariu la cuvintele lui Lupu. Limita maximă a pedepselor, care chiar pe vremea lui Mândreş nu era mai mare de şapte zile de izolare, fusese depăşită! O constatare care venea şi ea să întărească spusele lui Dobre şi care avea să fie şi ultima indicaţie preţioasă prevestitoare a valului de teroare ce urma să se abată asupra noastră, marcând încheierea „destinderii” şi începutul unei noi perioade în viaţa deţinuţilor din penitenciarul Piteşti.

Zăvoarele au fost trase cu zgomot.

În cadrul uşii, dată de perete, a apărut mai întâi ofiţerul de serviciu, care, mai înainte chiar de a-şi arunca privirea în celulă, s-a şi grăbit să ne ordone: „Drepţi!” În clipa următoare, ne-a oferit satisfacţia pe care o aşteptam: constatând că toţi cei şase locatari ai celulei eram perfect aliniaţi pe două rânduri şi stăteam neclinitiţi în cea mai exemplară poziţie de drepţi, nu şi-a putut ascunde stupefacţia. I se citea uimirea pe figură, faţă de atitudinea disciplinară a unor deţinuţi, până mai ieri atât de recalcitranţi. Consternarea i-a fost şi mai mare, când, aşa

cum ne înţelesesem dinainte, unul din camarazii noştri i-a raportat cu glas tare, milităreşte şi în termeni reglementari:

— Să trăiţi, domnule locotenent, celula nr. X, cu un efectiv de şase deţinuţi, gata pentru „număr”!

Cu toate presiunile exercitate de administraţie, nimeni nu acceptase vreodată să rostească această formulă. Nici Mândreş, care încercase să ne convingă cu metoda carcerei şi a beciului, nu reuşise să obţină decât o concesie minoră. La deschiderea uşii, i se spunea numai un singur cuvânt, fără nici un fel de introducere sau încheiere, unul din deţinuţi enunţa cifra, care reprezenta numărul locatarilor celulei.

Efectul surprizei, ce i-o făcusem gardianului nostru şi care îl derutase în primul moment, începuse să se risipească. Privirea uluită şi nehotărâtă îşi recăpăta treptat siguranţa. Căutătura îi devenise iscoditoare iar în ochi i se trezise suspiciunea. Era, evident, pe cale să-şi dea seama că fusese obiect de batjocură şi că prezentarea noastră, exagerat de disciplinată, nu fusese decât o înscenare parodică.

Momentul devenise critic. Ne jucasem cu focul, fără să ne gândim la consecinţe, deşi experienţa închisorii ne învăţase că un gardian rănit în susceptibilitatea lui era mai periculos decât o fiară întărâtată. Din fericire, ofiţerul politic şi însoţitorii lui, care rămăseseră cu câţiva paşi în urmă pe coridor, nu fuseseră martori la scena petrecută în celulă şi nu remarcaseră nimic. Salvarea ne-a venit de la sergentul însărcinat cu verificarea gratiilor, care, făcându-şi loc de trecere spre fereastră, l-a dat la o parte pe gardianul nostru care îi stătea în drum, obligându-ne şi pe noi să ne deplasăm, pentru a-i deschide calea printre paturi.

Diversiunea creată prin rumoarea declanşată de ieşirea noastră din imobilitate, urmată de loviturile de ciocan în zăbrele, a destins brusc atmosfera încărcată şi prevestitoare de furtună, abătând totodată atenţia gardianului nostru de la gândurile pe care începuse să şi le facă. Intrarea în scenă a ofiţerului politic l-a silit să-i cedeze

locul, pe care-l ocupa în pragul uşii, şi să se retragă pe coridor şi, astfel, primejdia care ne ameninţase s-a îndepărtat definitiv.

Păţania din acea dimineaţă, cu tot deznodământul ei fericit, ar fi trebuit să ne fie învăţătură de minte pentru viitor. În vremurile grele ce ne stăteau în faţă, aveam să ne convingem că preţul glumelor şi ironiilor va depăşi puterile noastre „fizice" de plată. Între timp, plutonierul, înarmat cu ciocanul de lemn, constatase că barele de fier de la fereastră erau intacte şi părăsise celula.

S-a făcut din nou linişte.

Lupu, care urmărise operaţiunea din prag, a intrat la rândul lui în celulă şi s-a oprit în mijlocul spaţiului liber din faţa uşii. Fără să ne bage în seamă şi fără să scoată o vorbă, şi-a plimbat îndelung ochii prin întreaga încăpere, oprindu-şi-i insistent asupra fiecărui pat, asupra hârdăului cu apă, şi chiar a tinetei. A cercetat cu privirea până şi pereţii şi tavanul. În cele din urmă, s-a aplecat şi s-a uitat pe sub paturi şi s-a suit apoi pe capacul de la tinetă, ca să examineze şi cele două paturi suprapuse de la ultimul nivel, unde nu ajungea cu privirea. Părea că urmărea să găsească neapărat ceva în neregulă. Cu toată minuţiozitatea investigaţiei, n-a descoperit nimic. În sfârşit, s-a întors şi spre noi, care, aliniaţi şi nemişcaţi, aşteptam să ne treacă în revistă. Fără grabă, ne-a măsurat pe rând, pe fiecare în parte, din cap până în picioare, cu acea privire atât de caracteristică securiştilor şi anchetatorilor, care se uitau la oamenii ce le-au căzut în mână ca la nişte obiecte neînsufleţite.

Desigur că răceala privirii şi calmul detaşat, pe care le afişa, intrau în calculul efectului pe care sconta să-l producă pentru a ne impresiona. Tăcerea prelungită, juca şi ea un rol în acelaşi sens, urmând să pregătească atmosfera de suspans, în care cuvintele încărcate de ameninţări, pe care ni le-a adresat pe un ton scăzut şi lipsit de patimă, să cadă cu mai multă greutate şi să inspire teamă şi nesiguranţă:

— Vă avertizez că, de aci înainte, nu vom mai tolera nici un act de indisciplină. Cea mai mică abatere de la regulament va fi aspru sancţionată, începând de azi, pentru orice acţiune de protest sau împotrivire la ordinele primite este prevăzută aplicarea pedepsei corporale!

Aici, Lupu a făcut o pauză şi ne-a privit iar pe rând, pe fiecare. Părea intrigat de impasibilitatea cu care îl ascultasem şi de lipsa oricărei reacţii din partea noastră. Într-adevăr, niciunul din noi nu dăduse nici un semn vizibil că ar fi fost impresionat de ameninţările lui, deşi cu toţii suferisem acelaşi şoc: era pentru prima oară că ni se aducea la cunoştinţă că vom fi bătuţi cu aprobarea oficială a conducerii închisorii! Chiar în cele mai rele perioade, când asupra deţinuţilor plouau fără milă loviturile de bâtă, pumni şi cizme, niciodată cadrele superioare ale administraţiei nu recunoscuseră că ar fi autorizat asemenea practici. Plângerile victimelor erau mai totdeauna respinse ca neadevărate şi numai rareori acceptate, ca abuzul personal al unui gardian, de care nu ştiuseră şi de care se desolidarizau.

Faptul că acum îşi însuşeau în mod deschis şi anticipat răspunderea pentru aplicarea bătăii, că măsură disciplinară, ne făcuse să intuim gravitatea momentului pe care îl trăiam. Administraţia renunţase să-şi mai ia măsuri de acoperire şi era dispusă să recurgă la mijloacele de represiune extreme. Criminalul ipocrit, care până aci se lepăda de faptele sale, făcuse loc criminalului cinic, care nu mai ţinea să-şi ascundă faţa!

Nemişcaţi şi tăcuţi, am suportat, fără să clipim, privirea insistentă a lui Lupu, care, în cele din urmă, a sfârşit prin a ne întoarce spatele şi s-a îndreptat spre uşă. S-a mai oprit încă o dată în prag pentru a ne spune:

— Să nu ziceţi că n-aţi ştiut!

Numai cu greu şi cu măsuri de extremă prudenţă am putut stabili, în dimineaţa aceea, scurte contacte cu celelalte celule de pe secţie.

Cei doi gardieni de serviciu pe coridor constituiau un factor de risc greu de evitat, din cauza felului în care îşi împărţeau treaba. Câtă vreme nu fusese decât unul singur de serviciu, îi putusem aproape totdeauna determina poziţia pe coridor iar în timpul desfăşurării „programului”, când deschidea uşa unei celule pentru a scoate deţinuţii la W. C, la plimbare sau pentru a le distribui mâncarea, aveam certitudinea că în partea opusă celularului puteam vorbi nestingheriţi la perete sau prin alfabetul Morse cu vecinii. Acum, însă, când unul se ocupa de „program”, cel de-al doilea avea misiunea să ne spioneze prin vizete şi să tragă cu urechea pe la celelalte uşi ale celularului. Din contactele pe care totuşi am reuşit să le stabilim, am aflat că celula noastră fusese una din puţinele celule norocoase din acea dimineaţă. Nu ne alesesem cu nici o pedeapsă de pe urma vizitei lui Lupu! Cu ocazia trecerii lui prin celule, ofiţerul politic semănase cu duiumul zeci de zile de „arest sever”, pentru tot felul de presupuse nereguli sau pretexte de abateri de la disciplină. Bilanţul vizitei lui se soldase cu un număr de zile de pedeapsă, care depăşea cu mult capacitatea carcerelor şi izolărilor de care dispunea penitenciarul.

Imediat după încheierea „numărului”, un prim lot de deţinuţi, notaţi pentru „nerespectarea regulamentului”, au fost scoşi din celule şi conduşi la locul de execuţie a pedepsei. Cele patru izolări din beci şi cele patru carcere de pe aripa clădirii, afectate dreptului comun, au fost astfel ocupate încă de la prima oră a dimineţii. Până la ora prânzului, din alte câteva celule goale de pe diferite secţii, au fost scoase paturile şi saltelele, fiind şi ele amenajate în camere de izolare.

Zece zile mai târziu, un al doilea lot de pedepsiţi i-a înlocuit pe primii, care, slăbiţi şi supţi la faţă de frig şi de foamea pe care o înduraseră, s-au întors în celulele lor de origine. Carcerele şi izolările au funcţionat de aci înainte fără încetare, cu randamentul maxim, fiind ocupate în

permanenţă timp de luni de zile. În afară de puţine excepţii, mai toţi deţinuţii politici s-au perindat, în această perioadă, prin camerele de pedeapsă, unii numai pentru un singur stagiu de zece zile, iar alţii în repetate rânduri.

Abia pe la începutul verii următoare, izolările şi-au mai redus activitatea.

Valul de pedepse cu izolarea, care s-a abătut asupra celularului, nu şi-a produs efectul decât mai târziu. Deocamdată, dimineaţa aceea a fost dominată de impresia ce ne-a făcut-o aplicarea „pedepsei corporale” unuia din camarazii noştri, măsură prin care Lupu hotărâse să marcheze inaugurarea celei de-a doua campanii de teroare şi represiune, după cea lansată de căpitanul Mândreş la sosirea noastră în Piteşti.

La deschiderea celulei cu ocazia „numărului”, colonelul Coslovski, invocând frigul iernii care se apropia, i-a cerut lui Lupu permisiunea să-i fie acordat dreptul de a-şi lua un cojocel din bagajul personal depus la magazia de efecte a penitenciarului. Lupu a refuzat, argumentând, în mod ironic, că dacă el, care este obligat să umble iarna pe afară, nu poartă cojoc, nu vede de ce un deţinut, care stă la căldură pe spezele statului, ar avea nevoie de îmbrăcăminte groasă.

Ignorându-i zâmbetul batjocoritor, Coslovski a încercat totuşi să mai insiste, solicitând înţelegere pentru vârsta şi starea sănătăţii lui, şubrezită de-a lungul anilor de detenţie. Deşi i se adresase în termeni la fel de respectuoşi, făcuse imprudenţa să invoce şi argumentul temperaturii scăzute din celulă, datorită caloriferului, care nu funcţiona decât sporadic şi, atunci, insuficient.

Lupu, care oricum venise pe secţie cu intenţia premeditată de a ne căuta cu orice preţ nod în papură, s-a folosit de prilej pentru a-i răstălmăci vorbele, pretinzând, cu vădită rea credinţă, că prin criticarea condiţiilor de detenţie, Coslovki urmărise să agite spiritele şi să instige deţinuţii la revoltă.

Consternat de gravitatea învinuirii gratuite ce i se aducea şi mai cu seamă de violenţa rechizitoriului lui Lupu, Coslovski a tăcut şi n-a mai încercat să respingă o acuzaţie atât de absurdă. Ar fi fost, de altfel, inutil, hotărârea lui Lupu fiind luată dinainte chiar de a-i ordona şefului de secţie să-i facă raport pentru „instigaţie” şi „tentativă de a răzvrăti deţinuţii” împotriva administraţiei penitenciarului, recomandându-i, totodată, gardianului să-i ceară pedepsirea exemplară. La scurtă vreme după plecarea lui Lupu, Coslovski fusese scos din celulă şi luat în primire de patru gardieni. Contrar obiceiului, şeful de secţie nu s-a grăbit să închidă uşa în urma lui, dând astfel posibilitatea celorlalţi deţinuţi din celulă să asiste la scena de pe coridor.

La ordinul ofiţerului de serviciu, şi el prezent, cei patru gardieni îl încadraseră pe Coslovski iar la comanda „înainte marş” porniseră în pas-cadenţat spre uşa de ieşire din secţie, de parcă ar fi escortat un condamnat la moarte la locul de execuţie. Cum s-a desfăşurat mai departe operaţia, am aflat tot prin Morse, de la camarazii lui Coslovski, după întoarcerea lui în celulă.

Colonelul fusese dus la parter, unde, pe palierul din faţa grilajului de acces în celular, gardienii instalaseră o bancă de lemn. Şi aici se vedea opera ofiţerului politic, care se îngrijise de regia şi punerea în scenă a ultimului act, care urma să se joace. Într-o atmosferă ce se voia solemnă pentru figuraţie, dispuşi în semicerc şi tăcuţi, participau ofiţerul de serviciu şi vreo şapte opt gardieni. Rolul principal îl avea tot ofiţerul politic Lupu. Nemişcat, cu căciula în cap, cu mâinile în buzunarele mantalei, a aşteptat până ce formaţia în careu a celor patru gardieni, având-l în mijloc pe colonelul Coslovski, s-a oprit în dreptul băncii.

Privirile gardienilor erau îndreptate spre Lupu. La un semn al lui din cap, cei patru din escortă l-au înşfăcat pe Coslovski, l-au întins p bancă cu faţa în jos şi l-au menţinut în această poziţie, doi din ei ţinându-l de mâini şi doi de picioare. O desfăşurare de forţe, pe cât de disproporţionată

faţă de vârsta şi starea fizică a victimei, pe atât de inutil, deoarece Coslovski nu schiţa nici un gest de opoziţie!

La un al doilea semn al lui Lupu, din rândul gardienilor, dispuşi în semicerc, s-a desprins plutonierul Pătraşcu, ţiganul. Purta în mână o vână de bou împletită. S-a oprit în dreptul băncii şi a întors capul spre ofiţerul politic.

— Executarea!

— I-a ordonat Lupu.

Cu toată puterea şi fără menajamente, Pătraşcu a dus la îndeplinire rezoluţia pusă de Lupu pe raportul de pedepsire întocmit de şeful de secţie.

Deţinuţii din celulele de la parter au putut auzi şi număra cele douăzeci de lovituri de vână de bou, însoţite fiecare de un geamăt înăbuşit. Locatarii unei celule au putut chiar vedea întreaga scenă printr-o gaură ascunsă, practicată în tocul uşii. De la ei am şi aflat, mai târziu, toate aceste amănunte.

Coslovski nu a povestit nimic la întoarcerea sa în celulă iar camarazii lui de detenţie i-au respectat tăcerea. Intrase pe uşă cu ochii înlăcrimaţi; nu de durere, ci de umilinţa suferită. Se dusese drept la patul lui, se aşezase şi îşi acoperise faţa cu palmele, fără să scoată un cuvânt. Câteva minute mai târziu, şi-a ridicat capul din mâini pentru a rosti singurele vorbe pe care le-a pronunţat vreodată despre cele petrecute:

— Ce am ajuns! Un ofiţer al armatei române să fie bătut de un ţigan!

Niciodată, nimeni nu s-a încumetat să atingă acest subiect faţă de el sau să-i pună vreo întrebare.

Coslovski a fost primul şi ultimul deţinut, căruia, din dispoziţia oficială a administraţiei închisorii, i s-a aplicat pedeapsa corporală. Cazul nu s-a mai repetat. Părea că direcţia penitenciarului considerase suficient acest exemplu pe care îl dăduse, ca să ne facă să înţelegem că nu se dă în lături de la nimic, pentru a stăpâni situaţia. Şi poate că nu întâmplător, ci tocmai pentru a sublinia că, în realizarea

scopului propus, nu va ţine seama de nici un scrupul, victima aleasă nefiind un deţinut oarecare.

Colonelul Coslovski întrunea trei calităţi, pentru care toţi îi acordam consideraţia cuvenită: gradul, vârsta şi slăbiciunea fizică. Ori, administraţia ne dovedise cu prisosinţă că nu recunoaşte valoarea acestor însuşiri şi nu manifestă, „sentimente decadente burgheze” faţă de ele.

Cu tot excesul de vigilenţă al paznicilor de pe coridor, ştirea că, din ordinul lui Lupu şi sub supravegherea lui personală, ţiganul Pătraşcu îl bătuse pe colonelul Coslovski s-a răspândit în întreaga închisoare, producând o profundă impresie printre deţinuţi. Cei mai afectaţi au fost oamenii mai în vârstă, pentru care „legalizarea bătăii” a constituit un adevărat şoc.

Câtă vreme brutalităţile şi loviturile fuseseră considerate actele abuzive ale unor gardieni, de care chiar administraţia se desolidariza, speraseră mereu să găsească înţelegere la ea, pentru instaurarea unui regim mai drept şi mai omenos. Instituţiorializarea, bătăii le-a spulberat multora şi această ultimă nădejde de a căuta să obţină dreptate de la cadrele superioare ale ierarhiei penitenciarului.

În rândurile celor mai în vârstă, deprimarea era vizibilă. Toate discuţiile ce le purtau pe tema noii campanii de represiuni pornită de administraţie se încheiau pe o notă pesimistă. O bună parte din deţinuţii mai bătrâni, descurajaţi, au căzut atunci într-o stare de resemnare apatică, din care nu şi-au mai revenit decât după o bună bucată de vreme. Moralul deţinuţilor mai tineri a fost în mai mică măsură afectat de schimbarea bruscă a regimului de închisoare. Mai puţin tributari „educaţiei putrede burgheze”, (cum obişnuiam să spunem în glumă), noi n-am suferit deziluziile celor mai bătrâni, care, trăind o viaţă întreagă în respectul legii şi instituţiilor ţării, nu-şi puteau schimba cu uşurinţă felul de a gândi. Nu puteau concepe că „legea nouă” şi „instituţiile” statului comunist nu erau

altceva decât instrumente ale represiunii şi samavolniciilor atotputernicului „partid”, care le folosea după bunul lui plac. Le venea greu să accepte ideea, că legea, deşi o emanaţie a partidului, putea fi de la caz la caz şi în funcţie de interesul de moment, fie aplicată întocmai, fie modificată, fie pur şi simplu călcată. O asemenea pervertire a noţiunilor era pentru ei de neînchipuit.

Noi, deţinuţii din generaţiile mai tinere, aveam o cu totul altă mentalitate, care nu ne crea astfel de probleme de conştiinţă. O mentalitate pe cât de simplistă, pe atât de radicală, de respingere totală a1 regimului comunist cu toate produsele lui: instituţii, legi şi întreaga lui ierarhie, de la şeful statului până la ultimul gardian de închisoare. Îi socoteam pe toţi cei din aparatul de stat şi de partid de aceeaşi teapă. Nu le acordam nici un fel de încredere, considerându-i, pe toţi nişte criminali de cea mai josnică speţă, capabili de orice. În lupta inegală pe care o duceam cu aceşti duşmani declaraţi ai omeniei şi ai celor mai elementare principii morale, ne simţeam, la rândul nostru, dezlegaţi de orice scrupule faţă de ei şi faţă de tot ce emana de, la ei. Contestam totul şi nu recunoşteam nimic, din principiu.

Cu timpul, deţinuţii mai în vârstă au adoptat şi ei aceeaşi concepţie, privind totuşi cu rezerve şi chiar reprobând anumite manifestări ale nihilismului nostru. Aveam eu însumi să fiu admonestat de vărul meu George Boian pentru atitudinea pe care am avut-o câteva zile mai târziu faţă de ţiganul Pătraşcu. Un episod pe care îl voi povesti, deoarece exemplifică tocmai această deosebire dintre felul de a gândi al tinerilor şi ai bătrânilor.

Trecuse cam o săptămână de când colonelul Coslovski fusese bătut. O săptămână de probă pentru nervii noştri obligaţi să facă faţă, de la o zi la alta, unei atât de brutale modificări a regimului de detenţie. Eram încă la începutul eforturilor de adaptare la noua situaţie. Ne exersam să fim răbdători şi să ne înfrângem tendinţa de a protesta sau a

reacţiona în vreun fel, la provocările şi şicanele gardienilor, cu care eram confruntaţi aproape fără întrerupere, de dimineaţă de la „deschidere” şi până seara la „închidere”. Deşi ştiam că la orice împotrivire ne aştepta carcera şi izolarea, nu reuşeam întotdeauna să ne păstrăm calmul şi să acceptăm cu indiferenţă presiunea permanentă la care eram supuşi. Gardienii, stimulaţi de ofiţerii închisorii şi mai ales de locotenentul-major Lupu, care îşi făcea de câteva ori pe zi apariţia pe celular, se întreceau în a ne face viaţa cât mai insuportabilă. Frecvenţa cu care se perindau pe la vizetă, observând toate mişcările şi ascultând tot ce se vorbea în celule, insultele şi ameninţările răcnite prin uşă, sub pretextul nerespectării regulamentului, sau irupţia inopinată în câte o celulă, pentru control şi percheziţii corporale, ca şi reaua credinţă de care dădeau dovadă, persecutându-ne pe nedrept pentru culpe imaginare, menţineau o stare de tensiune şi iritare continuă, greu de îndurat. Unul din cei mai înverşunaţi împotriva noastră era tocmai plutonierul Pătraşcu, care râdea batjocoritor şi nu-şi ascundea câtuşi de puţin bucuria sadică, ori de câte ori reuşea să născocească vreo nouă metodă de a ne asupri. Când aflasem că Pătraşcu fusese cel care îl bătuse pe colonelul Coslovski, nu-i atribuisem decât rolul de simplu instrument în mâna conducerii, obligat să dea ascultare ordinului primit, de la superior, aşa încât întreaga noastră indignare se îndreptase numai împotriva celor răspunzători de a fi luat această iniţiativă, nu şi împotriva executantului. Două sau trei zile mai târziu însă, când serviciul pe secţie a fost preluat de plutonierul Dobre, am primit informaţii mai complete despre felul în care ofiţerul politic Lupu organizase şi pusese la cale spectacolul aplicării pedepsei corporale. De îndată ce i se făcuse raportul, de pedepsire lui Coslovski, Lupu convocase o şedinţă a gardienilor, pentru a-i instrui cu privire la modul în care urma să fie dusă la îndeplinire sancţionarea colonelului. Stabilise, apoi, până în cele mai mici amănunte cum avea să se desfăşoare

acţiunea şi hotărâse misiunea fiecărui gardian în parte, cu excepţia celui care urma să aibă rolul călăului. Pentru această însărcinare, Lupu făcuse apel la un voluntar iar cel care îşi oferise prompt serviciile, parcă de teamă să nu i-o ia altul înainte, fusese ţiganul Pătraşcu. Până aici, Pătraşcu se bucurase, în rândurile noastre, de dispreţul obişnuit pe care îl aveam pentru toţi cei din tagma lui. Deşi ne scârbise poate mai mult decât alţi tovarăşi de-ai lui, văzându-i slugărnicia dezgustătoare cu care se grăbea să iasă în întâmpinarea şefilor lui ierarhici, ori de câte ori aceştia apăreau pe secţie şi eforturile pe care le făcea ca să le fie pe plac, totuşi, nu-l privisem decât ca pe un linguşitor oportunist, mărunt şi de proastă calitate. Acum însă, de când ştiam că Pătraşcu nu fusese nominal desemnat de Lupu, să-i aplice loviturile de pedeapsă colonelului Coslovski, ci se oferise singur să-şi asume rolul executorului, pe care îl dusese la îndeplinire fără nici o milă pentru victimă, am început să-l privim cu alţi ochi. De altfel, în zilele ce au urmat, de fiecare dată când era de serviciu pe celular, Pătraşcu avea să se năpustească cu o neînchipuită răutate asupra noastră, prigonindu-ne fără încetare, fie pe coridor când ne scotea la W. C. Sau la plimbare, fie în celule, când venea să ne spioneze prin vizete. Orice drum în afara celulei trebuia făcut în goană şi sub ploaie de insulte şi ameninţări. Dintr-o celulă de şase până la opt inşi, cel mult doi apucau să folosească W. C.-ul înainte ca Pătraşcu să deschidă uşa răcnind: „Marş în celulă!” La fel şi timpul acordat plimbării era veşnic scurtat sub diverse pretexte: fie că s-a vorbit, fie că un deţinut a privit în sus în loc să meargă cu ochii în pământ, fie că n-a ţinut mâinile la spate, după cum prevedea regulamentul. Nici în celulă nu aveam nici un moment de linişte. Pătraşcu se perinda în permanenţă pe la vizetele celulelor, găsindu-ne mereu nod în papură: ba vorbisem prea tare, ba stătusem în dreptul uşii pentru a-i împiedica vederea în celulă, ba ne uitasem pe fereastră sau bătusem în perete.

Cum devenisem extrem de prudenţi, majoritatea acestor acuzaţii erau pur şi simplu inventate de Pătraşcu, numai pentru a ne face rapoarte de pedepsire. Ţiganul îşi făcuse distracţia preferată, din a trimite cât mai mulţi oameni la carceră şi la izolare. Atunci când, în ciuda provocărilor de tot felul, nu reacţionam şi nu-i ofeream ocazia să ne ceară pedepsirea pentru indisciplină sau lipsă de respect, Pătraşcu nu se sfia să recurgă la minciunile cele mai sfruntate şi să-şi întocmească raportul, acuzându-ne de abateri, imaginare, de la prevederile regulamentului.

În ticăloşia lui, îşi alegea de preferinţă victimele din rândul deţinuţilor mai în vârstă şi mai neputincioşi, plăcându-i să facă haz de infirmităţile lor şi să-i batjocorească, înainte de a-i trimite pentru zece zile în celulele îngheţate din beci. Pe zi ce trecea, Pătraşcu devenea tot mai odios, alimentându-ne ura crescândă, dar totodată şi neputincioasă, pe care ne-o inspira.

Cam în această dispoziţie de spirit mă aflam faţă de Pătraşcu, când, într-o după-amiază în care era de serviciu pe secţia noastră, ne-a deschis uşa celulei pentru a ne scoate la plimbare. De cum am ieşit pe coridor, a început să strige la noi şi să ne ameninţe cu suprimarea plimbării, dacă nu respectam liniştea şi ordinea. Pe tot parcursul coridorului şi în timp ce coboram scările, n-a încetat să ne împroaşte cu insulte şi expresii ordinare şi să răcnească: „Lasă gura! Ţine aproape!”, deşi atât eu, cât şi camarazii mei de celulă nu scoteam nici o vorbă şi mergeam disciplinaţi, pentru a nu-i da prilejul să ne priveze de cele câteva minute de plimbare în aer liber. Şi când am ajuns în curte, am continuat să ne conformăm cu stricteţe dispoziţiilor. Ne-am înşirat la distanţă egală unul de altul şi ne-am început plimbarea în cerc, cu mâinile la spate şi cu ochii în pământ. Pătrascu, care ne supraveghea din capătul de sus al scării exterioare, nu şi-a întrerupt însă potopul de invective, răţoindu-se în permanenţă la noi, pentru a ne cere, fie să păstrăm distanţa, fie să tăcem din gură, fie să ne

ţinem capul plecat, deşi ţinuta noastră era ireproşabilă. Ţiganul era mai dezlănţuit ca niciodată şi nu mai contenea cu insultele şi ameninţările. Poate că nu atât sensul vorbelor pe care ne obişnuisem să nu-l mai luăm în seamă, cât agresivitatea tonului şi timbrul neplăcut şi iritant al vocii, amplificate de ecoul zidurilor de beton ale curţii de plimbare, ne puneau timpanele şi nervii la grea încercare. De obicei, rezistam şi la această probă. Se mai întâmpla însă uneori câte unui deţinut să nu mai suporte la nesfârşit insultele grosolane şi acuzaţiile nedrepte, vociferate de Pătrascu, şi să protesteze, spre marea satisfacţie a acestuia din urmă, care îl trimitea la beci pentru nesupunere, şi pedepsea întreaga celulă cu suprimarea plimbării timp de mai multe zile.

De data asta, aveam să fiu eu acela care să-mi pierd calmul şi să nu mai ţin seama de consecinţe. Încă de la primii paşi făcuţi în curte, începusem să clocotesc de furie sub insultele şi ameninţările lui Pătrascu. Reuşisem însă să mă domin. Abia când l-am auzit strigându-ne că „partidul va avea grijă ca nişte bandiţi contra revoluţionari ca noi, să nu mai iasă niciodată din, puşcărie!”, mi-am pierdut cumpătul. Exasperat, nu m-am mai putut stăpâni şi am izbucnit, apostrofându-l la rândul meu pe Pătraşcu, cu glas ridicat şi ton ameninţător, cam în felul următor:

— Ce tot aveţi cu noi, domnule plutonier? De ce ne prigoniţi cu atâta ură şi nedreptate? Nu credeţi că vă bate Dumnezeu? Sau vreţi să dovediţi că sunteţi credincios „partidului”? Aţi uitat că, acum câteva săptămâni, când ungurii îi măcelăreau pe securişti pe străzile Budapestei, v-aţi grăbit să trădaţi „partidul” şi v-aţi făcut complice cu noi, informându-ne despre succesele revoluţionarilor maghiari! Ce credeţi că ar zice „partidul” dacă ar afla că ne-aţi dat informaţii despre situaţia politică din Ungaria? Noi am tăcut până acum, dar nu ştiu cât vom mai putea răbda mizeriile pe care ni le faceţi!

Pe măsură ce vorbeam, tonul îmi devenea tot mai violent şi probabil că aş mai fi vociferat multă vreme, dacă n-aş fi fost întrerupt de reacţia lui Pătrascu, care până aci nu se manifestase în nici un fel. Nemişcat, stătuse în capul scării şi mă ascultase tot timpul, fără să scoată o vorbă. Acum, se hotărâse să iasă din tăcere, strigându-ne:

— Lăsaţi gura şi vedeţi-vă de plimbare.

Rostise cuvintele cu glas şovăielnic, nereuşind să le dea intonaţia imperativă a unui ordin. Apoi, făcuse brusc stânga-împrejur şi dispăruse pe uşa de intrare în penitenciar, lăsându-ne singuri în curte.

Am continuat să ne învârtim în cerc, dar profitând de lipsa gardianului, camarazii mei au început să se întreţină pe şoptite, comentând incidentul pe care îl provocasem. Unii credeau că ieşirea mea, deşi necugetată, nu avea să aibă nici o urmare. Considerau că prin atitudinea adoptată ca şi prin brusca lui dispariţie din capul scării, Pătraşcu voise cu orice preţ să-mi întrerupă tirada, de teamă ca afirmaţiile mele, prin care destăinuiam că ne comunicase informaţii despre revoluţia din Ungaria, să nu ajungă şi la urechile altor gardieni. Alţii, dimpotrivă, erau convinşi că ţiganul plecase cu gândul să-l cheme în ajutor pe ofiţerul politic sau chiar pe comandant, pentru a sublinia gravitatea abaterii şi a justifica asprimea represaliilor ce vor fi luate. În ceea ce mă privea, pe măsură ce îmi recăpătăm calmul şi mi se limpezea judecata, nu-mi puteam ierta ieşirea avută. Eram convins că aveam să plătesc scump lipsa mea de stăpânire şi că ţiganul va căuta să se răzbune personal pentru afrontul suferit. Nu-mi rămânea decât să mă pregătesc sufleteşte, pentru a putea suporta consecinţele, care nu vor întârzia să se arate, de îndată ce Pătraşcu îşi va face din nou apariţia. Absenţa lui s-a prelungit, însă, aşa încât am avut prilejul să stăm la aer mult mai mult ca de obicei. Pentru mine n-a fost însă nici un fel de bucurie. Plimbarea nu mi-a priit. Dimpotrivă, cu cât se prelungea, cu atât mai greu suportam aşteptarea iar îngrijorarea şi teama mea de

deznodământul necunoscut, care mă pândea, creşteau. Aş fi vrut să-mi văd cât mai repede soarta hotărâtă, indiferent cum, numai să mă văd scăpat de frica ameninţării necunoscute sub care trăiam de când plecase Pătraşcu. Timpul obişnuit de plimbare se scursese de mult, când, în fine, Pătraşcu s-a arătat iar în capătul scării, pentru a ne striga:

— Daţi-i drumu la celulă!

În jargonul gardienilor, expresia era consacrată şi ne obişnuisem şi noi cu ea; ceea ce ne-a atras însă atenţia şi ne-a surprins a fost glasul cu care fusese rostită. Pătraşcu pronunţase invitaţia la celulă cu o notă de blândeţe în voce, pe care nu i-o cunoşteam. Nedumeriţi, am început să urcăm treptele, cu ochii aţintiţi asupra lui Pătraşcu, căutând să desluşim enigma. Când ne-am apropiat de el şi i-am văzut expresia feţei, uimirea noastră s-a prefăcut în stupoare. Cu trăsăturile destinse într-un zâmbet plin de bonomie, cu o licărire de duioşie în ochi, Pătraşcu ne-a privit pe fiecare în parte, pe măsură, ce i-am trecut prin faţă. Înainte de a intra în clădire, şi-a făcut din nou auzit glasul mieros:

— Cred că azi sunteţi mulţumiţi că v-am lăsat mai mult la aer!

Dacă ar fi după mine, eu v-aş ţine şi mai mult… Dar, avem şi noi ordine…!

Apoi, pe tot drumul de întoarcere până la celulă, n-a mai spus o vorbă; nu ne-a grăbit, n-a răcnit, n-a ameninţat şi n-a înjurat! Purtatarea lui ni s-a părut într-adevăr de nemaipomenită, încât de îndată ce am ajuns în celulă şi am rămas între noi, ne-am şi pus la sfat. Cei mai mulţi, cunoscându-i perfidia, nu puneau nici un preţ pe brusca schimbare la faţă a ţiganului. Erau mai de grabă înclinaţi să creadă că atitudinea binevoitoare şi cumsecădenia arătate fuseseră, pur şi simplu, simulate, numai de dragul de a ne deruta şi a ne face să suportăm şi mai greu, cine ştie ce lovitură josnică, pe care se pregătea să ne-o dea. Nici eu nu mă îndoiam de capacitatea minţii lui perverse, de a născoci

mereu noi metode prin care să ne chinuie. Unul singur dintre noi a emis ipoteza că Pătraştu ar fi fost speriat de cele ce-i strigasem în curte şi că încerca acum, printr-o atitudine binevoitoare, să ne cumpere tăcerea cu privire la informaţiile pe care ni le dăduse despre revoluţia din Ungaria. Ideea ni s-a părut atât de absurdă, încât am respins-o imediat, nedându-ne nici măcar osteneala de a o mai comenta.

Între timp, deşi participam la discuţia generală, îmi terminasem pregătirile de rutină ale deţinutului care se aştepta la represalii: îmi ascunsesem averea cea mai de preţ (ac, „costică”, plăcuţe de scris) şi îmi îmbrăcasem puloverul, în speranţa, mai totdeauna deşartă, că nu-mi va fi luat înainte de a fi dus la „izolare”. Pe coridor se făcuse iar linişte. Pătraşcu ieşise în curte cu celula următoare. Cu toate astea, în celula noastră domnea starea de alarmă. Făceam cu rândul de pază la uşă, pentru a surprinde din timp orice zgomot sau mişcare suspectă, dar în afară da rumoarea obişnuită a deţinuţilor care se duceau sau se întorceau de la plimbare, n-a fost nimic deosebit de semnalat. Faptul că, pe lângă acest du-te-vino, nu-l mai auzeam vociferând pe Pătraşcu, nu ni s-a părut lucru curat. Am tras concluzia că probabil plecase de pe secţie şi îşi lăsase un locţiitor. Bănuiam că se dusese la ofiţerul politic pentru a discuta şi hotărî măsurile disciplinare ce vor fi luate.

A mai trecut o vreme şi programul de plimbări s-a încheiat. Deţinuţii de drept comun au adus hârdaiele cu mâncarea pe secţie şi gardianul a început să distribuie masa. Abia când ne-a venit şi nouă rândul şi uşa celulei s-a deschis, ne-am dat seama că ne înşelasem: cel care împărţea masa era Pătraşcu!

Următoarea surpriză avea s-o aibă primul dintre noi care şi-a întins gamela, rezemând-o pe marginea hârdăului pentru a-şi primi porţia. După ce şi-a primit raţia, reprezentată de conţinutul polonicului pe care Pătraşcu i l-a

deşertat în gamelă, camaradul nostru a vrut să se retragă din uşă, pentru a-i face loc următorului care aştepta la rând. A fost oprit însă de vocea lui Pătraşcu:

— Mai stai, să-ţi umplu gamela. Azi am primit de la bucătărie mâncare mai multă şi pot să dau suplimente!

Pentru noi era un lucru necunoscut că mâncarea, care se aducea pe secţie, prisosea întotdeauna, iar cele câteva zeci de porţii, care rămâneaul în hârdaie după împărţirea mesei, erau de fiecare dată trimise înapoi la bucătărie. Pătraşcu, mai cu seamă, ar fi fost ultimul dintre gardieni care să ne facă favoarea de a ne da mai mult decât porţia regulamentară. Nu, numai primului, ci tuturor pe rând, Pătraşcu ne-a umplut gamelele, continuând apoi să distribuie suplimente şi la celelalte câteva celule care mai urmau după a noastră. Dacă de suplimente au beneficiat numai câteva celule, în schimb, întreaga secţie s-a bucurat în seara aceea de un regim privilegiat. Până la ora închiderii, nici un răcnet şi nici o înjurătură n-au tulburat liniştea celularului şi nimeni nu ne-a mai spionat prin vizetă. Şi aşa avea să fie mereu de-aci înainte, ori de câte ori îi venea rândul lui Pătraşcu să fie de serviciu pe secţia noastră. Din ziua aceea, ţiganul a devenit pentru noi gardianul ideal, care nu numai că ne favoriza la împărţitul mesei şi la durata timpului de plimbare, dar nu ne mai urmărea toate mişcările prin vizetă ca înainte, iar, dacă totuşi întâmplător ne surprindea într-o activitate nepermisă, întorcea capul şi se făcea că nu vede.

Efectul ieşirii mele nervoase din curte fusese cu totul altul decât cei la care ne aşteptasem. Cel mai mulţumit am fost tot eu. Am răsuflat uşurat că scăpasem de pedeapsă. M-am bucurat din toată inima să pot recunoaşte că avusese dreptate şi să-l felicit pentru perspicacitatea lui pe singurul din celula noastră, care prevăzuse just reacţia lui Pătraşcu la scandalul pe care îl făcusem în ziua aceea la plimbare. Pe de altă parte, aveam şi eu, la rândul meu, să fiu felicitat pentru succesul obţinut. Pentru meritul de a-i fi găsit ac de

cojocul lui Pătraşcu, făcându-l inofensiv, am fost eroul zilei. Nu toţi camarazii mei m-au judecat însă numai după rezultatul atins. Mulţi din cei mai în vârstă au considerat procedeul pe care îl folosisem nedemn şi incompatibil cu ţinuta generală pe care pretindeau că trebuia s-o avem faţă de oamenii administraţiei. Reproşul direct şi explicit mi l-a făcut vărul meu George Boian, care m-a dezaprobat şi el. Prin faptul că îi dădusem lui Pătraşcu de înţeles că, dacă va continua să ne persecute, superiorii lui ar putea fi informaţi despre cele ce ni le spusese în timpul revoluţiei maghiare, nu făcusem decât să mă plasez la nivelul celor de o teapă cu el. Recurgând la şantaj şi la ameninţarea cu denunţul, mă degradasem, coborându-mă până la a folosi aceleaşi instrumente pe care le foloseau şi opresorii noştri, pretindea vărul meu; critică pe care eu o respingeam.

George Boian şi o bună parte din cei mai vârstnici erau nu numai adepţii unei atitudini demne şi lipsite de orice compromisuri faţă de oamenii administraţiei, dar nu acceptau să se abată nici măcar, aparent, de la codul celor mai stricte principii morale, asumându-şi toate riscurile unei atari comportări.

Noi, cei mai tineri, nu eram de acord să ne expunem de bună voie tuturor samavolniciilor torţionarilor noştri, numai de dragul de a nu renunţa la o atitudine principială, rigidă. Faţă de purtătorii unformei M. A. I., care călcau în picioare toate normele omeniei şi respingeau valorile morale în care noi credeam, ne consideram dezlegaţi de orice obligaţie. Nu înţelegeam să fim handicapaţi de propria noastră educaţie, ducând o luptă cavalerească, cu un adversar viclean, crud şi care nu respecta codul onoare. Nu era nici un păcat dacă îl combăteam cu propriile-i arme, spuneam noi.

Am întârziat mai mult asupra acestui episod, deoarece, fiind direct implicat în el, mi-a rămas mai viu în amintire. N-a fost însă singurul în decursul anilor petrecuţi la Piteşti, care să stârnească aceeaşi controversă. Şi, de fiecare dată,

apăreau cele două poziţii, cu punctele lor de vedere diferite. Pe una se situau intransigenţii, care nu voiau să facă nici o concesie, iar pe cealaltă cei care nu erau refractari ideii compromisului făcut în interesul deţinuţilor, pe care nu-l considerau dezonorant. De cedat, n-a cedat niciodată niciuna din părţi. Chiar şi după eliberarea din închisoare, ani de zile mai târziu, ori de câte ori mă întâlneam cu foşti camarazi şi evocam perioada de detenţie din Piteşti, disputa pe această temă era reluată.

Cu toată vâlva pe care a produs-o în rândurile deţinuţilor, scoaterea din luptă şi domesticirea lui Pătraşcu n-a avut decât valoarea unei picături de apă, faţă de oceanul de ură şi sălbăticie, dezlănţuit împotriva noastră de ceilalţi tovarăşi ai lui. De altfel, treptat, Pătraşcu avea să apară tot mai rar pe celularul nostru, pentru a sfârşi în cele din urmă să facă de serviciu numai pe secţiile deţinuţilor de drept comun. Era neîndoielnic, că, din motive de prudenţă, făcuse tot posibilul să rupă contactul cu noi şi să se facă uitat.

Iarna începu să-şi arate colţii.

Frigul din celulele practic neîncălzite, venea să adauge un chin în plus la silinţele administraţiei de a ne face viaţa cât mai grea. Caloriferul nu funcţiona decât maximum o oră pe zi, aşa că, până la oprirea din nou a focului, cele trei elemente îngheţate, din fiecare celulă, abia apucau să se dezmorţească. Şi asta, numai la parter şi primul etaj. La celulele de la etajul doi, căldura nu mai reuşea să urce. Caloriferul nu mai transmitea la ultimul etaj decât clănţănitul caracteristic al metalului care se dilata, provenind de la ţevile din subsol, ce se aflau în imediata apropiere a sursei de căldură.

Cum în timpul zilei nu aveam voie să ne culcăm în paturi şi nici să ne luăm pătura în spinare, fiind mereu spionaţi prin vizetă, singura metodă de încălzire rămânea mişcarea. Dar cum să te plimbi pe un spaţiu de doi metri pătraţi, când eram şase, şapte sau chiar opt inşi într-o celulă? Şi câţi am fi rezistat, slăbiţi cum eram, să ne plimbăm ore în şir,

pentru a nu amorţi de frig. Ca să nu mai vorbim de bătrâni, de infirmi şi de bolnavi, pentru care chiar statul aşezat „la marginea patului”; (cum prevedea regulamentul), din zori, de la „deşteptare” şi până seara la „stingere”, era un efort supraomenesc. Şi, totuşi, datorită acelei rezerve nebănuite de energie cu care eram înzestraţi şi care ne-a venit de atâtea ori în ajutor în momentele critice, când ne aflam la limita puterilor, bieţii oameni au dat dovadă de o rezistenţă uimitoare. Organismele lor, sleite de ultimele rezerve de putere, se aflau însă la acel punct critic, la care orice nouă solicitare le putea fi fatală.

Aşa se explică, probabil, ravagiile pe care le-a făcut epidemia de gripă, care a bântuit în iarna aceea în închisoarea din Piteşti. Primii afectaţi au fost gardienii, pe care îi auzeam vorbind pe coridor şi văitându-se de simptomele obişnuite ale bolii: febră, guturai, tuse, dureri de cap etc. Manifestări benigne, care n-au durat decât câteva zile şi nu i-au împiedicat să vină la serviciu. Astfel, prin ei, gripa s-a răspândit şi printre deţinuţi, luând însă o formă extrem de virulentă. Aproape toţi am contractat boala. Am zăcut câteva zile cu dureri musculare şi în articulaţii, dar mai mult inconştienţi din cauza febrei foarte mari. Singurul ajutor medical a constat din câteva aspirine, distribuite primilor îmbolnăviţi. Apoi, stocul de medicamente al cabinetului medical s-a epuizat şi sanitarul Ciortan nu s-a mai ostenit să vină pe celular, când s-au ivit cazuri noi. Ni s-a făcut însă o favoare: am avut voie să stăm culcaţi!

Deşi tânăr şi încă destul de robust, am fost şi eu doborât de febră! Două zile n-am ştiut de mine. Realizam doar că prin vis că, din când în când, mi se dădea de băut, mi se ştergea faţa de sudoare şi mi se răcorea fruntea cu o cârpă udă. Era singurul ajutor pe care mi-l puteau da camarazii de celulă, rămaşi încă teferi. De mâncat, nici vorbă! Când mi-am revenit în simţiri eram atât de istovit, încât abia mă mai ţineam pe picioare. Apoi, treptat, m-am întremat şi mi-a

venit şi mie rândul să stau la căpătâiul altora şi să le pun comprese ude pe frunte.

De bine de rău, celula noastră a scăpat destul de ieftin din această încercare. Numai jumătate din noi ne-am îmbolnăvit. În alte celule, au fost bolnavi şi încă concomitent, încât nemaifiind niciunul capabil să se ridice din pat, administraţia a recurs la deţinuţii de drept comun, pentru a le goli tineta şi a le umple hârdaiele cu apă de băut.

În cele cinci şase săptămâni cât a durat epidemia, au pierit nouă deţinuţi. Majoritatea victimelor au fost oameni mai în vârstă, foarte slăbiţi, cărora le-a cedat inima din cauza temperaturii prea ridicate. Doctorii deţinuţi, care se aflau printre noi, pretindeau că, dacă li s-ar fi administrat cea mai banală medicaţie pentru a le scădea febra, ar fi putut fi salvaţi. Dintre cei nouă care au murit în aceste împrejurări, nu-mi amintesc decât de numele lui Laurian.

Un alt flagel, care ne-a chinuit în acea perioadă, a fost furunculoza.

Lipsa de rezistenţă a organismelor noastre slăbite şi absenţa celor mai elementare măsuri de igienă au creat mediul propice instalării unei infecţii stafilococice, de care n-am scăpat decât după luni de zile. În tot acest timp, intervenţia cabinetului medical s-a manifestat sporadic, în funcţie de stocul de medicamente din farmacie şi de capriciile sanitarului Ciortan. Prin medicamente se înţelegea: vată, pansamente şi alcool, cu care cabinetul era aprovizionat în cantităţii insuficiente. De sulfamide, antibiotice sau vaccin antistafilococic, nici vorbă!

Am avut ocazia să fac personal experienţa tratamentului aplicat de Ciortan.

Ca mulţi camarazi de ai mei, am făcut, în acea vreme, o serie succesivă de câteva zeci de furuncule. La cabinetul medical, la aşa-zisa „consultaţie”, n-am reuşit să fiu scos decât o singură dată. Aveam un furuncul antracoid în mijlocul spatelui, cam în dreptul taliei, care luase proporţii

neobişnuit de mari şi îmi provoca dureri atât de insuportabile, încât, fără să mai ţin seama de arneniţările gardianului, am bătut cu pumnii şi picioarele în uşa celulei, până ce am fost dus la cabinetul medical. Mi-am scos cămaşa şi m-am supus examenului lui Ciortan. Cu un aer de competenţă şi autoritate profesională, mi-a recomandat să mă întorc cu faţa la zid, să-mi ridic braţele deasupra capului, să mă proptesc cu palmele de perete şi să-mi depărtez picioarele unul de altul. Poziţia era identică cu a criminalului din filmele poliţiste, surprins de şerif şi obligat, sub ameninţarea pistolului, să se supună percheziţiei corporale. Apoi, Ciortan, a luat în fiecare mână câte un tampon mare de vată, le-a aplicat în stânga şi în dreapta furunculului şi, fără să se sinchisească de răcnetul pe care l-am scos, a apăsat cu toată puterea asupra ţesuturilor roşii, inflamate şi extrem de sensibile la cea mai uşoară atingere. Puroiul a ţâşnit până în mijlocul încăperii iar mie mi s-au tăiat picioarele de durere. M-am lăsat să alunec de-a lungul peretelui şi m-am aşezat pe jos. Pentru o clipă, fusesem în pragul leşinului, dar senzaţia de uşurare, care a urmat, m-a făcut să-mi revin aproape tot atât de repede. Ciortan s-a mai apropiat odată de mine, pentru a-mi pune un alt tampon de vată peste locul sângerând, pe care trebuia să-l ţin cu mâna şi i-a spus gardianului care mă adusese:

— Du-l la celulă!

Ciortan reuşise să rezolve cazul, consumând numai trei tampoane de vată, făcând totodată şi economie de alcool sau de alt dezinfectant. Economie care s-a dovedit justificată, deoarece nu a intervenit nici o complicaţie şi în câteva zile m-am vindecat. Pentru următoarele furuncule care mi-au mai apărut, n-am mai beneficiat de tehnica operatorie a lui Ciortan.

Colonelul Vladovici a fost mai puţin norocos ca mine. Ciortan i-a tratat cu aceeaşi metodă furunculul pe care îl făcuse la ceafă. Prin apăsare, a eliminat o parte din puroi, dar a reuşit totodată să răspândească infecţia în ţesuturile

învecinate. Câteva ceasuri mai târziu, colonelul Vladovici era pe moarte. Cu tot capul umflat, complet desfigurat, cu febră mare şi inconştient, părea să nu mai aibă nici o şansă să supravieţuiască septicemiei. L-au salvat camarazii de celulă, care n-au pregetat să înfrunte furia gardianului, bătând fără încetare cu pumnii în uşă şi strigând pe tot celularul. Alarmată, întreaga conducere a închisorii a alergat la faţa locului. După o scurtă consfătuire cu ofiţerul politic, comandantul a luat o hotărâre care ne-a lăsat surprinşi: a dat ordin, ca Vladovici să fie imediat transportat la spitalul civil din oraş! Niciodată până aci, chiar în cazurile de urgenţă medicală, nici un deţinut nu fusese dus la spitalul din Piteşti. În cel mai bun caz, dacă i se aproba internarea era trimis la spitalul închisorii Văcăreşti. Dar şi atunci, trebuia să aştepte vagonul-penitenciar, ataşat la trenul de Bucureşti, care trecea prin Piteşti numai o dată pe lună.

O săptămână mai târziu, Vladovici se întorcea printre noi. Fusea operat şi deşi singur în cameră şi păzit de un securist în uniformă, înarmat cu pistol automat, doctorii îl îngrijiseră cu o atenţie deosebită. Reuşiseră de câteva ori, să-i strecoare câte o ţigară şi chiar să-i şoptească, în timpii consultaţiei, câteva informaţii politice internaţionale. Când peste câteva luni, în urma unei mutări, ne-am întâlnit în aceeaşi celulă, colonelul Vladovici mi-a povestit cât de impresionat a fost de comportarea doctorilor. Vladovici fusese salvat în ultimul moment. Primise antibiotice în doze masive şi fusese imediat operat. Avea acum ceafa brăzdată de câteva cicatrici profunde!

Altădată, pe când mă aflam în aceeaşi celulă cu doctorul Cornel Petrasievici, am făcut un furuncul în obraz. Am încercat zadarnic să fiu scos la cabinetul medical. Între timp, mi se inflamaseră ganglionii, de-a lungul maxilarului şi gâtului, şi mă umflasem atât de tare la faţă, încât temându-se de pericolul difuzării infecţiei în regiunea capului, Petrasievici s-a decis să intervină, cu toate riscurile, cu

mijloacele pe care le aveam la îndemână. Dezinfectant a fost săpunul de rufe, iar instrumentul chirurgical, un „costică”, confecţionat dintr-o bucăţică de tablă zincată, găsit în curte, care, după ce a mai fost ascuţită o dată pe cimentul de la W. C. Special pentru operaţie, tăia ca briciul. Cornel mi-a făcut o mică incizie În obraz, prin care mi-a eliminat puroiul colectat, alinându-mi totodată durerile. O săptămână mai târziu, uitasem de furunculul din obraz, preocupat fiind de următorul, care îmi apăruse în altă parte.

De multe ori, neavând nici un medic printre noi, am fost să fac eu însumi pe micul chirurg şi să recurg la „costică”, atât pentru a mă trata pe mine, cât şi pe alţi camarazi de celulă.

La un moment dat, fiind în aceeaşi celulă cu Sandu Ghica, ne-am îngrijit reciproc. El folosea un „costică” pentru a interveni când furunculele îmi apăreau în locuri care îmi erau inaccesibile, iar eu, cu un ac gros de cusut, pentru hidrosadeniţele, pe care săptămâni de-a rândul le-a făcut, când sub un braţ, când sub altul. Cu tot chinul de zi şi noapt care i-l provocau, înclinaţia lui spre sarcasme şi umor negru s-a menţinut intactă. Când punga de puroi de sub braţ ajungea la maximum de dezvoltare (uneori, de dimensiunea unui ou) şi durerile deveneau insuportabile, Sandu, recurgând la o expresie din limbajul perforatorilor, învăţată la mina de la Baia Sprie, mă ruga „să-i bat o gaură”. Sub îndrumarea lui, pătrundeam atunci cu acul până în punga de puroi făcându-i de la caz la caz, una sau mai multe găuri. Prin apăsări repetate, Sandu reuşea să elimine, treptat puroiul colectat. Tratamentul dura uneori două sau trei zile. În aceste cazuri, seara, Sandu îşi confecţiona singur, din câte o cămaşă ruptă, nişte fitile din fâşii de pânză răsucite pe care, fie tot singur, fie cu ajutorul meu, le introducea cu acul în găurile ce i le făcusem la subţioară. Realiza astfel un fel de drenuri, pe care le ţinea până dimineaţa. Sandu Ghica, care la arestare era student în ultimul an la Facultatea de medicină, îşi punea astfel în practică

cunoştinţele însuşite, aplicându-şi tratamentul corespunzător, chiar dacă instrumentele, materialul sanitar şi condiţiile igienice nu corespundeau normelor medicale. Numai norocul l-a ajutat, atât pe el, cât şi pe toţi cei ce am fost obligaţi să recurgem la improvizaţii de acest fel, să scăpăm de apariţia unor complicaţii, care ne-ar fi pus viaţa în pericol, aşa cum i se întâmplase colonelului Vladovici.

Până la urmă, tot trecerea timpului i-a venit de hac şi furunculozei. Încetul cu încetul, virulenţa infecţiei s-a atenuat, furunculele n-au mai luat proporţiile pe care le căpătau la început, apariţia lor s-a rărit tot mai mult, până ce au dispărut cu desăvârşire. Camarazii noştri, doctori, spuneau că printr-un proces lent, de autovaccinare, devenisem imuni la stafilococul care se cuibărise în închisoare şi ne chinuise săptămâni de-a rândul.

Dacă tuberculoza, prima şi cea mai gravă din maladiile cu care am fost confruntaţi în închisoarea din Piteşti, a supravieţuit, subminând în continuare sănătatea celor care o contractaseră şi contaminând şi pe alţii, celelalte epidemii au fost trecătoare, chiar dacă şi ele au făcut victime în rândurile noastre. Şi epidemii de gripă s-au mai semnalat în decursul anilor pe care i-am petrecut în Piteşti, dar niciuna nu s-a mai soldat cu cazuri mortale, cum a fost cea pe care am pomenit-o mai înainte şi care a costat nouă vieţi. Furunculoza, în schimb, s-a stins de la sine şi n-a mai recidivat.

Pentru a încheia capitolul epidemiilor, nu-mi mai rămâne decât să vorbesc despre dezinteria care a izbucnit în închisoarea din Piteşti! O voi face, începând cu câteva amintiri din celula în care mă găseam, atunci când s-au semnalat primele cazuri.

Din cei opt deţinuţi care ocupam cele şase paturi (cele două de la parter fiind ocupate de câte doi inşi, care, pentru „comoditate”, dormeau „cap la picioare”), nu-mi amintesc decât de inginerul Andrei Chrisoghelos (Dodo), Titi Coşereanu (fostul meu partener de evadare de la Cavnic),

George Sarry şi Sandu Ghica. Eram cu toţii prieteni, iar ceilalţi doi, de care nu-mi mai amintesc, erau şi ei caractere verificate şi oameni de toată încrederea. În aceste condiţii, componenţa celulei era dintre cele mai fericite şi atmosfera cum nu se putea mai plăcută, pretându-se la tot felul de discuţii şi ocupaţii, care se desfăşurau în spiritul unei depline armonii şi colaborări. A fost celula în care ne-am exersat şi perfecţionat „vorbirea” în alfabetul surdo-muţilor, realizând o performanţă de viteză, care putea rivaliza cu cea a înţelegerii prin viu grai. Începând de atunci, am fost, unanim recunoscuţi, campionii necontestaţi ai acestui fel de comunicare din întreaga puşcărie. Desigur că, datorită omogenităţii echipei pe care o constituiam, cea mai mare parte a îndeletnicirilor noastre contravenea regulamentului. La loc de frunte se afla o intensă activitate în domeniul informaţiilor şi comunicaţiilor clandestine. Participam cu toţii la ea, dar, de departe, cei mai inventivi şi eficaci s-au dovedit a fi Dodo şi George Sarry. Primul, prin ingeniozitatea procedeelor şi organizarea diferitelor reţele de comunicaţie, atât de orizontală, între celulele de la acelaşi etaj, cât şi pe verticală, între diferitele etaje. Pentru a elimina suprapunerea convorbirilor şi interferenţele, la utilizarea alfabetului Morse (la perete sau calorifer), Dodo a determinat adoptarea unor semnale convenţionale. Fiecare celulă, care avea de comunicat, începea prin a se prezenta, bătând de câteva ori semnalul de identificare ce-i fusese repartizat. Tot Dodo a stabilit ca toată lumea să folosească aceleaşi semnale scurte, pentru câteva comunicări tip, cum ar fi: un anume semnal pentru a anunţa transmiterea unei informaţii urgente, la care convorbirile trebuiau să înceteze pentru a lăsa linia liberă, sau altele pentru a anunţa fie percheziţia, fie apariţia pe celular a comandantului sau a ofiţerului politic, fie inspecţia unor ofiţeri ori civili, care nu aparţineau administraţiei închisorii. Introducerea unor reguli de funcţionare şi a unei anumite discipline în purtarea convorbirilor, pentru a descongestiona reţeaua şi

a pune capăt haosului provocat de conversaţiile simultane, s-a datorat tot lui Dodo.

George Sarry, cel de-al doilea specialist în comunicaţii din celulă excela mai ales în stabilirea de contacte cu deţinuţii de drept comun cărora avea darul să le inspire încredere şi să le dezlege limbile. Pasiunea lui pentru această îndeletnicire era atât de mare, încât îl stimula să întreprindă acţiuni extrem de îndrăzneţe, profitând de orice ocazie ce se ivea de a lua legătura cu dreptul comun. (Cu „şuţii", cum spunea el.) Uneori temeritatea lui depăşea toate limitele, mergând până la a-l interpela de la fereastra celulei pe câte un deţinut de drept comun, scos la munci de corvoadă în curtea penitenciarului. Deşi în astfel de cazuri îşi alegea cu multă grijă momentul cel mai favorabil, când nu se vedea nici un gardian prin apropiere, probabilitatea de a fi auzit, surprins la fereastră sau „turnat" chiar de cel pe care încerca să-l „acosteze" în acest fel rămânea destul de mare. Sarry îşi asuma însă riscul, chiar dacă ştia, din proprie experienţă, că de cele mai multe ori aceste acţiuni eşuau. De obicei, deţinutul de drept comun, îngrozit la gândul că ar putea fi acuzat de colaborare cu noi şi la perspectiva de a ajunge să împărtăşească aceeaşi soartă ca „politicii", nu răspundea la chemarea lui George, făcându-se că nu-l aude şi grăbindu-se să-şi caute de lucru în altă parite a curţii.

Alteori, surprins asupra faptului de un gardian pe care nu-l observase, George Sarry plătea cu zece zile de beci acţiunea lui prea hazardată. Deşi numai rareori se întâmplase să obţină un răspuns, sau, mai bine-zis, un semn de confirmare sau de infirmare la întrebarea strigată deţinutului din curte, George nu se lăsa descurajat iar, când perseverenţa îi era răsplătită, satisfacţia reuşitei îl făcea să uite zilele de izolare, frig şi înfometare suferite în beci.

O altă categorie, din rândul cărora George Sarry îşi recruta interlocutorii, erau cei reţinuţi pentru diferite infracţiuni de drept comun, dar care se aflau încă în

detenţie preventivă. Nefiind încă condamnaţi, erau separaţi de ceilalţi şi încarceraţi în două celule de pe bara „T”-ului, ale căror ferestre erau dispuse în unghi drept faţă de ferestrele celulelor noastre, care se aflau pe aripa clădirii care forma coada „T”-ului. Aşadar se putea vorbi cu ei, peste colţul în care se întâlneau cele două aripi ale clădirii, cu mai puţine riscuri decât cu cei din curte. Distanţa între ferestre fiind mai mică, nu era nevoie să vorbeşti prea tare pentru a te face înţeles. Din punctul nostru de vedere, locatarii celor două celule prezentau un interes deosebit. Aveau două calităţi foarte preţioase: erau arestaţi de scurtă vreme, uneori numai de câteva zile şi, având procesele în curs de judecare, erau duşi o dată sau de mai multe ori la tribunal, unde aveau posibilitatea de a sta de vorbă cu avocatul şi cu familia. În argoul nostru, erau oameni „proaspeţi” şi, datorită contactului pe care îl puteau lua cu lumea când erau duşi în faţa instanţei, se menţineau „proaspeţi” până la încheierea procesului. Problema era, să-i facem să-şi înfrângă teama şi să îndrăznească să stea cu noi de vorbă. Ori, tocmai aici era specialitatea lui Sarry, care se pricepea să-i ademenească cu vorba.

O mare parte din aceşti infractori erau ţigani, sau, în orice caz, din lumea celor care avuseseră deseori de-a face cu puşcăria. În prima fază, imediat după ce unul din ei răspundea la apelul lui şi se prezenta la fereastră, George începea prin a-l întreba pentru ce fusese arestat, informându-se numai de soarta interlocutorului lui şi ferindu-se să-şi arate interesul pentru informaţii politice. Treptat, acesta i se destăinuia, încântat să poată împărtăşi cuiva necazurile pe care le avea cu justiţia. George, la rândul lui, îşi lua în serios rolul de avocat consultant, ascultând cu răbdare expunerea cazului „clientului” lui, cântându-i în strună când îşi minimaliza vina şi sfătuindu-1, cum se pricepea mai bine, în privinţa atitudinii pe care s-o adopte la proces. Abia când socotea că relaţia cu omul lui era coaptă, George începea să strecoare în conversaţie câte

o aluzie la situaţia politică şi, în funcţie de reacţia pe care o stârnea, fie renunţa, fie trecea la întrebări directe, cerându-i informaţiile care îl interesau. Dar şi aici, toată munca de apropiere depusă de George era numai rareori recompensată. Majoritatea celor cu care reuşea să intre în contact erau oameni fără nici un căpătâi, din lumea interlopă a micilor infractori, preocupaţi numai de furtişagurile şi găinăriile lor, neavând nici un alt interes şi nici cea mai mică idee despre actualitatea politică. Câteodată, se întâmpla, totuşi, să nimerească şi peste un interlocutor mai de soi şi bine informat (un contabil sau un gestionar), ale cărui cunoştinţe erau metodic exploatate şi transmise mai departe, prin pereţi şi calorifer, tuturor celulelor.

Povestea unui ţigan, cu care George Sarry a luat legătura, în condiţiile arătate mai sus, şi pe care l-a cultivat pe toată durata procesului în speranţa obţinerii unor informaţii, deşi a reprezentat un eşec, a făcut hazul întregului celular.

Ţiganul fusese arestat şi trimis în judecatăă pentru crimă. Îşi omorâse soacra cu o lovitură de topor în cap. În destăinuirile făcute lui George, îi povestise, cu lux de amănunte, despre nevastă-sa şi cât de fericită i-ar fi fost căsnicia, dacă n-ar fi existat soacră-sa. Era atât de rea şi nesuferită, încât într-o zi, într-un moment de exasperare, îi dăduse cu toporul în cap. Fidel tacticii lui de a-i capta încrederea şi bunăvoinţa, George i-a dat dreptate, înţelegându-l că, la enervare, nu mai gândise la urmări şi pusese mâna pe topor. Pe acest argument trebuie să se bazeze şi apărarea lui la proces. George îl sfătuise să invoce, în faţa judecătorului, accesul de furie care îl orbise, dându-i astfel posibilitatea avocatului să susţină că era vorba de crimă prin imprudenţă. Din păcate, nu sunt în stare să redau şi toată savoarea acelui dialog atât de colorat şi bogat în expresii specifice argoului folosit de majoritatea deţinuţilor de drept comun, la care am fost martor şi pe care l-am gustat din plin. În fine, a venit şi mult

aşteptata zi a procesului, când ţiganul a fost dus la tribunal. La întoarcere, George Sarry i-a cerut să-i istorisească ce se petrecuse în instanţă. Ţiganul s-a arătat mulţumit de judecător, care îi vorbise frumos şi îl ascultase cu răbdare şi bunăvoinţă. În schimb, părea contrariat de atitudinea „arvocatului” (cum îi spunea el), care, în loc să-i ţină parte„ se supărase pe el şi îi spusese la încheierea şedinţei, că nu-l mai poa ajuta. Abia după ce, la insistenţa lui George, ţiganul a repetat întocmai tot ce spusese fiecare în instanţă, ne-am lămurit, de ce se supărase avocatul. La întrebarea judecătorului: De ce ţi-ai omorât soacra?” ţigan răspunse spontan, cu toată sinceritatea:

— Ca să am trai bun în casă, domnule judecător!

Cum procesul urma să se judece, în continuare, şi a doua zi, Geor i-a mai spus ţiganului câteva cuvinte de îmbărbătare, sfătuindu-l să m stea o dată de vorbă cu avocatul, înainte de şedinţă. Apoi, treptat şi cu prudenţă, a îndreptat discuţia spre tema care îl interesa. Cum aflase de la ţigan că la proces i se dăduse voie să stea de vorbă cu nevastă-sa, care îi adusese un pachet de alimente, a început prin a-l întreba:

— Ce ţi-a mai povestit nevasta de acasă? Cum mai e viaţa pe afară!

Au ajuns astfel să vorbească despre lipsa unor alimente de pe piaţă, despre preţuri, scumpetea vieţii etc. Neobservând la interlocutorul lui nici o reticenţă, George Sarry a considerat că venise momentul să rişte chiar câteva întrebări mai îndrăzneţe:

— Ce se mai întâmplă în lume? În Indochina mai e război? Dar americanii cu ruşii s-au împăcat?

S-a arătat însă că pe cât de simpliste erau întrebările, tot pe atât de departe erau şi de înţelegerea ţiganului, care nu aveau nici cele mai elementare cunoştinţe despre situaţia politică. Întrebările nu l-au speriat însă. Ba chiar s-a simţit obligat să se scuze pentru neştiinţa lui şi, ca să-a dovedească simptia ce i-o purta lui George, i-a promis că îl

va întreba pe cumnatul lui, care va veni a doua zi la proces şi care e „om mai umblat şi mai cu minte decât el”.

În acea vreme, circula tocmai un zvon în închisoare despre convocarea unei conferinţe internaţionale a marilor puteri sau o întâlnire la vârf. Era o ştire confuză, transmisă prin reţeaua Morse, provenind de la dreptul comun, care nu ne fusese încă confirmată dintr-o altă sursă. Ca atare, era firesc ca George Sarry să încerce să lămurească lucrurile prin intermediul ţiganului, pe care l-a instruit în acest sens.

A doua zi, începând de pe la ora prânzului, George pândea nerăbdător, de la ferastră, întoarcerea ţiganului de la proces. Avea să fie dezamăgit. Ţiganul nu-i aducea nici o noutate iar, în privinţa conferinţei internaţionale, cumnatul („umblat şi cu minte!”) îi dăduse un răspuns destul de vag. Hazul pe care l-a provocat, a mai atenuat însă decepţia de a nu fi aflat mai mult. În formularea ţiganului: cumnatul îi spusese nu ştia amănunte, dar auzise despre o conferinţă de la „Stan Francisco!”

Pentru noi, aşa avea să se cheme de-aci înainte oraşul american.

Cu un alt prilej, George l-a avut ca interlocutor pe cel mai tânăr locatar al închisorii de la care n-a obţinut, ce-i drept, informaţii politice, dar a aflat, în schimb, tot felul de amănunte din viaţa de toate zilele a cetăţeanului aşa-zis liber. Tânărul era de fapt un copil de unsprezece ani, maturizat de timpuriu. Se născuse şi crescuse în mijlocul lipsurilor de tot felul ale unei familii nevoiaşe, dintr-un sat de lângă Piteşti. Avea precocitatea caracteristică copiilor confruntaţi de mici cu sărăcia şi mizeria. Fusese arestat împreună cu alţi doi copii de aceeaşi vârstă de miliţianul satului. Toţi trei, veşnic flămânzi, furaseră o raţă din curtea unui vecin şi se apucaseră tocmai s-o frigă în zăvoiul de la marginea satului, când fuseseră surprinşi de miliţian. Duşi la postul de miliţie, unde, după ce i-a interogat şi bătut, miliţianul a sfârşit prin a-i elibera pe cei doi, reţinându-1, ca făptaş principal, numai pe el. Ca delicvent minor, fusese

depus la penitenciarul din Piteşti, în aşteptarea procesului. Condamnarea avea să şi-o execute la o închisoare de minori.

Luând în derâdere performanţa profesională a miliţianului care reuşise să depisteze o infracţiune de o asemenea amploare şi să-l trimită în faţa justiţiei pe periculosul criminal, povestea tânărului contactat de George devenise pentru noi „afacerea raţă” sau „cazul raţă”.

În timp ce Sarry întreţinea legătura cu celula celor ce se aflau încă în detenţie preventivă, pândind momentul când printre ei va apărea interlocutorul ideal, mult aşteptatul „contabil”, doldora de ştiri, Dodo Chrisoghelos cu neastâmpărul lui, ajuns proverbial, nu mai ştia cum să se împartă între multiplele lui îndeletniciri. Acum îl vedeai comunicând prin Morse cu celula din stânga, pentru ca, imediat după aceea, să facă acelaşi lucru la peretele din dreapta, iar apoi să se repeadă la ţeava caloriferului, pentru a transmite ceea ce aflase la etajele inferioare. Câteva minute mai târziu, suit pe calorifer, arunca „ancora” pe fereastră, pentru a coborî sau ridica săculeţul cu corespondenţa, scrisă pe plăcuţe de săpun. Aproape obsedat de ideea de a afla imediat orice fel de informaţie, din orice fel de sursă, care ar pătrunde în închisoare, şi de a o transmite cât mai repede mai departe, Dodo neglija de multe ori să-şi ia măsurile de prudenţă necesară, lăsându-se deseori surprins în flagrant delict. Era şi el unul din cei care frecventau foarte des celulele de izolare din beci. Se poate spune, chiar, că între Dodo şi ofiţerul politic Lupu, care îl luase la ochi, se angajase un fel de competiţie, fiecare făcându-şi o ambiţie din a-l depăşi pe celălalt: unul, prin ingeniozitatea invenţiilor, menite să dejoace măsurile de vigilenţă şi izolare cu care eram înconjuraţi, celălalt, prin flerul de a le depista şi a le contracara.

Una din păţaniile lui Dodo a rămas celebră.

Era într-o seară. Sub paza noastră, care stăteam de vorbă în dreptul uşii, pentru a acoperi vizeta, Dodo aruncase

„ancora” pe fereastră… Urma să primească de la Daniel Cantemir, care pe atunci se afla într-o celulă de la parter, o plăcuţă de săpun, cu ultimele informaţii transmise de plutonierul Dobre. Ca măsură de precauţie, ştirile din sursa Dobre erau întodeauna difuzate o zi mai târziu, în timpul serviciului altui gardian şi dintr-o celulă de pe o altă secţie, pentru ca nimeni să nu-l bănuiască pe prietenul nostru. Odată aflat în posesia plăcuţei, Dodo a plecat de la fereastră iar noi ne-am părăsit rolul de paravan, pentru a-i ceda locul lângă uşă, unde era mai multă lumină. Numai plasându-se sub becul care ardea deasupra uşii, putea descifra textul mesajului. Plăcuţa de săpun nu era mai mare decât o carte de joc iar Daniel zgâriase pe ambele ei feţe, cu vârful unui ac şi în caractere foarte mici, toate informaţiile primite de la Dobre.

Cum de a reuşit în acest timp Lupu, ofiţerul politic, să se apropie de uşa noastră fără să se facă auzit, să deschidă vizeta şi să privească în celulă, fără să-şi trădeze prezenţa, a constituit o surpriză şi totodată un vot de blam pentru lipsa noastră de vigilenţă. Pentru Lupu, în schimb, a fost una din puţinele lui acţiuni, de acest fel, reuşite. Fapt este că, printr-o lovitură măiastră, a izbutit să tragă zăvoarele şi, aproape concomitent să deschidă şi uşa, înainte ca vreunul din noi să fi apucat să facă vreo mişcare. Dodo şi Lupu s-au găsit, astfel, deodată faţă în faţă, la un metru distanţă. Dodo mai ţinea încă în mână plăcuţa de săpun, pe care nu avusese timpul s-o dosească. Abia când l-a auzit, pe Lupu spunându-i: Dă ce ai în mână!” s-a dezmeticit.

Cu un zâmbet de satisfacţie pe buze, convins că prada nu-i mai putea scăpa, ofiţerul politic aştepta cu mâna întinsă, să-i fie predată plăcuţa. Fără să arate grabă, dar nici ezitare în gest, Dodo a ridicat mâna cu obiectul solocitat, până deasupra palmei deschise pe care i-o întindea Lupu. Numai câţiva centimentri mai despărţeau plăcuţa de săpun de degetele lui Lupu, care se pregăteau s-o apuce. Zâmbetul triumfător al ofiţerului politic a fost însă de scurtă durată,

deoarce, în clipa următoaa Dodo şi-a tras mâna înapoi şi şi-a dus-o la gură. Făcuse mişcarea cu o iuţeală, încât nici noi n-am realizat ce se întâmplase, decât când i s-a văzut figura îngreţoşată, în timp ce mesteca de zor plăcuţa de săpun. Dodo salvase astfel situaţia, recurgând la singurul mijloc ce-i mai rămăsese, pentru ca plăcuţa să nu cadă în mâinile lui Lupu. Cu toate că fusese obligat să vomite în tinetă, deoarece mestecând plăcuţa de săpun vrând-nevrând, înghiţise o parte din spuma rezultată, iar apoi mai stătuse şi zece zile în beci, Dedo a considerat totuşi pozitiv bilanţul confruntării cu Lupu, din moment ce acesta nu ajuneses să ia cunoştinţă de informaţiile însemnate pe plăcuţă.

Imaginea lui Dodo, mestecând săpunul şi strâmbându-se la faţă de scârbă, avea să fie deseori amintită de deţinuţii din Piteşti, figurând şi ea printre întâmplările consemnate în antologia nescrisă a umorului penitenciar. Întâmplări hazlii, neprevăzute, presărate printre mizeriile vieţii cotidiene şi care ne făceau să mai glumim şi să uităm frigul şi foamea ce le înduram tot mai des în ultima vreme în izolarea de pedeapsă din beci.

Tot cam pe atunci, s-au ivit pe secţiile deţinuţilor politici primele cazuri de dezinterie. Au trecut însă zile, până ce cabinetul medical şi administraţia să ia în seamă cazurile de boală semnalate de deţinuţi. S-au alarmat, abia când numărul bolnavilor s-a înmulţit şi mai cu seamă, când epidemia s-a întins şi în rândurile gardienilor.

La deţinuţi, combaterea maladiei s-a concretizat printr-o serie de măsuri din cele mai simple.

Două celule vecine de la primul etaj al puşcăriei, care au fost evacuate, primind pretenţioasa denumire de „camera de carantină”, aveau să-i adăpostească pe bolnavi, până la însănătoşire. Regimul alimentar, a care îl primeau, consta din câte o ceaşcă de zeamă de arpacaş foarte sărată la fiecare masă, şi o felie de pâine, aşa-zis prăjitură, dar de fapt arsă pe plită până la carbonizare. Din moment ce arpacaşul înlocuise orezul în bucătăria comunistă, aşa şi

zeama lui trebuie să suplinească rolul astrigent al zemei de orez! Cel puţin aşa am bănuit noi că fusese raţionamentul pe care şi-l făcuse administraţia, când stabilise regimul. Bolnavilor nu li s-au administrat nici un fel de medicament, fiindcă, după spusele sanitarului Ciortan, cota trimestrială, de care dispunea farmacia penitenciarului, fusese epuizată. În schimb, cei internaţi în „camerele de carantină” se bucurau de o seamă de privilegii. Aveau dreptul să stea întinşi în paturi şi chiar să doarmă cât pofteau şi, de asemenea, erau lăsaţi să se ducă să deşerte tineta la W. C., ori de câte ori băteau la uşă.

O dată cu epidemia, crescuse şi importanţa lui Ciortan. Dimineaţa, la „număr”, îl însoţea pe ofiţerul de serviciu şi se informa la fiecare celulă de apariţia vreunui nou caz de boală, cu întrebarea devenită stereotipă:

— E cineva care a avut mai multe scaune azi-noapte?

Dacă primea răspuns afirmativ, îşi însemna numele deţinutului şi numărul celulei într-un carneţel iar după ce făcea turul celularului, îi ducea pe cei notaţi la „carantină”.

Să te fi ferit Dumnezeu, în acea perioadă, să te îmbolnăveşti de orice altă boală oricât de gravă ar fi fost, pentru că Ciortan, nu numai că nu-ţi dădea nici o atenţie, dar te şi repezea, indignat de îndrăzneala de a-i solicita ajutorul:

— Nu vezi, bă, că sunt ocupat cu epidemia!

Întâmplarea a vrut ca toţi din celula noastră să scăpăm teferi, în timp ce, din alte celule, mulţi deţinuţi şi-au făcut stagiul în camerele de carantină.

În afară de câteva cazuri mai rebele, simptomele maladiei dispăreau, la majoritatea bolnavilor, după patru-cinci zile de stat în carantină, desigur nu datorită „tratamentului medical” şi nici „regimului alimentar”, ci mai degrabă „postului negru”, recomandat internaţilor de către medicii-deţinuţi care se aflau printre noi.

Cum arătau cei care se însănătoşeau părăsind „carantina” nu e greu de imaginat!

Pentru Ion Vorvoreanu şi pentru mine, epidemia de dezinterie a căpătat o cu totul altă însemnătate decât pentru cei direct afectaţi de boală.

Eram amândoi prieteni vechi, încă înainte de închisoare, şi, deşi legasem şi unul şi altul, noi amiciţii în Piteşti, ne era dor să ne revedem. La fiecare din mutările ordonate de ofiţerul politic al închisorii, sperasem să nimerim în aceeaşi celulă, dar soarta nu ne împlinise niciodată dorinţa. Din 1953, de la Jilava, când fuseserăm selecţionaţi pentru transfer şi stătuserăm câteva ore împreună în aceeaşi celulă şi apoi încă câteva ore în vagonul-penitenciar în drum spre Piteşti, nu ne mai întâlniserăm. Comunicasem mereu prin ţevile de calorifer şi prin pereţi, dar convorbirile pe aceste căi erau publice, ori dorinţa noastră era să ne regăsim ca altădată în intimitate şi să ne putem împărtăşi în voie, unul-altuia, impresiile şi gândurile. Nu-mi mai aduc aminte căruia din noi i-a venit în minte năstruşnica idee de a profita de epidemia care bântuia în închisoare, pentru a ne declara bolnavi şi a provoca astfel izolarea noastră în aceeaşi celulă de „carantină”. Înclin să cred că ideea ne-a venit concomitent, fiindcă prea eram amândoi obsedaţi de aceeaşi dorinţă.

În orice caz, strânsa prietenie care ne lega, dar şi o oarecare doză de inconştienţă de a înfrunta riscurile sporite de contaminarea din „carantină”, unde aveam să fim în contact direct cu bolnavii, ne-a făcut să nu pregetăm să ne punem planul în aplicare. Celulele noastre erau la etaje diferite, aşa că am stabilit prin Morse cum să procedem. Chiar a doua zi dimineaţa, la trecerea lui Ciortan, urma să-l anunţăm că ne-am îmbolnăvit.

Zis şi făcut!

A doua zi, la „număr”, când Ciortan s-a informat dacă e cineva bolnav, am ieşit în faţa lui cu o figură suferindă, ţinându-mă de obdomen.

— Ai diaree, bă? A ţinut el să se asigure că e, într-adevăr, vorba de dezinterie şi nu de altă boală.

— Da! I-am răspuns.

— Câte scaune ai avut ieri?

Fără ezitare, am răspuns aşa cum mă învăţase Sandu Ghica:

— Paisprezece sau cincisprezece!

— Bine, fă-ţi bagajul şi aşteaptă!

Ciortan m-a notat în carneţel şi a trecut la celula următoare. Câteva-minute mai târziu, cu „bagajul” în pătură, eram condus de un gardian la etajul inferior, unde era „carantina”. M-a introdus într-una din celule, care era goală. Cealaltă se zugrăvea şi se dezinfecta, detaliu pe care îl aflasem şi care ne determinase să ne grăbim a ne anunţa bolnavi, pentru a fi băgaţi în aceeaşi celulă. M-am trântit pe unul din paturi, dar cu urechea atentă la mişcările de pe coridor, aşteptându-mă, din moment în moment, să aud paşii lui Ion şi ai gardianului însoţitor, oprindu-se în faţa uşii celulei de carantină. După câteva alarme false de paşi care nu aveau ca ţintă celula mea şi care au trecut mai departe spre W. C., sau celălalt capăt al secţiei, obişnuita agitaţie matinală de pe coridor s-a potolit, fără, ca Ion Vorvoreanu să-şi fi făcut apariţia. N-a trecut însă mult şi am fost, informat, prin ţăcăniturile Morse în ţeava caloriferului, că declaraţia lui Ion nu-l convinsese pe Ciortan să-l considere bolnav. Neavând consilier de specialitate, cum îl avusesem eu pe Sandu Ghica, la întrebarea: „Câte scaune ai avut ieri?”, Ion minţise cu economie, declarând numai trei sau patru, ceea ce lui Ciortan i se păruse insuficient pentru un diagnostic de dezinterie.

Am petrecut, aşadar singur, prima mea zi în celula de „carantină”. Ion a venit cu douăzeci şi patru de ore întârziere la întâlnirea ce ne-o dădusem. A doua zi dimineaţa, Ion şi-a corectat minciuna din ajun, oferindu-i lui Ciortan o cifră mai plauzibilă!

Am stat cinci zile împreună. Timpul a trecut pe nesimţite. N-am simţit nici foamea, nici oboseala, deşi am flămânzit şi am dormit foarte puţin. Am stat de vorbă cât era ziua de

lungă şi până noaptea târziu. Ara vorbit de toate câte ne-au trecut prin minte, sărind de la un subiect la la altul, în dorinţa de a nu scăpa nimic din tot ce aveam a ne spune. Ne-am amintit de trecut, am examinat împreună situaţia noastră în lumina regimului ce ni se aplica, după înăbuşirea revoluţiei maghiare, şi am comentat, totodată, ultimele informaţii politice internaţionale, care circulau în închisoare, căutând să întrezărim cursul evenimentelor viitoare. Ne-am regăsit neschimbaţi în felul nostru de a vedea şi judeca lucrurile şi oamenii: eu, ca totdeauna, mai optimist şi mai entuziast, iar Ion, aşa cum îl ştiam, mai reţinut, mai sceptic şi mai puţin încrezător în oameni şi viitor, ceea ce nu-i afecta însă întru-nimic moralul şi echilibrul sufletesc. După trei zile, bucuria revederii şi convieţuirii noastre în camera de „carantină” ne-a fost umbrită de apariţia unui personaj, pe care nimeni nu-l simpatiza în mod deosebit în închisoarea din Piteşti. Era vorba de consulul Jeannot Popovici, care, îmbolnăvindu-se de dezinterie, fusese şi el trimis în „camera de carantină”. Ştiindu-l cât era de indiscret şi totodată de labil, capabil să te vândă şi de frică, dar şi pentru un chiştoc da ţigaretă sau o lingură de mâncare în plus, am fost nevoiţi să ne autocenzurăm conversaţiile. Cel mai greu ne venea însă, să scăpăm de insistenţele lui Popovici, care voia cu orice preţ să ne smulgă afirmaţii optimiste cu privire la soarta noastră şi la situaţia politică internaţională. Cum pesimismul lui Ion Vorvoreanu nu-l satisfăcea, îşi îndrepta mereu nădejdea spre mine, aşteptându-se la concluzii mai puţin defetiste. M-a enervat însă într-atât cu perseverenţa lui indiscretă de a interveni în discuţiile noastre, încât l-am supralicitat pe Ion, arătându-mă convins că perspectivele sumbre ale viitorului nu ne mai lăsau nici o şansă de a scăpa cu viaţă din puşcăriile comuniste. Prezenţa lui Popovici ne-a fost atât de nesuferită, încât, chiar a doua zi după sosirea lui, ne-am hotărât să începem demersurile pentru a părăsi „carantina” Şi aici, primeam în fiecare dimineaţă vizita lui Ciortan, care

ne întâmpina cu aceeaşi întrebare stereotipă: „Câte scune ai avut bă, azi-noapte?” Până la venirea lui Popovici, răspunsul nostru fluctuase între zece şi douăsprezece. Acum, după prima zi petrecută în trei, hotărâsem să fim sinceri:

— Niciunul! I-am răspuns şi eu şi Ion întrebării pe care ne-a pus-o în acea dimineaţă Ciortan.

Ştiam, din experienţa altora, ce avea să urmeze.

Ciortan nu a dat curs în acea zi declaraţiei noastre. Pentru mai multă siguranţă, ne-a mai lăsat o zi în „carantină”, şi abia în dimineaţa următoare, când a primit acelaşi răspuns la întrebare, ne-a considerat vindecaţi şi a dispus trimiterea noastră înapoi, în celulele noastre de baştină.

Cele cinci zile de post îndurat în „carantină”, au fost din plin compensate de satisfacţia regăsirii unei prietenii reciproce, rămasă intactă, aceste sentimente dovedindu-şi statornicia, de fiecare dată când au fost puse la-încercare, chiar după ani de despărţire.

Mă găseam din nou în mijlocul camarazilor din celula pe care o părăsisem pentru a mă întâlni cu Ion Vorvoreanu. Nu trecuseră decât două sau trei zile de la înapoierea mea şi a lui Ion pe secţie, când am primit o veste, ultima veste despre Jeannot Popovici. Nenorocitul murise de inimă în celula de „carantină”. Cred că a fost singurul moment când bietul Popovici a reuşit să stârnească un gând unanim de compasiune. Cel mai afectat de moartea lui a fost tot colonelul Mihai Kiriacescu, care, deşi îi fusese prieten din tinereţe şi chiar rudă prin alianţă, ajunsese şi el, ca şi alţii, să fie pedepsit cu zile de carceră şi beci, datorită delaţiunilor lui Popovici.

La întoarcerea mea din camera de carantină, l-am găsit pe Dodo Chrisoghelos într-o mare efervescenţă, pe care reuşise s-o transmită tuturor celor din celulă şi de care m-am molipsit şi eu. Era vorba de rezultatul senzaţional la care ajunsese Dodo în urma unor calcule, care îl preocupau de mai multă vreme. Încă dinaintea plecării mele din celulă, Dodo studia şi întorcea pe toate feţele, desenând şi punând în ecuaţii matematice, pe plăcuţe de săpun, datele unui nou model de motor rotativ pe care îl imaginase. Grupul nostru de prieteni din celulă, profani în materie, ne grăbisem să-l luăm în derâdere, tratându-l de inventator de „perpetuum mobile”. Dodo însă nu se lăsa descurajat de ironiile noastre şi îşi vedea de treabă înainte, cu aceeaşi încăpăţânare şi frenezie, cu care îşi urmărea întotdeauna toate ideile până şi le ducea la bun sfârşit. Deşi glumeam şi îl tachinam pe această temă, vrând-nevrând, am fost şi noi angrenaţi în activitatea lui, care, pe zi ce trecea, devenea tot mai febrilă. Dodo ne solicita ajutorul, cerându-ne, fie să-i depozităm în ascunzători plăcuţele de săpun pline de desene şi formule matematice, fie să facem de pază la uşă, în timp ce purta discuţii interminabile cu cei câţiva ingineri şi matematicieni, competenţi din închisoare, cu care se consulta, sau când se urca la fereastră şi recurgea la „ancora” lui George Sarry, pentru a-i trimite spre verificare lui Radu Roşea, la etajul inferior, plăcuţele cu ultimele calcule făcute.

Dodo era tot mai entuziasmat de motorul lui, care, spunea el, va fi cu mult mai reuşit decât motorul rotativ, inventat de germanul Wankel, calculele arătând că va da un randament şi performanţe superioare şi chiar de-a dreptul revoluţionare în domeniul motoarelor cu explozie.

După zile întregi de calcule, de discuţii în contradictoriu prin pereţi şi calorifer, de explicaţii şi argumente cu care şi-a susţinut proiectul, Dodo a primit răspunsul profesorului Radu Roşea, care i-a verificat, pe cale matematică, întregul concept. Radu Roşea ajunsese la concluzia că motorul imaginat de Dodo va putea fi realizat şi va funcţiona cu un

randament avantajos. Nu se putea pronunţa în privinţa randamentului exagerat dej bun, pe care îl prevedea Dodo, fiindcă nu dispunea, în condiţiile de detenţie din Piteşti, de documentaţia şi instrumentele necesare pentru asemenea calcule. Pentru Dodo, autoritatea verdictului dat de Radu Roşea, chiar cu rezerva arătată în privinţa randamentului, constituia o confirmare a valabilităţii motorului inventat de el. Nu-i mai rămânea acum decât să aştepte prăbuşirea regimului comunist şi implicit eliberarea noastră şi a ţării, pentru a-şi patenta invenţia şi a realiza motorul, care îi va aduce nu numai satisfacţiea succesului şi a celebrităţii, dar şi mulţumirea materială. Dodo era ferm convins că lucrurile vor evolua în acest sens, declarându-ne că vom fi, de drept, asociaţii lui la beneficiile afacerii pe care o va pune pe picioare pentru exploatarea motorului. Şi, aşa, a ajuns la ideea că „naşterea" motorului şi totodată a asociaţiei noastre trebuia pecetluită printr-un document, care să cuprindă formula matematică, concentrată, a principiului pe care se baza noul motor, cât şi numele lui Dodo, ca inventator şi proprietar, şi ale noastre ca martori şi colaboratori. Acest „certificat de naştere" urma să fie depus într-un loc secret, numai de noi ştiut, până în ziua libertăţii. Cu mijloacele pe care le aveam la dispoziţie în celulă, confecţionarea unui astfel de document părea imposibilă, dar Dodo a găsit şi aici soluţia. În traista mea de puşcăriaş, printre cele câteva piese de lenjerie uzată şi peticită, primite în decursul anilor de la camarazi de detenţie mai avuţi, mai supravieţuise un singur obiect din pachetul pe care îl primisem de acasă, în 1952, imediat după proces: o pungă dintr-un fel de pânză cerată, impermeabilă, în care mama îmi pusese un săpun de toaletă, un tub de pastă de dinţi şi o periuţă. Conţinutul se epuizase de mult dar punga rezistase timpului şi scăpase neconfiscată şi din nenumărate percheziţii, deşi trezise de mai multe ori suspiciunea unor gardieni, din cauza materialului neobişnuit din care era confecţionată. De data asta, n-a mai

scăpat de spiritul inventiv al lui Dodo, care şi-a adus aminte de ea şi mi-a cerut-o. A descusut-o, i-a tăiat părţile uzate şi a reuşit să recupereze o suprafaţă curată de material, cam de mărimea une jumătăţi de coli de hârtie, pe care urma să fie scris documentul. Pentru cerneală a folosit o pastilă de violet de genţiană pe care o avea, de mai multă vreme ascunsă în paiele din saltea. Obţinuse de la Ciortan mai multe pastile, după ce le văzuse mai întâi în dulapul farmaceutic când fusese scos într-o zi la cabinetul medical pentru o consultaţie. Informat de medicii noştri deţinuţi despre tratamentul cu violet de genţiană, Dodo se grăbise să pretexteze că are paraziţi intestinali (oxiuri) şi astfel primise de la Ciortan câteva pastile. De formaţie inginer chimist, ştia că violetul de genţiană era un colorant puternic şi se gândise la întrebuinţarea pe care i-ar putea-o da. Voia să-şi vopsească o pereche de indispensabili primiţi de la magazia penitenciarului, pe care, în cazul transferării lui într-o altă închisoare, ar fi trebuit să-i restituie. Cum nu mai avea altă pereche, ar fi urmat să plece cu pantalonii îmbrăcaţi direct pe piele. Rufăria dată de penitenciar fiind toată „albă”, chiloţii, odată vopsiţi, puteau trece drept proprietate personală. Dodo pretindea că, dacă acţiunea comuniştilor de a trece bunurile particulare în proprietatea statului se numea etatizare, operaţia inversă, adică de trecere a bunurilor statului în proprietate particulară (cazul indispensabililor lui), era firesc să se numească „particularizare!” Aşa a ajuns Dodo să aibă chiloţi de culoare violet, şi, o bună parte dintre noi, printre care şi eu, gulere tot violet la cămăşile „albe”, cazone, pe care le primisem de la magazia de efecte a închisorii. Cămăşilor cazone care erau răscroite la gât, le confecţionasem gulere din fâşii de pânză tăiate din cearceafuri. Vopsindu-le, reduceam serios riscul ca vreun gardian să descopere proveniența materialului. Deşi Dodo a distribuit cu dărnicie pastife de violet de genţiană tuturor adepţilor campaniei de „particularizare”, tot îi mai rămăseseră câteva, pe care le

pusese bine. O pastilă din această rezervă i-a servit acum la fabricarea cernelei. A dizolvat-o în apă, obţinând o soluţie concentrată, asemănătoare cernelei violet. Tocul l-a făcut dintr-un beţişor ascuţit la capăt, cu care, muindu-l în soluţia colorată, a reuşit să scrie pe pânza cerată formula dorită. În ultimul moment ne-am răzgândit şi, din precauţie, am renunţat să ne mai punem semnăturile. Muindu-ne degetul mare în cerneală, în loc de nume, în josul documentului, ne-am aplicat amprentele. Apoi, împăturit cu grijă şi, pentru o mai bună protecţie, învelit şi într-o bucată de pânză, documentul a fost introdus într-un săculeţ de stofă, pe care l-am cusut la gură. Astfel pregătit, l-am depus într-o ascunzătoare specială, la care urma să nu mai umblăm. La amenajarea ei, am muncit cu toţii din greu. Am scos de sub unul din paturi o bucată din şipca de lemn (plinta), bătută în cuie de-a lungul pereţilor, în partea de jos, la îmbinarea cu pardoseala. Apoi, cu multă trudă, folosind toate obiectele tari şi ascuţite pe care le aveam în celulă, am început să scobim un şanţ în perete, până ce am reuşit să creăm un spaţiu destul de larg între zid şi capătul uneia din scândurile pardoselei, prin care să putem strecura, sub duşumea, punguliţa cu documentul lui Dodo. Am muncit cu rândul sub pat, schimbându-ne când oboseam sau ne dureau prea tare mâinile şi ne sângereau degetele. N-am răsuflat uşuraţi, decât după ce am bătut şipca la loc şi am şters toate urmele operaţiei, aruncând molozul şi praful de cărămidă rezultat, în tinetă. E greu de imaginat pentru cineva, care n-a trăit viaţa de celulă, ce efort fizic şi ce solicitare nervoasă necesita o astfel de lucrare. Să nu ai nici un fel de scule adecvate, nici cleşte, nici ciocan, nici daltă şi să desfaci o şipcă prinsă în cuie ruginite, pe care apoi s-o baţi la loc, după ce ai făcut o gaură în perete, folosind numai nişte bucăţi mici de tablă, un placheu de bocanc sau câteva cioburi de sticlă, este în sine o performanţă. Când, însă, trebuie să mai faci toate astea şi repede şi fără zgomot, sub teama permanentă de a fi surprins de

gardianul care se perinda pe la vizete, să fii mereu gata să-ţi întrerupi lucrul şi să ieşi de sub pat, când se apropia de celula noastră şi să te apuci din nou de treabă de îndată ce trecea la uşa următoare, nu era o muncă lipsită de emoţii. Nici pentru cel care era înlocuit la munca de sub pat şi îşi asuma răspunderea de a pândi la uşă şi a-i garanta securitatea celui care îi luase locul, nu era lucru uşor. De atenţia şi acuitatea simţurilor lui depindea detectarea din vreme a pericolului, ce putea surveni de pe coridor, şi prevenirea în timp util a celui de sub pat, pentru a se pune la adăpost.

La capătul atâtor dificultăţi şi riscuri întâmpinate în cursul operaţiei, satisfacţia reuşitei ne-a fost cu atât mai mare. Iar dacă închisoarea din Piteşti mai stă şi azi în picioare şi n-a fost încă dărâmată, înseamnă că nici actul de naştere al motorului lui Dodo nu s-a clintit din locul în care l-am pus la păstrare.

Pentru a încheia povestea motorului lui Dodo, va trebui să fac un salt peste anii de închisoare, pe care i-am mai executat până la eliberarea noastră, în 1964.

Opt ani mai târziu, deci, mă aflam liber în Bucureşti şi mă zbăteam, ca şi foştii mei camarazi de detenţie, să-mi rezolv problemele cu care eram confruntat.

Toţi cei care ne regăsisem, în Bucureşti, ţineam legătura între noi şi ne comunicam unul altuia toate informaţiile care ne puteau fi utile la obţinerea unei locuinţe, unui serviciu, unui pat în spital etc. Mă vedeam deseori şi cu Dodo Chrisoghelos. Mai norocos decât alţii, problema locuinţei îi fusese rezolvată de o prietenă, care îl primise în apartamentul ei. Aici, şi-a reamintit şi a reconstituit formula pe care o ascunsesem sub podelele celulei din Piteşti. În noile condiţii, a putut să-şi verifice toate calculele şi să ajungă la concluzia că motorul lui va funcţiona, dând un randament mai bun decât cele similare, existente la vremea aceea. Apelând la diferiţi prieteni, şi-a procurat tot felul de materiale necesare, pentru construirea unei machete a

motorului. Micul apartament al prieteniei lui a căpătat repede aspectul unui atelier, în care Dodo tăia, pilea şi găurea toată ziua bucăţi de tablă, lemn, carton şi plexiglas, confecţionând astfel piesele componente ale machetei sau modelându-le în ghips. Când, în sfârşit macheta a fost gata, Dodo a pornit lupta cu autorităţile. Înarmat cu macheta şi cu dosarul, cuprinzând planul şi întreaga lucrare privind motorul, a început demersurile la ministerele de resort, intervenind şi direct, dar mai ales uzând de relaţiile pe care le avea în lumea inginerilor, pentru a convinge forurile respective de valoarea invenţiei lui. Şi, cu perseverenţa lui, şi-a atins ţelul! I s-a pus la dispoziţie de către Ministerul industriei o hală de atelier dezafectată de lângă Otopeni, care a fost utilată cu maşinile-unelte pe care le-a solicitat. Angajat ca inginer, Dodo urma; să lucreze acolo, împreună cu o echipă de doi sau trei muncitori, la realizarea prototipului motorului lui. Hotărârea lui Dodo de a realiza motorul în ţară, cedând invenţia şi toate beneficiile ei regimului comunist, în schimbul unui serviciu şi al unui premiu modest în bani, ne-a mirat pe toţi. E drept că o vreme ezitase, înainte de a face acest pas. Se gândise, aşa cum de altfel ne aşteptam din partea lui, să trimită clandestin unui prieten, din străinătate, planurile motorului inventat de el, care să-l patenteze şi să negocieze vânzarea lui cu firmele interesate. Apoi, suma obţinută ar fi depus-o pe un cont în bancă pe numele lui Dodo, urmând ca acesta să dispună de ea, când va reuşi să iasă din ţară.

În acea vreme, însă, Dodo începuse să-şi facă griji în privinţa sănătăţii. Se plângea de dificultăţi la mers, pretinzând că nu mai are deplină stăpânire asupra picioarelor, că nu-şi mai poate controla exact toate mişcările. Cum îl ştiam înclinat spre ipohondrie, credeam că exagerează, mai ales că nu se observa nimic anormal când umbla. Doctorii l-au examinat, nu i-au dat un diagnostic precis, punând simptomele, pe care le manifesta, pe seama detenţiei, cu tot cortegiul ei de urmări, create de lipsa

îndelungată de vitamine, de proteine şi de subnutriţie, în general, ca şi de un sistem nervos greu încercat de viaţa în claustraţie. Toţi credeau că, treptat, în câteva luni de viaţă normală, în libertate, efectele nocive ale anilor de închisoare asupra organismului vor dispărea. Previziunile optimiste ale doctorilor erau departe de a-l linişti pe Dodo, care se plângea că, dimpotrivă, pe zi ce trecea, se simţea tot mai nesigur pe picioare. N-am putut pune decât pe seama îngrijorării, care îl stăpânea, explicaţia pe care mi-a dat-o, privind hotărârea lui de a-şi construi motorul în ţară:

— Nu-mi mai pot permite riscul de a lua legătura cu cineva din străinătate şi de a-i transmite documente pe cale clandestină. Simt că dacă aş cădea iar în mâinile Securităţii şi aş fi din nou condamnat, la vârsta mea, bolnav cum sunt, n-aş mai suporta regimul de puşcărie şi n-aş supravieţui detenţiei!

Nu mai erau vorbele lui Dodo, de altădată, mereu optimist, entuziast, gata să se angajeze, plin de încredere, în cele mai temerare acţiuni! Poate că presimţea, ceea ce medicii n-au descoperit decât mai târziu, când i-au stabilit diagnosticul: scleroză în plăci! Boală fără leac, care avea să progreseze încet, dar sigur.

De moartea lui Dodo, am aflat câţiva ani după ce plecasem din ţară.

Într-o bună zi, bagheta magică a ofiţerului politic Lupu, care, periodic făcea şi desfăcea componenţa celulelor, şi-a manifestat din nou puterea.

Ni se împlinise sorocul.

După aceleaşi, de neînţeles, criterii, care cu câteva săptămâni în urmă determinaseră selecţionarea şi adunarea noastră în aceeaşi cameră, am fost despărţiţi şi împrăştiaţi pe celular, spre a ne integra fiecare, din nou, în componenţa unei alte celule. Pentru a nu ştiu câta oară, plecam cu „bagajul” în pătură, pe drumul de la o celulă la alta, cu acelaşi regret al despărţirii, dar şi cu aceeaşi

curiozitate şi speranţă că în noua încăpere voi regăsi alţi prieteni cu care doream să mă întâlnesc.

Tabelul cu noua repartizare a deţinuţilor pe celule, întocmit de biroul politic, era dat ofiţerului de serviciu, care, împreună cu câţiva gardieni, îl punea în aplicare, respectându-l cu scrupulozitate, câteva ore paralizând orice altă activitate de pe secţie. Împărţirea mesei, scosul la plimbare sau la W. C. Erau întrerupte până ce ultimul nume de pe listă era introdus în noua lui celulă. Din cauza veşnicelor dificultăţi întâmpinate de gardieni la cititul şi pronunţatul numelor, ca şi la numărarea noastră, mutările progresau încet şi uneori se produceau şi greşeli. La una din aceste pritoceli, am fost eu însumi obiectul unei erori.

Lotul Pătrăşcanu.

Era în timpul „programului" de dimineaţă. Ne venise tocmai rândul să fim scoşi la toaletă.

Gardianul ne deschisese celula şi ne însoţise până la capătul secţiei, unde aşteptase ca ultimul dintre noi să pătrundă în camera W. C.-u-lui, pentru a închide uşa în urma lui. Chiar în acel moment, la celălalt capăt al celularului, şi-a făcut apariţia ofiţerul de serviciu cu un grup de gardieni. Deşi încuiaţi în W. C, zgomotul uşilor şi al paşilor de pe coridor ne-a dat de veste că se făceau mutări de deţinuţi pe secţie. N-a trecut mult şi faptul s-a confirmat. S-a deschis uşa la W. C. Şi în prag ni s-a arătat un gardian cu o listă în mână. L-a strigat pe nume pe unul din noi şi, înainte de a-l scoate pe coridor, i-a spus să se ducă să-şi ia pătura şi „bagajul" din celulă. Scena s-a repetat de mai multe ori, până ce, toţi camarazii mei fiind scoşi din W. C., am rămas ultimul, singur.

Pe coridor se auzeau în continuare zăvoarele uşilor şi toate zgomotele făcute de mişcarea oamenilor de la o celulă la alta.

Aşteptând să-mi vină şi mie rândul, am profitat de ocazia fericită de a nu fi grăbit de gardian să părăsesc W. C.-ul, m-am dezbrăcat până la brâu şi m-am spălat la robinetul, la

care, în mod obişnuit, abia ni se lăsa timpul să ne spălăm pe mâini. M-am dus apoi din nou să ascult la uşă. Coridorul continua să fie animat, aşa că m-am apucat să-mi spăl şi cămaşa, cu gândul că nu voi mai avea mult de aşteptat, până ce voi fi şi eu repartizat într-o nouă celulă, unde s-o întind la uscat. Când am terminat spălatul, pe coridor se lăsase liniştea. O linişte suspectă, care, prelungindu-se, nu mi-o puteam explica. Nu-mi puteam imagina ce motiv determinase administraţia să întrerupă, pe o atât de lungă durată, mutarea care era în curs. Cred că am mai aşteptat mai bine de o jumătate de oră reluarea mutărilor. Dar, în zadar. Coridorul a rămas mut. Eram fără cămaşă şi începuse să mă pătrundă frigul. În cele din urmă, răzbit, m-am decis să bat la uşă.

— Nu mai bate, bă! Mi s-a răspuns tocmai din celălalt capăt al secţiei.

Am mai bătut odată.

— Care baţi, bă? S-a răstit aceeaşi voce, dar de data asta mai din apropiere.

— La W. C.! Am strigat şi eu din spatele uşii.

Paşii gardianului au înaintat până în dreptul uşii W. C.-ului. Zăvorul s-a tras şi în prag a apărut unul din cei câţiva gardieni ai închisorii, care nu făceau în mod obişnuit de serviciu pe secţiile deţinuţilor politici. Nu se arătau pe celularul nostru decât sporadic şi pentru scurt timp, fie pentru a da o mână de ajutor la o percheziţie, fie pentru a ţine locul şefilor noştri de secţie, când aceştia erau convocaţi de superiorii lor la vreo şedinţă. Acesta din urmă părea să fie şi cazul gardianului ce-mi deschisese uşa. Figura lui mi-era cunoscută, pentru că îl vedeam aproape zilnic de la fereastra celulei, supraveghindu-i pe deţinuţii de drept comun, scoşi la diferite corvezi în curtea închisorii.

— Ce-i cu tine aici, bă? M-a întrebat gardianul, în mod vizibil surprins de prezenţa mea la W. C.

Era evident că şeful de secţie, pe care îl înlocuia, nu-i pomenise nimic – înainte de a pleca – despre vreun deţinut

rămas la toaletă.

— Am fost scos la W. C. Şi cred că domnul plutonier m-a uitat aici, i-am răspuns.

— Din ce celulă eşti? I-am spus numărul celulei.

— Hai! Dă-i drumu la cameră!

Gardianul a luat-o apoi înainte pe coridor, spre celula ce i-o indicasem. Am pornit şi eu pe urmele lui, târând pe jos; după mine, tineta şi hârdăul cu apă de băut. Ajuns în faţa celulei, gardianul deschisese uşa şi mă aştepta. Era departe de a-şi închipui surpriza pe care mi-a provocat-o, când am ajuns şi eu în pragul uşii: în fosta mea celulă se afla un grup de deţinuţi necunoscuţi!

Instinctul puşcăriaşului, curios din fire şi mereu dornic de noutăţi, mă făcuse să nu am nici o reacţie şi să păşesc în celulă în modul cel mai natural cu putinţă. Încă de la prima privire aruncată în cameră, îmi dădusem seama că străinii, care se uitau şi ei la mine cu aceeaşi curiozitate, proveneau din Aiud. Numai la Aiud mai văzusesem asemenea îmbrăcăminte grotescă, făcute din petece multicolore de doc, resturi de la fabricile de confecţii, cu care penitenciarul îşi echipa deţinuţii în timpul verii. Lucrurile s-au lămurit, de îndată ce gardianul a închis uşa şi am rămas singuri. Am vrut să mă prezint, dar nici n-am apucaţi bine să-mi spun numele, că unul din cei opt oameni, înghesuiţi în spaţiul liber dintre paturi, şi-a făcut loc printre ei, mi-a sărit de gât şi m-a îmbrăţişat cu efuziune. De cum a ieşit din mijlocul celorlalţi, l-am recunoscut şi eu. Era Hari Brauner, cu care vreme de aproape un an fusesem vecin de celulă în Zarcă, la Aiud. Hari Brauner fusese implicat şi condamnat în procesul intentat grupului Pătrăşcanu, care se judecase între 6 şi 13 aprilie 1954. La câteva zile după pronunţarea sentinţelor, Lucreţiu Pătrăşcanu, singurul condamnat la moarte, fusese executat, iar toţi ceilalţi coinculpaţi, care primiseră zeci de ani de condamnare, luaseră drumul închisorilor. Când în 1955, în urma evadării de la Cavnic, ni s-a aplicat, ca represalii, regimul sever de izolare în Zarca

Aiudului şi membrii lotului Pătrăşcanu se aflau acolo, ocupând fiecare, singur, câte o celulă. Cu acea ocazie, făcusem cunoştinţă şi vorbisem luni de zile prin perete cu Hari Brauner, fără să ne fi întâlnit vreodată de aproape. Ne văzusem numai prin găurile practicate în obloanele de la fereastră, prin care puteam observa deţinuţii din celelalte celule, când erau scoşi în curtea de plimbare.

Pentru Hari Brauner, care stătuse luni de zile izolat, singur în celulă, apariţia grupului nostru de evadaţi în celula vecină şi posibilitatea de a mai schimba câte o vorbă cu noi, chiar şi prin perete, fusese atunci motiv de mare bucurie. Acum, la Piteşti, ne-am bucurat amândoi de întâmplarea care ne-a pus în contact direct, dându-ne prilejul să ne cunoaştem personal.

Henri Brauner m-a prezentat noilor locatari ai celulei mele, sosiţi împreună cu el, chiar atunci, de la Aiud. Făceau toţi parte din acelaşi grup, cunoscut sub numele de „lotul Pătrăşcanu”! Îi voi prezenta şi eu, dându-le numele şi cele câteva date de care îmi mai amintesc despre fiecare din ei:

1) Pavel Constantin. Fiu de ţăran sărac dintr-un sat de lângă Ploieşti. Bun la carte şi ambiţios, urmează liceul la Ploieşti şi apoi Academia Comercială la Bucureşti, plătindu-şi singur studiile, din meditaţiile pe care le dădea în timpul liber. Încă înainte de război, ocupă un post la Institutul de Conjunctură şi devine membru al partidului comunist în ilegalitate.

2) Ionel Mocsoni-Stârcea. Din familia boierilor moldoveni Stârcea. Adoptat de Mocsoni, fost maestru de vânătoare al Palatului, care nu avea moştenitori. Ionel devine mareşalul Palatului. Fusese condamnat la şapte ani închisoare, în procesul Maniu. Cu puţin timp înainte de a-i expira pedeapsa, este implicat în procesul Pătrăşcanu şi condamnat din nou.

3) Ion Birtaşu. Român, originar din Ungaria, dintr-un sat de pe malurile Tisei. Bătrânul Mocsoni îl ajută să urmeze o şcoală silvică şi la absolvire îl angajează administrator al

terenurilor de vânătoare, la moşia lui din Bulgi, în Transilvania. După moartea lui Mocsoni, Ionel Stârcea moşteneşte moşia tatălui adoptiv şi o dată cu ea şi pe omul lui de credinţă, Birtaşu.

Birtaşu îşi urmează noul stăpân în închisoare, fiind implicat şi el în afacerea Pătrăşcanu, cu care nu avea nici în clin, nici în mânecă.

4) Iavorski. Un caz similar cu al lui Birtaşu.

Absolventul unei şcoli medii de agronomie şi horticultura, fusese ad-ministratorul şi omul de nădejde al bătrânului Stârcea (tatăl lui Ionel), la moşia lui din Bucovina. La moartea lui Stârcea, Ionel îl aduce pe Iavorski, cu întreaga familie, la moşia de la Bulgi. Securitatea îl implică şi pe el în „complotul Pătrăşcanu", de care, ca şi Birtaşu, nici Iavorski habar nu avea.

5) Betea. Fost comunist din ilegalitate.

Atât Pavel Constantin cât şi Belu Silber, mi-au povestit despre el că fusese un bărbat frumos şi foarte inteligent. Amândoi vorbeau la timpul trecut, fiindcă acum, la Piteşti, descrierea lor nu mai corespundea personajului, nimic nemaiamintind de aceste trăsături. Din punct de vedere fizic, Betea era o epavă. Slab, fără dinţi în gură, cu o pareză aproape totală a ambelor picioare şi cu mişcările nesigure şi sacadate, ale braţelor, Betea zăcea tot timpul în pat. Din când în când, câţiva dintre noi îl ridicam în picioare şi, susţinându-1, încercam să facem cu el câţiva paşi prin celulă. Era mai mult o iluzie de plimbare, pentru că de fapt noi îl duceam pe sus, vârful picioarelor lui atârnând inerte, abia atingând podelele. În privinţa intelectului lui Betea, era mai greu să te pronunţi. Vorbea cu mare dificultate şi era greu de înţeles. Privirea şi expresia figurii, însă, pledau mai degrabă pentru idioţie, decât pentru inteligenţă. Am aflat că aceste simptome erau consecinţele unui sifilis neîngrijit, abia în ziua în care, în urma unui ordin al Direcţiei Penitenciarelor, prevăzând acordadarea de tratament -medical lueticilor, Ciortan s-a prezentat la celula

noastră cu o seringă şi i-a făcut o injecţie lui Betea. Tratamentul s-a mai repetat de câteva ori, timp de aproximativ un an, după care ordinul a căzut în desuetudine.

Câtă vreme a stat în închisoarea din Piteşti, starea sănătăţii lui Betea nu s-a ameliorat.

Pavel Constantin, care îl cunoştea din tinereţe şi vorbea cu multă simpatie şi admiraţie „despre inteligenţa şi şarmul lui Betea din vremea studenţiei, menţiona totuşi şi anumite apucături şi manifestări ieşite din comun, care îl caracterizau. Din diferite întâmplări şi episoade pe care mi le-a povestit, nu încăpea îndoială că Betea fusese un om original. O originalitate uneori stranie, când mă gândesc, la portretul lui, zugrăvit de Pavel şi pe care încerc să-l citez din memorie: „Betea era un bărbat înalt, atletic, cu înfăţişare plăcută. Avea succes la femei şi când i se oferea ocazia unei aventuri galante, nu o refuza niciodată. Betea punea mare preţ pe îmbrăcăminte şi, deşi cu resurse modeste, ca mai toţi studenţii, era de o eleganţă excepţională. Era întotdeauna îmbrăcat din cap până în picioare, cu lucruri de cea mai bună calitate, de la cele mai scumpe magazine din Bucureşti. De la cămaşă, cravată, costum de haine şi până la pantofi, totul era după ultimul jurnal de modă bărbătească a vremii. Numai un singur lucru lipsea: Ciorapii! Betea umbla desculţ în pantofi. Nu purtase în viaţa lui ciorapi!”

6) Hari Brauner. Fratele pictorului surrealist Victor Brauner.

Hari Brauner fusese studentul favorit al profesorului Constantin Brăiloiu. A cutreierat întreaga ţară, pentru a culege şi înregistra muzică populară din diferite regiuni. După instalarea regimului comunist, ajunge directorul Institutului de folclor. Cu merite necontestate în domeniul lui de activitate şi dezinteresat de politică, se pare că nu putea fi bănuit de oportunism politic, deoarece numirea lui în acest post se datora exclusiv strânsei prietenii care îl

lega de familia Pătrăşcanu. Câţiva ani mai târziu tot datorită acestei prietenii, ajunsese şi în boxa acuzaţilor, alături de Lucreţiu Pătrăşcanu la căderea lui în dizgraţie.

Întâlnindu-l acum, la Piteşti, i-am amintit de vecinătatea noastră în Zarcă, la Aiud, când ne fredona, prin căniţa de băut apă, aplicată pe perete, cântecele compuse de el în celulă. Brauner compusese atunci muzica pentru versurile lui Nichifor Crainic şi Radu Gyr, pe care le învăţase în puşcărie. Cu o voce scăzută, Brauner ni le-a cântat din nou în celula din Piteşti.

7) Herant Torosian. Fusese şi el condamnat în acelaşi proces, numai datorită relaţiilor de amiciţie cu Lucreţiu Pătrăşcanu. Dacă nu mă înşeală memoria, cred că Torosian fusese avocat. Om cu stare materială bună şi fără preocupări politice, nu dăduse niciodată de bănuit că ar fi putut avea contingenţe cu comuniştii, când aceştia se aflau în ilegalitate. Ori, casa lui Torosian fusese într-o vreme ascunzătoarea lui Pătrăşcanu, care era căutat de Siguranţă şi locul mai multor întâlniri conspirative ale comuniştilor, în timpul războiului.

Torosian îi pusese casa la dispoziţie lui Pătrăşcanu, numai datorită relaţiilor personale pe care le avea cu el, şi nicidecum pentru că i-ar fi împărtăşit convingerile politice.

Torosian era departe de a fi un om de stânga, după cum nici de dreapta. Era extrem de inteligent şi un perfect oportunist, care nici măcar nu-şi ascundea această apucătură, ci, dimpotrivă, şi-o susţinea şi pleda pentru ea cu cinism.

După luarea puterii de către comunişti şi desigur datorită prieteniei cu Pătrăşcanu, Torosian a primit un post de sinecură, în cadrul Ambasadei române de la Paris.

8) Herbert (Belu) Silber. Foarte mic de talie. Cu trăsături pronunţate evreieşti. Nu mai avea nici un dinte în gură.

Membru al partidului comunist din ilegalitate.

Inteligent şi cultivat. Studiase în România şi în străinătate, cumulând mai multe diplome: de inginerie, matematician şi

economist.

Între cele două războaie, duce o activitate publicistică în presa de stânga, semnându-şi articolele sub pseudonimul de Andrei Şerbulescu. Prin anii 1930 este arestat şi condamnat la trei sau patru ani de închisoare, pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice. Nu execută decât o parte din pedeapsă şi este eliberat mai devreme.

Apreciat de Virgil Madgearu, este angajat la Institutul de Conjunctură, unde activează până la 23 august 1944. După 1944, este numit director la C. E. C.

Este şi el arestat şi condamnat în procesul Pătrăşcanu, după ce mai întâi joacă rolul personajului principal în timpul anchetei.

Cu aceşti opt membri ai lotului Pătrăşcanu, aveam să împart celula aproape trei luni de zile. De eroarea prin care ajunsesem în aceeaşi celulă cu ei, nu şi-a dat nimeni seama în prima zi. Greşeala a fost remarcată abia a doua zi la „deschidere”, dar, după un scurt conciliabul pe şoptite, ofiţerul de serviciu şi politrucul Lupu au trecut la celula următoare, renunţând să mai procedeze la o nouă mutare.

De fapt, cei opt sosiţi din Aiud, ca orice noi-veniţi, urmau să stea o perioadă de timp izolaţi de ceilalţi deţinuţi din închisoare. Durata acestei perioade de carantină era stabilită de biroul politic şi numai după împlinirea ei noii-sosiţi erau mutaţi în alte celule, împreună cu deţinuţii vechi. Măsura era menită să prevină difuzarea unor eventuale ştiri, încă proaspete, aduse de către cei veniţi cu duba din alte închisori. Era şi motivul pentru care Lupu nu m-a mai mutat în altă celulă, din moment ce luasem contact cu noii-veniţi, lăsându-mă mai departe împreună cu ei şi punându-mă şi pe mine la acelaşi regim de carantină…

Primele ore, petrecute în compania celor opt, au fost de-a dreptul obositoare. După ce trăiseră atâta vreme în cea mai strictă izolare, faptul că s-au găsit deodată împreună a constituit pentru ei un adevărat şoc. Cuprinşi de o excitabilitate pe care nu şi-o mai puteau stăpâni, fiecare

încerca să vorbească cu fiecare şi cu toţi în acelaşi timp, punându-şi unui altuia întrebări la care nu aşteptau răspunsul, sau povestindu-şi reciproc câte ceva, neputându-se concentra nici pentru a face o relatare coerentă, nici pentru a-şi asculta interlocutorul. În ceea ce mă priveşte, am fost de-a dreptul asaltat cu întrebări de tot felul. Mă priveau ca pe o apariţie miraculoasă în mijlocul lor. Eram primul om din afara grupului lor, pe care îl întâlneau, după luni şi luni de zile. Pentru ei, eram unul din acei oameni privilegiaţi de soartă, pe care îl invidiaseră, zi de zi, în singurătatea celulei lor. Eram un deţinut politic obişnuit, care trăiam împreună cu alţi semeni de ai mei, într-o închisoare obişnuită. Trecuţi prin barbaria anchetei Securităţii, prin fărădelegea „justiţiei poporului”, traumatizaţi de execuţia lui Pătrăşcanu şi timoraţi de regimul special de izolare la care fuseseră supuşi, râvniseră tot timpul la viaţa din închisorile deţinuţilor politici de rând, închipuindu-şi-o cu totul altfel decât era în realitate.

Când, de bine de rău, noii mei colocatari s-au mai calmat, şi mă refer în special la Hari Brauner, Belu Silber şi Ionel Mocsoni-Stârcea, care păreau să fi suportat cel mai greu singurătatea şi nu-şi mai găseau astâmpărul, am luat mai întâi iniţiativa de a-i indica fiecăruia patul în care va dormi şi de a-i informa apoi asupra obiceiurilor şi felului în care ne duceam viaţa în închisoarea din Piteşti, pentru a ne strecura printre interdicţiile regulamentului şi a cădea cât mai rar victime măsurilor de represalii şi sadismului ofiţerului politic şi ciracilor lui. Problema repartizării paturilor n-a fost uşoară. Eram nouă inşi pe şase paturi. Am procedat după criteriile unanim acceptate, în toate închisorile: Betea, bolnav fiind, urma să ocupe singur unul din paturile de jos. Deasupra lui, s-a instalat Torosian, iar eu, ca cel mai tânăr, mi-am păstrat patul de sus de tot, oferindu-mă să-l împart cu încă cineva. Ionel Mocsoni, care era mai agil şi nu-i venea greu să se caţere la patul de la ultimul etaj, mi-a devenit, astfel, partener. Pe cealaltă

coloană de trei paturi, la acelaşi nivel cu noi doi, s-a instalat Pavel Constantin cu Hari Brauner, sub ei, Belu Silber iar, jos de tot, Birtaşu împreună cu Iavorski.

Nu pot spune că am avut o convieţuire uşoară cu Mocsoni. O agitaţie nervoasă permanentă, îl făcea să nu stea un singur moment locului. Era în continuă mişcare: cobora şi se urca la patul lui de zeci de ori pe zi, fără vreun motiv anume, iar între aceste exerciţii de ascensiune, prin care zgâlţâia întreaga coloană de paturi, inclusiv pe cel al nenorocitului de Betea, Ionel se plimba de colo-colo în micul spaţiu liber din celulă, fluierând sau fredonând, atrăgându-l mereu pe gardian la uşa noastră. La observaţiile şi ameninţările acestuia, tăcea. Ionel era însă atât de distrat, încât îşi relua cântatul înainte ca gardianul să apuce să se îndepărteze de uşă. Nici după câteva stagii de pedeapsă în beci, nu s-a lecuit. Ionel era incapabil de un efort susţinut de atenţie. În cele din urmă, l-a ajutat norocul. În simplitatea lor, mai toţi gardienii ajunseseră la concluzia că nu era în toate minţile şi îi tolerau fluieratul şi cântatul, câtă vreme nu apărea nici un ofiţer pe secţie. Mai puţin toleranţi se arătau câteodată camarazii lui de lot, care, exasperaţi, îi cereau să nu mai calce aşa de apăsat cu bocancii pe duşumele, să nu mai zgâlţâie paturile şi să-şi înceteze fredonatul. Înţelegător, Mocsoni se scuza, se oprea din plimbat şi se aşeza resemnat pe unul din paturile de jos. Pentru un minut sau două, liniştea era asigurată. Nu mai mult! Culmea era că şi noaptea Ionel reuşea să stârnească proteste. Chiar şi în timpul somnului, îşi freca, inconştient, labele picioarelor între ele, zvâcniturile mişcării transmiţându-se la toate cele trei paturi suprapuse. Torosian, care locuia sub noi, era primul afectat. Fie nu putea adormi, fie se trezea din somn şi îl înghiontea prin saltea pe Ionel, care, fără să se trezească, înceta să-şi mai frece picioarele, iar paturile se opreau din clătinat. Efectul era imediat, dar de scurtă durată, obligându-l pe Torosian să repete procedeul de mai multe ori în cursul nopţii până

ce, în cele din urmă, obosit, adormea, lăsându-se „legănat” de Ionel, fără să mai protesteze. Dimineaţa, Torosian îi reproşa noaptea chinuită de nesomn, indignându-se totodată de indiferenţa mea, care nu mă plângeam niciodată că mi-ar fi tulburat somnul, deşi împărţeam patul cu Ionel. De fapt, toţi noii-veniţi îmi invidiau somnul sănătos şi îmi admirau echilibrul nervos de care dădeam dovadă în diferite împrejurări, în care ei îşi pierdeau răbdarea şi se iritau, ajungând repede la certuri aprinse şi chiar mai departe. Mai ales în primele zile, atmosfera în celulă a fost de-a dreptul explozivă.

Pentru întâia oară de la arestarea lor, membrii lotului Pătrăşcanu aveau ocazia să stea de vorbă între ei. Şi, bineînţeles, că a urmat ceea ce era firesc, şi se întâmpla întotdeauna în astfel de situaţii: s-a discutat despre arestare, anchetă şi proces, fiecare povestindu-şi partea lui de amintiri, din aceste trei importante etape obligatorii, care jalonau drumul de tranzit, dintre libertate şi temniţă.

În cazul noilor mei camarazi de celulă, discuţia pe marginea acestor teme s-a transformat, deseori, în ceartă înveninată şi, uneori, chiar cu tendinţe de a degenera în bătaie. Am asistat, aşadar, zile în şir la reconstituirea faptelor şi declaraţiilor, prin confruntarea celor ce fuseseră împreună în boxa inculpaţilor la procesul lui Pătrăşcanu şi care, acum, cu mărturiile lor, scoteau la lumină dedesubturile anchetelor, dar şi atitudinea fiecăruia, în timpul cercetărilor şi în faţa tribunalului. De aici, învinuiri şi contra-învinuiri, generate de conflict şi de scindări în rândurile colocatarilor mei, unii devenind din nou acuzaţi iar alţii acuzatori, în acest nou proces, care se judeca, ce-i drept, tot cu uşile închise, dar de data asta în celulă, şi după alt cod şi altă procedură decât primul. A avut loc un fel de „spălare a rufelor murdare”, iar, dacă, din cauza prezenţei mele, operaţia nu s-a petrecut cum se cuvenea „în familie”, zicala şi-a păstrat sensul nealterat cu privire la rufe, care erau, într-adevăr, foarte murdare! Urmărind expunerea

fiecăruia, cu privire la ancheta prin care trecuse şi felul în care se desfăşurase procesul, mi-am făcut o idee mai clară, nu numai despre întreaga „afacere Pătrăşcanu”, dar şi despre fiecare din noii mei camarazi de celulă în parte. Încă de la primele controverse ce s-au iscat, când au abordat subiectul anchetelor, mi-am dat seama de părerea eronată, pe care o avusesem până atunci, despre componenţa aşa-zisului „grup Pătrăşcanu”. Pentru mine, nu fuseseră, altceva, decât nişte comunişti ca toţi ceilalţi, care, deşi căzuseră victime luptei pentru putere din sânul partidului, nu meritau nici o compătimire. Cunoscându-i acum personal şi asistând la discuţiile lor, am fost nevoit să-i revizuiesc în privinţa omogenităţii grupului. Comunişti, nu fuseseră decât Pătrăşcanu, Silber şi Kofler. (Cu ultimul nu mai ştiu ce se întâmplase. Cred că murise la Aiud, făcând greva foamei). Ori, nici măcar aceştia trei nu avuseseră vreo activitate conspirativă comună care să îndreptăţească judecarea şi condamnarea lor ca grup organizat. Cu atât mai puţin justificată era acuzaţia de complicitate cu primii trei, adusă celorlalţi din lot pe care nu-i lega nici măcar acelaşi crez politic. Unii din ei, cum era cazul lui Birtaşu şi lavorski, au făcut cunoştinţă cu cei cu care aşa-zis complotaseră împotriva regimului abia acum, o dată cu mine, în celula din Piteşti.

Explicaţia, prin care o lume atât de pestriţă, şi care nu pusese niciodată la cale un complot, ajunsese să se întâlnească în boxa acuzaţilor în cadrul aceluiaşi proces, trebuia căutată în interesul urmărit în acea vreme de partidul comunist de a-l face să dispară pe Lucreţiu Pătrăşcanu şi, totodată, în totala lipsă de scrupule cu care operase, pentru a-şi atinge acest scop.

Dacă, acum, nu mai e un secret pentru nimeni, că „procesul Pătrăşcanu” a fost o variantă românească a marilor procese de tip stalinist înscenate de conducerile partidelor comuniste din Uniunea Sovietică şi din toate statele satelite, pentru a-şi epura cadrele şi a se descotorosi

de „tovarăşii” incomozi, pe vremea când mi-a fost dat să-i ascult pe cei ce fuseseră direct implicaţi în anchetă şi proces, mărturiile lor erau încă inedite.

Nu mă voi încumeta să încerc să redau desfăşurarea, punct cu punct, a tuturor fazelor procesului, la a cărui reconstituire amănunţită am fost martor în celula din Piteşti, pentru că, după atâta vreme, n-aş mai putea reproduce cu fidelitate cele auzite, chiar dacă atunci am urmărit cu cel mai mare interes pasionantele destăinuiri ale celor ce fuseseră „eroii” piesei ce se jucase în 1954.

„Procesul Pătrăşcanu”, ca şi majoritatea celorlalte procese din vremea aceea, aveau o caracteristică comună: sentinţele inculpaţilor care compăreau în faţa tribunalului erau stabilite dinainte, încă de la arestare, procesul în sine nefiind decât un simulacru de judecată, dezbaterile trebuind să dovedească că acuzaţii se făcuseră vinovaţi de acele culpe, care justificau încadrarea lor în articolul din codul penal, prevăzând pedeapsa corespunzătoare celor deja hotărâte. Pentru o cât mai reuşită aparentă de respectare a procedurii şi legii, toate mijloacele erau permise. Se recurgea la minciună, acte falsificate, dovezi şi mărturii mincinoase, smulse sub ameninţare, teroare sau şantaj, de la oameni liberi sau de la alţii, deja condamnaţi.

Cele mai importante elemente în proces rămâneau, însă, tot destăinuirile şi declaraţiile de recunoaştere a faptelor din partea inculpaţilor. Meritul obţinerii lor revenea în întregime organelor de anchetă, care aveau mână liberă să folosească toate mijloacele pentru a-şi atinge scopul.

Numai privind lucrurile prin prisma acestui principiu al cronologiei: răsturnate, care stabilea mai întâi verdictul, întreaga desfăşurare a anchetei şi a procesului Pătrăşcanu devenea clară. Toţi membrii lotului erau de acord în această privinţă: Pătrăşcanu fusese condamnat la moarte, încă înainte de a fi fost arestat! De aici înainte, fusese treaba anchetatorilor şi a judecătorilor de a se adapta la situaţie şi de a face plauzibilă din punct de vedere juridic această

sentinţă, ce avea să fie pronunţată public, abia la sfârşitul procesului.

Trei au fost acuzaţiile care i-au fost aduse lui Pătrăşcanu, toate trei acte de trădare pentru care codul penal prevedea pedeapsa capitală. Pătrăşcanu complotase cu aşa-zisele „partide istorice”, cu „palatul” şi cu „serviciile de spionaj străine”! Urma, deci, ca Pătrăşcanu să se recunoască vinovat de o serie de fapte, pe care nu le comisese, pentru a confirma, în instanţă, exactitatea unor concluzii prestabilite şi prin nimic dovedite. Cum, însă, un complot de asemenea anvergură şi cu atâtea implicaţii nu putea fi opera unei singure persoane, Securitatea a trebuit să se îngrijească să-l înconjoare pe acuzatul principal cu un număr de complici bine selecţionaţi, pentru a se potrivi cadrului creat.

Şi aşa a luat naştere „lotul Pătrăşcanu”, a cărui componenţă mi se păruse atât de bizară la prima vedere, dar care în realitate răspundea perfect necesităţilor de regie. Prin aceşti aşa-zişi complici, ca şi prin declaraţiile altor persoane (unele libere, altele aflate în închisoare), aduse să depună mărturie, aveau să fie demonstrate, la proces, legăturile secrete pe care Pătrăşcanu le avusese cu Maniu şi Brătianu, cu regele Mihai şi cu serviciile de informaţii engleze şi americane. Odată stabilite premizele acestei vaste conspiraţii, imaginate de sferele înalte ale Comitetului Central şi ale Ministerului de Interne, organele de anchetă – sub directa îndrumare a lui Nicolski şi Pintilie – au fost însărcinate cu completarea scenariului, până în cele mai mici amănunte.

Prin perversitatea procedeului întrebuinţat, aceşti reputaţi specialişti ai torturilor şi-au depăşit performanţele de până atunci, atingând apogeul cinismului şi inventivităţii în domeniu: nu le-au pus arestaţilor în faţă declaraţii gata scrise, obligându-i, prin obişnuitele mijloace de persuasiune, să recunoască comiterea unor crime inventate de Securitate şi cuprinse în procesul-verbal de interogatoriu, pe care trebuiau să-l semneze. Nu! De data

asta, au vrut ca înşişi anchetaţii să fie autorii piesei, inventându-şi chiar ei complotul împotriva statului, pe care, pasămite, l-ar fi pus la cale şi distribuindu-şi singuri rolurile în aşa fel, încât la proces să rezulte condamnările dorite de Securitate şi mai ales sentinţa capitală pentru Lucreţiu Pătrăşcanu.

Pentru orice minte normală, un asemenea plan monstruos nu părea realizabil, nefiind de conceput că s-ar putea găsi omul, care să se preteze la un astfel de joc. Şi, totuşi, s-a găsit! Şi, astfel, s-ar putea spune că Securitatea n-a avut nici un amestec în falsificarea adevărului în cazul lui Pătrăşcanu, deoarece adevăratul realizator al scenariului, după care s-a jucat piesa în faţa tribunalului, a fost Herbert (Belu) Silber.

Rezumând, în câteva pagini, ceea ce s-a întâmplat în câţiva ani de anchetă (începând de la arestare, în 1948, şi până la proces, în 1954), lucrurile s-au petrecut în felul următor:

Ca vechi comunist de încredere, Belu Silber a fost informat că interesele superioare ale partidului cer suprimarea lui Lucreţiu Pătrăşcanu, a cărui prezenţă în guvern pune în pericol cauza „socialismului" în România. S-a făcut apel la loaialitatea lui faţă de partid, cerându-i-se să colaboreze cu ancheta şi să contribuie la realizarea acestui scop, sugerându-i-se să găsească soluţia potrivită. Prin sacrificiul pe care îl va face, expunându-se el însuşi unei condamnări (implicarea lui fiind absolut necesară pentru a demonstra vinovăţia lui Pătrăşcanu), Silber îşi va dovedi încă o dată fidelitatea cu care înţelege să servească interesele partidului. Dacă la început, Silber a respins propunerea, de îndată ce s-a văzut confruntat, alternativ, când cu brutalitatea primelor lovituri ale bătăuşilor Securităţii, când cu amabilitatea anchetatorilor, care i-au dat de înţeles că, refuzând să colaboreze, nu numai că nu-i va salva viaţa lui Pătrăşcanu, dar va risca să şi-o piardă chiar şi pe a lui, Belu a capitulat şi a acceptat. El însuşi povestea, că, deşi nu se simţea în stare să suporte durerea

fizică, nu acesta fusese primul motiv care îl determinase să cedeze. O făcuse din motive cât se poate de raţionale: înţelesese că hotărârea partidului era de nezdruncinat şi că nimic nu mai putea schimba soarta lui Lucreţiu Pătrăşcanu. Ca bun cunoscător al istoriei partidului, înţelesese, de asemenea, că „procesul Pătrăşcanu” avea să se desfăşoare după tipicul proceselor similare din celelalte ţări comuniste, în care căzuseră capetele lui Laszlca Rajk, Traicio Kostov şi Rudolf Slanski. Ca atare, nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să încerce să-şi salveze propria-i viaţă, făcând ceea ce îi cereau anchetatorii. Belu Silber declara sus şi tare că nu avea nimic să-şi reproşeze în privinţa mărturisirilor false pe care le făcuse în anchetă şi la proces, datorită cărora Pătrăşcanu fusese trimis în faţa plutonului de execuţie, deoarece soarta lui fusese oricum pecetluită, cu sau fără aceste declaraţii. Era o chestiune de calcul obiectiv, o chestiune de economie, cum spunea el. Salvase singurul lucru ce mai putea fi salvat: propria lui viaţă! Acelaşi „calcul lucid” îl făcea să nu se simtă răspunzător nici pentru torturile, dezlănţuite de aceleaşi declaraţii ale lui, asupra celorlalţi membri ai lotului, pentru a-i face să le confirme. Dacă n-ar fi fost el, ar fi fost un altul, care ar fi făcut aceleaşi declaraţii, iar, dacă nu s-ar fi găsit niciunul dintre ei să le facă, Securitatea ar fi uzat de martori mincinoşi din propriile ei rânduri şi tot şi-ar fi atins scopul. Pătrăşcanu ar fi fost executat iar torturarea celorlalţi tot n-ar fi fost evitată! Aşa, cel puţin, scăpase el!

Cam aşa îşi argumenta Belu Silber atitudinea pe care o avusese la anchetă.

Cinismul unor astfel de afirmaţii, făcute chiar în mijlocul celor care suferiseră direct de pe urma lui, a provocat un val de revoltă în celulă, fiecare exprimându-şi, în felul lui, indignarea. Toţi l-au judecat cu aceeaşi asprime, condamnându-l pentru lipsa de scrupule şi rolul abject care îl jucase în anchetă şi la proces, unii pe ton mai calm, alţii mai vehement. Totuşi, în prima săptămână de la

constituirea celulei noastră de câte ori discuţia pe această temă era reluată, spiritele se înfierbântau treptat, atmosfera se învenina, se ajungea la ceartă, la epitete puţin măgulitoare, insulte şi chiar ameninţări. De fiecare dată, creşterea iritaţiei se datora tot lui Silber, care se încăpăţâna să susţină că, supus judecăţii unei minţi limpezi şi obiective, nu i se putea imputa nimic, deoarece nu declaraţiile lui determinaseră condiţiile în care se desfăşurase ancheta procesul, ci, dimpotrivă, atitudinea lui fusese determinată de acele condiţii, de care el era conştient că erau deja stabilite şi de neschimbat. Ca spectator, neimplicat în certurile care se dezlănţuiau, eram singurul care îmi păstram calmul şi căutam să veghez, pe cât posibil, ca scandalul să nu ia proporţii şi să atragă intervenţia gardianului de pe coridor. Nu era lucru uşor să-i potoleşti pe participanţii la dezbateri, când aceştia tindeau spre conflict deschis, cu acuzaţii şi ameninţări reciproce. Pe de altă parte, urmăream cu mare interes discuţiile care scoteau la lumină toate amănuntele acelui tenebros complot, urzit de minţile perfide şi lipsite de orice considerente morale ale mai marilor anchetelor, şi care aveau culmineze cu procesul şi execuţia lui Pătrăşcanu.

Cei mai angajaţi, mai pătimaşi şi gata de fiecare dată să reia aceleaşi discuţii şi certuri cu Belu Silber era Hari Brauner şi Ionel Stârcea. Observasem, în schimb, atitudinea lui Pavel Constantin, care nu intervenise decât o singură dată, în prima discuţie care se născuse în celulă, în care Belu Silber îşi justificase, cu cinism, comportarea ce o avusese în anchetă şi la proces. Calm şi fără cuvinte de insultă, rechizitoriul lui Pavel scosese în evidenţă, în numai câteva fraze, morbiditatea şi amoralitatea judecăţii lui Silber, încheind cu verdictul pe care îl pronunţase împotriva lui chiar Pătrăşcanu în sala tribunalului, manifestându-şi cu voce tare dezgustul de a fi obligat să stea alături de el, pe aceeaşi bancă a acuzaţilor. Pavel declarase şi el că simţea aceeaşi repulsie faţă de Silber, considerându-l o creatură

abjectă, nedemnă de a trăi printre oameni. Odată această concluzie trasă, Pavel încetase odată pentru totdeauna de a mai lua act de prezenţa lui Silber în celulă, ignorându-l de-aci înainte cu desăvârşire. Am fost surprins, atunci, de faptul că Silber a tăcut şi n-a ripostat. Treptat, mi-am dat însă seama, că Pavel era singurul membru al lotului din celulă care îi impunea respect. Cât timp am stat împreună în aceeaşi celulă, Belu n-a mai cutezat niciodată să-i adreseze vreun cuvânt, ferindu-se chiar să-i pomenească numele, în discuţiile pe care le purta cu ceilalţi, pentru a nu-l provoca în nici un fel. Nu cu aceeaşi resemnare, aş spune chiar laşitate, cu care suportase să fie condamnat de Pavel, avea să răspundă la criticile şi acuzaţiile celorlalţi. Mai ales la reproşurile lui Ionel Stârcea, Silber răspundea prin contraatacuri bine ţintite, amintindu-i de propria lui atitudine, puţin onorabilă, când, în timpul cercetărilor, pentru a fi pe placul anchetei, învinuise, în declaraţiile lui, pe Pătrăşcanu şi pe alţi camarazi din lot, de fapte imaginare, în speranţa că la proces va apărea numai în calitate de martor şi nu va fi din nou condamnat. Când Belu îi striga că nu avea deci calitatea morală să-i judece pe alţii, Ionel Stârcea se congestiona de furie şi încerca să se dezvinovăţească, afirmând că nu aruncase vina pe altul, decât atunci când risca să fie compromisă persoana regelui. Datoria lui, ca om al Curţii, spunea Ionel, era să vegheze ca regele să nu fie implicat în „afacerea Pătrăşcanu”, pentru a nu putea fi acuzat că şi-a depăşit prerogativele, care îi interziceau orice fel de activitate politică şi cu atât mai mult, participarea la un complot.

În duelul de argumente şi contraargumente care se încingeau, susţinut cu citate din declaraţiile făcute de cei doi în faţa instanţei, Belu ieşea mereu învingător, versiunea lui fiind întotdeauna mai credibilă. Ionel Stârcea îşi pierdea atunci cumpătul şi, în comparaţie cu Silber care îşi păstra calmul, pledoaria lui devenea tot mai confuză, mai lipsită de logică şi mai puţin convingătoare. În două rânduri, şi-a

pierdut într-atât controlul de sine, încât a sărit la bătaie. Prima oară ne-a luat prin surprindere şi a reuşit chiar să-l lovească pe Silber, înainte de a apuca să-i despărţim. A doua oară, Silber l-a acuzat de delaţiune în anchetă, în timp ce se plimba în spaţiul liber dintre paturi, iar Ionel se afla în patul lui de la etajul trei.

Profitând de prezenţa unui gardian mai puţin vigilent, pe secţie, mai toţi ne întinsesem în paturi, pentru a ne odihni. Eram culcat lângă Ionel, cu care împărţeam patul de la etajul trei şi urmăream, fără prea mare interes, cearta care se iscase între ei. Mă obişnuisem de mult cu subiectul discuţiei, de atâtea ori repetată, şi îmi formasem părerea şi despre Ionel şi despre Silber, pe care de altfel o împărtăşeau şi ceilalţi: şi unul şi altul aveau dreptate, când se acuzau reciproc în privinţa comportării ce o avuseseră în anchetă şi la proces!

N-am realizat gradul de violenţă pe care l-a atins discuţia, decât în momentul în care Ionel Stârcea, printr-o mişcare bruscă, zgâlţâind întreaga coloană de trei paturi, s-a azvârlit de sus asupra lui Belu Silber. Într-un gest reflex, am întins braţele şi l-am apucat de picioare, oprindu-i elanul. Din fericire mi-a sărit în ajutor şi Pavel Constantin. De unul singur, n-aş fi avut puterea să-l ţin. Cu siguranţă că l-aş fi scăpat din mâini şi s-ar fi putut întâmpla o nenorocire, dacă ar fi căzut în cap de la aşa de mare înălţime. Chiar aşa, atârnat cu capul în jos şi ţinut de picioare, abia am reuşit amândoi să-l ţinem şi să-l ridicăm apoi din nou în pat. L-am scăpat cu acea ocazie pe Silber, nu numai de agresiunea lui Mocsoni, dar şi de cei doi oameni devotaţi ai acestuia, Birtaşu şi Iavorski, care săriseră şi ei din paturile lor, considerând că venise momentul mult aşteptat, să-l linşeze. În timp ce mă străduiam să-i liniştesc, explicându-le că trebuia evitată, cu orice preţ, intervenţia gardianului, că astfel de răfuieli nu-şi aveau rostul în închisoare şi că ne vom putea căuta dreptatea în faţa unei justiţii adevărate, atunci când vom fi din nou liberi, într-o ţară li beră, Belu

Silber, palid la faţă, se retrăsese speriat într-un colţ, aşteptând îndepărtarea pericolului.

Birtaşu şi Iavorski, care avuseseră cel mai mult de suferit în anchetă de pe urma declaraţiilor lui Silber, se împăcau destul de greu cu gândul de a renunţa la răzbunare, până ce vom fi iar liberi. De altfel, nu puteau înţelege, cum de mai stăteau de vorbă cu Silber ceilalţi deţinuţi din lotul lor şi chiar „domnul baron” (cum îi spuneau lui Ionel), din moment ce ticăloşia atitudinii lui Silber, în anchetă, fusese dovedită şi recunoscută chiar de el. Pentru ei, Silber era definitiv descalificat şi exclus din rândul oamenilor, şi nu mai merita altceva decât să-şi primească pedeapsa pentru faptele lui.

Datorită intervenţiei mele, care l-a salvat de două ori de la bătaia şi poate şi pentru că, din toată celula, eram singurul lui interlocutor constant şi fidel ascultător care nu-i arătam nici un fel de resentimente, Belu Silber avea să mă privească cu o simpatie crescândă şi chiar cu afecţiune! Între noi s-a stabilit o relaţie de încredere reciprocă destul de stranie, neafectată nici de diferenţa de vârstă destul de apreciabilă dintre noi, nici de vederile politice diametral opuse, exprimate, şi de unul şi de altul, cu toată sinceritatea. Încurajat de faptul că eram în stare să-i ascult teoriile (inacceptabile din punctul de vedere al „mentalităţii burgheze”, cum spunea el), fără să mă revolt şi să devin agresiv ca ceilalţi, Belu Silber, care nu suporta tăcerea şi simţea nevoia să vorbească cu cineva, mi-a destăinuit, fără reticenţe, multe din părerile şi convingerile lui. Le voi reda pe scurt şi cu toată fidelitatea, pe cele câteva de care îmi mai amintesc.

În cursul nesfârşitelor ore petrecute în discuţii cu Silber, curiozitatea împingându-mă să-i pun mereu şi mereu noi întrebări, în încercarea de a-i înţelege felul de a gândi, nu pot să spun că am ajuns să-mi lămuresc nedumeririle. Nu-mi puteam explica contradicţia flagrantă dintre Silber, omul civilizat, inteligent, cultivat, sensibil şi chiar sentimental şi

celălalt Silber, comunistul şi adeptul convins al celor mai radicale metode de luptă ale partidului, pentru cucerirea puterii şi impunerea sistemului, metode cărora, el însuşi, le căzuse victimă. Pe de-o parte dispreţuia forţa brută, nesuportând el însuşi durerea fizică, nu suporta nici ideea de a i-o pricinui altuia. Pe de altă parte, era total de acord cu necesitatea aplicării procedeelor de represiune staliniste pentru triumful cauzei comuniste. Astfel, aproba întru totul lichidările în masă ale culacilor ordonate de Stalin, deoarece ţărănimea era unul din principalele obstacole în calea înfăptuirii comunismului, obstacol care trebuia înlăturat cu orice preţ. Comunismul este o nouă metodă de gândire, care, spunea el, nu se poate impune atâta vreme cât dăinuie mentalitatea burgheză. Cineva care s-a născut şi a crescut în mentalitatea burgheză nu-şi poate însuşi modul de gândire comunist şi, deci, va fi un inadaptabil sub un astfel de regim. Ori, pentru a rupe continuitatea acestei mentalităţi şi a face loc noilor generaţii cu educaţie comunistă, trebuie mai întâi să dispară generaţiile crescute în spirit burghez. Acei care nu-şi vor manifesta în nici un fel opoziţia faţă de regim şi vor accepta cu pasivitate condiţiile de existenţă ce le vor fi oferite, vor putea să supravieţuiască până la dispariţia lor naturală pe calea procesului biologic firesc. Cei care se vor împotrivi, cu vorba sau cu fapta, dovedindu-se duşmani activi şi deci, periculoşi, vor fi făcuţi să dispară din mijlocul societăţii şi vor fi ori suprimaţi, ori îşi vor sfârşi zilele în închisori şi lagăre de muncă. Întrebându-l, dacă, pentru a-şi vedea realizat idealul fericirii comuniste, ideal cel puţin ipotetic, dacă nu utopic, considera normal să fie plătit un preţ atât de ridicat în suferinţe şi vieţi omeneşti, Silber îmi răspundea că întrebarea mea nu-şi avea rostul. Era o întrebare pur retorică, spunea el, deoarece, indiferent de părerea noastră, răspunsul nu putea influenţa cu nimic cursul inexorabil al istoriei, care îndreaptă evoluţia omenirii către societatea viitorului, care va fi societatea comunistă. Când

şi ultimul din vechile generaţii, care între timp au înţeles că preţul supravieţuirii era tăcerea, fi pierit fără să mai fi transmis descendenţilor nimic din educaţia şi amintirile vremurilor trecute, tinerii, astfel, dezmoşteniţi, care îi vor înlocui, nu vor mai suferi nici o influenţă nocivă şi vor cunoaşte numai societatea comunistă.

Într-una din zile, venind vorba despre minciunile deşănţate ale propagandei comuniste şi despre campania de denaturare a adevărului dusă, în toate domeniile, i-am povestit lui Silber despre întâmplarea pe care mi-o relatase, cu puţin timp înainte de arestarea mea, bunul meu prieten Dinu Mitache.

Dinu era grafician şi membru al Uniunii Artiştilor Plastici. În această calitate, a fost solicitat să se prezinte la Muzeul de istorie a partidului, pentru executarea unor lucrări, ce-i vor fi încredinţate. În prealabil, a fost însă avertizat că va fi obligat să păstreze cu stricteţe secretul în privinţa lucrărilor şi a fost chiar pus să semneze o declaraţie în acest sens. Apoi, timp de câteva săptămâni, a lucrat în atelierul ce i s-a pus la dispoziţie, chiar în clădirea muzeului. Împreună cu alţi câţiva graficieni, pictori şi fotografi a lucrat la falsificarea, conform îndrumărilor ce le-au primit, a unei serii de documente şi fotografii. Uzând de plastografie şi fotomontaje, au produs, astfel, piesele ce urmau să fie expuse în sălile muzeului, spre a demonstra vizitatorului autenticitatea afirmaţiilor făcute de istoricii regimului, cu privire, mai ales, la lupta partidului în ilegalitate. Între altele, au montat panouri cu fotografii vechi, autentice, mărite, reprezentând grupuri de comunişti în diferite momente: la procesele ce li s-au intentat, participând la mişcări greviste sau la diferite întâlniri conspirative. Toate aceste fotografii au fost manipulate, fie înlocuindu-se o figură indezirabilă cu alta care corespundea intereselor partidului, fie adăugând figura unui personaj, care nici măcar nu era contemporan cu grupul din poză,

dar confirma prin prezenţa lui alături de ceilalţi una din minciunile vehiculate de propaganda regimului.

Sfârşind de povestit aventura lui Dinu Mitache de la Muzeul partidului, mi-am exprimat părerea că nici un adevărat comunist nu putea fi de acord cu expunerea unor asemenea falsuri grosolane, care nu vor scăpa ochiului critic şi ironiilor publicului, ducând la discreditarea partidului.

— Te înşeli! Mi-a replicat Silber. N-am nimic împotriva procedeului! Şi mi-a explicat de ce: Aşa după cum Partidul Comunist Român nu se poate spune că a fost un partid, cu cei numai 800 sau 1000 de membri ai lui, tot aşa nu se poate spune că a avut o istorie. De aceea, această istorie a partidului din ilegalitate trebuie inventată. Ori, numai contemporanii acestei perioade dintre cele două războaie mondiale, care sunt oameni bătrâni şi o mică parte a celor de vârsta dumitale îşi vor da seama de falsurile la care a recurs partidul pentru a-şi confecţiona un trecut glorios, pe care nu l-a avut. Cu trecerea timpului şi a generaţiilor, martori ale acelor vremuri, falsul va sfârşi prin a se impune ca adevăr istoric.

Devotamentul lui Silber pentru cauza partidului nu-l împiedica totuşi, să prevadă viitorul comunismului în lume, într-un fel cu totul conform liniei de gândire permise unui membru disciplinat al organizaţiei. Redată pe scurt, teoria lui, în această privinţă, era următoarea: După ce o dată cu revoluţia bolşevică, a fost implantat în Rusia, germenul comunist a beneficiat de izolarea internaţională în care a fost ţinută Uniunea Sovietică şi s-a putut dezvolta nestingherit, eliminându-şi duşmanii din interior şi creând cel mai perfect şi puternic regim de dictatură din lume. Apoi, datorită jocului de alianţe internaţionale, determinat de ameninţarea expansiunii germane, Uniunea Sovietică s-a găsit la sfârşitul războiului, în 1945, în tabăra învingătorilor, armata roşie pătrunzând până în inima Europei şi impunând, în toată zona ocupată regimuri comuniste. Aici,

pretindea Silber, avea să se încheie prima etapă din drumul comunismului spre cucerirea lumii şi totodată şi rolul Uniunii Sovietice. Ruşii, spunea el, erau nişte barbari, care nu cunoşteau deca forţa brută ca mijloc de convingere. Pe durata războiului, misiunea lor fusese de a purta comunismul în vârful baionetelor până în mijlocul Europei. O dată cu terminarea ostilităţilor şi instaurarea păcii, începea o nouă fază în dezvoltarea şi propagarea comunismului, la care ruşii nu-şi mai puteau aduce contribuţia: Primitivismul şi mentalitatea lor asiatică nu le permitea să se adreseze, printr-o propagandă adecvată şi convingătoare lumii civilizate din occident. De aceea prevedea Silber, centrul de greutate al mişcării comuniste se va muta de la Moscova la Paris, de unde „inteligenţa” franceză de stânga va şti să difuzeze mai departe ideea, într-un mod civilizat şi credibil, pentru nivelul mai evoluat al spiritului european.

Numai pentru această teorie, Belu Silber ar fi putut fi condamnat zeci de ani de închisoare. E indiscutabil că Belu Silber nu putea fi privit ca un personaj docil şi comod, nici pentru Partid şi nici în relaţiile cu unii din tovarăşii lui sus-puşi, în ierarhia regimului. Cu felul lui de a gândi şi cu dispreţul pe care îl nutrea pentru o seamă de fruntaşi ai partidul începând cu Gheorghiu-Dej, pe care îl considera un „sfertodoct”, dotat cu şiretenie de om simplu, Belu îşi atrăsese destul de multe antipatii şi chiar duşmănii.

Îmi povestea, astfel, că într-o bună zi, cu puţin timp înainte de a fi arestat, prinsese întâmplător de veste că la bursa neagră se traficau sume importante de dolari. Intrigat şi bănuind că putea fi vorba de o aface îndreptată împotriva intereselor partidului, Belu recursese la câţiva evrei pe care îi cunoştea şi despre care ştia că se ocupau cu astfel de tranzacţii ilegale. Sfârşise prin a afla că întreaga valută străină, care era negociată pe piaţa neagră, era achiziţionată prin diferiţi interpuşi, de una şi aceeaşi persoană, membră în Comitetul Central al partidului şi

binecunoscută de Silber. Fără să pregete o clipă, Belu s-a grăbit să semnaleze cele aflate serviciului de resort din Comitetul Central, convins fiind că descoperise un caz flagrant de corupţie. Reclamaţia lui nu avea să aibă însă nici un efect! Dimpotrivă! I se ceruse lui Belu să nu mai pomenească nimănui despre cele aflate, deoarece întreaga afacere fusese pusă la cale chiar în iniţiativa „Comitetului Central, în interesul partidului”.

Când era vorba de „interesele superioare” ale partidului, se putea conta pe Silber! Dar, dacă Belu a păstrat secretul afacerii de la bursa neagră, denunţul lui nu a fost tratat cu aceeaşi discreţie şi a ajuns la urechea celui pe care îl bănuise de corupţie şi pe care îl reclamase pentru achiziţie ilegală de valută străină. Neînţelegând că, pentru Silber, partidul trecea înaintea prieteniei, omul nu-l iertase niciodată, pentru faptul că nu stătuse mai întâi cu el de vorbă, înainte de a se duce să-l denunţe.

Belu pretindea că implicarea lui în procesul Pătrăşcanu, o datora în mare măsură intrigilor şi urii acestui om.

Belu Silber mi-a mai povestit o sumedenie de amănunte şi întâmplări din perioada Conferinţei de pace de la Paris, la care România fusese reprezentată de una din cele mai numerose delegaţii, în frunte cu Gh. Tătărăscu, ministrul de externe.

Pe lista celor aproape 500 de membri ai delegaţiei, întocmită din timp la Bucureşti, numele lui Silber nu figurase iniţial. El avea să fie impus în ultimul moment, înainte de plecarea delegaţiei la Paris, la intervenţia directă a Moscovei. Din păcate, nu-mi mai amintesc decât prea puţine din istorisirile lui Belu Silber, în legătură cu şederea lui la Paris. Una din principalele lui sarcini, în cadrul delegaţiei române, îi fusese încredinţată tot la Moscova. Urma să uzeze de toate relaţiile pe care le avea, sau putea să şi le facă printre nenumăraţii experţi din componenţa delegaţiilor puterilor apusene învingătoare (Statele Unite, Anglia, Franţa), cu scopul de a contracara pretenţiile

evreilor din străinătate, care ceruseră ca în tratatul de pace cu România să fie inserată o clauză, care să prevadă plata de despăgubiri pentru evreii, ale căror proprietăţi fuseseră naţionalizate (românizate) sub guvernul mareşalului Antonescu. Activitatea lui Silber în această direcţie nu avea să fie publică, ea desfăşurându-se discret, în culise, în cadrul unor întrevederi particulare cu diferiţi delegaţi, cu reprezentanţi politici ai lumii financiare sau ai presei, în încercarea de a-i influenţa în sens contrariu. Unul din argumentele cu care Silber încerca să-şi convingă interlocutorii (în majoritate evrei, din delegaţia americană, mai ales), pentru a-i face să renunţe la clauza despăgubirilor, era următorul: impunând asemenea obligaţii ţării învinse şi cu o economie secătuită de război, măsura va accentua şi mai mult mizeria populaţiei şi va provoca o creştere a sentimentelor antisemite, punând în pericol viaţa evreilor din România.

Adevăratul motiv, spunea Silber, era, bineînţeles, cu totul altul: Moscova avea tot interesul să împiedice orice fel de scurgere de valori (în natură sau valută), din zona ce căzuse sub influenţa ei, către ţările din vest. De unde se vedea că la Silber interesele „partidului” treceau nu numai înaintea prieteniei, ci şi înaintea solidarităţii cu cei de un sânge cu el. Ceea ce nu era de mirare, el însuşi declarându-se un internaţionalist convins şi de asemenea un ateu convins.

Belu Silber îmi povestea, că în cursul misiunii ce-i fusese încredinţată, de a-i influenţa pe diverşi delegaţi occidentali, în sensul dorit de Moscova, atât în privinţa despăgubirilor, cât şi al altor probleme legate de tratatul de pace, cel care îi pusese cele mai multe beţe în roate fusese prinţul Anton Bibescu.

— Nu ştiu cum făcea, spunea Silber, dar de fiecare dată, când reuşeam să fiu introdus la unul din delegaţii cu care voiam să stau de vorbă, constatam că Bibescu trecuse deja pe la el şi că îl pusese în gardă faţă de campania de

influenţare, dusă de diferiţi agenţi ai Moscovei, printre membrii reprezentanţelor occidentale.

Silber părea să-i mai poarte şi acum pică, pentru accesul pe care Anton Bibescu îl avea la personalităţile din lumea diplomatică apuseană, la care, pentru el, uşile rămâneau închise. Povestea cu ciudă, mai cu seamă despre eşecurile pe care le suferise la Paris, din cauza lui Bibescu, care, datorită trecerii de care se bucura, îi blocase multe intervenţii.

Belu Silber avea o limbă ascuţită şi nu-i menaja în criticile lui nici pe cei mai apropiaţi dintre tovarăşii lui de partid. Cum în spaţiul redus al celulei, conversaţiile noastre puteau fi urmărite şi de ceilalţi locatori, aprecierile lui Belu provocau deseori reacţii de indignare din partea lor. Într-una din zile, a reuşit să stârnească un asemenea scandal, încât numai cu greu şi cu ajutorul lui Torosian am potolit spiritele. Avusesem nefericita inspiraţie să-i cer lui Silber să-mi vorbească despre Lucreţiu Pătrăşcanu, pe care, ca student, avusesem ocazia să-l văd, venind cu maşina ministerului la Facultatea de drept, unde fusese proaspăt numit profesor.

Portretul pe care mi l-a zugrăvit Belu nu se voia răuvoitor, dar era departe de a-l prezenta pe Pătrăşcanu într-o lumină avantajoasă. În opinia lui Silber, Pătrăşcanu nu avusese statura potrivită, pe măsura rolului ce-i fusese hărăzit de împrejurări. Dacă, pe de-o parte, îi recunoştea anumite calităţi de cinste şi bună credinţă, pe de altă parte, considera că ambiţia lui nemăsurată nu era justificată nici de personalitatea lui de dimensiune modestă şi nici de inteligenţa lui mediocră.

Cuvântul „mediocru” căzuse de mai multe ori în timpul descrierii făcute de Silber şi avusese darul să-l scoată din sărite pe Hari Brauner, care, în cele din urmă, explodase şi dezlănţuise împotriva lui Belu un potop de acuzaţii, învinuindu-l de a nu-i respecta nici măcar memoria lui Pătrăşcanu, după ce contribuise la asasinarea lui, prin

declaraţiile false, făcute în anchetă şi la proces. Ca de obicei, când se porneau astfel de certuri, nu se găsea, nici de data asta, nimeni să-i ia partea lui Silber, toată lumea aprobându-l pe Brauner, unii fiind chiar gata să intervină şi ei în dispută.

Prevăzând riscurile unui nou scandal, care putea lua proporţii, m-am străduit să-l conving pe Silber să nu mai toarne gaz pe foc replicându-i lui Brauner, în timp ce Torosian, de partea lui, încerca să-l calmeze pe acesta din urmă, deşi şi el îi împărtăşea punctul de vedere. Acţiunea noastră de mediere a avut succes, liniştea fiind restabilită, înainte ca scandalul să atragă atenţia gardianului. Era vorba de un succes vremelnic, de un armistiţiu. Atâta vreme cât exista Silber, exista şi sământa conflictului şi nu putea fi vorba de o pace definitivă. Cu toate astea, chiar şi după potolirea spiritelor, Silber a ţinut totuşi să-şi mai spună ultimul cuvânt, şoptindu-mi la ureche, că nu înţelegea de ce Brauner sărea de fiecare dată cu atâta patimă în apărarea lui Pătrăşcanu, când de fapt nu cu el fusese prieten, ci cu nevastă-sa. O aluzie mai mult decât transparentă la intimitatea unor relaţii, ce ar fi existat între Brauner şi soţia lui Pătrăşcanu. Apoi, a mai făcut câţiva paşi prin celulă şi s-a oprit din nou lângă mine, pentru a întări, în termeni fără echivoc, afirmaţia care provocase reacţia lui Brauner. Parcă îl aud şi-acum, şoptindu-mi:

— Iar în ceea ce îl priveşte pe Pătrăşcanu, ascultă-mă pe mine, care l-am cunoscut bine: era un prost!

Din viaţa şi activitatea, mai puţin diplomatică, dusă de membrii delegaţiei române la Conferinţa de pace de la Paris, Silber mi-a povestit o mulţime de întâmplări şi cancanuri. Reţin un episod, care l-a avut ca erou pe Ion Gh. Maurer. Într-una din zile, dimineaţa, în dreptul hotelului în care era găzduită delegaţia română, s-a iscat un scandal, care, nu numai că i-a alarmat pe locatarii din vecinătate şi pe trecători, dar le-a oferit reporterilor şi fotografilor presei, care mişunau în jurul clădirii, la vânătoare de vreun

fapt senzaţional, un spectacol pe gustul ziarelor de bulevard. În faţa hotelului se oprise un taxi, din care coborâse cu greu, abia ţinându-se pe picioare, Ion Gh. Maurer. Petrecuse toată noaptea şi se întorcea la hotel să se culce. Poate că faptul că umbla clătinându-se şi că nu-şi prea putea ţine echilibrul ar fi trecut neobservat. A atras, însă, atenţia cearta care s-a încins între şoferul taxiului şi Maurer, care nu voia sau nu avea bani să-i plătească cursa. La pretenţia şoferului de a-şi primi banii, Maurer îi răspundea cu agresivitate şi ton ridicat, mai întâi într-o franceză aproximativă, iar mai apoi în cea mai pură şi expresivă limbă română, al cărei farmec, lumea care se adunase în stradă, nu-l putea aprecia. În schimb, gusta din plin bogăţia de imagini a argoului parizian, pe care şoferul de taxi îl vorbea la perfecţie. Epuizând argumentele verbale, Maurer a vrut să-l şi lovească pe şofer. N-a reuşit, însă, decât să-şi piardă echilibrul şi să-i cadă în braţe. Între timp, strada se umpluse de gură-cască iar, de peste tot, fulgerau luminile aparatelor de fotografiat ale reporterilor, care imortalizau scena, din diferite poziţii. În cele din urmă, au apărut şi doi poliţişti, atraşi de zarva din cartier. În timp ce încercau să-i împrăştie pe curioşi şi să lămurească cauzele incidentului, au ieşit, în fine, în stradă şi câţiva din membrii delegaţiei române, care s-au grăbit să înăbuşe scandalul, explicând poliţiştilor situaţia, plătind cursa şoferului şi ducându-1, cât mai repede, şi mai mult pe sus, în hotel pe Maurer, care cotinua să vocifereze.

Silber mi-a povestit că, în ciuda intervenţiilor directe făcute pe lângă autorităţile franceze pentru a exercita indirect presiuni asupra lor, reprezentanţa română n-a avut nici un succes. În ediţiile din aceeaşi zi ale ziarelor, întâmplarea ce avusese loc în faţa hotelului, în care locuiau românii, era relatată cu lux de amănunte şi însoţită de comentariile de rigoare, alături de pozele, reprezentându-l pe Maurer, răfuindu-se cu şoferul de taxi.

Într-una din zile, când îmi făcuse iar apologia metodelor lui Stalin de guvernare, justificând necesitatea masacrelor şi a deportărilor în masă, ca singur mijloc de înlocuire a societăţii anacronice burgheze cu una nouă, receptivă numai la ideile marxism-leninismului, în care se va dezvolta omul viitorului, cu altă mentalitate şi alt fel de a gândi, iar eu îmi exprimasem convingerea că astfel de crime nu vor rămâne nepedepsite şi că visul realizării unei asemenea societăţi nu se va împlini, Silber m-ai întrebat:

— Spune-mi sincer: admiţând prin absurd că situaţia politică s-ar răsturna cu 180° şi ai avea puteri depline în ţară, ce ai face cu un om ca mine? Ai ajuns să mă cunoşti destul de bine, de când stăm împreună; am văzut că îţi face plăcere să mă asculţi şi că mă priveşti chiar cu o vădită simpatie. Deşi nu eşti de acord cu ele, părerile mele te intereseaz şi ştii acum cum gândesc. Ce ai face, deci, cu mine, dacă ai avea puterea în mână?

Mai în glumă, mai în serios, i-am răspuns spontan:

— Cu toată simpatia pe care ţi-o port, te consider un pericol public şi te-aş suprima!

Silber a fost încântat de răspuns şi m-a bătut entuziasmat pe uman spunându-mi că din punctul meu de vedere aş avea perfectă dreptate să-l suprim, pentru că numai intransigenţa şi procedeele radicale garantează reuşita în lupta pentru impunerea unei cauze. Cu adversarul politic, chiar dacă îl respecţi şi îl admiri ca om, trebuie să fii necruţător până la capăt, dacă vrei să-ţi asiguri succesul, afirma Silber.

De când mă aflam împreună cu cei din lotul Pătrăşcanu, activitatea mea, legată de culegerea şi transmiterea de informaţii, încetase aproape complet. Celelalte celule evitau să mă contacteze prin Morse, la calorifer sau la perete, presupunând că cei cu care împărţeam camera nu puteau fi decât comunişti şi, deci, „turnători”, oameni de încredere şi colaboratori ai administraţiei. Nici eu n-am îndrăznit, o bucată de vreme, se reiau legăturile cu celelalte celule. Am

ajuns însă destul de repede să-mi dau seama că puteam avea încredere în noii mei camarazi de celulă. Singurul faţă de care mă aflam în dilemă era Belu Silber. Pe de-o parte, colaborase cu Securitatea în timpul anchetei şi se declara în continuare fidel „partidului”, aprobând metodele criminale de guvernare stalinistă, iar pe de altă parte, de îndată ce părăsea tărâmul politic de discuţie, în părerile şi judecăţile lui despre oameni, se referea la unităţile de măsură ala aceluiaşi cod moral, la care subscriam şi noi ceilalţi. Într-o bună zi, l-am întrebat direct, dacă, în fidelitatea lui pentru partid, se consideră obligat să semnaleze administraţiei eventualele abateri de la regulamentul penitenciar pe care le-ar observa. Belu Silber m-a asigurat că este absolut de acord cu orice fel de activitate, menită să ne satisfacă necesităţile esenţiale, de care eram privaţi prin prevederile stupide şi abuzive ale regulamentului. Printre aceste lucruri absolut fireşti, care nu ni se acordau (cum ar fi: ac, aţă, cuţit, material de scris şi citit), erau şi informaţiile! Silber găsea că era normal să facem tot posibilul să suplinim lipsa obiectelor nepermise prin improvizaţiile care ne stăteau la îndemână şi să încercăm prin toate mijloacele să ne procurăm informaţii, în pofida interdicţiilor.

— Sunt un deţinut ca toţi ceilalţi, spunea el, cu aceleaşi nevoi şi dorinţi, aşa că poţi să contezi pe complicitatea mea, atâta vreme cât nu este vorba de un act de agresiune îndreptat împotriva autorităţii. Dacă de exemplu, aş prinde de veste că plănuieşti o evadare şi că pui la cale un atac împotriva gardianului de pe coridor, atunci, m-aş simţi dator să previn administraţia penitenciarului.

Cu această clarificare a poziţiei lui Silber, m-am simţit dezlegat să-mi reiau activitatea şi să reintru în circuitul reţelei de comunicaţii a celularului. Nu numai că s-a ţinut de cuvânt şi, chiar, m-a ajutat, deseori, „ţinând tira” la uşă, în timp ce vorbeam la perete sau la calorifer, dar Silber s-a dovedit a fi mai ahtiat după informaţii decât toţi ceilalţi locatari ai celulei.

Întâmplarea face, ca tocmai azi, când transcriam pe curat aceste însemnări despre perioada de coabitare cu Silber, să aud anunţându-se la Radio Bucureşti, că printre membrii Frontului Salvării Naţionale, constituit în urma revoluţiei din zilele de Crăciun 1989, se află şi Corneliu Mănescu. Aflând ştirea, mi-am amintit de caracterizarea pe care i-a făcut-o Silber, când, venind vorba în celulă despre Corneliu Mănescu, i-am cerut să mi-l descrie. Îi reproduc aproape întocmai cuvintele:

— Un golan! Un bate mingea pe maidan!

De atunci au trecut anii şi drumurile întortocheate ale puşcăriei m-au purtat prin alte celule şi locuri de detenţie, despărţindu-mă de Belu Silber, despre care n-am mai auzit nimic, până în 1964, când am fost eliberaţi. L-am revăzut, atunci, în Bucureşti. Primise un apartament şi trăia dintr-o pensie modestă, pe care şi-o completa, dând meditaţii particulare studenţilor de la Politehnică.

A mai trecut şi de atunci un număr de ani.

Mă aflam la München, în Germania, când am citit în paginile României libere următorul anunţ:

PRIETENII reamintesc că la 1 martie se împlineşte un an de la încetarea din viaţă a prof. BELU ZILBER-ANDREI SERBULESCU. (9886)

Din păcate, nu mi-am notat data de apariţie a ziarului.

Trebuie să recunosc, că, dacă printre noi nu s-ar fi aflat şi Pavel Constantin, n-aş fi ajuns niciodată să-l cunosc mai îndeaproape pe Belu Silber. Pentru intransigenţa vârstei mele de atunci, Belu Silber îmi oferea destule argumente pentru a respinge orice fel de contact cu el: fusese comunist din ilegalitate şi chiar condamnat pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice; colaborase cu ancheta împotriva propriilor săi tovarăşi (ceea ce pentru noi se exprima într-un singur cuvânt care nu admitea nuanţe: „turnător”); continua să fie un comunist şi un admirator al sistemului stalinist. Adăugând la aceste trăsături morale şi aspectul fizic de gnom respingător, cu gura ştirbă şi

strâmbă şi cu figura schimonosită de ticuri nervoase, Silber întrunea toate calităţile pentru a fi considerat un corp străin în mijlocul deţinuţilor, urmând să fie tratat cu tot dispreţul şi izolat. Pavel Constantin, către care m-am simţit de la început atras datorită atitudinei lui demne, rezervate şi chiar puţin distante faţă de manifestările nervoase, nestăpânite ale colegilor lui de lot, a fost cel care m-a îndemnat să-l provoc la discuţii pe Silber, sfătuindu-mă să am răbdare să-i ascult teoriile, fără să mă indignez.

— Vei afla lucruri interesante şi instructive despre felul de a gândi al unui comunist! Mi-a spus Pavel.

Şi a avut dreptate!

Iar dacă la început mi-am călcat pe inimă, trebuind să-mi înfrâng şi repulsia de a sta de vorbă cu Silber, şi revolta faţă de ideile şi părerile pe care mi le împărtăşea, mărturisesc că, în cele din urmă, am sfârşit prin a fi de-a dreptul fascinat de felul de a gândi al interlocutorului meu. Ajunsesem, în acea primă perioadă de convieţuire cu lotul Pătrăşcanu, să-mi împart timpul în două, petrecându-mi o parte din zi cu Silber şi alta cu Pavel. Spre primul, îmi dădea ghes dorinţa de a afla mereu câte ceva nou din viaţa şi metodele de luptă clandestină ale comuniştilor, dar şi o curiozitate, aproape morbidă, de a-l asculta dezvăluindu-şi, fără reticenţe, moralitatea care îi afecta judecata. Spre cel de-al doilea, pe măsură ce îl observam mai atent, mă împingea o admiraţie şi o simpatie crescândă. Sobru, distant şi puţin comunicativ, Pavel nu se grăbea să lege prietenii şi detesta să aibă relaţii cu oameni indiscreţi care-i forţau intimitatea. A trecut o bună bucată de vreme, până a-şi ieşi din rezervă faţă de mine, de a-mi arăta un început de simpatie şi de a sfârşi prin a-mi acorda prietenia, dar din acel moment s-a stabilit între noi o strânsă legătură şi o deplină încredere reciprocă.

Pavel fusese şi el membru al partidului comunist în ilegalitate. La câteva luni după intrarea trupelor noastre în Rusia, în 1940, când cel mai bun prieten al lui moare pe

front, îşi dă demisia din partid. În legătură cu acest episod, Pavel mi-a povestit, cum într-o noapte avusese un coşmar şi se trezise din somn, îngrozit. Visase că prietenul lui murise pe front. Câteva zile mai târziu, când familia fusese, într-adevăr, înştiinţată că prietenul lui căzuse în luptă, Pavel se informase mai îndeaproape de locul şi împrejurările în care murise. Descoperise, astfel, că proiectilul care-i curmase viaţa îl lovise exact la data şi la ora la care el îl visase murind. Profund impresionat, şi în urma unui proces de conştiinţă, Pavel părăsise a doua zi rândurile Partidului Comunist Român, simplă filială a celui de la Moscova şi aservit intereselor Uniunii Sovietice, cu care ne aflam în război. Curând după aceea, pleacă şi Pavel în Rusia dar nu în rândurile combatanţilor, ci însărcinat de Marele Stat Major al armatei române cu o misiune specială de studiu, în spatele frontului. În fruntea unui mic grup de doi sau trei experţi în agricultură, organizare industrială şi legislaţie a muncii, la bordul a trei camioane militare şi însoţiţi de o escortă de apărare, formată din câţiva ostaşi bine echipaţi şi înarmaţi, Pavel a luat drumul Rusiei, cutreierând, timp de câteva luni, imensele teritorii din Ucraina şi Crimeea, cucerite de trupele române şi germane. Într-unul din camioane, în afară de bagajul lor persoanal şi spaţiul amenajat pentru dormit, se afla tot materialul necesar pentru misiunea ce le fusese încredinţată: hârtie, maşină de scris şi de calculat, aparate fotografice şi filme, documentaţie de specialitate, broşuri de propagandă anticomunistă şi până şi Biblia şi Coranul în zeci de exemplare, scrise în limbile populaţiilor din sudul Uniunii Sovietice. Celelalte două camioane erau încărcate cu tutun, cafea, ceai, zahăr şi diferite conserve cu alimente şi produse, de care populaţia ducea lipsă chiar şi înainte de război, şi care în teritoriile ocupate, unde banii nu aveau nici o valoare, reprezentau un fel de valută forte. Conţinutul acestor camioane urma să fie folosit de echipa lui Pavel la câştigarea încrederii şi bunăvoinţei oamenilor cu care

aveau să intre în legătură, solicitându-le informaţiile şi ajutorul de care aveau nevoie pentru cercetările cu care fuseseră însărcinaţi. Şi, într-adevăr, spunea Pavel, cu câteva pungi de zahăr, de cafea sau puţin tutun, ni s-au deschis multe uşi şi s-au dezlegat multe limbi.

Principalele obiective ale misiunii lor erau: colhozurile, sovhozurile, staţiunile de maşini agricole şi câteva întreprinderi industriale, care toate continuau să lucreze sub regimul de ocupaţie, în aceleaşi condiţii şi după aceleaşi norme de funcţionare ale fostei administraţii sovietice. Pavel şi oamenii lui au petrecut câteva săptămâni în mai multe astfel de întreprinderi colective sau de stat, trecând rând pe rând, prin toate secţiile şi serviciile lor administrative pentru a le studia funcţionarea şi eficacitatea. Rezultatele observaţiilor lor făceau obiectivul unor rapoarte extrem de amănunţite şi bine documentate, privind randamentul acestor unităţi de producţie, în care semnalau atât calităţile şi defectele de funcţionare constatate, cât şi cauzele care le generaseră. Pavel a putut astfel să-şi facă el însuşi, încă de pe atunci, o imagine la faţa locului, despre felul în care se muncea şi se producea sub regimul comunist, care avea să fie introdus treptat şi la noi, după război. A avut ocazia să vadă toate racilele sistemului, ale centralizării şi planificării din cadrul statului sovietic, în care singurul factor de conducere şi decizie era partidul comunist, prin reprezentanţii lui, declaraţi infailibili, pentru simplul motiv că erau în posesia carnetului de membru. A văzut cu ochii lui sărăcia lucie a ţăranilor proletarizaţi din colhozuri şi mi-a povestit de fenomene ce nu mi se păreau verosimile, dar, care, în cele din urmă, s-au ivit şi la noi în ţară, când pauperizarea populaţiei a atins punctul culminant. Ţăranii, sărăciţi până la înfometare şi lipsiţi de orice interes pentru muncile agricole, din moment ce nu beneficiau de produsele ce le recoltau, lucrau numai cu sila, trăgeau chiulul cât puteau şi încercau să-şi asigure un minimum de existenţă, prin mijloacele ilegale, furând de la

„stat”. Am aflat, astfel, de la Pavel, despre o practică curentă a colhoznicilor: furtul cu buzunarul! Toţi ţăranii aveau la îmbrăcămintea pe care o purtau buzunare supradimensionate, pe care le umpleau cu ce se nimerea la îndemână la locul de munca unde erau repartizaţi. În funcţie de sezon, de culturile agricole la care lucrau sau de produsele pe care le recoltau, îşi umpleau zilnic buzunarele, înainte de a pleca acasă, cu cartofi, cu grăunţe de grâu sau de porumb, cu seminţe de floarea soarelui, cu boabe de fasole sau mazăre etc.

Ani de zile mai târziu, după ce am ieşit din închisoare, am aflat că procedeul fusese adoptat şi de ţăranul român, ajuns şi el în aceeaşi situaţie. De altfel, multe din cele observate şi consemnate de Pavel, în rapoartele lui către Marele Stat Major, aveau să-şi facă apariţia şi la noi. În timp ce-l ascultam pe, Pavel, povestind în celula din Piteşti, eram însă departe de a-mi închipui că vom avea parte de birocraţia uriaşă şi paralizantă, emiţând dispoziţii absurde şi deseori contradictorii, hrănită cu date false şi dată pe mâna unei armate de funcţionari de stat, incompetenţi şi corupţi, aşa cum o văzuse el în Rusia.

Pavel era încă fascinat de experienţa pe care o trăise, care îl ajutase să se lămurească în privinţa situaţiei din Uniunea Sovietică şi să devină un duşman, bine documentat, al sistemului comunist.

Un alt ţel al expediţiei lui în U. R. S. S. Fusese şi întocmirea unui studiu privind starea de spirit, nu numai a populaţiei ruse şi ucrainene, dar şi a celorlalte naţionalităţi care locuiau în sudul ţării, de-a lungul coastelor Mării Negre. Era totodată şi un studiu legat de apartenenţa acelor populaţii la diferitele religii din regiune. Pavel a rămas încântat de contactele pe care le-a avut cu localnicii. Bunăvoinţa şi simpatia pe care i-au arătat-o, se datora în bună măsură faptului, că era român şi venea dintr-o ţară cu o viaţă liberă, la care râvneau şi ei. A rămas profund impresionat de lumea musulmană a tătarilor din Crimeea,

care nutreau sentimente de ură profundă, deopotrivă pentru comunism şi pentru ruşi. Desigur că darurile din camioanele cu provizii au avut şi ele rolul să creeze un climat de încredere şi bună înţelegere.

Pavel îmi vorbea încă de pe atunci despre problema naţionalităţilor din U. R. S. S., prevăzând confruntările cu diferitele popoare înglobate în imperiul sovietic, cărora puterea centrală va trebui cândva, în viitor, să le facă faţă. Problema tătarilor şi a altor neamuri din regiunile pe care le-a cutreierat au fost subiectele unor rapoarte amănunţite, însoţite de o sumedenie de fotografii, făcute mai ales în Crimeea, pe care le-a înaintat Marelui Stat Major.

Poveştile lui din Rusia mă pasionau şi stăteam ore în şir cu el, ca să le ascult. Aşa ne-am apropiat, treptat, unul de altul, ne-am cunoscut mai bine, şi după ce Pavel şi-a pierdut neîncrederea şi ne-am împrietenit, întâlnirile şi discuţiile noastre începeau de obicei cu puţin timp înainte de ora prânzului. De la „deşteptare” şi până la acea oră, nu era de vorbit cu Pavel. Era timpul în care îşi îndeplinea cu regularitate programul lui zilnic de plimbare, făcând cei trei paşi dus-ntors, pe care îi permitea spaţiul liber din faţa uşii. Câtă vreme se plimba, Pavel repeta în gând poeziile lui Eminescu, Gyr şi Crainic, pe care le ştia pe de rost. Pasiunea lui pentru opera lui Eminescu data din vremea liceului, şi îl făcuse să înveţe pe dinafară sute şi sute de versuri, pe care mi le recita şi mie cu mare plăcere, ori de câte ori îl rugam. Pretindea că repetarea zilnică a poeziilor era singurul exerciţiu de memorie, pe care avea ocazia să-l facă în închisoare. Nu ştiu dacă aceste exerciţii l-au ajutat la întreţinerea ei, dar era incontestabil că Pavel fusese înzestrat de natură cu o memorie prodigioasă. Şi amintirile lui din Rusia erau extrem de bogate în amănunte de tot felul, de la date statistice, până la nume de localităţi şi chiar de oameni, cu care avusese de-a face. De-a lungul lunilor de zile petrecute în Rusia şi-a completat de mai multe ori încărcătura camioanelor cu care plecase din ţară, făcând uz

de ordinul scris ce-l primise de la Marele Stat Major, adresat tuturor unităţilor române şi germane din zona de ocupaţie, la care va apela, de a-i furniza, din depozitele armatei, tot ceea ce solicita. Odată misiunea încheiată, Pavel s-a întors în ţară, reluându-şi serviciul la Institutul de Conjunctură, unde a continuat să lucreze până la arestare.

Între timp, războiul se terminase, intervenise armistiţul de la 23 august şi partidul comunist, sprijinit de ocupantul sovietic, pornise lupta pentru cucerirea puterii şi instaturarea dictaturii. Pavel este solicitat sa reintre în partid, dar, consecvent cu atitudinea lui principială, care respingea orice compromis şi orice oportunism, refuză. Pavel era un om profund cinstit şi nu admitea din partea nimănui nici o abatere de la această linie. Pe cât era de intransigent cu alţii, pe atât era de exigent şi cu el însuşi.

Deşi extraordinar de slăbit, nu accepta nici în ruptul capului vreun ajutor alimentar de la altul, nici chiar atunci când unul din noi, îmbolnăvindu-se şi neputându-şi mânca porţia, i-o oferea lui. Cu toate insistenţele noastre, Pavel era ferm decis să se limiteze strict la raţia prevăzută de regulamentul penitenciarului.

Sobrietatea lui era aproape ascetică. De multe ori, ascultându-l vorbind, îmi venea greu să cred că fusese comunist.

— Păcatele tinereţii, care crede că tot ce zboară se mănâncă! Spunea el, amintindu-şi de dezamăgirea suferită, când a început să realizeze adevărata amploare a minciunii cuprinsă în doctrină, intenţia criminală în modul ei de aplicare şi, mai ales, când şi-a dat seama că Partidul Comunist din România nu era, de fapt, decât un mic grup de străini, în serviciul unei puteri străine.

Animat de cele mai curate şi autentice sentimente naţionale româneşti, Pavel era departe de a fi un şovin. Când era însă vorba de membrii mişcării comuniste internaţionale sau ai Partidului Comunist Român, lucrurile se schimbau. Pavel pretindea că nu poţi să fii împotriva

comunismului, fără să nu fii implicit şi xenofob şi chiar antisemit, susţinându-şi punctul de vedere cu argumente din chiar istoria mişcării comuniste, pe care o cunoţtea, ŕ fond”. Mi-am dat seama cât de bine informat era în acest domeniu, cu ocazia unor controverse ce se născuseră între el şi Belu Silber, la începutul convieţuirii noastre în celulă, când cei doi mai aveau încă relaţii. De fiecare dată, Pavel îl copleşise pe Belu cu cunoştinţele lui, cu exactitatea datelor, numelor şi evenimentelor din trecutul partidului, pe care le enumera fără nici o ezitare, citând din memorie lucrările şi autorii care trataseră această temă, cu o precizie deconcertantă, de parcă ar fi avut sub ochi însemnările bibliografice de la sfârşitul unui volum de istorie. Belu Silber fusese întotdeauna, în cursul acestor discuţii, pus în inferioritate de prodigioasa memorie a lui Pavel.

Unul din locatarii celulei noastre, care nu lua niciodată parte la discuţii despre ancheta şi procesul lui Pătrăşcanu, despre politică sau despre orice alt subiect care putea da naştere la puncte de vedere contradictorii, era Herant Torosian.

Abilitatea cu care evita să facă afirmaţii, care n-ar fi fost împărtăşite de vreunul din noi, şi darul de a se eschiva, când totuşi era direct solicitat să se pronunţe, păreau să fie la Torosian calităţi înnăscute. În schimb, era unul din cei mai fermecători povestitori, pe care i-am întâlnit în închisoare. Povestitor de întâmplări din propria-i viaţă, în care, deşi momentele, personajele sau locurile erau abia schiţate, reuşeau să fie adevărate perle literare, pline de discreţie, poezie şi sensibilitate.

Torosian mi-a rămas în amintire ca unul din cei câţiva oameni de mare rafinament intelectual, pe care i-am cunoscut în cursul anilor de detenţie. Aprecierea şi respectul pe care îl inspira, datorită inteligenţei lui sclipitoare, erau însă umbrite de surprinzătoarea schimbare pe care o suferea, de îndată ce se deschidea uşa celulei şi ne aflam în prezenţa vreunui ofiţer al

administraţiei închisorii sau chiar numai a gardianului de serviciu pe coridor. În faţa lor, Torosian devenea brusc alt om, dezgustător de umil şi slugarnic. Era singurul deţinut din Piteşti pe care l-am văzut plecându-se, plin de respect, în faţa uniformelor administraţiei, care apăreau în pragul celulei, şi grăbindu-se să strige un „să trăiţi!”, de răsunau pereţii. Torosian se înjosea din toată fiinţa, de la privirea supusă, care cerşea parcă cinstea de a fi băgat în seamă de gardian, până la faţa care i se lumina de admiraţie, când unul din membrii administraţiei făcea vreo glumă grosolană sau o apreciere batjocoritoare la adresa deţinuţilor. Cu cât expresia folosită de gardian era mai ordinară, cu atât Torosian râdea mai cu poftă, căutând să dovedească că ştia să-i guste hazul. Îşi permitea, chiar, simulând o îndrăzneală reţinută şi respectuoasă, să facă şi el câte o apreciere măgulitoare cu privire la umorul brutei de pe coridor, creând momente penibile pentru noi, dar de satisfacţie pentru cel pe care îl linguşea. Imediat, însă, ce rămâneam iar singuri şi uşa celulei se închid Torosian redevenea omul fermecător dinainte, reluându-şi imperturbabil vorba de unde şi-o întrerupsese, pentru a-l linguşi pe gardian. Culmea că atunci când, până şi Silber, indignat de atitudinea lui, l-a acuzat lipsă de demnitate şi de slugărnicie, Torosian nici nu s-a supărat, nici s-a ruşinat măcar. Ba, dimpotrivă, a făcut chiar apologia procedeului, susţinând că era singura armă a omului inteligent, în luptă cu prostia, primitivismul şi răutatea.

— Brutele de pe coridor, care suferă de un complex de inferioritate intelectuală faţă de noi, spunea Torosian, pot oricând să-ţi facă rău, chiar să te omoare, fără să dea socoteală nimănui. Suntem la cheremul şi reacţiile lor sunt imprevizibile, pentru că se simt în permanenţă dispreţuiţi. Superioritatea noastră constă tocmai în posibilitatea pe care ne-o dă inteligenţa şi cultura pe care o avem, de a descoperi şi cunoaşte slăbiciunea acestor oameni şi, de a le da impresia că suntem conştienţi că ei ne sunt nouă

superiori şi nu invers. Pe mine nu mă costă nimic să simulez o atitudine supusă, respectuoasă, să râd la o glumă proastă, să rostesc câte o vorbă admirativă, dar îmi asigur, prin acest procedeu o şansă în plus de supravieţuire. Nu aş avea nici o satisfacţie să-mi arăt dispreţul faţă de o fiinţă inferioară, mai ales când ştiu că o astfel de atitudine o poate face să devină periculoasă. Demnitatea de care vorbiţi – ne spunea Torosian – vă poate costa viaţa!

Torosian îşi punea, cu perseverenţă, metoda în aplicare, în toate împrejurările care îl aduceau în contact cu şeful de secţie, întrecându-se de fiecare dată în demonstraţii de servilism, pentru a se face remarcat şi fi recompensat măcar cu o privire mai binevoitoare, din partea zbirului de pe coridor.

Într-o zi, Torosian m-a luat confidenţial deoparte, pentru a-mi încredinţa gândul care îl frământa, apelând totodată la experienţa mea din închisoarea Piteşti şi solicitându-mi părerea. Visul lui era să ajungă la spitalul închisorii Văcăreşti, de unde, credea el, că prin intermediul medicilor de acolo, va putea lua legătura cu fratele lui din Bucureşti, care era şi el doctor. De aceea, se gândise să se consulte cu mine, care, ca „vechi piteştean”, eram în măsură să-l informez despre cazurile de boală, care determinaseră autorităţile Ministerului de Interne să aprobe transferarea deţinuţilor respectivi la spitalul din Văcăreşti.

Cei din „lotul Pătrăşcanu”, cu care împărţeam celula, fiind locatari relativ proaspeţi, încă nefamiiiarizaţi cu penitenciarul, mă considerau în mod exagerat, un cunoscător al tuturor secretelor vieţii din Piteşti, un expert în interpretarea intenţiilor administraţiei, calităţi pe care toţi deţinuţii şi le însuşeau după mai mult timp de şedere în acelaşi loc de detenţie. Motivul pentru care Torosian apelase la mine, era deci de înţeles. Ceea ce m-a uimit însă din partea lui, ştiindu-l cât era de retras şi bănuitor cu lumea din jur, a fost încrederea pe care mi-a arătat-o,

impărtăşindu-mi intenţiile şi, mai ales, solicitându-mi complicitatea.

Aşa cum am mai spus, îngrijirea medicală în închisori suferea, aceleaşi fluctuaţii periodice, ca şi cantitatea şi calitatea hranei, brutalitea mai pronunţată sau mai atenuată a tratamentului, sau gradul de reprimare a regimului de detenţie în general, în funcţie de situaţia politică internaţională mai încordată sau mai destinsă. Ori, în acel moment, situaţia nu era deloc favorabilă transferării unui deţinut bolnav la spitalul închisorii Văcăreşti. Nu era de aşteptat nici măcar o recomandare de internare în spital din partea cabinetului medical al penitenciarului către forurile superioare, necum obţinerea aprobării Ministerului de Interne în acest sens. Totuşi, Torosian voia cu orice preţ să-şi încerce norocul şi voia să ştie cu ce boală anume avea cele mai mari şanse să fie trimis la spital. Era hotărât să simuleze orice suferinţă, numai să-şi atingă ţelul! Neputându-l convinge de zădărnicia unei astfel de tentative, pe care, în acea perioadă o consideram sortită eşecului, a trebuit să-i fac pe plac şi să examinez cu el problema bolii celei mai indicate, pe care s-o simuleze faţă de administraţie. Am ajuns la concluzia că cea mai potrivită ar fi o criză prelungită de lombosciatică, cu dureri acute în coloana vertebrală, care ar necesita un examen radiologie, posibil numai la spitalul de la Văcăreşti.

Începând chiar de a doua zi, Torosian şi-a luat rolul în primire. Mai întâi s-a văitat de dureri de spate şi a cerut să fie scos la vizita medicală. Refuzat câteva zile în şir, unul din gardieni a sfârşit, totuşi, prin a-l duce la cabinetul medical, unde sanitarul Ciortan i-a dat câteva antinevralgice şi l-a trimis înapoi în celulă. În ziua următoare, înfruntând toate insultele şi ameninţările cu carcera ale şefului de secţie, Torosian nu s-a mai dat jos din pat, pasămite, din cauza durerilor ce le simţea la cea mai mică mişcare. Cu o perseverenţă impresionantă, urmărind să-i convingă pe rând pe toţi gardienii din toate schimburile de suferinţa lui,

ce se agrava de la o zi la alta, Torosian nu rata nici o ocazie de a se văita, ori de câte ori se deschidea uşa celulei sau chiar la simpla trecere a şefului de secţie pe coridor, prin faţa uşii noastre. Treptat, gardienii s-au obişnuit cu bolnavul din celula noastră, căruia şi cabinetul medical a sfârşit prin a-i acorda dreptul de a sta în pat şi în timpul zilei. Totuşi, Torosian nu s-a oprit aici. Aşa-zisa lui boală a continuat să evolueze într-un crescendo bine calculat, care îl făcea să se vaite pe zi ce trecea mai tare şi să ceară să fie dus tot mai des la cabinetul medical. Ciortan nu-i putea da altceva decât aspirine şi antinevralgice, care, îi spunea Torosian, nu-şi mai făceau aproape nici un efect. Cu prilejul fiecărei vizite la cabinet, Torosian îşi punea în joc tot talentul de actor, pentru a-l înduioşa cu suferinţa lui pe Ciortan şi a-i câştiga bunăvoinţa. În acest scop, ne-a cerut şi nouă concursul: lui Pavel, Constantin şi mie. Aşa că, de la o vreme, nemaiputând umbla de durere, îl duceam amândoi la cabinet, mai mult pe sus, ridicându-l de subţiori. Pe măsură ce boala se agrava, Torosian se încovoia tot mai mult de spinare, sfârşind prin a sta îndoit din şale, aproape în unghi drept. Ajuns în acest stadiu, a cerut să fie scos la raportul comandantului. Cererea nu i-a fost satisfăcută, dar într-o zi la o inspecţie, când comandantul închisorii s-a oprit şi la celula noastră, Torosian, cu ochii în lacrimi, l-a implorat să-i fie milă de el şi să-l ajute, să-i facă chinul mai suportabil. Frânt în două şi ţinându-se cu amândouă mâinile de piciorul patului, cu faţa schimonosită de suferinţă, i-a explicat plângând ofiţerului că, în starea în care se afla, nu se putea duce nici măcar până la tinetă, fără ajutorul nostru. Dorinţa lui era să obţină un baston cu care să se ajute la mers. Un baston în formă de, T”, nu mai înalt de 50 cm, în care să se proptească şi care la ordinul comandantului ar putea fi foarte uşor confecţionat la atelierul de tâmplărie al închisorii.

— Vă sărut mâinile şi picioarele, domnule comandant, ajutaţi-mă… au fost cuvintele cu care şi-a încheiat

dramatica lui pledoarie.

Sfârşitul frazei nu s-a mai înţeles, fiindcă Torosian l-a bolborosit într-un hohot de plâns, pe care nu l-a mai putut stăpâni.

Torosian îşi jucase magistral rolul, dar comandantul plecase fără să spună nimic, ceea ce m-a făcut să rămân sceptic în privinţa efectului produs asupra lui. În dimineaţa următoare însă, spre surprinderea noastră ofiţerul de serviciu i-a adus lui Torosian o scurtătură dintr-o coadă a măturǎ, spunându-i că tovarăşul comandant i-a aprobat dreptul de a se folosi de ea în loc de baston. Faptul ilustra, cum nu se putea mai limpede domnia arbitrarului sub care trăiam, cu toate paradoxurile ei.

Era cunoscut, în întreaga puşcărie din Piteşti, cazul lui Grigore care, cu toate insistenţele lui, nu obţinuse niciodată un baston, deşi avea un picior cu mult mai scurt şi se deplasa foarte anevoie. Am cunoscut de-a lungul anilor de închisoare oameni infirmi, cu unul sau amândouă picioarele amputate, cărora, la un penitenciar, li s-au luat cârjele, spre a fi depuse la magazie, sub pretextul că regulamentul interzice deţinuţilor să poarte asupra lor obiecte care ar putea fi folosite ca arme, iar la alt penitenciar le-au fost lăsate.

Încurajat de succesul avut pe lângă comandant, Torosian a continuat cu şi mai multă aplicaţie să-şi desfăşoare talentele de simulant, manifestându-şi cu orice ocazie disperarea din cauza chinurilor insuportabile pe care le îndura. Pentru a nu da de bănuit că tocmai acesta este scopul pe care îl urmărea, Torosian evita să ceară transferarea la spital, sperând că, în cele din urmă, administraţia va lua totuşi această hotărâre. Scena cea mai impresionantă la care am asistat, în care Torosian a atins perfecţiunea actorului dramatic, s-a petrecut în cabinetul medical. Împreună cu Pavel, îl însoţisem la vizita medicală, pentru a-l ajuta drum la urcatul şi coborâtul scărilor. Deşi ştiam că se prefăcea, nu te puteai împiedica să nu te cuprindă mila, văzându-l cum

se târa pe coridor gemând, frânt în două şi sprijinindu-se în reteveiul de coadă de mătură şi cât de neputincios se oprea când ajungea la trepte. Ajuns în cabinet, de cealaltă parte a biroului, la care Ciortan se pregătea să-i prescrie ca obicei, cele câteva antinevralgice, Torosian, curbat de spinare, ciucit, ajungând cu capul la nivelul mesei, cu cea mai convingătoare expresie a disperării în ochi şi cu şiroaie de lacrimi pe obraz, i-a declarat sanitarului că ajunsese la capătul răbdării, că nu mai putea suporta durerile. Îl implora să-i curme într-un fel viaţa, pentru că, în situaţia în care se afla, nu era în stare să facă nimic de unul singur fără ajutor, nici măcar să-şi pună capăt zilelor. Am asistat la o criză de deznădejde, de sinceritatea căreia nimeni nu s-ar fi putut îndoi. Până şi Ciortan s-a arătat impresionat. În orice caz, pe lângă cele câteva antinevralgice, pe care i le-a pus în palmă, de data asta, pentru prima oară i-a spus şi câteva vorbe de îmbărbătare, care păreau să conţină şi o vagă promisiune:

— Mai ai răbdare, că poate vom putea face ceva să te scăpăm de dureri.

Torosian s-a întors în celulă plin de speranţe. Vorbele lui Ciortan confirmaseră că perseverenţa lui începea să dea roade, ceea ce l-a îndemnat să continue, să-şi joace rolul cu şi mai multă conştiinciozitate, zi şi noapte s-ar putea spune, fără nici o clipă de răgaz. Torosian se identificase într-atât cu personajul pe care îl interpreta, încât până şi noaptea pat, când se întorcea de pe o parte pe alta, gemea şi se văita prin somn. Dacă era nevoit să folosească tineta în toiul nopţii, când şefului de secţie nici prin gând nu-i trecea să-şi părăsească scaunul de la capătul coridorului pentru a ne supraveghea prin vizetă, Torosian se târa până la el înapoi, simulând aceleaşi chinuri ca şi în timpul zilei, când se ştia păzit de gardian. Au mai trecut câteva săptămâni, în care timp Torostan n-a încetat să se plângă şi să se milogească în fel şi chip pe lângă fiecare gardian sau ofiţer care se oprea la celula noastră. Apoi, într-o bună zi, uşa s-a deschis şi

ofiţerul de serviciu a rostit formula care, deseori, avea darul să schimbe cursul vieţii deţinutului:

— Torosian Herant! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!

După socotelile noastre, era zi de dubă. Ştiam, din observaţiile făcute în timp, că la jumătatea lunii, vagonul-penitenciar trecea spre Bucureşti iar în primele zile ale lunii pleca în sens invers. O ştia şi Torosian, dar n-a lăsat-o să se vadă, decât printr-o licărire şireată a privirii, când s-a întors ultima oară spre noi din prag, pentru ca, oftând şi gemând de durere, să-şi ia rămas bun şi să ne mulţumească de ajutorul ce i-l dădusem. Gârbovit, proptindu-se în scurtătura primită de la comandant şi târşâindu-şi anevoie picioarele pe ciment, Torosian a ieşit din celulă.

Nu l-am mai întâlnit niciodată, dar după o vreme, printr-un deţinut transferat de la spital la închisoarea din Piteşti, ne-a parvenit vestea că Torosian se afla internat la Văcăreşti.

Câteva luni mai târziu, pe aceeaşi cale, ne-a venit ştirea că fusese eliberat. Detalii despre această eliberare, în condiţii atât de neobişnuite, n-am putut afla.

Ionel Mocsoni-Stârcea era incontestabil cel mai „mobil” personaj din tot lotul Pătrăşcanu, cu care mi-a fost dat să împart celula şi o bucată de vreme chiar patul. Neastâmpărul fizic, firea capricioasă şi labilitatea caracterului păreau să-i fie principalele trăsături. Despre Ionel Mocsoni am auzit părerile multora, începând cu ale colegilor lui de lot şi sfârşind cu ale altora care au stat cu el în închisoare înaintea mea sau l-au cunoscut mai dinainte. Părerile lor se deosebeau, după gradul de simpatie sau antipatie, de care se bucurase Ionel printre ei. Unii îi apreciau inteligenţa, vioiciunea şi efervescenţa, alţii, dimpotrivă, îl găseau insuportabil de obositor, din cauză că era în permanenţă agitat şi prea gălăgios. Unii, cum era Hari Brauner, îi admirau talentul muzical, susţinând chiar că avea o ureche absolută. Alţii îl dispreţuiau pentru comportarea avută în ancheta şi la procesul Maniu, ca şi în cea de-a doua anchetă, în cazul Pătrăşcanu, acuzându-l de

lipsă de caracter. Iar alţii, pur şi simplu, pretindeau că era nebun. Cred că fiecare din aceste păreri cuprindea câte un sâmbure de adevăr şi că toate puse laolaltă reuşeau să schiţeze un portret destul de sugestiv al lui Ionel.

Pavel Constantin, deşi îi cunoştea toate slăbiciunile, îi sărea de fiecare dată în ajutor, pentru a-l feri de ironiile şi întrebările maliţioase ale lui Belu Silber, la care Ionel, în zăpăceala, indiscreţia şi lipsa lui de pudoare, răspundea fără să-şi dea seama că era luat peste picior şi, odată cu el, o întreagă „clasă socială, cu instituţiile ei reacţionare burgheze”. Pavel mi-a explicat că nu-i lua, propriu-zis, apărarea lui Ionel, ci numelui pe care îl purta şi categoriei din care făcea parte, pe care, chiar dacă o reprezenta prost, nu suporta să le vadă luate în derâdere de un venetic ca Silber, care nu avea nimic sfânt şi nici un respect pentru tot ce însemna istorie, tradiţie şi aşezare românească.

Era un spectacol destul de trist să asişti la scene în care Ionel Stârcea nu era la înălţimea aşteptărilor şi în care alţii înţelegeau, mai bine decât el, că avea obligaţia să-şi ţină rangul cu mai multă demnitate. Cu atât mai penibile erau momentele, când Ionel reuşea să-l pună pe Birtaşu în situaţia jenantă de a-i fi ruşine de comportarea lui şi de a nu şti cum să devieze atenţia celorlalţi de la gafele „domnului baron”, cum continua să-i spună. De devotamentul lui Birtaşu pentru fostul lui stăpân, bătrânul baron Mocsoni, beneficiase, în continuare, după moartea acestuia, Ionel. Birtaşu era mult mai mândru de originea boierească şi de titlul de nobleţe al familiei Mocsoni, decât Ionel. Credincios nu numai stăpânului lui, dar şi ataşat trup şi suflet clasei sociale a acestuia, Birtaşu era un duşman neîmpăcat al comunismului şi al tuturor celor care susţineau lupta de clasă. Era unul din motivele pentru care nu-şi ascundea dispreţul faţă de Belu Silber, pe care îl ura cu atât mai mult, cu cât îşi permitea să-i vorbească pe un ton familiar „domnului baron” şi chiar să-l ia în derâdere. Lipsa de reacţie la asemenea intimităţi din partea lui Ionel îl irita

peste măsură pe Birtaşu, care, nedepăşind limitele respectului pe care i-l purta, mi se plângea deseori de această toleranţă exagerată. Motivul principal, însă, pentru care Birtaşu nu-i acorda nici un fel de consideraţie lui Silber, ignorându-l în cel mai bun caz, sau tratându-l cu priviri încărcate cu atâta scârbă, încât ai fi crezut că se uită la cel mai dezgustător vierme, îl constituia declaraţia lui Belu din anchetă. O declaraţie a cărei principală victimă fusese Birtaşu.

Punându-şi imaginaţia în slujba intereselor anchetei, care îi sugerase că printre capetele de acuzare, de care avea nevoie împotriva lui Pătrăşcanu, era şi acela de a fi fost „şeful unei organizaţii subversive înarmate, urmărind răsturnarea regimului cu ajutor din străinătate”, Belu Silber născocise o întreagă poveste în acest sens. Începuse prin a inventa „corpul delict”, şi anume: un vagon cu arme şi muniţii, puse la dispoziţie de regimul „călăului Tito”, introduse clandestin în ţară, depozitate mai întâi în apropierea frontierei la o fabrică de salam ce-i aparţinea lui Mocsoni şi transportate, apoi, la moşia lui de la Bulgi.

Odată în posesia acestor declaraţii ale lui Silber, ancheta s-a străduit să obţină de la ceilalţi „complici” arestaţi mărturisiri în acelaşi sens, care să confirme existenţa armelor. Cu mijloacele de convingere binecunoscute au reuşit să smulgă declaraţii de la o serie de anchetaţi, care atestau trecerea prin contrabandă a armelor din Iugoslavia în România, cât şi toate etapele transportului până la Bulgi. Dacă strângerea semnăturilor dovedind existenţa armelor şi drumul parcurs nu a întâmpinat prea mare rezistenţă şi n-a necesitat insistenţe prea brutale din partea anchetatori lor, obţinerea confirmării sosirii transportului la Bulgi a pus la grea încercare competenţa specialiştilor Securităţii în aplicarea metodelor convingere.

Securitatea hotărâse că Birtaşu, omul de încredere al lui Mocsoni era cel mai indicat să fi luat în primire armele şi să le fi pus la loc sigur până la data când complotiştii

plănuiseră să dea lovitura. Zis şi făcut. Cei care fuseseră făcuţi să recunoască că transportaseră armele cu camionul de la frontiera sârbească până la Bulgi, au fost siliţi să declare, de asemenea, că odată ajunşi la destinaţie le predaseră lui Birtaşu. Ajunşi la acest punct, însă, ancheta s-a împotmolit o lungă perioadă de timp, din cauza îndărătniciei lui Birtaşu, care nu înţelegea în ruptul capului să colaboreze cu ea şi să recunoască o poveste mincinoasă, atât de gogonată. Interogatoriile non stop, cu anchetatori care se schimbau la câteva ore, în vreme ce Birtaşu nu era lăsat să se odihnească, interogatorii întrerupte numai de şedinţele de bătaie şi tortură şi de confruntările cu cei care declaraseră că îi predaseră armele, au durat câteva săptămâni. Încăpăţânarea şi rezistenţa lui Birtaşu păreau de neînfrânt! Şi, totuşi, într-o bună zi, a ajuns la capătul puterilor. Istovit fizic şi nervos, nemaiputând răbda chinurile şi bătăile la care era supus, Birtaşu a cedat, declarând că într-adevăr luase în primire şi ascunsese armele conspiratorilor. Recunoscând ceea ce doreau anchetatorii, era convins că va scăpa de tortură şi va fi, în sfârşit, lăsat să doarmă. Bietul Birtaşu se înşelase însă amarnic, subestimând sadismul călăilor lui şi dorinţa lor de a se răzbuna pe el, pentru a le fi făcut afrontul de a le fi rezistat atâta vreme.

Cum spunea el, făcând acum haz de necaz:

— Bătaia pe care am mâncat-o până ce am recunoscut că am primit armele a fost floare la ureche faţă de cât m-au bătut şi m-au chinuit după aceea, ca să spun ce am făcut cu ele, unde le-am ascuns!

În scenariul imaginat de Silber şi aprobat de Securitate, armele nu trebuiau să apară decât pentru a demonstra intenţia conjuraţilor şi apoi de a justifica culpa de „complot armat” împotriva regimului. Capii complotişti (după acelaşi scenariu) fiind însă depistaţi şi arestaţi, înainte de a fi putut trece la acţiune, armele n-au mai fost folosite şi deci încetau, din acel moment, să mai joace vreun rol. Trebuiau

deci să dispară. Şi, aşa cum Birtaşu fusese obligat să declare că armele existaseră şi ajunseseră în posesia lui, tot Birtaşu trebuia să le facă să şi dispară. Dar, dacă în prima parte a anchetei Birtaşu ştiuse ce voiau anchetatorii de la el, şi anume: să recunoască că primise nişte arme; în partea doua, la întrebarea: „unde sunt armele?”, nu mai ştia ce răspuns aşteptau de la el.

Terorizat la gândul torturilor pe care le-ar avea de îndurat, dacă ar indica, la întâmplare, o ascunzătoare, unde, evident, armele nu ar fi găsite, Birtaşu tăcea şi răbda alte bătăi. În cele din urmă şi-a luat inima în dinţi şi a declarat că le-a aruncat în Mureş. Anchetatorii au acceptat explicaţia, iar Birtaşu a scăpat de chinuri. Şi aşa s-a încheiat povestea unor arme care nu au existat niciodată.

Celălalt om de încredere de la moşia din Bulgi a lui Mocsoni a fost şi el implicat în aşa-zisul „complot armat”, a fost şi el bătut şi schingiuit, dar scăpase mai ieftin ca Birtaşu şi cu o condamnare mai uşoară. Nu-mi mai amintesc exact, dar cred că primise opt ani muncă silnică, pedeapsă care se apropia de expirare, chiar în perioada în care împărţeam celula cu el.

Printre deţinuţii din categoria „înaltă trădare”, cazurile de condamnări sub cincisprezece ani se numărau pe degete, aşa că eliberările din Piteşti au fost adevărate raritǎţi. Desigur că cele câteva astfel de cazuri erau urmărite îndeaproape de noi toţi, considerate fiind un test al atitudinii regimului faţă de deţinuţii politici. De-a lungul anilor de închisoare, am avut ocazia să cunosc o serie de oameni, care la ispăşirea pedepsei, au fost trataţi în mod foarte diferit, după criterii pe care nu am reuşit însă niciodată să le desluşesc. Unii au zăcut mai departe în închisoare, fiind anunţaţi după o vreme că le fusese intentat un nou proces, în urma căruia primiseră o nouă condamnare. Altora, li s-a dat mai multă atenţie, fiind chiar duşi în faţa instanţei pentru a fi judecaţi şi pricopsiţi cu o nouă sentinţă. Unii, la expirarea pedepsei, erau înştiinţaţi

că mai aveau de executat câţiva ani de detenţie, ca urmare a unei condamnări „administrative”. Sentinţele de acest fel, pronunţate de Ministerul de Interne, erau exprimate în luni, şi nu în ani, ca la celelalte tribunale civile sau militare. Într-o astfel de situaţie, pe un deţinut condamnat „adminstrativ” la doi ani şi jumătate, grefa închisorii îl anunţa că sentinţa pronunţată prevedea o pedeapsă de treizeci de luni. De la o vreme, în cele mai multe cazuri, deţinuţii cărora le expira pedeapsa şi erau „puşi în libertate” erau trimişi cu „domiciliu obligatoriu” în Bărăgan, durata acestui surghiun nefiind precizată.

Cu o lună de zile înaintea datei de expirare a pedepsei, deţinuţii în cauză erau scoşi din celulele în care se găseau şi „izolaţi” într-o aşa-zisă „celulă de eliberare”. Aşa s-a întâmplat şi cu Iavorski, care într-o bună zi, a fost luat dintre noi de ofiţerul de serviciu. Câteva minute mai târziu, eram informaţi prin releurile reţelei Morse, că ajunsese în „celula de eliberare”, împreună cu colonelul Niki Vişoiu, care fusese şi el „izolat” în aceeaşi dimineaţă, întrucât executase cei zece ani de închisoare, la care fusese condamnat.

Cu Niki Vişoiu nu avusesem niciodată ocazia să stau în aceeaşi celulă, dar era ca şi cum ne-am fi cunoscut de când lumea. Mă întâlnisem cu el o singură dată, când, dintr-o eroare de vigilenţă a gardianului, drumul celulelor noastre spre şi, respectiv, dinspre baie, se încrucişase pe coridorul din subsolul închisorii. Făceam amândoi parte din nucleul mai tânăr, mai activ şi mai recalcitrant al deţinuţilor din Piteşti, rău văzuţi de ofiţerul politic Lupu şi frecvenţi locatari ai carcerelor şi izolărilor. Niki Vişoiu se bucura de o deosebită simpatie şi de reputaţia unui om de caracter, ireproşabil, unanim recunoscută de camarazii lui din Piteşti. Deşi neîncrezător în privinţa respectării legalităţii de către autorităţi şi deci sceptic în privinţa eliberării lui la termen, cu câteva săptămâni înainte de data expirării pedepsei, Vişoiu luase, pentru orice eventualitate, legătura cu un

număr destul de mare de prieteni, cerându-ne adresele familiilor, pentru a le transmite veşti despre noi, în cazul că va fi, totuşi, pus în libertate. Îi scrisesem şi eu pe o plăcuţă de săpun strada şi numărul casei unde locuia mama în Bucureşti, pe care Niki Vişoiu urma să le memoreze, împreună cu alte vreo douăzeci de adrese, la care intenţiona să meargă.

Odată mutat în „izolarea pentru eliberare”, orice legături au fost întrerupte, celula respectivă aflându-se pe aripa care forma bara „T”-ului şi având ferestrele orientate spre partea opusă corpului clădirii în care ne aflam noi. Trecuseră două sau trei săptămâni de la izolarea celor doi camarazi ai noştri care urmau să fie eliberaţi, când, într-o după amiază, spre surprinderea noastră, uşa celulei s-a deschis şi în prag a apărut Iavorski însoţit de ofiţerul de serviciu. Dintr-o eroare de calcul a grefei penitenciarului, Iavorski fusese prea devreme izolat; urma să mai stea încă o lună de zile cu noi în celulă, înainte de a intra în carantina premergătoare eliberării.

Tristeţea care i se citea pe faţă, la intrarea în celulă, am pus-o pe seama deziluziei suferite de amânarea survenită, aşa că ne-am grăbit să-i spunem câteva vorbe de încurajare. Iavorski s-a aşezat însă pe pat, abătut şi cu lacrimi în ochi, îndepărtând, dintr-un gest al mâinii, încercările noastre de a-l consola şi dându-ne de înţeles că nu era vorba despre el. Apoi, a început să depene povestea celor petrecute în celula de izolare. Încă din prima zi, amândoi, şi el şi Niki Vişoiu, îşi primiseră bagajele şi obiectele personale, care se aflau depuse la magazia penitenciarului. Îşi recuperaseră astfel hainele şi pantofii, pe care le purtaseră ultima oară, cu ani de zile în urmă, în perioada de anchetă, în celularul Securităţii. Fiind sortiţi să părăsească închisoarea, gardienii nu le-au mai făcut nici un fel de mizerii. Au obţinut fără dificultate ac şi aţă şi, cât era ziua de lungă, se ocupau cu cârpitul şi cusutul nasturilor, discutând despre felul în care sperau să-şi câştige existenţa,

odată liberi, şi cu oarecare îngrijorare, despre ceea ce se aşteptau să găsească acasă, de unde, în toţi anii de detenţie, nu avuseseră nici o veste. De mai multe ori pe zi Niki Vişoiu îşi întrerupea orice activitate şi conversaţie, se plimba dintr-o parte în alta a celulei şi repeta cu conştiinciozitate adresele familiilor pe care voia să le viziteze şi pe care le învăţase pe dinafară. Cu o săptămână în urmă, ne-a povestit în continuare Iavorski, apăruse plutonierul de la grefa închisorii cu dosarul lui Niki Vişoiu. Verificase exactitatea datelor din dosar, punând întrebările de rutină (tata?… Mama?… Data şi locul naşterii? Etc.) şi, după ce se convinsese că nu era nici-o eroare de identitate, cele consemnate în acte necontrazicându-se cu răspunsurile date de Niki, îi întocmise „biletul de eliberare”, pe care urma să i-l înmâneze cinci sau şase zile mai târziu, la data expirării condamnării. Apoi, înainte de a părăsi celula, plutonierul îl anunţase pe Iavorski că, în zilele următoare, se va ocupa de cazul lui. În ceea ce îl privea pe Niki Vişoiu, soarta lui părea să fi fost definitiv hotărâtă.

Pentru el începuse numărătoarea inversă!

Pentru un om care aşteptase zece ani ziua eliberării, cele cinci sau şase zile care îi mai stăteau în faţă nu mai constituiau o probă de răbdare, aşa că după plecarea plutonierului cu dosarul, viaţa în celula lor şi-a urmat cursul de mai înainte, fără ca Niki Vişoiu să manifeste vreo nervozitate deosebită.

A doua zi însă, Niki căzuse pe neaşteptate bolnav. Acuza dificultăţi de respiraţie şi o stare generală proastă. Simptomele s-au accentuat atât de repede, încât Iavorski, îngrijorat, a bătut la uşă şi a cerut să fie anunţat cabinetul medical. Cu o promptitudine necunoscută nouă (rezervată pare-se numai privilegiaţilor destinaţi să părăsească închisoarea), Ciortan şi-a făcut imediat apariţia. Mai mult chiar, după consultaţia de rutină, constatând din luarea temperaturii şi ascultarea cu stetoscopul, şi-a declinat competenţa şi i-a spus ofiţerului de serviciu care îl însoţea

că trebuie făcut apel la un medic. N-au trecut nici două ore, şi Ciortan s-a întors cu un doctor civil (luat probabil pe sus de la vreun spital din Piteşti). A urmat o consultaţie amănunţită, din care a rezultat diagnosticul: edem pulmonar! Din cuvintele schimbate de pacient cu doctorul, Iavorski a aflat, nu numai că boala era fără remediu, că avea o evoluţie rapidă şi că deznodământul fatal era inevitabil, dar şi-a dat, totodată, seama că Niki Vişoiu ştia despre ce era vorba.

În timp ce ne povestea de câtă stăpânire de sine dăduse dovadă camaradul nostru, când aflase că era definitiv condamnat, Iavorski nu şi-a mai putut stăpâni plânsul. Îşi amintea cum, în următoarele zile, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, Niki Vişoiu îi istorisise, în continuare, diferite întâmplări de pe front şi îi vorbise în modul cel mai firesc despre propria lui moarte, pe care era pregătit s-o întâmpine cu seninătate. Apoi a început să-şi piardă suflul şi să-i vină tot mai greu să vorbească. Două zile mai târziu, Iavorski fusese anunţat de grefă, că, la verificarea actelor din dosar, se, constatase că data legală a eliberării lui fusese greşit calculată. Mai avea de ispăşit trei luni de închisoare. Ofiţerul de serviciu îi spusese că, în dimineaţa următoare, când se va deschide magazia de efecte, va trebui iar să-şi predea bagajul, după care va fi mutat din nou în vechea lui celulă. Între timp, de la oră la oră, starea sănătăţii lui Niki Vişoiu se înrăutăţea tot mai mult. A doua zi dimineaţa, Iavorski a fost dus la magazie. Când s-a întors, l-a găsit istovit şi respirând sacadat. Niki Vişoiu i-a făcut semn să se apropie şi să se aşeze pe pat lângă el. I-a spus că vrea să-şi ia rămas bun de la el. Totodată, l-a rugat, ca la mutarea lui în vechea celulă să-mi comunice, că din motive independente de voinţa lui nu se mai poate duce la mama să-i dea veşti despre mine.

— Spune-i lui Bebe, că îmi pare rău că nu m-am putut ţine de cuvânt!

Iavorski a rămas lângă el, ţinându-l de mână. L-a auzit cum printre gâfâielile respiraţiei, murmura pe şoptite o rugăciune. Apoi, treptat, şoaptele s-au făcut tot mai slabe, până ee nu s-au mai auzit deloc. Respiraţia s-a potolit şi ea.

Niki Vişoiu se stinsese.

Moartea lui Niki Vişoiu, în condiţii atât de tragice, când numai câteva zile îl mai despărţeau de libertate, a produs o profundă impresia printre noi. Afecţiunea pe care i-o purtam, ne-a făcut să simţim, cu deopotrivă intensitate, şi regretul de a-l fi pierdut şi revolta neputinţei noastre împotriva cruzimii destinului.

Cinci-şase săptămâni mai târziu, Iavorski şi-a luat pentru a doua oară rămas bun de la noi. De data asta, definitiv. A fost eliberat… Dar cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan.

Spre surprinderea mea, înainte de plecare mi-a cerut adresa mameii spunându-mi că, în amintirea lui Niki Vişoiu, se hotărâse să ducă veşti din puşcărie măcar uneia din familiile pe care şi le propusese să le viziteze Niki. Cu câteva luni mai înainte, Iavorski ne dăduse de înţeles, că dacă va fi eliberat, de teamă că va fi urmărit de Securitate, nu-şi va lua] riscul de a transmite cuiva veşti acasă. În consecinţă, nimeni nu apelase la el.

Ani de zile mai târziu, aveam să aflu că Javorski s-a dus să stea de vorbă cu mama. L-am identificat după descrierea mamei şi cele ce i-a povestit despre mine, fiindcă numele nu a îndrăznit să şi-l dea.

Eliberarea lui Javorski şi oferta lui de a fi purtătorul unui mesaj pentru mama au fost îndelung comentate în celulă, discuţiile sfârşind prin a se opri asupra veşnicului subiect, devenit obsesia lumii închisorilor: cum s-ar putea stabili o cale de comunicare permanentă cu exteriorul? Era o întrebare la care fiecare încerca să dea un răspuns, niciunul nereuşind însă să-şi imagineze un plan cât de cât realist. Discutam mai mult de dragul de a ne exersa fantezia, decât cu gândul că am putea găsi o formula realizabilă şi eficace de străpungere a zidului de izolare

ermetică ridicat în jurul nostru. În seara aceleiaşi zile, când a sunat stingerea şi mă pregăteam de culcare, uitasem de mult de ideile care mai de care mai utopice pe care le schimbasem pe această temă. Mă căţărasem în patul de la etajul trei, pe care îl ocupam acum singur (de când Ionel Mocsoni se mutasej în patul lui Torosian, după plecarea acestuia la Văcăreşti), mă culcasem şi eram chiar pe punctul să aţipesc, când l-am auzit pe Pavel Constanţi şoptindu-mi:

— Ai adormit? Aş vrea să-ţi spun ceva!

Cum şi el locuia la acelaşi nivel cu mine, în cealaltă coloană de trei paturi suprapuse, această vecinătate apropiată ne permitea să stăm da vorbă pe şoptite, fără să fim auziţi de ceilalţi din celulă şi nici văzuţi da la vizetă de gardian.

— M-am gândit că s-ar putea totuşi stabili un sistem de comunicaţie cu lumea de afară şi aş vrea să ţi-l expun, aşa cum mi l-am imaginat, ca să-mi spui şi părerea ta, şi-a început Pavel povestea, văzând că nu adormisem, şi eram gata să-l ascult.

Ideea lui Pavel era următoarea: dacă cineva ar veni în Piteşti, ar trece pe străduţa paralelă cu zidul închisorii şi s-ar opri lângă cişmeaua care putea fi observată de la fereastra celulei noastre, ne-ar putea comunica, din acel loc, informaţii prin semnale Morse. Se gândise şi la felul semnalizării, care să poată fi recepţionată. Vizual, de la distanţa ele peste două sute de metri, cât era până la cişmea. Pentru a semnaliza „punctul”, persoana, care va veni să comunice cu noi, îşi va pune o mână în şold iar pentru „linie”, pe amândouă. În felul acesta, ar putea formula câteva cuvinte în Morse, rezumând în puţine vorbe ştirile esenţiale, pentru a părăsi apoi cât mai repede strada şi oraşul, înainte de a atrage atenţia asupra ei.

Deşi la prima vedere planul imaginat de Pavel era nu numai ingenios, dar părea chiar realizabil, problemele pe care le ridica nu erau chiar aşa de uşor de rezolvat. Trebuia mai întâi găsit deţinutul, care să se facă emisarul nostru pe

lângă persoana ce urma să vină la cişmea, pe care s-o contacteze şi s-o instruiască în practicarea alfabetului Morse, aşa cum o cerea planul lui Pavel. Ne trebuia deci un deţinut, căruia să-i expire pedeapsa, pe care să ne putem bizui şi căruia în acelaşi timp şi noi să-i inspirăm încredere şi care, mai ales, să vrea să-şi asume riscul unei noi condamnări, în cazul vreunei indiscreţii. Erau mult prea multe condiţii, pe care să le poată îndeplini un singur, om. Cea de-a doua dificultate o constituia însăşi desemnarea persoanei care să intre cu noi în comunicaţie Morse. Nu putea fi vorba decât de cineva foarte apropiat şi totodată curajos, dacă nu chiar temerar, pentru a se expune la primejdiile pe care le comporta o asemenea aventură.

În discuţia noastră pe această temă, prelungită până târziu în noapte, am examinat împreună planul lui Pavel pe toate feţele, ridicând, când unul, când altul, obiecţiile ce se impuneau, şi propunând soluţii şi corecturi la defectele pe care i le găsea. A fost o discuţie ca multe altele purtate în puşcărie, dusă cu toată seriozitatea, intrând în cele mai mici amănunte, până la epuizarea subiectului, reluată încă de câteva ori în zilele următoare, pentru a mai preciza unele detalii ce ni se păruseră neglijate, şi apoi, ca de obicei, abandonată, cu conştiinţa împăcată că ne făcusem datoria până la capăt, chiar dacă planul elaborat cu atâta migală era inutil şi nu avea să dea roade.

Am amintit totuşi în mod special de această discuţie, deoarece nu a avut soarta celorlalte. Avea să aibă o urmare, pe care atunci nu p bănuiam!

Convieţuirea mea cu lotul Pătrăşcanu, descompletat prin plecarea lui Torosian la Văcăreşti şi prin eliberarea lui Iavorski, a mai durat o vreme.

Apoi, într-o bună zi, s-au făcut mutări şi formaţia din celula noastră a fost împrăştiată. Pesemne că perioada de carantină, impusă lotului Pătrăşcanu de biroul politic, luase sfârşit!

Am rămas şi după mutare în legătură cu Pavel Constantin. Ne aflam amândoi la acelaşi etaj, la două sau trei celule distanţă şi, pe lângă căile obişnuite de comunicaţie (Morse sau tubul caloriferului), pentru mesajele scrise pe plăcuţe de săpun, foloseam o căsuţă poştală din W. C. Descoperisem ascunzătoarea (o crăpătură între zid şi tocul uşii), pe vremea când stătusem împreună şi prevăzusem încă de pe atunci întrebuinţarea ei în acest scop, în cazul că vom fi despărţiţi.

În următoarele două-trei luni, s-au mai produs câteva mutări succesive, în care, fie că eu am rămas pe loc şi componenţa celulei în care mă aflam s-a primenit, fie că am fost eu cel afectat, deplasându-mă cu câteva celule mai la dreapta sau mai la stânga. Am rămas însă mereu la ultimul etaj, unde se pare că ofiţerul politic Lupu hotărâse să ne concentreze pe cei mai „nedisciplinaţi” şi „recalcitranţi” dintre noi. Pavel Constantin coborâse între timp cu un etaj mai jos. Dar şi aşa, ţineam în continuare legătura cu ajutorul „ancorei”, la capătul căreia agăţam săculeţul cu mesajele scrise pe săpun. Dădeam drumul săculeţului pe fereastră, îl lăsam să coboare până la nivelul etajului inferior şi imprimam sforii o mişcare de pendulare, până ce punguliţa ajungea în dreptul ferestrei celulei lui Pavel, care o pândea şi o intercepta la trecerea ei prin faţa gratiilor.

Prin celulele prin care m-am perindat în acest răstimp, m-am reîntâlnit cu prieteni pe care nu-i mai văzusem de mult, dar am convieţuit şi cu oameni pe care nu apucasem încă să-i cunosc personal sau mai îndeaproape. Într-una din celule, m-am regăsit cu Titi Coşereanu, George Sarry şi Paulică Bandu, de care eram foarte legat. Totodată, însă, am avut parte şi de tovarăşi de celulă mai puţin frecventabili, cum erau Silvestru şi Braşoveanu. Cu Silvestru n-am stat decât puţină vreme în aceeaşi celulă, timp în care mai toate activităţile noastre clandestine, de rutină, au fost paralizate. „Turnător” notoriu, dar, pe măsura fiinţei lui primitive, de calitate inferioară, Silvestru

ne punea în pericol până şi bunuriler noastre, pe cât de inofensive, pe atât de valoroase, cum erau: acele de cusut, croşeta de împletit, „costicii” şi utilajul de scris. Pe lângă pagubele provocate de denunţurile lui, care duceau la descoperirea şi confiscarea preţioaselor obiecte, eram expuşi şi la pedepsirea cu câte zece zile de izolare în beci, pentru încălcarea regulamentului. Am suspendat, aşadar, orice activitate nepermisă, în prezenţa lui Silvestru. Când totuşi voiam să comunicăm cu celelalte celule, pentru a ne ţine la curent cu ultimele informaţii, culese de la dreptul comun sau aduse de vreun deţinut proaspăt venit de la Jilava, unul din noi, sub pretext de boală, nu ieşea cu restul celulei la „plimbare” sau la W. C. Şi, odată rămas singur, lua legătura cu vecinii prin calorifer sau Morse.

Pe de altă parte, componenţa celulei noastre fiind foarte omogenă, am luat în unanimitate hotărârea, să-l supunem pe Silvestru la un regim cât se poate de dur, fără să recurgem însă la nici un fel de violenţă fizică. Era vorba de o izolare a lui, chiar în interiorul celulei. Prima măsură a fost să nu-i mai adresăm vreun cuvânt! Ceea ce i-am şi adus la cunoştinţă, explicându-i, fără nici un fel de agresivitate în ton, că, dat fiind că era informatorul ofiţerului politic şi al gardienilor, nu-l considerăm ca pe unul de ai noştri şi, ca atare, îl excludem de la orice activitate dusă în comun. Nu-i va fi admis să participe la nici o discuţie, nu va fi acceptat să asiste la relatarea nici unui film sau roman, pe care vreunul din noi l-ar povesti în celulă. Va fi scutit chiar şi de corvezile camerei: curăţenie, dusul şi adusul tinetei şi hârdăului cu apă de la W. C. Vom proceda cu el ca şi cum nu ar fi printre noi.

Silvestru a început prin a protesta, negând prosteşte că ar fi informatorul administraţiei, deşi ştia foarte bine, că, de fiecare dată când fusese singur la cabinetul medical sau fusese scos din celulă sub pretextul unor verificări a dosarului de la grefă sau a bagajului depus la magazie, fusese imediat deconspirat de vizita gardianului de pe

secţie, care, în urma denunţului lui, intra în celulă şi se ducea direct la ascunzătoarea în care se afla câte un obiect interzis. S-a zbătut o vreme să ne explice şi a sfârşit prin a se înfuria şi a ne ameninţa că ne reclamă la comandant, pentru acuzaţiile ce i le aduceam. Din acel moment, însă, noi nu i-am mai vorbit, ignorându-i prezenţa.

Prima reacţie a lui Silvestru, în zilele următoare, a fost să adopte o atitudine ostentativ indiferentă faţă de noi şi faţă de tot ce se întâmpla în cameră, vrând să ne dovedească că boicotul nostru nu-l afecta câtuşi de puţin. Atunci când se întâmpla să ne prindă privirea, schiţa chiar un zâmbet de dispreţ, înainte de a întoarce capul sau de a-şi continua plimbarea prin celulă. De, asemenea, ţinea să se arate total dezinteresat de discuţiile noastre, de glumele ce le făceam între noi sau de amintirile, filmele ori romanele ce se povesteau în celulă, fie prefăcându-se adâncit în gânduri, fie luând un aer distrat şi fredonând o melodie, ca şi cum n-ar fi auzit nimic.

Aproape toţi cei din cameră îl cunoşteam pe Silvestru încă de la minele de plumb de la Baia Sprie sau de la Cavnic. Ştiam cât era de ticălos, dar mai ştiam şi că era extrem de nervos, că nu suporta singurătatea şi că suferea deseori de stări depresive. Cu un asemenea moral, nu-l vedeam ieşind învingător din confruntarea ce se angajase între noi şi el. Şi, într-adevăr, câteva zile mai târziu, primele semne de slăbiciune au şi început să se arate. Renunţând la atitudinea sfidătoare pe care o adoptase, Silvestru a făcut o timidă tentativă de apropiere, încercând din nou să se dezvinovăţească, recunoscând însă că ar fi comis unele greşeli, dar nu cu rea intenţie. Apelul lui la solidaritatea creată de suferinţa comună n-a avut nici un ecou. Nimeni nu l-a auzit. Silvestru mai fusese pus în situaţii asemănătoare, în care făcuse declaraţii similare, pentru ca, la prima ocazie, să colaboreze din nou cu administraţia şi să-şi denunţe camarazii cu aceeaşi lipsă de scrupule. De aceea, nimeni nu-i mai acorda nici un fel de credit şi nici de

milă. Vorbele lui s-au lovit de acelaşi zid de tăcere. Din acel moment, nervozitatea lui Silvestru a început să se manifeste tot mai necontrolat. Se plimba agitat, ore întregi, în micul spaţiu liber din faţa uşii. Câteodată, era atât de surescitat, încât nu se mai putea stăpâni şi se trezea gesticulând şi chiar vorbind singur. Acest război al nervilor a intrat în ultima lui fază când am căzut cu toţii de acord ca Titi Coşereanu să-şi suspende povestirea, nu mai ştiu a cărui roman, din care ne relata câte un episod, în fiecare seară înainte de stingere. Observasem că în acest timp, Silvestru îşi înceta plimbarea, pentru a putea trage cu urechea la povestea lui Titi, şi hotărâsem să-l privăm şi de această distracţie.

În zilele ce au urmat, starea, de neastâmpăr a lui Silvestru s-a accentuat. Se plimba, de colo-colo, călcând apăsat cu bocancii pe duşumele, monologând, fredonând sau fluierând câte o melodie, pentru a ne bruia conversaţiile şi totodată cu vădita intenţie de a ne provoca. Ştia că, dacă îl vom ataca în vreun fel, putea conta pe intervenţia gardianului şi eventual pe mutarea noastră în alte celule. Primul pe care a reuşit însă să-l irite cu noua lui tactică a fost tocmai gardianul, care i-a atras atenţia să nu mai fluiere şi să respecte liniştea. Silvestru devenise atât de irascibil, încât s-a luat la harţă chiar şi cu gardianul, care a sfârşit prin a-l ameninţa cu izolarea. La provocările gălăgioase cu care Silvestru voia să ne tulbure discuţiile, am ripostat cu o şi mai mare tăcere. Şi, anume, ne-am decis să ne perfecţionăm în practicarea alfabetului surdo-mut, ceea ce reprezenta, totodată, şi o nouă formă de represalii împotriva lui. Se putea afirma că celula noastră devenise cea mai silenţioasă din întreaga închisoare. N-am mai schimbat, aproape, nici o vorbă între noi. Am conversat numai prin alfabetul sudo-mut: la început cu multă răbdare, deoarece atât exprimarea prin semne, cât şi recepţionarea acestora era anevoioasă şi lentă. Exersarea intensă şi perseverentă şi-au arătat însă repede roadele. După câteva

zile, am ajuns să ne înţelegem la fel de bine şi aproape tot atât de repede, ca şi prin viu grai.

Silvestru ajunsese în pragul exasperării. Într-una din dimineţi, la „deschidere”, i-a cerut ofiţerului de serviciu să fie mutat din celulă. Ofiţerul i-a închis uşa în nas! A doua zi a insistat, cerând să fie scos la raportul comandantului. Bănuitor, ofiţerul s-a interesat de motivul pentru care vrea să fie mutat, dacă, cumva, are neînţelegeri cu ceilalaţi deţinuţi din celulă. Silvestru a negat, spunând că suferă de nervi şi nu suportă să stea mereu în acelaşi loc. Ofiţerul i-a replicat cu una din frazele frecvent întrebuinţate de membrii administraţiei:

— Trebuia atunci să stai acasă, nu să vii la puşcărie! Şi i-a trântit iar uşa.

Peste alte câteva zile, s-a întâmplat să vină în inspecţie un grup de ofiţeri şi civili, probabil de la Ministerul de Interne. Au trecut pe rând pe la fiecare celulă, cu veşnicele lor priviri iscoditoare şi aceleaşi întrebări de rutină: Ce condamnare ai? Aţi fost scoşi la plimbare? Aţi fost duşi la baie? Etc. (Ultimele două întrebări nu le puneau decât dacă fuseserăm, într-adevăr, scoşi la plimbare sau duşi la baie.) Blazaţi de repetarea la infinit a acestui ritual, aşteptam să ne vină şi nouă rândul. Când, în sfârşit, s-a deschis şi uşa noastră, monotonia procedurii de trecere în revistă a celulelor a suferit o schimbare spectaculoasă, care ne-a surprins, deopotrivă, şi pe noi, şi pe cei de pe coridor. Strigând, cât îl ţinea gura:

— Nu mai pot! Mutaţi-mă într-o cameră mai mare! Mai bine omorâţi-mă! Silvestru a ţâşnit pe uşă afară, a sărit peste balustrada care mărginea coridorul şi a început să alerge pe plasa de sârmă întinsă peste golul dintre etaje, ţipând în continuare, ca un disperat.

Cred că ofiţerii şi civilii veniţi de la Bucureşti nu au avut nici un dubiu că accesul de nebunie la care asistau, era real. Nici noi nu puneam la îndoială, până la un punct, autenticitatea crizei de nervi a lui Silvestru! Dar eram,

totodată, convinşi că era în bună parte şi simulată şi mai ales, în mare măsură exagerată. Faţă de neaşteptata fugă din celulă a lui Silvestru, toţi M. A. I.-ştii de pe coridor, atât cei autohtoni, cât şi cei veniţi în vizită au rămas pentru câteva clipe înmărmuriţi de surpriză. Când s-au dezmeticit, prima lor reacţie ă fost să ne închidă uşa. Chiar dacă nu am mai putut vedea ce se petrece, din acel moment am urmărit cu urechea evenimentele de pe coridor, care s-au desfăşurat suficient de zgomotos pentru a fi auzite. Coridorul răsuna de ţipetele lui Silvestru, de tropăitul cizmelor gardienilor chemaţi în ajutor de pe alte secţii şi de ordinele şl indicaţiile strigate de ofiţerii prezenţi. Se pornise o adevărată vânătoare de capturare a lui Silvestru, care fugea, de colo-colo, pe plasa dintre etaje şi nu se lăsa prins. Gardienii care îl urmăreau se îmbulzeau gâfâind şi înjurând mai mult pe coridor, neîncumentându-se să sară peste balustradă şi să se aventureze pe plasă, de teamă că ar putea ceda sub greutatea unui număr prea mare de oameni. În cele din urmă, cei doi-trei gardieni, care totuşi îl fugăreau pe Silvestru pe plasă, au reuşit să pună mâna pe el. În acel moment, vacarmul a ajuns la apogeu. Înjurăturile gardienilor erau acoperite de strigătele lui Silvestru, care se zbătea să scape din mâinile lor. Când au început să-l lovească, s-a pornit şi el să-i înjure, până ce i-au înfundat gura şi nu i s-au mai auzit decât gemetele. Apoi, vocea lui înăbuşită s-a tot îndepărtat, împreună cu paşii gardienilor, care, mai pe sus, mai pe târâş, l-au scos de pe secţie.

Eram convinşi că l-au dus la izolare, în beci.

N-a trecut însă mult şi un mesaj prin Morse ne-a anunţat că Silvestru fusese introdus într-una din camerele mari de la parter.

Aşa am scăpat şi noi de el, şi el de noi.

Cruzimea cu care ne-am dus până la capăt boicotul împotriva lui Silvestru n-a fost cu nimic mai eficace decât tentativele de a-l recupera cu duhul blândeţii, făcute de alţii înaintea noastră. Silvestru a continuat să fie, până la

sfârşitul închisorii, acelaşi „turnător” de cea mai primitivă şi josnică factură!

După mai multe mutări, cu şederi de scurtă durată în aceeaşi formaţie, am ajuns într-o celulă, în care m-am bucurat de o stabilitate mai îndelungată. Spun că m-am bucurat, fiindcă componenţa ei a fost, în general, una dintre cele mai fericite. În astfel de condiţii, ne-a fost tuturor locatarilor mai uşor să suportăm asprimea regimului de supraveghere strictă şi de pedepse frecvente, la care eram supuşi, ca şi supraaglomeraţia din celulă. Eram nouă inşi, care trebuia să ne împărţim cele şase paturi. În trei paturi dormeam câte doi. Sandu Ghica şi cu mine ne instalasem în patul cel mai de sus, din coloana de trei paturi de lângă fereastră. Din cauza unei mici diferenţe de dimensiune faţă de celelalte, celula noastră era cu câţiva centimetri mai lungă, aşa încât amândouă coloanele de câte trei paturi erau aşezate cap la cap, de-a lungul peretelui din dreapta, lăsând liber, pe partea stângă, întreg spaţiul cuprins între uşă şi fereastră. Beneficiam astfel, de o suprafaţă de circa 80 cm lăţime şi aproape 4 m lungime, ceea ce ne mărea substanţial parcursul de plimbare în celulă. În schimb, eram dezavantajaţi de faptul că privind prin vizetă, câmpul de vedere al gardianului, nemaifiind stânjenit de paturi, cuprindea aproape întreg interiorul celulei. Lipsa unghiurilor moarte mărea pentru noi riscul de a fi surprinşi îndeletnicindu-ne cu activităţi interzise de regulament.

Ceilalţi locatari ai celulei erau: George Sarry, Paul Bandu, Alexandru Balş, Caranfil Amira, Titi Coşereanu, Braşoveanu şi Kurko Gyarfaş. Ultimii doi erau singurii nedoriţi printre noi, deşi din motive diferite. Braşoveanu, fost comandor de aviaţie, era antipatizat de toată lumea. Purta cu sine mizerabila lui reputaţie pe care şi-o făcuse la Aiud, când, la instigaţia ofiţerului politic, acceptase să umble cu o listă printre deţinuţii din fabrică, spre a le obţine semnăturile pentru cererea de condamnare la moarte a celor patru deţinuţi care evadaseră din închisoare, dar fuseseră prinşi

şi urmau să fie judecaţi. Cu toate că de atunci nu mai dăduse ocazia să i se mai reproşeze ceva, Braşoveanu era privit cu rezerve. De altfel, era dezavantajat chiar de figura lui, care, de la prima vedere, reuşea să inspire antipatie. Totuşi, după oprobiul general pe care şi-l atrăsese în urma atitudinii avute la Aiud, îl consideram vindecat de tentaţia de a mai avea relaţii cu biroul ofiţerului politic.

În ceea ce îl privea pe Kurko Gyarfaş, situaţia era cu totul alta: se bucura de toată încrederea şi nimeni nu se ferea de el! Această convingere, la care ajunsesem, era de-a dreptul paradoxală, deoarece, pentru cel puţin două motive, încrederea pe care i-o acordam nu ar fi fost justificată.

În primul rând, fiindcă Kurko Gyarfaş fusese, după 23 august 1944, preşedintele M. A. D. O. S. Z.-ului (Organizaţia comunistă a minorităţii maghiare din Transilvania) şi continua să fie un comunist convins, iar, în al doilea rând, fiindcă nu mai era întreg la minte. Kurko înnebunise în închisoare. Nu era vorba de o formă agresivă, ci de o manifestare paşnică a alienării lui mintale. Era obsedat de câteva idei fixe, pe care, cu intermitenţe, ni le împărtăşea prin viu grai, în restul timpului fiind extrem de tăcut, fie stând retras în colţul lui, fie plimbându-se la nesfârşit de la fereastră până la uşă, atunci când spaţiul era liber şi nu deranja pe nimeni. Pe cât era de calm, de politicos şi de prevenitor cu noi, atunci când nu era retras în bârlogul lui, pe atât era de nervos şi de agitat când îşi făcea apariţia vreun gardian sau vreun membru al administraţiei. Privirea i se aprindea de ură şi se uita la ei cu un dispreţ nedisimulat. Refuza orice dialog cu ei, rămânând mut la orice întrebare i se punea. Nici când i se cerea să-şi spună numele, nu-şi descleşta fălcile; răspundeam noi pentru el. După fiecare percheziţie sau inspecţie, care ne punea în contact direct cu uniformele M. A. I., Kurko intra în criză şi nu se mai potolea decât după câteva ore. Reacţia lui era de fiecare dată aceeaşi: se suia în patul lui, se aşeza cu genunchii adunaţi la gură şi începea să vocifereze, cu

jumătate de glas, pe ungureşte, privind spre tavan şi părând să se adreseze unui interlocutor, pe care numai el îl vedea şi numai el îl auzea. Din intonaţia vocii, din gesticulaţia şi mimica lui Kurko, se putea deduce clar, că, în dialogul pe care îl angaja, îi reclama pe gardienii şi ofiţerii M. A. I. Personajului invizibil, cerându-i acestuia să intervină.

Cum Kurko Gyarfaş stătuse în alte celule şi cu deţinuţi care ştiau ungureşte, aflasem de la aceştia, că interlocutorul nevăzut la care se plângea şi cu care se consulta, ori de câte ori avea un necaz, nu era altul decât Matiaş Rakosi, fostul secretar general al Partidului Comunist Maghiar, pe vremea aceea, căzut în dizgraţie sau chiar decedat. De cele mai multe ori, crizele de indignare ale lui Kurko nu depăşeau această formă destul de benignă de manifestare, constând din convorbirile lui cu Rakosi, purtate cu voce moderată. Numai rareori, când era peste măsură de enervat, începea să se plimbe agitat prin celulă, ridica tonul, iritat, şi ajungea la o ceartă atât de aprinsă cu Rakosi, încât se auzea până afară pe coridor, determinând intervenţia gardianului care îl ameninţa cu carcera. Kurko se speria, se suia în patul lui şi îşi continua discuţia cu Rakosi, pe şoptite.

Dacă cu aceste crize neviolente, care se manifestau sporadic şi, în general, în surdină, ne obişnuisem şi nu le mai acordam nici o atenţie, nu acelaşi lucru se putea spune cu privire la felul cum Kurko înţelegea să rezolve problema pe care i-o crea ideea fixă care îl persecuta. Kurko era întotdeauna bucuros să-ţi destăinuie despre ce era vorba. Povestea lui era următoarea:

Cu câteva luni înaintea izbucnirii războiului, fusese concentrat „pe zonă” (după expresia vremii) şi făcuse parte dintr-un detaşament de câţiva oameni, repartizaţi de unitatea lor pe lângă un mic aeroport militar din Ardeal, spre a servi ca personal auxiliar. Una din sarcinile acestor ostaşi, printre care se afla şi Kurko, fusese de a vopsi

avioanele şi hangarele aeroportului, în culorile de camuflaj de război. Ori, ne explica el cu o con-vingere de nezdruncinat, „gazele”, pe care le emana vopseaua, i-au pătruns atunci în corp şi n-a mai putut scăpa de ele, provocându-i o stare de intoxicaţie permanentă. Până aici nimic grav în povestea lui Kurko, a cărui obsesie nevinovată friza doar absurdul, fără să lezeze pe nimeni. Din nenorocire, însă, mintea lui rătăcită născocea mereu tot felul de procedee, prin care urmărea „să se dezintoxice, să scape de gazele are îi pătrunseseră în corp şi care nu aveau pe unde ieşi. Kurko ne explica, că simţea cum gazele îi circulă prin vine şi cum din când în când se acumulau în câte o parte a corpului. În momentul acela trebuia intervenit, spunea el. Şi intervenea! Una din aceste intervenţii a avut loc într-o noapte. Deşi Sandu Ghica şi cu mine eram vecini de pat cu Kurko, n-am realizat ce se întâmplase peste noapte, decât a doua zi dimineaţa, când l-am văzut coborând din culcuşul lui de la etajul trei, cu o lingură în mână. Fără să fi spus cuiva şi fără să fi fost remarcat, după masa din seara precedentă, când gardianul deschisese uşa spre a i se preda „vesela” (gamela şi lingura), păstrarea ei în celulă fiind interzisă, Kurko îşi reţinuse lingura. Nici noi, nici gardianul nu băgaserăm de seamă că din teancul de gamele, şi linguri, depuse pe coridor pe jos în faţa uşii, lipsea o lingură. Prima noastră reacţie la vederea lingurii a fost să-i spunem s-o ascundă, ca să nu-l surprindă gardianul şi să-l pedepsească. Abia atunci am văzut că Kurko mai ţinea ceva în mână: o întreagă lucrare dentară din viplă, compusă din două coroane şi puntea care se sprijinea pe ele! Privindu-l mai atent pe Kurko, am aflat şi provenienţa lucrării: avea obrazul mai supt într-o parte!

De altfel, Kurko însuşi nu s-a lăsat rugat şi ne-a explicat cum, cu o seară înainte simţind presiunea „gazelor” în maxilar, se străduise în timpul nopţii să le facă loc de ieşire, folosind ca pârghie coada de lingură, pentru a înlătura

lucrarea dentară care le stătea în cale. Ascultându-i povestea, ne-am adus aminte că, în timpul nopţii, mai mult prin vis, ni se păruse că, auzim nişte sunete metalice, un fel de ţăcănituri, cărora nu le-am dat însă importanţă. Ceea ce era uimitor, însă, era faptul că Kurko Gyarfaş nu părea să simtă nici o durere la dinţii şi falca maltratate. Sandu Ghica, ca şi alţi doctori deţinuţi din Piteşti ne-au spus că, printre altele, o caracteristică a unor alienaţi psihici era tocmai această lipsă de sensibiltate la durerile fizice. Kurko avea să ne demonstreze, în repetate rânduri, că rănile, pe care şi le făcea singur şi care, oricărui om normal, i-ar fi provocat dureri acute şi insuportabile, pe el nu-l afectau decât în prea mică măsură.

Într-o dimineaţă, în timp ce măturam prin celulă (termen impropriu, deoarece operaţia o efectuam cu un petec de zeghe şi nu cu mătura), am găsit pe jos un obiect însângerat, pe care la început nu l-am putut identifica. Intrigat, l-am chemat pe Sandu Ghica în ajutor. Spălându-l deasupra tinetei şi examinându-1, mai îndeaproape, am constatat că era o unghie. Am presupus că nu putuse ajunge, în celula noastră, decât adusă de cizmele pline de noroi ale gardianului, care, seara la închidere, venise să verifice cu ciocanul integritatea gratiilor de la fereastră. Numai când Kurko a coborât din pat, cu degetul mare de la picior înfăşurat într-o fâşie de pânză ruptă din poalele cămăşii, ne-am dat seama ce se întâmplase. De data asta, se folosise de un placheu de bocanc, pentru a dizloca unghia din calea „gazelor”, care se concentraseră în degetul mare de la picior. Kurko îşi smulsese, literalmente, unghia din rădăcină, şi nu părea să sufere câtuşi de puţin. La insistenţa, lui Sandu, cedase şi se lăsase spălat şi bandajat din nou, dar nu acceptase, în ruptul capului, să ceară să fie dus la cabinetul medical. Nu numai că nu s-a produs infecţia, de care se temea Sandu, dar degetul i s-a vindecat mai repede decât ne aşteptam.

Cu O. Altă ocazie, Kurko a fost mai puţin norocos: cu unghia, şi cu multă insistenţă, reuşise să-şi facă o rană la subţioară. Continuând câteva zile în şir s-o zgârie cu unghia, pentru a menţine deschisă noua cale, creată în scopul „evacuării gazelor”, rana a sfârşit prin a se infecta. Şi de astă dată, nu ne-am sesizat de isprava lui Kurko, decât când am fost duşi la baie. Remarcasem că, de câteva zile, se tot scărpina la subţioară, pe sub cămaşă, dar, abia când l-am văzut dezbrăcat sub duş, ne-am dat seama ce reuşise să-şi provoace: sub braţul drept, avea o umflătură mai mare decât un ou de găină! Examinându-1, Sandu Ghica a constatat că era o pungă de puroi, care trebuia cât mai repede eliminat. Neaşteptat de uşor, a reuşit să-l determine pe Kurko, să meargă la cabinetul medical. Argumentase pe placul lui şi avusese imediat succes, îi explicase că sanitarul îi va face o deschizătură pentru a elibera „gazele” strânse în pungă.

La ieşirea din sala de duşuri, i-am cerut gardianului să-l ducă la cabinetul medical. Ridicându-i braţul lui Kurko şi arătându-i despre ce era vorba, am izbutit să-l impresionăm şi în scurtă vreme ne-a satisfăcut cererea. Ca măsură de prudenţă, ştiindu-l pe Kurko nebun, dar neştiind exact cum se manifestă, gardianul ne-a cerut, lui Sandu şi mie, să-l însoţim. Cu siguranţa pe care i-o dădea spoiala de cunoştinţe medicale, sanitarul Ciortan n-a ezitat nici o clipă în faţa cazului ce i se prezenta. I-a spus lui Sandu să-i menţină pacientului braţul ridicat deasupra capului, iar mie mi-a dat o tăviţă renală, pe care să i-o ţin la subţioară. Apoi, cu gesturi degajate şi competente, a luat un tampon de vată, l-a îmbibat cu alcool şi a şters lama unui bisturiu, pe care l-a scos din sertarul biroului. Acelaşi tampon l-a trecut de câteva ori şi peste umflătura de la subţioara lui Kurko. Cu aceasta, măsurile de sterilizare s-au încheiat.

— Ţineţi-l bine să nu mişte! Ne-a spus Ciortan.

Am înţeles că Ciortan nu era un adept al anesteziei. Culmea era, că nici Kurko nu părea să se sinchisească de un

asemenea procedeu. În momentul următor, Ciortan, a înfipt bisturiul în protuberanta de la subţioara lui Kurko, făcând dintr-o singură mişcare o incizie de vreo 4-5 cm lungime, prin care s-a revărsat brusc un val de puroi amestecat cu sânge, care a umplut tăviţa renală. Pe lângă aspectul respingător al întregii operaţii la care asistasem, fusesem tot timpul cu gândul, atât eu, cât şi Sandu, la suferinţa lui Kurko, temându-ne, totodată, că, din cauza durerii cumplite a inciziei „pe viu”, va leşina sau se va mişca, riscând să devieze bisturiul din mâna lui Ciortan, într-o direcţie nedorită. Spre stupoarea noastră, însă, cel mai puţin interesat de ceea ce se petrecea cu el era chiar Kurko, care n-a avut nici cea mai mică tresărire, nici în timpul operaţiei propriu-zise, nici după aceea, când, fără prea multe menajamente, Ciortan i-a introdus, pe rând, în pungă golită de puroi, câteva tampoane de vată îmbibate cu alcool, încercând să înlăture ultimele resturi ale infecţiei. Cu aerul omului distrat, care se trezeşte brusc la realitate, Kurko privise toată vremea cu curiozitate încăperea în care se afla, plimbându-şi cu vădit interes ochii, de la biroul lui Ciortan, la cele două dulapuri de medicamente din cabinet, dar arătându-se total indiferent la operaţia la care era supus.

Timp de câteva zile după operaţie, ne-am luat obligaţia să-l ţinem sub observaţie, pentru a-l împiedica să-şi smulgă bandajul, ceea ce n-a fost lucru tocmai uşor, Kurko fiind de părere că orificiile de ieşire a gazelor nu trebuiau lăsate să se astupe. Cu chiu-cu vai, rana a sfârşit prin a i se vindeca, ceea ce nu l-a împiedicat să continue să-şi provoace tot felul de zgârieturi şi zgaibe, fără urmări deosebit de grave.

Pentru aparentul stoicism cu care suportase operaţia, Kurko Gyarfaş s-a ales cu porecla de Mucius Scaveola.

În acel sfârşit de vară, din cauza aglomeraţiei din celulă şi a ferestrei mici, am suferit şi de căldură şi de lipsă de aer.

Aveam dese conflicte cu gardienii, care nu voiau să ne permită să ne reaprovizionăm cu apă în timpul zilei, în afara

celor două daţi (o dată dimineaţa şi o dată către seară), când eram scoşi la W. C. Şi când ne umpleam şi hârdăul de la robinetul conductei, al cărei debit scăzuse în mod îngrijorător, din cauza caniculei. Pentru a face economie, în încăperea W. C.-ului, fusese adusa o putină de vreo 200 de 1itri, pe care deţinuţii de drept comun o umpleau zilnic, cărând apă cu găleţile şi cu hârdaiele de undeva din afara clădirii. Apa din putină era destinată clătitului tinetelor şi spălatului nostru sumar, atât cât ne permitea timpul scurt de şedere în W. C, fiind mereu grăbiţi de la spate de răcnetele gardianului. De unde provenea apa din putină n-am aflat niciodată exact, dar am ajuns prin a trage concluzia că era adusă fie dintr-o baltă, fie dintr-un pârâu din apropiere. Concluzie justificată de descoperirea pe care am făcut-o într-o zi, când am fost scoşi la W. C.: în putina cu apă înota o broască! Un exemplar mare şi frumos al speciei, de culoare verde!

Privaţi de orice contact cu vreo vietate din afara zidurilor puşcăriei, broasca din putină a fost considerată un fel de mesager al lumii libere, pătruns clandestin până la noi. Fără să ne gândim prea mult, prima noastră reacţie a fost s-o apărăm de ochiul gardianului, iar a doua, s-o luăm cu noi în celulă. Am încercat, apoi, să-i creăm condiţii prielnice de supravieţuire. Cum broasca nu-şi dădea seama de pericolul pe, care îl reprezenta gardianul, avea tendinţă naturală să circule nestingherită, sărind, de colo-colo, prin celulă, riscând să fie văzută prin vizetă sau la deschiderea uşii. Ca primă măsură, ne-am gândit, deci, să-i limităm mişcările la o zonă ascunsă vederii gardianului, adică sub pat. Cu fire de aţă scoase din saltea, am confecţionat în grabă o pungă din plasă, cu ochiuri destul de mari, pe care am, legat-o cu o sfoară lungă de vreo treizeci de centimetri, de unul din picioarele patului de la perete. Peste noapte şi cât timp ne aflam la W. C. Sau la plimbare în curte, introduceam broasca în punga de sub pat, punând-o astfel la adăpost de ochii gardianului şi dându-i totodată, posibilitatea să se

mişte şi să sară, cu pungă cu tot, la distanţa pe care i-o permitea lungimea sforii. Broasca noastră primise şi un nume: Cocuţa! Aşa o botezase Sandu Ghica. Toţi din celulă, ne ocupam pe rând de ea, vorbindu-i şi mângâind-o uşor cu degetul pe cap, până ce am obişnuit-o să stea şi să nu se mai sperie de noi. Nu ştiu dacă mângâierile noastre îi făceau plăcere, dar Cocuţa se îmblânzise şi le suporta fără să se mai teamă şi să sară în lături. Poate că începuse să asocieze degetul care o alinta pe cap, cu hrana ce o primea ca recompensă. Era vorba de muştele cu care o alimentam şi de care nu duceam lipsă în celulă. E drept, că la primele „mese" n-a mers prea uşor. A trebuit să-i căscăm gura şi să-i punem, musca în fundul gâtului, obligând-o astfel s-o înghită. Era o treabă destul de anevoioasă şi migăloasă, care n-a durat însă mult. Începând chiar de a doua zi, n-a mai fost nevoie s-o hrănim cu forţa. Cocuţa înţelesese şi ori de câte ori, ţinând musca de o aripă, i-o plimbam prin faţa botului, o apuca singură şi o înghiţea. Întreţinerea Cocuţei mai ridicase o problemă: ştiind că pielea unei broaşte trebuie să fie în permanenţă umedă şi neputându-i oferi luxul unui bazin, aveam grijă s-o udăm de câteva ori pe zi cu apă din hârdăul de băut. Seara, de asemenea, înainte de culcare, când o introduceam în punga de plasă şi o priponeam de piciorul patului, turnam peste ea o cană de apă. Suprema dovadă a adaptării ei, la noile condiţii de viaţă, ne-a dat-o Cocuţa într-o noapte, când, din plasa ei de sub pat, s-a pornit să orăcăie!

Cu fiecare zi care trecea, Cocuţa se arăta tot mai la largul ei printre noi. De când nu se mai temea şi nu se mai ascundea sub pat, la fiecare zgomot sau mişcare mai bruscă din celulă, devenise o problemă s-o împiedicăm să-şi facă apariţia într-un moment inoportun, când ar fi putut s-o vadă gardianul. Ceea ce ne îngrijora însă cel mai tare, pentru că nu întrevedeam în acea situaţie nici o soluţie salvatoare pentru Cocuţa, era ziua, în care, ca de obicei, gardienii vor năvăli pe neaşteptate în celulă pentru a face percheziţie.

Nu mai veniseră de mai bine de zece zile şi ne puteam aştepta oricând la o astfel de descindere. Iminenţa acestei percheziţii a fost factorul determinant al hotărârii pe care am luat-o, de a ne despărţi de Cocuţa. Cu toată părerea de rău, fiindcă şi noi ne obişnuisem cu ea, nu numai ea cu noi, am băgat-o în buzunar, când am fost scoşi la plimbare, şi, într-un moment de neatenţie a gardianului care ne supraveghea, i-am dat drumul în curte. Am lăsat-o jos, chiar în dreptul unui orificiu de scurgere a apei de ploaie, deschis în partea de jos a zidului despărţitor dintre curticica noastră de plimbare şi curtea mare a închisorii.

Dintr-o săritură, Cocuţa a şi dispărut în gaura de scurgere, atrasă probabil de umezeala ierbii şi buruienilor pe care le văzuse de cealaltă parte a zidului. Iar noi, în zilele următoare, i-am simţit lipsa. Celula ni s-a părut mai goală.

În primele zile mai friguroase din toamna aceea, celula noastră a mai găzduit, câtăva vreme, încă un oaspete venit din lumea liberă.

Într-o seară, târziu, când soarele scăpătase şi începuse să se lase întunericul, ne-am trezit cu o vrabie pe pervazul ferestrei. Mânată de vântul rece care se stârnise afară, trecuse în zbor printre gratii şi se oprise pe pervaz, sperând să fi găsit un loc mai adăpostit pentru a petrece noaptea. Într-un consens tacit, încremenisem cu toţii, abţinându-ne de la orice gest sau zgomot, care ar fi putut s-o sperie. Întorcându-şi cu vioiciune capul în toate direcţiile, vrabia a examinat împrejurimile, a văzut fereastra, pe care, din cauza lipsei de aer, o ţineam deschisă, şi, brusc, s-a decis. Într-un zbor scurt, din câteva bătăi de aripi, a zvâcnit de jos de pe pervaz, pe partea de sus a cercevelei geamului. Părea că locul ales i-a convenit, pentru că s-a şi apucat imediat să-şi cureţe aripile cu ciocul, să se scuture şi să se umfle în pene, neţinând deloc seamă de prezenţa noastră atât de apropiată. Încrederea pe care ne-o acorda, ne-a făcut să prindem curaj. Fără s-o pierdem din ochi, am reînceput să vorbim. Mai întâi pe şoptite iar mai apoi,

văzând că nu dă semne de teamă şi că nu se simte ameninţată, ne-am reluat conversaţiile cu glas normal. Vrabia nu se sinchisea câtuşi de puţin de noi. A continuat să-şi facă toaleta de seară şi, când a terminat, şi-a băgat capul sub aripă şi nu s-a mai mişcat. La strigătul de „stingerea!” al gardianului din schimbul de noapte, ne-am strecurat cu grijă în culcuşurile noastre, pentru a nu ne deranja vizitatoarea. Din patul în care dormeam cu Sandu Ghica, aş fi putut s-o apuc cu mâna, atât de aproape eram de ea. La ivirea zorilor, vrabia noastră s-a trezit, s-a scuturat, şi-a zbârlit penele, a ciripit vesela de două ori şi, într-un sfârâit de aripi, a zburat afară la lumina zilei.

Vizita de peste noapte, ne-a făcut să fim mai veseli şi parcă mai optimişti în ziua aceea. Nu ne aşteptam, însă, câtuşi de puţin ca surpriza să se repete. Ori, exact ca în seara precedentă, cam pe la aceeaşi oră, vrabia a reapărut. A făcut mai întâi un scurt popas pe pervaz şi, fără să mai cerceteze împrejurimile, a zburat direct pe rama geamului, unde, cu aceeaşi grabă şi sprinteneală, a început să-şi cureţe penajul, pentru ca, câteva minute mai târziu, să-şi vâre capul sub aripă şi să adoarmă. Dimineaţa când s-a luminat, iar a zburat la treburile ei, iar noi, de data asta, am rămas s-o aşteptăm să vină din nou, seara, la culcare, la locul ei de pe rama geamului. Şi vrabia noastră nu ne-a dezamăgit, nici atunci, nici în serile următoare. Nu ne-am putut niciodată dumiri, de ce îşi alesese sălaşul de noapte tocmai în celula noastră, şi nici cum, din zecile de ferestre ce se deschideau în faţada închisorii, toate identice şi la distanţă egală una de alta, nu greşea niciodată şi o nimerea de fiecare dată pe a noastră. Cu o regularitate şi o precizie de cronometru, vrabia ateriza în fiecare zi pe pervazul ferestrei, imediat după apusul soarelui, când se lăsau primele neguri ale înserării. Cum, însă, cu cât înaintam spre iarnă, zilele se scurtau şi noaptea se lăsa tot mai devreme, vrabia, care se orienta după soare, nu după ceas, venea şi ea în fiecare seară mai devreme. În felul acesta, timpul,

care se scurgea între venirea gardienilor pentru numărătoarea, de seară şi verificarea gratiilor de la fereastră (operaţie ce se efectua cu punctualitate, mereu la aceeaşi oră) şi momentul când îşi făcea apariţia vrabia, se tot scurta de la o zi la alta, Aşa se face că într-o seară, vrabia a sosit înaintea orei la care veneau gardienii să ne numere. A zburat ca de obicei la locul ei, pe rama geamului, şi-a trecut de câteva ori ciocul prin pene, şi-a afânat fulgii de pe piept şi se pregătea tocmai să-şi bage capul sub aripă, când uşa s-a deschis şi gardianul, înarmat cu ciocanul de lemn cu care verifica starea gratiilor, a intrat în celulă şi s-a îndreptat spre fereastră. Era plutonierul, poreclit de noi „Parpanghel”. Ţiganul, înalt şi slab, mergând şi chiar puţin lăsat pe spate, de ţanţoş ce călca pe tocuri, ca să-i răsune potcoavele de la cizme pe duşumele, s-a oprit în faţa ferestrei, plin de demnitate şi pătruns de importanţa misiunii pe care avea s-o execute. Văzându-ne cum stăteam de încremeniţi şi îi urmăream din ochi toate mişcările, şi-o fi închipuit că privirile noastre exprimau o nesfârşită admiraţie pentru aşa mândreţe de flăcău în uniformă. Nouă, însă, ni se făcuse inima cât un purice, de teamă pentru vrabia noastră, pe care Parpanghel n-o văzuse încă. Nici când a ridicat ciocanul şi a izbit cu el în prima gratie, nu i-au căzut ochii pe vrabia, care la zgomotul produs a tresărit doar prin somn, fără să se trezească. Începusem să sperăm că va scăpa neobservată, nici la următoarea lovitură în zăbrele, nu s-a întâmplat nimic. La ultima lovitură am răsuflat chiar uşuraţi, văzându-l pe Parpanghel că se întoarce pe călcâie şi se pregăteşte să părăsească celula. Ne bucurasem însă prea devreme!

Făcând pirueta şi prea preocupat să-şi ajusteze centironul şi să-şi compună o atitudine şi un mers marţial, Parpanghel a lovit din greşeală cu coada ciocanului geamul pe care stătea vrabia. De data asta, speriată din somn şi ciripind de spaimă, pasărea şi-a părăsit locul de odihnă şi a început să zboare prin cameră, urmărită de Parpanghel, care voia

neapărat s-o omoare. Fugărind-o, lovea cu ciocanul în paturile de fier şi înjura, fiindcă nu-şi atingea ţinta, mărind panica bietei vrăbii, care căuta să se salveze, zburând dintr-un perete într-altul, nenimerind fereastra sau neîncumetându-se să zboare afară în întunericul nopţii. Am încercat şi noi să intervenim cu câte o rugăminte timidă, sperând să-i muiem inima ţiganului, dar parcă mai rău se înverşuna când ne auzea spunând:

— Lăsaţi-o, domnule plutonier, că nu face nici un rău!

Deşi n-am izbutit să-l înduplecăm pe Parpanghel, se pare, totuşi, că cineva ne-a ascultat rugămintea, fiindcă, după ce a mai evitat câteva lovituri de ciocan, vrabia s-a hotărât în sfârşit să înfrunte bezna de dincolo de gratii şi, spre marea ciudă a ţiganului, a zburat afară. La exclamaţiile spontane de bucurie care au izbucnit în celulă, manifestându-ne astfel satisfacţia pentru rezultatul confruntării dintre Parpanghel şi vrabie, soldate cu succesul celei din urmă, s-au mai adăugat şi vorbele lui Titi Coşereanu, care au turnat gaz peste foc:

— S-a dus să povestească celor de afară cum trăim noi în închisoare!

Era mai mult decât putea suporta orgoliul rănit al ţiganului! Furios, arătându-şi într-un rânjet răutăcios cei doi dinţi din faţă, unul de aur şi altul de viplă, de care era aşa de mândru, şi-a îndreptat de trei ori arătătorul spre noi, indicându-ne pe rând, mai întâi pe Titi Coşereanu, care vorbise, şi apoi pe Paulică Bandu şi pe mine, care încă mai râdeam:

— Tu, tu şi tu! Ieşiţi afară!

După zece zile, când ne-am întors din beci, flămânzi şi înfriguraţi, printre primele vorbe, pe care le-am rostit, a fost întrebarea:

— Ce-i cu vrabia?

— N-a mai venit! Ne-au răspuns camarazii, care în acest răstimp rămăseseră în celulă.

O dată cu apropierea iernii, viaţa în celulă devenea, pe zi ce trecea, tot mai grea. Pe de o parte, lipsa de aer, din cauza aglomeraţiei într-un spaţiu mult prea mic pentru nouă persoane laolaltă, ne obliga să deschidem fereastra, iar lipsa de căldură, caloriferul nefuncţionând decât sporadic şi numai câte un sfert de oră sau maximum o jumătate de oră pe zi, ne obliga s-o închidem cât mai repede, pentru a nu îngheţa de frig. Pe de altă parte, alimentaţia şi ea lăsa tot mai mult de dorit, slăbindu-ne la rândul ei puterea de rezistenţă în faţa rigorilor iernii. Aşa-zisa mâncare, atât la prânz cât şi seara, era de cele mai multe ori o apă chioară, în care pluteau câteva foi de varză murată. Din ce în ce mai rar, primeam o ciorbă cu alt conţinut iar atunci, de străvezie ce era, puteam număra pe fundul gamelei bucăţile de cartofi sau boabele de arpacaş.

Şi, ca şi cum lipsa de aer, frigul şi foamea n-ar fi fost de-ajuns pentru a ne pune rezistenţa la încercare, administraţia închisorii şi-a intensificat, totodată, şi represaliile, pedepsele cu izolarea în carcerile din beci, curgând cu nemiluita. Pentru orice fleac, şi câteodată chiar fără nici un motiv, gardianul îţi făcea raport „pentru nerespectarea regulamentului şi erai trimis pentru zece zile în beci, unde, pe lângă frigul suplimentar pe care erai nevoit să-l înduri, mai ales noaptea, când trebuia să dormi pe cimentul gol şi umed şi nu ţi se dădea decât o pătură să te înveleşti, nu primeai de mâncare decât o dată la trei zile. Părând să vrea să ne ia şi ultima şansă de supravieţuire, cu ocazia unei percheziţii generale, pe la începutul lunei octombrie, administraţia a dispus confiscarea tuturor obiectelor vestimentare de lână, pe care le aveam asupra noastră, şi depunerea lor la magazie. Ni s-a spus că era un ordin al Ministerului de Interne, ca deţinuţii să nu mai poarte decât hainele primite de la închisoare şi că în componenţa echipamentului penal nu intră puloverele iar, în locul ciorapilor, sunt prevăzute obielele. Măsura a dat naştere la proteste vehemente de disperare, mai ales din

partea celor mai în vârstă, care nu se vedeau trecând iarna, deposedaţi de cele câteva lucruri mai călduroase de lână, cârpite, răscârpite, şi păstrate cu grijă de-a lungul anilor de puşcărie.

Îndrăzneala de a fi încercat să înduplece administraţia, să nu le ia puloverele şi ciorapii de lână în pragul iernii, a fost şi ea plătită tot cu zile de beci. Cu toate riscurile, în zilele ce au urmat percheziţiei, şi confiscării lucrurilor de lână, în mai toate celulele s-a dezvoltat o nouă industrie artizanală de confecţii, menită să înlocuiască, măcar parţial, pierderile suferite. Majoritatea păturilor au suferit în acele zile amputări de câţiva centimetri şi din lungime şi din lăţime. Fâşiile, astfel obţinute, au fost destrămate iar lâna extrasă, de proastă calitate, provenind din deşeuri, a fost întărită cu un fir de bumbac, scos din saltea.

Odată materia primă pregătită în acest fel, s-a trecut la împletitul de ciorapi de către cei care se pricepeau la tricotat şi aveau dosite, prin ascunzători, andrele confecţionate din capete de sârmă, găsite cândva, întâmplător, pe jos prin curtea de plimbare. După câteva zile de activitate febrilă, o parte din deţinuţi erau din nou posesori de ciorapi.

Bucuria le-a fost însă de scurtă durată! La sfârşitul săptămânii, o nouă percheziţie i-a lăsat iar fără ciorapi. Cei care nu apucaseră să-şi acopere cu petece partea exterioară a ciorapilor, pentru a camufla materialul din care erau confecţionaţi, au fost trimişi la beci, făcânduli-se raport de distrugerea „cazarmamentului”.

Puţinii deţinuţi, care cu acea ocazie şi-au putut salva ciorapii de privirile gardienilor, sau cei care au perseverat să-şi împletească alţii noi, au fost definitiv descurajaţi să mai continue lupta, când, la percheziţiile următoare, care s-au succedat la intervale de numai câteva zile, vânătoarea după ciorapi a continuat. Neavând încotro, au fost nevoiţi să accepte formula impusă de administraţie, adică: să poarte obielele pe care magazia închisorii le va distribui, atunci

când le va primi! Reacţia mea, la confiscarea singurei perechi de ciorapi pe care o aveam, a fost mai radicală. Începând din acel moment, vară, iarnă, eu n-am mai purtat nici ciorapi, nici obiele, chiar dacă mi s-a mai oferit ocazia să port. În următorii şapte ani, am umblat desculţ în bocancii cazoni de reformă, primiţi de la magazia închisorii, care îmi erau cu cel puţin trei numere mai mari. Nu m-am mai simţit, astfel, la cheremul abuzurilor administraţiei şi am suferit mai puţin de pe urma frigului, decât dacă aş fi suferit de fiecare dată de pe urma confiscării repetate a ciorapilor şi a ideii preconcepute, că iarna trebuie neapărat să porţi ciorapi!

Din păcate un remediu similar, bazat tot pe principiul „cui pe cui se scoate”, nu era aplicabil şi în cazul zilelor de pedeapsă în beci. Cu câte zece zile de izolare în beci, nu te puteai obişnui, mai ales când astfel de stagii se repetau prea des.

Combinaţiei celor trei elemente de tortură, la care erai supus în regimul de izolare din beci, nu-i puteai face faţă numai printr-un efort de voinţă! Slăbiciunea provocată de înfometare (mâncare o dată la trei zile), de frig (temperaturi aproape de 0°) şi de oboseală (din cauza frigului şi cimentului rece, nu te puteai odihni) îţi epuiza toate forţele de rezistenţă. Dacă pentru cei mai tineri din închisoare, zece zile de pedeapsă în asemenea condiţii erau istovitoare, pentru bolnavi sau cei mai în vârstă, puteau echivala cu o sentinţă de condamnare la moarte.

Tinereţea şi sănătatea m-au ajutat să scap de fiecare dată teafăr din beci.

Dar dacă până aci, de bine de rău putusem suporta din când în când chinul celor zece zile, recuperându-mi după aceea foarte repede forţele, în numai o zi sau două fiind complet refăcut, lucrurile s-au schimbat, când pedepsele au început să se înteţească. Asprimea represaliilor şi-a atins apogeul în plină iarnă, când, datorită viscolului şi gerului de afară, şi temperatura din beci a mai scăzut cu câteva grade.

Ofiţerul politic reuşise să bage frica în noi. Devenisem de o prudenţă excesivă şi de o docilitate extremă. Nu mai îndrăzneam să întreprindem nimic, care să ofere gardienilor prilejul de a ne face raport de indisciplină. Eram, pur şi simplu, terorizaţi de ideea de a ajunge în beci. Într-o asemenea atmosferă de teamă şi de abstinenţă de la toate activităţile, care până atunci ne umpleau timpul, viaţa în celulă se făcuse tot mai apăsătoare, iar noi, cu moralul afectat, deveneam pe zi ce trecea mai pesimişti şi mai irascibili. Până şi grupul nostru de mai tineri şi veşnic recalcitranţi, fuseserăm reduşi la tăcere şi inactivitate. Nici nu era de mirare, fiindcă ajunsesem la capătul puterilor şi ne fusese frântă şi ultima fărâmă de rezistenţă. Eu însumi, numai în cursul lunii noiembrie şi decembrie, fusesem de patru ori pedepsit şi executasem în total în şaizeci de zile, patruzeci de zile de beci. Răgazurile de câte o zi sau două, pe care le-am avut între decadele petrecute în beci, nu s-au mai dovedit suficiente pentru a-mi putea recupera forţele. După fiecare stagiu de zece zile, mă întorceam în celulă mai slab şi mai istovit, iar, la capătul ultimei pedepse, eram atât de vlăguit şi anemiat, încât abia mă mai ţineam pe picioare. Gardianul, care venise să mă scoată din izolare şi să mă aducă înapoi în celula mea de baştină, m-a susţinut de braţ pe tot drumul de întoarcere. Nu din milostenie, ci fiindcă era grăbit! Nu avea răbdare să mă aştepte, când, după fiecare două-trei trepte pe care le urcam, eram nevoit să mă opresc şi să mă rezem de perete, fiindcă ameţeam şi mi se întuneca vederea.

Brutalitatea responsabililor ne-a determinat să ne retragem pe o poziţie de maximă prudenţă, în aşteptarea unor vremuri mai puţin vitrege. Cu toate măsurile de precauţie luate, nu am reuşit să eliminăm complet riscurile de a cădea victime înverşunării cu care gardienii ne căutau nod în papură, pentru a ne face rapoarte de nerespectare a regulamentului. Mulţi dintre noi am mai ajuns de câteva ori în beci în iarna aceea, dar mai rar, dispunând astfel de

intervale mai lungi de timp între două pedepse, pentru a ne putea reface fizic.

Ne-a fost uşor să remarcăm, în această periodă, că primele patru celule, din capătul secţiei noastre, se bucurau de o atenţie specială din partea ofiţerului politic, în privinţa persecuţiilor la care erau supuse. Frecvenţa cu care locatarii celor patru celule erau trimişi la beci era vădit mai mare decât a celorlalţi deţinuţi de pe secţie. Nu încăpea nici un dubiu că locotenentul-major Lupu concentrase în aceste celule pe deţinuţii cu dosarele cele mai încărcate şi consideraţi cei mai recalcitranţi. Faptul că era vorba de o selecţie, făcută de biroul politic, ne-a fost confirmat de mai multe ori, cu ocazia mutărilor efectuate în cursul toamnei respective. Am putut constata de fiecare dată că celulele noastre din capătul secţiei nu a fost niciodată afectate de aceste operaţii, sau dacă, totuşi, vreunul din noi a fost scos din celula lui, a fost mutat tot întruna din cele patru celule, destinate unei supravegheri mai atente şi unor represalii mai drastice.

Celula în care mă aflam era a doua din capătul secţiei. De la uşa noastră până la scaunul şi masa la care stătea şeful de secţie, nu erau mai mult de patru-cinci metri. Cu timpul ne învăţasem cu această vecinătate atât de apropiată, măsurându-ne vocile şi dozându-ne orice zgomot produs de vreo activitate interzisă, în aşa fel încât să nu ajungă la urechile gardianului, în schimb, nouă nu ne scăpa nici o mişcare sau deplasare a gardianului de la locul lui. Cu o adevărată răbdare de puşcăriaş, după mai multe zile de muncă asiduă, cu un capăt de sârmă de oţel, nu mai lung decât un chibrit, Paulică Bandu reuşise să străpungă tabla de fier care căptuşea uşa pe dinăuntru. Apoi, sfredelind şi lemnul din partea exterioară, obţinuse un orificiu cât o gaură de car, dar care ţintea direct spre masa gardianului, pe care îl puteam, astfel, ţine sub observaţie, câtă vreme nu-şi părăsea scaunul. Când pleca de la locul lui, îi puteam urmări parcursul prin crăpătura de sub uşă, umbra care i

se reflecta pe mozaicul de pe coridor trădându-i trecerea prin faţa celulei noastre. Când se îndepărta de uşa noastră, dispărea şi umbra. Câtă vreme stătea pe scaunul lui sau când circula pe coridor, fără să-i vedem umbra pe sub uşă, erau singurele două momente în care ne încumentam să mai întreţinem scurte convorbiri Morse cu alte celule.

Vecinătatea celulei noastre de masa gardienilor, avusese şi efectul de a produce o oarecare apropiere, un fel de relaţii intime cu unii din paznicii noştri. Câţiva din ei, când se plictiseau prea tare de atâta singurătate şi stat degeaba pe coridor, luaseră obiceiul să vină să mai schimbe câte o vorbă cu noi. Fiindu-le însă interzis să intre în discuţie cu „bandiţii", cărora nu aveau voie a le adresa vreun cuvânt, decât pentru a le porunci, se asigurau mai întâi să nu fie surprinşi de vreun superior sau mai ales de ofiţerul politic, înainte de a ne descuia celula sub un pretext oarecare şi a sta cu noi de vorbă. Chiar numai stând în cadrul uşii deschise şi angajându-se în cea mai banală conversaţie cu deţinuţii, gardianul se făcea vinovat de încălcarea dispoziţiilor şi se expunea unor grave sancţiuni. De cele mai multe ori, intra în vorbă, întrebându-l pe câte unul din noi despre profesiunea pe care o avea, dacă era însurat, dacă avea copii, unde locuise înainte de arestare etc. Când, după câteva întrebări şi răspunsuri, atmosfera se destindea şi gardianul se simţea mai la largul lui, îi puneam şi noi câte o întrebare despre familie, despre casă, sau despre preţul vreunui produs alimentar, ori articol de îmbrăcăminte. Aproape, întotdeauna, gardianul, dornic de vorbă, cădea în cursa pe care i-o întindeam şi răspundea spontan la întrebare. Imediat venea şi replica noastră, spusă pe un ton confidenţial-complice:

— Să nu aveţi nici o grijă, domnule plutonier! Ştim că nu aveţi voie să ne spuneţi cât costă perechea de pantofi sau kilogramul de salam, dar de la noi nu va afla nimeni că ştim preţurile, de la dumneavoastră!

Acest fel de a-i sublinia culpabilitatea, chiar dacă îl speria, făcându-l uneori să plece de la uşa noastră, desigur fără să-şi arate îngrijorarea, îşi producea în timp efectul pe care ni-l doream: gardianul, astfel compromis, se simţea obligat să ne menajeze sau cel puţin să nu ne mai persecute cu tot dinadinsul, făcându-şi socoteala că era mai prudent din partea lui să se poarte în aşa fel, încât să nu ajungem să-l duşmănim. Spera să poată conta, astfel, în continuare, pe discreţia noastră. Teroarea de a fi acuzat de favorizarea unui deţinut politic, sau de complicitate cu el, era atât de mare, încât datorită acestui şantaj, aproape pueril, reuşeam de multe ori să ne asigurăm un minimum de „omenie" din partea unor gardieni. Cred că unii gardieni foloseau conversaţiile cu noi în scop terapeutic, pentru a-şi trata complexul de inferioritate de care sufereau. Un exemplu: într-o seară, plutonierul Puică deschise uşa celulei. Avea chef de vorbă şi căuta un pretext de serviciu, cu care să-şi justifice prezenţa în cadrul uşii. Şi-a rotit ochii prin cameră, ca şi cum ar fi venit să verifici dacă totul e în ordine, şi, negăsind nimic de reproşat, a sfârşit prin a-şj opri privirea asupra lui Ştefan Neniţescu:

— Cum te cheamă pe tine, bă?

— Ştefan Neniţescu, domnule plutonier, i-a răspuns cel întrebat, cu vocea lui stinsă, aproape şoptind.

Era extrem de slăbit, dar cu tot aspectul inestetic al degradării fizice sub care se înfăţişa, Neniţescu nu-şi pierduse nimic clin distincţia lui naturală, atrăgând mai degrabă atenţia prin atitudinea lui generală, prin felul lui de a vorbi (vocabularul ales şi eleganţa exprimării), prin politeţea lui deosebită, care îi permitea totuşi să rămână demn şi distant.

— Ce meserie ai avut bă, afară?

— Am fost profesor, profesor universitar.

— Şi ce-i învăţai pe studenţi?

— Filosofia, i-a răspuns Neniţescu, ca să simplifice lucrurile. (Daca nu mă înşel, avusese o catedră de estetică.)

— Ce, bă? Tu ai fost filosof? Şi-a exprimat Puică neîncrederea, mai mult ca să câştige timp. De fapt căuta o replică, pentru a nu rămâne mai prejos. A găsit una care a părut să-l satisfacă:

— Toate meseriile e la fel! Dacă vroiam, puteam şi eu să mă fac filosof, dar nu mi-a plăcut!

Cele mai multe perle, de acest fel, le-am cules însă în perioada examenelor gardienilor, care, conform unei dispoziţii din acea vreme, fuseseră obligaţi să-şi completeze studiile elementare până la nivelul cererii de gradul pe care îl aveau. Pentru noi a fost o perioadă mai liniştită, o delăsare a vigilenţei. Gardienii îşi neglijau îndatoririle şi nu ne mai supravegheau cu aceeaşi insistenţă şi frecvenţă, prin vizetă. Stăteau mai tot timpul serviciului la masa şi scaunul lor din capătul secţiei şi învăţau. Când era linişte în celulă, îi puteam chiar auzi buchisind cu glas tare şi repetându-şi lecţiile. Deseori, când oboseau, îşi ofereau, în loc de recreaţie, câte o vizită la una din celulele din apropiere. Cele mai distractive vizite erau ale lui „Parpanghel”, care voia să ne pună în inferioritate cu cunoştinţele lui proaspăt învăţate. Simţinându-i slăbiciunea, ne minunam la tot ce ne spunea, iar, când ne punea câte o întrebare din unul din manualele şcolare pe care tocmai îl răsfoise şi îi făceam nespusa plăcere de a nu şti să-i răspundem, ţiganul nu-şi mai încăpea în piele de mândrie. Uneori, faţă de atâta ignoranţă, îşi manifesta chiar dispreţul, spunând:

— Vezi bă, că nu sunteţi chiar aşa de deştepţi cum credeţi voi!

O apreciere, de care, într-o zi, a beneficiat şi profesorul Neniţescu.

Parpanghel deschisese uşa celulei şi, cu aerul radios al omului care se ştia sigur de victorie, ne pusese o întrebare cheie:

— Bă! Voi ştiţi ce e ăla un antripoid? La care Neniţescu, intrând şi el în jocul nostru, declarase cu umilinţă, că nu

auzise niciodată de aşa ceva.

Provocatorul acestor situaţii era, de obicei, George Sarry, care se pricepea cel mai bine să-i gâdile orgoliul ţiganului.

Tot în cadrul măsurilor de maximă prudenţă, luate în acea vreme, pentru a reduce cât mai mult riscurile de a ajunge la beci, ne-am decis să ne ascundem tot avutul nostru de obiecte ilicite într-un loc mai sigur. Cele câteva ace de cusut, ca şi cei câţiva „costici" din celulă, fiind obiecte mai des întrebuinţate, erau îndeobşte păstrate mai la îndemână şi deci, dosite mai superficial.

De când, însă, pentru un singur ac găsit la percheziţie, erai pedepsit cu zece zile de beci, am luat hotărârea să ne depunem averea într-o ascunzătoare, pe care gardienii să nu o poată descoperi, chiar dacă va fi şi pentru noi mai greu accesibilă. Prospectând toate ungherele celulei, am căzut de acord asupra celui mai potrivit loc pentru depozitarea instrumentelor noastre, şi am trecut la amenajarea lui. Doi din camarazii noştri ne-au asigurat paza la uşă, pentru ca George Sarry, Paul Bandu şi cu mine să putem lucra în linişte. Operaţia se petrecea sub pat, fiind vorba de scoaterea unui fragment din stinghia care era bătută în cuie de jur împrejurul camerei, în partea de jos a pereţilor, unde se termina duşumeaua. Cum nu aveam nici un fel de instrumente adecvate, o asemenea muncă era destul de penibilă. Totuşi, cu răbdare şi numai prin forţa mâinilor, am reuşit să dizlocăm o bucată de stinghie, lungă cam de un metru şi jumătate, şi s-o scoatem de la locul ei, degajând astfel capetele scândurilor cu care era podită celula. Ajutându-ne, apoi, cu un costică, am râcâit tencuiala din partea de jos a zidului, până ce am obţinut, între capătul scândurilor şi perete, un spaţiu suficient de larg, prin care să ne putem strecura mâna sub duşumele. Acolo aveam să ne ascundem preţioasele noastre obiecte, urmând ca apoi să reaşezăm stinghia la locul ei, în aşa fel, încât cuiele, cu care fusese fixată să intre în aceleaşi găuri din care fuseseră smulse.

Pe când mă chinuiam să-mi vâr cât mai adânc mâna prin spaţiul strâmt de acces de la capătul scândurilor, spre locul de depozitare de sub duşumele, pentru a-l curăţa de sfărâmăturile de cărămidă şi resturile de moloz, am făcut o descoperire senzaţională. Explorând tot mai adânc locul, am dat cu vârful degetelor de un material cu o consistenţă stranie, pe care la început nu l-am putut identifica. Pătrunzând mai în profunzime, am simţit, la pipăit, că era vorba de hârtie. Cu chiu cu vai, înaintând milimetru cu milimetru, mi-am vârât mâna şi mai adânc, până ce am putut prinde între vârful degetelor şi scoate la lumină obiectul care îmi stârnise curiozitatea. Era o foaie de ziar din 1939 sau 1940 şi un „caiet dictando”, de felul celor pe care le foloseam la teze, pe vremea când eram în liceu. Spre stupoarea noastră, caietul cuprindea numele membrilor unui cuib de fraţi de cruce, care consemnaseră, pe câteva pagini, felul în care se desfăşuraseră şedinţele pe care le ţinuseră în celulă. Soarta caietului, găsit sub duşumele, a fost îndelung dezbătută în celula noastră, unii susţinând că trebuia să-l punem la loc unde fusese ascuns, alţii fiind de părere că trebuia distrus, pentru ca nu cumva să cadă în mâna administraţiei. Ne gândeam la acei tineri, cărora le aparţinuse cândva caietul, care acum, după ani de zile, ar fi fost imediat arestaţi şi condamnaţi, dacă Securitatea le-ar fi aflat numele. Cea de a doua părere s-a impus. Caietul a fost rupt în bucăţele mărunte, aruncate mai întâi în tinetă. După-amiază, tineta a fost deşertată la W. C., ştergându-se astfel orice urmă a descoperirii noastre.

Iarna a venit devreme în anul acela şi ni s-a părut nesfârşit de lungă. Gerul de afară şi frigul din celula neîncălzită ne-au redus la un fel de stare de hibernare. Lipsa de aer, din cauza aglomeraţiei, ne obliga să deschidem deseori fereastra. O dată cu aerul curat, însă, intra şi frigul iar aburii respiraţiei noastre se condensau pe pereţii îngheţaţi, sub formă de broboane de apă, care şiroiau apoi până jos pe podea, întreţinând permanent o atmosferă umedă. Toţi

ne resimţeam de pe urma aerului viciat şi încărcat de vapori de apă pe care îl inhalam, dar cel căruia aceste condiţii aveau să-i dăuneze cel mai mult a fost Alexandru Balş.

Balş suferea de astm.

În iarna aceea, boala i s-a agravat. Numai rareori primea câteva tablete de Efedrina, care îl ajutau să iasă din criză. Fie că medicamentul lipsea, într-adevăr, din farmacia cabinetului medical, fie că felcerul Ciortan, capricios din fire, refuza să-i dea mai mult de două-trei tablete, pretextând că erau ultimele. Balş era oricum nevoit să le utilizeze cu economie şi numai în cazul crizelor acute. De multe ori, însă, rămânea fără, şi n-am să pot uita cum atunci asistam neputincioşi la acel spectacol oribil, al omului care respira spasmodic, cu gura căscată, ca peştele pe uscat, şi care ne privea cu ochii măriţi de panică, cerându-ne parcă ajutor. Balş slăbea văzând cu ochii. Rarele mese mai hrănitoare pe care le primeam, constând dintr-un arpacaş mai gros sau ciorbă cu mai mulţi cartofi, le refuza. Se mulţumea să bea numai partea lichidă din gamelă, pretinzând că observase că de câte ori mânca ceva mai consistent, i se stârnea criza de astm. Orice insistenţă din partea noastră, de a-l convinge să încerce totuşi să mănânce şi puţinele alimente de o oarecare valoare nutritivă ce ni se dădeau, a fost zadarnică. Nici Sandu Ghica, cu autoritatea ce i-o confereau studiile de medicină şi care îi era şi nepot, nu a reuşit să-i înfrângă voinţa. Dacă în prima parte a iernii, Balş mai participa încă la discuţiile din celulă şi mai ieşea încă cu noi în curte la plimbare, în cea de a doua parte, slăbiciunea fizică şi frecvenţa tot mai mare a crizelor de astm, l-au făcut să nu mai părăsească celula şi în cele din urmă, chiar patul. Stătea mai toată ziua aşezat la marginea patului, cu coatele pe genunchi şi capul proptit în mâini, suflând greu şi abţinându-se chiar de la vorbă, pentru a-şi menaja respiraţia. Era singura poziţie în care se chinuia mai puţin. Ajunsese să şi doarmă aşezat,

punându-şi capul pe mantaua de zeghe făcută ghem pe genunchi. Crizele de astm continuau, însă, să se repete tot mai des, şi deşi băteam de fiecare dată la uşă, solicitând ajutorul cabinetului medical, sanitarul Ciortan nici nu se sinchisea de starea bolnavului, care se înrăutăţea pe zi ce trecea. Până nici gardienii nu mai reacţionau la apelurile noastre, plictisiţi de cazul lui Balş, care pentru ei se banalizase. Cel mult, ne ameninţau pe noi cu bine cunoscuta lor formulă, răcnită de pe coridor:

— Nu mai bate, bă, în uşă, că te bag la beci!

Această situaţie s-a prelungit până la începutul primăverii, timp în care Balş nu a primit nici un fel de îngrijire medicală. Cele câteva vizite, pe care ni le-a făcut Ciortan, s-au încheiat de fiecare dată cu aceleaşi vorbe:

— N-am ce-i face! Nu avem medicamente!

Când unul din noi îndrăznea să-i sugereze să trimită bolnavul la spital, la Văcăreşti, răspunsul era:

— N-am aprobarea!

După părerea lui Sandu Ghica, boala lui Balş evoluase până aproape de limita de la care restabilirea nu mai era posibilă.

Afară, timpul începuse să se îndrepte.

Zăpada se topise şi vremea mohorâtă făcuse loc primelor zile mai luminoase.

Întotdeauna, în închisoare, o dată cu primăvara renăştea şi speranţa, chiar dacă nu era justificată decât de schimbarea atmosferică. De data asta a intervenit un element în plus, pe care l-am socotit pozitiv, îndreptăţindu-ne să nădăjduim într-o îmbunătăţire a situaţiei noastre. Într-o dimineaţă, comandantul închisorii a făcut turul celularului, însoţit de un personaj îmbrăcat în halat alb, pe care l-a prezentat drept medicul penitenciarului. Pentru mine, evenimentul a constituit o dublă surpriză: odată, fiindcă pentru prima oară, de când ne aflam la Piteşti, închisoarea primea un medic titular iar, în al doilea rând, fiindcă, de îndată ce l-am văzut pe noul doctor, l-am

recunoscut. Era fostul meu coleg de clasă, Sebastian Rădescu! Am fost colegi în tot cursul inferior al liceului, la Colegiul Naţional Sf. Sava.

Rădescu era fiul unei modeste funcţionare din Bucureşti, rămasă văduvă.

Din grupul de câţiva colegi de clasă cu care legasem prietenie, cele mai strânse relaţii le avusesem cu Rădescu. Încurajarea venise şi din partea mamei, care, dându-şi seama că, dintre toţi camarazii mei de şcoala şi de joacă, Sebastian Rădescu era cel mai lipsit de mijloace materiale, îl reţinea deseori duminica la noi la masă, sau ne dădea la amândoi banii să mergem la cinema, la patinaj, iarna, sau cu barca pe Herăstrău, când era vreme bună. În clasa a cincea, ameninţat să rămână corijent, Rădescu se mutase la alt liceu. Am mai continuat, totuşi, să ne vedem o vreme, dar, încetul cu încetul, întâlnirile noastre s-au rărit, fiecare găsindu-şi noi prieteni, printre colegii pe care îi frecventa zilnic. Apoi, ne-am pierdut urma definitiv.

Mulţi ani mai târziu, într-o seară ploioasă, trecând prin piaţa Romană, m-am auzit strigat. Era Rădescu!

Ne-am îmbrăţişat, bucuroşi de revedere. Ne-am adăpostit de ploaie sub o streaşină şi, în câteva cuvinte, ne-am informat reciproc cu privire la situaţia fiecăruia din noi. Eu fusesem exmatriculat de la Drept şi intrasem în „câmpul muncii”, unde, din cauza „autobiografiei”, nu reuşeam să mă menţin mai mult de câteva luni în aceeaşi întreprindere.

El era pe cale să absolve cu o oarecare întârziere cursurile Facultăţii de Medicină. De altfel, de sub pulpana paltonului, pe care îl purta, apăreau poalele halatului alb al spitalului, către care, tocmai, se îndrepta. Chiar se grăbea, fiindcă era de gardă. După ce ne-am notat adresele, ne-am despărţit cu promisiunea să ne căutăm şi să ne reîntâlnim, cât de curând. N-am mai apucat s-o facem, fiindcă, la scurt timp după aceea, am fost arestat.

Acum, la Piteşti, când uşa celulei noastre s-a deschis şi, în cadrul ei, alături de comandantul închisorii a apărut şi

Rădescu, în ciuda anilor care trecuseră, l-am recunoscut imediat. Desigur, nu mi-am trădat în nici un fel surprinderea. Cum, însă, nici Rădescu n-a avut nici o tresărire şi nu şi-a modificat deloc expresia, n-am fost sigur că şi el m-a recunoscut. După plecarea comandantului, i-am informat, pe rând, pe camarazii mei de celulă despre identitatea noului doctor, având grijă să nu fiu auzit de Braşoveanu, în care niciunul din noi nu avea încredere. Fiind convins că puteam conta pe bunăvoinţa şi poate chiar pe complicitatea lui Rădescu, prima noastră hotărâre a fost să-l punem la adăpost de orice indiscreţie, care ar fi putut să-i pericliteze situaţia. Ne-am angajat, deci să nu mai spunem nimănui că îl cunoaştem, şi să păstrăm secretul absolut în privinţa eventualelor contacte, pe care le-aş putea stabili cu el în viitor. Mai întâi am vrut, însă, să mă lămuresc dacă şi Rădescu mă recunoscuse, când împreună cu comandantul, trecuse prin faţa uşii noastre şi aruncase numai o scurtă privire în celulă. Dacă mă remarcase, eram sigur că va căuta să-mi vorbească.

Am aşteptat, însă, în zadar, două sau trei zile, să ia vreo iniţiativă în acest sens, ceea ce m-a determinat să cred că Rădescu nu mă recunoscuse. Faptul nu m-a mirat, deoarece o asemănare între deţinutul de acum fostul lui coleg din vremea liceului, era destul de greu de descoperit. Pentru a nu buscula lucrurile, m-am înţeles cu Sandu Ghica, să ceară el să fie scos la doctor pentru consultaţie, iar eu să aştept în celulă rezultatul vizitei lui la cabinetul medical. Plănuisem ca Sandu să solicite, ca de obicei, în locul lui Balş, care nu se putea deplasa, medicamente, un tratament adecvat sau transferarea lui la spital. Totodată, urma să-i ceară doctorului un unguent antireumatic, sub pretextul că unul din camarazii lui din celulă ar avea o criză de sciatică, care îl împiedică să umble.

După două-trei zile de insistenţe pe lângă şeful de secţie şi ofiţerul de serviciu, trei deţinuţi din celula noastră, printre care şi Sandu Ghica, au fost în sfârşit duşi la cabinetul

medical. O jumătate de oră mai târziu, Sandu se întorcea încântat, înapoi. Aducea veşti îmbucurătoare: doctorul Rădescu promisese să-l consulte personal pe Alexandru Balş şi să ia măsurile cuvenite. Până una-alta, i-a dat pentru bolnav, câteva tablete de efedrina, pe care le-a consemnat în registrul de consultaţii, în dreptul numelui pacientului. Când Sandu i-a pomenit şi de cazul deţinutului care suferea de sciatică, Rădescu se mai afla încă aşezat la biroul lui, aşa că, vrând să-i treacă şi lui numele în registru, l-a întrebat:

— Cum îl cheamă?

— Ioanid Ioan, i-a răspuns Sandu.

Doctorul a scos din dulapul de medicamente un tub de Saliform şi i l-a dat, cu următoarea recomandare:

— E ultimul tub pe care îl mai am în farmacie, şi nu ar trebui să-l dau tot unui singur pacient. Spune-i lui Ioanid, că pentru el fac o excepţie. Ştie el de ce!

Nici că se puteau vorbe mai promiţătoare de bună voinţă şi care să ne îndreptăţească să gândim că vom putea conta pe sprijinul lui Rădescu. Sigur că prima noastră dorinţă era să obţinem de la el informaţii politice. Am socotit, însă, că era mai potrivit să începem prin a-i pune la încercare bunele intenţii, făcând mai întâi apel la sentimentele lui umane şi de prietenie de odinioară. Ideea ne-a venit abia peste, câteva zile, în timp ce Rădescu îl consulta pe Alexandru Balş. Deşi intrase în celulă şi se aşezase pe pat alături de bolnav, pentru a-i lua pulsul şi tensiunea arterială, mi-am dat seama că nu era posibil să intru cu el în vorbă, deoarece atât gardianul, care asista din pragul uşii la consulaţie, cât şi Braşoveanu, care se afla printre noi în celulă, ar fi prins de veste. Am pus atunci la cale un alt plan, legat de spusele doctorului Rădescu cu privire la tratamentul pe care urma să i-l aplice lui Balş. Hotărâse să-i facă de două ori pe săptămână câte o injecţie intravenoasă. (Nu mai mi-aduc acum aminte, ce medicament era, dar ştiu că, întrebându-i atunci pe doctorii noştri deţinuţi, ne-au spus că, pentru cât era de gravă starea sănătăţii lui Balş,

fiolele prescrise erau un fel de apă de ploaie.) Având, deci în vedere că Rădescu urma să vină din nou peste o zi sau două, să-i facă injecţia promisă lui Balş, am început deîndată pregătirile pentru a-mi pune planul în aplicare. Treaba era migăloasă şi mi-a luat destul de mult timp. Amira Caranfil a contribuit cu materialul necesar: un petec de pânză pe care l-a rupt din poalele cămăşii. Aveam nevoie de pânză colorată, şi Amira era singurul din noi care mai avea o cămaşă, proprietate personală, cu care fusese arestat, şi care îndeplinea condiţia cerută: era kaki. Petecul de cămaşă trebuia să-mi ţină loc de hârtie iar pentru scris aveam să folosesc acul şi aţa. Textul pe care l-am compus şi cusut cu aţă albă, ieşea clar în evidenţă pe fondul kaki şi avea următorul cuprins: „în amintirea vechii noastre prietenii de la Sf. Sava, te rog să-i dai de veste mamei, care nu mai ştie nimic despre mine de patru ani, că sunt în viaţă şi sănătos. Îţi garantez discreţia absolută şi îţi rămân recunoscător. Adresa mamei: Intrarea Mihail Eminescu, Nr. 3, Bucureşti”.

Odată cusătura terminată, a urmat emoţia aşteptării. Două zile mai târziu, când Rădescu a venit să-i facă injecţia lui Balş, am intrat în acţiune. Aşa cum ne înţelesesem, Sandu Ghica şi cu mine ne-am aşezat amândoi pe pat, în stânga şi în dreapta bolnavului, oferindu-ne, unul să ţină braţul nemişcat iar celălalt să-i strângă şi apoi să-i slăbească „garoul”, deasupra cotului. În acest timp, George Sarry, cu statura lui masivă, avea rolul să se posteze în aşa fel, încât să le blocheze vederea spre patul lui Balş, atât gardianului, cât şi lui Braşoveanu. Totul s-a desfăşurat conform planului, şi atât de repede, încât nimeni nu şi-ar fi putut da seama de nimic, chiar dacă ar fi fost în imediata noastră apropiere.

În vreme ce doctorul Rădescu stătea aplecat asupra bolnavului şi îi făcea injecţia, cu un gest rapid, i-am vârât în buzunarul de la piept al halatului mesajul, pe care îl ţinusem tot timpul în mână, în aşteptarea momentului prielnic. Rădescu nu avusese nici cea mai mică tresărire de

surpriză. Continuase să împingă la fel de calm pistonul seringei până la capăt, retrăsese apoi acul din venă, tamponase locul înţepăturii cu vată şi părăsea celula fără să spună o vorbă. Pentru noi, nu mai era nici-un dubiu: prin atitudinea lui, Rădescu ne dovedise că acceptase acest prim act de complicitate cu noi. I-am apreciat chiar stăpânirea de sine, prin faptul că nu clipise când îi strecurasem mesajul în buzunar, ceea ce promitea din partea lui o comportare adecvată condiţiilor de prudenţă şi conspirativitate, în care trebuiau să aibă loc contactele noastre viitoare. Impasibilitatea cu care reacţionase la o situaţie atât de neaşteptată, ne-a făcut o impresie excepţional de bună, îndreptăţindu-ne să-i acordăm toată încrederea şi să-i lăsăm lui latitudinea de a decide momentul şi felul în care va înţelege să intre cu mine în contact.

Peste alte două zile, Rădescu a venit din nou să-i facă injecţia lui Balş. Am procedat la fel ca şi prima dată, oferindu-ne să-i ţinem braţul bolnavuiui. Deşi, cum am mai spus, condiţiile într-o asemenea situaţie nu puteau asigura discreţia unui schimb de cuvinte, ne aşteptam, totuşi, ca doctorul să se manifeste într-un fel oarecare, confirmându-ne, printr-un semn cât de mic sau măcar o privire cu înţeles, că acceptase să dea curs mesajului pe care i-l strecurasem în buzunar. Aşteptarea ne-a fost zadarnică; Rădescu prezenta o figură impenetrabilă. Adoptase o atitudine şi o preocupare strict profesională. Ni s-a părut chiar că evită să ne întâlnească privirile. Deşi am considerat că exagerează, am fost din nou dispuşi să-i admirăm calmul şi ţinuta distantă şi indiferentă pe care o afişa faţă de noi, atribuind-o aceluiaşi exces de prudenţă pe care îl arătase şi la primirea mesajului cu două zile în urmă. Cum i-a făcut injecţia lui Balş, Rădescu ne-a întors spatele şi s-a îndreptat spre uşă. Ni s-a părut grăbit, aşa că am fost de-a dreptul luaţi prin surprindere, când l-am văzut că se opreşte în prag, se întoarce spre noi şi ne apostrofează cu voce tare, pe un ton sever şi ameninţător:

— Ţin să avertizez camera Nr. 16 (era numărul celulei noastre), că, dacă se va mai repeta actul de indisciplină, săvârşit acum două zile faţă de mine, va avea de suportat consecinţele!

Cum în timp ce vorbea, privise numai spre patul lui Balş, unde ne aflam Sandu Ghica, George Sarry şi cu mine, era limpede că avertismentul ne era adresat nouă; limpede pentru toţi camaraziii noştri care erau la curent cu acţiunea noastră, dar şi pentru comandorul Braşoveanu, care nu ştia nimic despre messjul introdus în buzunarul lui Rădescu. La auzul ameninţării rostite în mod atât de neaşteptat, am rămas înmărmuriţi. Surpriza ne-a paralizat şi amuţit, aşa că n-am mai apucat să mai facem vreo mişcare sau să scoatem vreo vorbă, înainte ca Rădescu să trântească uşa în urma lui. Prima reacţie a venit din partea lui Braşoveanu, care s-a repezit să bată în uşă care tocmai se închisese, cerând cu glas ridicat doctorului să-şi precizeze acuzaţiile şi să-i desemneze pe vinovaţi, deoarece el nu înţelegea să se solidarizeze cu ei şi să să sufere pentru faptele altora. Prea mult timp nu i s-a lăsat să-şi strige protestul, fiind tras înapoi de Titi Coşereanu şi cei care se aflau mai aproape de uşă. Au încercat să-l calmeze, explicându-i că trebuie să fie vorba de o neînţelegere sau de o posibilă confuzie de persoană sau chiar de celulă, făcută de doctorul care era nou în serviciu şi încă nefamiliarizat nici cu celularul şi nici cu deţinuţii. Explicaţia era cam trasă de păr şi cu atât mai puţin convingătoare, cu cât Braşoveanu simţise că în ultimele zile, în grupul nostru se petrecea ceva neobişnuit, ceva misterios, legat de vizita doctorului în celulă, un secret pe care ne feream ca el să-l afle. Totuşi, la intervenţia lui Titi, Braşoveanu s-a potolit. Nu pentru lungă vreme însă. Când ne-a văzut discutând pe şoptite despre posibilele urmări ale atitudinii lui Rădescu şi a observat apoi măsurile de precauţie pe care le-am luat pentru eventualitatea unei percheziţii, ascunzând mai bine obiectele nepermise şi îmbrăcându-ne cu tot ce aveam mai gros, în aşteptarea

izolării în beci, comandorul a izbucnit din nou. Plimbându-se nervos, prin cameră, a început să monologheze cu glas tare, manifestându-şi indignarea faţă de cei care, prin atitudinea lor egoistă şi lipsită de scrupule, nu ţin seama şi de ceilalţi camarazi de suferinţă, expunându-i la represalii din partea administraţiei. Pe măsură ce vorbea se înflăcăra, îşi susţinea şi argumenta cu tot mai multă vehemenţă punctul de vedere, cu vădita intenţie de a-i atrage de partea sa şi a-i mobiliza împotriva noastră (a lui George Sarry, Sandu Ghica şi a mea) pe ceilalţi locatari ai celulei, nebănuind că eram cu toţii complici în tentativa de a ni-l apropia pe Rădescu şi că numai el fusese ţinut în afara complotului. Ajuns la capătul peroraţiei, şi-a încheiat filipica îndreptată împotriva noastră, pretinzând o desolidarizare de noi, care să fie adusă şi la cunoştinţa administraţiei, pentru ca întreaga responsabilitate a faptelor să cadă numai asupra celor vinovaţi.

Interpretând tăcerea celor care îl ascultau drept aprobativă, Braşoveanu s-a îndreptat spre uşă, anunţându-şi intenţia de a-l chema pe ofiţerul de serviciu pentru a-i aduce la cunoştinţă că el şi camarazii lui nu se simţeau cu nimic vinovaţi faţă de doctorul penitenciarului, că nici nu ştiau ce li se reproşase şi că în orice caz, se disociau de toate acţiunile contravenind regulamentului, pe care unii deţinuţi din celulă le-ar fi comis. În acel moment, Titi Coşereanu s-a interpus, tăindu-i calea şi încercând pentru a doua oară să-l oprească, spunându-i că a bate la uşă şi a face apel la administraţie ar echivala, în ochii deţinuţilor, cu un act de delaţiune, de „turnătorie”.

— Lasă-l, Titi, să bată, că doar ştim cu toţii că e, încă de la Aiud, omul de încredere al ofiţerului politic! I-a strigat Sandu Ghica camaradului nostru Coşereanu, turnând astfel gaz peste foc.

Ori de câte ori i se amintea atitudinea lui de la Aiud, când, însărcinat de biroul politic, acceptase să umble printre deţinuţii din fabrică cu o listă de subscripţii, cerând

condamnarea la moarte a celor care evadaseră din penitenciar, Braşoveanu se înroşea ca racul la faţă şi îşi pierdea cumpătul. Vorbele aruncate de Sandu au provocat aceeaşi reacţie: împingându-l pe Titi, Braşoveanu s-a repezit spre uşă. N-a apucat însă să ajungă la ea. Ceea ce a urmat, s-a petrecut foarte repede: Titi l-a tras de guler înapoi, George Sarry l-a trântit cu un pumn la podea, iar Sandu Ghica, care se suise la patul al treilea, pentru a ascunde un „costică" în saltea, i-a sărit de sus, cu amândouă picioarele, pe piept! Deşi, la auzul busculadei m-am grăbit să ies de sub pat, unde tocmai îmi puneam la adăpost, în ascunzătoare, mica mea trusă de scule (ac, croşetă şi „costică"), n-am mai avut timpul să particip la judecata rapidă la care fusese supus Braşoveanu. Am mai apucat doar să asist la scena finală, în care Braşoveanu, palid la faţă, cu bărbia tremurând, se ridica de jos, ţinându-se cu amândouă mâinile de coaste. Cu ochii speriaţi, se uita la toţi cei din jur, care stăteau solidari în spatele lui Sandu Ghica şi Titi Coşereanu, aprobându-le din cap spusele:

— Acum poţi să chemi gardianul şi să reclami că te-am bătut! Dar, după aceea, tot cu noi rămâi şi în nici o altă celulă din închisoare nu vei mai avea viaţă bună!

Avertismentul a fost pronunţat la timp şi şi-a făcut, probabil, efectul.

Iritaţi de cele întâmplate, nu l-am auzit pe gardian apropiindu-se, atras desigur de zgomotele insolite ce-i parveniseră din celula noastră. Ne-am trezit cu uşa deschisă brusc, şi cu el în prag:

— Ce scandal e aici?! Sau v-aţi bătut?

Toţi am rămas tăcuţi. Liniştea prelungindu-se, gardianul a devenit şi mai bănuitor. Ne cerceta pe rând cu privirea, sperând că figurile noastre îi vor destăinui ceva din cele petrecute. Ochii i s-au oprit asupra lui Braşoveanu, care mai păstra, în trăsături şi expresie, urmele emoţiilor prin care trecuse:

— Ia spune tu, bă! Ce s-a întâmplat aici?

— Nimic deosebit, domnule plutonier. S-a discutat mai aprins, fiindcă se apropia vremea „programului” şi nu ne înţelegeam în privinţa celui care era azi de rând să ducă tineta la W. C.

Deşi părea că Braşoveanu nu reuşise cu explicaţia lui să-i spulbere suspiciunile, gardianul n-a mai insistat. A plecat, ameninţându-ne că, dacă ne mai certăm, ne face raport şi ne bagă la beci.

Pe Braşoveanu am continuat, ca şi până aci, să-l ignorăm, iar el părea să se fi resemnat, împăcându-se cu soarta de a fi tratat mai departe ca un „paria”, în toate celulele închisorii din Piteşti, prin care s-a mai perindat în anii următori. Atunci, în condiţiile date, nu ne puteam permite, luxul de a fi mai îngăduitori cu oameni ca Braşoveanu şi nimeni nu i-a plâns de milă pentru tratamentul dur la care era supus.

În ceea ce priveşte păţania noastră cu doctorul Rădescu, deşi am trăiţi vreo zece zile sub tensiune, aşteptându-ne să fim anchetaţi de ofiţerul politic şi pedepsiţi, spre marea noastră nedumerire, nu ni s-a întâmplat nimic, episodul neavând nici un fel de urmări. Singura explicaţie pe cară am găsit-o fenomenului se baza pe o argumentaţie destul de şubredă. Ne oprisem la următoarea părere: frica lui Rădescu fusese, mai puternică decât amintirea sentimentelor de prietenie care ne legaseră cu ani în urmă, în timpul şcolii. Ca atare, refuzase să-i transmită mamei mesajul meu, considerând operaţia prea primejdioasă, şi, totodată, vrând să prevină orice încercare similară din partea noastră în viitor, ne ameninţase cu aplicarea de sancţiuni administrative, în caz de recidivă. Faptul că nu s-au luat nici un fel de măsuri de represalii împotriva noastră, ne-a făcut să credem că Rădescu nu l-a sesizat pe ofiţerul politic de cele întâmplate. Pe de altă parte, însă, era greu de presupus, că informaţia nu ajunsese la urechile politrucului, din moment ce gardianul de pe secţie fusese

da faţă la scena în care doctorul ne acuzase de abateri de la disciplină.

Adevărul nu l-am aflat niciodată.

Din toată povestea ne-am ales numai cu mulţumirea de a fi scăpat nepedepsiţi şi cu gustul amar lăsat de experienţa pe care am avut-o cu Sebastian Rădescu, colegul meu de liceu.

Pe doctorul Rădescu, aveam să-l mai vedem venind la patul lui Balş nu atât de des, însă, pe cât îi solicitam noi prezenţa, bătând la uşă ori de câte ori bolnavul făcea o criză de astm. Pe măsură ce trecea vremea, crizele de astm cu fenomenele sufocare se succedau tot mai des, iar doctorul Rădescu nu răspundea decât rareori la apelurile noastre iar, atunci numai pentru a veni în celulă şi a ne spune că nu are medicamente. De cele mai multe ori, când băteam la uşă, gardianul ne spunea că doctorul nu poate veni, fiind plecat din localitate, deşi ştiam că nu era adevărat. Plantonul nostru, Daniel Cantemir, cât şi camarazii noştri, care, din cauza supraaglomerării din beci, erau izolaţi în celulele de pedeapsă din aripa clădirii cară forma bara, T”-ului, îl puteau vedea pe fereastră jucând ping-pong în sala clubului gardienilor.

Starea bolnavului era pe zi ce trecea, mai critică. Insistenţele noastre, de a cere internarea lui în spital şi între timp o îngrijire medicală adecvată, nu aveau aproape nici un efect. Nu stârneau nici măcar vreo vorbă de compasiune din partea doctorului, care se arăta chiar plictisit şi excedat de atâtea stăruinţe. Într-o zi, profitând de turneul de inspecţie al unor ofiţeri şi civili, probabil de la Ministerul de Interne, reclamaţiile noastre s-au soldat totuşi cu un rezultat: chiar de a doua zi, doctorul a început să-i facă bolnavului o serie de şase sau opt injecţii. Nici nu s-a terminat bine seria de injecţii, făcute la două-trei zile interval, că Alexandru Balş a început să facă febră şi să se plângă de dureri la locul uneia din injecţii. Făcuse un flegmon în profunzime la o fesă, probabil, din cauza acului şi seringei nesterilizate. Degeaba am bătut câteva zile în şir

la uşă. Ni se răspundea că nu e nimeni la cabinetul medical. Cam după o săptămână de insistenţe, şi-a făcut în sfârşit apariţia sanitarul Cioltar (denumit de noi Ciortan). Dându-şi seama de proporţia pe care o luase infecţia şi de gravitatea ei pentru starea sănătăţii şi aşa precară a bolnavului, ajuns la un grad de slăbiciune extremă, Ciortan s-a decis să intervină chirurgical. Cum Balş nu mai putea umbla, Sandu Ghica, George Sarry şi cu mine l-am dus pe braţe până la cabinetul medical, care se afla cu un etaj mai jos pe bara, T”-ului. Odată ajunşi, l-am întins cu faţa în jos, pe un fel de masă joasă, acoperită cu o muşama. După o anestezie superficială cu kelen, Ciortan a ales, dintr-o cutie de metal cu mai multe instrumente, un bisturiu, pe care l-a şters cu un tampon de vată îmbibat în alcool, şi a procedat la incizie. Un jet de puroi a ţâşnit până în mijlocul camerei, o dată cu geamătul lui Balş, care s-a sfârşit într-o tuse înecăcioasă, prevestitoare a crizei de astm. Cu o pensetă, din aceeaşi cutie cu instrumente, pe care însă nu a mai dezinfectat-o, Ciortan a introdus prin incizia de circa 6 cm lungime un dren dintr-o bucată de tifon răsucită. În timp ce-i punea pansamentul, Balş era deja în plină criză de astm. Poate că Ciortan a fost şi el impresionat, văzându-l cum se chinuia să respire precipitat, în încercarea de a compensa lipsa de aer şi senzaţia de sufocare. Altfel, nu ne-am putut explica neaşteptata dărnicie cu care ne-a dat dintr-o cutie vreo zece tablete de efedrina pentru Balş. În zilele următoare, nu a mai venit nimeni să-i schimbe pansamentul bolnavului, care zăcea inert în celulă, cu faţa în jos şi cu o pernă sub bărbie, singura poziţie pe care o mai suporta. Culcat pe spate se sufoca iar aşezat la marginea patului nu mai sta din cauza slăbiciunii. Pansamentul făcut de Ciortan, îmbibat de sânge şi de puroi încă din prima zi, îi alunecase pe şoldurile scheletice, lăsând rana descoperită. Drenul ieşise şi el şi secreţia purulentă se scursese în pat, năclăind cearceaful.

Cele aproximativ trei săptămâni de aci înainte, cât a durat lunga agonie a lui Alexandru Balş, au constituit şi pentru noi o probă grea. Cât de mari erau suferinţele lui Balş, nu ne puteam da seama. Bolnavul nu mai vorbea deloc. Numai rareori, câte un geamăt slab, ca o şoaptă, abia perceptibil, i se strecura printre buzele uscate. În faţa suptă, cu trăsăturile împietrite ca de mască mortuară, numai ochii mai dădeau semne de viaţă. Sandu Ghica stabilise cu el un cod: la întrebările pe care i le punea, Balş clipea o dată cu ochii pentru a răspunde da, şi de două ori pentru nu. Tot Sandu se străduia, de mai multe ori pe zi, să-l facă să înghită câteva linguri de zeamă, din ciorba care ni se dădea la masă, ceea ce îi reuşea din ce în ce mai rar. Se putea spune că bolnavul nu se mai hrănea deloc. Mi-aduc aminte cum odată, după ce izbutise să-l facă să înghită puţin lichid, când îi retrăsese lingura dintre buze, găsise în ea un dinte. În acelaşi fel, fără durere şi fără să sângereze, Balş a mai pierdut şi în zilele următoare câţiva dinţi.

La toate rugăminţile şi protestele făcute pe lângă fiecare membru al administraţiei care se arăta la uşa noastră, primeam mereu acelaşi răspuns:

— Cabinetul medical nu are medicamente şi nu este dotat cu mijloacele necesare pentru tratarea unor maladii mai grave. Tovarăşul comandant al penitenciarului a raportat cazul forurilor superioare, solicitând transferarea bolnavului la spital. Până nu primeşte răspunsul de la organele în drept, nu poate lua nici o hotărâre, aşa că nu mai bateţi la uşă degeaba!

Ultima noastră intervenţie, prilejuită de prezenţa ofiţerului politic, venit să asiste la deschidere, a beneficiat şi ea de acelaşi răspuns stereotip, la care s-a mai adăugat ameninţarea de a pedepsi întreaga celulă, pentru instigare la dezordine, dacă mai batem la uşă şi mai vociferăm împotriva regimului de detenţie şi a lipsei de îngrijire medicală.

Starea fizică a lui Balş a continuat să se degradeze într-un ritm accelerat, până ce situaţia s-a stabilizat la un stadiu, la care nu era de conceput că va mai supravieţui până a doua zi. Şi, totuşi, deşi bolnavul nu mai prezenta decât aspectul unui cadavru, viaţa nu l-a părăsit încă multe zile de aci înainte. Respiraţia nu-i mai putea fi detectată iar pulsul era atât de slab, încât numai cu greu i-l mai puteai prinde. Ni s-a întâmplat, chiar de mai multe ori, bănuind că bolnavul încetase din viaţă, să-i apropiem de nări un ciob de geam, pentru a observa dacă se abureşte. Singurele manifestări de viaţă, deşi bolnavul nu se mai alimenta deloc de zile întregi, erau momentele când sfincterele i se relaxau şi patul era inundat de urină şi fecale.

Atmosfera pestilenţială din celulă era de nedescris.

La „închidere” şi „deschidere”, gardienii din dreptul uşii noastre se ţineau cu mâna de nas şi renunţaseră să mai verifice gratiile de la fereastră, grăbindu-se să treacă mai departe la celula următoare. De mai multe ori, unora dintre camarazii noştri li s-a întâmplat să vomite în tinetă, mai ales la vremea, mesei. Sandu Ghica şi cu mine ne-am dovedit cei mai rezistenţi la duhoarea care se instaurase în celulă, fiind singurii care ne-am putut ocupa până în ultimul moment de Alexandru Balş. Ne împărţisem munca. În timp ce Sandu, cu o răbdare şi un devotament de care nu mă simţeam capabil, se străduia să-i mai strecoare, din când în când, cu lingura, câteva picături de apă în gură (în ciuda faptului că bolnavului îi dispăruse până şi reflexul deglutiţiei), sau se ostenea să-i refacă zilnic bandajul năclăit de puroiul ce se scurgea peste noapte din rana care nu i se mai închidea, eu îmi luasem sarcina cotidiană de a întreţine, cât de cât, acea, mai mult decât relativă, curăţenie posibilă în condiţiile date. Spălam cearceaful, rufele şi pansamentul bolnavului de câte ori era nevoie, şi era nevoie cam de două-trei ori pe zi, ceea ce însemna un consum de apă şi de săpun, care depăşea cantităţile ce ne stăteau la dispoziţie. Eram deci nevoiţi să-i cerem gardianului să ne permită să mai mergem la W. C.,

cel puţin odată sau de două ori în plus, faţă de „programul” obişnuit, pentru a ne umple din nou hârdăul cu apă şi a ne deşerta tineta. Ori, asemenea pretenţii în închisoare erau întotdeauna întâmpinate cu refuzuri, amânări şi tergiversări din partea gardianului, urmate de insistenţele noastre, consecinţele acestor confruntări între reaua lui voinţă şi perseverenţa noastră, ajungând deseori să ne coste câteva zile de beci. În privinţa raţiei de săpun, mult prea mică chiar pentru consumul necesar obişnuit, am reuşit să-i compensăm lipsa făcând economii din porţia lui şi recurgând şi la ajutorul celulelor vecine.

Nu voi uita niciodată efortul de a-mi înfrânge scârba, pe care îl făceam de fiecare dată când spălam cearceaful şi nu reuşeam să îndepărtez de pe pânză stratul aderent de puroi cleios şi rău mirositor, decât râcâindu-l cu unghiile. Ştiam că toată osteneala noastră desfăşurată în jurul bolnavului inert şi inconştient, în încercarea de a-l menţine într-o stare igienică decentă, şi a-i purta de grijă omeneşte, nu mai servea la nimic. Ştiam că Balş era iremediabil pierdut şi, totuşi, ne-am impus să continuăm să-l îngrijim în acelaşi fel. Ne făcusem din acest program penibil o datorie. Poate chiar o penitenţă. Era poate şi ultimul fel, în care îi mai puteam arăta toată preţuirea de care se bucurase printre camarazii lui de închisoare.

Pe măsură ce timpul trecuse, fără ca administraţia să ia vreo măsură pentru a-i salva viaţa, pentru noi devenise tot mai limpede că, de fapt, Balş fusese în mod deliberat condamnat la moarte, sentinţa urmând să fie executată prin refuzul asistenţei medicale.

Tot atât de limpede avea să ne fie, în acele zile, strădania autorităţilor de a face din acest evident asasinat o crimă perfectă. Pregătirea scenariului, pus la cale de administraţie, pentru a-şi atinge ţelul, a început i dimineaţă la „deschidere”, la care, spre surpinderea noastră, venise să asiste şi directorul penitenciarului. Nu-l mai văzusem de multă vreme, deşi, de când se îmbolnăvise Balş, cerusem de nenumărate ori să fim scoşi la raportul lui. Ni se răspunsese, însă, de fiecare dată, că, tov. Comandant„ e plecat din localitate. Văzându-l acum în faţa uşii noastre, m-am grăbit să-i atragem atenţia asupra cazului lui Balş, fără să ne dăm seama, în acel moment, că deveneam astfel părtaşi involuntari la piesa care începuse să se joace şi în care era prevăzut şi rolul nostru. Surpriza pe care şi-a manifestat-o faţă de starea în care se afla Balş, ca şi indignarea şi furia cu care s-a răstit la ofiţerul de serviciu, reproşându-i faptul că situaţia bolnavului nu-i fusese raportată la timp, au reuşit aproape să ne convingă de sinceritatea lui. Cu toată neîncrederea cronică de care sufeream faţă de orice făgăduială a administraţiei, o oră mai târziu, ultimele suspiciuni ni s-au spulberat. Comandantul se ţinuse de cuvânt: Doctorul Rădescu şi sanitarul Ciortan au venit la căpătâiul lui Balş, pentru a face, după spusele comandantului, „tot ce era omeneşte posibil pentru bolnav”, până ce va sosi autorizaţia de internare în spital, cerută de urgenţă.

Din acel moment comportarea administraţiei s-a schimbat ca prin farmec. Între cabinetul medical şi celula noastră, s-a stabilit un dute-vino, absolut de neînchipuit, după toată perioada de săptămâni de zile, caracterizată printr-o totală indiferenţă faţă de soarta lui Balş. Primeam de câte cinci-şase ori pe zi, fie vizita doctorului, fie pe cea a sanitarului. Cu o conştiinciozitate pe care nu le-o cunoşteam, îi curăţau chiar ei rana bolnavului şi îi refăceau pansamentul ori de câte ori era nevoie, cu bandaje proaspete, nemailăsându-ne pe noi să le spălăm şi să le reutilizăm pe cele vechi.

Pretextul lipsei de medicamente nu a mai fost invocat. Dimpotrivă, chiar a doua zi, în timp ce doctorul îi făcea bolnavului o injecţie, a apărut din nou comandantul, care, după ce s-a informat despre diagnostic şi tratamentul prescris, i-a recomandat, în mod insistent, lui Rădescu să nu facă nici un fel de economie la medicamente. Dezlegarea dată de comandant şi-a produs imediat efectul printr-o adevărată avalanşă de tot felul de medicamente, sub formă de tablete, picături sau fiole, urmând să fie administrate bolnavului, atât pentru tratarea astmului şi a rănii care se infectase, cât şi pentru a-l fortifica şi a-i compensa lipsa de vitamine, calciu etc. De cele câteva feluri de injecţii, între care nu lipsea Penicilina, se ocupau, pe rând, când doctorul Rădescu, când felcerul Ciortan. În privinţa celorlalte medicamente, a tabletelor şi a picăturilor, doctorul ni le încredinţa nouă, spre a i le administra bolnavului, la intervalele prescrise. Dacă la începutul tratamentul, din cauza dozelor masive de antibiotice ce i-au fost inoculate, ne-am lăsat amăgiţi de speranţa unei posibile restabiliri a sănătăţii lui Balş, în zilele următoare, toate iluziile: ni s-au spulberat.

Organismul lui Balş nu mai reacţiona în nici un fel la nici un medicament! Mă refer la cele inoculate cu seringa, pentru că tabletele şi picăturile, oricum, nu reuşeam în nici un chip să-l facem să le înghită. Şi, cu toate că îi spuneam doctorului că nu ne era posibil să i le administrăm, de fiecare dată Rădescu ne lăsa altele, îndemnându-ne să mai încercăm. La căpătâiul bolnavului şi pe pervazul ferestrei, se acumulaseră astfel o mulţime de cutiuţe şi sticluţe cu medicamente, o adevărată mică farmacie, cum nu se mai văzuse în vreo celulă de puşcărie. Zădărnicia acestei îngrijiri, venite prea târziu, era zilnic însoţită şi de nelipsitul ritual birocratic al consemnării în registrul de consultaţii al cabinetului medical, a medicamentelor prescrise în acea dimineaţă. Cum, însă, cel ce beneficia, de medicamente trebuia să semneze de primire, iar Balş nu mai era capabil

s-o facă, Ciortan ne cerea nouă să semnăm în locul bolnavului. În mod obişnuit, pentru cele câteva aspirine sau antinevralgice, pe care când şi când le primeam de la cabinetul medical, nu ni se cerea să îndeplinim această formalitate. Acum, Ciortan ţinea să ne spună, de fiecare dată când ne prezenta registrul la semnat, că în calitatea lui de gestionar al farmaciei, în cazul de faţă, avea nevoie de confirmarea noastră de primire, pentru a justifica consumul unor medicamente aşa de scumpe. Deşi nu ridicam nici o obiecţie la depunerea semnăturii, Ciortan ne plictisea zilnic cu această explicaţie, prin care, credeam noi, nu voia decât să se laude şi să-şi dea importanţă, arătându-ne câte responsabilităţi îl copleşeau. Viitorul avea să ne infirme această părere.

Pe zi ce trecea, tratamentul, la care Balş continua să fie supus, căpăta un aspect tot mai macabru. Fiecare din nenumăratele injecţii, ce i se făceau zilnic, lăsau mai degrabă impresia unor acte de profanare, decât de asistenţă medicală. Nici un sunet nu ieşea din gura încleştată, cu bu zele încremenite strâmb pe partea în care îşi pierduse dinţii, şi nici o tresărire nu anima trupul inert, când acul siringii străpungea pielea uscată şi îngălbenită ca pergamentul.

Toată agitaţia inutilă, desfăşurată în jurul patului bolnavului, ca şi manipularea cu gesturi competent profesionale a trupului părăsit de orice reflexe şi examinarea pe rând a braţelor şi picioarelor scheletice, în căutarea unei vene mai aparente sau a unui loc încă intact pentru o nouă injecţie, păreau tot atâtea acte lipsite de decenţa minimă, datorată omului care trăgea să moară. Deşi i-am vorbit în acest sens şi doctorului şi sanitarului, amândoi ne-au dat acelaşi răspuns:

— Noi avem obligaţia să facem tot ce putem pentru a salva viaţa, unui bolnav!

Dacă am fi fost în prima noastră zi de închisoare, afirmaţia lor ni s-ar fi părut, poate, normală. Având însă experienţa

anilor petrecuţi în detenţie, ştiam că viaţa unui deţinut politic avea, în ochii corpului medical al M. A. I.-ului, exact aceeaşi valoare pe care o avea şi în ochii tuturor celorlalţi membri ai organelor de represiune comuniste, de la anchetatori, procurori şi judecători, până la gardienii şi ofiţerii care ne păzeau. În cazul de faţă, se mai adăuga şi reputaţia personală a lui Ciortan, care răspunsese de îngrijirea medicală a deţinuţilor, pe durata experimentului „reeducării" din Piteşti. Paulică Bandu, care se găsea în celula noastră, era cel mai în măsură dintre noi să constate discordanţa dintre atitudinea lui de atunci şi cea de acum, pe care pretindea că i-o dicta conştiinţa lui profesională. În timpul „reeducării", Paulică fusese crunt bătut la tălpi de echipa renumitului Ţurcanu. Plăgile provocate s-au infectat, dar Paulică n-a fost dus la cabinetul medical decât într-un târziu, când rana de la picior începuse să se cangreneze. Ţesuturile din talpă, zdrobite sub loviturile de coadă de mătură, se înnegriseră şi intraseră în putrefacţie iar infecţia pătrunsese în adâncime, până la os. Faţă de gravitatea cazului şi de durerile insuportabile acuzate de rănit, Ciortan nu găsise altceva mai bun de făcut, decât să-i dea un antinevralgic, să-i spună râzând batjocoritor:

— Ce-ai păţit, bă? Te-a muşcat o albină? Şi să-l trimită înapoi în celulă.

Numai Dumnezeu şi vigoarea tinereţii l-au salvat pe Paulică de septicemie. S-a chinuit multă vreme, fără nici un ajutor de la cabinetul medical, dar până la urmă s-a vindecat. Mai păstra, ca singure amintiri, o cicatrice şi protuberanta unui os la laba piciorului. Şi, bineînţeles că nu-l putea uita nici pe Ciortan, mai ales când îl auzea vorbind acum de conştiinţă profesională.

Aşadar, în virtutea acestor surprinzătoare declaraţii de ataşament la principiile stipulate de jurământul hipocratic, doctorul Rădescu şi sanitarul Ciortan, lipsiţi de orice urmă de bun simţ şi de discreţie, n-au contenit să-1 asalteze pe

Balş cu medicamente şi injecţii, tulburând, fără nici un respect, intimitatea ultimelor momente ale muribundului.

Balş s-a stins din viaţă, într-o zi, pe la ora prânzului. Nici o mişcare şi nici un sunet nu i-au semnalat sfârşitul. Sandu Ghica, care tocmai voia să-i aşeze mai bine perna de paie sub cap, şi-a dat seama că firul de aer abia simţit al respiraţiei se întrerupsese. Pulsul, de asemenea. Tăcuţi, ne-am strâns cu toţii în jurul patului. Titi Coşereanu a spus o scurtă rugăciune. Trecerea de la câteva clipe de reculegere, la reluarea contactului cu cruda realitate a vieţii penitenciare a fost brutală şi, cu toată adaptarea noastră la mediul înconjurător, ne-a şocat.

Am bătut la uşă, pentru a anunţa decesul lui Balş.

— Nu mai bate, bă! Ne-a strigat din capătul coridorului sergentul-major Puică, care era de serviciu pe secţia noastră. Am insistat. L-am auzit înjurând!

Am continuat, însă, să batem, până ce l-am făcut să vină la uşa noastră. Furios, Puică ne-a apostrofat prin vizetă, ameninţându-ne cu izolarea. Când i-am spus despre ce era vorba, s-a potolit.

— Bine! Aşteptaţi mai întâi să termin cu împărţitul mesei! Şi Puică s-a întors la capătul secţiei, de unde începuse să împartă masa. Auzeam cum trăgea pe rând zăvoarele, cum deschidea uşile şi cum bătea cu polonicul în fiecare gamelă pe care o umplea. A ajuns şi la celula noastră. În timp ce ne distribuia raţiile, ne-a spus să ne grăbim cu mâncatul, ca să poată scoate mai repede gamelele goale din celulă, pentru că numai după aceea va avea timp să-i raporteze ofiţerului de serviciu, ca „are un mort pe secţie”. Ne-am gândit deci să mâncăm, stând aşezaţi, ca de obicei, pe cele două paturi de jos. Unul din ele era al lui Balş.

În fine, a venit şi vremea să scoată gamelele goale din celule, după care am primit vizita ofiţerului de serviciu. I-a urmat Ciortan, care, în calitate de reprezentant al cabinetului medical, a constatat moartea deţinutului Balş Alexandru.” Apoi, s-a scurs o bună bucată de timp, fără să

mai apară cineva. Am bătut la uşă, crezând că am fost uitaţi. Sergentul-major Puică ne-a explicat prin vizetă, că mai sunt de îndeplinit anumite formalităţi de către plutonierul de la grefa închisorii, care era însă plecat în oraş. A trecut mai bine de o oră, până ce s-a întors, şi a venit la noi în celulă cu un dosar sub braţ şi înarmat cu utilajul de luat amprente digitale: o placă neagră şi o rolă de pâslă îmbibată cu tuş. S-a apropiat de patul pe care zăcea Balş, cu faţa în jos, în aceeaşi poziţie în care stătuse în ultima vreme şi în care îl surprinsese şi moartea. I-a luat mai întâi, degetele de la mâna stângă, le-a apăsat pe rând pe placa întinată cu tuş şi le-a aplicat pe locul prevăzut pentru fiecare în parte pe fişa dactiloscopică. Când a vrut să facă aceeaşi operaţie cu degeteje de la cealaltă mâna lucrurile s-au complicat. Mai întâi, fiindcă braţul drept al lui Balş nu mai era aşa de uşor accesibil, fiind de cealaltă parte a patului, spre perete unde alunecase chiar de pe saltea şi atârna în spaţiul dintre pat şi perete. În al doilea rând, repulsia evidentă a plutonierului de a se atinge de mort îl împiedica să întoarcă cadavrul pe cealaltă parte sau să se aplece peste el, ca să-i degajeze braţul. În faţa acestei situaţii, plutonierul şi-a manifestat nemulţumirea, răstindu-se la noi:

— Păi bine, bă! Doar ştiaţi că moare! De ce n-aţi raportat cu câteva zile mai devreme, ca să fi venit să-i iau amprentele „cât mai mişca”.

Deşi cuvintele plutonierului ne-au indignat, ne-am dat seama că nu le spusese nici în batjocură, nici din cinism. Vorbise serios. Vorbise cu toată sinceritatea şi inocenţa amoralităţii lui, a omului practic, a funcţionarului eficient, desensibilizat şi opac la considerentele sentimentale folositoare. Vorbise adevăratul birocrat!

Oferindu-mă să-i iau eu amprentele de la mâna dreaptă, plutonic mi-a întins placa cu tuş şi foaia dactiloscopică, fără să-şi facă scrupule în privinţa abaterii de la regulament, pe care o săvârşea. Era încântat că scăpase de neplăcuta

corvoadă şi s-a mulţumit să-mi dea indicaţii, în timp ce, suit în patul lui Balş, mă străduiam să-i mânuiesc degetele înţepenite, de la mâna care-i atârna pe lângă perete.

Când şi această formalitate s-a încheiat şi uşa s-a închis în urma plutonierului de la grefă, ni s-a părut din nou că am fost uitaţi. A mai trecut vreo jumătate de oră de linişte absolută, până ce coridorul s-a nimat iar de glasurile şi paşii mai multor persoane, care s-au apropiat de celula noastră. Plutonierul Puică a tras grăbit zăvoarele, a dat uşa de perete şi s-a ferit respectuos la o parte, dezvăluindu-ne un întreg Stat Major de uniforme înşirate în faţa, celulei. În frunte stătea comandantul închisorii, flancat de o parte şi de alta de doctorul Rădescu şi sanitarul Ciortan. În spatele lor, în afară de ofiţerul de serviciu se înghesuiau încă vreo câţiva din ofiţerii şi gardienii penitenciarului. Căutând să-şi compună mimica adecvată şi să adopte tonul şi cuvintele potrivite, ale omului impresionat şi pătruns de solemnitatea momentului, comandantul ne-a ţinut un lung monolog, străduindu-se să-şi arate compătimirea pentru suferinţele lui Balş şi regretul pentru pierderea unui om de valoarea lui. Voia să fie convingător, dar se vedea că-i venea greu şi că nu-i era la îndemână să joace un asemenea rol. Şi-a dat, totuşi, silinţa până la capăt, mimând cum s-a priceput, mai bine părerea lui de rău, că un om atât de „bine pregătit” cum fusese Balş, care „ar mai fi putut fi de folos societăţii”, nu putuse fi salvat. Cu aceste cuvinte, comandantul şi-a încheiat simulacrul de necrolog, rostit cu vădită trudă în faţa asistenţei în uniforme de pe coridor şi a celei în zeghe vărgate din celulă. De altfel, tot acest fals ceremonial, desfăşurat cu mimica şi cuvintele de circumstanţă, ne era destinat nouă şi nu urmărise nicidecum cinstirea memoriei mortului din celulă. Faptul că auditoriul în uniforme M. A. I. Stătuse nemişcat şi îl ascultase cu evlavie, nu avea de ce să-l mire pe comandant, pentru el nefiind un secret că subalternii lui fuseseră convocaţi ca simpli figuranţi. Ar fi putut să-l intrige, în schimb, atitudinea noastră, a celor în

costume vărgate, care îi ascultasem discursul la fel de nemişcaţi ca şi ciracii lui, dar din cu totul alte motive. Rămăsesem, de fapt, înmărmuriţi la auzul spuselor comandantului, deşi lipsa de sinceritate a sentimentelor lui pioase, de care voise să ne convingă, era străvezie. Ceea ce ne uimise şi nu puteam înţelege, nu fuseseră însă minciunile pe care le debitase şi nici ipocrizia comportării lui, prefăcătoria şi înşelătoria nu numai însuşiri profesionale de bază, ci şi calităţi esenţiale, fără de care portretul moral al oricărui ofiţer de securitate n-ar fi fost complet. Nu ne putem explica motivul care îl determinase pe comandant să-şi pună în joc toată făţărnicia şi talentul de simulant, pentru, a se arăta îndurerat de moartea lui Balş. Nedumerirea noastră avea însă să crească şi mai mult, când, după o scurtă pauză, comandantul şi-a, reluat discursul. Şi-a mai exprimat o dată regretul pentru decesul lui Balş, făcând remarca (probabil, cu dispensă specială de la partid, de a recurge la „superstiţii”), că „aşa i-a fost scris” şi că orice ai face „nu te poţi împotrivi soartei”. Apoi, pornind de la această concluzie, a început să vorbească de inutilitatea tuturor străduniilor ce fuseseră depuse pentru a-l salva pe Balş.

— Aţi fost şi voi martori că n-am precupeţit nici un efort pentru a-l îngriji cum trebuie şi n-am făcut nici o economie la medicamente! Ştiţi şi voi foarte bine ce multe medicamente a primit, că doar aţi semnat pentru ele!

În acel moment, a intervenit doctorul Rădescu:

— Tovarăşe comandant, am adus tocmai registrul de medicamente, ca să vă arăt că ne-am conformat ordinului pe care ni l-aţi dat în privinţa îngrijirii bolnavului.

Şi, fără să mai aştepte vreo invitaţie, Rădescu a venit cu registrul în faţa comandantului, l-a deschis la data la care începuse tratamentul intensiv, aplicat mult prea târziu bolnavului, (când era deja condamnat), şi, întorcând pagină după pagină, i-a prezentat lista nenumăratelor

medicamente prescrise lui Balş, pentru care semnasem de primire, fie Sandu Ghica, fie eu.

— Să ştiţi că nici la cel mai bun spital din Bucureşti, nu i s-ar Fi dat altă medicaţie, dar boala îi afectase atât de grav organele vitale, cum erau inima şi plămânii, încât o însănătoşire n-a mai fost cu putinţă.

Comandantul i-a mai pus câteva întrebări doctorului, cerându-i diferite lămuriri în privinţa evoluţiei stării bolnavului de-a lungul tratamentului ce-i fusese aplicat, la care Rădescu i-a răspuns cu afectată competenţă, traducându-i, totodată, în limbaj profan, terminologia medicală pe care o folosea. Străduania comandantului de a-şi arăta interesul pentru cazul lui Balş, ca şi răspunsurile doctorului erau atât de vizibil cusute cu aţă albă, încât nu încăpea nici o îndoială că făceau parte dintr-un dialog pregătit dinainte pentru a fi purtat în faţa noastră. Dar, dacă graţie ostentaţiei şi grosolăniei cu care şi-au jucat rolul în faţa uşii noastre, cei doi actori s-au dat de gol, făcându-ne să vedem falsul şi ipocrizia preocupării pe care o mimau, motivul pentru care recurseseră la această mascaradă ne-a rămas ascuns. Nu găseam răspuns la o serie de întrebări: de ce atâtea eforturi pentru a ne convinge că nu ei erau vinovaţi de moartea lui Balş? De ce ne solicitau mărturia pentru a atesta că făcuseră totul pentru a-i salva viaţa? De ce încercau să se acopere cu lista medicamentelor consemnate în registru şi cu semnăturile noastre? Cui trebuiau, deodată, să dovedească, că procedaseră corect şi faţă de cine erau nevoiţi acum să se justifice, când ani de zile ne arătaseră, prin fapte concrete, că, atunci când era vorba de viaţa deţinuţilor politici, nu aveau de dat socoteală nimănui? Singura explicaţie plauzibilă, pe care am găsit-o acestei stranii atitudini din partea administraţiei, dar care nu ne-a fost niciodată confirmată, era următoarea: cineva, o instituţie occidentală sau o personalitate străină ceruse, pe cale oficială,

informaţii despre soarta lui Alexandru Balş, sau intervenise în favoarea lui.

La capătul dialogului dintre cei doi, am avut neta impresie că se aşteptau, sau, chiar, îşi doreau o vorbă de aprobare din partea noastră. Au urmat însă câteva momente de tăcere penibilă. Parcă am fi fost vorbiţi: într-un fel de dezaprobare mută, niciunul dintre noi n-am spus nici un cuvânt, n-am schiţat nici un gest şi nici privirile nu ni le-am încrucişat cu cei de la uşă. Penibilul situaţiei se prelungise peste măsura suportabilului, când s-au decis în sfârşit să ne părăsească, vizibil decepţionaţi şi petrecuţi parcă de tăcerea noastră, până la ieşirea din celular.

A mai trecut iarăşi mai bine de o jumătate de oră, până ce uşa celulei noastre s-a deschis din nou. De data asta era plutonierul de la magazie, care ne-a aruncat în cameră un rând de lenjerie, un costum de haine şi o pereche de pantofi. Proveneau din bagajul lui Balş, bagaj care avusese şi el acelaşi itinerar ca şi proprietarul lui, urmându-l în transferurile de la o închisoare la alta şi zăcând cu anii prin magaziile penitenciarelor respective. Deşi boţite şi mirosind a mucegai, hainele erau încă în stare bună.

— Dezbrăcaţi-l de efectele penale şi îmbrăcaţi-l cu hainele lui! Hainele penale şi „cazarmamentul” (adică pătura şi cearceaful) le predaţi tovarăşului plutonier! Ne-a zis magazionerul, arătând spre plutonierul Puică.

Puică, la rândul lui, ne-a spus să batem la uşă, când vom fi gata, şi, după ce a încuiat şi a tras zăvoarele, s-a dus să-şi vadă de treabă. Rămaşi singuri, ne-am apucat să facem ceea ce niciunul din noi nu mai făcuse: toaleta mortului. Am procedat aşa cum auzisem şi reţinusem de la alţii şi cum ne-o permiteau împrejurările. Odată dezbrăcat de hainele de puşcăriaş, am şters tot corpul cu o cârpă muiată în apă. O făcusem la sfatul colegului nostru Amira Caranfil, care ne explicase că obiceiul cerea ca mortul să fie spălat, înainte de a fi primenit.

Nu pot uita senzaţia neplăcută pe care am avut-o în tot timpul operaţiei, fiind obligat să întrebuinţez într-o oarecare măsură forţa, pentru a înfrânge rezistenţa braţelor şi picioarelor, care nu se mai lăsau mânuite cu uşurinţă. După cele câteva ore care se scurseseră de la deces, începuseră să apară primele semne ale rigidităţii cadaverice. Aveam impresia că mortul îşi manifesta astfel împotrivirea faţă de acest ultim atentat la liniştea ce se cuvenea să-i fie respectată.

Venind momentul să-l îmbrăcăm, nu ne-am putut împiedica să nu admirăm, ceea ce fusese cândva un costum gri, „milles-points”, din stofă englezească, croit în străinătate. Deşi mototolit şi mirosind a mucegai, pentru noi, costumul adusese în celulă un iz din bunăstarea vieţii libere şi civilizate, a lumii de altădată. În timp ce pipăiam între degete calitatea stofei şi examinam haina pe toate feţele, am descoperit în buzunarul interior de la piept două obiecte, care scăpaseră vigilenţei cerberilor: cartea de membru al Yacht-Club-ului din Bucureşti, emisă pe numele de Ing. Alexandru Balş, şi o fotografie (tip legitimaţie) a soţiei lui, Dina. Faţă de o asemenea surpriză, evocatoare şi ea de amintiri dintr-un Bucureşti din vremuri paşnice, se impunea totuşi luarea unei hotărâri imediate. După un scurt conciliabul, am luat decizia să lăsăm legitimaţia de la Yacht-Club în buzunarul hainei, în speranţa că, datorită ei, într-o bună zi, vor putea fi identificate rămăşiţele lui Balş, ştiut fiind că morţii din închisori erau azvârliţi, fie în gropi comune, fie individuale, dar, în orice caz, anonime. În schimb, fotografia Dinei Balş a urmat o cale mult mai aventuroasă. Ideea a fost a lui Sandu Ghica, care şi-a luat obligaţia s-o ascundă, asumându-şi toate riscurile, decurgând din eventuala ei descoperire, la vreo percheziţie. Pe scurt, poza s-a perindat timp de câteva luni prin diferite ascunzători, până ce în sfârşit şi-a găsit sălaşul definitiv, sub petecele puloverului lui Sandu, atunci când, în primăvară, după ce ne-au lăsat toată iarna să răbdăm de

frig, administraţia ne-a restituit obiectele vestimentare de lână, pe care ni le confiscase în toamnă.

Câţiva ani mai târziu (patru sau cinci), la expirarea celor treisprezece ani de detenţie la care fusese condamnat, Sandu Ghica ieşea pe poarta închisorii cu acelaşi pulovăr şi îşi ducea la îndeplinire obligaţia pe care şi-o luase, de ai restitui Dinei Balş fotografia şi a-i relata despre viaţa şi moartea soţului ei în temniţa din Piteşti.

Între timp, reuşisem să-l îmbrăcăm pe Balş cu hainele lui şi ne chinuiam să-l încălţăm. Nu reuşeam în nici un chip, nu atât din cauza pantofilor care se uscaseră şi îşi pierduseră orice elasticitate, cât din cauza picioarelor, care în ciuda extremei slăbiciuni a corpului, i se umflaseră peste măsură în ultimele săptămâni, înainte de moarte. În cele din urmă, am fost nevoiţi să recurgem la „costică”. Numai despicând, de la limbă şi până aproape de vârf, pielea scorojită a căputelor, am putut să introducem în pantofi picioarele umflate butuc. Nu ne mai rămăsese, acum, decât să batem la uşă şi să chemăm gardianul.

— Aşteaptă! Ni s-a strigat, ca de obicei, de pe coridor.

Şi, tot ca de obicei, am aşteptat. După o vreme, plutonierul Puică a deschis larg uşa celulei şi ne-a ordonat:

— Bă! Trei dintre voi ridicaţi mortul cu saltea cu tot şi veniţi după mine!

Ca atare, George Sarry şi Sandu Ghica au apucat fiecare de colţurile saltelei de la căpătâiul lui Balş, iar eu de cele două colţuri de la picioare, şi l-am urmat pe plutonier de-a lungul coridorului. Corpul lui Balş, numai piele şi os, părea să fie mai uşor, chiar, decât salteaua de doc gros, cu puţinele paie (mai mult pleavă!), pe care le conţinea. Când ne-am angajat însă pe scările în melc, unde spaţiul între pereţi era mai strâmt, mizerabila noastră procesiune, care şi aşa era departe de a avea o înfăţişare cât de cât cuviincioasă, necum pioasă, avea să, capete, la coborâre, un aspect de-a dreptul grotesc. Din cauza îngustimii casei scării, a treptelor ce coborau prea abrupt şi într-o curbă

pronunţată, prin care nu puteam decât cu greu să ne strecurăm doi inşi alăturaţi, transportul saltelei, întrebuinţată ca targă, devenise o problemă. Înghesuindu-ne între pereţii apropiaţi şi încercând să ţinem salteaua în poziţie orizontală, ne-am împiedicat şi ne-am pierdut de mai multe ori echilibrul, cadavrul lui Balş alunecând de pe saltea şi fiind de fiecare dată prins la timp, şi oprit să se rostogolească pe scări. Între timp, plutonierul Puică, care ne preceda, râdea şi nu mai contenea să facă glume pe socoteala mortului, lipsite şi de haz şi de orice urmă de decenţă. Ajunşi la parter, Puică ne-a îndreptat spre secţiile dreptului comun de pe bara „T”-ului şi ne-a deschis uşa la una din cele patru celule de izolare, pe care le frecventam şi noi, politicii”, în perioadele de mare dever, când beciul devenea neîncăpător.

— Băgaţi-l aici! Ne-a zis, cu aceeaşi lipsă de respect pentru mort, pe care o manifestase pe tot drumul de la etaj până la parter.

Nici n-am apucat bine să punem salteaua pe podea, că Puică s-a repezit la noi răcnind:

— Nu-i lăsaţi capul jos, bă!

Ne-am uitat la el nedumeriţi. Avea aerul speriat, cuprins de un fel de teamă superstiţioasă, şi nu înceta să repete:

— N-auzi, bă! Ridică-i capul!

Apoi, uitându-se în toate părţile, a sfârşit prin a se repezi într-un colţ al coridorului, unde văzuse câteva cărămizi uitate, rămăşiţe ale unor reparaţii de zidărie. Cu o grabă, de neînţeles pentru noi, a început să le împingă când cu un picior, când cu altul, spre celula de izolare:

— Bagă-i, bă, două cărămizi, sub saltea, în dreptul capului!

Abia după ce şi-a văzut ordinul executat, s-a liniştit şi a exclamat, plin de dispreţ la adresa noastră:

— Bă, nenorociţilor! Nici atâta lucru nu ştiţi, că mortului trebuie să-i pui ceva sub cap, ca să stea cu el mai ridicat! Şi ziceţi că sunteţi intelectuali!

Avea el ce avea cu intelectualii! Şi uneori, cum era şi în cazul de faţă, avea chiar dreptate. Informându-ne, la întorcerea noastră în celulă, am aflat că, într-adevăr, obiceiul cerea ca mortului să i se pună o pernă sub cap.

Cine ar fi zis că oamenii M. A. I.-ului sunt şi păstrătorii unor vechi tradiţii!

A doua zi, urmărind pe fereastră mişcările din curtea închisorii, l-am văzut în dreptul grajdului pe bătrânul gardian, care se ocupa cu supravegherea corvezilor executate de deţinuţii de drept comun. Îl cunoşteam din vedere de la fereastră şi ne devenise simpatic, fiindcă se purta blând şi omenos cu „hoţii" sau „şuţii" (cum le spuneam noi, pe nedrept, deţinuţilor de drept comun, deoarece printre ei se aflau mulţi oameni cinstiţi, arestaţi tot din motive politice, dar cărora li se inventaseră culpe penale). Ajutat de doi „şuţi", bătrânul gardian a înhămat calul la căruţa închisorii, cu care efectua tot felul de transporturi de aprovizionare. Cu ea aducea zilnic pâinea pentru deţinuţii din penitenciar, iar în zilele de carne, capetele de vită, copitele şi burţile de la abator, care intrau în alimentaţia noastră la acest capitol. De data asta, la ordinul lui, cei doi „şuţi" au pus în căruţă câteva furci de paie, după care gardianul s-a suit pe capră şi s-a îndreptat spre uşa de intrare în clădirea închisorii, pierind din unghiul nostru de vedere. După o vreme, căruţa a apărut din nou în raza noastră vizuală, luând de data aceasta direcţia porţii de ieşire din curtea închisorii. Era tot încărcată cu paie, pe capră stătea tot bătrânul gardian, dar mai apăruseră încă patru deţinuţi de drept comun, aşezaţi pe loitrele căruţei. Erau îmbrăcaţi în zeghe, ca pentru orice ieşire din incinta închisorii şi ţineau fiecare în mână câte o unealtă, fie târnăcop, fie lopată.

Nu ne-a fost greu să ghicim, nici ce se afla sub paiele din căruţă, nici unde mergeau groparii în haine vărgate.

Câteva zile mai târziu, am aflat un detaliu în plus, venit parcă înadins să încheie, pe o ultimă notă macabră, oribilul

sfârşit de care avusese parte Alexandru Balş. Faptele ne-au fost relatate de câţiva camarazi de ai noştri, transferaţi cu câtva timp în urmă la Securitatea din Bucureşti pentru anchete suplimentare, şi, care, întorcându-se la „bază”, fuseseră, conform obiceiului, ţinuţi vreo zece zile în carantină, înainte de a fi din nou repartizaţi în celulele de pe secţii. Perioada de, carantină şi-o petrecuseră într-o celulă de pe secţia dreptului comun, a cărei fereastră se deschidea deasupra unei mici curţi interioare din faţa birourilor administraţiei. Era curticica în care trăsese căruţa închisorii, după ce dispăruse din raza noastră vizuală. Aici, sub ochii colegilor noştri, care, de la etaj, din camera de carantină, priveau pe fereastră, s-a petrecut următoarea scenă: mai întâi, bătrânul gardian-vizitiu coborâse de pe capră şi intrase într-unul din birourile administraţiei, lăsând calul şi căruţa în grija celor doi deţinuţi de drept comun de la grajd. Apoi, din clădirea închisorii, şi-a făcut apariţia un alt gardian, în fruntea unui grup de patru deţinuţi, care transportau, într-o pătură, corpul neînsufleţit al lui Balş. Gardianul le-a dat dispoziţia să urce mortul în căruţă, să-l acopere bine cu paie şi să nu uite să aducă pătura înapoi şi, fără să mai aştepte să-şi vadă ordinul executat, a intrat din nou în clădirea închisorii. Nici n-a apucat să tragă bine uşa după el, că cei patru deţinuţi, ca la o singură comandă, s-au aplecat asupra cadavrului depus pe jos în curte şi, cu rapiditatea şi dexteritatea unor profesionişti, l-au dezbrăcat de haine, lăsându-i numai cămaşa şi chiloţii. Într-o clipă, vestonul şi pantalonii au dispărut sub propriile lor haine. Au luat apoi cadavrul de braţe şi de picioare, l-au balansat de câteva ori înainte şi înapoi, l-au aruncat peste hoitre pe fundul căruţei şi, după ce au tras paiele peste el, au recuperat pătura cum le spusese gardianul şi au intrat şi ei în penitenciar. Peste câteva minute a reapărut şi gardianul cel cărunt însoţit de încă doi deţinuţi purtători de unelte pentru săpături. După ce a verificat şi constatat că încărcătura căruţei se găsea la

locul ei, s-a suit cu cei patru „şuţi” în căruţă, a luat hăţurile în mână şi a dat bici calului.

Aşa l-am văzut noi de la fereastra noastră, reapărând în curtea mare a închisorii şi îndreptându-se spre poarta principală de ieşire.

După moartea lui Balş, viaţa în celula noastră şi-a reluat foarte repede cursul „normal” dinainte. Chiar de a doua zi, administraţia a luat toate măsurile pentru a restaura regimul şi atmosfera, de la care se abătuse în ultimele două-trei săptămâni, făcând din celula noastră o oază privilegiată. Prima acţiune a fost o percheziţie de o rară minuţiozitate, condusă personal de ofiţerul politic Lupu. În afară de obiectele din ascunzătoare, nu le-a scăpat nimic. Pe lângă toate medicamentele de pe pervazul ferestrei, rămase de la Balş, ne-au fost luate până şi cele mai mici petece pe care fiecare din noi le păstra cu grijă, pentru a-şi cârpi la nevoie îmbrăcămintea şi care de obicei ne erau lăsate.

De data asta nu s-a făcut nici o concesie!

Şi pentru a ne ajuta să înţelegem şi mai bine, că după perioada de delăsare care se scursese, trebuia să ne readaptăm imediat la regimul de viaţă de la care fuseserăm exceptaţi, percheziţia s-a dezlănţuit cu maximum de brutalitate distructivă, atât împotriva sărăcăciosului conţinut al traistelor noastre, cât şi asupra saltelelor. Petecele de pe cămăşi ne-au fost smulse şi hainele sfâşiate pe la cusături, sub pretextul căutării de obiecte interzise. Saltelele au fost golite în mijlocul celulei şi paiele călcate în picioare, ridicând nori de praf înecăcios, nu atât pentru a descoperi vreun obiect nepermis, cât cu intenţia de a ne provoca. O ştiam cu toţii foarte bine şi, totuşi, aproape de fiecare dată se găsea cineva care nu putea rezista să nu-şi manifeste indignarea şi să protesteze împotriva acestei barbarii gratuite, căzând astfel victimă procedeului.

De astă dată a fost Titi Coşereanu care nu s-a putut abţine să tacă. Tuşind din cauza prafului ridicat, i-a cerut unuia din

cei trei gardieni, care răscoleau paiele cu cizmele, să-i dea voie să deschidă fereastra. Atât a fost de ajuns!

— Ce comentezi, bă! S-a răstit la el gardianul, întrebuinţând o expresie concisă şi totodată plină de nuanţe, deseori folosită de membrii administraţiei, şi care, în decursul anilor, a dat naştere la nenumărate controverse în celule, fiecare deţinut crezând că i-a prins şi descifrat sensul exact.

E drept că discuţiile pe această temă aveau loc numai după întoarcerea de la beci a celui ce fusese astfel apostrofat. În cazul de mai sus, Titi Coşereanu s-a întors după zece zile. Cu două sau trei zile înainte de a-i expira decada de pedeapsă, l-am urmat şi eu, tot pentru zece zile. Fusesem surprins uitându-mă pe fereastră.

Profitând de vecinătatea celulelor noastre din beci, şi de faptul că uşa metalică din capul scării de acces spre beci scârţâia şi ne dădea de veste când o deschidea cineva, am putut sta de vorbă în voie. Ne-a trecut astfel timpul mai uşor şi am mai uitat de foame şi de frigul pătrunzător din cutiile de beton în care eram închişi.

Vremurile fiind foarte aspre, cele mai exagerate măsuri de prudenţă deveniseră recomandabile, obligându-ne să renunţăm la multe din îndeletnicirile cu care ne umpleam în mod obişnuit timpul. Singura ocupaţie, care în mod normal n-ar fi trebuit să comporte nici un risc, era statul de vorbă. Dar, chiar şi cea mai nevinovată conversaţie, purtată cu glas scăzut, ne atrăgea uneori câte o pedeapsă de zece zile de beci, atunci când, cu flagrantă rea-credinţă, gardianul raporta ofiţerului de serviciu că ne surprinsese vorbind prea tare sau comunicând cu celula vecină.

Încercarea de a ne apăra de învinuirea nedreaptă nu făcea decât să agraveze lucrurile. Eram imediat acuzaţi de insultă adusă unui „cadru”, deoarece, nerecunoscându-ne vina, voiam, implicit, să insinuăm că gardianul era mincinos. Faţă de asemenea abuzuri de putere, prin care gardienii erau autorizaţi să recurgă la minciună, perfidie şi rea-credinţă

pentru a ne pedepsi sub orice pretext, nu aveam nici un mijloc de apărare. Deşi la cheremul sadismului şi capriciilor gardienilor, riscând de a le cădea oricând victime pentru culpe imaginare, am căutat totuşi să ne ocupăm cea mai mare parte a timpului, stând de vorbă, istorisindu-ne şi împărtăşindu-ne tot felul de romane, păreri sau amintiri. A fost perioada în care am stat cel mai mult de vorbă cu Sandu Ghica şi Paulică Bandu despre dureroasa lor experienţă din vremea „reeducării" din Piteşti.

Nu mă încumet să pornesc la o sortare şi sistematizare a informaţiilor culese, cu pretenţia de a încerca apoi să prezint „experimentul reeducării" aplicat la Piteşti, spre a-l face înţeles şi altora, aşa cum l-am înţeles eu de la ei. Sper că se vor găsi, totuşi, oameni direct implicaţi în cele petrecute în Piteşti în acei ani de groază, care vor depune mărturie despre ororile ce s-au pus atunci la cale pentru dezumanizarea lor, făcându-l pe fiecare, deopotrivă, şi victimă şi călău.

Pentru cei care au scăpat cu viaţă, care au rămas cu mintea întreagă şi nu şi-au pierdut definitiv echilibrul moral, putându-şi vindeca rănile, şi fizice, dar mai cu seamă pe cele sufleteşti, regăsindu-se pe sine, rămâne totuşi o grea încercare depunerea unei astfel de mărturii. O mărturie, care, de fapt, ar fi totodată o spovedanie. Şi nu o spovedanie sub patrafir, ci una publică! Şi, totuşi, prietenii mei au simţit amândoi nevoia să mi se destăinuie, fiecare în felul lui, Sandu povestindu-mi, cu intermitenţe, frânturi din viaţa de coşmar trăită sub teroarea lui Ţurcanu, pe când Paulică, fire mai puţin complexă ca primul şi înclinat mai degrabă spre o relatare cât mai exactă şi extrem de minuţioasă a faptelor, mi-a istorisit mult mai multe detalii.

Primul era încă tulburat de imaginile pe care le retrezea la viaţă, ori de câte ori răscolea amintirile din acea perioadă. Când evoca câte un „episod din timpul „reeducării", privirea i se întuneca, pierdea de mai multe ori firul povestirii, se întrerupea făcând pauze lungi, şi sfârşea prin

a cădea pe gânduri, încheindu-şi abrupt descrierea. Mai târziu, după ce îşi depăna, în continuare, în minte amintirile, mai spunea câteva cuvinte, din care înţelegeai mai mult dacă povestea lui ar fi fost completă. Era un fel de concluzie pe care o trăgea şi pe care mi-o împărtăşea, cu o nuanţă de agresivitate în glas, vrând parcă să-mi provoace o reacţie de dispreţ sau de dezaprobare. Mă privea lung, aşteptând şi părând chiar să-şi dorească să fie criticat. Nu se destindea decât când constata că nu aveam de gând să-l judec sau să-l condamn.

Într-o zi, de pildă, îmi povestea, cum, în timpul unei şedinţe de „demascare", declaraţiile lui fuseseră considerate nesincere şi cum Ţurcanu se ocupase personal de el. Ajuns la acest punct, ca de obicei, s-a întrerupt, rămânând o vreme încruntat, şi cu privirea aţintită în gol. Apoi şi-a reluat povestea şi, în câteva fraze lapidare, mai degrabă, mi-a sugerat, decât mi-a descris, cum a fost bătut ore întregi de Ţurcanu. Până la urmă, trântit la pământ, plin de sânge, tăvălit şi târât pe jos prin propriile-i fecale şi urină, pe care nu şi le mai putea controla, şi-a pierdut cunoştinţa în momentul în care călăul lui, dezlănţuit, i-a sărit cu amândouă picioarele pe piept şi abdomen. Când şi-a revenit, zăcea tot pe jos, năclăit de sânge şi în aceeaşi murdărie. Ţurcanu, obosit, îşi trăgea încă sufletul după efortul fizic făcut, deşi, spre deosebire de aspectul scheletic al celorlalţi deţinuţi, condiţia lui fizică era înfloritoare. Din ordinul lui, Sandu a fost lăsat acolo unde căzuse. N-a primit nici o îngrijire, deşi, pe lângă nenumăratele contuzii pe tot corpul, avea nasul şi arcadele sparte şi câteva coaste fracturate. A doua zi, Ciortan i-a făcut un bandaj strâns în jurul toracelui, sfătuindu-1, în bătaie de joc, să fie mai atent altădată când coboară scările, pentru că s-ar putea lovi şi mai rău. La întoarcere în celulă, a intrat din nou pe mâna lui Ţurcanu. Ziua aceea s-a încheiat pentru el, ca şi precedenta, cu singura diferenţă că a fost readus la viaţă cu

conţinutul unei găleţi de apă, fiind apoi obligat să cureţe locul.

Tratamentul s-a repetat câteva zile în şir.

Aici, Sandu a făcut din nou o pauză, de data asta mai lungă decât cele dinainte. Credeam chiar că îşi încheiase povestea. Mă obişnuisem, ca ori de câte ori se oprea din povestit, urmărindu-şi parcă în minte un film numai de el văzut, să-i respect tăcerea. Observasem, în alte ocazii similare, că, dacă profitam de o astfel de pauză pentru a-i pune o întrebare, sau a-i cere o lămurire în plus, se tulbura, schimba vorba şi nu-şi mai termina povestea începută.

Tăceam, aşadar, şi aşteptam.

Când s-a decis din nou să vorbească, nu şi-a mai reluat firul povestirii de unde îl întrerupsese. Brusc şi fără vreo introducere, a început să mi-l descrie pe Ţurcanu, insistând, nu atât asupra inteligenţei lui malefice, despre care îmi vorbiseră alţii, cât asupra expresiei figurii şi aspectului lui fizic. Pe măsură ce-i zugrăvea portretul, pornind de la trăsăturile feţei, cu fălcile proeminente, cu bărbia voluntară şi privirea pătrunzătoare a ochilor, exprimând hotărâre şi brutalitate, şi până la fizicul lui atletic, lat în umeri, cu braţe puternice şi muşchi de oţel, o adevărată forţă a naturii, Sandu Ghica întrebuinţa termeni tot mai admirativi când îi enumera însuşirile, fie ele şi negative. În mod paradoxal, personalitatea monstrului, care îl schingiuise, părea să exercite asupra lui Sandu o fascinaţie aproape morbidă.

Descrierea lui Ţurcanu mi s-a părut încheiată, fiindcă Sandu tăcuse.

Celula noastră a fost scoasă la plimbare.

La întoarcere, Sandu s-a întors brusc spre mine:

— Tu n-ai să să înţelegi niciodată, ce teamă putea să inspire, numai la simpla lui apariţie.

Nici nu-i pomenisem numele lui Ţurcanu.

Era evident, că de când tăcuse, Sandu îşi depănase în continuare în gând amintirile despre Ţurcanu şi nu realizase că trecuse mai bine de o oră de când îmi vorbise

de el. După ce a mai făcut câţiva paşi prin celulă, s-a oprit iar în faţa mea şi, de data asta, cu tonul provocator şi puţin răutăcios, pe care i-l cunoşteam, a izbucnit:

— Sau poate ţi se pare normal, că, de câte ori intra în celula în care mă aflam, începeam să tremur şi, fără să mă pot stăpâni, urinam pe mine?

Nu era prima destăinuire dureroasă, pe care mi-o făcea cu privire la starea de degradare şi înjosire la care fusese adus în timpul „reeducării”; şi îmi dădeam seama cât îi venea de greu. Putea fi înţeleasă şi agresivitatea lui, asemănătoare cu reacţia animalului rănit, care, de durere, muşcă mâna care îl îngrijeşte.

Văzând cât de mult îl afectau pe Sandu Ghica amintirile pe care şi le stârnea, ori de câte ori aborda subiectul „reeducării”, lăsându-se antrenat de istorisirea unui episod din vremea aceea, am căutat să-mi stăpânesc curiozitatea, evitând să mai deschid vorba despre această temă.

Spre deosebire de Sandu, Paulică Bandu, cu echilibrul lui sufletesc mai robust, nu cerea să fie menajat. Ba, dimpotrivă, prin atitudinea pe care o adopta când îl întrebai despre „reeducare”, te îndemna chiar să insişti. La prima întrebare, îţi răspundea laconic, dându-ţi de înţeles că nu merita să-şi răcească gura de pomană, pentru că, cine „nu a trecut prin reeducare” spunea el, nu poate pricepe şi nu e capabil să-şi facă o idee exactă, despre cele petrecute în acea perioadă, în Piteşti. Stăruind, obţineam, însă, de fiecare dată, relatări despre fel de fel de episoade trăite de el, şi despre diferitele stadii ale procesului de „reeducare”, prin care trebuia să treacă cel implicat, reprezentând tot atâtea etape de progresivă creştere a chinurilor, pe acest nou „drum al crucii”, ce ducea la perfectarea distrugerii lui psihice. Sunt sigur că, nu numai nenumăratele nume de deţinuţi pe care le pomenea, dar şi bogăţia de informaţii din povestirile lui Paulică, relatate cu o rară exactitate şi obiectivitate, ar fi fost azi extrem de preţioase pentru cei interesaţi să scoată la lumină adevărul despre crimele

„reeducării” din Piteşti. Ar fi completat multe lacune şi s-ar fi adăugat la cele, din păcate, numai câteva lucrări (ale lui D. Bacu, Grigore Dumitrescu şi Virgil Ierunca), care s-au ocupat de această problemă.

Când ani de zile mai târziu, la ieşirea din închisoare, am aflat că Paulică Bandu fusese eliberat cu puţin înaintea mea şi ajunsese la Londra, mi-am spus că, în sfârşit, datorită prodigioasei lui memorii, destăinuirile, pe care le va face, vor fi date publicităţii şi vor zgudui opinia publică occidentală.

Cinci-şase ani mai târziu, am ajuns şi eu în „vest” şi ne-am revăzut. Eram proaspăt sosit în Germania. Abia ieşisem din lagărul de la Zirndorf, eram în posesia unui paşaport de refugiat politic şi mă stabilisem la München. Neştiind limba ţării, mă întreţineam la limita decenţei, lucrând ocazional ca muncitor la diferite firme din oraş. În această situaţie, m-a surprins invitaţia lui Ion Vorvoreanu şi Paulică Bandu, şi unul şi altul foşti camarazi de detenţie în Piteşti, de a veni să-i vizitez la Londra, trimiţându-mi totodată şi biletul de avion dus-întors. Am stat la fiecare din ei câte o săptămână, timp în care ne-am reamintit de trecutul nostru comun petrecut în închisoare şi ne-am informat reciproc despre soarta altor foşti camarazi, cei mai mulţi rămaşi în ţară, unii morţi între timp, şi numai puţini plecaţi în străinătate.

Deşi la vremea aceea, nu mă gândeam încă să scriu aceste memorii, eram totuşi obsedat de ideea, că fiecare din noi avea datoria să contribuie cu ceva la alcătuirea unui dosar de mărturii, la elaborarea unei lucrări atotcuprinzătoare despre „gulagul” din România. Aportul meu îl vedeam, pe atunci, limitat la reconstituirea din memorie a unei liste nominale, a tuturor deţinuţilor cu care mă întâlnisem prin diferitele penitenciare şi lagăre de muncă forţată, de-a lungul celor doisprezece ani de închisoare. Cu ocazia discuţiilor pe această temă, Paulică mi-a povestit că, în chiar primele luni de la sosirea lui în Anglia, scrisese un voluminos şi amănunţit raport despre toate cele petrecute

în timpul „reeducării” la închisoarea din Piteşti. Fiind însă la începutul exilului, lipsit de mijloace financiare şi de experienţă într-o lume care îi era încă străină, nu a avut posibilitatea să dea publicităţii amintirile lui din închisoarea Piteşti. S-a adresat atunci organizaţiei pentru drepturile omului „Amnesty International”, solicitându-i sprijinul în acest sens. Organizaţia s-a arătat interesată de materialul documentar oferit de Paul Bandu. Ca urmare, Paulică s-a grăbit să i-l predea, sperând să-l vadă cât mai curând adus la cunoştinţa publicului. Trecuseră însă de atunci aproape şase ani şi, nicăieri, nici chiar în rapoartele date periodic publicităţii de organizaţia „Amnesty International”, nu apăruse măcar un singur rând despre „reeducare” sau despre victimele sinistrului experiment de la Piteşti, necum vreo aluzie la informaţiile şi detaliile din materialul predat de Paulică. Între timp, perseverent şi harnic cum era, Paulică reuşise să-şi croiască treptat un drum în noua lui viaţă, câştigând suficient pentru a-şi asigura o existenţă decentă. Apoi se căsătorise, făcându-şi un rost definitiv, într-o viaţă de familie armonioasă.

Găsindu-şi în sfârşit liniştea, după lupta cu dificultăţile din prima perioadă a exilului, s-a adresat din nou organizaţiei „Amnesty International”, solicitându-i restituirea manuscrisului, pe care i-l încredinţase cu câţiva ani în urmă. I s-a răspuns că documentele, odată predate, nu se restituie. Din păcate, la înmânarea manuscrisului, Paulică nu-şi oprise nici o copie, nu atât din lipsă de prevedere, cât din lipsă de bani pentru fotocopiat.

Între timp, problema unei astfel de cheltuieli fiind înlăturată, Paulică scrisese din nou organizaţiei, cerând să-i fie trimisă o fotocopie a documentelor, obligându-se, bineînţeles, să achite costul operaţiei. Trecuseră de atunci mai bine de trei săptămâni şi nu primise încă nici un răspuns. Aşa se prezenta situaţia în momentul vizitei mele în Anglia. Eram încă la el, când Paulică a expediat o nouă

scrisoare pe adresa asociaţiei „Amnesty International”, repetându-şi cererea.

Din corespondenţa purtată cu Paulică, după întoarcerea mea la München, am aflat că toate demersurile făcute pe lângă asociaţie, pentru a intra în posesia unei copii a manuscrisului, s-au lovit fie de invocarea unor impedimente birocratice, fie, pur şi simplu, de lungi şi de neînţeles (dacă nu chiar suspecte) tăceri fără nici un fel de răspuns.

Câţiva ani mai târziu, Paul Bandu murea de un cancer, fără să mai fi apucat să-şi mai recupereze „memoriile” din timpul „reeducării” de la Piteşti.

Trecuse iarna şi intrasem în primăvară, fără ca în acest timp să fi intervenit schimbări de proporţii în componenţa celulei noastre. Avusesem totuşi norocul, ca la una din mutările de mai mare amploare, cu care ocazie ofiţerul politic Lupu pritocise conţinutul celulelor de pe toate secţiile cu deţinuţi politici, să scăpăm de neplăcuta prezenţă, printre noi, a comandorului Braşoveanu.

Lupu reuşise să concentreze în primele trei celule din capătul secţiei, între care se afla şi a noastră, elementele cele mai „recalcitrante” şi mai „nedisciplinate”. Dându-şi probabil seama, că, atât după antecedentele din dosar, cât şi după comportare, Braşoveanu nu merita aceste calificative, îl mutase într-o altă celulă, spre mulţumirea atât a lui, cât şi a noastră. Dacă cei selecţionaţi de Lupu, în primele trei celule, aveam dezavantajul de a ne afla în imediata apropiere a mesei de pe coridor, la care stătea gardianul, de a fi mai strict supravegheaţi şi de a fi de preferinţă pedepsiţi cu izolarea în beci, ne bucuram în schimb de marele privilegiu al unei companii ideale: numai camarazi de încredere şi nici un „turnător”.

Deşi regimul de detenţie nu suferise nici o modificare în bine, din exterior, de pe coridor, continuând să ne pândească aceleaşi pericole, cel puţin acum, după plecarea lui Braşoveanu, măcar nu mai era nevoie să ne ferim de nimeni din interiorul celulei. E drept, că, cu trecerea

timpului, intervenise o oarecare delăsare personală din partea câtorva gardieni, mai leneşi din fire, care, atunci când erau de serviciu, nu ne mai supravegheau cu acelaşi zel, preferând să moţăie pe scaunul lor din capătul secţiei. Erau gardienii noştri preferaţi, pe care îi aşteptam cu nerăbdare să-şi ia în primire serviciul pe celular, pentru a putea intra în legătură cu alte celule, cu mai puţine riscuri decât în turele altora mai vigilenţi. Într-unul din aceste schimburi, mai prielnice comunicărilor, am primit un anunţ din partea lui Pavel Constantin. Nu ne mai întâlnisem, de când, cu câteva luni în urmă, locatarii celulei în care stătusem cu condamnaţii din lotul Pătrăşcanu (din care făcuse şi el parte), fuseserăm mutaţi prin diferite alte celule.

Pavel Constantin mă prevenea că îmi lăsase un mesaj în căsuţa poştală din W. C., prin care ne înţelesesem, înainte de a ne despărţi, că vom comunica ori de câte ori va fi necesar. Mesajul lui mi-a parvenit în rate. Din motive justificate de prudenţă, Pavel Constantin mi-a depus în fiecare zi, în ascunzătoarea din W. C. (pe care convenisem s-o folosim drept căsuţă poştală), o plăcuţă de săpun, conţinând numai câte un fragment din textul întregului mesaj pe care voia să mi-l transmită. În acest fel, inscripţia de pe o singură plăcuţă de săpun, căzută în mâini nedorite, nu ar fi dezvăluit planul pe care mi-l propunea Pavel, mai ales că, fiind vorba de o temă mult discutată între noi pe vremea când locuisem în aceeaşi celulă, la unele amănunte se referea cu aluzii de neînţeles pentru cineva neinformat asupra subiectului. Pe scurt, conţinutul celor trei sau patru plăcuţe a fost următorul: Pavel începea prin a mă anunţa că se aştepta să fie izolat (conform obiceiului), în celula rezervată deţinuţilor, cărora le expira pedeapsa şi urmau să fie eliberaţi. După socotelile lui, nu-l mai despărţeau decât câteva săptămâni de data fatidică. În consecinţă, îmi propunea punerea în funcţie a unui sistem, prin care să primim, periodic, informaţii directe şi sigure din exterior.

Pavel imaginase următorul procedeu: o persoană liberă va veni pe strada paralelă cu zidul de incintă al penitenciarului şi se va opri la cişmeaua care putea fi văzută de la fereastra celulei noastre. Se va preface că bea apă şi, după ce va cerceta împrejurimile şi se va asigura că nu e observată de nimeni, va transmite informaţiile în alfabetul Morse, semnalizând cu amândouă mâinile în şold, linia„, şi cu, una singură „punctul”, în concluzie, Pavel se oferea ca, după eliberare, să ia contact cu persoana potrivită pentru o asemenea acţiune, pe care i-o voi indica-o, obligându-se să-i dea toate îndrumările necesare şi s-o instruiască în privinţa folosirii alfabetului Morse.

Prietenia şi, mai cu seamă, încrederea pe care mi-o acorda Pavel Constantin, oferindu-se să-şi rişte din nou libertatea de îndată ce o va recăpăta, acceptând, la simpla mea recomandare, să se dea pe mâna unei persoane necunoscute pentru a fi complice cu ea la o acţiune atât de periculoasă, era pentru mine dovada unei aprecieri, de care puteam fi mândru.

Cred că cele mai plăcute emoţii, pe care le-am încercat în anii de închisoare, au fost cele legate de manifestările de camaraderie şi de încredere totală, venite mai ales din partea unor oameni de caracter pe care îi stimam.

Recurgând la aceleaşi precauţii ca şi el, i-am confirmat lui Pavel recepţionarea mesajului, comunicându-i, totodată, că singura persoană de încredere pe care i-o pot indica este mama, urmând ca ea să hotărască dacă va putea veni sau nu, să semnalizeze de la cişmea.

A mai urmat, apoi, un destul de numeros schimb de mesaje între noi, până ce am pus la punct toate detaliile. Astfel, a rămas stabilit că, după ce voi afla că a fost eliberat, nu voi întreprinde nimic până la încheierea lunii în curs şi nici în luna următoare. Abia în data de 5 a celei de a treia luni, începând cu puţin înainte de prânz, va trebui să ţin cişmeaua sub observaţie. Dacă nu va veni nimeni, voi supraveghea din nou locul la data de 5 a lunii următoare. Pe

lângă ceea ce urma să ni se comunice prin alfabetul Morse, am mai stabilit două semnale simple, prin care să fim informaţi despre atmosfera care domneşte în relaţiile internaţionale, în caz de tensiune extremă, prevestitoare de posibil conflict armat între Statele Unite şi Uniunea Sovietică, persoana, care va veni la cişmea, va purta în mod vizibil un fular sau o batistă roşie. Dacă, dimpotrivă, relaţiile între marile puteri evoluează spre o înţelegere şi o rezolvare a problemelor pe cale paşnică, persoana va ţine în mână o batistă albă. Ca ultim punct al planului nostru, ne-am înţeles în felul următor asupra frecvenţei şi a modului în care se vor succeda vizitele la cişmea:

Vizitele vor fi lunare, având loc de fiecare dată cu o zi mai târziu decât în luna precedentă. Deci, după prima vizită din data de 5 a lunei respective, mama ar urma să vină din nou în ziua de 6 a lunei următoare ş.a.m.d. Vizitele vor trebui să fie cât mai scurte, cu comunicări lapidare, timpul fiind calculat în funcţie de ora de plecare a trenului spre Bucureşti, pe care persoana venită la cişmea îl va lua imediat după ce îşi va fi încheiat transmisiunea.

În ceea ce ne privea pe noi, nu aveam decât o singură obligaţie: la apariţia mamei la cişmea, vom scoate printre gratiile de la fereastră o cămaşă sau orice altă rufă, prefăcându-ne că o scuturăm. În eventualitatea unei mutări ce ar putea interveni între timp, vom indica astfel celula în care ne aflăm. Considerând că toate amănuntele fuseseră puse la punct, Pavel şi-a luat rămas bun de la mine, printr-o ultimă plăcuţă de săpun, lăsată în căsuţa noastră poştală.

N-a mai trecut multă vreme şi ni s-a comunicat că Pavel Constantin a fost scos din celulă şi mutat în camera zisă „de eliberare”. Apoi, într-o bună zi, am fost informaţi că a fost urcat în dubă şi că a părăsit închisoarea din Piteşti.

Abia după eliberarea mea, am aflat că Pavel fusese mai întâi dus la Bucureşti, iar de acolo trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, într-una din acele câteva aşezări improvizate, cu bordeie şi cocioabe de chirpici, hărăzite să

fie loc de surghiun pentru foştii deţinuţi politici puşi în „libertate”. Din noul lui „domiciliu”, printr-o rudă care a venit să-l viziteze, a intrat în legătură cu mama, care, la rândul ei, s-a dus să-l vadă în Bărăgan. Pavel i-a povestit despre mine (fiind cele mai amănunţite veşti pe care mama le primise vreodată despre mine din închisoare) şi i-a vorbit despre planul pe care îl imaginasem împreună la Piteşti. Mamă s-a declarat imediat de acord cu el şi şi-a notat pe hârtie semnele alfabetului Morse, pe care i le-a dictat Pavel. S-a întors apoi acasă, în Bucureşti, unde a învăţat pe dinafară alfabetul şi, timp de o săptămână, închisă în camera ei, a făcut exerciţii de transmitere, după metoda mâinilor în şold, cum îi explicase Pavel. Odată familiarizată cu semnalizarea prin Morse, a plecat din nou în Bărăgan. L-a găsit pe Pavel bolnav, cu febră.

A primit totuşi de la el ultimele indicaţii necesare expediţiei, pe care avea s-o întreprindă, în curând, până la cişmeaua de lângă închisoarea din Piteşti. Urma să-l mai viziteze după aceea. Între timp i-a procurat şi trimis prin ruda, lui, din Bucureşti, medicamentele antigripale de care avea nevoie.

O lună de zile mai târziu, când s-a dus din nou să-l vadă şi totodată să-l aprovizioneze cu alimente şi îmbrăcăminte, deoarece ducea lipsă până şi de strictul necesar, l-a găsit şi mai slăbit şi tot suferind. Singurul ajutor şi îngrijire, de zi cu zi, le primea de la câţiva din vecinii lui, deportaţi ca şi el în Bărăgan.

A fost ultimul drum al mamei la Pavel Constantin.

La câteva săptămâni după întoarcerea ei în Bucureşti, a primit un telefon de la ruda lui, care a anunţat-o că Pavel murise.

Despre tot ceea ce s-a petrecut cu Pavel Constantin, din momentul sosirii lui în Bărăgan şi până la moartea lui în condiţiile mizerabile ale domiciliului forţat, n-am aflat decât după eliberarea mea din închisoare, în 1964.

Între timp, în celula noastră din Piteşti, viaţa se desfăşurase după acelaşi tipic zilnic, fără să fi intervenit evenimente deosebite. Numai la noi se schimbase ceva!

Eram mai agitaţi ca de obicei, iar excitaţia noastră creştea, pe măsură ce ne apropiam de primele zile ale lunii. Pe calendarul nostru fără sărbători, în care, toate zilele, la fel de cenuşii, nu se deosebeau unele de altele, apăruse o zi marcată cu roşu: data de 5. Era ziua în care, începând de dimineaţă, ne plimbam ca leii în cuşcă, împiedecându-ne unul de altul, de fiecare dată, când ajungeam la fereastră, să ne săltăm pe vârfuri, pentru a privi afară. Căpătasem cu toţii reflexul de a ne uita spre cişmeaua din stradă, începând cu mult înainte de ora prevăzută în înţelegerea cu Pavel şi mult mai des decât ar fi fost necesar, pentru a observa la timp apariţia mamei la locul de rendez-vous. De altfel, am început prin a ne manifesta în acest fel nerăbdarea, încă în a doua lună, după plecarea lui Pavel din Piteşti, deşi fusese clar stabilit de noi, că vom aştepta sosirea cuiva la cişmea, abia din data de 5 a celei de a treia luni după eliberarea lui. De venit, n-a venit însă nimeni, nici în a doua şi nici în a treia lună. Începusem deja să ne resemnăm, presupunând fie că Pavel nu fusese eliberat, fie că nu o găsise pe mama, care între timp se mutase poate de la adresa pe care i-o dădusem.

Deşi nerăbdarea ni se astâmpărase şi devenisem mai degrabă sceptici în privinţa probabilităţii unei vizite a mamei la cişmea, am ţinut totuşi sub observaţie strada din vecinătatea închisorii şi în ziua de 5 a celei de a patra luni după plecarea lui Pavel. Era puţin înainte de ora prânzului, când Paul Bandu a făcut şi el, ceea ce făcusem deja fiecare pe rând, perindându-ne prin dreptul ferestrei. A pus un picior pe ţeava caloriferului şi s-a ridicat până la înălţimea geamului, pentru a privi afară. În loc să coboare, însă, imediat şi să-şi continue plimbarea, aşa cum făcuserăm fiecare din noi după ce constatasem că, în afară de cei doi

sau trei copii care se jucau cu o minge de cârpe, strada era pustie, Paulică a întârziat ceva mai mult la fereastră.

— Cred că a venit cineva! L-am auzit deodată spunând.

Ca la o comandă ne-am năpustit toţi la fereastră, deşi mai mult de doi inşi nu aveau loc să privească concomitent printre cele două scânduri orizontale ale oblonului, singurul spaţiu care permitea vizibilitatea către cişmeaua cu pricina. Fiind cel mai nimerit s-o recunosc, dacă persoana semnalată de Paulică era într-adevăr mama, mi s-a dat întâietate la locul de observaţie. Deşi distanţa era destul de mare (între o sută cincizeci şi două sute de metri) şi nu-i puteam distinge trăsăturile, am recunoscut-o de la prima privire; nu atât după taiorul gri, acelaşi pe care îl purtase cu câţiva ani în urmă la procesul din Bucureşti al evadării, cât după ţinuta şi felul de a umbla.

Odată primul moment de emoţie trecut, ne-am adus aminte de planul cu atâta minuţiozitate discutat şi pus la punct, cu privire la felul cum vom proceda la recepţionarea mesajelor şi la misiunea fiecăruia din noi. Am făcut mai întâi semnalul convenit de localizare a celulei în care ne aflam, scoţând o cămaşă albă printre gratiile şi jaluzelele de la fereastră. Apoi ne-am luat posturile în primire: cei mai buni „morsişti” din celulă, Paul Bandu şi George Sarry, au ocupat unul lângă altul cele două locuri de observaţie, fiecare cu câte o plăcuţă de săpun şi un beţişor de scris în mână. Sandu Ghica, aşezat pe primul pat suprapus de lângă fereastră, putea şi el vedea cişmeaua, printre capetele celor doi. Sandu urma să-mi dicteze literele pe măsură ce le va recepţiona, iar eu, stând pe patul de dedesubt, aveam să le notez pe o plăcuţă de săpun. Titi Coşereanu şi, Amira Caranfil îşi luaseră sarcina să stea paravan în dreptul vizetei şi să asculte la uşă, pentru a ne preveni dacă se apropie gardianul. Numai Kurco Giarfaş, neputându-ne fi de folos, nu primise nici un rol. Totuşi, deşi cu mintea rătăcită, puteam conta pe discreţia lui. Prevăzând posibilitatea unor erori, atât la transmiterea, cât şi la

primirea mesajului, luasem hotărârea înfiinţării celor trei posturi de recepţie simultane, pentru a avea certitudinea unei cât mai exacte înregistrări a semnalizărilor. Din nenorocire, în minutele următoare, aveam să constatăm, că ne înşelasem amarnic în calculele noastre.

Între timp, văzând cămaşa albă scoasă la fereastră, mama se oprise lângă cişmea şi începuse să semnalizeze. Chiar de la primele ei gesturi, Sandu Ghica, care, din cele trei posturi de recepţie îl ocupa pe cel mai îndepărtat de fereastră, mi-a spus că nu poate distinge clar mişcarea braţelor. S-a străduit totuşi în continuare să observe semnalele, dar nu a reuşit să prindă şi să-mi dicteze decât cu intermitenţe litere disparate sau cel mult două sau trei, succedându-se, din care nu am putut compune nici măcar un singur cuvânt întreg. Totodată, George Sarry şi Paulică Bandu, deşi plasaţi în locuri mult mai bune de observaţie, făceau şi ei o experienţă aproape la fel de tristă. La capătul celor nu mai mult de trei sau patru minute, cât a durat transmisiunea, fiecare din ei avea totuşi însemnate pe plăcuţa lui de săpun, o serie de litere cu întreruperi între ele, dar şi câteva cuvinte complete.

Înainte de a ne părăsi, mama ne-a mai făcut un ultim gest de rămas-bun cu mâna. George şi Paulică s-au grăbit să coboare de pe calorifer pentru a-mi ceda locul. Am putut-o astfel urmări cu privirea până la capătul străzii, unde s-a mai oprit şi s-a mai întors o dată spre noi. Apoi a grăbit pasul şi a dispărut după casa din colţ.

Singurul rezultat pozitiv al acestei prime vizite la cişmea a fost bucuria mea de a fi aflat că mama era în viaţă şi sănătoasă şi de a o fi putut-o vedea, chiar şi aşa, de la mare distanţă. În rest, întregul nostru plan, elaborat cu atâta trudă şi răbdare, gândit până în cele mai mici detalii şi de perfecţiunea cu care urma să funcţioneze, nu ne îndoisem nici o clipă, suferise un eşec total. Ne-am străduit în fel şi chip să încropim din literele, silabele şi frânturile de vorbe, captate şi însemnate separat pe cele trei plăcuţe de săpun,

un text cât de cât coerent. A fost imposibil! Abia am putut reconstitui câteva cuvinte banale şi nesemnificative, care nu se legau între ele, şi nici măcar nu ne permiteau să facem vreo speculaţie, cu privire la ceea ce voise mama să ne comunice. Totuşi, două cuvinte, care apăreau clar şi pe plăcuţa lui Paulică şi pe a lui George, ne-au reţinut mai mult atenţia. Era vorba de cuvintele: „Grecia” şi „grec”. Ahtiaţi cum eram după informaţii, le-am pus imediat în legătură cu vreun eveniment politic mai important petrecut în acea ţară, dar ştirile ce ne-au mai parvenit în următoarele săptămâni, fie de la dreptul comun, fie de la deţinuţii veniţi cu duba de la Jilava, nu ne-au confirmat presupunerea, Abia după eliberarea mea, în 1964, am lămurit rostul celor două cuvinte din textul transmis de mama, şi de care ea fusese convinsă că îl recepţionasem. Mama voise să-mi comunice, atunci, despre demersurile pe care le făcea pe lângă autorităţile române, dovedindu-le că eram de origine greacă şi că urma deci să beneficiez de termenii, decretului prevăzând graţierea şi repatrierea cetăţenilor străini, condamnaţi pentru culpe politice. Se prevala de un act care atesta naţionalitatea mea greacă, obţinut prin complezenţă de la Ambasada Greciei din Bucureşti.

Iniţiativa acestei acţiuni îi aparţinuse doctorului Spiru Raftopol. De altfel, în paginile care cuprind lista alfabetică a deţinuţilor politici din Piteşti, când l-am pomenit pe Spiru Raftopol, am relatat pe larg despre acest episod.

După toate speranţele pe care ni le pusesem în reuşita vizitei de la cişmea, neaşteptatul insucces al operaţiei provocase în celulă o profundă deprimare. Prima noastră reacţie în faţa evidenţei, care ne dovedise imposibilitatea recepţionării mesajelor, a fost de resemnare. De aici şi prima hotărâre pe care am luat-o: în data de 6 a lunii următoare, când mama va veni din nou, nu vom mai scoate cămaşa albă printre gratiile ferestrei, făcând-o astfel să creadă că nu mă mai aflu în penitenciar. Era singura metodă de a face să înceteze repetarea unor vizite, care,

fără să-şi mai atingă scopul, ar continua s-o expună pe mama riscului de a fi surprinsă lansând semnale Morse în direcţia închisorii.

Şi, totuşi, ideea neputinţei noastre de a recepţiona semnalele, deşi puteam vedea persoana care le transmitea, nu ne dădea pace. Până la urmă ne-am decis să reexaminăm cu mai multă atenţie întreaga problemă, pentru a descoperi cauzele pentru care sistemul nostru de recepţie nu funcţionase. Prima cauză era chiar vizibilitatea, care era proastă şi obositoare pentru ochi, nepermiţând o observare îndelungată şi susţinută a unor detalii, care, la depărtarea la care se aflau, apăreau extrem de mici.

La efortul de a scruta la distanţă mişcarea şi de a distinge fiecare schimbare de poziţie a braţelor în timpul transmiterii mesajului, atât lui Paulică, cât şi lui George le lăcrimaseră ochii şi li se tulburase vederea. De fapt, fenomenul avea o explicaţie optică foarte simplă. Se putea spune că observaţia noastră se baza pe „principiul vizetei” sau al „dioptrului” de la armele de tir: cu cât orificiul prin care priveşti e mai mic, cu atât trebuie să-ţi apropii mai mult ochiul de el, pentru a vedea mai bine. În cazul nostru, orificiul prin care priveam era o fantă lungă cât lăţimea ferestrei şi nu mai înaltă de 3 cm cât era spaţiul dintre cele două scânduri orizontale ale jaluzelelor. Crăpătura era suficient de mare, pentru ca, în mod normal, să nu prezinte un impediment la o observaţie optimă a semnalizărilor din stradă, dacă, pentru a privi prin ea, ne-am fi putut apropia la distanţa potrivită. Din păcate, însă, de la gratiile din fereastră (de care ne puteam sprijini fruntea pentru a privi afară) şi până la crăpătura cu pricina (din oblonul fixat în exterior), era o distanţă de aproximativ 15 cm, care se dovedise a fi mult prea mare pentru a ne asigura condiţiile unei bune vizibilităţi. Ori, pentru noi, aceşti 15 cm erau un obstacol de netrecut.

Şi, totuşi, în seara aceleiaşi zile, lui Sandu Ghica i-a venit o idee, pe care a enunţat-o astfel: „Dacă nu putem micşora

distanţa dintre ochi şi orificiul din oblon, ce ar fi să încercăm să mărim orificiul? Am obţine acelaşi rezultat!” Chiar după ce ne-a explicat cum se gândise să procedeze, am rămas sceptici în privinţa posibilităţii realizării unei operaţiuni atât de complicate, fără scule potrivite şi sub permanenta ameninţare de a fi surprinşi de gardian asupra faptului. Sandu ne propunea să încercăm să dislocăm, din locul ei, una din scândurile oblonului şi s-o facem să culiseze de-a lungul celor două şanţuri din rama de lemn, în care îi erau încastrate capetele. În felul acesta, în momentul recepţionării mesajelor, vom puţea face să alunece în jos scândura jaluzelei, ceea ce ne-ar descoperi un câmp vizual mult lărgit, asigurându-ne condiţiile unei bune observaţii la distanţă. La sfârşitul recepţionării, nu ne rămânea decât să împingem la loc, în vechiul lor lăcaş, capetele scândurii deplasate şi s-o fixăm cu o pană dintr-o aşchie de lemn. Sandu susţinea că, dacă, aşa cum era de bănuit, capetele jaluzelei erau fixate cu clei în şanţurile din ramă, exercitând asupra scândurii presiuni alternative, când dintr-o direcţie, când dintr-alta, ajutându-ne, totodată, şi cu un „costică”, vom reuşi să siguranţă să le descleiem.

Uşor de zis, dar mai greu de făcut!

Şi, totuşi, până la urmă, ne-am pus pe treabă; la început Sandu singur cu numai câte unul din noi şi fără prea multă convingere. Treptat, însă, ne-am ambiţionat şi am sfârşit prin a participa cu toţii la tentativa de dislocare a scândurei din rama ei. Câteva zile în şir ne-am chinuit degeaba, zdrelindu-ne degetele şi rupându-ne unghiile în spaţiul restrâns dintre oblon şi zăbrelele în care nu ne încăpea mâna întreagă. Scândura nu se clintea!

La o presiune mai puternică asupra unui fier demontat de la unul din paturi şi folosit ca pârghie introdusă între jaluzele, scândura noastră a cedat brusc, trosnind în mod periculos faţă de liniştea care domnea pe celular. Din fericire, gardianul n-a auzit nimic. În privinţa scândurii, însă, nu ne atinsesem ţinta propusă. În loc să se desprindă

cu totul din ramă, scândura crăpase în două, de la un capăt al altul. Jumătatea superioară rămăsese fixată în ramă, iar jumătatea de jos alunecase din şanţurile în care îi stăteau capetele, căzând pe pervazul ferestrei. Deşi deschiderea, astfel, produsă, era suficientă pentru scopul ce-l urmăream, nu ne-am putut bucura de reuşită decât mai târziu. Deocamdată, se apropia numărătoarea de seară şi momentul când gardianul avea să bată cu ciocanul în gratii, şi ne cuprinsese panica, că nu vom putea pune la loc, în timp util, jumătatea de scândură căzută, alăturând-o celeilalte jumătăţi în aşa fel, încât să nu se remarce crăpătura.

Când, la scurtă vreme după aceea, uşa celulei s-a deschis pentru numărătoare, jumătatea de scândură desprinsă fusese readusă în poziţia iniţială, însă numai provizoriu fixată. Încercarea gratiilor ni s-a părut că durează o eternitate, fiecare lovitură de ciocan făcându-ne să tresărim de emoţie. Dacă gardianul ar fi nimerit din greşeală cu ciocanul în oblonul de lemn, aşa cum deseori se întâmpla, cu siguranţă că şubrezenia reparaţiei făcută în pripă ar fi ieşit la iveală şi scândura ar fi căzut de la locul ei. Am avut însă noroc, şi atunci şi în următoarele câteva luni, deoarece scândura din oblon ne-a mai dat multe emoţii şi bătăi de cap. Nu voi mai intra în detalii, descriind toate metodele pe care le-am imaginat şi pus în practică, pentru a realiza o solidă fixare a scândurii în lăcaşul ei, dar, totodată, asigurându-i şi posibilitatea amovibilităţii ei la momentul dorit. Toate ne-au costat ore de muncă sub tensiune nervoasă extremă, întreaga celulă fiind în stare de alarmă şi participând la operaţie, unii lucrând cu schimbul la oblon, iar alţii făcând cu rândul de pază la uşă, pentru a urmări deplasarea gardianului pe coridor sau a sta paravan în dreptul vizetei. Soluţia cea mai potrivită n-am găsit-o însă decât după mai multe alte formule care nu ne-au satisfăcut şi la care a trebuit să renunţăm. După o muncă chinuitoare, am reuşit să practicăm cu un „costică” câte un şanţ la

fiecare din capetele celor două jumătăţi ale scândurii, cât mai aproape de linia de întâlnire cu rama în care se îmbucau. În aceste şanţuri, urma să fie îngropată sfoara cu care aveam să legăm cât mai strâns cu putinţă cele două jumătăţi de scândură, realăturate exact de-a lungul crăpăturii care le separase. Odată legăturile făcute, am acoperit sfoara, umplând şanţurile până la nivelul suprafeţei scândurii cu săpun. Săpunul de rufe, din raţia pe care o primeam lunar, se preta de minune la o astfel de întrebuinţare, fiind moale şi maleabil ca plastilina. La sfârşit, pentru a-i uniformiza culoarea, am udat şi uns, tot cu săpun, întreaga scândură de la un cap al altul, pentru a o face lipicioasă şi am presărat pe ea praf, recoltat din saltea. Saltelele erau un izvor nesecat de praf, provenind din paiele cu care erau umplute şi care, cu timpul, se fărâmiţau în fragmente tot mai mici şi într-o pulbere fină care se insinua peste tot. Efortul şi migala depuse ne-au fost de data asta răsplătite. Nu numai că lucrarea era solidă, scândura nemairiscând să se desprindă nici chiar la o lovitură de ciocan, dar realizasem o mică operă de artă în materie de restauraţie. Scândura părea intactă, nefiind vizibilă nici o urmă a manipulărilor la care fusese supusă. Nimeni nu-şi putea închipui că scândura era crăpată în două sau bănui, sub suprafaţa uniformă a lemnului, existenţa şanţurilor, a sforii şi a umpluturii de săpun. Iar faptul că scândura era prăfuită, era dovada cea mai convingătoare că nimeni nu se atinsese de ea.

Pe drept cuvânt eram foarte mândri de isprava noastră. Ne gândeam, aproape cu părere de rău, că luna următoare la data rendez-vous-ului cu mama, vom fi nevoiţi să stricăm tot ce făcusem şi ne reuşise aşa de bine. Nu ştiam, încă, că oblonul ne va crea alte dificultăţi mult mai devreme. Într-adevăr, au mai trecut doar câteva zile şi am observat apariţia unei fisuri la mijlocul scândurii; la început mică şi de, neluat în seamă, dar care, o zi sau două mai târziu, luase proporţii îngrijorătoare. Cauza era: întinderea sforii

de la legăturile care ţineau alipite cele două jumătăţi ale scândurii. În consecinţă, se lărgiseră legăturile şi jumătăţile de scândură se distanţaseră una de alta. Am intervenit de urgenţă, refăcând întreaga lucrare. De data asta, legăturile le-am făcut la fel de strâns ca şi prima oară, dar udând, în prealabil, sfoara… Uscându-se, ştiam că sfoara se va contracta, strângând şi mai tare legăturile care apropiau cele două scânduri. Din ziua aceea, oblonul nu ne-a mai provocat neajunsuri, legăturile cu sfoară udă dovedindu-se şi solide şi durabile. Nu ne mai rămânea, acum, decât să aşteptăm a doua vizită a mamei, pentru a ne da seama dacă îmbunătăţirea vizibilităţii, obţinută cu atâta trudă prin amenajarea noului dispozitiv din oblon, va face posibilă recepţionarea semnalelor Morse.

Cea mai importantă modificare a fost adusă, însă, chiar metodei de recepţionare. Ideea a fost a lui Paul Bandu, care, referindu-se la rutina căpătată în transmiterea şi captarea semnalelor Morse numai pe cale auditivă, susţinea că, fără un antrenament similar, nu putea recepţiona cu aceeaşi rapiditate semnalele transmise pe cale vizuală. Propunea, deci, transformarea semnalului optic într-unul acustic. În consecinţă, cel care va urmări prin deschiderea din oblon semnalizările de la cişmea nu se va preocupa deloc de alcătuirea literelor, a cuvintelor sau de conţinutul mesajului, ci se va concentra doar asupra captării fiecărei linii sau punct transmis, pe care le va traduce simultan în semnale Morse acustice, comunicându-le mai departe, prin ciocănituri uşoare în pervazul ferestrei. Aceste semnale vor fi recepţionate fără dificultate de un altul din specialiştii în Morse din celulă, care le va însemna cu acul pe o plăcuţă de săpun.

Deşi îmi dau seama cât de puţin atractivă poate fi o descriere atât de amănunţită a unei îndeletniciri neinteresante, desfăşurate în jurul unui banal oblon de lemn, am ţinut totuşi s-o expun pe larg, pentru ca cititorul să-şi poată face o idee mai exactă despre importanţa pe

care o căpătau detaliile în preocupările din viaţa noastră de celulă.

Eram acum din nou în aşteptarea vizitei mamei. Număram zilele, care ni se păreau tot mai lungi pe măsură ce ne apropiam de data prevăzută.

În ziua respectivă, dis-de-dimineaţă, imediat după „număr” şi trecerea gardianului cu ciocanul, ne-am ocupat iar de oblon. Am desfăcut legăturile, pentru o degajare mai uşoară, la momentul oportun, a scândurii care ne dăduse atât de mult de furcă, dar am lăsat-o deocamdată la locul ei, împănând-o provizoriu cu o aşchie de lemn. Între timp, am ţinut cu rândul strada sub observaţie, mulţumindu-ne să privim prin interstiţiile normale ale jaluzelelor, care, deşi înguste, permiteau totuşi desluşirea oricărei apariţii în zona cişmelei.

Strada liniştită a mahalalei nu era circulată şi nu se anima decât sporadic, în scurtele momente prilejuite de întâlnirea la cişmea a două sau trei gospodine din vecinătate, care mai schimbau câte o vorbă până ce li se umpleau găleţile cu apă. După ce plecau pe la casele lor, strada rămânea iar pustie. Câteodată puneau stăpânire pe ea, pentru o vreme, un grup de patru-cinci copii ai cartierului, care se jucau cu o minge de cârpă. Se plictiseau însă repede şi mai fugeau şi de căldura amiezii, mutându-şi joaca la răcoare, sub umbra pomilor din curţile caselor vecine cu închisoarea. La ora prânzului, când soarele dogorea mai tare, pe strada noastră înceta orice mişcare. Localnicii nu se mai arătau decât către seară, iar trecători străini nu se vedeau decât rareori.

Se apropia acum ora, la care mama venise pentru prima oară la cişmea, şi, cum bănuiam că va sosi cu acelaşi tren de la Bucureşti ca şi data trecută, mă aşteptam din moment în moment să apară. Am văzut-o de îndată ce a trecut colţul şi s-a angajat pe strada noastră. Nu era însă singură. Era însoţită de încă o persoană cu care, în pas de plimbare şi stând de vorbă, s-a îndreptat spre celălalt capăt al străzii, depăşind cişmeaua. După ce au străbătut întreaga porţiune

de stradă, vizibilă de la fereastra noastră, s-au întors, şi în acelaşi pas de voie au refăcut drumul în sens invers, revenind lângă cişmea, dar oprindu-se de data asta pentru a bea apă.

Urmărindu-le pe acest parcurs cu privirea, o recunoscusem pe însoţitoarea mamei. Era aceeaşi prietenă care fusese implicată şi în procesul evadării noastre, pentru ajutorul pe care ni-l dăduse în perioada în care, împreună cu Titi Coşereanu, stătusem ascuns în Bucureşti. Probabil că, după experienţa primei vizite din luna precedentă, mama ajunsese la concluzia că două persoane puteau face faţă mai uşor, şi cu mai puţine riscuri, transmiterii mesajelor către puşcărie. Acest gând ne-a fost de altfel confirmat pe loc: mama începuse să semnalizeze iar prietena care o însoţea ţinea în acest timp strada sub observaţie, uitându-se în toate părţile pentru a surprinde din vreme apariţia vreunui trecător sau privirile curioase ale vreunei femei, din curţile caselor învecinate. În clipa în care anunţasem sosirea mamei, toată celula intrase în dispozitivul stabilit, fiecare ocupându-şi locul, pentru a participa, fie la paza de la uşă, fie la recepţionarea directă a semnalelor de la cişmea şi retransmiterea lor tălmăcite în sunete, fie la înregistrarea acustică a acestora din urmă şi însemnarea lor pe plăcuţa de săpun.

De data asta, datorită lărgirii deschiderii din oblon şi a noului sistem de recepţionare adaptat, întreaga operaţie a fost o reuşită. În afară de câteva litere scăpate la recepţie, dar uşor de dedus din context, mesajul a fost în întregime înregistrat pe săpun. Cuprindea o serie de informaţii de actualitate, atât externe, cât şi interne, transmise foarte concis şi în stil telegrafic. Ne-am dat seama că mesajul fusese compus de acasă, pentru a consulta un ziar, în care (aşa cum am bănuit şi mi-a confirmat ani mai târziu, după eliberare) ţinea o foaie de hârtie pe care îşi notase textul. Deşi ştirile comunicate atunci nu cuprindeau nimic senzaţional, pentru noi au fost adevărată mană cerească.

Cele mai banale informaţii, de îndată ce pătrundeau între zidurile închisorii, căpătau o cu totul altă valoare decât afară.

Acum, după atâţia ani, nu-mi mai amintesc de conţinutul acestui prim mesaj recepţionat şi nici de al celorlalte trei, care ne-au mai fost transmise lunar şi în aceleaşi condiţii.

Mama n-a lipsit niciodată, dar de fiecare dată a venit însoţită de altcineva.

La următoarea vizită, spre marea bucurie a lui Sandu Ghica, pe care nu l-am mai văzut niciodată atât de emoţionat, a venit cu Rodica Ghica. Sandu nu mai ştia de multă vreme nimic despre mama lui. În timp ce mama semnaliza de la cişmea, Rodica Ghica s-a plimbat de câteva ori în susul şi în josul străzii, riscând chiar un semn discret cu mâna în direcţia puşcăriei. Apoi, s-au grăbit amândouă să plece.

Deşi fericit că-şi văzuse mama, Sandu mi-a mărturisit că avea serioase motive de îngrijorare cu privire la soarta tatălui lui, care era destul de în vârstă şi care, dacă ar mai fi fost în viaţă, cu siguranţă că ar fi venit el în locul Rodicăi.

O lună mai târziu, însă, bucuria lui Sandu avea să fie deplină: mama a venit din nou cu Rodica, dar şi cu generalul Alexandru Ghica (Bubi Ghica, cum îi spunea toată lumea în Bucureşti). Probabil că prevăzuseră grijile pe care şi le-ar putea face Sandu în privinţa lui, văzând-o numai pe Rodica. Toţi trei s-au plimbat mai întâi în lungul străzii. Cu toată canicula zilei, generalul era, ca întotdeauna, corect îmbrăcat, într-un costum de haine de culoare închisa, cu cravată la gât şi pălărie pe cap. Era mai mic de talie şi mergea cu pas măsurat, uitându-se liniştit la casele şi pomii din jur, ca şi cum ar fi admirat cartierul. A întârziat ceva mai mult cu privirea asupra clădirii cu obloane la ferestre. Cam pe la jumătatea drumului, bătrânul general s-a desprins de braţul Rodicăi, rămânând puţin mai în urmă. S-a oprit, apoi, ca prididit de zăpuşeală, şi-a luat cu o mână pălăria din cap, iar cu cealaltă, cu un gest larg, a scos din

buzunar o enormă batistă roşie, cu care a început să se şteargă îndelung pe faţă, pe cap şi pe ceafă.

Contrastul, între sobrietatea puţin rigidă şi demodată a personajului şi roşul strident şi de prost gust al batistei, a constituit partea hazlie a revederii lui Sandu cu părinţii lui, de care urma să râdem ori de câte ori aveam să ne aducem aminte de acest episod. Atunci, însă, fluturatul batistei roşii a produs mare efervescenţă în celulă.

Coroborând semnalul dat de general cu batista roşie, care în codul stabilit de noi însemna „atmosferă prevestitoare de război", cu mesajul transmis imediat după aceea de mama de la cişmea, cuprinzând ultimele evenimente ce denotau o încordare a relaţiilor internaţionale, comentariile noastre nu puteau fi decât foarte aprinse iar concluziile extrem de optimiste. Nu mai ţin minte ce evenimente anume ne-au fost semnalate atunci de mama şi de generalul Ghica, dar pe vremea aceea, în anii aşa-numitului „război rece", lumea trecea periodic prin momente de criză acute, când declanşarea conflictului armat între Statele Unite şi Uniunea Sovietică părea iminentă.

O primă confirmare a tensiunii intervenite în relaţiile dintre ţările „lagărului socialist" şi cele din „lumea capitalistă" am primit-o ca de obicei, în astfel de situaţii, chiar de la administraţia închisorii, care, cum spuneam noi a mai „strâns şurubul". Ceea ce însemna intrarea în vigoare a programului binecunoscut: vigilenţă mărită, percheziţii mai frecvente, nervozitate sporită în rândul gardienilor îndoctrinaţi în şedinţe nocturne şi asmuţiţi împotriva noastră de ofiţerul politic, care toate se traduceau pentru noi într-o înmulţire şi înăsprire a pedepselor. Concomitent am înregistrat şi o înrăutăţire a regimului alimentar. Cu toate aceste metode, eram mai mult sau mai puţin obişnuiţi. Ceea ce ne-a pus însă pe gânduri au fost riscurile ce puteau decurge, pentru vizitatorii noştri, de pe urma sporirii măsurilor de supraveghere, care zi de zi deveneau tot mai stricte. Dacă până aci, prin perseverenţă şi răbdare şi

printr-o mai mare ingeniozitate decât a pazznicilor noştri, reuşisem să contracarăm efectele vigilenţei, reducând la minimum riscul de a fi surprinşi în timpul recepţionării mesajelor de la cişmea, de aci înainte, probabilitatea de a fi prinşi asupra faptului creştea peste limita acceptabilă.

Deşi trăiam, încă, atât noi, cei din închisori, cât şi cei de afară în epoca rezistenţei romantice şi a acţiunilor eroice (care mai târziu vor fi considerate dovezi de inconştienţă sau chiar de prostie), nu înţelegeam totuşi să-i expunem pe cei care ne vizitau la cişmea unor primejdii care să depăşească gradul iniţial de periculozitate, prevăzut în planul de comunicaţii Morse cu exteriorul, conceput de Pavel Constantin. Curajul celor care veniseră să ne viziteze ţinea de spiritul vremii. De la, tineri la bătrâni, toţi făceau parte dintr-o lume încă netimorată, capabilă de acţiuni hazardate, asumându-şi uneori riscuri care depăşeau cu mult valoarea rezultatului. Era probabil şi cazul acţiunii de la cişmea, care s-ar fi putut solda cu ani grei de condamnare pentru făptaşi, dacă Dumnezeu n-ar fi ţinut cu noi.

Cu atât mai mare mi-a rămas admiraţia pentru bătrânul general Ghica, care, la vârsta lui, n-a ascultat nici de prudenţă şi nici de înţelepciune (atât de des invocate de alţii, în situaţii mult mai puţin periculoase), preferând să aleagă temeritatea.

Faţă de furia cu care s-a dezlănţuit noul val de represalii şi insistenţa cu care, ne erau urmărite toate mişcările prin vizetă, ne-am hotărât să recurgem la singurul mijloc pe care îl aveam la îndemână, pentru a pune capăt vizitelor de la cişmea: luna viitoare, la sosirea mamei, nu vom mai strecura afară, printre jaluzele, cămaşa, prin care, conform înţelegerii, îi atrăgeam atenţia asupra celulei în care mă găseam. Nemai-văzând acest semnal la nici o fereastră a închisorii, îşi va închipui că nu mă mai aflu în Penitenciarul din Piteşti şi va pleca renunţând să mai transmită mesajul. Numai aşa puteam întrerupe legătura devenită mult prea

periculoasă pentru mama. Mi se rupea însă inima gândindu-mă la decepţia ei de a nu mă şti la fereastră şi la grijile ce şi le va face, înţelegând că dispărusem din nou fără urmă prin cine ştie ce altă temniţă din ţară, când în realitate eu o voi privi din spatele aceluiaşi oblon ca şi data trecută, dar fără să-i dau vreun semn de viaţă.

O lună mai târziu, la data vizitei, lucrurile nu s-au petrecut chiar aşa cum le prevăzusem. Luând toate măsurile de precauţie pentru a nu fi surprins de gardian, am început să supraveghez strada, în dorinţa de a mai vedea-o o dată pe mama cu ocazia acestei ultime vizite. A apărut, ca de obicei, la ora obişnuită şi s-a îndreptat direct, cu paşi hotărâţi spre cişmea, fără să mai vrea să dea impresia că se plimbă. Lângă cişmea s-a oprit şi a aruncat o scurtă privire împrejur. Strada era pustie şi nici în curţile oamenilor nu se vedea nici o mişcare. Apoi, deodată, a început să semnalizeze.

Luaţi prin surprindere, ne-am zăpăcit la început, dar am sfârşit totuşi destul de repede, prin a reacţiona în virtutea reflexelor căpătate la vizitele precedente. După o scurtă învălmăşeală, fiecare ne-am ocupat locul stabilit pentru a face faţă recepţionării mesajului. De data asta, însă, operaţia nefiind prevăzută, nu pregătisem din timp înlăturarea scândurii din oblon, aşa că, pentru a nu pierde vremea, am smuls-o de la locul ei fără menajamente. Cu toată forfoteala şi zgomotele inerente precipitaţiei cu care ne-am organizat, am avut norocul să nu fim auziţi de gardian şi chiar să nu fim deranjaţi de el nici în timpul recepţionării mesajului. De altfel mesajul a fost extrem de scurt, iar cele câteva cuvinte de la început, pe care n-am apucat să le recepţionăm, nu i-au afectat sensul. Mama ne-a făcut să înţelegem, în numai câteva cuvinte esenţiale, exprimate într-o formulare concisă, atât situaţia de afară, cât şi hotărârea pe care o luase.

Mesajul suna cam aşa: „S. O. S Teroare mare… Întrerupem legăturile. E prea periculos!”

Apoi, a mai repetat o dată anunţul, l-a încheiat cu un gest de rămas-bun din mână şi a plecat.

Au mai trecut mai bine de şase ani, până ce am revăzut-o din nou, în 1964, la Bucureşti, după eliberare.

Acest ultim mesaj al mamei ne-a luat o piatră de pe inimă. Anunâându-ne că nu mai vine la cişmea, mama ieşise în întâmpinarea dorinţei noastre celei mai arzătoare din acel moment, pe care n-am fi avut cum să i-o comunicăm. La fel de arzătoare, pe cât ne fusese, cu câteva luni în urmă, dorinţa de a o vedea sosind la cişmea.

O bună bucată de vreme după încetarea vizitelor mamei, izolarea de lume ni s-a părut mai apăsătoare ca niciodată, dar timpul şi voinţa de a nu ne lăsa doborâţi au învins în cele din urmă. Treptat ne-am recăpătat tonusul moral şi optimismul dinainte. În ciuda faptului că de la o vreme nu mai puneam prea mult temei pe speranţa unei grabnice eliberări, începeam să accept ideea, că se putea supravieţui în închisoare şi fără baloanele de oxigen pe care ni le ofeream singuri, punând de fiecare dată câte un nou termen-limită detenţiei noastre, ori de câte ori precedentul nu se adeverea. Renunţasem să-mi mai fac iluzii, legate de puţinele şi şubredele motive pe care le descopeream în orice frântură de informaţie din exterior sau în schimbările care interveneau periodic în regimul de detenţie. În schimb, oricât de absurd ar părea, păstram aceeaşi fermă convingere ca mai înainte (şi la fel de nejustificată), că voi ajunge într-o zi la liman.

Cred că se poate spune, că instinctul mă îndemna să-mi caut un nou sprijin moral, pentru a rezista anilor de închisoare pe care îi mai aveam în faţă. În mod inconştient, mă pregăteam de cursă lungă.

În vara aceea, s-a produs iarăşi o modificare în concepţia biroului politic, privitor la repartizarea deţinuţilor în celule.

Într-o vreme, la sosirea mea în Piteşti, se urmărise o separare a noastră pe celule, în funcţie de anii de condamnare.

În ultimele luni, selecţionarea deţinuţilor în celule se făcuse după criterii mai puţin clare pentru noi. În câteva celule fuseseră concentraţi toţi preoţii greco-catolici şi romano-catolici, în altele foştii ofiţeri, colonei şi generali, dar erau şi celule cu deţinuţi care nu aveau nimic în comun unii cu alţii. În toată această perioadă, am beneficiat de privilegiul de a locui într-una din primele trei celule din capătul secţiei, destinate deţinuţilor consideraţi de biroul politic ca elemente nedisciplinate şi recalcitrante, necesitând o supraveghere specială. În acea formaţie am stat o vreme neobişnuit de lungă, fără ca între timp în închisoare să se mai producă mutări pe scară mare.

Scadenţa pentru ieşirea din stagnare şi o nouă repartizare a locatarilor penitenciarului a survenit la scurt timp după ultima vizită a mamei la cişmea. Într-o bună zi, de la un capăt la altul al celularului, toţi deţinuţii au fost anunţaţi să-şi strângă bagajul în pătură şi să aştepte pregătiţi, la uşa celulei. Apoi, sub supravegherea ofiţerului politic Lupu, a urmat o pritoceală generală a deţinuţilor dintr-o celulă într-alta şi de la un etaj la altul, care a durat aproape jumătate de zi. Şi, întocmai ca după un puternic cutremur, căruia îi mai urmează o vreme o serie de zguduituri mai mici, înainte ca pământul să-şi regăsească liniştea, şi după această mare perturbare în viaţa deţinuţilor, produsă de schimbarea componenţei tuturor celulelor, timp de câteva luni au mai continuat să se producă, sporadic, mutări individuale. Păreau să fie corecturi aduse mai târziu de ofiţerul politic acelei operaţii de mare anvergură, care răvăşise conţinutul tuturor celulelor. Criteriilor, conform cărora politrucul proceda la aceste mutări, nu le-am putut da de rost.

Oricum, pentru mine au urmat câteva luni în care am schimbat de nenumărate ori celula, până când, în cele din urmă, am poposit pentru mai multă vreme într-una din camerele mari de la parter, în care îmi doream de mult să ajung. Nu numai fiindcă mă săturasem de înghesuiala şi de starea de alarmă permanentă la care ne obliga viaţa în

celulele mici, unde erai mult mai expus ochiului vigilent de la vizetă, dar şi din cauza prezenţei în camera mare a vărului meu George Boian, cu care nu mă mai întâlnisem de mult.

Prima mea impresie, când, cu „bagajul” strâns în pătură, gardianul m-a împins pe uşă în noua locuinţă, a fost de încântare. Mai întâi, m-au orbit razele soarelui care pătrundeau prin cele două ferestre mari, larg deschise spre curţile de plimbare, şi care scăldau întreaga cameră în lumină. Trecerea, de la semiobscuritatea celulelor cu obloane, la lumina puternică a zilei, am resimţit-o ca pe un şoc, care mi-a umplut sufletul de bucurie. Camerelor de la parter, de la ferestrele cărora nu se putea vedea dincolo de zidurile înalte de beton ale curţilor de plimbare, nu li se puseseră obloane. Cel puţin aşa ne-am explicat noi lipsa jaluzelelor în acel moment.

În toamna aceluiaşi an, însă, aveam să ne dăm seama (pentru a nu ştiu câta oară în decursul anilor de detenţie), că logica explicaţiilor noastre nu era şi aceea care determinase măsurile luate de administraţie: într-una din zile, când tocmai ne bucurasem că stătusem în curtea de plimbare peste timpul reglementar, la întoarcerea în cameră, am constatat că întârzierea nu se datorase cumsecădeniei gardianului. Plimbarea folosise împiedicării contactului dintre noi şi echipa de deţinuţi de drept comun, care între timp montase obloane şi la ferestrele de la parterul închisorii.

Deocamdată, însă, aşa cum am spus, camera mare mi-a făcut minunata surpriză a ferestrelor încă neblocate de jaluzele, ocazie cu care aveam să descopăr că nici nu mai luam în seamă existenţa gratiilor, pe care o consideram normală, de la sine înţeleasă! A doua senzaţie, încercată la intrarea în noua cameră, a fost contactul cu aerul, care pentru plămânii mei obişnuiţi cu atmosfera pestilenţială a celulelor mi s-a părut a fi asemănător cu cel dintr-o staţiune climaterică. Primele guri de aer trase adânc în piept au fost

aproape dureros resimţite de plămânii surprinşi de contactul brusc cu cantitatea de oxigen inhalată. În privinţa mobilierului, noua mea locuinţă conţinea treizeci şi şase de paturi, suprapuse câte două, din care trei sau patru erau încă neocupate. Paturile erau dispuse perpendicular de-a lungul pereţilor, lăsând între ele, pe toată lungimea camerei, un culoar de circulaţie, cam de un metru lăţime. În dreptul ferestrei, din peretele de vizavi de uşă, era un spaţiu liber ceva mai mare, care, deschizându-ţi-se în faţă de cum intrai, îţi făcea camera nespus de plăcută şi primitoare, la prima vedere. În dreptul celeilalte ferestre, care se deschidea în acelaşi perete, dar la unul din capetele încăperii, era de asemenea amenajat un spaţiu liber, în care se aflau două tinete şi hârdăul cu apă de băut.

Majoritatea locatarilor camerei erau oameni în vârstă. Mulţi dintre ei, cu sănătatea şubrezită de regimul şi anii de detenţie, sufereau de diferite afecţiuni organice (inimă, ficat, stomac).

Mutarea mea şi a lui Sandu Ghica în aceeaşi zi a reprezentat numai începutul unei infuzii de deţinuţi mai tineri, care avea să ducă la scăderea mediei de vârstă din cameră în următoarele săptămâni, făcând în schimb să crească densitatea locatarilor. Într-adevăr, în urma unei serii de mutări ulterioare, în scurtă vreme numărul deţinuţilor avea să sporească de la treizeci şi doi sau treizeci şi trei, câţi am găsit la sosirea noastră în cameră, la peste cincizeci. Aglomeraţia ne-a obligat să dormim câte doi într-un pat, în paturile de jos, iar în cele suprapuse şi alăturate, câte trei în două paturi. Pe cei mai mulţi din deţinuţii întâlniţi în camera mare de la parter îi cunoşteam, fie dintr-o coabitare anterioară în altă celulă, fie numai din contactele avute prin pereţi şi ţevile de calorifer. De unii, eram foarte legat.

Convieţuirea în detenţie, care mijlocea o bună cunoaştere reciprocă, avea să mă apropie de alţii sau, dimpotrivă, să mă îndepărteze de câţiva. Absorbirea noastră, a noilor

veniţi, deşi mai puţini la număr, de către vechii locatari ai camerei, nu s-a produs chiar fără fricţiuni: în primele zile, viaţa şi relaţiile dintre locatari, stabilite înainte de venirea noastră în cameră, au fost tulburate şi s-ar putea spune chiar că au fost reaşezate după alte criterii decât până atunci. În foarte scurtă vreme s-a instaurat o nouă atmosferă, care a liniştit spiritele şi a ajutat la stingerea adversităţilor care mocneau.

Voi reveni asupra acestei teme, dar mai întâi voi prezenta o listă cu numele deţinuţilor din cameră, cu unele lacune, inerente unei reconstituiri din memorie: colonel Cristea Atanasiu, locotenent Ion Bogdan, George Boian, colonel Ciobanu, avocat Coslovski, inginer Andrei Chrisoghelos, inginer Cristodulo, inginer Ciupercescu, Radu Cioculescu, Titi Coşereanu, Alexandru (Ducu) Ciocâlteu, Constantin (Dinu) Cezianu, inginer Constantin (Costică) Demec, Hogea Edip Mehmet Ali, Gertler, Sandu Ghica, Dan Hurmuzescu, preotul Haag, Nicu Iunian, colonel Mihai Kiriacescu, avocat Costache Lăzărescu, Gică Linger, colonel Mavrichi, inginer Radu Matac, inginer Constantin (Ticu) Mihăilescu, Costică Mugur, profesor Ştefan Neniţescu, general Potopeanu, doctor Cornel Petrasievici, inginer Romeo Pleşoianu, Grigore Paraschivoiu, preot Rotaru, inginer Dinu Răşcanu, Vladimir Rusu, comandor de aviaţie Ştefănescu, inginer Adrian Soroceanu, inginer Ştefănescu, Herbert (Belu) Silber, episcop Todea, Urdea, Ion Vorvoreanu, avocat Ion Vasilescu-Valjan, Winter.

Bucuria de a-l fi putut îmbrăţişa pe vărul meu George Boian şi de a sta cu el de vorbă ore în şir, pentru a ne povesti reciproc toate câte ni se întâmplaseră de când nu ne mai văzuserăm, a fost atât de mare, încât n-am mai dat nici o atenţie nici forfotei din jurul nostru, nici timpului ce se scurgea şi ne apropia de ora programului de seară.

Sandu Ghica era şi el într-o conversaţie fără sfârşit cu unchiul lui, Dan Hurmuzescu.

Între timp, mutările de deţinuţi pe celular continuau. Şi uşa camerei noastre s-a mai deschis de câteva ori, pentru ca de fiecare dată să mai apară un deţinut cu bagajul în braţe. Printre ultimii din seara aceea au fost George Sarry şi Titi Coşereanu. Fiecare nou-venit era imediat înconjurat şi luat în primire de prieteni sau cunoscuţi. Unii nu se mai întâlniseră de la Baia Sprie, alţii de la Aiud. Unii făcuseră parte din acelaşi lot şi nu se mai văzuseră de la proces. Uneori trecuseră luni, alteori ani de când fuseseră despărţiţi. Toţi aveau să-şi povestească sumedenii de lucruri şi să-şi amintească de alţi camarazi şi de tot felul de întâmplări trecute. Până la „stingere” s-a vorbit într-una.

Deşi efervescenţa din ajun nu s-a stins complet nici a doua zi, totuşi a mai scăzut în intensitate, dându-ne răgazul să ne mai aruncăm şi câte o privire împrejur şi să observăm o comportare cel puţin stranie din partea unor persoane. Prima revelaţie, că în cameră se petreceau lucruri necurate, am avut-o la ora „programului”, când urma ca cei şase deţinuţi de serviciu, în ziua aceea, să ducă la W. C. Hârdăul cu apă şi cele două tinete. Tinetele erau foarte grele, fiind pline până la refuz, iar hârdăul cu apă de băut avea să fie la fel de greu pe drumul de întoarcere de la W. C, unde urma să fie umplut. Am remarcat, cu această ocazie, că printre deţinuţii cărora le venise rândul să ducă ciuberele la W. C. Se aflau cel puţin doi, absolut incapabili să facă asemenea treabă. În mod obişnuit, deţinuţii mai în vârstă, slăbiţi peste măsură sau bolnavi, erau excluşi de la prestarea unor astfel de munci, care erau făcute prin rotaţie numai de oamenii valizi din celulă. E drept că pentru cei doi neputincioşi, desemnaţi a fi de serviciu, s-au oferit imediat alţi doi deţinuţi să-i înlocuiască. Chiar dacă ni s-a părut curios procedeul de a nu-i fi scutit din oficiu de un efort care le depăşea puterile, faptul că alţi doi camarazi, tineri şi voinici, le-au luat locul, l-am considerat firesc şi chestiunea nu ne-a mai preocupat. La părăsirea W. C.-ului, în intenţia de a ne face şi noi utili, Titi Coşereanu şi cu mine

am apucat de toartele hârdăului cu apă pentru a-l transporta înapoi în cameră. Am fost însă pe neaşteptate împinşi la o parte de voluntarii care îi înlocuiseră pe cei doi neputincioşi la căratul tinetelor şi apostrofaţi pe un ton agresiv, să ne vedem de treaba noastră. Am cedat şi n-am dat curs incidentului în faţa gardianului care ne deschisese uşa şi supraveghea ieşirea noastră din W. C. Odată ajunşi în cameră, am fost avertizaţi în şoaptă şi cu vădită teamă de câţiva din deţinuţii mai în vârstă, să ne ferim de cei doi, pentru că sunt periculoşi şi capabili de orice, de la agresiune fizică, până la „turnătorie”. Am aflat astfel că voluntariatul lor era departe de a fi un gest nobil şi dezinteresat. Cei pe care îi înlocuiau, erau mai degrabă victimele acestui aparent ajutor, deoarece le era impus prin intimidare sau ameninţarea voalată a unor denunţuri false, care i-ar putea costa o izolare în beci. Mai mult chiar, cei doi îşi impuneau şi preţul pentru acest serviciu: fie raţia de pâine de 125 gr şi mămăliga din ziua respectivă, fie porţia de mâncare de la masa de prânz!

Cine erau aceşti doi nemernici, care introduseseră în celulă asemenea obiceiuri, care, după ştiinţa noastră, nici la dreptul comun nu se întâlneau decât rareori?

Unul din ei, pe nume Stoianov, fusese de mult înscris pe lista turnătorilor, de către cei care stătuseră cu el prin diferite alte celule din Piteşti. Deşi făcea parte din această odioasă categorie, Stoianov prezenta o particularitate faţă de alţi delatori, care putea trece aproape drept calitate, în amoralitatea lui primitivă, Stoianov nu se ferea să apară în lumina defavorabilă a deţinutului care se pune la dispoziţia administraţiei. O făcea pe faţă, spunând, chiar, că era firesc să-şi ofere serviciile şi să se pună bine cu cei de care îi depindea existenţa. Culmea era, că nu se putea spune despre el că era rău la suflet. De multe ori sărea să ajute câte un bolnav să coboare din pat sau se oferea să-i coase sau să-i spele câte o rufă, fără să pretindă vreo compensaţie. De fapt, aveam să ne dăm seama că Stoianov

fusese el însuşi o victimă a lui Urdea, care, având nevoie de un aliat, reuşise să-l convingă să împartă cu el beneficiile pe care le culegea datorită exploatării bătrânilor şi bolnavilor din celulă. La ameninţarea şi terorizarea lor nu participase, însă, mulţumindu-se să-i fie secundând tăcut şi umil lui Urdea, pe care îl admira. De altfel, singura legătură care îi apropiase se datora lumii interlope din cate proveneau amândoi.

Dacă Stoianov nu era decât un mic găinar lipsit de caracter şi neinteresant, Urdea, în schimb, era tipul reprezentativ al brutei din periferiile rău famate, care, prin forţă şi lipsă de scrupule, impune dreptul celui mai tare în cartief.

Motivul exact, pentru care ajunseseră să fie condamnaţi pentru înaltă trădare, nu l-am aflat niciodată. Din câte îmi amintesc, Stoianov fusese şofer la o ambasadă străină din Bucureşti. Cred că la cea bulgară. Motivul condamnării, ca şi ocupaţia lui Urdea, înainte de a intra în închisoare, au rămas pentru noi până la urmă un mister.

Faţă de provocarea şi tentativa de a ne intimida, de la W. C., dar mai cu seamă faţă de procedeul, absolut inadmisibil, de a-şi impune serviciile sub ameninţare, pentru a percepe tributul de pâine şi mâncare de la bătrâni şi bolnavi, ne-au decis să reacţionăm. Tot grupul nostru de tineri ne-am pus la sfat pentru a stabili cea mai înţeleaptă cale de urmat. Voiam să evităm pe cât posibil violenţa, spre a nu da prilej de intervenţie administraţiei. Nu acceptam din principiu să apelăm la gardian pentru a ne face dreptate, dar nici nu vroiam ca administraţia să afle despre acea lege a junglei introdusă de Urdea în cameră, care ar fi fost imediat exploatată propagandistic de ofiţerul politic, pentru a denigra întreaga categorie a deţinuţilor politici. Eram hotărâţi să restabilim în cameră relaţiile umane şi de, respect reciproc, care domneau între deţinuţii din toate celulele din Piteşti. Ne-am înţeles să încercăm să evităm scandalul… Dar nu cu orice preţ.

Prima tentativă de a ne atinge ţelul am făcut-o chiar în ziua aceea, la scurt timp după întoarcerea de la W. C. Titi Coşereanu a propus o nouă organizare a serviciilor (curăţenie şi căratul tinetelor), prin care deţinuţii inapţi din punct de vedere fizic să fie exceptaţi de la prestarea acestor munci. Era o încercare de a-i lua astfel indirect apa de la moară lui Urdea. Scutind de munci bătrânii şi bolnavii, dispărea automat şi clientela pe care o exploata Urdea. Tentativa a eşuat. Şi nu fiindcă s-ar fi împotrivit deţinuţii valizi din cameră! Ei au fost de acord. S-au împotrivit chiar inapţii, pretinzând că nu acceptă să fie consideraţi incapabili şi că, atunci când nu vor să-şi îndeplinească personal obligaţiile de serviciu, este dreptul lor să recurgă la înlocuitori.

Urdea jubila, asistând din colţul lui la atitudinea bieţilor bătrâni timoraţi, care, mânaţi de un instinct de conservare imediată, preferau să-i plătească mai departe tribut, rupându-şi pâinea de la gură, decât să se expună ameninţărilor şi insultelor lui ordinare, sau temându-se chiar şi de represalii fizice.

Eşecul nostru a fost total, ba chiar s-au găsit unii să ne şi critice, pentru că o dată cu venirea noastră se stricase armonia din cameră. Unii au mers atât de departe cu laşitatea, încât au spus-o cu glas tare, pentru a-i fi pe plac lui Urdea. Alţii ne-au recunoscut, între patru ochi, bunele noastre intenţii, dar ne-au rugat să renunţăm la asemenea iniţiative, care nu pot duce decât la dezlănţuirea brutei de Urdea.

Deşi decepţionaţi de înfrângerea suferită, din chiar partea victimelor cărora voisem să le venim în ajutor, nu ne-am resemnat. Ne-am pus din nou la sfat şi am ajuns la concluzia că nu putem tolera cu nici un preţ, ca sub ochii noştri, Urdea să continue să-i jefuiască de mâncare pe camarazii noştri mai neputincioşi. Nu ne mai rămânea însă deschisă decât calea forţei, cu riscurile inerente, decurgând din eventuala intervenţie a administraţiei, în cazul în care

scandalul va răsuna până dincolo de uşă şi va atrage atenţia gardianului. De altfel, într-o astfel de situaţie, Urdea nu ar pregeta să cheme administraţia în ajutor. Ne-am decis, totuşi, să acţionăm, chiar în ziua aceea, la „programul” de după-masă. Singurele elemente pe care speram să putem conta, în planul ce l-am conceput, erau surpriza şi intimidarea. Urma ca Sandu Ghica şi cu mine să ne aflăm în preajma tinetelor, cu câteva minute înainte de a ne veni rândul, să fim scoşi la W. C. Apoi, fără nici un fel de avertisment, vom apuca de toarte tineta cea mai grea şi o vom duce lângă uşă, unde vom aştepta să ne fie deschisă de gardian. Totul era, ca până la ora „programului” să-i adormim suspiciunea lui Urdea, făcându-l să creadă că renunţasem la orice pretenţie de a mai modifica regula prestării serviciilor în cameră. Pentru asta, ne-am angajat chiar şi în discuţii cu unele din victimele lui, lăsându-le să înţeleagă că nu avem de gând să ne împotrivim voinţei lor de a nu schimba regula. Pe de altă parte, i-am contactat, pe rând şi în mod discret, pe toţi deţinuţii, pe care ştiam că ne vom putea bizui pentru a sincroniza şi pune la punct intervenţia finală, care, nădăjduiam să nu degenereze în bătaie.

Când am auzit paşii deţinuţilor din celula vecină întorcându-se de la W. C, Sandu şi cu mine am înşfăcat tineta de urechi şi ne-am îndreptat cu ea spre uşă. Ciubărul era plin ochi, aşa că mergeam încet şi fără să-l clătinam, pentru a nu-i vărsa conţinutul pe jos. Între timp, prinzând de veste, Urdea s-a năpustit spre noi. Ajunsesem la jumătatea drumului către uşă, când s-a proţăpit ameninţător în faţa noastră, barându-ne calea. N-a apucat însă să profere nici o insultă şi nici să schiţeze vreun gest de agresiune, aşa cum ne aşteptam, văzându-i figura convulsionată de furie, căci, în aceeaşi clipă, fusese îndeaproape împresurat de cel puţin şapte sau opt din camarazii noştri, care stătuseră pregătiţi ervină la momentul potrivit. Mai mult, Titi Coşereanu l-a apucat de

piepţii cămăşii şi pe un ton excesiv de calm, dar vădit contrar intenţiilor lui, i-a spus, cu vorba rară şi printre dinţi, că, dacă îndrăzneşte sa se împotrivească, până la intervenţia gardianului se va alege praful de el. Sub efectul surprizei şi intimidării, Urdea n-a avut nici un moment de şovăială. A estimat pe loc că situaţia era prea periculoasă, şi, cu o promptitudine neaşteptată, şi-a îmblânzit brusc privirea şi, cu un zâmbet supus, s-a dat la o, parte, lăsându-ne să continuăm drumul cu tineta spre uşa pe care gardianul tocmai o deschidea.

Pe tot drumul de la celulă la W. C. Şi înapoi, ne-am aşteptat ca Urdea să-l implice în vreun fel pe gardian în conflictul nostru, inventând cine ştie ce minciuni, pentru a se răzbuna. Ne-am înşelat însă. Urdea n-a încercat să ne toarne. La întoarcere în celulă, profitând de atmosfera creată; de înfrângerea lui Urdea şi, mai ales, de faptul că acesta o acceptase fără să crâcnească (ceea ce îl discreditase până şi în ochii complicelui lui, Stoianov), Titi Coşereanu a luat cuvântul pentru a propune o nouă organizare a serviciilor în cameră. Cam jumătate din deţinuţi urmau să fie scutiţi de transportul hârdaielor. De data asta, cei vizaţi n-au mai ridicat nici o obiecţie, Urdea ne mai inspirându-le nici o teamă.

O vreme, după această confruntare în care îşi pierduse faţa, Urdea a stat retras şi posomorit în colţul lui, ocolit de toţi. Apoi, treptat, s-a acomodat cu noua situaţie şi în cele din urmă s-a integrat în viaţa de toate zilele a comunităţii care nu l-a mai respins.

Primul, care, bolnav fiind şi neputându-şi mânca raţia de mămăligă, i-a oferit-o lui Urdea, a fost George Boian. Au mai făcut-o apoi şi alţii, pe care mai înainte Urdea îi obligase prin teroare să-i cedeze mâncarea. I-am citit în ochi recunoştinţa şi l-am simţit emoţionat. Cred că puterea exemplului a avut un mare rol în domesticirea lui Urdea.

Neutralizarea lui Urdea a fost la scurt timp urmată de încă un eveniment, la fel de benefic pentru asanarea atmosferei

din camera noastră: mutarea lui Stoianov!

Punctul de plecare a fost o tipică ceartă de celulă, iscată între el şi Nicu Iunian, pornită de la o contrazicere pe o temă cât se putea de banală. Nicu Iunian, care era un coleric, şi-a pierdut controlul la prima mitocănie a bulgarului şi, fără să mai stea pe gânduri, a pus mâna pe capacul de lemn al hârdăului de apă şi l-a azvârlit cu toată forţa în direcţia lui Stoianov. Capacul s-a izbit cu mare zgomot de un pat şi a căzut la picioarele bulgarului. În timp ce câţiva dintre noi am sărit să-l stăpânim pe Nicu Iunian, care voia să se repeadă cu pumnii la adversarul lui, acesta din urmă a ridicat capacul de jos şi, însoţindu-şi gestul cu un potop de înjurături, l-a aruncat spre Iunian. În acel moment, atras de zgomotul din cameră, gardianul se apropiase de uşa noastră şi, prin vizetă, observase contraatacul lui Stoianov şi urmărise traiectoria capacului, care, după ce se lovise de câteva paturi, sfârşise prin a se opri în capul lui Winter. Din fericire, din cauza piedicilor întâlnite în cale, capacul îşi pierduse din viteza iniţială cu care fusese propulsat, lovitura primită de Winter fiind astfel mult atenuată. Nu s-a ales nici măcar cu un cucui.

Incidentul a luat, totuşi, o întorsătură dramatică în ochii gardianului, pentru că, speriat de lovitura neaşteptată a capacului, Winter, care era bolnav de inimă, a făcut pe loc o criză cardiacă. Crizele de inimă ale lui Winter, cu care noi eram obişnuiţi, erau de natură nervoasă, şi nu-i puneau viaţa în pericol. Totuşi, pe gardianul, care între timp intrase în cameră, avea să-l impresioneze paloarea subită a lui Winter, care, cu spaima în ochi şi cu gura mare căscată, făcea eforturi disperate să inhaleze aer.

Sub îndrumarea doctorului Petrasievici, care i-a descheiat bolnavului cămaşa la gât şi pantalonii la talie, Winter a fost transportat pe un pat de lângă fereastră, unde, în câteva minute şi-a revenit. În ceea ce îl priveşte pe Stoianov, toate insistenţele depuse pentru a se dezvinovăţi şi a-l convinge pe gardian că nu el începuse agresiunea, ci Nicu Iunian, au

fost inutile. Gardianul nu-l văzuse decât pe el aruncând cu capacul şi nu-l auzise decât pe el înjurând. Deşi Stoianov ne-a solicitat şi nouă, celor care asistasem la întregul conflict, mărturia, nimeni nu s-a oferit să-i confirme declaraţiile. Refuzul camerei de a-l susţine l-a înfuriat în aşa hal, încât a început să ne insulte, fără să dea ascultare gardianului, care îi ordonase să iasă afară din celulă şi să-l urmeze la „beci”. Ba mai mult, l-a ameninţat pe gardian, că îl va reclama la superiorii lui, pentru că ţine parte „duşmanilor de clasă, boierilor şi intelectualilor”, persecutându-l pe el, fiindcă e de „origine muncitorească”. Această ultimă afirmaţie a lui Stoianov s-a dovedit a fi o gafă, care avea să-i fie fatală. Totuşi, în primul moment, reacţia gardianului i-a lăsat impresia că ameninţarea pe care o formulase îşi atinsese ţinta şi că rămăsese învingător. Cum auzise amenintaţrea lui Stoianov, plutonierul se îmbujorase la faţă şi, fără să zică o vorbă, făcuse stânga-mprejur şi ieşise din cameră, trântind uşa după el. Câteva minute mai târziu a reapărut în urma ofiţerului de serviciu, care, pe un ton ce nu mai admitea replică, i-a ordonat scurt lui Stoianov: „Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!”

Şi aşa, datorită nedreptăţii ce i-a făcut-o gardianul, de a-l fi socotit agresorul în conflictul cu Nicu Iunian şi a tăcerii noastre complice, am scăpat de Stoianov din cameră.

Am aflat că, după ce a stat zece zile în beci, a fost mutat într-una din celulele mici de la ultimul etaj.

Şi fiindcă l-am pomenit pe Winter, nu pot să nu povestesc felul în care şi-a făcut apariţia printre noi, când, proaspăt sosit cu duba de la Jilava, a fost introdus de gardian în camera noastră.

La deschiderea uşii, când gardianul s-a dat de o parte pentru a-l lăsa să intre, am văzut aşteptând în prag un omuleţ mic şi pricăjit, ţinându-şi în braţe „bagajul” făcut balot în pătură. Vârsta nu i-am putut-o aprecia la prima vedere, dar, când s-a pornit la mers, ne-am zis că trebuie să fie tare bătrân şi foarte suferind. Avansa extrem de lent, ca

într-un film rulat cu încetinitorul. Nesigur pe picioarele lui tremurânde, cu paşi mărunţi şi târşindu-şi tălpile pe ciment, Winter avansa cu greu şi cu vădită îngrijorare că nu va putea să parcurgă distanţa care îl despărţea de primul punct de sprijin spre care tindea, reprezentat de patul cel mai apropiat de uşă. Când, în fine, şi-a atins ţinta, epuizat de efort, s-a aşezat pe pat oftând. A fost imediat înconjurat de solicitudinea noastră, dar şi de curiozitatea cu care era primit orice nou venit în lumea „înaltei trădări" de la Piteşti, unde numai rareori mai sosea câte cineva condamnat sub această acuzaţie. Cu respiraţia grea şi voce stinsă, întrerupându-se după fiecare câteva cuvinte pentru a-şi recăpăta suflul, Winter s-a prezentat şi ne-a relatat povestea lui.

Fusese, până la data arestării, farmacistul Institutului de geriatrie al doctoriţei Aslan. Cu câteva luni în urmă, institutul primise vizita unei delegaţii străine din Germania federală sau Austria (nu mai ţin minte exact). Principalul membru al delegaţiei, căruia regimul de la Bucureşti voia să-i producă o bună impresie, era un doctor interesat în probleme de geriatrie şi în tratamentele aplicate în clinica doctoriţei Aslan. Informarea de specialitate a primit-o de la dr. Aslan şi colaboratorii ei din institut, la care, pentru o mai bună comunicare între părţi, participa şi Winter, singurul bun cunoscător al limbii germane.

Când doctorul străin şi-a manifestat dorinţa de a cunoaşte şi oraşul şi împrejurimile în cele câteva zile pe care urma să le petreacă în ţară, institutul i l-a oferit ca însoţitor şi ghid pe Winter, spre satisfacţia amândorura. Medicul german îl simpatizase pe Winter iar, pe de altă parte, pentru acesta din urmă zilele, petrecute cu neamţul în oraş, au reprezentat un concediu plăcut şi binevenit. Ieşiţi din cadrul rigid al vizitei oficiale şi scăpaţi de obligaţiile protocolare, relaţiile celor doi s-au dezvoltat într-o atmosferă destinsă, ce avea să înlăture şi ultimele reticenţe, mai ales din partea lui Winter.

„La gradul de intimitate la care ajunseserăm, era absolut normal, ne spunea acum Winter, să nu mă mai feresc de interlocutorul meu!” Şi astfel a aflat doctorul german o mulţime de lucruri despre viaţa oamenilor în România „socialistă”, pe care până atunci nici nu le bănuise. Winter şi-a descărcat sufletul cătrănit de toate „binefacerile” cu care îl copleşise regimul de-a lungul anilor. Pe doctorul neamţ a reuşit să-l impresioneze şi să-l indigneze în aşa măsură, destăinuindu-i ticăloşiile regimului comunist, încât n-a uitat nimic din cele aflate de la ghidul lui. Dar, se pare că, pentru cineva care nu trăieşte în interiorul sistemului, nu este de ajuns să afle aceste lucruri; mai trebuie să le şi înţeleagă. Ori, doctorul lui Winter, deşi ascultase cu luare-aminte informaţiile farmacistului şi fusese profund impresionat, nu înţelesese de fapt nimic. Dovada: când s-a întors în Germania, a publicat un articol într-o revistă, în care, pe lângă vizita la Institutul de geriatrie, a relatat şi despre faţa ascunsă a vieţii din România comunistă, pe care a avut şansa s-o descopere, datorită unei persoane bine intenţionate, care l-a ajutat să poată vedea realitatea.

Altfel, discret, doctorul german… Nu i-a pomenit numele lui Winter! Securitatea, însă, cu flerul şi perspicacitatea ei proverbiale, l-a descoperit pe spionul şi trădătorul de Winter!

Bietul Winter, care era chinuit de tot felul de boli, de la hemoroizi şi colită, până la o insuficienţă hepatică şi tulburări cardiace de natură nervoasă, niciuna gravă sau care să-i ameninţe viaţa, dar toate cronice şi cu manifestări, dacă nu direct dureroase, cel puţin neplăcute şi sâcâitoare, era departe de a fi atât de bătrân pe cât arăta la înfăţişare.

Dovedindu-se om de treabă, dar cu moralul destul de scăzut, toată lumea îl menaja şi încerca să-l încurajeze. Şi, totuşi, ne-a venit destul de greu să nu izbucnim în râs în faţa lui, când, vorbindu-ne cu multă convingere de eficacitatea leacurilor pentru întinerire oferite de „madam Aslan” şi fiind întrebat de cineva, mai sceptic dintre noi,

dacă a avut ocazia să constate personal efectele celebrului medicament H3 asupra vreunui pacient, Winter i-a răspuns cu toată inocenţa:

— Păi uitaţi-vă la mine! Eu arăt aşa cum mă vedeţi, numai datorită tratamentului cu H3, pe care l-am urmat cu puţin înainte de a fi arestat!

Dacă n-am făcut haz decât între noi de replica lui Winter, nu l-am scutit în schimb de porecla, sub care avea să fie cunoscut în toată închisoarea: „Haştrei”.

După dezarmarea şi asimilarea lui Urdea şi în urma mutării lui Stoianov, în raporturile dintre locatarii camerei se instaurase pacea. Teama dispăruse, abuzurile încetaseră, iar atmosfera încărcată şi apăsătoare, pe care o găsisem la sosirea noastră în cameră, se limpezise, făcând posibile relaţii mai destinse într-un climat de tot mai bună înţelegere şi chiar de mai mult optimism şi bună dispoziţie. Această modificare radicală a situaţiei din camera mare de la parter, locuită în marea ei majoritate de oameni bătrâni, se datora, fără îndoială, infuziei cu deţinuţi mai tineri, ce avusese loc cu ocazia marii mutări, care răscolise componenţa tuturor celulelor din închisoare. Sosirea grupului nostru de tineri în cameră avusese efectul ştiucii introduse în eleşteul de crapi. Chiar dacă la început am întâmpinat rezistenţa inerţiei şi resemnării, treptat, până şi cei mai bătrâni şi suferinzi s-au lăsat influenţaţi de suflul de optimism şi vitalitate adus de noi în cameră. Încet, încet, încăperea a prins viaţă, luând naştere tot felul de activităţi, unele, cât de cât tolerate de administraţie, conferinţe, povestiri de romane, altele, interzise, cum erau lecţiile de limbi străine, scrisul pe plăcuţe de săpun, comunicarea prin Morse cu alte celule, recepţionarea şi transmiterea de informaţii, confecţionarea de ace, „costici”, jocuri de şah şi de table, din săpun sau miez de pâine, etc. Bătrânii au devenit din ce în ce mai activi, iniţiind diferite cursuri sau tratând anumite teme de specialitate, fie literare, filosofice, de artă, tehnice, militare, istorice, politice etc, sau chiar

colaborând cu noi la acţiuni nepermise, asumându-şi, cu tot mai multă îndrăzneală, riscul de a fi trimişi la beci.

În scurtă vreme, fuziunea între cele două grupuri de vârstă s-a realizat deplin, ajungându-se la acea omogenitate atât de mult dorită în închisoare şi nu întotdeauna obţinută, mai ales într-o cameră atât de suprapopulată, cum era a noastră. Cred că experienţa unei îndelungate convieţuiri între patru pereţi, cu tot felul de oameni, ducea în mod normal la o atenuare a egoismelor şi la un mai mare respect şi înţelegere a aproapelui, făcându-te mai generos şi mai tolerant faţă de slăbiciunile şi chiar ciudăţeniile celor din jurul tău. Cei câţiva, care nu ajungeau singuri la această concluzie, se aliniau totuşi la poziţia majorităţii, adoptând, chiar neconvinşi fiind, atitudinea şi comportarea celor mulţi, pentru a nu se exclude singuri din societatea în care trebuiau să trăiască.

În cele câteva luni petrecute în camera mare de la parter, am avut zi de zi un program atât de încărcat, încât nu pridideam să-i fac faţă în măsura în care aş fi dorit-o. În afara treburilor obişnuite, de care m-am ocupat cu predilecţie în toate închisorile prin care am trecut, reprezentate mai ales de explorarea tuturor căilor posibile de a obţine informaţii din afară şi de a întreţine legăturile cu celelalte celule, mi se oferea acum ocazia să particip la o mulţime de alte activităţi, care se desfăşurau zilnic în camera noastră. Lecţiile şi cursurile de tot felul, expunerile şi conferinţele care se ţineau lanţ, în cercuri mai mari sau mai mici, în diferite colţuri ale camerei, îţi îngreunau alegerea, mai ales atunci când aveau loc concomitent.

Îmi amintesc, printre altele, de una din aceste conferinţe, propusă şi ţinută de generalul Potopeanu, având ca temă „războiul din răsărit”. Cu tot interesul manifestat de toată lumea pentru subiect, Potopeanu nu a reuşit să reţină în mod deosebit atenţia, fiind departe de a satisface chiar şi un auditoriu compus în cea mai mare parte din profani civili. La diferitele întrebări şi lămuriri suplimentare ce i s-

au cerut, în privinţa anumitor momente şi bătălii mai importante ale campaniei din Rusia, generalul a dat explicaţii puţin convingătoare, fiind chiar contrazis şi corectat de câţiva ascultători mai bine informaţi în domeniul respectiv. Unul din cei mai competenţi critici ai lui Potopeanu ni s-a părut a fi Radu Cioculescu, care, cu tonul lui sarcastic, îl apostrofa, punându-l deseori în situaţia penibilă de a-şi retracta afirmaţiile făcute. De câteva ori, fiind vorba de luptele purtate de unităţile noastre de cavalerie, generalul s-a văzut pus în inferioritate şi de intervenţiile şi rectificările colonelului Kiriacescu, el însuşi cavalerist.

Conferinţa generalului Potopeanu a sfârşit prin a intra într-un impas, din cauza nenumăratelor întreruperi, dar şi a vizibilei lipse de cunoştinţe temeinice, pe care încerca să şi-o ascundă sub tonul emfatic şi superior cu care ne vorbea. Abia când relatarea lui Potopeanu s-a dovedit a fi un fiasco total, şi-a manifestat prezenţa colonelul Ciobanu, care urmărise cu răutăcioasă satisfacţie întreaga conferinţă, fără să intervină, păstrând o tăcere ostentativă, lăsând doar să-i fluture pe buzele-i tivite un uşor zâmbet ironic. Ignorându-l pe Potopeanu, care tocmai se străduia să găsească o formulă de retragere onorabilă, rostind câteva cuvinte de încheiere, colonelul Ciobanu l-a acoperit cu vocea lui metalică şi ni s-a adresat cam în termenii următori:

— Am înţeles că vreţi să ştiţi cum a decurs într-adevăr războiul din răsărit. Sunt gata să vă fac o expunere completă şi exactă a campaniei noastre din Rusia, aşa cum va fi consemnată mai târziu şi de istoria militară. Ca fost ofiţer de stat major, cu studii militare superioare, şi din respect pentru uniforma pe care am purtat-o, nu-mi pot permite să vă povestesc lucruri inexacte şi versiuni fanateziste, ca alţii.

Trecând, apoi, fără să se sinchisească, peste mojicia cu care îl tratase pe generarul Potopeanu şi momentul jenant pe care îl crease, colonelul Ciobanu ne-a rugat să-i

pregătim o pătură pe care să poată desena, cu o coajă de săpun, harta Rusiei.

Cunoşteam, încă dinaintea acestui episod, părerea lui Ciobanu despre Potopeanu. Ştiam că îl dispreţuia, considerându-l un ofiţer incapabil, care nu îmbrăţişase cariera militară din convingere sau pasiune, ci numai ca mijloc de parvenire, şi că ajunsese la gradul de general numai datorită relaţiilor şi influenţelor, bucurându-se de favorurile regelui Carol al doilea. Deşi, se pare că Ciobanu nu greşea, ci îl aprecia pe Potopeanu la justa lui valoare, lipsa de menajamente şi felul dur şi înjositor, în care l-a tratat, nu ni l-a făcut pe colonel mai atrăgător. De altfel, ultimul lucru de care putea fi făcut răspunzător colonelul Ciobanu, era acela de a stârni simpatie. Inteligent, cu studii strălucite, demn, incoruptibil, lipsit de slăbiciuni şi conştient de valoarea lui, fiind însă extrem de orgolios, ambiţios peste măsură şi arogant cu cei din jur, considerându-li-se superior, colonelul Ciobanu putea provoca admiraţie şi respect, atrăgându-şi, totodată, antipatii şi chiar duşmănii, dar nu reuşea în nici un caz să inspire simpatie sau afecţiune.

În următoarele patru-cinci zile, în care ne-a vorbit de războiul din Rusia, colonelul Ciobanu avea să ni se arate, însă, în cea mai favorabilă lumină. Ciobanu a început mai întâi prin a desena harta Europei. Nu pe pătură, cum se propusese iniţial. Cineva venise cu o idee mai bună: să scoatem din balamale unul din canatele ferestrei, să-i ungem geamul cu săpun şi să-l pudrăm cu praf de D. D. T., pregătindu-l astfel ca tablă de desen pentru hărţile şi schiţele ce vor însoţi şi ilustra explicaţiile verbale. Fereastra, scoasă de la locul ei, a fost rezemată de unul din paturile din fundul camerei, care se află într-un unghi mort şi nu putea fi văzut de la vizetă. Ca măsură de prevedere, unul din noi urma să stea mereu în apropierea geamului, cu o cârpă udă în mână, pentru ca, în cazul unei vizite

inopinate a gardianului, să poată şterge imediat desenele, pretextând că se ocupă cu spălatul ferestrelor.

Când colonelul Ciobanu şi-a început conferinţa, nu erau în jurul lui mai mult de şapte-opt inşi dispuşi să mai audă vorbindu-se, pentru a nu ştiu câta oară, despre ultimul război, temă atât de des abordată în toate închisorile, de tot felul de oameni, civili sau militari, mai mult ori mai puţin calificaţi s-o facă. Ceilalţi deţinuţi din cameră, adunaţi pe diferite grupuri de preocupări, ascultau alţi vorbitori sau participau la cursuri de limbi străine. În următoarele câteva minute, auditoriul lui Ciobanu avea să devină însă tot mai numeros, în detrimentul numărului ascultătorilor altor „conferenţiari" sau „profesori" din cameră, până ce grupurile s-au dizolvat, toată lumea fiind irezistibil atrasă de excepţionala expunere a colonelului. Prezentarea sobră, precizia termenilor, exactitatea datelor, analiza pertinentă a diferitelor faze ale războiului au scos în evidenţă nu numai memoria lui prodigioasă, dar şi enorma cantitate de informaţii de care dispunea. Dacă pe noi, profanii, mai puţin familiarizaţi cu problemele militare, colonelul Ciobanu ne-a captivat cu pasionanta lui expunere a campaniei din Răsărit, pe cei câţiva din camarazii lui de arme, din asistenţă, i-a cucerit mai ales cu vastele lui cunoştinţe profesionale, atrăgându-şi o admiraţie, care, în următoarele zile, cât ne-a vorbit, avea să se dovedească mai puternică decât antipatia pe care o inspira în mod obişnuit.

Oricum, ciclul de conferinţe, pe care le-a ţinut până la epuizarea subiectului, s-a bucurat zilnic de acelaşi unanim interes. O dată cu sfârşitul ultimei conferinţe, care s-a încheiat cu înfrângerea şi capitularea Germaniei, în cameră s-au stârnit tot felul de discuţii cu privire la urmările războiului. Chiar dacă unii prevedeau un nou război între cei doi mari aliaţi învingători, deveniţi acum adversari iar alţii vedeau rezolvarea pe cale paşnică a confruntării, printr-o cedare şi retragere în ultimul moment a unuia dintre ei, în faţa zdrobitoarei superiorităţi a celuilalt, toţi

erau de acord că, şi într-un caz şi într-altul, numai ruşii puteau fi perdanţii, iar americanii câştigători. Când i s-a cerut şi lui Ciobanu părerea, tot capitalul de simpatie, pe care îl acumulase în ultimile zile, şi l-a spulberat din câteva fraze. Prin răspunsul lui, colonelul şi-a permis să lovească în cea mai înrădăcinată convingere a deţinutului din acea vreme, pe care cei mai mulţi îşi clădeau speranţele de libertate, fiindu-le, în consecinţă, şi principalul suport moral în închisoare. Colonelul Ciobanu era ferm convins că victoria finală va fi a ruşilor, şi nu a americanilor!

Pe scurt spus, raţionamentul lui pornea de la următoarea premisă: „Armata germană (pentru care avusese o admiraţie fără margini), fusese cea mai perfectă maşină de război pe care o cunoscuse lumea până în zilele noastre. Această armată extraordinară fusese înfrântă de armata sovietică. Deci: armata sovietică este acum cea mai puternică armată din lume!”

Cu aroganţa lui obişnuită, colonelul Ciobanu a ţinut să încheie cam în felul următor: „Orice om cu puţină minte va ajunge la concluzia logică, că armata sovietică este invincibilă!”

Îmi amintesc şi de o altă teorie, cu care colonelul Ciobanu îşi indignase colocatarii din Piteşti:

— În general, oamenii politici sunt nişte incapabili, din cauza gravelor lacune din educaţia civililor. Pentru a-şi lărgi orizontul, ar trebui obligaţi să facă studii militare. În orice caz, cei care nu au studii militare, nu ar trebui să aibă dreptul de a ocupa posturi guvernamentale.

Cu timpul, efectivul deţinuţilor din camera noastră crescuse. Tot introducându-ne sporadic în cameră, câte unul sau doi deţinuţi, toate paturile de la parter ajunseseră să găzduiască câte doi inşi, iar în multe din cele suprapuse dormeam deja câte trei în două paturi alăturate. Din paturile de la parter, numai unul mai avea un singur ocupant. Privilegiatul, Dinu Cesianu, era nu numai în vârstă, dar şi de talie mare şi cu o accentuată infirmitate la un

picior. Şi-l fracturase în tinereţe, la schi, fusese prost pus în ghips şi rămăsese deformat. Acum şchiopăta şi avea dureri. Era normal, deci, ca Cesianu să fie menajat şi ca fiecare nou-sosit în celulă să fie repartizat cu altcineva în pat, atâta timp cât mai erau oameni care dormeau singuri. Deşi merita cu prisosinţă mila şi ajutorul nostru, Cesianu era privit cu dispreţ de cei care îl cunoscuseră înainte de închisoare. După spusele celor mai în vârstă, Cesianu fusese mulţi ani ministrul nostru plenipotenţiar la Paris, numai datorită caracterului lui slugarnic. Era acuzat de a fi fost omul lui Carol al doilea, pretându-se la a-l servi în anumite afaceri veroase.

Noi, cei mai tineri din cameră, considerându-l pe Cesianu un martor interesant al unor timpuri, despre care ştiam prea puţine, am încercat să-l facem să ne vorbească despre lumea în care trăise şi personalităţile pe care le frecventase în calitatea lui de ministru al României la Paris. Nu s-a lăsat rugat. Ba, dimpotrivă, s-a şi bucurat văzându-se înconjurat şi solicitat să-şi povestească amintirile din „cariera lui diplomatică”, cum avea obiceiul să repete mult prea des. Nu ne-a trebuit însă multă vreme pentru a constata că, datorită unei senilităţi destul de avansate, bătrânul Cesianu nu mai putea fi izvorul mult dorit de informaţii la care ne aşteptasem. Incapabil să povestească un episod până la capăt, se întrerupea mereu pentru a încerca să-şi amintească câte un nume de persoană sau localitate, în general fără să reuşească, şi pierdea şirul, uitând chiar şi despre ce vorbea. În schimb, ori de câte ori era întrebat despre Carol al doilea, Cesianu devenea mai coerent, dar nu pentru a ne vorbi despre personalitatea regelui sau de vreun fapt deosebit, inedit, ci numai pentru a ne face să înţelegem de câtă simpatie se bucura din partea monarhului şi cât de apropiate erau relaţiile lor.

Ca supremă dovadă a acestei intimităţi şi cu inocenţa senilităţii care îi anihilase orice simţ autocritic, ne-a relatat foarte mândru, cum l-a primit, într-o zi, regele la Palat.

Cesianu se întorsese pentru câteva zile la Bucureşti şi se anunţase la Palat.

— Pentru mine nu se uza de formele protocolare obişnuite. Nu eram primit în audienţă, ca toată lumea! Spunea el.

Carol l-a primit în camera de baie. Regele, care era în cadă, i-a spus lui Cesianu să se aşeze pe marginea ei şi să-i povestească ultimele can-can-uri ale vieţii diplomatice din Paris. În timp ce se spăla, râdea şi glumea cu Cesianu de diferitele istorioare, mai ales picante, cu care acesta căuta să-l distreze. La un moment dat, Carol i-a întins buretele, cu care se săpunea, şi l-a rugat să-l frece pe spate.

Povestea asta am auzit-o de nenumărate ori. Era povestea lui preferată. Cesianu o relua ori de câte ori i se oferea prilejul, subliniind de fiecare dată, cu vădită satisfacţie, penibilul episod cu buretele, convins fiind că nu putea provoca decât admiraţie şi chiar invidia celor care îl ascultau.

Între timp, ne mai fuseseră aduşi câţiva noi locatari. Dormeam tot mai înghesuiţi şi cu cât aglomeraţia în cameră creştea, cu atât se apropia şi momentul în care şi Cesianu urma să împartă patul cu cineva.

Când într-o zi s-a împlinit sorocul şi gardianul ne-a mai împins în cameră un deţinut, toată lumea a fost de acord, că Cesianu avea totuşi noroc. Noul-venit, care urma să-i fie partener de pat, îndeplinea condiţiile optime, pentru a nu-i face viaţa prea grea lui „Şerbet.” (Aşa îl poreclise Dan Hurmuzescu pe Cesianu, fiindcă era „zaharisit!”) Era foarte mic de talie, extrem de slab şi nu avea să ocupe mult loc în pat! Nu spaţiul avea să constituie însă problema care să le tulbure convieţuirea celor doi, cum crezuserăm noi, ci nepotrivirea de caracter, de program şi… Mai ales… De igienă!

Proaspătul nostru camarad de cameră şi viitor coleg de pat al lui Cesianu, se numea Ghertler şi era unul din cei câţiva oameni întâlniţi în puşcărie, care, cu mirosul pe care îl degajau, mai agresiv decât toate duhorile pestilenţiale ale

celulei, reuşeau să-ţi retrezească simţul olfactic, pe care îl credeai de mult atrofiat. Ghertler refuza cu îndărătnicie să se spele. În cele două sau trei luni, cât a stat cu noi în cameră, s-a sustras sistematic de la duşul săptămânal, pretextând diferite suferinţe, ba reumatice, ba de sciatică etc. Cum patul pe care Ghertler îl împărţea cu Cesianu era chiar lângă uşă, noi nu-i „simţeam” prezenţa decât la ieşirea sau revenirea în cameră, când, fiind scoşi la plimbare sau la W. C. Eram obligaţi să trecem pe lângă el. În schimb, pentru Cesianu, care, cu toată infirmitatea şi scleroza vârstei, se străduia să folosească la maximum apa şi săpunul în scurtul timp ce ni-l acorda gardianul la W. C. Şi la duşul săptămânal, dormitul în acelaşi pat cu Ghertler era un calvar. După ce a încercat, în zadar, să-l convingă să se spele, a ajuns la ceartă, sau mai bine spus la insulte, pentru că Ghertler nu riposta. În cele din urmă, Cesianu şi-a găsit satisfacţia în răzbunare.

Cu o plăcere răutăcioasă, îl înghesuia cât putea pe colegul lui de pat în timpul nopţii, lovindu-l chiar cu picioarele şi nelăsându-l să doarmă până târziu. Abia când i se făcea şi lui somn, îşi înceta represaliile, pe care Ghertler le răbda noapte de noapte, în tăcere şi cu aceeaşi pasivitate. Spre dimineaţă, însă, rolurile se inversau. Era rândul lui Ghertler să-l trezească pe Cesianu cu rugăciunile lui rituale.

Ghertler, care fusese comunist şi terorizase un judeţ întreg din sudul Moldovei, în primii ani ai ocupaţiei ruseşti, era acum un evreu religios, habotnic, care, încă înainte de a se lumina de ziuă, se trezea pentru a-şi face rugăciunea. Se făcea ghem în pat la picioarele lui Cesianu, îşi punea pătura în cap şi îşi murmura rugăciunile, aplecându-se ritmic, când înainte, când înapoi. Bineînţeles că Cesianu nu mai putea dormi, părăsea patul şi se plimba prin cameră în căutarea unui binevoitor, căruia să i se plângă de Ghertler.

Scena se repeta zi de zi, fără excepţie, şi dura până aproape de „deschidere”, timp în care Cesianu măsura

camera de la un cap la altul, aruncând priviri furioase spre momâia din patul lui, care bătea mătănii sub pătură.

După nenumărate insistenţe, unul din ofiţerii de serviciu s-a îndurat şi ne-a împlinit dorinţa. A dat dispoziţie să ni se mai aducă câteva paturi, care, nemaiavând loc pe jos, le-am montat peste cele din colţurile camerei, formând astfel câteva coloane de câte trei paturi suprapuse. Deşi căţăratul la etajul trei nu era lucru uşor pentru oamenii mai în vârstă şi bolnavi, George Boian şi Radu Cioculescu au ţinut morţiş să se mute în două din aceste paturi alăturate, dintr-un colţ al camerei. E drept că de câtva timp, spre surprinderea noastră, vreo opt din cei mai bolnavi şi neajutoraţi deţinuţi din cameră, printre care şi ei, căpătaseră „dreptul la pat”, ceea ce însemna că li se permitea să stea culcaţi şi peste zi, fără să mai fie pedepsiţi. Hotărârea nu fusese luată pentru a veni în ajutorul bolnavilor, din care cei mai mulţi stăteau şi aşa în pat toată ziua, unii nefiind în stare nici să se ridice singuri în picioare. Pe câţiva îi duceam noi până la tinetă, ridicându-i de subţiori. Măsura era menită să-i apere pe gardieni de ridicolul de a-şi vedea autoritatea ştirbită, atunci când, intrând în cameră pentru a-l lua şi duce la beci pe un deţinut surprins ziua în pat, erau obligaţi să renunţe, fiindcă cel care călcase regulamentul era incapabil să se ridice de jos.

Radu Cioculescu se afla pe lista tuberculoşilor evolutivi, depistaţi cu ocazia controlului radiologie făcut de vreun an în urmă tuturor deţinuţilor din Piteşti. Drept tratament, primise un timp câte o cănită de lapte pe zi, iar, în ultima vreme, „dreptul la pat”.

În ceea ce îl privea pe George Boian, starea sănătăţii lui alterna între perioade relativ bune şi momente când viaţa îi atârna de un fir de păr. După operaţia pe care o suferise la spitalul închisorii din Aiud, George Boian rămăsese cu predispoziţia de a face ocluzii intestinale. În astfel de situaţii, orice întârziere în repunerea în funcţie a traiectului intestinal îi putea fi fatală. De o intervenţie chirurgicală de

urgenţă nu putea fi vorba în închisoarea din Piteşti. Nu rămânea, deci, posibilă decât recurgerea la clismă, cea mai primitivă metodă de intervenţie, cea mai chinuitoare şi fără certitudine absolută de reuşită. Dar chiar şi pentru a obţine cele necesare pentru clismă aveam de întâmpinat nenumărate greutăţi. În primul rând, trebuia înfrânată reaua voinţă sau inerţia şefului de secţie, după cum se nimerea să fie de serviciu un gardian mai câinos la suflet sau unul numai leneş. Odată convins să anunţe cât mai degrabă cabinetul medical, intra în joc factorul noroc. Dacă nu era nimeni acolo, aşteptarea se prelungea fără termen previzibil. Dacă doctorul Rădescu sau sanitarul Ciortan erau prezenţi, cazul lui George Boian fiindu-le cunoscut din cauza frecventelor crize pe care le avusese, bolnavul nu era dus la cabinet pentru a fi tratat, sau măcar consultat, ci primea în cameră „cele necesare”, pentru clismă, urmând să se descurce singur, sau cu ajutorul celorlalţi deţinuţi. Prin „cele necesare” se înţelegea: un irigator din tablă, mai păstrând pe alocuri urme de email, la care era adaptat un tub de cauciuc, mult prea subţire pentru a-şi îndeplini rolul cu maximă eficienţă, în cazul reducerii unei ocluzii intestinale şi o găleată cu apă de la bucătăria închisorii.

Asta era tot! Irigatorului îi lipsea însă canula ce trebuia fixată la celălalt capăt al tubului de cauciuc. Sub îndrumarea dr. Cornel Petrasievici şi a lui Sandu Ghica, am confecţionat una din lemn, în atelierul nostru clandestin, dotat cu cele câteva scule preţioase, ascunse cu grijă prin saltele sau sub duşumele. Drept material am folosit o bucată din coada măturii, dată de gardian pentru curăţenie, pe care am scurtat-o înainte de a i-o restitui.

Am dat toate aceste amănute, pentru a arăta cu ce probleme eram confruntaţi, atunci când era vorba de salvat viaţa unui om, şi a da în vileag, totodată, măsura în care se manifesta îngrijirea medicală a închisorii, şi măsura în care trebuia să ne ajutăm singuri.

Nu mă voi încumeta să mai vorbesc şi de chinurile suferite de George Boian în toţi anii de detenţie, în care, uneori la câteva luni, alteori la numai câteva săptămâni, intrând în criză, trebuia să se supună acestui tratament barbar, efectuat cu mijloace primitive de către camarazii lui de celulă, dornici să-i vină în ajutor, dar necalificaţi s-o facă. În răstimpul mai lung sau mai scurt dintre două crize, George Boian, deşi de o slăbiciune extremă, era plin de energie, desfăşurând tot felul de activităţi, pe măsura puterilor lui. Una din îndeletnicirile lui preferate era cusutul, pe care îl practica cu mare migală, cârpind şi peticind nu numai rufele şi hainele lui, ci şi pe ale tuturor celor din jur. Acum, de când se mutaseră în paturi alăturate, intrase în reparaţie îmbrăcămintea lui Radu Cioculescu.

Câteva zile mai târziu, în glumă, Dan Hurmuzescu s-a prefăcut că nu-l cunoaşte pe Radu Cioculescu, din cauză că îşi schimbase „stilul” de îmbrăcăminte! Dan Hurmuzescu făcea aluzie la faptul că Cioculescu era bine cunoscut în Piteşti pentru halul de neîngrijit şi de zdrenţăros în care umbla. Se complăcea într-o neglijenţă, devenită proverbială chiar şi pentru condiţiile de puşcărie. Şi, totuşi, simbioza dintre George Boian, cu simţul ordinei şi curăţeniei dus până la pedanterie, şi Radu Cioculescu, atât de neîngrijit şi delăsător, avea să funcţioneze în deplină armonie. Amândoi se cunoşteau de foarte tineri şi nu mai conteneau să evoce trecutul, reamintindu-şi de farmecul vieţii de atunci şi de oamenii interesanţi pe care îi frecventaseră. Colţul, în care îşi aveau paturile şi care scăpa de sub supravegherea de la vizetă, devenise un punct de atracţie pentru mulţi amatori de astfel de amintiri, în care erau trecute în revistă toate aspectele unei epoci, cu frământările ei, dar şi cu perioadele fericite pe care le trăiseră cei doi.

Datorită limbii lui ascuţite şi a lipsei de menajamente cu care îşi spunea părerea despre oricine şi orice, Radu Cioculescu nu avea, în general, darul să-şi atragă simpatii, şi cu atât mai puţin în închisoare, unde claustraţia îi făcea

deseori pe oameni mai susceptibili şi mai irascibili decât erau în libertate. Unul din puţinii oameni din Piteşti, căruia Cioculescu nu-i găsea nici un cusur şi despre care nu avea decât cuvinte de laudă, era preotul romano-catolic Jeronimus Menges. Stătuse cu el o lungă perioadă de timp într-o celulă mică. Admiraţia lui pentru monseniorul Menges mergea atât de departe, încât, ori de câte ori venea vorba de el, Radu Cioculescu nu se sfia să declare că, dacă l-ar fi cunoscut mai demult, nu ar mai fi devenit francmason, ci ar fi îmbrăţişat religia catolică, devenind un mebru militant al acestei extraordinare oragnizaţii, cum numea el biserica catolică.

Ştiam de la alţii că Radu Cioculescu avea un grad mare în masonerie. Cum era foarte discret asupra acestui subiect, nu îndrăzneam să-i punem prea multe întrebări. În schimb, grupul nostru de mai tineri îl trăgeam de limbă pe colonelul Cristea Atanasiu, care, în buna lui credinţă şi mai vorbăreţ din fire, nu se sfia să ne povestească mai multe desrpe masonerie, organizaţie din care făcea şi el parte. Nu ne ascunsese că beneficiase de ajutorul „frăţesc” chiar în cariera lui de ofiţer, obţinând, prin influenţa masoneriei, poziţii mai privilegiate. Astfel, în timpul războiului, fusese comandantul pompierilor. Era evident că nea Cristache, cum îi spuneam, nu fusese decât un membru de rând în masonerie, despre care nici nu ştia şi nici nu înţelesese mare lucru. Nu-i văzuse decât partea utilitar umanitară, care decurgea din obligaţia de într-ajutorare a membrilor ei.

Cristea Atanasiu era un om de o mare bunătate sufletească, oricând dispus să-i vină cuiva în ajutor, nefiind câtuşi de puţin interesat. În camera noastră se dedicase, cu o dăruire de toată lauda, îngrijirii avocatului Ion Vasilescu-Valjan, a cărui sănătate era grav afectată şi avea să se tot deterioreze, până ce, aproape muribund, i s-a aprobat transferul la Spitalul penitenciarului Văcăreşti, unde nu a mai trăit decât câteva zile. Dar nea Cristache îi era mai ales

total devotat şi supus lui Radu Cioculescu, purtându-i de grijă şi oferindu-se să-i facă tot felul de servicii, de la spălatul rufelor până la frecţii şi masaje când era răcit şi îl durea spatele, suportându-i, fără să crâcnească, toate capriciile, sarcasmele şi reproşurile.

Profitând de simpatia pe care ne-o purta, una din distracţiile grupului nostru era să-l ademenim pe nea Cristache la vorbă, cerându-i să ne povestească din aventurile lui de tinereţe. Era un subiect la care ştiam că nu putea rezista, făcându-i o deosebită plăcere să găsească un public ascultător, mai ales când acesta se arăta extrem de interesant. Ipocrizia noastră nu dădea niciodată greş, credulitatea lui nea Cristache, fiind dezarmant de constantă, nedezminţindu-se niciodată. Odată pornit pe panta alunecoasă a confidenţelor, devenea victima sigură a întrebărilor noastre perfide, cu care, pe nesimţite, îl îndreptam spre subiectul dorit: francmasoneria! Nu ne aşteptam să aflăm de la el cine ştie ce secrete ale lojei. Ne mulţumeam cu generalităţile pe care era în stare să ni le povestească, scopul nostru fiind cu totul altul, decât acela de a ne informa. Urmăream, de fapt, să facem în aşa fel ca Radu Cioculescu să prindă de veste că nea Cristache ne-a vorbit despre francmasonerie. Procedam de obicei în felul următor: ne adunam, pentru a sta de vorbă, nu departe de patul lui Radu Cioculescu, dând impresia că ne ferim să fim auziţi, dar având grijă ca totuşi să-i ajungă la urechi câteva frânturi din discuţia noastră despre masonerie, din care să deducă că nea Cristache fusese din nou indiscret. Spre hazul nostru, în momentul următor, din patul de la etajul trei, venea prompt reacţia pe care o aşteptam. Cu vocea lui metalică de balama ruginită, Radu Cioculescu striga:

— Cristache! Ia vino până la mine!

Bănuind după ton că era supărat pe el, nea Cristache se suia la etajul trei, se aşeza pe pat faţă în faţă cu Radu Cioculescu şi, resemnat, aştepta să fie certat. Ceea ce se petrecea de aci înainte sus, în patul de la etajul trei,

devenea pentru noi cei de jos o scenă mută, pe care o observam pe furiş. Deşi formulate pe şoptite, atât reproşurile şi acuzaţiile lui Cioculescu, cât şi tentativele de dezvinovăţire ale lui nea Cristache erau, totuşi uşor de înţeles din mişcările şi mimica celor doi: primul, vehement în gesturi şi ridicând deseori un deget ameninţător, al doilea, spăşit, plecându-şi cu umilinţă capul şi făcându-se tot mai mic sub povara acuzaţiilor. Când, în sfârşit, Radu Cioculescu considera că îl admonestase destul şi îşi lăsa victima să plece, de la patul al treilea cobora, cu un aer de câine bătut, un nea Cristache trist şi copleşit de sentimentul culpabilităţii lui. Primul lucru pe care îl făcea, când ne vedea, era să ne declare solemn că s-a supărat definitiv pe noi, că ne retrage prietenia pe care ne-o acordase până aci şi că nu ne va mai povesti niciodată, nimic. O jumătate de oră mai târziu, Nea Cristache uitase totul şi eram iertaţi! Cea mai gravă abatere pentru care Radu Cioculescu l-a chemat imediat la ordin, l-a certat mai mult ca de obicei şi chiar l-a pedepsit ne-maivorbindu-i câteva zile, n-a fost, de fapt, decât o poveste nevinovată pe care ne-a istorisit-o, dar care, exploatată de Sandu Ghica, avea să provoace un enorm hohot de râs în întreaga cameră.

Faţă de scepticismul şi neîncrederea în onestitatea şi solidaritatea membrilor Organizaţiei masoneriei, pe care voit o manifestasem spre a stârni o ripostă şi eventual noi indiscreţii din partea lui nea Cristache, acesta, pentru a ne convinge de contrariu, a recurs de astă dată la o poveste care se voia pilduitoare. Imediat după primul război mondial, ne spunea nea Cristache, un înalt funcţionar, al nu ştiu cărui ministru din Bucureşti, fusese trimis la Paris într-o misiune specială, pentru a remite unei anumite persoane, în cadrul unei tranzacţii secrete, dinainte stabilite, o sumă considerabilă de bani în monedă lichidă. Funcţionarul ajunsese cu bine la Paris, dar cu o zi înainte de termenul la care trebuia să predea banii căzuse victimă unei spargeri la hotelul la care trăsese şi geanta cu bani îi fusese furată.

Aflându-se în călătorie neoficială şi totodată însărcinat cu o misiune secretă, nu depusese plângere la poliţie, neputându-şi permite să divulge motivul pentru care se afla în posesia unei atât de uriaşe sume de bani. Fiind un om de onoare şi dându-şi seama că niciodată nu va fi în stare să înlocuiască şi nici să justifice pierderea sumei ce-i fusese încredinţată, nu mai întrevedea decât o singură cale de a ieşi din impas cu obrazul curat: sinuciderea! Odată hotărârea luată, s-a îndreptat spre una din cele mai frecventate cafenele de pe Champs-Elisee, pentru a bea un ultim coniac, înainte de a-şi pune capăt zilelor. Pe drum şi-a adus întâmplător aminte de legea într-ajutorării frăţeşti a francmasoneriei, al cărui membru era şi el de scurtă vreme. Şi-a amintit şi de felul în care un membru al masoneriei putea face apel la acest ajutor, dacă se afla într-un mediu străin. Fără cea mai mică nădejde de a obţine vreun rezultat pozitiv, s-a decis să pună la încercare organizaţia, pentru a vedea cum reacţionează la un astfel de apel. Tot nu mai avea nimic de pierdut! Aşadar, la intrarea în cafenea, după ce şi-a agăţat paltonul în cui, a făcut, semnul de mare deznădejde„, pe care orice membru masoneriei îl învaţă, împreună cu alte semne secrete, cum ar fi câteva „semne de recunoaştere„ folosite la identificarea altui „frate„. „Semnul mare deznădejde„ este, de fapt, o traducere, care îmi aparţine, a expresiei franceze „le signe de grande detresse„, pe care o folosea nea Cristache. Semnul făcut de funcţionarul român consta din împreunarea celor două mâini deasupra capului şi îndreptarea privirii spre clienţii aşezaţi la mesele din sală. Apoi, convins că gestul lui nu va avea nici un efect, s-a aşezat la o masă şi a comandat un coniac. N-a trecut însă nici un minut şi s-a trezit cu doi domni de la două mese diferite, care şi-au părăsit locurile şi au venit să se aşeze la masa lui. După ce au schimbat „semnele de recunoaştere” cuvenite, l-au întrebat despre ce e vorba şi cu ce îl pot ajuta. Fără să intre în detalii, trimisul guvernului român le-a

explicat că se află incognito la Paris, într-o misiune secretă pe care nu o poate dezvălui, dar pe care nu o va putea îndeplini, fiindcă fusese victima unui furt. Cei doi insistaseră să afle ce i se furase iar la promisiunea lor, că vor păstra discreţia, românul sfârşise prin a le destăinui suma pe care o pierduse şi intenţia lui de a-şi spăla onoarea, luându-şi viaţa. Cei doi masoni i-au cerut să-şi amâne gestul cu douăzeci şi patru de ore, timp în care să aştepte în camera lui de hotel un răspuns din partea lor.

Şi pentru a scurta povestea lui nea Cristache (atât de frumoasă, dar nu ştiu cât de adevărată!), a doua zi, trimisul român a primit de la cei doi o sumă de bani egală cu cea care îi fusese furată, fără nici o obligaţie de a o restitui vreodată. Cei doi i-au spus, doar, că se încredinţaseră că furtul banilor avusese, într-adevăr, loc şi că, ajutându-1, ştiau că îi salvaseră viaţa şi totodată şi cariera strălucită ce i se prezisese încă de tânăr în ţară.

Contestabilă ori nu, autenticitatea acestei poveşti nu ne-a preocupat în mod special. În schimb, lui Sandu Ghica atât i-a trebuit: să afle semnele aşa-zise „secrete” ale masonilor! Chiar în ziua aceea, după masa de seară, când grupul nostru făcea „muncă voluntară”, spălând gamelele deasupra tinetelor, Sandu şi-a pregătit lovitura de teatru. Când mai rămăseseră doar câteva gamele la cei câţiva care mâncau mai încet, Sandu s-a postat în spaţiul liber din mijlocul camerei şi, pentru a atrage atenţia lui, a anunţat cu voce tare, că nu mai are gamele de spălat. După aceea, schimonosindu-se şi gesticulând în mod exagerat, şi-a împreunat mâinile deasupra capului şi a început să privească disperat în toate părţile, dând impresia că aşteaptă ceva. Apoi, la scurte intervale, a mai repetat de câteva ori aceeaşi gesticulaţie, până ce s-a găsit cineva din cameră să-l întrebe ce a păţit şi ce înseamnă „scălămbăiala asta”.

— Nu e „scălămbăiala”! Este „le signe de grande detresse” şi văd că nici un frate nu-mi sare în ajutor, să-mi aducă

ultimele gamele la spălat!

Efectul comic provocat de vorbele şi grotescul gesticulaţiei lui Sandu asupra unui public deja prevenit, prin faptul că mai toţi locatarii camerei erau la curent cu jocul nostru şi se distrau de fiecare dată, urmărind micile intrigi şi cursele pe care i le întindeam colonelului Cristea Atanasiu, menite să-l aducă în faţa judecăţii lui Radu Cioculescu, şi-a atins punctul culminant o dată cu glasul bine cunoscut, care s-a făcut imediat auzit:

— Cristache! Ia vino până la mine!

Toată lumea a izbucnit în râs, ceea ce nu i-a uşurat situaţia lui nea Cristache.

Iritat de lipsa de respect cu care fusese ridiculizat unul din presupusele (sau poate chiar adevăratele) semne din vocabularul secret al masoneriei, Radu Cioculescu l-a tratat pe nea Cristache drept ţaţă de mahala, care poartă vorbele numai de dragul trăncănelii şi l-a sancţionat cu nebăgatul în seamă câteva zile, timp în care bietul vinovat arunca priviri atât de nenorocite spre patul de la etajul trei, încât îţi venea să-i plângi de milă.

Dar, a trecut şi acest episod.

În cele din urmă, când Radu Cioculescu şi-a dat seama că totul pornea de la intenţia noastră de a ne distra pe socoteala lui şi a lui nea Cristache, a râs şi el, ameninţându-ne cu degetul din bârlogul lui de la al treilea etaj. Considerându-ne iertaţi pentru obrăzniciile puse de atâtea ori la cale, ne-am încetat şi noi jocul şi nu l-am mai necăjit pe nea Cristache.

Camera noastră putea fi asemuită cu o localitate în miniatură, în care cartierele erau reprezentate de cvartaluri de câte două până la patru paturi alăturate, cu cele două sau trei etaje ale lor, despărţite unele de altele de uliţe, trecători înguste prin care abia te puteai strecura, până ce ajungeai în strada principală, care, la rândul ei, se lărgea în două locuri formând un fel de piaţete, putând cuprinde până la şapte, opt oameni deodată.

În afara unor preocupări comune tuturor deţinuţilor din cameră, fiecare din cartierele ei componente începuse să se diferenţieze unul de altul, căpătând un caracter propriu, specific, determinat fie de personalitatea mai pronunţată a unuia din locatarii cuartalului respectiv, fie de numărul dominant al unei anumite categorii, care ocupase paturi alăturate în acelaşi cartier. Aşa, spre exemplu, din prima categorie, era grupul de paturi unde îşi pusese amprenta Radu Cioculescu, sau altele, marcate de prezenţa avocatului Vasilescu-Valjan sau a profesorului Ştefan Neniţescu.

Dintr-a doua categorie făcea parte cuartalul în care se aciuaseră preoţii sau cel în care se strânsese tagma inginerilor, care veşnic găseau ceva de calculat, de la caloriile din alimentaţie, până la cubajul de aer pe cap de deţinut. Calcule inutile din moment ce nu aveau şi remedii. Mai erau însă şi paturi ocupate de persoane care nu ieşeau în evidenţă prin nici un fel de manifestări deosebite, persoane care stăteau liniştite în colţul lor şi puteau trece zile întregi neobservate, dacă nu te nimereai întâmplător alături de ele, când eram scoşi la plimbare sau la „program”. Unul din aceşti oameni, retras şi modest, care nu supăra şi nu inoportuna pe nimeni nici cu prezenţa şi nici cu vorba, era Edip Mehmed Ali, hogea de la geamia din Parcul Carol de la Bucureşti. Îmi făcusem o obişnuinţă din a-l vizita zilnic, în colţul lui. La început, intrasem cu el în vorbă din simplă curiozitate. Îmi aminteam încă de când eram în şcoală de moscheia din Parcul Carol, dar nu ştiusem niciodată că era deschisă cultului, că serviciile religioase erau oficiate de un hoge şi că era frecventată de credincioşii musulmani din Bucureşti, care nu erau chiar atât de puţini la număr pe cât treceau de neobservaţi. Cei mai mulţi erau tătari de origine şi proveneau din Dobrogea, ca şi Edip de altfel, care era din Medgidia, localitate în care se afla şi singurul seminar islamic din ţară, şcoală pe care o urmase pentru a deveni hoge. De la el am aflat că

minoritatea tătară şi turcă din România nu urmase cursul laicizant al politicii kema-liste din Turcia, rămânând credincioasă vechii ei tradiţii religioase.

Edip îmi povestea, cum chiar membrii Ambasadei Turciei din Bucureşti, împreună cu familiile lor, veneau pe furiş să se roage la geamia lui, ferindu-se unii de alţii să nu fie văzuţi. Fiind funcţionari de stat, riscau să-şi piardă postul dacă s-ar fi aflat la Ministerul de externe de la Ankara.

În fiecare zi când mă vedea venind spre patul lui din colţul camerei, îmi făcea loc să mă aşez lângă el şi stăteam de vorbă. În tot ce discutam, fie despre închisoare, despre regimul inuman ce ni se aplica, despre ticăloşia temnicerilor sau chiar despre atitudinea nedemnă a unora dintre ai noştri în faţa administraţiei, Edip nu judeca pe nimeni cu asprime. Privea toate slăbiciunile omeneşti cu îngăduinţă şi nu purta nimănui ură. Te cucerea cu marea lui înţelegere şi iubire de oameni. Nu era întâlnire în care să nu ajungem să vorbim şi despre incertitudinea soartei noastre. Edip nu se arăta câtuşi de puţin îngrijorat de viitor. Era imun la efectul zvonurilor când optimiste, când pesimiste, care îşi făceau uneori drum printre deţinuţi şi nu-şi pierdea niciodată liniştea şi seninătatea cu care aştepta să ne întoarcem cândva acasă. Hogea Edip îmi devenise foarte drag şi cred că şi eu lui.

De câte ori ne rătăcea gândul spre libertate şi venea vorba de casă, Edip îmi vorbea de Medgidia lui natală ca de o oază a fericirii, în care îmi promitea că mă va conduce când vom ieşi din închisoare. (Din păcate, am văzut-o numai eu singur, din fuga maşinii, când, după eliberare, am călătorit cu nişte prieteni prin Dobrogea. Mi s-a părut un târg oriental, înecat în praf sub soarele dogoritor al verii. Am văzut din mers minaretul moscheii din Medgidia şi mi-am adus aminte de Edip. Dacă aş fi fost cu el, sunt sigur că aş fi cunoscut altfel orăşelul şi l-aş fi văzut cu alţi ochi!) În închisoare, numele de Medgidia era pentru Edip sinonim cu libertate, ceea ce îl şi făcea să-mi spună de fiecare dată în

chip de salut de despărţire, când mă ridicam să plec de la patul lui:

— Domnule Ioanid, să ştiţi că într-o zi mergem la Megidi! (Aşa pronunţa cuvântul, cu accentul pe i-ul final.)

Cu timpul, scurtase formula şi nu mai spunea decât: „Mergem la Megidi!” Semăna cu dorinţa, devenită salutul evreilor în diaspora: „La anul la Ierusalim!”

Într-o zi l-am găsit pe Edip întins în pat. Mi-a spus că nu se simţea bine de mai multă vreme, dar că nu-şi făcuse griji. Acum, însă, avea dureri mai mari ca de obicei, sub coaste, în partea dreaptă. L-a consultat Cornel Petrasievici, care la palpare a constatat că avea ficatul mărit. Mai mult nu i-a putut spune. Am încercat să obţinem de la şeful de secţie să fie dus la cabinetul medical, dar n-am reuşit în ziua aceea. În zilele următoare, Edip s-a simţit tot mai rău. Nu se văita. Răbda durerile în tăcere iar, când mă aşezam la el pe pat, mă privea cu aceiaşi ochi blânzi şi se străduia să-mi vorbească la fel ca în alte daţi. Nu reuşea însă să-şi ascundă întodeauna mâna, care din când în când i se crispa pe pătură de suferinţă. A trecut poate o săptămână până ce, în sfârşit, a fost scos la cabinetul medical. S-a întors cu câteva tablete date de sanitarul Ciortan. I-a spus că sunt pentru ficat. Pe dr. Rădescu nu l-a văzut. În zilele următoare, sănătatea lui Edip s-a deteriorat cu rapiditate. Avea abdomenul balonat şi dureri acute în partea dreaptă. Nu mai putea mânca aproape nimic, încât în scurtă vreme a ajuns numai piele şi os. Dr. Petrasievici şi-a precizat diagnosticul. Ne-a spus că era vorba de o ciroză a ficatului şi că, în condiţiile date, nu credea că mai poate să fie salvat. Apoi, Edip nu s-a mai putut scula deloc din pat. Când s-a pornit să facă escare la şolduri şi umeri, care au început să se necrozeze, sanitarul Ciortan a venit să-l vadă. I-a făcut un tratament local cu un dezinfectant oarecare şi iar nu l-am mai văzut zile întregi, timp în care nu conteneam să semnalăm fiecărui gardian sau ofiţer, pe care-l vedeam, starea gravă a bolnavului.

Acum veneam să-l văd de mai multe ori pe zi, dar stăteam mai puţin la patul lui ca să nu-l obosesc. Vorbeam mai mult eu. Îi comunicam câte o veste aflată prin Morse sau îi povesteam despre conferinţele ţinute în celălalt capăt al celulei, pe care nu le mai putea urmări, de când era ţintuit la pat. Momentele în care se contracta de durere alternau tot mai des cu stări de apatie sau somnolenţă prelungită. Când era treaz, nu-mi puteam da seama dacă mă vede sau mă aude, decât după expresia ochilor. Uneori, deşi părea că se uită la mine, privea de fapt dincolo de mine, fără vreo licărire de înţelegere în ochi. Numai când mă străduiam, cu câte un alt camarad să-l întorc de pe o parte pe alta, se trezea din letargie şi ne arunca o privire recunoscătoare, însoţită de o şoaptă de mulţumire. Nici schimbarea de poziţie nu mai servea la mare lucru, fiindcă pe orice parte l-ai fi întors, era tot numai răni care nu se mai vindecau.

Într-o după-amiază, când abia plecasem de lângă el, vecinul lui de pat m-a chemat înapoi. Edip îmi pronunţase numele, făcându-l să înţeleagă ca vrea să-mi vorbească. M-am aşezat din nou lângă el şi m-am bucurat să-l găsesc neaşteptat de vioi şi la privire şi la vorbă, deşi glasul îi era slab şi lipsit de forţă. Mi-a spus că durerile l-au mai lăsat, dar că se simte din ce în ce mai obosit şi de aceea voia să mai stea o dată de vorbă cu mine. Voia să-mi mulţumească pentru prietenia pe care i-o arătasem şi pentru grija ce i-o purtasem. Am încercat să-l întrerup, dar şi-a pus mâna peste mâna mea, pe care mi-o ţineam pe marginea patului şi m-a privit blând, dar stăruitor, rugându-mă din ochi să-l las să vorbească. Când şi-a încheiat fraza, era iar istovit şi a închis din nou ochii. Aş fi plecat, să-l las să se odihnească, dar mă ţinea în continuare de mână. Am stat o vreme nemişcat, crezând că adormise. Deodată, însă, m-a strâns uşor de mână, m-a privit iar cu ochii lui buni şi, adunându-şi parcă ultimele puteri, mi-a spus:

— Domnule Ioanid… Nu mai mergem la Megidi!

Apoi, a căzut de-a binelea în somnolenţă.

Mai târziu, venind să-i umezesc buzele cu o batistă muiată în apă şi văzând că nu are nici o reacţie, l-am chemat pe Cornel Petrasievici, care a constatat că intrase în comă.

Cândva peste noapte, Edip a încetat din viaţă. A murit la fel de discret cum a şi trăit printre noi, fără să tulbure pe nimeni. Dimineaţa, ne-am strâns mai mulţi la căpătâiul lui şi împreună cu preoţii din cameră ne-am rugat pentru el după credinţa noastră, aşa după cum, cu câtva timp în urmă, şi mai marele lui, Başmuftiul Sadâc, se rugase, după legea lui, la moartea lui Paul Brătăşanu. Apoi am bătut la uşă pentru a-i anunţa gardianului decesul lui Edip. Ne-a strigat prin vizetă să aşteptăm până la „deschidere”. Când a venit ofiţerul de serviciu să facă „numărul”, ne-a spus „să scoatem mortul afară pe pătură”. După ce şi-a notat efectivul camerei (cu un deţinut mai puţin faţă de seara precedentă) şi a închis uşa, am auzit cum gardianul de serviciu a târât pe coridor, până la capătul secţiei, pătura cu corpul lui Edip. Mai târziu, au venit câţiva deţinuţi de drept comun şi l-au luat de pe celular.

Şi acum, după atâţia amar de ani, când mi se întâmplă să văd căzând pe jos o bucată de pâine, mi-aduc aminte de gestul hogei Edip. Scăpându-i odată din mână o bucăţică de pâine, s-a aplecat s-o ridice, a sărutat-o şi apoi a mâncat-o!

Nu cred să-mi fi dat vreodată mai mare osteneală să-mi aleg cuvintele şi să-mi supraveghez exprimarea, cum am făcut-o în închisoare, în general, şi la Piteşti, în mod special. Era un fel de reacţie instinctivă la insultele grosolane, înjurăturile ordinare şi limbajul de maidan, cu care membrii administraţiei ne agresau, de dimineaţă până seara, auzul. Ajunsesem chiar să ne facem o plăcere din a întrebuinţa faţă de cei mai răi dintre gardieni un vocabular elevat, alegându-ne cuvintele cele mai rare şi neobişnuite, de care eram siguri că nu le cunosc, ştiind dinainte că vom trezi astfel complexele brutelor, care, simţind batjocura, se vor dezlănţui împotriva noastră. Era un mijloc inutil şi periculos pe care îl practicam ca pe un fel de „ruletă rusească”,

adaptată la mediul penitenciar. Îmi amintesc de două abateri flagrante de la limbajul academic, pe care ni-l impusesem în raporturile cu membrii administraţiei, care au făcut hazul întregii închisori. Una din abateri a fost săvârşită chiar în scris şi cred că este unică în analele închisorilor. Autorul: Grigore Paraschivoiu. Deşi era de neconceput ca vreun deţinut să poată obţine dreptul de a se adresa în scris autorităţilor, Paraschivoiu a cerut să i se dea toc şi hârtie pentru un memoriu. Primul refuz nu l-a descurajat. Nici următoarele de altfel, pentru că, cu blândeţe şi perseverenţă, timp de mai multe săptămâni, la fiecare deschidere de uşă, indiferent dacă era şeful de secţie sau un ofiţer, Paraschivoiu îşi repeta cererea. Într-o bună zi, însă, l-a anunţat pe ofiţerul de serviciu că, începând din dimineaţa următoare, va intra în greva foamei, pentru a obţine foaia de hârtie care i se refuza. A doua zi dimineaţa, Paraschivoiu s-a ţinut de cuvânt: a depus la uşă gamela cu terci, neatinsă. Consecventă a fost şi administraţia, care nu i-a luat în seamă protestul. Totuşi, după o săptămână de grevă, Paraschivoiu a primit vizita lui Lupu, ofiţerul politic, care căutând mai întâi să-l convingă să mănânce şi, nereuşind, a încercat să-l iscodească în privinţa obiectului memoriului pe care voia să-l scrie. Paraschivoiu nu s-a lăsat tras de limbă, spunându-i doar că vrea să adreseze memoriul organelor superioare ale statului. Până la urmă, târgul s-a încheiat: ofiţerul politic a fost de acord să-i dea hârtia, iar Paraschivoiu a a promis că, după ce îşi va scrie memoriul, va înceta greva foamei. În consecinţă, şeful de secţie a primit dispoziţie să-l scoată pe Paraschivoiu la masa lui de pe coridor şi să-i dea cele trebuincioase pentru scris. Un sfert de oră mai târziu, colegul nostru de cameră se întorcea radios şi se apuca de mâncat.

Paraschivoiu era o fire ciudată, dar mai cu seamă un vorbăreţ şi un mare pisălog, de care se ferea toată lumea. Odată intrat în vorbă cu el, nu mai scăpai cu una cu două.

Era şi motivul pentruj care nimeni nu s-a aventurat să-l întrebe despre conţinutul memoriului pe care îl scrisese.

În schimb, atitudinea lui Paraschivoiu era inexplicabilă. Pe toată durata grevei, nu a dat nimănui nici o explicaţie, iar acum, reîntors în cameră după ce îşi scrisese memoriul, se retrăsese la fel de mut, la patul lui. Totuşi, în timp ce-şi mânca pâinea, nu ne-a scăpat zâmbetul lui şugubăţ şi sclipirea veselă ce i se aprindea în ochi, ori de câte ori privea spre uşă. Mereu întorcea capul într-acolo, de parcă ar fi aşteptat ceva. Şi într-adevăr, după o vreme, uşa s-a deschis.

— Paraschivoiu! A strigat din prag ofiţerul de serviciu.

Ni s-a părut că se străduise să răcnească numele şi nu reuşise să imprime vocii nici tonul, nici nota de severitate pe care le dorise. În spatele ofiţerului, şeful de secţie mustăcea. Dialogul dintre ofiţer şi Paraschivoiu a fost scurt şi s-a desfăşurat cam în felul următor:

— Ce, bă! Eşti nebun! Ăsta-i memoriu?! Aşa ceva nu poate fi înaintat organelor superioare!

— Eu asta am avut de spus şi vă rog să-l înaintaţi!

— Nu se poate, bă! Nu ţi-e ruşine! Îţi dau altă hârtie să scrii un memoriu cum trebuie şi să-l retragi pe ăsta!

— Eu nu vreau să scriu altceva, iar dumneavoastră sunteţi obligat să înaintaţi memoriul meu celor în drept!

Ofiţerul nu a mai insistat. L-a ameninţat, că va fi pedepsit pentru cele scrise, şi a plecat. Odată uşa închisă, l-am auzit râzând pe coridor. Şeful de secţie îi ţinea isonul. Noi, în schimb, care asistasem la discuţie, nu înţelesesem nimic. Curiozitatea noastră, mai mare decât teama de pisălogeala lui Paraschivoiu, n-a avut timpul să se manifeste. Paraschivoiu ne-a luat-o înainte. Nu a mai aşteptat să fie întrebat, înecându-se de râs, a început să ne povestească ce scrisese în memoriu. La rândul meu, citez din memorie: „Tuturor celor: care m-au turnat, m-au urmărit, m-au arestat, m-au anchetat şi m-au bătut, care m-au judecat şi condamnat, ca şi tuturor M. A. I.-ştilor şi securiştilor care

mă păzesc, eu, subsemnatul Paraschivoiu Grigore, le f... muma-n c...!”

Autenticitatea conţinutului memoriului ne-a fost confirmată şi de prietenul nostru plutonierul Dobre, de serviciu în aceeaşi zi pe secţia de la etajul întâi.

N-am apucat să ne revenim din stupoarea produsă în cameră de incredibila poveste a lui Paraschivoiu. Gardianul a venit să-l ducă pentru zece zile la beci. Paraschivoiu a ieşit pe uşă râzând. Cum avea să ne spună la întoarcere în cameră: „era mulţumit că îşi făcuse damblaua”.

Extraordinara ispravă a lui Paraschivoiu avea să ne dezvăluie însă şi stupiditatea dusă până la absurd a mentalităţii birocratice comuniste. Nu ştiu dacă administraţia a înaintat sau nu „memoriul” cu pricina „forurilor superioare”. Ştiu, însă că, pentru faptul că era adresat acestor foruri superioare, nu şi-au permis să-l rupă şi să-l arunce la coş. Şi mai ştiu că, fie originalul, fie o copie a lui, a fost depusă la dosarul lui Paraschivoiu, făcând de aci înainte hazul nostru, ori de câte ori venea câte o inspecţie de la Ministerul de Interne, pentru a verifica (pentru a nu ştiu câta oară!) dacă datele din dosare corespundeau cu declaraţiile respectivilor deţinuţi. Abia aşteptam să le vedem figura, când ajungeau la dosarul lui Paraschivoiu şi îi citeau „memoriul”.

Cea de a doua derogare de la hotărârea pe care o luasem de a ne exprima, în mod ostentativ, într-o limbă cât mai cultivată, pentru a sublinia şi mai vârtos contrastul dintre noi şi cei care ne păzeau, s-a petrecut cu ocazia unei percheziţii de mari proporţii, condusă personal de ofiţerul politic, locotenentul-major Lupu. Urmat de forţe neobişnuit de numeroase, Lupu a irupt în camera noastră, ordonându-ne să ne luăm „bagajul” în pătură şi să ieşim afară. O parte din gardieni au rămas în cameră, urmând să-şi îndeplinească obişnuita operă devastatoare, deşertând conţinutul câtorva saltele pe jos, ridicând nori de praf din paiele călcate în picioare şi răsturnând chiar o tinetă,

pentru a completa tabloul pe care aveau să-1 lase în urma lor. Cealaltă parte a gardienilor ne-a îndemnat, într-un alai de răcnete şi insulte, să ieşim pe coridor, unde alţi tovarăşi de ai lor, intraseră în dispozitivul de luptă, conceput de Lupu. Stăteau înşiraţi de-a lungul unuia din pereţii coridorului, la intervale cam de câte un metru unul de altul, în timp ce noi am fost îngrămădiţi de-a lungul peretelui opus.

Dezbrăcaţi în pielea goală, aşteptam fiecare semnul gardianului din faţa noastră pentru a ne apropia şi depune la picioarele lui pătura cu avutul nostru de zdrenţe. După ce gardianul cerceta fiecare piesă vestimentară în parte, ne strângeam din nou toate boarfele în pătură şi cu ea în braţe, tot goi, ne întorceam în camera, în care primul grup de gardieni îşi desăvârşise între timp acţiunea distructivă. În privinţa percheziţiei propriu-zise, atât a hainelor cât şi corporală, se puteau clar observa deosebirile, de la un gardian la altul. Unii din ei, când se simţeau neobservaţi, îşi făceau treaba de mântuială. Alţii o făceau cu conştiinciozitate, dar în limitele stricte ale dispoziţiilor. Erau însă unii, care făceau nu numai exces de zel pentru a se afirma în ochii politrucului, ci veneau chiar cu un aport personal de sadism şi cruzime la executarea percheziţiei. Aşa a fost, în ziua aceea, cazul gardianului care l-a percheziţionat pe bătrânul avocat Coslovski. Gardianul a început prin a-i controla hainele, pipăindu-le pe rând, bucată cu bucată, pe la toate cusăturile, cu prefăcută conştiinciozitate, pentru a le arunca apoi pe jos şi a le împinge la o parte, cu cizmele lui pline de noroi. Întârzia, în mod vădit, operaţia de cercetare a hainelor, pentru a-l ţine cât mai mult pe Coslovski dezbrăcat, în frigul de pe coridor. Din când în când, îi arunca câte o privire compătimitoare şi îl întreba, plin de solicitudine: „Nu ţi-e frig la picioare, să stai aşa, desculţ, pe cimentul rece?” sau: „Vezi! Ai grijă să nu răceşti!” Coslovski tăcea şi nu răspundea la niciuna din provocări, ştiind că sadicul din faţa lui abia aştepta să-l

trimită la beci, pentru prima vorbă de protest pe care ar fi spus-o.

Când, în sfârşit, s-a decis să treacă la percheziţia corporală, gardianul şi-a schimbat atitudinea. Iritat că nu-şi atinsese ţelul cu cruzimea ironiei lui, prezentată în bătaie de joc sub simulacrul grijei faţă de sănătatea victimei, gardianul şi-a reluat tonul brutal şi jargonul ordinar cu care era mai obişnuit şi care de altfel se şi potrivea mai bine la culoarea lui tuciurie:

— Ia vino, bă, mai aproape şi deschide gura!

Fără să crâcnească, Coslovski a executat ordinul iar gardianul, după ce i s-a uitat în gură, cerându-i să ridice şi limba, i-a spus să întoarcă capul la stânga şi apoi la dreapta, pentru a i se uita în urechi. Intenţia, de a-l şicana şi de a-l ţine mai departe gol şi descurlţ pe ciment, era evidentă. Şi ordinele au început să se succeadă pe acelaşi ton răstit:

— Întoarce-te, bă, cu spatele! Apleacă-te şi tuşeşte! Trage de buci!

Bătrânul Coslovski, a cărui nervozitate şi irascibilitate ne erau bine cunoscute, era pus la grea încercare. Se roşise la faţă, dar izbutea însă să se mai stăpânească.

— Întoarce-te cu faţa la mine! Ridică-ţi c… le!

Coslovski a tresărit. Se făcuse stacojiu la faţă, ceea ce nu era de bun augur. Cei câţiva care eram percheziţionaţi în preajma lui şi urmărisem scena ne uitam la el îngrijoraţi, încercând să-i facem semn pe furiş, să-şi păstreze calmul.

Când l-am văzut ridicându-şi testicolele, aşa cum i se poruncise, ne-am liniştit.

Un ultim ordin al ţiganului a fost însă picătura care a umplut paharul răbdării lui Coslovski. Ţiganul i-a răcnit, cu vădită plăcere, gustând din plin savoarea cuvintelor care îi ieşeau pe gură:

— Bel… Te p… a!

N-a urmat nici o pauză. Răspunsul lui Coslovski a venit prompt:

— Ba să mi-o bel… Ti tu!

În clipa aceea am crezut că ţiganul cade, lovit de apoplexie. Sufocat de indignare, dar şi de surpriză, a făcut ochii mari şi a deschis gura, fără să poată scoate vreun sunet. Abia după ce a mai respirat o dată adânc i-a revenit vocea şi s-a dezlănţuit într-un potop de insulte şi ameninţări, cam confuze şi fără şir, dar ţipate cu un glas piţigăiat care nu era al lui.

Vociferările ţiganului l-au atras atenţia lui Lupu, care, înconjurat de câţiva ofiţeri, supraveghea desfăşurarea percheziţiei, de la capătul coridorului. Venind să se informeze de cele întâmplate, n-a înţeles nimic din spusele gardianului, care nu făcea decât să-l acuze pe Coslovski de lipsă de respect şi încălcarea regulamentului, evitând intenţionat să povestească cum se petrecuseră lucrurile în realitate.

Coslovski, care se resemnase deja să petreacă cel puţin zece zile în beci şi chiar să poarte lanţuri, s-a decis să lămurească el cazul, explicându-i ofiţerului politic ce se întâmplase. I-a istorisit cum în tot timpul percheziţiei fusese şicanat şi provocat de gardian, reproducându-i întocmai toate ordinele acestuia, dar şi propria lui replică, dată când ajunsese la capătul răbdării şi nu mai suportase ca la vârsta lui să fie batjocorit de un tânăr, care ar fi putut să-i fie fiu.

Coslovski nu se sfiise să repete cu glas tare, cuvintele cu care se încheiase „dialogul” lui cu ţiganul, ceea ce provocase ilaritate printre gardienii care se aflau în apropiere. Spre uimirea lor, dar mai ales a noastră, Lupu a zâmbit şi el, şi fără să ia vreo hotărâre sau să spună vreo vorbă, s-a îndreptat din nou spre capătul coridorului, de unde a continuat să supravegheze mersul percheziţiei. Nu ne-am fi aşteptat ca Lupu să dea dovadă de simţul umorului şi să renunţe la pedepsirea lui Coslovski. Apreciase, poate, hazul schimbului de cuvinte dintre ţigan şi Coslovski, din cauza vorbelor de duh, rostite tot în limba pe care şi el o înţelegea cel mai bine.

Dacă percheziţiile şi mutările din celule erau operaţii ordonate de biroul politic, de care, prin obiectul şi natura lor, luam cu toţii cunoştinţă, la Piteşti, împrejurările au făcut să ni se dezvăluie şi una din acţiunile misterioase şi strict secrete, iniţiate în rândurile deţinuţilor. Lucrurile s-au desfăşurat în felul următor:

Într-o zi am primit vizita ofiţerului politic Lupu. Un Lupu îmbrăcat în blană de oaie, preocupat de gospodărie şi de măsuri de higiena care să ne fie pe plac. Întrucât reclamasem, de nenumărate ori, că rufele ne erau luate la spălat, la intervale destul de neregulate, ne erau restituite câteva zile mai târziu, ude, dar tot murdare şi deseori cu lipsuri, Lupu venise cu ideea unui remediu. Şi anume: pentru a nu mai da rufele pe mâna deţinuţilor de drept comun, care le spălau de mântuială şi mai şi furau din când în când câte o cămaşă, Lupu ne-a spus că se gândise la o maşină de spălat electrică. Eram în culmea stupefacţiei!

Înainte de intrarea noastră în puşcărie, nu apucasem să vedem în „comerţul de stat” maşini de spălat şi nu credeam să fi apărut nici în momentul când ne vorbea Lupu. Nu văzusem decât reclame pentru asemenea maşini, prin câte o revistă străină.

Satisfăcut de efectul produs asupra noastră, politrucul a făcut o pauză. Apoi a continuat să-şi expună planul. Ne-a explicat mai întâi, că astfel de maşini nu pot fi achiziţionate decât din import, ceea ce ar presupune o cheltuială pe care statul nu era dispus s-o facă în beneficiul penitenciarului. Totuşi, datorită intervenţiilor lui la Minister, obţinuse promisiunea că i se va construi în ţară o maşină de spălat, dacă se va obliga prezinte planurile unui prototip. În aceste condiţii se gândise să propună inginerilor şi specialiştilor care se aflau printre noi să-şi dea concursul la realizarea proiectului, de pe urma căruia vom fi primii beneficiari. Neîncrederea noastră absolută şi aproape bolnăvicioasă în tot ce venea de la administraţie sau de la ofiţerul politic şi în mod special când se manifesta sub formă de bună intenţie

faţă de noi, nu părea de data asta să-şi găsească justificarea. Nu aveam impresia că propunerea lui Lupu putea ascunde vreo cursă. Primii care i-au dat crezare au fost tocmai cei câţiva ingineri din cameră, tentaţi de ideea de a exercita o activitate în domeniul tehnic, chiar dacă construirea de maşini de spălat nu avea contingenţe directe cu specialitatea lor.

Între inginerii noştri şi Lupu s-a angajat o discuţie, în care primii solicitau tot felul de lămuriri suplimentare şi explicaţii amănunţite privitoare la locul de muncă şi mijloacele ce le vor fi puse la dispoziţie, de la creion, tuş şi hârtie, până la riglă de calcul şi documentaţie de specialitate, ofiţerul arătându-se receptiv la toate sugestiile lor, notânduşi-le într-un carneţel şi promiţându-le că va căuta să le satisfacă cererile, în limita posibilităţilor şi în cadrul permis de regulamentul penitenciarului. Lupu şi-a notat şi numele celor care s-au oferit să lucreze la proiect şi a plecat, promiţând să revină în câteva zile, după ce va organiza şi pune totul la punct pentru a putea începe lucrul. În urma lui, în cameră s-au aprins discuţii nesfârşite şi s-au făcut tot soiul de interpretări şi speculaţii, privitoare la propunerea lui Lupu. Până la urmă, părerea dominantă a fost că administraţia hotărâse într-adevăr să-şi doteze închisoarea cu o maşină de spălat şi că, pur şi simplu, alesese calea cea mai puţin costisitoare pentru a-şi atinge scopul, recurgând la munca intelectuală calificată şi mâna de lucru gratuite, recrutate din rândul deţinuţilor, care urmau să conceapă şi să proiecteze maşina. Apoi, gândeam noi, o vor construi tot gratuit, într-o altă închisoare unde existau ateliere, cum era Gherla sau Aiudul. Dacă discuţiile noastre, ale neprofesioniştilor, pe această temă au sfârşit prin a se stinge, satisfăcându-ne concluzia la care ajunsesem, nu acelaşi lucru se putea spune despre efervescenţa care domnea în tabăra inginerilor. Timp de două sau trei zile, până la reapariţia lui Lupu, au trăit într-o excitaţie continuă, întreţinută mai cu seamă de Dodo

Crisoghelos, care, cu spiritul lui inventiv, nerăbdarea şi vioiciunea temperamentului care îl caracterizau, se simţea în elementul lui. Din câte îmi amintesc, grupul celor care se oferiseră să lucreze la proiectul maşinii, se compunea din Dodo Crisoghelos, Costică Demec, Radu Matac, Dinu Răşcanu şi Ticu Mihăilescu. Până la reapariţia lui Lupu, două sau trei zile mai târziu, grupul lor n-a făcut decât să dezbată problema proiectului în lumina celor câteva concepţii diferite, privind principiul de funcţionare al viitoarei maşini de spălat. Îmi aduc şi acum aminte de pasiunea cu care Dodo Crisoghelos îşi susţinea punctul lui de vedere, pledând pentru o maşină care să acţioneze asupra rufelor prin vibraţii obţinute prin ultrasunete, eliminând astfel trepidaţiile maşinilor, care spălau prin centrifugare. Până la urmă au hotărât să-i propună lui Lupu să lucreze în paralel la cele două sau trei proiecte diferite, urmând ca biroul tehnic, al fabricii care va construi maşina, să-l aleagă pe cel mai convenabil.

În fine, a sosit şi ziua mult aşteptată, când Lupu a venit să-i anunţe, că începând de a doua zi vor fi scoşi la lucru, dar că proiectele trebuiau terminate cât mai repede, deoarece Ministerul nu aprobase întrebuinţarea deţinuţilor decât timp de o săptămână, condamnaţii pentru înaltă trădare nebucurându-se de dreptul la muncă. Urmau deci să lucreze în două schimburi, doi sau trei, de dimineaţă până la prânz, şi ceilalţi, de la prânz până seara. Vor fi duşi pe o altă secţie a închisorii, unde, din motive de securitate, vor lucra fiecare separat într-o celulă. Vor găsi acolo tot ce le trebuie. Prima echipă de trei ingineri, dusă a doua zi la lucru, a fost aşteptată ia întoarcere în cameră, cu mare nerăbdare şi curiozitate. Până ce nu ne-au povestit în amănunt tot ce se petrecuse în celulele de pe bara T-ului, transformate în săli de desen şi proiectare, nu i-am lăsat să treacă la discutarea chestiunilor: tehnice pe care le ridica pentru ei maşina de spălat. Am aflat astfel, că fiecare din ei găsise în celula lui, o masă şi un scaun, iar ca rechizite câte

5 coli de hârtie de scris, un creion şi o riglă obişnuită, de şcoală, de 30 de centimetri. Li s-a atras atenţia că la părăsirea celulei vor trebui să dea socoteală de cele primite, restituind şi colile de hârtie folosite pentru ciorne şi calcule. Când vor isprăvi hârtia, li se va da alta. Lupu le-a adus personal o riglă de calcul, care, după nevoie, urma să circule de la unul la altul, prin intermediul gardianului de pe coridor, instruit să facă acest oficiu, ori de câte ori unul din ei o solicita. Tot gardianul făcea să circule în aceleaşi condiţii un compas, o gumă şi o ascuţitoare. O mai sumară şi mai sărăcăcioasă dotare, nici că se putea! Lupu îi vizitase pe fiecare pe rând, de câteva ori interesându-se de mersul trebii şi oferindu-le fumătorilor câte o ţigară. Toţi s-au plâns de fiecare dată de lipsa unor materiale şi instrumente absolut necesare, cum ar fi hârtia de calc, tuş de desen, o maşină de calculat şi o anumită documentaţie de specialitate. Lupu le-a spus să se descurce cum vor putea cu ceea ce le dăduse, pentru că nu va avea posibilitatea să le procure cele cerute, într-un timp aşa de scurt. Singur Dodo Crisoghelos a reuşit să-l convingă să-i aducă câteva creioane colorate.

Lupu i-a anunţat că pe durata lucrării, vor primi raţie dublă de mâncare şi de pâine, aşa cum primeau şi deţinuţii de drept comun, care prestau diferite munci şi corvezi în incinta închisorii. Faţă de hrana insuficientă ce ni se dădea pe celular, regimul alimentar ce li s-a acordat, reprezenta o substanţială îmbunătăţire.

Totuşi, pentru camarazii noştri, accesul la creion şi hârtie, şi posibilitatea de a-şi exercita meseria, fie chiar şi în condiţiile date şi numai pentru o săptămână, părea să reprezinte o satisfacţie cu mult mai mare, decât cea produsă de obţinerea acestui privilegiu alimentar. Animaţi de un entuziasm şi o bucurie aproape copilărească, când se întorceau în cameră, discutau la nesfârşit şi cu atâta vehemenţă şi pasiune despre proiectul maşinii de spălat, încât pentru noi profanii, atitudinea şi manifestările lor,

deveniseră obiect de studiu şi subiecte umoristice. Aşa se face că pentru a-i tachina, le botezasem în derâdere maşina pe care o proiectau: maşina de tras-împins! Grupul celor mai tineri din cameră, din care făceam şi eu parte, pierdusem repede interesul pentru toată rumoarea care se stârnise în jurul maşinii de spălat. Lipsiţi de stimulentul satisfacţiei profesionale al camarazilor noştri ingineri, puşi să rezolve o problemă tehnică, şi neputându-ne ridica la înălţimea idealului lor, reprezentat de maşina de tras-împins (le spuneam noi în bătaie de joc), noi, cu spiritul nostru practic primar, aveam preocupări mult mai mărunte şi aspiraţii modeste. În meschinăria noastră, nu vedeam decât un singur profit de pe urma muncii lor de concepţie şi proiectare: să ne aducă o ciosvârtă de creion sau măcar o bucată de mină! În jurul „maşinii de tras-împins”, se dezvoltase o bună dispoziţie generală, întreţinută de tot felul de glume şi ironii pe seama inginerilor şi mai ales a lui Dodo, care ne răspundea cu aceeaşi voie bună. Din păcate nu mai ţin minte vorbele de duh şi epigramele avocatului Valjan, care, deşi foarte bolnav, contribuia şi el cu orice ocazie la animarea atmosferei din cameră.

Creion n-am primit de la inginerii noştri, nefiindu-le posibil să-l înşele pe ofiţerul politic Lupu, a cărui vigilenţă, când era vorba de obiectele care serveau la scris, era deosebit de trează. La sfârşitul zilei de lucru, le aduna personal de la fiecare din inginerii noştri.

Ne-au adus însă mai multe bucăţi de mină, recuperate de fiecare dată când cereau de la gardian ascuţitoarea, şi profitau să rupă şi să subtilizeze vârful creionului.

Paulică Bandu a reconstituit creionul din frânturile de mină, nu mai lungi de un centimetru fiecare. A pus fragmentele cap la cap în şanţul săpat într-o bucată de lemn, peste care a suprapus o altă aşchie de lemn, având un şanţ similar. Odată cele două bucăţi de lemn aşezate una peste alta, le-a matisat strâns cu aţă scoasă din pânza saltelei. Ascuţit la unul din capete, obiectul arăta ca un

creion adevărat. Pe măsură ce vârful se tocea, minele din interiorul lui urmau să fie împinse înainte, cu o bucată de sârmă introdusă în orificiul din partea opusă. Creionul lui Paulică a îmbogăţit colecţia noastră din ascunzătoarea cu obiecte interzise.

Cel care s-a dedicat cu cea mai mare conştiinciozitate procurării de mine de creion, a fost Costică Demec. De altfel, dintre toţi inginerii noştri, Costică Demec se arăta cel mai puţin obsedat de realizarea proiectului maşinii de spălat. Ne şi spusese că, din punct de vedere tehnic, nu-l interesa o astfel de maşină, că nici nu credea că va ajunge vreodată să fie construită şi pusă în funcţiune în închisoare şi că singurul avantaj al acestui proiect, din punctul lui de vedere, era că fusese desemnat să lucreze la el. Se putea astfel bucura de o schimbare de decor, timp de câteva ore pe zi, de suplimentul de mâncare, şi, din când în când, de câte o ţigară.

Probabil că dacă nu ar fi fost personajul principal al episodului ce urmează să-l povestesc, Costică Demec nu ar fi ocupat, în amintirile mele de la Piteşti, decât un spaţiu de câteva rânduri. Dacă s-ar putea spune că există pe lume persoane neinteresante, Demec s-ar găsi pe lista lor. Cu toate că, din spusele colegilor lui ingineri, era recunoscut ca o capacitate în domeniul lui (al telecomunicaţiilor), Demec era departe de a fi un om inteligent, în accepţiunea curentă a noţiunii. De asemenea, în afară de cunoştinţele lui tehnice, era total lipsit de cultură. Nu citise în viaţa lui nimic altceva decât lucrări de specialitate. În ce spunea, în întrebările inocente pe care le punea, în glumele pe care le făcea şi în tot ce povestea, dădea dovadă de o minte infantilă, de o simplitate aproape înduioşătoare. Deşi suporta greu închisoarea cu privaţiunile ei, Demec nu se înrăise şi nu se acrise. Rămăsese un om cu fire veselă şi suflet bun. Cred că acestor două trăsături se datora apropierea dintre Demec şi grupul nostru, el căutându-ne compania din cauza bunei noastre dispoziţii tinereşti, iar

noi acceptându-l pentru cumsecădenia lui. Trebuie să recunosc insă să Demec ne oferea şi motiv de distracţie. Ne făcusem chiar un obicei să râdem pe socoteala lui, stimulându-l să ne povestească din viaţa lui amoroasă. Îi prinsesem slăbiciunea, şi i-o exploatam. Nu întâmpinam nici o dificultate să-i trezim obsesia sexuală de care era evident stăpânit. Ne întreceam să-i stârnim logoreea pe această temă, sugerându-i, în cât mai puţine cuvinte, câte o imagine care să-i excite închipuirea. De fiecare dată când îl vedeam că se apropie de grupul nostru, indiferent despre ce am fi discutat, era suficient ca unul din noi, dând impresia că participă în continuare la conversaţia în curs, să lase să cadă numai câteva cuvinte de genul.„era goală în baie”, sau, avea o bluză transparentă”, pentru ca el să cadă în plasă. Intra imediat în vorbă şi începea să ne povestească câte o aventură de a lui, poticnindu-se şi mai rău ca de obicei, la pronunţarea primei silabe a fiecărui cuvânt, ceea ce adăuga o notă în plus la grotescul personajului. Costică Demec avea un fizic ingrat. Era înalt, cam mătăhălos şi lipsit de orice îndemânare şi graţie în mişcări, când gesticula cu braţele lui prea lungi şi parcă dezarticulate. Când ne descria performanţele lui amorase, obrajii i se înroşeau de plăcere, ceea ce îi scotea şi mai tare în evidenţă asimetria feţei, plasată între cele două urechi şi ele inegale şi aşezate una mai sus ca cealaltă. Prezentându-ni-se în postură de Casanova, bietul Costică Demec devenea o figură atât de penibilă, încât până la urmă ni se făcea şi ruşine şi milă, până şi Sandu Ghica iertându-l cu întrebările lui, împinse până dincolo de limitele celei mai indecente indiscreţii.

Costică Demec, în buna lui credinţă, nu se dumerise niciodată de jocul răutăcios pe care îl practicam pe seama lui. Uneori, aveam chiar remuşcări, văzându-l cum pe zi ce trecea, se ataşa tot mai mult de noi. În special, pentru Sandu Ghica şi pentru mine manifesta sentimentele unei sincere şi deosebit de calde afecţiuni. Cam în acest stadiu

se aflau relaţiile noastre cu Costică Demec, când a survenit proiectul maşinii de spălat şi inginerii noştri, printre care şi el, au început să fie scoşi la lucru.

Trecuseră deja două sau trei zile de când cele două schimburi se succedau la lucru. Demec lucra la proiect în schimbul doi şi se întorcea în cameră către seară, puţin înainte de „număr”. De la „număr” şi până la „stingere”, când în fine aveam voie să ne întindem în paturi, ni se părea o eternitate. Era cea mai lungă parte a zilei, aveam obiceiul să spunem. Într-atât ne bucuram când auzeam seara strigându-se pe coridor „Stingerea!”, încât până şi glasul gardianului care răcnise cuvântul magic de deslegare avea în urechile noastre rezonanţă plăcută, chiar dacă acelaşi om ne prigonise în cursul zilei.

Nu ştiu cât să fi trecut de la „stingere” în seara aceea. Adormisem imediat. M-a trezit din somn un foşnet şi când am deschis ochii, l-am văzut pe Demec, care, cu arătătorul în dreptul gurii îmi făcea semn să tac, în timp ce cu cealaltă mână îmi vâra ceva sub pernă. S-a îndepărtat apoi tot fără zgomot, pentru a se opri la câteva paturi mai departe, unde dormea Titi Coşereanu. N-a zăbovit nici la el mai mult ca la mine şi, după ce a trecut mai întâi pe la tinetă, s-a dus la patul lui şi s-a culcat.

M-am săltat într-un cot pentru a privi împrejur. Din toată camera numai doi inşi în afară de mine mai ridicaseră capul de pe pernă: Titi Coşereanu şi Sandu Ghica. Nimeni altul nu observase misterioasa plimbare nocturnă a lui Demec şi popasurile pe care le făcuse pe la paturile noastre. În cameră nu se auzea decât respiraţia regulată a oamenilor care dormeau şi ici-colo câte un sforăit. În momentul următor, toţi trei aveam să facem acelaşi gest şi aceeaşi uluitoare descoperire. Toţi trei am băgat mâna sub pernă la locul unde umblase şi Demec, fiecare din noi găsind câte un pacheţel, nu mai mare decât o cutie de chibrituri, învelit într-o bucată de pânză. Conţinutul era acelaşi: câteva pătrăţele dintr-o bucată de ciocolată! Aceeaşi a fost şi

reacţia noastră faţă de o atât de extraordinară descoperire: am coborât din paturi şi ne-am întâlnit toţi trei la tinetă, unde, în şoaptă, ne-am schimbat primele impresii. În privinţa provenienţei ciocolatei s-au emis două păreri: fie că îi fusese dată lui Demec de către ofiţerul politic, fie că Demec avusese ocazia s-o fure de undeva. Niciuna din cele două ipoteze nu ne satisfăcea însă, fiecare din ele ridicând o serie de întrebări la care nu aveam răspuns. Dacă Demec primise ciocolată de la Lupu, de ce nu primiseră şi ceilalţi, aşa cum se întâmpla de câteva ori pe zi, cu ţigările pe care ofiţerul politic le oferea tuturor inginerilor noştri care lucrau la proiectul maşinii? Nu eram îndreptăţiţi în acest caz să-l suspectăm pe Demec de a avea nişte relaţii speciale cu politrucul? Nu confirmase chiar Demec cu câteva minute mai devreme această bănuială, procedând în mod atât de conspirativ pentru ca nimeni să nu-l vadă când ne-a adus ciocolata? Pe de altă parte, dacă ciocolata ar fi reprezentat recompensa pentru o trădare, de ce să se fi desconspirat dându-ne-o nouă? Cea de-a doua presupunere, cum că Demec ar fi furat ciocolata, era mult prea fantezistă pentru a ne pierde timpul s-o discutăm la şedinţa noastră nocturnă din jurul tinetei. Cred că fusese imaginată mai mult din dorinţa noastră de a găsi cu tot dinadinsul o alternativă, care să ne contrazică bănuielile ce ne îndemnau să vedem în Demec un delator. Faţă de imposibilitatea de a lămuri dilema şi cum discuţia noastră, chiar purtată în şoaptă, începuse să tulbure somnul celor din apropiere, ne-am retras şi noi la paturile noastre. Nu însă înainte de a fi luat o hotărâre provizorie: niciunul din noi nu se atinge de bucăţile de ciocolată, iar după „deşteptare” îi vom cere lui Demec toate explicaţiile care se impuneau. Inutil să spun că niciunul din noi nu a mai închis ochii până la ziuă. Şi nu din cauza mirosului îmbietor care ne venea de la ciocolata de sub pernă, ci din cauza celui care ne-o dăduse. Pentru sănătatea propriului nostru moral, nu voiam să acceptăm deziluzia şi respingeam din răsputeri ideea că Demec ar fi

putut colabora cu ofiţerul politic. Cu toată împotrivirea noastră însă, suspiciunea persista şi chiar îşi făcea mai departe drum în gândurile care ne frământau. Nici „deşteptarea”, cu toată agitaţia pe care o declanşa în cameră, nu a reuşit să ne schimbe dispoziţia sufletească sau să ne îndepărteze din minte ideea care ne obseda. Mai aveam acum şi de făcut faţă nerăbdării de a sta de vorbă cu Demec, ceea ce nu era posibil înainte ca prima parte a programului matinal să se încheie. Abia după „deschidere”, după „număr”, după împărţirea surogatului de cafea şi întoarcerea noastră de la W. C., urma până la ora prânzului o perioadă de acalmie, când uşa celulei nu se mai deschidea, decât în caz excepţional şi de neprevăzut, la intervenţia vreunui gardian sau ofiţer.

Când în fine a sosit momentul, prevenit de noi încă de la „deşteptare” că vrem să stăm cu el de vorbă, Demec s-a îndreptat spre unul din colţurile mai ferite ale camerei, unde îi aşteptam toţi trei. S-a apropiat de noi, vesel şi cu figura radioasă a omului care nu avea nimic să-şi reproşeze. Ba chiar dimpotrivă, se aştepta la mulţumiri şi gratitudine din partea noastră, pentru surpriza pe care ne-o făcuse, deşi, bucuria lui de a-şi fi putut manifesta în acest fel prietenia faţă de noi era cu mult mai mare. Toate acestea reieşeau mai mult din gesturile şi expresia feţei, decât din vorbe, deoarece ferindu-se să fie înţeles de cei din jur, Demec reuşea să fie şi mai confuz ca de obicei. Abia când a ajuns foarte aproape de noi, a renunţat la aluzii şi a îndrăznit să ne întrebe pe şoptite, evitând totuşi în continuare să pronunţe cuvântul ciocolată: „Ei?! Cum v-a plăcut? Trebuie să recunoaşteţi că la aşa ceva nu vă aşteptaţi?” Apoi, imediat a adăugat: – „Să nu cumva să-i mai spuneţi cuiva, că mă nenorociţi!”

Fără să-i luăm în seamă vorbele, toţi trei i-am pus în mod spontan aceeaşi întrebare:

— De unde ai ciocolata?„ Abia în acel moment a remarcat Demec lipsa de entuziasm cu care îl primisem în mijlocul

nostru, iar în faţa întrebării noastre directe, a rămas descumpănit. În clipa următoare, când şi-a revenit, prima lui reacţie a fost să arunce o privire speriată împrejur şi să ne implore să vorbim mai încet. În mod evident se temea că cineva să fi auzit cuvântul „ciocolată”. Nu ne-am sinchisit de îngrijorarea lui şi, simţindu-i slăbiciunea, am repetat întrebarea cu glas chiar mai ridicat decât prima oară, dar având totuşi grijă să nu fim auziţi de alţii. Am ţinut chiar să adăugăm că nu înţelegeam să fim atât de discreţi în privinţa ciocolatei pe care ne-o adusese, fără ca măcar să ne spună cum şi-o procurase şi de ce trebuie păstrat secretul. Şantajul nostru şi-a dat pe loc roadele şi încă într-un mod care ne-a depăşit toate aşteptările. Intrat de-a dreptul în panică, alb la faţă şi cu bărbia tremurândă, Demec ne-a cuprins pe toţi trei cu braţele pe după umeri, îndemnându-ne să ne mai retragem câţiva paşi spre colţul camerei unde era un pat liber. Ne-am aşezat pe el, cu Demec între noi, care era atât de tulburat încât se bâlbâia şi nu-şi mai nimerea cuvintele pentru a ne da de înţeles că ne va explica toată tărăşenia cu ciocolata, cu condiţia să nu mai vorbim aşa de tare. Şi Demec a început prin a ne spune că ciocolata îi fusese dată de ofiţerul politic Lupu, care îl vizitase în celula în care lucra la proiectul maşinei. Au urmat întrebările noastre fireşti:

— De ce ţi-a dat numai ţie şi celorlalţi nu! Şi de ce tu nu vrei să se ştie că ai primit ciocolata de la ofiţerul politic, în timp ce niciunul din inginerii noştri nu s-a ferit niciodată să spună la întorcerea de la lucru că primise o ţigară sau două de la Lupu, de multe ori reuşind chiar să aducă una în cameră, în ciuda interdicţiei?”

Vizibil derutat de ploaia de întrebări incomode, Demec s-a grăbit să improvizeze o explicaţie, atât de puţin credibilă însă, încât, departe de a ne satisface, n-a făcut decât să ne alimenteze în continuare suspiciunile.

— Lupu n-a avut la el decât o jumătate de tabletă de ciocolată.

Pentru că nu i-ar fi ajuns s-o împartă la toţi inginerii care lucrau, mi-a dat-o mie pe toată şi mi-a cerut să nu le spun celorlalţi, pentru a nu le stârni invidia!”

Ca Lupu să fie preaocupat de a întreţine armonia între deţinuţi, ultimul lucru de care l-am fi putut crede capabil, când de-a lungul anilor de puşcărie am avut tot timpul dovada contrarie. Întreţinerea zâzaniei între, deţinuţi, prin provocări de tot felul, pentru a putea apoi culege fructele acestei discordii, era arma de predilecţie întrebuinţată împotriva noastră de birourile politice ale tuturor închisorilor şi lagărelor de muncă forţată. Stârnind invidie, ură şi adversităţi de tot soiul, politice, religioase, de clasă, de naţionalitate etc, reuşeau uneori să trezească cele mai josnice instincte, la cei predestinaţi prin slăbiciunea lor de caracter să devină delatori sau să producă fisuri în solidaritatea noastră, singurul mod de apărare, pe care mereu ne străduiam să-l întărim. Manifestându-ne aşadar neîncrederea în bunele intenţii din partea lui Lupu, de a produce neînţelegeri între noi, i-am spus, totodată, lui Demec, că nu vedeam nici un motiv pentru care să ascundă existenţa ciocolatei primite.

Chiar îi propuneam, având în vedere că păstrasem bucăţelele de ciocolată, să le dea celor doi sau trei din camarazii noştri mai în vârstă şi mai slabi din cameră. Când i-am pus în palmă pacheţelele de ciocolată, intacte, Demec a părut îngrozit. Le-a ascuns repede şi cu noduri în gât ne-a spus că vrea să ne destăinuie întregul adevăr, făcând însă în acelaşi timp apel la prietenia noastră, pentru a-i înţelege situaţia şi a nu-i pune viaţa în pericol.

— Poate că voi o să mă condamnaţi, dar eu am totuşi toată încrederea că, ascultându-mi povestea de la început, veţi fi îngăduitori şi mă veţi ajuta, fiindcă n-am făcut rău la nimeni”.

Deşi din această introducere nu puteam înţelege exact prin ce trecuse sau ce făcuse, un lucru devenise limpede pentru noi: Demec semnase un pact cu diavolul!

Întreaga lui atitudine şi înfăţişare veneau să ne întărească această convingere. Nehotărârea lui, între dorinţa de a păstra taina care îl apăsa şi nevoia de a ni se destăinui totuşi, îl adusese într-o stare de tulburare extremă. Fruntea i se umpluse de broboane de sudoare iar în ochi i se citea groaza, numai la gândul celor ce avea să ni le împărtăşească.

— Acum doi ani, când eram în Jilava, am fost scos din celula în care mă aflam şi mutat, împreună cu alţi câţiva ingineri, într-o baracă de scânduri de tip militar, ridicată într-una din curţile interioare ale fortului…” au fost vorbele cu care şi-a început Demec istorisirea, vorbe din care m-am străduit însă să alcătuiesc o frază curgătoare şi coerentă.

Greutăţi de a-l înţelege am întâmpinat de-a lungul întregii expuneri, din cauza exprimării lui confuze şi a poticnelilor.

În acea baracă cu mai multe încăperi, izolaţi de restul puşcăriaşilor din Jilava şi beneficiind de un regim alimentar mai bun, au trăit o vreme un număr de deţinuţi, selecţionaţi de administraţie, pentru a presta anumite munci speciale. Aşa cum am aflat de la Demec, dar şi de la alţii, câţiva din aceşti deţinuţi fuseseră însărcinaţi cu traducerea în limbile străine de mare circulaţie, a unor broşuri de propagandă, menite să prezinte în Occident, varianta convenabilă regimului de la Bucureşti, asupra unor teme. Era în special vorba de unele acţiuni ale guvernului comunist din România, care umpluseră pe larg paginile presei din Vest, cum fusese cazul marilor procese politice înscenate în ultimii ani în Ţară: procesul lui Iuliu Maniu şi al grupului lui, care fusese atras în cursa întinsă de Securitate la Tămădău, procesele intentate celor din mişcările de rezistenţă din munţi, procesele de spionaj în care fuseseră implicate Nunţiatura, Biblioteca engleză şi americană, ca şi o serie de ambasade din Bucureşti, pentru a le compromite şi a justifica măsurile fie de închidere a lor, fie de expulzare a unor diplomaţi incomozi. Demec cu alţi câţiva ingineri, au fost puşi să proiecteze o poartă metalică cu comandă

electrică, care să înlocuiască vechea poartă de intrare în fort.

În acea perioadă de lucru, petrecută în baraca din curtea Jilavei, Demec fusese încetul cu încetul ademenit de ofiţerul politic dar şi de doi civili, care pretindeau a fi trimişi de Ministerul Forţelor Armate, pentru a se interesa de soarta lui şi a-i aduce la cunoştinţă că se făceau intervenţii pentru a obţine o revizuire a procesului lui şi, eventual, casarea sentinţei. Datorită bunei lui pregătiri profesionale, îi spuneau ei, Ministerul Forţelor Armate voia să-l recupereze, dându-i posibilitatea să-şi ţină în continuare cursurile la Academia Militară, unde, funcţionase până în momentul arestării. Momit pe de o parte de cei doi civili, cu promisiunea unei eventuale eliberări, condiţionată însă pe de altă parte de biroul politic al închisorii, de o bună purtare în detenţie, dar mai ales de dovezi concrete că nu e un „duşman al poporului lui”, Demec n-a rezistat tentaţiei de a fi iar liber. S-a decis să accepte propunerea ofiţerului politic, de a semna un angajament de colaborare cu organele de securitate ale penitenciarului, convins fiind de acesta că un asemenea act va cântări greu în demersurile ce se făceau pentru eliberarea lui. I s-a dat însă de înţeles că din acel moment va fi obligat să păstreze secretul absolut asupra acestui angajament şi asupra tuturor contactelor pe care le va avea cu organele securităţii, riscând, în caz de indiscreţie sau trădare, să fie condamnat la moarte. Având în vedere că nu i s-a cerut „mare lucru” (spunea el) nu a luat în serios nici ameninţarea, sperând că în curând, o dată cu eliberarea lui, întreaga poveste a acestui angajament va fi uitată, la fel ca şi coşmarul acestor luni de zile petrecute în anchetă şi în hrubele Jilavei.

La acest punct al relatării, pe care Demec încercase să-l minimalizeze, menţionându-l numai în treacăt, am intervenit cerându-i amănunte şi devenind tot mai insistenţi până ce l-am făcut să recunoască că pe toată perioada petrecută în Jilava, raportase sistematic ofiţerului politic tot

ceea ce acesta îi ceruse. Strâns cu uşa, ameninţat că îl vom denunţa în faţa camerei dacă nu ne spune întregul adevăr, Demec, înspăimântat, ne-a mărturisit că îl informase pe politruc, atât în general despre activităţile şi discuţiile deţinuţilor din celulă, cât şi în mod special despre ce spuneau şi gândeau unii oameni din anumite categorii, pe care primise indicaţia să-i tragă de limbă! Era vorba în primul rând de legionari, de preoţi şi de câteva personalităţi mai deosebite, care se aflau în camera lui. Demec ţinea însă să adauge, după fiecare caz în parte pe care ni-l desvăluia, că nu-i raportase ofiţerului politic decât fapte şi afirmaţii fără mare importanţă, cum erau de pildă: scrisul pe săpun, confecţionatul de ace de cusut sau de „costici" şi discuţiile cu caracter politic. Demec se jura însă că de câte ori aflase lucruri mai grave de la cei pe care trebuia să-i spioneze, le trecuse sub tăcere. Aşa procedase ori de câte ori cineva făcuse imprudenţa să-i spună ceva, ce nu declarase în anchetă sau când îi încredinţase vreun alt secret. Demec pretindea că nu îl informase pe politrucul din Jilava decât despre acele abateri minore de la regulamentul penitenciar, care nu ar fi avut consecinţe grave pentru cei care le săvârşiseră. Fără a fi avut ocazia de a ne înţelege în prealabil asupra atitudinii ce trebuia s-o adoptăm în discuţia cu Demec, am acţionat totuşi toţi trei, într-un perfect consens. Pe rând, când unul, când altul, îl încolţeam şi îl înghesuiam cu întrebările, ţinându-l sub o tensiune perma nentă, fără a-i da timp să se reculeagă, silindu-l astfel să ni se destăinuie.

Devenisem toţi trei nişte anchetatori-amatori, animaţi de singura dorinţă de a afla totul de la cel anchetat, profitând fără menajamente de toate slăbiciunile lui, uzând fără scrupule de minciună, şantaj sentimental şi ameninţare, pentru a ne atinge scopul. Ne dădeam seama de cruzimea cu care îl tratam, dar mila pe care ne-o inspirase Demec la începutul discuţiei, când încă nu-i cunoşteam întreaga ticăloşie, se spulberase. Ne străduiam acum să nu-l scăpăm

din mână, să-l menţinem în starea de derută în care îl adusesem, pentru a-l face să ne spună totul. Aşadar l-am supus în continuare la aceeaşi presiune, pentru a-l face să vorbească despre contactele pe care le avusese cu biroul politic al penitenciarului Piteşti. Metoda noastră de interogatoriu a dat rezultate. Plângându-şi soarta, că se încrezuse în făgăduiala eliberării şi acceptase să colaboreze cu Securitatea, Demec sperase că prin transferarea lui la Piteşti, scăpase de obligaţiile pe care şi le asumase faţă de politrucul din Jilava. Dar nu a trecut mult şi, în timp ce executa o pedeapsă în beci pentru un ac de cusut găsit asupra lui la o percheziţie, a primit vizita lui Lupu. Ofiţerul politic venise să-i amintească de angajamentul luat la Jilava. I-a şi arătat hârtia cu semnătura lui, ce se afla în dosarul care îl urmase în transferul de la Jilava la Piteşti. Nenorocitul a încercat să refuze continuarea colaborării, dar a sfârşit prin a capitula din nou, în faţa ameninţărilor, mergând până la condamnarea lui la moarte, într-un proces ce i-ar putea fi oricând înscenat. Din acel moment, Demec a avut două sau trei întâlniri conspirative cu Lupu. Pentru a nu stârni bănuieli în rândul deţinuţilor, Demec era, fie pedepsit sub un pretext oarecare, fie scos la magazia de efecte, după ce raportase ofiţerului de serviciu că i se rupsese cămaşa şi voia să-şi ia alta din bagajul personal. În loc să fie dus la beci, Dernec îşi petrecea zilele de pedeapsă într-o celulă de pe bara T-ului, cu fereastra spre poarta închisorii, unde nu putea fi văzut sau detectat de deţinuţii politici. Primea acolo din mâncarea mai consistentă a deţinuţilor de drept comun, care erau scoşi la muncă şi din când în când o ţigară de la Lupu, care venea să stea cu el de vorbă. Când a fost dus la magazie, Lupu i-a ieşit înainte pe coridor, numai pentru a-i reaminti de obligaţia pe care şi-o asumase la Jilava şi de consecinţele pe care le-ar avea de suferit, în cazul în care s-ar răsgândi şi nu ar mai vrea să mai colaboreze. După spusele lui Demec, preocuparea de căpetenie a lui Lupu în acea perioadă fusese aceea de a

descoperi toate metodele de transmisiune între celule şi de a întrerupe căile de comunicaţie folosite de deţinuţi, mai ales acelea pentru a lua legătura cu „dreptul comun”. Demec ne-a mărturisit că îi explicase lui Lupu cum funcţiona alfabetul Morse adaptat la condiţiile de puşcărie, şi că îl informase despre ultimele ştiri externe, care pătrunseseră în închisoare şi fuseseră, comunicate de la celulă la celulă, în toate secţiile deţinuţilor politici.

— Trebuia să-i spun câte ceva, ca să-i dovedesc că nu refuz să colaborez…”, ni se tânguia din când în când Demec, făcând mereu apel la prietenia şi înţelegerea noastră pentru situaţia lui disperată, fără altă ieşire.

Exasperat că nu putea stârpi reţeaua de comunicaţii a deţinuţilor şi în special legăturile cu „dreptul comun”, Lupu nu s-a jenat să-i ceară chiar sfatul lui Demec: „Dumneata ce ai face în locul meu, pentru a tăia legăturile dintre „politici„ şi „dreptul comun„?”

Nici Demec nu s-a sfiit să-i sugereze soluţia pe care o considera cea mai eficace şi pe care Lupu a şi tradus-o în fapt. Şi aşa am aflat că „turnătoria” lui Demec fusese la originea măsurii luate cu câtva timp în urmă, de a muta toţi deţinuţii politici în celulele de pe o singură parte a clădirii, care forma piciorul, T„-ului, iar „dreptul comun„ pe cealaltă parte. În acest fel, pe una din faţade, din subsol şi până la ultimul etaj, se aflau numai ferestrele condamnaţilor pentru înaltă trădare, iar pe cealaltă faţadă, numai cele ale deţinuţilor de drept comun. Câtă vreme noi ocupaserăm etajele superioare ale închisorii iar dreptul comun se aflase în celulele din subsol şi de la parter, legăturile dintre cele două categorii funcţionaseră prin ferestre, prin intermediul „ancorei” sau chiar prin coloanele verticale ale ţevilor de calorifer (care străbăteau de sus până jos închisoarea), atunci când reuşeam să-l învăţăm alfabetul Morse, pe vreunul din deţinuţii de drept comun. Marea mutare de deţinuţi, făcută atunci de Lupu după recomandarea lui Demec, fusese o grea lovitură pentru reţeaua noastră de

comunicaţii, privându-ne de una din principalele căi prin care obţineam informaţii.

Cu timpul am reuşit însă să stabilim alte filiere de comunicaţii cu dreptul comun, prin căsuţe poştale la locurile pe care le frecventam succesiv şi unii şi alţii (closet, sala de duşuri, curtea de plimbare).

— N-am avut încotro. A trebuit să-i dau lui Lupu o soluţie credibilă ca să-i dovedesc că vreau să servesc administraţia. Ştiam însă că până la urmă se va găsi o altă metodă de a intra în legătură cu dreptul comun, că doar şi pe mine mă interesează informaţiile!”

Cam aşa încerca Demec să-şi minimalizeze fapta şi să-şi împace conştiinţa că nu făcuse un lucru prea grav, din moment ce de pe urma spuselor lui, nu avusese nimeni de suferit personal. E drept că mai pomenise şi de anumite teme politice discutate în celulă şi despre punctele de vedere susţinute de unii vorbitori, dar, spunea el, pe Lupu îl interesau numai subiectele şi felul cum erau tratate, şi nu urmărea nicidecum să ia măsuri împotriva celor care ar fi criticat regimul comunist.

— Probă că nimeni nu a fost pedepsit!” adăuga el, convins fiind de nevinovăţia conversaţiilor lui cu Lupu.

Cam la acest punct al mărturisirilor lui Demec, am fost întrerupţi de sosirea hârdăului cu mâncare. Înainte de a ne despărţi pentru a ne lua gamelele de la uşă, Demec a vrut să se asigure că i-am înţeles situaţia şi că vom păstra deci secretul asupra celor vorbite. I-am promis că vom reflecta şi îi vom da răspunsul după masă, dar că aşa cum stăteau lucrurile, nu credeam că putea fi absolvit de greşeala de a fi colaborat cu ofiţerul politic, decât dacă rupe relaţiile cu el şi dacă îşi recunoaşte public vina. L-am lăsat îngrozit şi ne-am dus să mâncăm toţi trei pe unul din paturile suprapuse, unde eram la adăpost de urechi indiscrete. Acolo am pus la punct viitoarea noastră strategie în relaţiile cu Demec. Eram hotărâţi să nu ne dăm în lături de la nici un procedeu prin care să-l putem teroriza, până ce vom obţine de la el şi

alte destăinuiri despre ceea ce îi spusese până atunci lui Lupu şi mai ales ce voia acesta să afle acum de la el. Eram atât de indignaţi de ticăloşia denunţurilor lui Demec, chiar dacă recunoşteam că trădarea lui se datora în parte fricii şi unei naivităţi ve cine cu prostia, încât nu ne gândeam să-l tratăm nici cu milă şi nici măcar cu un minimum de eleganţă. Pentru a-l freca în continuare, dându-i când speranţa de a nu-l denunţa celorlalţi camarazi din cameră, când luându-i-o şi spunându-i că trebuie să-şi facă spovedania publică, ne-am împărţit rolurile: Sandu Ghica şi cu mine aveam să fim intransigenţii, în timp ce Titi Coşereanu se va arăta înduioşat de rugăminţile lui Demec şi va încerca să facă pe mediatorul, căutând să ne înduplece să găsim o cale de compromis. Un joc murdar, pe care l-am experimentat în cursul după-amiezei şi pe care l-am dus până la capăt, fără remuşcări!

Aşa am reuşit să mai aflăm că Demec îl denunţase pe Paul Bandu fiind cel mai priceput „morsist” din închisoare. Ne-am explicat astfel motivul pentru care celula în care se găsea Paulică era cea mai intens supravegheată iar el bătuse toate recordurile de durată în ceea ce privea zilele de pedeapsă petrecute în beci.

— Despre voi, care sunteţi prietenii mei, n-am spus însă niciodată nimic…!”. S-a grăbit să ne asigure Demec, crezând că prin această afirmaţie avea să-şi recâştige simpatia şi bunăvoinţa noastră. Dar, aşa cum ne vorbisem, numai Titi i-a luat în seamă vorbele, ceea ce l-a făcut pe Demec să se mai însenineze la faţă. Speranţele i-au fost însă repede spulberate de Sandu şi de mine, care nu ne-am lăsat înduplecaţi de intervenţia lui Titi, înclinând spre mai multă indulgenţă. Am rămas ireductibili: consideram că Demec trebuia să-şi recunoască vina în faţa camerei, refuzând totodată colaborarea în continuare cu biroul politic, numai în acest fel putând conta pe sprijinul nostru pentru a putea fi iertat şi reabilitat în ochii deţinunţilor. Dacă nu va proceda aşa, eram hotărâţi să aducem cazul lui la

cunoştinţa tuturor camarazilor noştri. După această nouă infuzie de spaimă, Demec ne-a răspuns fără să mai pregete, la întrebarea cea mai arzătoare: ce voia să afle Lupu acum? Dorind să ne recâştige cu orice preţ încrederea şi totodată şi compasiunea, Demec ne-a mărturisit că Lupu îi dăduse de astă dată o însărcinare mai complicată, privind două chestiuni:

1) Să se informeze printre colegii lui de cameră, dacă, între deţinuţii din Piteşti, condamnaţi pentru înaltă trădare, se află vreun fost membru în Mişcarea legionară, necunoscut ca atare de către organele de anchetă.

2) Să stea de vorbă cu preoţii greco-catolici şi în special cu episcopul Todea, pentru a afla dacă se menţin pe aceeaşi poziţie rigidă, care îi adusese în puşcărie sau dacă ar fi dispuşi să cadă la un compromis cu regimul.

În privinţa primului punct, ştiam de la deţinuţii veniţi din Jilava, că în ultima vreme, Securitatea reactivase vechea acţiune de depistare a legionarilor din rândurile condamnaţilor politici, pentru a-i trimite la Aiud. Calitatea de legionar avea întâietate la repartizarea deţinutului. Indiferent dacă prin încadrarea lui la proces ar fi urmat să-şi execute pedeapsa la penitenciarul prevăzut pentru categoria lui, dacă condamnatul fusese legionar, era automat transferat la Aiud. Şi printre deţinuţii din Piteşti, condamnaţi pentru înaltă trădare, se aflau câţiva foşti membri ai Mişcării legionare, cărora Securitatea nu le descoperise apartenenţa politică. Cei mai mulţi dintre noi le cunoşteam secretul. Din fericire nu şi Demec! Cel de al doilea punct, problema Bisericii Greco-Catolice, se bucura, ca şi problema legionară, de o deosebită atenţie din partea ofiţerilor politici ai închisorilor, care se aflau în directă legătură cu Ministrul de Interne sau cu Ministerul Securităţii (atunci când a fost creat) de la care primeau instrucţiuni amănunţite şi cărora le raportau la fel de detaliat, tot ce avea vreo legătură cu deţinuţii din cele două categorii. Când la un moment dat, toţi preoţii romano şi

greco-catolici au fost mutaţi împreună în trei celule alăturate, de la ultimul etaj al închisorii din Piteşti, ordinul de a-i separa de restul deţinuţilor şi de a-i concentra în aceleaşi celule venise direct de la Bucureşti. Am aflat-o din indiscreţia unei convorbiri de pe coridor, purtate cu glas prea ridicat de comandantul închisorii cu Lupu, şi interceptată de urechea unui deţinut care asculta la uşă. Greu de ghicit ce urmărise Securitatea punându-i deodată împreună pe preoţii celor două confesiuni, când până atunci putusem observa că la toate mutările efectuate în închisoare, niciodată nu se întâlniseră doi preoţi în componenţa vreunei celule. Poate scontase ca din convieţuirea lor, să rezulte vreo înţelegere. Sau dimpotrivă, o zâzanie. Poate că sperase în slăbirea rezistenţei unora dintre ei, care influenţându-i şi pe alţii, ar fi dat naştere la disensiuni, bune oricând de exploatat în interesul regimului. O indicaţie în acest sens, venea acum chiar din spusele lui Demec, căruia Lupu îi ceruse să afle dacă între preoţii greco-catolici existau neînţelegeri, de ce natură şi care dintre ei manifestau tendinţe centrifuge.

Oricum, stratagema de a-i pune pe preoţi împreună, nu dăduse, pesemne, rezultatele dorite de securitate, pentru că, după o vreme, au, fost din nou împrăştiaţi prin diferite celule. S-ar părea chiar, că dimpotrivă, reîntâlnirea şi convieţuirea cu vlădicii lor le-au întărit unitatea şi hotărârea de a nu accepta nici un compromis. Destăinuirile lui Demec, în legătură cu misiunea ce i-o încredinţase Lupu, de a descoperi printre noi eventuala existenţă a unui legionar şi de a-i spiona pe preoţii greco-catolici, constituiau prima confirmare din sursă directă, a faptului că cele două probleme preocupau în mod prioritar organele de securitate.

— Acum, că v-am spus totul, nu se poate să nu vă daţi seama în ce situaţie mă aflu. Nu pot scăpa de Lupu fără să-i spun ceva din ceea ce-mi cere. Mereu îmi reaminteşte că

dacă refuz sau dacă povestesc cuiva cele discutate cu el voi fi condamnat la moarte pentru trădare!”

Demec era în mod sincer convins de desnodământul pe care i-l prezicea Lupu, în cazul în care ar refuza să-l mai servească.

— Ajutaţi-mă voi şi spuneţi-mi ce să-i povestesc despre Episcopul Todea, pe care eu îl respect şi nu aş vrea să-i fac nici un rău!”

Cu aceste cuvinte, Demec ne-a dat o idee. După ce ne-am făcut din nou jocul, încăpăţânându-ne să-i spunem că vrem totuşi să-l denunţăm în faţa camerei, am sfârşit prin a ceda la insistenţele lui Titi, de a nu ne pripi şi am acceptat să-i facem concesia de a desbate chestiunea între noi.

L-am lăsat iarăşi pe Demec frământându-se de îngrijorare în aşteptarea unui răspuns şi ne-am retras să discutăm pe paturile de la etaj. Toţi trei aveam convingerea că Demec ne spusese într-adevăr totul, dar eram la fel de siguri că nu vom putea în nici un chip să-l facem să rupă relaţiile cu ofiţerul politic. Era un om mult prea slab de caracter, prea labil şi timorat, pentru a îndrăzni să ia vreodată o atitudine hotărâtă din care să nu se clintească sau să-şi spună răspicat părerea, fără să şovăie. Nu ne mai rămânea deci, decât să-l denunţăm în faţa camerei, desvăluind legăturile lui cu ofiţerul politic în aşa fel, încât să fim auziţi de gardianul de pe coridor şi astfel să ajungă şi la urechile lui Lupu că Demec era considerat „turnător”. Din acel moment, aflând că fusese desconspirat, Lupu va şti că Demec nu-i mai poate fi de folos. Însă, odată despărţit de Lupu, ne-am gândit noi, nu ne va fi nici nouă de folos. Pe când aşa, ca „deţinut de încredere”, cum era numit „turnătorul” în limbajul administraţiei, Demec ne va putea informa în continuare asupra ţelurilor urmărite de Lupu. Dar chiar mai mult: îi vom putea noi formula informaţiile ce ar urma să i le dea ofiţerului politic, despre atitudinea, activitatea, intenţiile sau punctele de vedere ale deţinuţilor de care i se va cere să se ocupe, să-i urmărească şi să-i denunţe. Ideea de a-l face pe Demec „spion dublu” ni s-a părut extraordinar de atrăgătoare. Vom putea astfel afla, nu numai unele din preocupările secrete ale biroului politic, dar vom avea chiar ocazia de a-l îndruma pe Lupu pe piste greşite, intoxicându-l noi de data aceasta cu informaţii false, dar favorabile nouă. Când am coborât din nou la Demec, eram atât de excitaţi de planul nostru, încât am făcut un adevărat efort de a ne stăpâni, de a ne ascunde entuziasmul de care eram animaţi şi a ne compune înfăţişarea solemnă, adecvată gravei şi definitivei noastre hotărâri pe care aveam să i-o aducem la cunoştinţă. Era de fapt un fel de ultimatum pe care i-l dădeam. Dacă nu-l va accepta, vom trece imediat la denunţarea lui publică. I l-am prezentat

însă ca pe rezultatul insistenţelor lui Titi în favoarea lui, care ne convinsese să-i dăm posibilitatea să-şi răscumpere greşeala făcută, fără a-i pune viaţa în pericol.

La auzul soluţiei asupra căreia ne oprisem, Demec nici nu a mai ascultat până la capăt ameninţarea ce o reprezenta alternativa cu care va fi confrunat în caz de refuz. Peste măsură de bucuros şi emoţionat până la lacrimi, nemaiputându-şi controla gângăveala pentru a-şi exprima gratitudinea, s-a repezit la noi şi ne-a îmbrăţişat cu efuziune. Probabil că şi propunerea de a colabora cu securitatea, făcută cu un an în urmă de politrucul de la Jilava, o acceptase cu tot atâta uşurinţă ca şi pe a noastră acum, de a lucra în sens opus. Era de presupus că, ajungând din nou, cândva la ananghie, ne va trăda şi pe noi cu aceeaşi candoare cu care acum se lepădase de legământul de supunere făcut securităţii. Fericit că scăpase de coşmarul de a fi denunţat în public şi de a încăpea astfel pe mâinile lui Lupu, Demec ne-a asigurat că nu va ieşi din vorba noastră în privinţa informaţiilor pe care le va comunica ofiţerului politic. Certitudine absolută că se va ţine de cuvânt nu puteam avea, dar atâta vreme cât era cu noi în cameră, puteam conta pe efectul influenţei noastre directe asupra lui. Prima indicaţie, i-am dat-o în legătură cu întrebarea despre eventualii legionari ce, s-ar afla printre noi. Răspunsul avea să fie negativ, ceea ce coincidea de altfel cu opinia lui Demec. Privitor la greco-catolici, i-am spus lui Demec că vom sta mai întâi de vorbă cu Episcopul Todea, pentru a ne da seama care ar fi răspunsul cel mai potrivit care să nu-i lezeze pe preoţi, dar în acelaşi timp să-i satisfacă curiozitatea lui Lupu. Pentru a nu-l sperria din nou şi a-i dovedi că se poate bizui pe discreţia noastră, l-am asigurat pe Demec că nu-i vom spune nimic lui Todea despre legăturile lui cu ofiţerul politic. Vom încerca indirect să-l iscodim, pentru a afla ce i-ar conveni să ştie regimul despre Biserica Unită şi despre atitudinea lui şi ce nu. De fapt l-am minţit pe Demec cu aplomb şi fără nici un regret,

pentru că Episcopului Todea i-am povestit în amănunt întreaga tărăşenie.

Episcopul ne-a spus, la rândul lui, ce să-l învăţăm pe Demec să-i raporteze lui Lupu. În linii mari, Todea. N-a făcut decât să reafirme hotărârea nestrămutată a greco-catolicilor care voiau să-şi păstreze credinţa şi considerau ilegală interzicerea prin decret a Bisericii lor. Todea ne-a mai comunicat o serie de amănunte mai nuanţate (de care nu-mi mai amintesc acum), care, prin Demec să-i fie „turnate" lui Lupu, spre a-l convinge că preoţii nu duceau în închisoare nici un fel de activitate duşmănoasă regimului, nici politică, nici religioasă, sperând astfel să-l determine să renunţe la prigoana înverşunată îndreptată împotriva lor.

A doua zi, când a fost dus să „lucreze" la proiectul maşinii de spălat, Demec i-a raportat lui Lupu cele stabilite de noi, ceea ce nu l-a prea satisfăcut pe acesta din urmă. Demec i-a explicat însă, că nu întreţinuse până atunci legături prea apropiate cu preoţii, pretinzând că va avea nevoie de câteva timp pentru a se introduce în cercul lor şi a le capta încrederea. După spusele lui Demec, Lupu păruse să-i fi acceptat justificarea, promiţându-i că după o vreme îl va contacta din nou, pentru a obţine de la el informaţii mai complete.

Convorbirea lui Lupu cu Demec a avut loc în ultima zi de lucru a grupului de ingineri chemaţi să proiecteze mult trâmbiţata maşină de spălat rufe, în jurul căreia ofiţerul politic făcuse atâta vâlvă. Din câte mi-aduc aminte, fuseseră predate două proiecte diferite, unul dintre ele, cel mai apreciat şi mai lăudat de tagma inginerilor din cameră, fiind al lui Dodo Chrisoghelos. Din acel moment însă, nimeni nu a mai auzit vreo-dată vorbindu-se ceva despre realizarea prototipului. Cu ocazia unui tur de inspecţie prin celular, când unul din ingineri l-a întrebat pe Lupu de soarta maşinii de spălat, acesta s-a spălat pe mâini, declarând că el nu mai avea nimic de-a face cu acel proiect. Totul depindea de-aci înainte de hotărârea Ministerului de Interne, căruia el îi

înaintase dosarul spre rezolvare. Toţi deţinuţii au pus nerealizarea proiectului, pe seama lipsei de simţ gospodăresc, a incapacităţii şi dezorganizării specifice sistemului comunist, proiect care ar fi rezolvat în mod economic problema spălatului rufelor deţinuţilor. Numai câţiva dintre noi ştiam că întreaga afacere a proiectării maşinii de spălat, nu fusese decât o mascaradă montată de biroul politic al închisorii, având ca unic scop acoperirea contactelor lui Lupu cu Demec.

După o vreme, când am fost mutat din camera mare într-o celulă mică, Demec a rămas mai departe sub influenţa lui Titi Coşereanu şi a lui Sandu Ghica. Nu a mai fost însă contactat de Lupu decât o dată sau de două ori. Sub pretextul de a fi scos la vizita medicală sau de a i se verifica bagajul de la magazia de efecte, întâlnirile lor au fost de scurtă durată, Lupu arătându-se nemulţumit de puţinele şi neinteresantele informaţii culese de Demec. Apoi, câtă vreme au mai stat în Piteşti, Demec nu a mai fost solicitat de biroul politic, prietenii mei ajungând la concluzia că Lupu renunţase să-l mai folosească, considerându-l lipsit de calităţile necesare pentru a-l însărcina cu misiuni mai delicate, cum fusese aceea de a sonda starea de spirit a preoţilor şi episcopilor greco şi romano-catolici. Părea că informaţiile servite de Demec lui Lupu, dar gândite şi dictate de Sandu şi Titi, îşi produseseră efectul. Decepţionat de „informatorul" lui, Lupu l-a abandonat. Odată scăpat din ghearele politrucului, spaimele lui Demec s-au risipit şi ele treptat. Demec s-a obişnuit repede cu ideea că viaţa nu-i mai era în pericol (aşa cum crezuse până atunci), uitând cu aceeaşi uşurinţă pe care i-o cunoşteam, şi colaborarea lui cu Lupu şi felul în care fusese terorizat şi şantajat de noi. Nedesminţindu-şi slăbiciunea sentimentală, le-a rămas în continuare ataşat lui Sandu şi Titi. Cu mine nu s-a mai întâlnit, drumurile noastre în puşcărie nemaiîncrucişându-se.

Nu mai ştiu ce s-a ales de el.

Cel mai afectat că administraţia nu se ţinuse de cuvânt să realizeze maşina de spălat, a fost Dodo Chrisoghelos, care era convins că prototipul ce s-ar fi construit după proiectul lui ar fi făcut senzaţie. Ajunsesem să cunoaştem cu toţii foarte bine, entuziasmele lui Dodo, ori de câte ori era vorba de un proiect, din indiferent ce domeniu, de care se pasiona, dedicându-i-se trup şi suflet. Nu mai dormea, uita de mâncare şi se concentra în aşa măsură asupra problemei care îl preocupa, încât distracţia lui în acele momente devenise proverbială. Nu mai vedea şi nu mai auzea nimic din ce se petrecea în jurul lui, încât nu o dată a fost surprins de gardian însemându-şi calculele sau desenând vreun plan pe o plăcuţă de săpun, fără să-l fi observat nici când a deschis uşa, nici când a pătruns în cameră şi nici măcar când a întins mâna să-i ia instrumentele de scris. Din fericire, de cele mai multe ori se găsea câte cineva să-l trezească la timp din gândurile în care era cufundat şi să-l scape astfel de beci. Erau scene care se repetau, ori de câte ori Dodo „lucra” la una din „invenţiile” lui. Aşa a fost când i-a făcut un dinte Căpitanului Vasile (Sică) Vlasto, şlefuind ore întregi un os de vită găsit în ciorbă, până ce l-a adus la forma şi dimensiunea dorită, pentru a-l încastra perfect în spaţiul rămas gol în urma dintelui pe care îl pierduse.

La fel a fost şi când şi-a confecţionat chiar pentru el o proteză parţială, care avea să-i înlocuiască cei doi incisivi din maxilarul inferior, care îi căzuseră de slăbiciune şi din lipsă de vitamine. O lucrare care a stârnit admiraţia întregii camere.

Cei doi dinţi erau înfipţi într-un postament de cauciuc, decupat dintr-un dop de flacon de Penicilină, găsit în curtea de plimbare. Postamentul de cauciuc era aşezat pe gingie, iar această proteză parţială era ancorată de dinţii din dreapta şi din stânga ei cu ajutorul unor croşeţi, confecţionaţi dintr-o bucată de sârmă oţelită, din comoara noastră de obiecte nepermise, ascunsă prin saltele. Printre ultimele idei şi îndeletniciri ale lui Dodo, pe vremea când ne

găseam amândoi în camera mare de la parter şi dormeam cap la picioare în acelaşi pat suprapus, a fost fabricarea de „borş”. Aşa numea el produsul pe care s-a apucat să-l prepare în două foste sticle de medicamente, obţinute cândva de la cabinetul medical, de unul din bolnavii mai grav din cameră. După ce a umplut cu bucăţele de mămăligă, cam o treime din fiecare sticlă, şi altă treime cu apă, Dodo le-a astupat, le-a legat de gâturi o sfoară şi şi le-a agăţat pe amândouă la capul patului, în aşa fel încât atârnau deasupra capului lui Valjan, care îşi avea patul sub al nostru. Vreme de câteva zile a lăsat mămăliga să se macereze, urmărind din timp în timp, procesul de fermentaţie în curs, scuturând şi pritocind conţinutul şi lăsând apoi din nou să se sedimenteze pe fundul sticlelor mămăliga, care se transformase într-un fel de pastă. Din când în când, după ce gusta din licoarea tulbure şi nu prea bine mirositoare, Dodo dădea din cap satisfăcut, astupa sticla la loc şi ne spunea că în scurtă vreme „borşul” va fi gata. Şi, într-o bună zi, ne-a declarat că a sosit momentul să fie consumat. Căutând să ne convingă să ne punem câte o lingură de „borş” în ciorba din gamelă, Dodo ne lăuda calităţile produsului, pretinzând că e bogat în vitamine şi că ajută la digestie. Mulţi adepţi nu a găsit, deşi insista să-şi ofere marfa ca un negustor. Cel mai mare consumator a rămas însă tot el. Îşi punea la fiecare masă câteva linguri de „borş” în mâncare, şi, pe măsură ce nivelul din sticlă scădea, complecta conţinutul cu alte bucăţele de mămăligă şi cu apă, îl scutura, îl pritocea, îl mai gusta din când în când, urmărindu-i cu atenţie stadiul de fermentaţie. Îşi privea sticlele cu ochii expertului, dar şi cu bucuria alchimistului căruia îi reuşise experimentul din retortă. Toate bune şi frumoase, până într-o bună zi, sau mai bine zis într-o noapte, când procesul de fermentaţie al borşului, scăpând de sub controlul lui Dodo a făcut să crească presiunea din sticlă peste limita admisibilă. Ne-am trezit cu toţii din somn, de tunetul ca de puşcă al dopului, care, sub

presiunea crescândă a gazelor din interior, a sărit din gâtul sticlei, iar „borşul” astfel eliberat, a ţâşnit afară, împroşcând totul împrejur. Prima victimă a exploziei a fost bătrânul Valjan, căruia i s-a revărsat în cap cea mai mare parte a „borşului”, stropindu-i totodată hainele şi pătura, impregnându-le cu un miros persistent, care timp de câteva zile, l-a concurat cu succes pe cel al tinetelor. Tot Valjan a fost însă primul care să facă haz de necaz, mai cu seamă că bubuitura din camera noastră nu a avut alte urmări, nefiind auzită de gardian, care îşi părăsise postul pentru a sta de vorbă cu tovarăşul lui de pe secţie de la primul etaj. Singurul rezultat pozitiv al exploziei, a fost că l-am putut determina pe Dodo să renunţe de-aici înainte la fabricarea „borşului”. Resursele inventivităţii lui Dodo erau însă departe de a fi fost epuizate.

Către sfârşitul anului 1959, a început să câştige tot mai mulţi adepţi o idee năstruşnică, pe care, nu mai ţin minte cine a lansat-o în camera noastră. După lungi discuţii pro şi contra proiectului sugerat, s-a căzut în cele din urmă de acord să fie realizat, deşi era ultimul lucru recomandabil (sau poate tocmai de aceea!), de a ne asuma în mod gratuit un surplus de riscuri, expunându-ne rigorilor regimului, care se însăsprise tot mai mult pe măsură ce înaintasem în iarnă.

Era vorba să sărbătorim încheierea anului printr-un spectacol. I s-a dat şi un nume: „Revista Piteşti… /59!” Cu vreo două săptămâni înainte de seara de Anul Nou, dată când avea să aibă loc „Premiera”, au început pregătirile.

Iniţiatorii şi susţinătorii ideii acestui spectacol au pornit mai întâi în căutarea „talentelor” de care aveau nevoie pentru realizarea lui. După campania de recrutare a elementelor înzestrate cu calităţile necesare, a urmat o selecţie şi o împărţire a lor în câteva grupuri, care urmau să-şi primească rolurile şi să participe la repetiţii. Cel care patrona toată această operaţie, era avocatul Vasilescu-Valjan. Deşi bătrân şi bolnav, pasiunea lui bine cunoscută

pentru teatru, i-a dat un imbold de vitalitate, care ne-a uimit pe toţi. De săptămâni întregi, Valjan nu-şi mai părăsise patul, decât pentru a se deplasa până la tinetă şi înapoi, şi atunci numai sprijinit şi ajutat de Col. Cristea Atanasiu, vecinul lui de pat, care îl îngrijea cu un devotament demn de toată lauda. Valjan era un bolnav dificil, care nu-şi menaja vecinul, chinuindu-1 zi şi noapte cu capriciile lui de om redus la neputinţa de a mai putea face singur faţă, chiar celor mai simple nevoi. „Cristache, acoperă-mă te rog, că m-am desvelit!”; „Cristache, ajută-mă să mă întorc pe partea cealaltă!”; „Cristache, du-mă te rog la tinetă!”; „Cristache, dă-mi apă că mi-e sete…!”. Se auzea, la orice oră din zi şi din noapte, vocea lui Valjan. Valjan suferea de hidropizie sau în denumire populară, de dropică, care se manifesta printr-o reţinere anormală de apă în ţesuturi. Avea tot corpul tumefiat, dar mai ales picioarele îi erau umflate butuc. De mai bine de două-trei luni, de când îi apăruseră primele simptome ale bolii, nu primise nici un fel de îngrijire medicală, atât doctorul, cât şi sanitarul întrebuinţând aceeaşi expresie, ori de câte ori le solicitase ajutorul: „N-am ce-ţi face!” Nici acum, de când nu se mai putea deplasa până la Cabinetul medical, nu primea alt răspuns, când se întâmpla ca doctorul să vină prin celular în tovărăşia vreunui ofiţer în inspecţie.

Cum spuneam însă mai sus, cu ocazia pregătirii spectacolului de Anul Nou, nu numai că Valjan a acceptat să contribuie cu priceperea şi sfaturile lui, dar a fost chiar sufletul „Revistei”, participând din plin şi cu tot elanul la succesul ei. În fiecare zi, ajutat de Cristea Atanasiu şi de câţiva dintre noi, îl ridicam de braţe şi îl aşezam în pat, rezemându-l cu spatele de perete. Din această poziţie, Valjan se consulta cu viitorii actori, îndrumându-i, corectându-i şi supraveghindu-i la repetiţii ca un adevărat regizor. Toate aceste conciliabule aveau un aer conspirativ, pentru că se petreceau în şoaptă, iar noi ceilalţi, care aveam să constituim publicul spectator, eram rugaţi să ne

ţinem la distanţă, să nu ne apropiem, pentru a nu le pătrunde secretul şi a păstra intactă surpriza „premierei”. Cea mai mare surpriză, la care chiar nu ne aşteptam, ne-a făcut-o tot Valjan, care s-a dovedit a nu fi fost numai regizor, ci şi autor şi actor. Până una alta însă, de la grupul ce se strângea zilnic de câteva ori în jurul patului lui Valjan, nu ne parveneau decât fragmente de melodii fredonate în surdină şi frânturi de versuri recitate în şoaptă, din care nu se înţelegea mai nimic. În fine, a sosit şi mult aşteptata zi de 31 Decembrie. Spectacolul nostru urma să înceapă imediat după numărătoarea de seară şi după „închidere”. După vigilenţa mărită instaurată în închisoare în zilele de Crăciun, speram acum, în orele ce ne mai despărţeau de petrecerea de Revelion, să putem profita de o relaxare. Fiind sărbătoare profană, era foarte apreciată de cadrele M. A. I., în fiecare an, în dimineaţa de după Revelion, ofiţerii şi gardienii făcându-şi apariţia pe secţie, mahmuri, pe jumătate adormiţi şi duhnind a băutură. Mai observasem în decursul anilor de detenţie, că, în general, acei gardieni care aveau ghinionul să cadă de serviciu în schimbul din noaptea de anul nou, obişnuiau să se adune la capătul uneia din secţii, unde sărbătoreau şi ei, mai discret şi mai puţin reglementar, dar tot cu băutură, un Revelion mai modest. De obicei, în noaptea aceea, neglijau complect supravegherea celulelor şi spionarea noastră prin vizete.

Şi în această seară, părea că lucrurile se vor desfăşura la fel. Cei doi ofiţeri de serviciu, cel care îşi părăsise schimbul şi cel care îi lua locul, însoţiţi de cei doi gardieni care urmau să-şi predea unul altuia serviciul, au trecut în mare grabă prin faţa celulelor, mulţumindu-se să lovească cu cizma în fiecare uşă şi să întrebe: „Câţi sunteţi, bă!” Fără să mai deschidă uşa pentru a verifica exactitatea răspunsului pe care îl primeau din celulă, treceau mai departe, repetând procedeul la camera următoare. Şi aşa, în numai câteva minute, se poate spune că stabilirea efectivului deţinuţilor de pe secţie s-a terminat concomitent cu „închiderea”, din

moment ce uşile nu mai fuseseră deschise pentru „număr”! Apoi, aşa cum ne aşteptam, ofiţerii şi gardienii au părăsit aproape imediat secţia. I-am urmărit cu urechea lipită de uşă, până ce i-am auzit pe cei care îşi terminaseră serviciul şi plecau acasă, deschizând grila de ieşire din celular. N-a trecut mult şi l-am recunoscut după glas şi pe gardianul nostru, care urcase scările la primul etaj şi stătea de vorbă cu tovarăşii lui de pe celelalte secţii.

Condiţiile pentru deschiderea spectacolului erau optime. Participanţii îşi ocupaseră din timp locurile, după un plan şi un calcul dinainte făcut şi numai de ei ştiut.

Bătrânul Valjan, susţinut de noi, fusese ajutat să se deplaseze până la un pat din fundul camerei, în faţa căruia era un spaţiu liber mai mare, care urma să fie scena, şi de unde se deschidea aleea dintre paturi, ce ducea până în celălalt capăt al încăperii, traversând-o pe toată lungimea. L-am aşezat pe Valjan cât mai comod la mijlocul patului, sprijinindu-l de mai multe pături, strânse şi puse la spate, pentru a-l feri de răceala peretului. Pe paturile din stânga şi din dreapta aleii centrale, s-au aşezat faţă în faţă două grupuri de câte 4-5 deţinuţi, care formau corul. Erau cei care aveau să deschidă spectacolul, cântând „Uvertura la Revista Piteşti… 59”. Atât textul, cât şi muzica erau rezultatul colaborării mai multor autori, şi fuseseră compuse în perioada de pregătire a spectacolului.

Din păcate nu mai reţin cuvintele din textul „uverturii”, prin care ni s-a anunţat care va fi tema Revistei”: Prezentarea unui bilanţ al anului 1959, care se încheia, şi a perspectivelor pe care ni le oferea noul an.

Atât muzica, cât şi textul s-au remarcat printr-un ritm vioi, susţinut de la începutul şi până la sfârşitul spectacolului, însoţite de o notă permanetă de umor fin şi de bună calitate, lipsit de orice trivialitate. Şi chiar dacă toţi „actorii” au contribuit cu sugestii, idei sau chiar versuri şi melodii proprii, întregul merit al unităţii şi spiritului în care fusese concepută „Revista Piteşti. 59”, îi revenea numai lui Valjan.

Imediat după „Uvertură” a apărut pe „scenă” primul din cei câţiva crainici care aveau să se succeadă şi să anunţe de-a lungul reprezentaţiei, punctul următor al programului. Primul punct: citirea răvaşelor pe care locatarii camerei le-au găsit în plăcinta imaginară ce ne fusese servită de administraţie de anul nou. Cuvântul l-a avut Valjan. Rând pe rând am fost cu toţii strigaţi de crainic pe nume. Pentru fiecare, fără excepţie, Valjan pregătise câte un răvaş, câte un catren sau o epigramă, toate cu haz şi cu aluzii la apucăturile sau trăsăturile de caracter, specifice respectivului. Bătrânul Valjan, căruia numai mintea şi vocea îi rămăseseră intacte, compusese în gând şi memorizase toate versurile destinate celor aproximativ 40 de deţinuţi din cameră. Braţele, mâinile şi degetele îi erau într-atât de umflate, încât nu mai era capabil să folosească mijloacele noastre de a scrie pe săpun. Nici vederea nu-l mai ajuta pentru treburi atât de migăloase. Compensase toate aceste infirmităţi cu memoria lui fenomenală.

Din păcate, după atâţia ani, uitarea neiertătoare s-a aşternut peste versurile recitate atunci de bătrânul Valjan. Nu-mi mai amintesc decât vag de conţinutul răvaşului meu şi de felul în care a fost prezentat de Valjan, cu participarea corului. Corul a început prin a intona primele două versuri ale unui cântec bine cunoscut în Bucureştiul dinaintea războiului: „Nu mai plânge Bebi Totu-i trecător”

Prin Bebi, Valjan voise să se refere la mine, care eram cunoscut în Piteşti sub numele conspirativ de „Bebe”. Îndată după cuvintele din cântec, ideea a fost continuată în versurile compuse şi recitate de Valjan, făcând aluzie la veşnicele controverse pe care le aveam cu Dodo în fiecare seară după stingere şi înainte de a adormi.

Seară de seară înainte de culcare (Dodo şi cu mine dormeam în acelaşi pat) Dodo obişnuia să comenteze ştirile recepţionate în cursul zilei, sau în lipsă, orice alt eveniment petrecut pe secţie, oricât de neînsemnat ar fi fost. Ajungând invariabil la concluzia că ziua eliberării noastre era mai

aproane ca niciodată. Simţea probabil nevoia să adoarmă legănat de un gând optimist, însă voia neapărat să-i confirm justeţea cu care interpretase ştirile, declarându-mă şi eu de acord cu concluzia la care ajunsese, oricât ar fi fost de trasă de păr. Or, la perseverenţa cu care revenea în fiecare seară asupra acestui subiect, îmi făcusem şi eu obiceiul să-l contrazic contestând autenticitatea ştirilor şi valoarea raţionamentului şi considerând că şansele noastre de a ne mai vedea liberi erau tot mai reduse. Era un fel de joc dus mai în glumă, mai în serios, cu care ne încheiam ziua spre distracţia întregei camere, pe care Valjan l-a prezentat în versurile lui.

Încheierea a făcut-o corul, reluând refrenul cântecului: „Nu mai plânge Bebi, totu-i trecător”, şi continuându-l cu alte două versuri, compuse tot de Valjan, în care Dodo venea să mă consoleze, aducându-mi decretul de eliberare, chiar în seara aceea în pat.” Tot corul mai avea şi rolul de a interveni după fiecare răvaş, separându-l de următorul, prin două fraze muzicale, inspirate de viaţa din celulă şi de fluctuaţiile ce le suferea starea de spirit a deţinuţilor, în funcţie de ştirile bune sau rele, care pătrundeau în închisoare. Astfel, cântăreţii, aşezaţi pe paturile din stânga aleei centrale din cameră, îi reprezentau pe deţinuţii pesimişti, iar cei din dreapta, pe optimişti. La finele fiecărui răvaş recitat de Valjan, corul optimiştilor intona o scurtă melodie, veselă şi înaripată, exprimând într-un text de numai câteva cuvinte, convingerea că în curând lanţurile vor cădea şi vom fi liberi. Cum se încheia cântecul de bucurie al optimiştilor, venea, la fel de scurtă dar cu tonalităţi lugubre de Casandră, replica corului pesimiştilor, prezicând un viitor sumbru şi o puşcărie fără de sfârşit. Lait-motivele celor două coruri au devenit adevărate şlagăre şi s-au mai fredonat multă vreme prin celulele închisorii din Piteşti, înainte ca timpul să ni le şteargă treptat din memorie. Pe scena noastră improvizată, s-au mai perindat diferiţi alţi actori, cu fel de fel de piese, şi în

proză şi în versuri, recitate sau cântate, dar niciunul nu a reuşit să-i egaleze talentul şi verva bătrânului Valjan. Capodopera lui Valjan din acea seară de anul nou, cea mai apreciată şi aplaudată, a fost o piesă în proză, pe care ne-a povestit-o sub forma unui basm. Era vorba de fapt de o scurtă istorioară umoristică, în care făcea portretul unuia din camarazii noştri din cameră, pe care nu-l numea de la început, dar pe care toţi l-am identificat. Era Dodo Chrisoghelos.

Basmul începea cu formula consacrată: „A fost odată ca niciodată…", şi Valjan continua povestea uimitoare a acelui personaj, „pripăşit printre noi, despre care era greu de spus dacă era un om în toată firea, sau un copil!" „La prima vedere părea să fie un om matur, serios şi cu judecată înţeleaptă", spunea Valjan, „dar ochii lui mari, albaştri şi senini, cu privirea nevinovată, îi dădeau înfăţişarea de copil. Avea şi nume de copil!"

Pe acelaşi ton narativ, Valjan ne-a descris mai departe personajul, semnalându-i toate calităţile şi apucăturile, cu aceeaşi ironie cu care îşi începuse povestea: Era bun la suflet şi gata să-şi ajute prietenii, dar totodată distrat şi înclinat să uite de ei, când găsea câte o jucărie. Când nu găsea, îşi construia singur una şi nu se mai despărţea de ea, până ce nu i-o lua gardianul şi îl ducea la beci pentru zece zile. Dar el avea caracter bun şi nu se supăra niciodată. Era mereu bine dispus şi nu-şi pierdea veselia. Toată lumea îl iubea şi îl alinta cu o onomatopee de copil, numindu-l Do-do.

— Un singur lucru te punea pe gânduri", ne-a anunţat Valjan, pe un ton ce voia să sugereze profunda lui nedumerire faţă de un fenomen, ce părea să ţină de supranatural şi pe care ni l-a relatat cam aşa:

— Omul astă cu ochi albaştri şi nume de copil, cumsecade şi prevenitor de felul lui cu lumea, are uneori o purtare curioasă cu cei din jurul lui. Se răsteşte la ei şi le cere să facă linişte. Apoi, se duce la zidul din fundul celulei şi (nu o să vă vină să credeţi!) face un lucru nemaipomenit: începe

să vorbească la pereţi! Asta nu ar fi nimic, pentru că s-au mai văzut oameni vorbind la pereţi! Omul nostru cu nume de copil reuşeşte însă un lucru extraordinar. Nu numai că vorbeşte el cu pereţii, dar şi pereţii vorbesc cu el! El le pune întrebări şi pereţii îi răspund şi îi spun tot felul de lucruri, pe care el ni le povesteşte apoi nouă în cameră”.

După ultimele cuvinte ale lui Valjan, corul optimiştilor şi-a intonat refrenul vesel şi plin de avânt, urmat imediat de melodia deprimantă a corului pesimiştilor, anunţându-ne astfel trecerea la alt punct al pro-gramului.

Atenţia ne-a fost atrasă de Johnny Bogdan, interpretul scenei următoare, care şi-a făcut apariţia într-un mod pe cât de neaşteptat, pe atât de sugestiv. Jucând rolul unui deţinut mai în vârstă, proaspăt sosit cu duba la Piteşti, care este introdus în camera noastră, Johnny Bogdan s-a prăbuşit în faţa uşii, prefăcându-se a fi fost îmbrâncit de gardian la intrare, după un bun şi vechi obicei al casei, practicat mai ales când aveai lanţuri la picioare. În timp ce se ridica anevoie în picioare şi îşi strângea din nou în pătura primită de la magazie, cele câteva zdrenţe risipite pe jos în cădere, care îi constituiau bagajul, noul venit, conform obiceiului, mai întâi s-a prezentat. Apoi, s-a pornit să ne istorisească despre călătoriile lui cu duba de la un penitenciar la altul şi despre viaţa lui prin diferitele puşcării prin care trecuse de-a lungul anilor, fiind mereu insultat, înjurat, lovit şi îmbrâncit de gardienii care îl mânau de la spate şi îl grăbeau. Povestea era în versuri şi nu era altceva decât o parodie a baladei lui Topârceanu, care, în versiunea recitată de Johnny, purta titlul: „Balada puşcăriaşului grăbit”.

De fiecare dată când ajungea într-o nouă puşcărie, Johnny îşi lăsa bagajul jos şi îşi amintea de anumite păţanii şi de gardienii cu care avusese de-a face, numindu-i pe cei mai celebri pentru brutalitatea lor, pe care îi cunoşteau toţi. Când era din nou transferat, cu lucrurile strânse în pătură şi cu pătura în spinare, Johnny făcea câţiva paşi, simulând

plecarea spre altă închisoare. Johnny, puşcăriaşul grăbit, spre diferenţă de chiriaşul lui Topârceanu care avea geamantan, spunea de fiecare dată la plecare: „îmi iau bagajul şi plec!”

Rând pe rând, puşcăriile prin care pretindea că se perindase îi ofereau ocazia să vorbească de tratamentul la care fusese supus şi să-i pomenească pe nume pe toţi membrii administraţiei, care se remarcaseră prin sadismul lor. Ironia cu care îi prezenta pe gardieni şi umorul negru cu care îşi descria persecuţiile, pedepsele şi bătăile pe care le suportase din partea lor, i-au adus lui Johnny Bogdan aplauze entuziaste, obligându-l să se întrerupă de mai multe ori din recitat. În sfârşit, cursul baladei înaintând, deţinutul grăbit a ajuns să ne povestească cum auzise încă de la Jilava de faima puşcăriei din Piteşti şi de numele unor ofiţeri şi gardieni, despre a căror răutate se dusese vestea. Urmăream de data asta cu interes sporit portretele, pe care Johnny ni le prezenta succesiv în versurile baladei, recunoscând în trăsăturile caricaturizate ale personajelor, figurile cele mai reprezentative ale represiunii şi lipsei de omenie din închisoarea Piteşti. Figuri, care, datorită convieţuirii ani de zile sub acelaşi acoperiş, ne deveniseră familiare. Johnny Bogdan s-a ocupat de fiecare în parte pe larg, trecându-i în revistă pe mai toţi membrii administraţiei. Fiecare a avut parte de doza cuvenită de ironie, fiecăruia dedicându-i câte un pamflet, în care, cu cât individul era mai ticălos, cu atât era mai ridiculizat. Desigur că la loc de cinste în versurile baladei, figura locotenentul major Lupu, care îndeplinea toate condiţiile pentru a fi ţinta principală a săgeţilor „puşcăriaşului grăbit”. Nu numai pentru funcţia de ofiţer politic pe care o ocupa, dar şi pentru excesul de zel pe care îl depunea, pentru a ne chinui şi a ne face viaţa cât mai grea, Lupu merita cu prisosinţă batjocura usturătoare din versurile recitate de Johnny Bogdan.

Iar noi îl ascultam şi îi gustam din plin vorbele, satisfăcuţi de această răzbunare nevinovată şi nesângeroasă, pentru tot ce îndurasem. În clipele următoare, aveam însă să aflăm chiar de la Lupu, că o adevărată răzbunare arată altfel!

Johnny Bogdan încheiase tocmai ultimul vers referitor la ofiţerul politic, când, într-un zgomot de zăvoare trase cu violenţă şi de uşă trântită de perete, Lupu şi-a făcut apariţia în pragul camerei. În spatele lui, în cadrul uşii, se îmbulzeau vreo 3-4 gardieni şi ofiţerul de serviciu.

Toţi aveau căciulile pe cap şi mantalele udate de zăpada care li se topise pe umeri. O dată cu aerul rece care pătrundea în cameră la deschiderea uşii, ne-a lovit şi o duhoare acră de băutură.

Lupu clocotea de furie.

— Băi, tu ăla deşteptu, ia ieşi afară!”

Şi Johnny Bogdan, fără să mai aştepte să fie mai precis desemnat, a trecut printre noi şi a ieşit pe uşă, urmărit de privirile noastre pe cât de îngrijorate, pe atât de neputincioase. Reproşurile pe care ni le făceam de a fi neglijat măsurile de securitate preventivă, pe care obişnuiam să le luăm în cazuri similare, pentru a nu putea fi auziţi, observaţi sau surprinşi de cei de pe coridor, erau inutile. Johnny Bogdan urma să fie pedepsit cu cel puţin 10 zile de beci, gândeam noi, plângându-i de milă, pentru frigul şi foamea pe care avea să le îndure.

După plecarea lui Johnny, în cameră se lăsase o tăcere grea. După momentele de bună dispoziţie şi veselie, ce ne făcuseră să uităm o vreme de închisoare, brutalitatea cu care am fost din nou treziţi la realitate a avut asupra noastră efectele unui şoc nervos. Evadasem într-un vis frumos şi ne trezisem iar în coşmarul cotidian al temniţei. Uşa celulei se închisese şi tropotul cizmelor gardienilor, care îl luaseră pe Johnny, se stinsese spre capătul coridorului, şi noi, încă, nu avusesem nici o reacţie. Rămăsesem fiecare locului, aşa cum ne surprinsese irupţia lui Lupu. Pe măsură ce am început să ne readaptăm la

situaţia reală, efectul paralizant al acestei bruşte tranziţii a dispărut şi ne-am recăpătat şi glasul. După câteva comentarii pe marginea celor întâmplate, o propunere neaşteptată a fost acceptată în unanimitate. Nu ştiu de la cine a venit, dar cred că a fost o idee spontană a tuturor: spectacolul întrerupt de intervenţia lui Lupu trebuie neapărat să continue! Cred că hotărârea luată, în acel moment, a fost o reacţie firească împotriva descurajării care risca să ne submineze moralul. Voiam să ne dovedim nouă înşine că nu ne lăsăm şi nu ne dăm bătuţi. Camera a intrat din nou în efervescenţă. S-au mai pierdut câteva minute bune, pentru a scruta cu urechea lipită de uşă, zgomotele care ar putea trăda prezenţa unui gardian pe coridor. Am ajuns însă la concluzia că nu mai era nimeni pe secţie. Împreună cu încă doi sau trei camarazi din celulă, ne-am luat obligaţia să stăm de pază la uşă, pentru a da imediat alarma în caz de primejdie. Actorii noştri s-au regrupat În jurul lui Valjan pentru a se consulta în privinţa secvenţei următoare a spectacolului, pe care avea s-o anunţe crainicul.

Când în fine, totul a fost pus la punct, şi corul se pregătea tocmai să intoneze iar „uvertura” la „Revista Piteşti”, am dat alarma. Auzisem zgomote la capătul secţiei! În cameră s-a făcut linişte pentru a nu împiedica ascultarea şi, treptat, s-au auzit tot mai desluşit paşi de cizme care veneau în direcţia noastră. Apoi, zăvoarele au fost trase, uşa s-a deschis, şi Johnny Bogdan şi-a făcut pentru, a doua oară apariţia în seara aceea, de data asta scutit însă de a mai simula îmbrânceala gardianului, care l-a împins cu brutalitate în cameră. Şi mai era o deosebire faţă de prima lui intrare în scenă: Johnny avea faţa tumefiata şi din buza inferioară, crăpată, i se prelingea un fir de sânge pe bărbie. Iar una din mânecile zeghii îi atârna din umăr sfâşiată în două, pe toată lungimea. Până ce gardianul nu a închis uşa în urma lui şi nu l-am auzit părăsind secţia răspunzând la chemarea tovarăşilor lui de la etaj, am respectat cu toţii

liniştea, pentru a putea înregistra zgomotele de pe coridor. După ce ne-am asigurat că pe secţie se făcuse linişte deplină şi nu mai riscam nici o surpriză, primul care a rupt tăcerea a fost Johnny Bogdan. Recuperându-şi bagajul strâns în pătură şi aruncându-şi-l din nou pe umăr, Johnny a reluat recitarea baladei puşcăriaşului grăbit, de la versul la care fusese întrerupt de Lupu. A recitat parcă cu şi mai multă plăcere versurile care îi descriau pe unii din gardienii puşcăriei, batjocorindu-i şi arătându-i aşa cum erau: negri la suflet şi răi până la cruzime, şi atât de primitivi şi de proşti, încât nu erau câtuşi de puţin conştienţi de crasa lor ignoranţă, fiind în schimb convinşi că le sunt superiori deţinuţilor, numai fiindcă aceştia se aflau la discreţia lor şi îi puteau înjura şi lovi ori de câte ori simţeau nevoia să-şi demonstreze puterea. Fără menajamente, Johnny i-a trecut pe toţi în revistă şi şi-a terminat balada într-un ropot de aplauze. Puţin după aceea, cu prezentarea ultimelor cuplete, s-a încheiat şi „Revista Piteşti”.

Abia atunci ne-a povestit Johnny Bogdan, cum fusese dus într-una din camerele de izolare din secţia dreptului comun, şi cum cei 3-4 gardieni, în frunte cu Lupu, se năpustiseră asupra lui cu pumnii şi cu picioarele, lovindu-l unde se nimerea, rupându-i buza, umflându-i un ochi şi învineţindu-i spatele. În special Lupu îl bătuse până ce obosise şi începuse să gâfâie. La un moment dat, a văzut o mătură rezemată de perete. A luat-o, i-a rupt coada şi a folosit-o ca pe un ciomag. În timp ce îl bătea şi îl înjura, amemnţându-l că îl va învăţa minte să-şi mai bată joc de „cadre”, Johnny se făcuse ghem într-un colţ al camerei şi îşi acoperise capul cu braţele, căutând astfel să şi-l ferească de ploaia de lovituri care cădeau asupra lui. A doua zi, Johnny avea un ochi vânăt iar peste alte câteva zile, când am fost duşi la baie şi s-a dezbrăcat, avea tot spatele negru de contuzii.

O faţă şi mai urâtă a puşcăriei, avea să ni se arate în următoarele săptămâni, când boala lui Valjan a început să se agraveze progresiv. În scurtă vreme trupul lui Valjan

ajunsese ca un burduf imens plin cu apă. La prima vedere ai fi zis că e obez, dar doctorii noştri ne-au explicat că hidropizia, ajunsă într-o fază înaintată, se manifestă prin reţinerea de apă în toate ţesuturile şi mai ales în cavitatea abdominală. Abdomenul lui Valjan era umflat ca un balon iar cantitatea de lichid pe care o conţinea creştea întruna şi producea o presiune tot mai mare asupra organelor vitale (inimă şi plămâni), punându-i viaţa în pericol.

Zile întregi, de la deschiderea de dimineaţă şi până seara la închidere, am semnalat cazul lui Valjan fiecărui gardian sau ofiţer, cerându-le asistenţă medicală pentru bolnav. Ni se răspundea cu promisiuni care nu erau respectate sau ni se spunea că nu e nimeni la cabinetul medical, deşi noi îl vedeam pe fereastră pe felcerul Ciortan trecând prin curtea închisorii sau îi recunoşteam glasul pe coridor. Iar doctorul Rădescu era mai interesat să joace ping-pong la clubul gardienilor, decât să se ocupe de bolnavi. Valjan avea tot mai mari dificultăţi de respiraţie şi nu mai putea dormi culcat, fiindcă se sufoca. Vecinii lui de pat, îl ajutam să se ridice în şezut şi îl propteam de peretele rece dela capul patului, protejându-l cu câteva pături împotriva frigului. Operaţia trebuia repetată de câteva ori pe noapte, fiindcă în timpul somnului aluneca treptat în poziţia orizontală şi se sufoca.

După câteva astfel de nopţi chinuite, în care nu se mai odihnise aproape deloc, ne-am decis să batem dimineaţa cu pumnii în uşă, să anunţăm că bolnavul e pe moarte şi că vom intra în greva foamei, dacă nu i se dă îngrijire medicală. Abia pe la amiază a venit ofiţerul de serviciu să ne spună să ducem bolnavul la vizita medicală. Valjan nu mai putea umbla, aşa că ofiţerul ne-a permis la trei inşi să-l purtăm pe braţe până la cabinetul medical. Sandu Ghica şi cu mine am făcut parte din echipa celor trei. În cabinet ne aştepta felcerul Ciortan. Cu siguranţa caracteristică a semidoctului, Ciortan a decis că trebuie să-i facă bolnavului o puncţie, pentru a-i extrage lichidul. Zis şi făcut! I-a înfipt

bătrânului în abdomen un ac foarte gros, prin care imediat a şi început să ţâşnească lichidul, într-un jet puternic şi continuu. Ciortan era foarte mândru de intervenţia lui şi de rezultatul care se putea observa cu uşurinţă: pe măsură ce lichidul se scurgea, abdomenul balonat se desumfla, presiunea asupra viscerelor şi plămânilor scădea şi Valjan respira mai uşor. Ciortan ne ordonase să colectăm lichidul într-o găleată, recomandându-ne să avem grije să nu-i murdărim pardoseala. Numai cu multe menajamente şi abilitate diplomatică a reuşit Sandu să-i tempereze lui Ciortan entuziasmul profesional şi, fără să-i conteste competenţa, să-l convingă să nu-i extragă bolnavului întreaga cantitate de lichid, aşa cum avea intenţia.

Sandu i-a explicat, cu toată modestia, că în astfel de cazuri, extragerea bruscă a unei mari cantităţi de lichid i-ar putea fi fatală pacientului. Se recomandau puncţii repetate la interval de câteva zile, concomitent cu un tratament adecvat pentru înlăturarea cauzei care provoacă producerea şi reţinerea lichidului în organism. Până când Ciortan a catadicsit să-şi însuşească punctul lui Sandu de vedere, pentru a întrerupe puncţia, se scurseseră în găleată doi litri şi jumătate de lichid. În privinţa tratamentului, Ciortan ne-a spus că nu dispune de medicamente, ne-a promis însă că va cere aprobarea transferării lui Valjan la spitalul penitenciarului Văcăreşti. Asemenea promisiuni nu făcea decât când era în toane bune! Mai rămânea însă, să se mai şi ţină de cuvânt! Puncţia făcută i-a mai uşurat în noaptea aceea suferinţele lui Valjan, care s-a putut odihni. A doua zi însă o continuat să se baloneze, atingând din nou seara, proporţiile dinainte de puncţie. Chinurile de peste noapte au reînceput. Au trecut trei sau patru zile, până ce i s-a făcut a doua puncţie, cu acelaşi rezultat satisfăcător ca şi prima oară, dar din nefericire şi cu aceeaşi urmare, o zi mai târziu. Ciclul: puncţie, urmată de o relativă uşurare, apoi din nou balonare şi după 3, 4 sau 5 zile iarăşi puncţie, s-a repetat timp de câteva săptămâni.

Într-o dimineaţă, ofiţerul de serviciu şi doi deţinuţi de drept comun, purtând o targa, au venit să-l ia din cameră. Era mai balonat ca niciodată! Faţa buhăită îşi modificase complet trăsăturile. Era de nerecunoscut. Pleoapele erau atât de umflate, încât nu i se mai vedeau ochii. Păstrez în amintire, privirea lui poznaşă, când, la „Revista Piteşti 59”, ne adresase răvaşele de Anul Nou!

O lună mai târziu, s-a întors la Piteşti un alt camarad de-al nostru care fusese şi el internat la Văcăreşti.

Ne-a spus că avocatul Vasilescu-Valjan murise la numai câteva zile după ce fusese internat în spital.

Printre primele câteva personaje, care prin înfăţişare şi comportare îţi atrăgeau atenţia când intrai în camera noastră, era preotul romano-catolic Hag (sau Haag). Figura lui, cu trăsăturile dure şi lipsite de mobilitate, de parcă ar fi fost cioplită în piatră şi uitătura severă a ochilor prin ochelari nu te îndemnau să-l priveşti cu simpatie sau să doreşti să-l cunoşti mai îndeaproape. De altfel era destul de greu să intri cu el în contact, Hag neparticipând în nici un fel la viaţa şi diferitele activităţi comune din cameră. Nici când s-a „jucat” „Revista Piteşti 59”, preotul nu a coborât din patul lui de la nivelul al treilea şi nici nu a urmărit spectacolul de acolo, de sus.

Aşezat în pat, turceşte, cu ochii închişi şi mâinile împreunate, a continuat să facă ceea ce făcea cea mai mare parte din timp: s-a rugat. Singurele derogări de la rigurozitatea acestui regim, erau cele la care îl obliga programul zilnic. Deîndată ce se întorcea însă de la plimbare în curte, ori de la W. C., sau după ce îşi primea gamela cu mâncare, se suia din nou la el în pat, izolându-se de lume.

Şi totuşi îşi mai întrerupea uneori rugăciunile şi meditaţiile, pentru încă două îndeletniciri. Una ţinea mult mai puţin de domeniul spiritual deşi produsul final era un obiect ce servea tot la rugăciune: la cererea deţinuţilor catolici din camera noastră, dar şi din alte celule, popa Hag

le confecţiona rozarii. Mărgelele le modela din miez de pâine, îndelung frământat, amestecat cu „Carbocif” (unul din puţinele medicamente pe care Ciortan le distribuia cu dărnicie) şi cu salivă. Odată uscate şi întărite, le înşira pe aţă, iar rezultatul era un colan de mătănii, care prin aspectul lui şi perfecţiunea cu care era lucrat, putea sta alături de orice alt obiect similar, fabricat în condiţii normale din abanos sau onix. Pe lângă rozarii, şi mai mult de nevoie, Hag a făcut din acelaşi material şi cu aceeaşi metodă, un număr destul de mare de nasturi, o parte pentru el, iar surplusul pentru cine a vrut să ia. Pe lângă toate celelalte lipsuri, de alimente, de căldură sau de îngrijire medicală, care ne ameninţau în mod direct viaţa, mai erau şi acele multe şi mărunte privaţiuni cu care eram confruntaţi în închisoare şi cărora ne străduiam să le găsim remedii.

Absenţa nasturilor făcea parte din această categorie de lipsuri. Era vorba mai ales de nasturii D. E la cămăşile cazone pe care ni le dăduse penitenciarul, după ce de-a lungul anilor de puşcărie rufăria noastră personală, uzată, petecită, cârpită şi răscârpită, îşi dăduse definitiv obştescul sfârşit. Chiar dacă iniţial cămăşile primite aveau nasturi, după ce le dădeam la spălat, ne erau aduse înapoi cu ei sparţi sau lipsă. Or, mai ales iarna, în celulele prea puţin sau chiar deloc încălzite, dacă nu puteai să-ţi închei cămaşa până la gât, erai şi mai expus frigului. Înlocuirea nasturilor, cu tot felul de alte dispozitive, era lucru obişnuit în închisoare. De la şireturi din sfoară până la bucăţi de sârmă, toate fuseseră încercate, dar nimic nu substituise calităţile nasturelui clasic. Sfoara şi sârma fiind prohibite, mai riscai să fii şi pedepsit dacă erau descoperite de gardian. Majoritatea ne făceam nasturii din miez de pâine. Din păcate însă, nici aceştia nu rezistau la spălat, aşa că trebuia mereu să facem alţii. Am relatat această poveste a nasturilor, fiindcă şi ea contribuia la „farmecul vieţii de puşcărie”. Şi, ca la toate aceste poveşti care nu

predispuneau la veselie, totuşi nu lipsea umorul. Mă refer la faima pe care o căpătaseră în camera noastră nasturii lui Hag.

În mod cu totul inexplicabil, erau singurii care se întorceau intacţi de la spălat, ceea ce a dat naştere la tot felul de glume pe socoteala preotului. Dan Hurmuzescu pretindea că rezistenţa lor excepţională se datora liantului special pe care îl conţinea numai saliva lui Hag!

În programul zilnic pe care şi-l impusese, mai figura un punct pe care Hag îl respecta cu stricteţe. Cu o punctualitate de ceasornic, în fiecare zi, la aceeaşi oră după prânz, Hag cobora de la locuinţa lui de la etaj şi venea să se aşeze pe patul de la parter ocupat de Costică Mugur. Unul lângă altul, stăteau amândoi de vorbă pe şoptite şi se rugau împreună timp de vreo jumătate de oră, după care, preotul se întorcea din nou la meditaţiile lui în patul de la etaj. Începutul relaţiilor lor şi al acestor întâlniri zilnice data încă de când se cunoscuseră, cu câţiva ani în urmă la Jilava, unde Costică Mugur fusese convertit de Hag la catolicism. Mugur era evreu. Era destul de în vârstă, foarte slăbit, suferind şi demoralizat, dar tare blând şi cumsecade. Nu trăia decât cu gândul la fiul lui, pe care îl adora. Îl lăsase în şcoală şi nu mai avea nici o veste de la el. Costică Mugur se interesa la fiecare nou sosit în închisoare, dacă îl cunoaşte pe fiul său şi, dacă ştie ceva de el. Se pare că băiatul era foarte reuşit şi bun la carte.

Bătrânul Mugur ar fi vrut să-l vadă la studii în Anglia. După fiecare întâlnire cu Hag, în care acesta se ocupa în continuare de educaţia lui religioasă, Mugur se simţea încurajat şi mai optimist, motiv pentru care îi purta preotului nu numai sentimente de respect, ci şi de afecţiune şi recunoştinţă. Ceea ce Mugur nu ştia, pentru că nimeni nu se încumetase să-i spună, era că după arestarea lui, fiul lui murise, dacă nu mă înşel, în urma unei meningite. Vestea ne parvenise de la Jilava, printr-un deţinut mai proaspăt arestat, care îi cunoscuse familia lui Mugur.

Trecuse mai bine de un an, de când toată închisoarea din Piteşti ştia de moartea băiatului, iar Mugur care de atunci se perindase prin mai multe celule, nu aflase nimic. Mai mult chiar, toţi deţinuţii fuseseră de acord să-l mintă. I s-a spus că cineva venit de la Jilava aflase că fiul lui reuşise să plece în Anglia. Din acel moment, Mugur se liniştise, mulţumit că i se împlinise cea mai arzătoare dorinţă. În afara de Mugur, numai un singur om din toată închisoarea nu ştia adevărul, şi acesta era Hag. Şi nu fiindcă nu i s-ar fi spus, ci din cauza vieţii izolate pe care o ducea, dezinteresat fiind de ceea ce se petrecea sau discuta în jurul lui. Abia acum, în camera mare în care mă găseam şi eu, Hag a aflat în mod cu totul întâmplător de moartea fiului lui Mugur.

Cei câţiva deţinuţi pe care într-o zi i-a auzit discutând despre acest caz, erau de părere că hotărârea de a-i ascunde lui Mugur adevărul fusese salutară. Considerau că la vârsta lui şi în halul de slăbiciune şi demoralizare în care se prezenta, vestea morţii băiatului l-ar fi ucis. Spre uimirea celor care duceau această conversaţie, Hag s-a apropiat de cercul lor şi a intrat cu ei în vorbă. Voia să ştie toate amănuntele privitoare la moartea fiului lui Mugur şi la exactitatea acestei informaţii. Cei întrebaţi i-au răspuns fără nici o rezervă, punând curiozitatea lui Hag pe seama interesului pe care ştiau că acesta i-l purta lui Mugur. Şi nu greşeau, pentru că Hag într-adevăr îi purta de grijă lui Mugur, numai că o făcea aşa cum o înţelegea el, ceea ce de data aceasta avea să provoace o dramă şi totodată indignarea întregei camere. Vreme de două sau trei zile, Hag şi-a petrecut mai tot timpul la patul lui Mugur. Această schimbare intervenită în programul lui obişnuit n-a trecut neobservată, dar nu i-am dat mare importanţă, fiind departe de a bănui motivul pentru care Hag se întreţinea în şoaptă, ore în şir, cu bătrânul Mugur. Aveam să aflăm ce pusese Hag la cale, numai în ultima zi a intenselor

convorbiri pe care le purtasem cu Mugur, când acesta din urmă ne-a atras atenţia asupra lui.

Hag se retrăsese la locul lui de meditaţie, iar Mugur rămăsese aşezat pe marginea patului lui, cu capul proptit în mâini şi cu privirea aţintită în gol. Plângea. Din ochii lipsiţi de orice expresie, şiroaie de lacrimi i se scurgeau continuu pe faţa răvăşită de o durere mută, pe care ne-a mărturisit-o, celor care ne strânsesem în jurul lui, abia după ce am reuşit să-l scoatem din starea de prostraţie în care căzuse. Bătrânul plângea, fiindcă aflase de la Hag că îi murise băiatul. În cameră s-a ridicat un val de indignare împotriva preotului. În timp ce unii au încercat să-l consoleze pe Mugur, alţii s-au dus la Hag să-i ceară explicaţii pentru fapta lui, amândouă tentativele dovedindu-se la fel de zadarnice.

În câteva zile, Mugur a slăbit în mod îngrijorător. Nu mai mânca aproape nimic şi stătea, cât era ziua de lungă, întins pe spate în pat, cu ochii pironiţi pe tavan, fără să vadă sau să audă ce se petrecea în jurul lui. Dacă îi vorbeai, te privea cu un aer absent şi tăcea. Nu-ţi răspundea decât dacă insistai de mai multe ori, iar atunci începea din nou să plângă. Ajunsesem la concluzia că era mai bine să-l lăsăm în pace, pentru că de câte ori îl trezeam din apatia în care zăcea, părea să-şi aducă aminte de moartea băiatului. În câteva săptămâni, Mugur a îmbătrânit cu câţiva ani, dând chiar anumite semne de senilitate, care până atunci nu le manifestase. A fost apoi o bună bucată de vreme bolnav, cu dureri de stomac şi intestine. Abia după o lungă perioadă de timp a început să-şi revină, dar nu a mai fost niciodată ca înainte. Nici cei care au stat de vorbă cu Hag nu au avut succes, neputând s-o scoată cu ei la capăt. De altfel, era şi o întreprindere inutilă, din moment ce pe de o parte răul fusese săvârşit, iar pe de alta, călugărul iezuit Hag, nu numai că nu-şi regreta fapta, dar chiar o găsea perfect justificată, din punctul lui de vedere. În mentalitatea lui dogmatică rigidă, sentimentele nu păreau să-şi mai

găsească loc. Pentru Hag, moartea băiatului era o încercare de la Dumnezeu, pe care Mugur trebuia s-o cunoască şi, cu tăria pe care i-o vor da-o credinţa şi rugăciunea, o va înţelege şi o va accepta. Pentru noi, faptul de a-i fi spus lui Mugur, în atari împrejurări, că îşi pierduse băiatul, era mai degrabă un act de cruzime inutilă, pornit dintr-un spirit bigot îngust! Mai puţin fanatici decât el, l-am lăsat în plata Domnului. Hag şi-a câştigat atunci binemeritata noastră indiferenţă.

Tendinţa crescândă a administraţiei de a intensifica represiunile pentru „nerespectarea regulamentului”, prin izolarea în beci a „vinovaţilor” pe o durată de 10 zile pentru orice presupus act de nesupunere, ne făcuse extrem de prudenţi.

Era încă iarnă. Frigul din beci, cu mâncare numai o dată la trei zile, erau încercări mult prea grele pentru organismele noastre slăbite, care riscau în orice moment să cedeze. Unul din cei care s-a îmbolnăvit grav de ficat din cauza alimentaţiei mizerabile din iarna aceea, compusă aproape exclusiv din cartofi stricaţi şi varză acră, a fost bunul meu prieten Ion Vorvoreanu. Nu mai putea mânca nimic din lăturile pe care le primeam în gamelă. Vomita totul şi avea dureri acute în regiunea ficatului.

De altfel, cartofii alteraţi, varza acră sau gogonelele murate din ciorbă, ca şi mămăliga, care constituia hrana noastră de bază, erau departe de a fi alimentele recomandabile pentru un bolnav de ficat. Singura lui hrană, era felia de pâine pe care fiecare din noi o primeam dimineaţa. Raţia era de 120 de grame pe zi. După o săptămână de astfel de regim, Ion ajunsese scheletic. Avea ameţeli şi nu se mai putea ţine pe picioare de inaniţie. Numai cu mare greutate am reuşit să-l conving să accepte ajutorul unui grup de 7-8 prieteni, care hotărâsem să-i completăm raţia zilnică de pâine, oferindu-i şi feliile noastre. Cantitatea de aproape 1 kilogram de pâine pe zi l-a ajutat să supravieţuiască, până ce, după vreo două

săptămâni, crizele de ficat s-au potolit de la sine şi Ion Vorvoreanu a început iar să suporte mâncarea de la cazan. Pe toată durata bolii, nu a primit nici un medicament şi nici nu fel de îngrijire medicală.

Un bolnav cronic, din camera noastră, era profesorul Ştefan Neniţescu. Era astmatic şi pentru a-şi calma crizele care surveneau pe ne-aşteptate, ar fi trebuit să aibă permanent asupra lui medicamente cu efedrină. Or, cabinetul medical al penitenciarului nu-i asigura aprovizionarea cu efedrină. Obţinea sporadic câteva tablete, atunci când se găseau în stocul de medicamente al cabinetului dar, şi atunci, totul depindea de bunul plac al lui Ciortan, felcerul.

Era deci de înţeles, tendinţa firească a bolnavului de a economisi tabletele de efedrină pe care le primea, păstrând întotdeauna câteva în rezervă, pentru a le folosi la declanşarea crizelor, din moment ce nu putea conta pe ajutorul imediat al cabinetului medical. Nu la fel de justificată era însă înclinaţia inginerului Ciupercescu de a tezauriza orice fel de medicamente pe care reuşea să pună mâna. Nu suferea de vreo boală anume, dar strângea toate medicamentele pe care le obţinea de la cabinetul medical, plângându-se de fiecare dată de câte; o nouă durere într-o altă parte a corpului. Deşi simula în permanenţă câte o suferinţă, Ciupercescu nu avea nici măcar scuza ipohondriei pentru mania lui de colecţionar de medicamente, pe care le ţinea ascunse în paiele din saltea. După ce deschidea pe rând fiecare pungliţă în care ţinea tabletele de medicamente, sortate pe categorii şi le număra cu vizibilă satisfacţie, punea din nou totul la loc în saltea, convins că datorită măsurilor de precauţie luate, nu-l văzuse nimeni. Toată lumea din cameră ştia de ascunzătoarea lui. Prefăcându-ne a nu-l observa, ne distram pe socoteala lui, urmărindu-l de fiecare dată cum îşi număra averea pe furiş şi cum se bucura când o vedea la locul ei. Această apucătură a lui Ciupercescu ar fi fost şi ea

acceptată şi socotită drept o originalitate ca atâtea altele, care aduceau o binevenită variaţie în uniformitatea vieţii de celulă, dacă n-ar fi fost afectată de un egoism, care nu contravenea numai moralei, dar şi camaraderiei noastre în lupta comună pe care o duceam pentru supravieţuire.

Asupra lui Ciupercescu plana de mai multă vreme bănuiala, că nu era dispus să se despartă de medicamentele lui, nici măcar pentru a-i veni în ajutor unui camarad suferind. Într-adevăr, ori de câte ori se întâmplase ca unul din noi să aibă nevoie de o aspirină sau de un antinevralgic pentru o durere de măsea sau migrenă, fie fusese nevoit să rabde durerea, fiindcă nimeni nu-i putuse veni în ajutor, fie se găsise cineva să aibă un calmant, păstrat pentru asemenea ocazii şi să i-l ofere; niciodată însă acel cineva nu fusese Ciupercescu. Chiar şi atunci când fusese întrebat direct dacă nu cumva are un antinevralgic, răspundea că nu. Unii l-au crezut, dar alţii mai suspicioşi, l-au bănuit de minciuna. Îndoiala s-a risipit, cu ocazia unei acute crize de astm a lui Neniţescu. Degeaba am bătut la uşă şi degeaba ne-am, rugat în fel şi chip de gardian să anunţe cabinetul medical. Nu ne-am ales decât cu obişnuitele ameninţări şi înjurături, în timp ce asistam, neputincioşi şi îngroziţi noi înşine de spaima din privirile lui Neniţescu care se sufoca.

Apelul făcut de Sandu Ghica în speranţa că s-ar, găsi la cineva o tabletă de efedrină, a fost inutil. Era un medicament mult prea specific şi prea rar întrebuinţat, pe care cabinetul medical îl distribuia cu parcimonie, chiar şi celor care aveau absolută nevoie de el. Cum în camera noastră, singurul astmatic era Neniţescu, nimeni altul, în afară de el nu avea motiv să aibă vreo tabletă de efedrină. Cu toate acestea, unul din cei care nu-i acorda încredere lui Ciupercescu, l-a întrebat totuşi cu insistenţă, dacă nu are măcar o tabletă pentru a-l salva din criză pe bolnav. Plimbându-şi mai întâi de câteva ori privirea de la patul în care horcăia Neniţescu, la cel care i se adresase,

Ciupercescu a sfârşit prin a declara că regretă, dar nu are medicamentul.

O foarte uşoară ezitare în glas sau poate chiar suspiciunea care îşi făcuse cu timpul loc în mintea noastră, ne-a pus pe gânduri. Cum şeful de secţie îşi vedea netulburat de programul lui şi se pregătea tocmai să descuie uşa pentru a ne scoate la plimbare în curte, câţiva dintre noi am luat hotărârea să rămânem în cameră sub pretextul de a ne îngriji de bolnav. Deîndată ce s-a închis uşa în urma ultimului deţinut care părăsea camera, ne-am şi repezit la patul lui Ciupercescu. Aşa cum ne înţelesesem, am procedat la o percheziţie mult mai minuţioasă şi mai completă decât cea pe care ne-o făceau gardienii. Descoperirea a fost senzaţională, depăşindu-ne cu mult aşteptările. Din paiele saltelei au ieşit la iveală patru-cinci punguliţe de pânză, fiecare conţinând zeci de antinevralgice, de aspirine, de pilule de codeină, expectorante, încă câteva alte medicamente, între care chiar un număr de polivitamine, dar mai ales peste 20 de tablete de efedrină! Câtă vreme îi trebuise lui Ciupercescu pentru a aduna un stoc atât de important de medicamente, şi cum reuşise să-l salveze la percheziţiile periodice ce ni se făceau, ţinea de domeniul minunilor! Pentru noi, scotocirea saltelei lui Ciupercescu se soldase cu un dublu succes. Mai întâi, pentru, că datorită efedrinei găsite am pus capăt crizei de astm a profesorului Neniţescu, chiar înainte de întoarcerea camarazilor noştri de la plimbare.

Al doilea succes, deloc neglijabil pentru liniştirea conştiinţei noastre, l-a reprezentat descoperirea însăşi din saltea, care deşi făcută după săvârşirea faptei, venea totuşi să ne justifice furtul, dând totodată în vileag şi lipsa de camaraderie a lui Ciupercescu. La întoarcerea camarazilor noştri de la plimbare, le-am adus la cunoştinţă cele petrecute în lipsă, declarând totodată în faţa camerei că descoperisem în salteaua unuia din colocatarii noştri, un stoc de diferite medicamente şi că din toate cele găsite nu

reţinusem decât efedrina pentru Neniţescu, iar restul îl pusesem la loc în saltea. Deşi nu i-am dat în vileag numele lui Ciupercescu, toţi şi-au dat seama că de el era vorba şi şi-au manifestat indignarea faţă de comportarea celui care nu-i venise în ajutor lui Neniţescu, cu toate că fusese în măsură s-o facă. Între timp, Ciupercescu se retrăsese la patul lui, de unde ascultase, consternat, atât declaraţia noastră, cât şi condamnarea publică pentru lipsă de camaraderie, de care era perfect conştient că îi era adresată, chiar dacă nu i se pronunţase numele. Nu cred că l-au tulburat prea mult privirile semnificative pe care i le aruncau cei din jur, în vreme ce comentau întâmplarea cu medicamentele găsite în saltea… Aşa cum avea să ne-o dovedească câteva minute mai târziu, era mai de grabă interesat să înceteze de a mai fi punctul de atracţie al camerei, pentru a-şi putea inventaria, fără să fie observat, averea care îi mai rămăsese în ascunzătoare. Pentru isprava noastră, am fost felicitaţi de toată lumea. Singur, vărul meu George Boian mi-a reproşat, între patru ochi, participarea la furtul medicamentelor din salteaua lui Ciupercescu, recunoscând însă în cele din urmă, că fapta noastră era într-o oarecare măsură scuzabilă, ţinând seamă de scopul pentru care fusese săvârşită.

Ciupercescu, în schimb, nu s-a ales cu nici o învăţătură din cele întâmplate. A rămas în continuare aşa cum era: un biet egoist, lipsit de bucuria de a ajuta şi de a fi ajutat.

În campania permanentă de represalii şi de pedepse tot mai grele prin care se urmărea, pe de o parte, zădărnicirea tuturor încercărilor noastre de a străpunge zidul de măsuri menite să ne izoleze de orice contact cu lumea exterioară, iar pe de altă parte, timorarea şi reducerea noastră la o docilitate absolută, din care să lipsească chiar şi reacţiile dictate de instinctul de conservare, ofiţerul politic Lupu dovedise o deosebită perseverenţă şi tendinţă de a-şi perfecţiona metodele.

S-ar părea însă că ridicarea în decursul timpului a cuantumului pedepselor de la trei zile de izolare în beci, la cinci, apoi la şapte şi în cele din urmă la zece zile, indiferent de gravitatea aşa-zisei abateri de la prevederile regulamentului, nu putea fi pusă în sarcina lui Lupu. Se spunea că aceste norme erau prescrise şi comunicate penitenciarului direct de Ministerul de Interne, întocmai ca şi cele privind variaţiile ce interveneau în calitatea şi cantitatea raţiilor de alimente sau în durata timpului de plimbare, de la o jumătate de oră la numai câteva minute, sau chiar suprimarea plimbării pe lungi perioade de timp. Meritul de a urmări cu scrupuloasă pedanterie respectarea aplicării dispoziţiilor ce îi veneau de la centru, îi revenea însă în întregime lui Lupu, care vegea la menţinerea unei stări de vigilenţă permanentă în rândul gardienilor pentru ca nu cumva să intervină o delăsare sau neglijenţă care să le atenueze asprimea. Ofiţerul politic nu se mulţumea însă numai cu rolul de a supraveghea cu conştiinciozitate stricta aplicare a ordinelor care veneau de la Bucureşti. Iniţiativele lui se manifestau cu precădere în direcţia depistării procedeelor noastre de comunicaţie, a căilor prin care intram în contact cu dreptul comun, şi în general în încercarea de a se informa asupra atmosferei şi stării de spirit din rândurile deţinuţilor, pentru a-şi perfecţiona metodele de contracarare a acţiunilor noastre în acest sens, sau pentru a găsi noi mijloace, mai eficiente, de a le pune piedici.

Lupu se străduise în toate felurile să întrerupă legăturile dintre celule, participând el însuşi, ore întregi, alături de gardieni, la o atentă supraveghere prin vizete, pentru a-i pedepsi pe cei pe care îi prindea vorbind la calorifer sau la perete. Cu toate că izolările în beci se ţineau lanţ, Lupu şi-a dat seama că reţeaua noastră de comunicaţie continua să funcţioneze. De la Daniel Cantemir, plantonul de pe coridor, şi de la plutonierul Dobre, am aflat de exasperarea şi crizele de furie ale lui Lupu când venea pe celular şi auzea

ţăcănitul ca de maşină de cusut, al celor ce se întreţineau în Morse prin ţevile de calorifer. Costică Demec, turnătorul, ne-a recunoscut că la cererea lui Lupu, i-a scris acestuia pe o coală de hârtie semnele alfabetului Morse. Tot plantonul nostru ne-a informat că Lupu încercase de mai multe ori să intercepteze convorbirile noastre, stând cu urechea lipită de caloriferul de pe coridor. Sfârşise însă prin a renunţa, fiind incapabil să urmărească conversaţia, din cauza vitezei cu care era purtată, iar când încercase să bată în calorifer, întrebarea „cine vorbeşte?” se desconspirase singur şi comunicaţiile încetaseră brusc. Bătăile rare şi neîndemânatice lipsite de rutina la care ajunseseră morsiştii noştri, dăduseră imediat de bănuit că pe fir se afla un intrus. De altfel, nimeni nu punea o asemenea întrebare, fiecare morsist având un indicativ de cod, prin care se: prezenta şi pe care îl repeta de mai multe ori, înainte de a începe să transmită. Toate tentativele făcute de Lupu de-a lungul timpului, de a pune capăt comunicaţiilor între celule, au dat greş. Neavând încotro, a trebuit să se mulţumească cu plăcerea răzbunării împotriva celor pe care îi prindea vorbind la calorifer, înteţind şi înăsprind pedepsele. În iarna aceea însă, Lupu şi-a mai încercat o dată norocul. A venit să ne anunţe într-o zi, că de-aci înainte, pentru orice abatere de la regulament, dacă nu va fi denunţat făptaşul, va fi pedepsit şeful de cameră. La început, noua dispoziţie dată de Lupu a părut să dea rezultate. Ori de câte ori gardianul descoperea un obiect nepermis (ac, costică, plăcuţă de săpun scrisă) sau ascultând la uşă, îşi dădea seama că de la noi din cameră se bătuse Morse în calorifer, proprietarul obiectului interzis sau telegrafistul îşi asumau răspunderea, recunoscându-şi vina, pentru ca şeful de cameră să nu fie pedepsit în locul lor.

Obsedat de ideea de a ne sparge solidaritatea, asemenea manifestări ale simţului de camaraderie, chiar dacă duceau la, descoperirea şi pedepsirea vinovatului, nu erau însă pe placul lui Lupu. S-a hotărât deci să aducă o completare

dispoziţiei, iniţiale, şi anume: la orice abatere, chiar dacă vinovatul se va prezenta singur, şeful de cameră va fi şi el pedepsit, pentru a nu fi bătut la uşă înainte de descoperirea faptei de către gardian. Din acel moment, pentru şeful de cameră, au urmat adevărate zile negre, fiind de nenumărate ori trimis în beci, pentru „omisiune de denunţ”. Cum nu puteam concepe să acceptăm supunerea noastră absolută la o disciplină care urmărea totala noastră abrutizare şi deformarea morală şi nici şeful de cameră nu eră dispus să accepte soluţia denunţului oferită de dispoziţia lui Lupu, pentru a scăpa de pedeapsa, situaţia părea disperată şi fără ieşire. La măsurile noastre de excesivă prudenţă, administraţia a răspuns cu acţiuni abuzive, inventând tot felul de pretexte de nerespectare a regulamentului, pentru a-l pedepsi pe şeful de cameră, convinsă fiind probabil, că nu vom putea rezista presiunii, şi că în curând, în rândurile noastre vor începe delaţiunile. Şi totuşi, Lupu nu şi-a văzut dorinţa împlinită deşi în cameră s-au stârnit multe discuţii, şi chiar disensiuni. Colonelului Cristea Atanasiu, primul şef de cameră afectat de măsura lui Lupu, care a petrecut două stagii de câte zece zile în beciul îngheţat şi s-a îmbolnăvit, i-a urmat un alt camarad al nostru, care a avut şi el aceeaşi soartă. S-a pus atunci în discuţie, reglementarea succesiunii la şefia camerei. Cineva a propus ca în fiecare zi dimineaţa la „deschidere”, un altul dintre noi să raporteze ofiţerului de serviciu, efectivul deţinuţilor din cameră. De fapt, aceasta era singura îndatorire a şefului de cameră, cerută de administraţie.

Altul, a fost de părere, ca şeful de cameră să nu fie înlocuit, decât după ce primeşte prima pedeapsă. Se realiza astfel o justă împărţire a zilelor de pedeapsă, fiecăruia venindu-i rândul să treacă o dată prin beci, să cedeze apoi locul următorului la şefie şi să aştepte din nou repetarea ciclului. Totuşi, stabilirea ordinei în care aveam să ne perindăm la şefia camerei, ca şi a listei de bolnavi şi neputincioşi care trebuiau excluşi de la această rotaţie, a

dat naştere la nesfârşite controverse. A venit să le curme, prin intervenţia lui, Episcopul Todea, avându-l alături pe părintele Rotaru.

Episcopul ne-a explicat că este de datoria oamenilor Bisericii să caute să preia o parte din suferinţele semenilor, atunci când acestea îi copleşesc. Dând exemplul acelor călugări din Evul Mediu, care se ofereau voluntar ostatici, în locul cavalerilor creştini căzuţi în mâinile necredincioşilor, Episcopul ne-a spus că, în acelaşi spirit, Preotul Rotaru îşi manifestase dorinţa de a fi şef de cameră până ce regimul se va mai îmblânzi şi represaliile vor fi mai puţin sălbatice. Acest aspect al represiunii, din acea iarnă, a scos încă o dată în evidenţă atitudinea tinerilor preoţi greco-catolici, deţinuţi alături de noi în închisoarea din Piteşti.

Unul din paturile la care atât eu, cât şi Sandu Ghica ne făcusem un obicei de a ne opri în fiecare zi, pentru a schimba câteva vorbe, era patul inginerului Cristodulo. Cristodulo era un om înalt şi încă destul de voinic pentru vârsta lui şi pentru gradul de deteriorare fizică în care ajunsesem mai toţi în acel sfârşit de iarnă. Trăia foarte retras şi în afară de deplasările strict necesare, nu se îndepărta decât rareori de la patul lui. La plimbare şi la duşul săptămânal, mergea numai la braţ cu cineva care să-l călăuzească pe coridor şi să-i îndrume paşii, mai ales pe scări. Cristodulo îşi pierdea pe zi ce trecea vederea la amândoi ochii, din cauza unui glaucom. Ceruse tuturor înalţilor vizitatori anonimi, civili sau militari, care se perindaseră de-a lungul anilor în inspecţii prin Piteşti, să i se permită să-şi mai vadă o dată copiii, înainte de a orbi complet. Nu primise aprobarea cerută, şi între timp, boala progresase inexorabil spre o cecitate foarte avansată. De mai multe ori pe zi, putea fi văzut cum îşi ţinea mâna întinsă spre fereastră, cu palma deschisă şi degetele răsfirate, când apropiindu-şi-o, când îndepărtând-o de ochi, pentru a-şi verifica vederea. În ultima vreme însă, infirmitatea lui

devenise tot mai pronunţată. Obişnuia, când ne duceam să stăm cu el de vorbă, să-i mai ţinem de urât, să ne apuce de bărbie şi să ne întoarcă faţa spre lumină, pentru a ne recunoaşte.

Deseori însă, chiar procedând aşa, nu ne distingea trăsăturile şi îl confunda pe Sandu Ghica cu mine şi viceversa, iar noi, pentru a nu-l amărî şi mai tare, nu-l contraziceam.

Într-o zi, într-un cerc de 5-6 deţinuţi, căruia mă alăturasem şi eu, se purta o discuţie în jurul unor teme cu implicaţii militare. Niciunul din cei ce stăteau de vorbă sau ascultau numai ce se spunea, nu aveam decât cunoştinţe superficiale în domeniul respectiv. Aşa se face că în cursul conversaţiei, cineva contestând exactitatea unei afirmaţii, iar cel care o făcuse neavând argumente şi date convingătoare pentru a-şi susţine spusele, discuţia a intrat în impas.

Interesat fiind să ascult mai departe expunerea, care se împotmolise într-o contrazicere fără ieşire, le-am propus vorbitorilor să recurgă la arbitrajul unui om cu autoritate în materie. Cum era vorba de o problemă referitoare la arma cavaleriei, m-am oferit să mă duc să-i cer informaţia dorită, colonelului Kiriacescu. Aşezat pe patul lui, la capătul care ieşea din raza de supraveghere a vizetei, colonelul, cu ochelarii pe nas, îşi cârpea cu conştiinciozitate unica lui pereche de ciorapi, la care era greu să mai descoperi printre petice şi cusături, vreo porţiune din ţesătura iniţială.

Când i-am spus despre ce era vorba, colonelul, cu binecunoscuta lui amabilitate, reflectată în formulele de politeţă puţin exagerate şi desuete, cu care obişnuia să ţi se adreseze, s-a declarat încântat să ne poată fi de folos, şi m-a invitat să iau loc lângă el pe pat. Apoi, ca o gazdă primitoare, înainte de a începe să-mi dea explicaţiile cerute, m-a întrebat dacă nu mă deranjează curentul de aer rece

care venea de la fereastra deschisă, şi, fără să mai aştepte răspunsul, s-a ridicat s-o închidă.

A făcut în grabă cei doi paşi care îl despărţeau de geamul cu pricina, dar când a întins mâna spre el a alunecat şi a căzut pe spate. Deşi luat prin surprindere de neaşteptata cădere a colonelului, am reacţionat prompt. Într-un gest mai mult reflex decât gândit, am ţâşnit de pe pat cu braţele întinse, reuşind să-i prind capul în palme, înainte de a se izbi de cimentul pardoselei, ferindu-l astfel de o lovitură periculoasă în regiunea bazei craniului. În rest, căzătura neprezentând nici o gravitate, mă aşteptam ca în clipa următoare, Kiriacescu să se ridice din nou în picioare. Spre nedumerirea mea însă, acest lucru nu s-a întâmplat, colonelul rămânând nemişcat, iar eu, nerealizând ce se întâmplase continuând să stau aşezat pe vine şi să-i ţin palmele sub cap.

Sandu Ghica, care eră în apropiere şi asistase la căderea lui Kiriacescu, şi-a dat imediat seama de accident. S-a repezit la el, i-a ridicat pleoapele, i-a pipăit pulsul la carotidă şi a exclamat: „Stop cardiac!” Apoi, a luat imediat iniţiativa măsurilor necesare, pentru a încerca să-l readucă la viaţă.

— Cine ştie să facă respiraţie artificială, să vină să mă ajute”.

A răspuns la apel Gic Lingner.

— Cineva să bată la uşă şi să-i spună gardianului să cheme de urgenţă doctorul!”

Între timp, Sandu distribuise rolurile. El îl apucase pe Kiriacescu de braţe, iar Lingner de picioare, şi, amândoi, într-un ritm susţinut şi sincronizat, îi făceau mişcările de destindere şi comprimare, acţionând astfel asupra toracelui, sperând să-i trezească reflexul respiraţiei. Pe mine mă învăţaseră cum să-i ţin limba afară, pentru ca să nu şi-o înghită şi să se sufoce. Din când în când, Sandu înceta pentru câteva clipe manipularea braţelor, pentru a exercita, cu podul palmelor aplicate pe stern, câteva

apăsaturi sacadate şi puternice, asupra toracelui şi în dreptul inimii. Apoi, revenea la mişcările de respiraţie artificială. Trecuseră câteva minute bune, până ce gardianul catadicsise să răspundă la bătăile în uşă şi să vină la vizetă pentru a se informa pe un ton agresiv: – „De ce baţi, bă?”

A sfârşit prin a da dovadă de înţelegere. Totuşi, au mai trecut vreo 10 minute până la apariţia lui Ciortan. Felcerul a intrat în cameră, s-a apropiat de grupul nostru, s-a aplecat asupra lui Kiriacescu, l-a pipăit la gât şi apoi cu un aer competent, ne-a spus:

— Nu vedeţi, mă, că e mort? Ce vă mai pierdeţi vremea?”

Nu pot să-mi explic până azi, cum de s-a conformat Ciortan indicaţiei, pe care Sandu, fără să-i ia în seamă vorbele, i-a dat-o cu glas de-a dreptul autoritar:

— Dacă îi faceţi repede o injecţie cu adrenalină, mai e o şansă să-l readucem la viaţă!”

— Ştiu!” – a zis felcerul, ca să nu se lase mai prejos într-ale medicinei, şi a părăsit în grabă camera.

Au mai trecut însă vreo 10 minute, până ce s-a întors de la cabinetul medical, înarmat cu o seringă.

Între timp, se scursese aproape o jumătate de oră de când inima lui Kiriacescu încetase să mai bată şi nici Sandu Ghica, nici Gic Lingner, care mai fuseseră confruntaţi în viaţă cu asemeni cazuri, nu mai nutreau nici o speranţă în reanimarea lui. De altfel, în urma efortului depus, amândoi erau la capătul puterilor. Erau atât de epuziaţi, încât la întoarcerea lui Ciortan, gâfâind şi asudaţi, s-au întins amândoi pe spate pe ciment lângă Kiriacescu, lăsându-i loc sanitarului să-i facă injecţia. Înainte însă ca Sandu să-şi dea seama, pentru a mai putea interveni, Ciortan, care părea să se fi convins acum de urgenţa intervenţiei, apucase deja să-i facă injecţia. Într-o mişcare rapidă şi dintr-o singură apăsare pe piston, îi inoculase intramuscular tot conţinutul seringii în coapsă. Sandu avea să ne explice mai târziu, că injecţia trebuia făcută direct în muşchiul cardiac. În cazul

lui Kiriacescu, odată cu încetarea pulsaţiei inimii, intervenise şi stagnarea circulaţiei, aşa că injecţia adrenalinei în picior fusese inutilă, ea nemaiputând intra în circuitul sanguin. Din intervenţia incompetentă a lui Ciortan, nu ne-am ales decât cu uimitoarea constatare că ne fusese dat să asistăm la un moment rar de slăbiciune din partea lui, dând dovadă de o neaşteptată bunăvoinţă.

Între timp însă, Ciortan redevenise el însuşi. Îndreptându-se cu mersul lui ţanţoş spre ieşire, s-a mai întors odată spre noi din uşă, şi căutându-l din ochi pe Sandu, şi-a luat, satisfăcut, revanşa:

— Vezi Doctore că am avut dreptate!„ (A pronunţat cu ostentaţie, mai apăsat cuvântul „Doctore”).

Apoi, în timp ce se îndrepta pe coridor, l-am auzit spunându-i gardianului:

— Anunţă, mă, grefa că are un mort la camera X!”

În cameră, lumea se strânsese în jurul corpului lui Kiriacescu. Până şi Popa Haag coborâse de la patul lui de la etaj şi se alăturase preotului Rotaru, pentru a se ruga la căpătâiul colonelului. Împreună cu câţiva camarazi, îl ridicaserăm de pe podea şi îl întinseserăm pe patul lui, unde ne-am străduit să-i dăm un aspect cât mai decent, ştergându-i faţa şi aranjându-i îmbrăcămintea răvăşită. Chiar dacă în minte mi se întipăriseră imaginile din timpul încercărilor de reanimare a lui Kiriacescu, grozăvia celor petrecute în acea jumătate de oră nu am realizat-o decât în momentul în care toate speranţele de a-l readuce la viaţă au fost abandonate. Abia atunci am simţit şocul provocat de trosnetul sec, ca de vreasc uscat ce se frânge, pe care îl auzisem cu câteva minute înainte, şi care mi-a rămas până azi în urechi. Prinzându-mi privirea nedumerită, Sandu Ghica răspunse la întrebarea mea mută, fără să-şi întrerupă mişcările ritmice şi rapide prin care, mai întâi, îi întindea picioarele lui Kiriacescu, pentru ca apoi să-i aducă imediat genunchii în flexiune până în dreptul pieptului şi să le

imprime cu toată puterea o apăsare asupra abdomenului şi toracelui.

— I-am fracturat o coastă! Dar asta nu contează. Important este să continuăm să-i facem respiraţie artificială, fără întrerupere şi cu aceeaşi forţă!”

De asemenea, tot ca o reacţie întârziată s-a manifestat şi dezgustul care m-a cuprins, când, la sfârşitul operaţiilor de reanimare, mi-am privit mâinile năclăite de arpacaş. Era tot rezultatul gimnasticei de reanimare, care făcuse ca la un moment dat, la o apăsare mai puternică a genunchilor asupra abdomenului, stomacul să-şi evacueze conţinutul şi să-l reverse pe mâna cu care îi ţineam limba lui Kiriacescu.

De altfel, nici senzaţia acelei limbi lunecoase, pe care încercam s-o ţin cât mai bine ca să nu-mi scape şi pe care totuşi nu îndrăsneam s-o strâng mai tare, nu aveam s-o uit curând. Ceea ce-avea însă să mă persecute multă vreme, era ideea profanării, ideea că sperând să-l readucem la viaţă, nu făcusem decât să manipulăm, timp de o jumătate de oră şi cu o totală lipsă de respect, un cadavru. Desigur, nu aveam dreptate. Sărmanul Colonel Kiriacescu a fost şi el scos cu pătura pe coridor (după obiceiul locului), târât până la capătul secţiei de doi deţinuţi de drept comun, pentru a sfârşi apoi în căruţa de corvoadă a puşcăriei, care a ieşit cu el pe poarta penitenciarului.

În monotonia zilelor ce se scurgeau, sosirea unui nou deţinut în mijlocul nostru reprezenta un eveniment care înviora pentru o vreme viaţa celulei. Calitatea de „nou deţinut” nu se acorda neapărat celui proaspăt arestat, aşa după cum nici „proaspăt” nu era în lumea închisorilor termenul echivalent celui din vocabularul oamenilor liberi. Un „proaspăt” arestat nu ajungea la noi decât după câteva luni; numai după ce mai întâi îşi făcea stagiul prin subsolurile Securităţii, în anchete de mai scurtă sau mai lungă durată şi numai după ce mai zăcea apoi un timp izolat în vreo celulă de prevenţie în aşteptarea procesului. Ultima etapă era Jilava, unde mai aştepta câteva săptămâni bune,

să-i vină rândul să fie transferat cu duba la închisoarea de execuţie a pedepsei. Abia acolo, când era introdus în celulă, intra cu noi în contact şi abia atunci devenea pentru noi „proaspăt” arestat.

La noi însă la „înaltă trădare”, în închisoarea din Piteşti, nu ne mai prea veneau de multă vreme „proaspeţi arestaţi”. Pentru noi, când se întâmpla să ne fie adus în celulă „noul deţinut”, era de cele mai multe ori un vechi puşcăriaş, pe care de obicei îl cunoşteam şi cu care mai împărţisem şi altădată celula. Acesta avea să fie şi cazul celui pe care într-o bună zi gardianul l-a introdus în camera noastră şi căruia i-am făcut cu toţii o primire călduroasă şi entuziastă. Era Doctorul Cornel Petrasievici, cunoscut şi simpatizat de marea majoritate dintre noi. Lipsise o vreme destul de lungă din Piteşti. Cred că fusese dus la Ministerul de Interne pentru noi cercetări.

Acum se întorcea de, la Jilava, doldora de informaţiii. A început deîndată să-şi deşerte sacul, cu tot ce ştia, de-a valma, de la ultimele ştiri politice interne şi externe, care pătrunseseră în Jilava, considerate şi ele „proaspete”, ca şi cei care le aduseseră, şi până la cele mai fantastice zvonuri, în general optimiste, care circulau în hrubele subterane ale Fortului Nr. 13. Nu mai ţin minte decât că, după ce la rândul nostru i-am împărtăşit lui Cornel ştirile culese de noi în Piteşti, am ajuns împreună la concluzia că informaţiile noastre erau mai proaspete şi mai exacte decât cele aduse de el din Jilava. Ca punct obligatoriu de trecere pentru orice deţinut în transfer de la o închisoare la alta, Jilava excela în schimb prin bogăţia informaţiilor din lumea penitenciarelor. Timp de câteva zile, Cornel Petrasievici ne-a povestit despre viaţa de detenţie din fiecare puşcărie în parte. Apoi s-a lăsat supus bombardamentului de întrebări din partea noastră. Fiecare voiam să aflăm, dacă întâlnise sau auzise ceva despre soarta unor cunoscuţi, prieteni sau chiar rude, deţinuţi prin diferitele închisori şi lagăre de muncă din Ţară. În cursul acestui interogatoriu apăreau

deseori şi anunţurile ce se înserau în necrologul nescris al puşcăriilor.

Până ce n-a fost stors ca un burete de toate informaţiile pe care le colectase în deplasarea lui la Ministerul de Interne pentru anchetă şi înapoi la Piteşti, cu câte un popas de câteva săptămâni în Jilava, atât la dus cât şi la întors, Dr. Petrasievici a rămas în centrul atenţiei tuturor. Apoi, când nu a mai avut nimic de povestit, şi-a pierdut calitatea de proaspăt sosit. Şi-a păstrat-o în schimb pe cea de doctor-duhovnic, prin care s-a remarcat de-a lungul anilor de puşcărie, alinând suferinţele celor din jurul lui. Nu avea nici medicamente, nici aparate sau instrumente medicale, pentru a le veni în ajutor nenumăraţilor bătrâni şi bolnavi, care îşi răbdau durerile, pierzând zi de zi din speranţa, care singură le mai întreţinea rezistenţa fizică şi dorinţa de a supravieţui. Avea în schimb răbdarea şi blândeţea necesare să-i examineze, să le asculte cu atenţie plângerile şi chiar confidenţele, şi să-i îmbărbăteze în aşa fel, încât după consultaţia lui, se alegeau nu numai cu moralul, ci şi cu puterile refăcute.

Cornel şi-a făcut chiar un program de consultaţii, urmând să ne examineze pe rând, pe toţi locatarii camerei, cu mijloacele pe care le avea la dispoziţie, adică mâinile pentru palpare şi urechea pentru ascultare. Una din metodele folosite în politica lui de încurajare a pacienţilor era de a-i găsi şi semnala fiecăruia, oricât de bolnav ar fi fost, câte o parte a corpului sau un organ în perfectă stare de funcţionare, chiar dacă respectivul era în ultimulhal de degradare fizică. De exemplu, în cazul unui grav bolnav de ficat sau al unui distrofic de grad avansat, îl puteai auzi pe Cornel exclamând admirativ: „Cu inima pe care o ai, trăieşti până la o sută de ani!” – sau – „plămâni ca ai dumitale aş vrea să am şi eu!”

Când între patru ochi îl acuzam în glumă de cabotinaj sau de ipocrizie iezuită (Cornel fiind catolic), Petrasievici simula indignarea, tolerându-ne totuşi obrăsniciile vastei. Terapia

lui Cornel a fost însă salutară pentru mulţi camarazi de-ai noştri, mai ales cei mai în vârstă.

O altă iniţiativă luată de Cornel a fost deschiderea unui ciclu de conferinţe pe teme medicale, precedate de un curs foarte amănunţit de anatomie, pentru care m-a ales pe mine să-i servesc drept piesă de studiu. Mai multe zile în şir i-am pozat, numai în chiloţi, iar Cornel îmi mânuia braţele, picioarele, mă culca, mă scula în picioare, mă apleca, mă îndrepta, mă întorcea cu faţa şi cu spatele, pentru a indica publicului diversele oase ale scheletului sau muşchi ai corpului, spunându-le denumirile. Demonstraţia, spunea el, trebuia să ţină loc de oră de disecţie.

Sandu Ghica pretindea că, alegându-mă pe mine, Petrasievici procedase ca în anul întâi la medicină, când trebuia să dai un bacşiş omului de serviciu de la morga facultăţii, ca să-ţi pună pe masa de disecţie un cadavru slab şi nu unul gras, pe care era mai greu de lucrat.

Senzaţia produsă de sosirea lui Cornel Petrasievici (din străinătate, cum spuneam noi) se stinsese treptat, viaţa în camera noastră reluându-şi cursul obişnuit.

Conferinţele lui Cornel se înscriseseră şi ele, alături de celelalte ocupaţii cu care ne umpleam timpul, în rutina de toate zilele, pe care, din nou, părea că nimic nu va mai veni s-o tulbure. Mă resemnasem deja, să-mi reiau viaţa de semihibernare ce-mi stătea în faţă, până ce primele raze de soare mai calde ale primăverii ne vor scăpa de frig şi de permanenta teroare a izolărilor în beciul îngheţat, când o nouă surpriză m-a trezit din apatie.

Într-o dimineaţă, uşa camerei s-a deschis şi gardianul mi-a strigat numele, spunându-mi să ies afară. Nu m-am îndoit nici o clipă că venise să mă ducă în beci deşi nu mai fusesem de multă vreme prins în defect. Acuzaţiile, pur şi simplu inventate, de a fi vorbit prin perete cu camera vecină sau de a fi vorbit în Morse prin calorifer, deveniseră însă lucru obişnuit în ultimele luni. Se făceau chiar rapoarte tip, cu menţiunea „10 zile arest sever, pentru

nerespectarea regulamentului”, fără nici o altă explicaţie. Imediat ce gardianul mi-a strigat numele, câţiva camarazi din celulă s-au înghesuit în faţa uşii, fiecare solicitându-i câte ceva: unul, să fie scos la vizita medicală, altul, arătându-şi cămaşa în zdrenţe, să i se dea una nouă de la magazie. Intrase astfel în funcţie unul din procedeele noastre de a-l reţine şi a-i distrage atenţia gardianului, pentru a-i da timpul celui care urma să fie dus la camera din beci, să se îmbrace cu lucruri mai groase. Am profitat şi eu de această mică şiretenie, pentru a-mi trage în grabă pe mine un pulover, înainte de a ieşi pe uşă.

Urmându-l pe gardian, am părăsit secţia şi, spre uimirea mea, în loc să ne îndreptăm spre scara care ducea la beci, ne-am continuat drumul către partea clădirii unde se găseau birourile administraţiei. Gardianul m-a introdus într-una din încăperi, mi-a spus să aştept şi, trăgând uşa după el, m-a lăsat singur. Mă aflam într-o cameră al cărei mobilier se compunea doar dintr-un birou şi două scaune. O fereastră, tot cu gratii, se deschidea spre o parte a curţii închisorii ce îmi era necunoscută. Uşa biroului s-a deschis însă înainte de a-mi fi putut arunca o privire afară.

A intrat un civil, tânăr, cu trăsături plăcute, dar cu acea expresie-tip, greu de definit, caracteristică „lucrătorilor din Securitate”, cum obişnuiau să-şi spună singuri. Mai târziu aveam să aflu că până şi hainele de pe el constituiau, în acea vreme, un fel de uniformă civilă a anchetatorilor securităţii. Purta o pereche de pantaloni gris şi o haină din catifea maron dungată. Tânărul securist s-a arătat de la început amabil, ceea ce era mai degrabă îngrijorător şi m-a pus imediat în gardă. Mi-a spus bună ziua şi a schiţat chiar un zâmbet. I-am răspuns la fel. M-a poftit apoi să iau loc pe unul din scaune, iar el s-a aşezat la birou în faţa mea. Avea în mână o servietă, pe care a pus-o pe masă. N-a deschis-o decât după ce s-a informat în mod cât se poate de amabil, cum mă cheamă şi chiar cum îmi merge deşi cred că ştia răspunsurile mai bine decât mine. Abia după ce mi-a

explicat că venise numai pentru a-mi pune nişte întrebări de rutină, a scos din geantă un plic, în care se găseau vreo douăzeci de fotografii, format legitimaţie, pe care le-a înşirat în faţa mea pe birou. Majoritatea erau poze de bărbaţi, dar erau şi două sau trei de femei. Mi-a cerut să mă uit atent la fiecare şi să-i spun dacă recunosc pe cineva. De recunoscut, recunoscusem pe unul din bărbaţi încă din prima clipă, când nici nu înşirase bine toate pozele pe birou, dar nu m-am trădat în nici un fel. Ba dimpotrivă, într-un elan cât se poate de nevinovat şi natural, am pus mâna pe poza uneia din femei, pretinzând în primul moment că am recunoscut-o pe o fostă colegă de facultate, pentru ca apoi examinând-o mai atent să retractez afirmaţia, desamăgit că m-am înşelat. Nemulţumit de superficialitatea mea, securistul nu şi-a putut ascunde nuanţa de iritare din ton, când mi-a spus din nou să nu mă grăbesc şi să cercetez cu mai multă atenţie şi seriozitate fotografiile, înainte de a face o afirmaţie. Spre mai mare siguranţă, a început să împingă chiar el una câte una pozele în faţa mea pe masă, aşteptând să mă pronunţ. La fiecare negaţie din partea mea, se grăbea să-mi avanseze fotografia următoare. Făcea această mişcare destul de repede, păstrând un ritm constant. Totuşi, când şi la poza persoanei pe care o cunoşteam, am spus că nu mi-e cunoscută, am avut impresia că mi-a lăsat-o mai mult timp în faţă, înainte de a-mi prezenta alta. După ce rezultatul trecerii pozelor în revistă s-a dovedit negativ, anchetatorul, sub pretextul de a-mi da posibilitatea să mai studiez odată în linişte netulburat pozele, a scos un dosar din servietă, pe care a început să-l răsfoiască. De fapt, l-am surprins supraveghindu-mă cu coada ochiului. Ceea ce m-a făcut să-mi controlez expresia, în timp ce am mai privit odată toate pozele, cu acelaşi rezultat:

— Nu cunosc pe nimeni!”

Securistul a devenit mai insistent şi mai ales mai insinuant, spunându-mi să privesc cu toată seriozitatea fotografiile,

fiind vorba de o problemă care interesează securitatea statului. Totodată, a ţinut să-mi atragă atenţia, că dacă se va dovedi că totuşi am cunoscut una din persoanele din fotografii şi nu am declarat-o, mă fac vinovat de inducere în eroare a „organelor de stat”. Am încercat să-i explic, că e foarte normal ca după aproape 8 ani de închisoare, să nu-mi amintesc de figura cuiva, mai ales din nişte fotografii destul de proaste. S-ar putea, mai degrabă, să identific persoana care îl interesează, după nume, decât după figură. Cum era şi de aşteptat, securistul nu a dat curs sugestiei mele. După o ultimă insistenţă, însoţită de un nou avertisment privind neplăcerile la care m-aş expune prin inducerea în eroare a „organelor”, securistul şi-a strâns dosarul în servietă şi a părăsit camera, de data asta fără să mai spună bună ziua. Iar eu, care cu câteva minute mai devreme plecasem din celulă îngrijorat de zilele de frig pe care credeam că le voi avea de îndurat în beci, mă întorceam acum îngândurat şi destul de tulburat de întâlnirea avută. Mai întâi, fiindcă orice întâlnire cu Securitatea, mai ales atunci când se profila perspectiva unei noi anchete, cum mi se părea că va fi cazul de astă dată, nu putea decât să-mi retrezească teama pe care o trăisem de fiecare dată când intrasem pe mâna anchetatorilor. Apoi, fotografia lui Ion (Nelu) Baicu, pe care mi-o arătase securistul, mă obligase să mă întorc cu gândul înapoi, la anii premergători arestării, la o epocă legată de o sumedenie de fapte şi oameni, pe care, într-atât mă străduiam să le trec sub tăcere, încât reuşisem aproape să mi le şterg din memorie.

În vremurile acelea, când domnea încă convingerea că Occidentul nu va tolera multă vreme prezenţa trupelor sovietice în mijlocul Europei şi nici regimurile comuniste din ţările răsăritene, instaurate la conducere cu forţa şi împotriva voinţei popoarelor respective, toată lumea aştepta cu nerăbdare desnodământul salvator. Mulţi n-au stat pasivi, în expectativă, ci s-au angajat activ, fie în acţiuni

directe, făţişe cu arma în mână, în mişcările de rezistenţă din munţi, fie în organizaţii clandestine, având ca scop procurarea de armament şi recrutarea de membri, pregătiţi să intre în acţiune la momentul potrivit. Era epoca în care organizaţiile subversive răsăreau ca ciupercile în toată ţara, cuprinzând elemente din toate straturile sociale, de toate orientările politice şi de toate vârstele. Cele mai multe au luat naştere în rândurile tineretului studenţesc şi chiar şcolar. Am întâlnit în închisoare nenumăraţi studenţi, dar şi foşti elevi de liceu, care făcuseră parte din zeci de organizaţii clandestine diferite, toate anticomuniste. Primele informaţii însă, despre planurile unei mişcări de rezistenţă, a cărei reţea urma să cuprindă suprafaţa întregei ţari, le-am căpătat chiar la mine la ţară, când vărul meu George Boian mi-a încredinţat secretul.

Era imediat după ce generalul Aurel Aldea fusese silit să părăsească guvernul în care fusese ministru de interne. Îmi aduc şi acum aminte de sloganele strigate la manifestaţiile comuniste şi de inscripţiile de pe pereţii caselor din Bucureşti: „Jos Aldea! Vrem capul lui Aldea! Moarte lui Aldea!” George Boian m-a anunţat că generalul urma să vină să stea o vreme la noi, la Ilovăţ, unde va fi la adăpost şi va putea să-şi desfăşoare mai departe activitatea de organizare a mişcării de rezistenţă. Mult mai târziu aveam să aflu că era vorba de organizaţia ce s-a numit „Sumanele negre”. Generalul avea să fie prezentat sub numele de Mircea Ionescu, un văr mai îndepărtat al mamei, de profesie inginer silvic, care îşi va petrece concediul la noi. Câteva zile mai târziu, într-o după-amiază, un claxon la poarta curţii ne anunţa sosirea generalului. Poarta i-a fost deschisă şi în curte a pătruns un automobil cum nu mai văzusem decât la cinema în jurnalele de actualităţi din timpul războiului. Era o maşină germană, un Horch („de comandament” – cum i se spunea atunci), vopsit în culoarea kaki-militară şi cu numărul de înmatriculare precedat de iniţialele „S. R.” – adică „Serviciul Regal”. La volan era un

ofiţer în uniformă. Singura măsură de precauţie din partea lui Aldea, pentru a nu bate la ochi, fusese aceea de a se îmbrăca civil. Nu pot uita nici acum, furia şi indignarea cu care l-a întâmpinat vărul meu şi cum i-a reproşat, fără menajamente, imprudenţa unei astfel de apariţii. Generalul i-a explicat că fusese nevoit să părăsească în grabă Bucureştiul şi considerase că soluţia cea mai sigură era să facă drumul cu maşina pusă la dispoziţie de Palat şi condusă de un ofiţer de absolută încredere, care nu va divulga nimănui destinaţia.

Deşi condusese aproape 400 de km pe un drum greu şi obositor, George Boian i-a cerut ofiţerului, ca de îndată ce se va lăsa întunericul, să se întoarcă cu maşina la Bucureşti. Generalul Aldea (Nenea Mircea cum îi spuneam) a stat cam două luni la Ilovăţ. A primit de mai multe ori vizita unui căpitan, cu care se închidea de fiecare dată la el în cameră timp de câteva ore. Uneori participa la consfătuirea lor şi George Boian. Masa din camera lui Aldea era plină de hărţi de Stat Major. Odată a venit să-i vadă de la Severin şi Puiu Caleia, pe care l-am întâlnit câţiva ani mai târziu la mina de la Cavnic, condamnat în lotul „Sumanelor negre”. Cu toată imprudenţa apariţiei într-o maşină atât de neobişnuită şi cu însemnele casei regale vizibile, sosirea generalului Aldea a trecut neobservată în regiune, iar secretul sejurului lui la Ilovăţ nu a fost niciodată desconspirat. Şederea generalului la noi în casă, ca şi întrevederile lui conspirative nu au fost pentru mine decât o încurajare în plus, pentru a continua să-mi procur, prin mijloacele ce-mi stăteau la îndemână, tot felul de arme şi muniţii. Pe de-o parte, mai toţi băieţii din sat, care se întorceau în permisie din armată, ştiindu-mă pasionat de arme, îmi aduceau fie cartuşe, fie calupuri de trotil, subtilizate de la regiment. Sursele mele principale de aprovizionare erau însă un sergent major de la regimentul de infanterie din Severin, fin al părinţilor mei, şi bravii ostaşi ai armatei roşii eliberatoare, care, pentru o sticlă-

două de ţuică, îşi vindeau în plin oraş, la Severin, pistoalele automate, cu încărcătoarele şi muniţia respectivă.

Ajunsesem astfel să am un mic depozit de arme şi muniţii, între care piesele principale erau: 2 carabine Z. B., 4 pistoale automate ruseşti cal. 7,62 mm, fiecare cu câte două încărcătoare a 72 de focuri, 2 pistoale Mauser (tip jandarmeresc), 2 pistoale germane Parabelum cal. 9 mm. Toate armele, ca şi o importantă cantitate de cartuşe şi câteva kilograme de trotil au stat o vreme ascunse la doi oameni din sat. Unul din ei era chiar plutonierul Ion Belitu de la postul de miliţie din comună, fost prizonier în U. R. S. S. Şi repatriat cu atât de hulita „Divizie de panduri Tudor Vladimirescu”. Mai târziu când riscurile de a fi descoperite au crescut, armele au fost îngropate într-o grădină, unde cu siguranţă se mai află şi astăzi. După atâţia ani însă, cu toate măsurile de protecţie contra ruginei luate atunci, azi nu mai pot fi decât un morman de fiare vechi. Obsesia procurării de arme m-a urmărit şi în Bucureşti, în timpul facultăţii.

Referinţe şi indicaţii cu privire la diferitele posibilităţi de a achiziţiona arme puteai afla chiar printre studenţi, mulţi având aceeaşi preocupare.

Pe vremea aceea locuiam în blocul Malaxa de pe bd. Brătianu (devenit ulterior Bălcescu). Diversele arme pe care le achiziţionasem, le ţineam ascunse, cu complicitatea „domnului Ion”, portarul, (originar din Baia de Aramă), în subsolul blocului unde se aflau cazanele caloriferului.

O altă parte a micului arsenal pe care împreună cu câţiva prieteni reuşisem să-l înjghebăm, l-am depozitat la bunul meu prieten Dinu Mitache. Locuia într-un bloc mic şi mai vechi din strada Spătarului, în care ascensorul, deşi prevăzut de constructor, nu mai fusese instalat, motiv pentru care, la toate etajele, uşile de acces la casa liftului erau încuiate şi fără clanţe, spre a evita posibile accidente.

Dinu Mitache avusese ideea să descuie cu un „şperaclu” uşa condamnată de la etajul lui. Apoi, pândind momentul când locatarii apartamentului vecin de pe acelaşi palier nu

erau acasă, s-a apucat să construiască în casa liftului, la etajul lui, un planşeu de scânduri. Câteva zile mai târziu, lucrarea era gata. Acum, deschizând uşa liftului de la etajul lui, aveai în faţă o cameră-debara, podită cu scânduri care suportau greutatea a cel puţin doi oameni. Camera a devenit depozitul nostru de arme.

O altă parte mai importantă a armamentului pe care ni-l procuraserăm în vremea aceea, se afla la fraţii Poenaru, originari din Craiova. Toţi trei erau studenţi (la medicină, politehnică şi istorie), în Bucureşti.

Locuiau într-un bloculeţ nou, rămas încă de roşu pe dinafară, pe una din străduţele ce se deschideau din Calea Dorobanţilor, cam din faţa Liceului Titu Maiorescu şi se îndreptau spre stadionul, cunoscut atunci sub numele de „Velodrom” şi spre groapa Florească. După un timp, când arestările în rândurile studenţilor s-au înteţit şi riscurile descinderilor nocturne ale Securităţii crescuseră simţitor, am găsit o altă ascunzătoare. Pe aceeaşi stradă, la câteva case distanţă de locuinţa Poenarilor, un gard de scânduri împrejmuia un teren viran, pe care se afla un morman de cărămizi şi moloz. Erau ruinele unei case distruse de bombardamentele americane în timpul războiului. Sărind gardul şi prospectând terenul, prietenii mei au descoperit că pivniţele fostei clădiri rămăseseră intacte. Dând cărămizile şi molozul la o parte, au degajat o gaură în planşeul de beton, prin care au pătruns în subsolul casei, unde au amenajat un loc uscat pentru lăzile noastre cu arme. Transferul armelor s-a făcut noaptea, cu minimum de zgomot posibil, pentru a nu trezi vecinii. Apoi, calea de acces în pivniţă a fost din nou astupată, cu scândurile şi cărămizile din mormanul de dărâmături.

Am înşirat pe scurt aceste câteva secvenţe din îndeletnicirile mele clandestine, numai pentru că, înscriindu-se în nota şi spiritul vremii, ilustrează cum nu se poate mai bine, curentul ce se născuse în rândul tinerilor, de a se opune prin toate mijloacele ocupaţiei sovietice şi

regimului comunist. Întâlnirea şi relaţiile mele cu Ion Baicu (omul din poza pe care mi-o arătase acum securistul la Piteşti) datau tot din acele vremuri şi făcuseră parte din aceeaşi categorie de preocupări subversive, de a ne organiza şi înarma.

Combinaţia entuziasmului tineresc, cu inconştienţa vârstei, cu amatorismul şi nepriceperea în lupta subversivă, presărată cu doze mai mari sau mai mici de romantism şi spirit eroic, într-o atmosferă în care nu se stinsese încă euforia iluziilor că „vin americanii", au fost cauza principală pentru care nenumăraţi tineri, angajaţi în astfel de organizaţii, au căzut victime „securităţii şi justiţiei poporului".

Dacă, în schimb, alţii am scăpat şi n-am înfundat încă de pe atunci puşcăriile, o datorăm cred, în parte, şi norocului, dar şi faptului că regimul nu-şi organizase şi nu-şi formase încă reţeaua de copoi profesionişti, iar delaţiunea nu luase încă proporţiile pe care avea să le ia mai târziu. Mai cred de asemenea că în acei ani, ţinta principală a represiunii erau partizanii din munţi, în cea mai mare parte legionari şi foşti militari, a căror împotrivire punea direct în pericol „noua orânduire", printr-o mai bună organizare şi instrucţie de luptă în clandestinitate şi prin spiritul de sacrificiu de care erau animaţi.

Reîntors în cameră după întrevederea cu securistul, am încercat să-mi explic rostul acestei vizite şi am ajuns, în mod firesc, la întrebarea obsedantă care îl persecută pe orice om ce se aşteaptă să fie cercetat de Securitate; ce anume şi cât ştie anchetatorul, atât despre cazul pe care urmează să-l ancheteze, cât şi despre implicarea mea în respectiva afacere? O întrebare care de obicei nu-şi poate găsi răspunsul decât în cursul interogatoriilor, şi numai dacă cel anchetat reuşeşte să-şi păstreze sângele rece, judecata limpede şi atenţia trează, pentru a desluşi cele mai fine nuanţe şi a surprinde cele mai mici indicaţii sau scăpări involuntare ce s-ar ivi în dialogul purtat cu anchetatorul.

M-am frământat şi eu un timp degeaba. Cu singurul element pe care îl aveam, reprezentat de poza lui Baicu arătată de anchetator, mi~a fost imposibil să-mi dau seama cât de informată era Securitatea cu privire la legăturile pe care le avusesem cu el. În schimb, am ajuns la convingerea că vizita anchetatorului nu fusese decât o primă şi fugară luare de contact, căreia îi va urma o anchetă în toată regula. Mă aşteptam aşadar, de aci înainte, să fiu în orice moment transferat la Bucureşti, fie la Ministerul de Interne, fie la unul din sediile Securităţii.

Odată ajuns ia această concluzie, am început să mă pregătesc sufleteşte pentru ceea ce mă putea aştepta la anchetă. Mi-am făcut o socoteală simplă: fiind deja condamnat şi nemaiavând nimic de pierdut din acest punct de vedere, îmi revenea obligaţia să încerc să-mi asum, dacă va fi posibil, şi faptele ce li se vor imputa altora, pentru a-i salva de la închisoare, iar altele să le trec sub tăcere sau să le neg cu orice preţ. Rămânea însă de văzut, dacă îmi, voi putea da seama în timpul anchetei, dacă Baicu este arestat sau nu, dacă mai sunt şi alţii implicaţi şi, în general, cât de informată este Securitatea şi ce declaraţii deţine, de la eventualii arestaţi.

Desigur că propunându-mi să adopt o asemenea atitudine în cursul interogatoriilor, mă expuneam unor insistenţe din partea anchetatorului, care nu se va sfii să recurgă la toate mijloacele de convingere obişnuite.

Deşi mă încerca teama numai la gândul acestei perspective, eram totuşi pregătit s-o înfrunt, fiind într-o cu totul altă stare de spirit decât la anchetele anterioare prin care trecusem. Mă simţeam acum mult mai sigur pe mine şi mai ales, animat de o înverşunare, care îşi avea rădăcinile în ura acumulată de-a lungul anilor împotriva regimului şi care părea să fie dătătoare de curaj. Cred că sentimentele, de care eram însufleţit, ar fi justificat întru totul calificativul de „duşman înrăit”, folosit de Securitate în caracterizările din dosarele noastre.

Informaţiile primite de curând de la Cornel Petrasievici, despre modul în care se desfăşurau anchetele în ultima vreme, fără să fie încurajator, prezenta totuşi un aspect nou, care limita puterile discreţionare ale anchetatorului. Era vorba de o dispoziţie a Ministerului de Interne, care, ca şi până acum, autoriza bătaia şi tortura în anchetă, dar de aci înainte, numai cu avizul şi sub controlul doctorului, ceea ce în formularea noastră, mai cinică, însemna: „în puşcărie poţi să mori cât pofteşti, dar în arestul Securităţii n-ai voie!”

Cum nu aveam încă de gând, nici să mor în închisoare, dar nici nu ţineam să mă las schingiuit la Securitate, fără să schiţez măcar un gest de apărare, mi-a venit ideea să încerc să profit de această ultimă dispoziţie. Am apelat tot la Dr. Petrasievici, cerându-i să-mi recomande o maladie care mi-ar pune viaţa în pericol dacă aş fi bătut şi pe care s-o pot simula, fără a da de bănuit că mă prefac. Cornel mi-a sugerat imediat „anghina pectorală” ca fiind cea mai potrivită boală pentru scopul pe care îl urmăream. Putea în orice moment şi la cea mai mică emoţie provoca moartea bolnavului, iar simulaţia nu putea fi detectată, decât printr-o electrocardiogramă făcută în timpul crizei, ceea ce, practic, în închisoare nu era posibil. E. K. G.-ul efectuat după criză nu era edificator. În zilele următoare mi-am însuşit toate cunoştinţele necesare în legătură cu manifestările şi simptomele anghinei pectorale. Cornel Petrasievici ţinându-mi un adevărat curs de iniţiere în materie. Mi-am învăţat atât de bine lecţia, încât şi astăzi mi-au rămas în minte indicaţiile amănunţite şi sfaturile primite atunci de la Cornel.

Apoi, a început aşteptarea. O aşteptare sub tensiune, care mă făcea să tresar la orice zgomot neobişnuit al coridorului, crezând că mi s-a împlinit sorocul şi îl voi auzi pe gardian strigându-mi din uşă:

— Ioanid! Ia-ţi bagajul şi ieşi afară!”

Şi totuşi, pe lângă teama de anchetă, mă încerca şi un fel de curiozitate morbidă de a afla mai repede ce mi se va

întâmpla şi o nerăbdare de a pleca cât mai curând din Piteşti. Pe de altă parte, părăsind după 5 ani închisoarea înaltei trădări, ştiam că voi lăsa în urmă o mulţime de oameni de care mă legasem ca de o a doua familie, şi de care mă voi despărţi cu regret.

La începutul aşteptării, timpul trecea mai greu, zilele părându-mi-se mai lungi. Cu vremea însă, încordarea sub care trăiam s-a atenuat şi chiar a dispărut. Trecând săptămânile fără să se întâmple nimic, gândul obsedant al anchetei nu m-a mai persecutat ca în primele zile. Încet, încet, mi-am regăsit liniştea, amintindu-mi tot mai rar de vizita anchetatorului care îmi arătase fotografiile şi de perspectivele sumbre, cărora mă pregătisem să le fac faţă.

Vremea bună de afară contribuia şi ea acum la restabilirea optimismului şi bunei mele dispoziţii obişnuite. Un soare blând de primăvară ne lumina de câteva zile celula. Îl simţeam ca o mângâiere pe feţele noastre supte, cu pielea îngălbenită şi tăbăcită de frigul ce-l îndurasem peste iarnă. Ieşeam în primăvară vlăguiţi de puteri şi, ca şi camarazii mei din celulă, lâncezeam ca un convalescent, într-o stare de plăcută sfârşeală fizică şi de mulţumire sufletească totodată. După spusele doctorilor noştri, era astenia de primăvară a deţinuţilor. O lună de zile mai târziu, nici nu am mai tresărit, când gardianul mi-a strigat numele şi mi-a spus să ies cu bagajul afară. Îmi recăpătasem reflexul de rutină, care îmi spunea că era vorba de o banală mutare dintr-o celulă într-alta.

La anchetă nu-mi mai era deloc gândul. Trecuse prea mult timp de la vizita anchetatorului şi mă convinsesem că îngrijorarea mea fusese nejustificată, că Securitatea aflase numai că mă cunoşteam cu Baicu, dar nu ştia în schimb nimic despre organizaţia noastră subversivă. Altminteri, urmările nu s-ar fi lăsat aşteptate atâta vreme.

Am fost mutat din camera mare de la parter, într-o celulă cu şase paturi de la etajul al doilea.

M-am acomodat repede cu atmosfera din noua celulă, toţi locatarii fiindu-mi cunoscuţi.

Trecuse de jumătatea lui aprilie şi vremea se încălzise simţitor.

De la mutarea mea în noua celulă, urmărisem zilnic printre jaluzelele oblonului de la fereastră, cum înverziseră grădinile şi pomii din curţile localnicilor, din vecinătatea puşcăriei.

O dată cu îndreptarea vremii, parcă se mai îmblânziseră şi gardienii. Sau poate că renunţaseră să ne mai pedepsească la fel de des ca în timpul iernii, tocmai fiindcă se încălzise şi beciul nu mai era atât de greu de suportat.

În ultimele două-trei săptămâni nu mai fuseserăm scoşi la baie, cazanul de apă caldă al închisorii fiind în reparaţie. Cu atât mai mare ne-a fost bucuria în acea sâmbătă în care l-am auzit pe gardian strigând pe coridor: „pregătirea pentru baie!” Un sfert de oră mai târziu, mă aflam împreună cu camarazii mei de celulă, în sala de duşuri din subsolul închisorii. Mă săpuneam de zor pentru a fi gata când gardianul va ordona „băieşului” de drept comun să mai dea o dată drumul la apă pentru clătit. Jetul de apă a fost însă atât de scurt, încât n-am avut timp să ne clătim decât parţial. Cu săpunul în ochi am început să protestăm.

În acelaşi moment însă uşa sălii s-a deschis şi un alt gardian decât cel care ne însoţise în subsol a întrebat:

— Care eşti bă, Ioanid?!”

— Eu!”

— Pune mantaua pe tine, ia-ţi hainele în braţe şi ieşi afară! Te îmbraci sus, în celulă! Hai mai repede!”

N-a fost chip să-l înduplec să mai dea drumul la apă, ca să mă pot clăti de săpun. N-am avut încotro şi am ieşit din sala de duşuri, aşa cum îmi spusese.

Pe drum, până la celulă, am mers mai mult în fugă, gonit şi împins de la spate de gardian. Odată ajuns în celulă, abia mi-a lăsat timpul necesar să mă îmbrac şi să-mi adun în pripă „bagajul” în pătură. Aveam încă urme de săpun pe

mine. Apoi, tot în pas alergător am fost dus la magazie, unde, după ce mi-am predat „cazarmamentul” şi hainele penale, mi s-a dat bagajul personal.

Câteva minute mai târziu, arătam din nou ca la sosirea mea în Piteşti. Ca şi atunci aveam lanţuri la picioare, eram îmbrăcat cu aceleaşi haine civile, peticite şi mirosind a mucegai, şi ţineam în mână aceeaşi valiză de carton cu balamalele stricate.

În schimb, eram cu cinci ani mai în vârstă!

În răcnetele gardianului, care continua să mă grăbească şi în zornăitul lanţului târât pe coridor, am ieşit în curte.

Duba închisorii mă aştepta la scară.

SFÂRŞIT